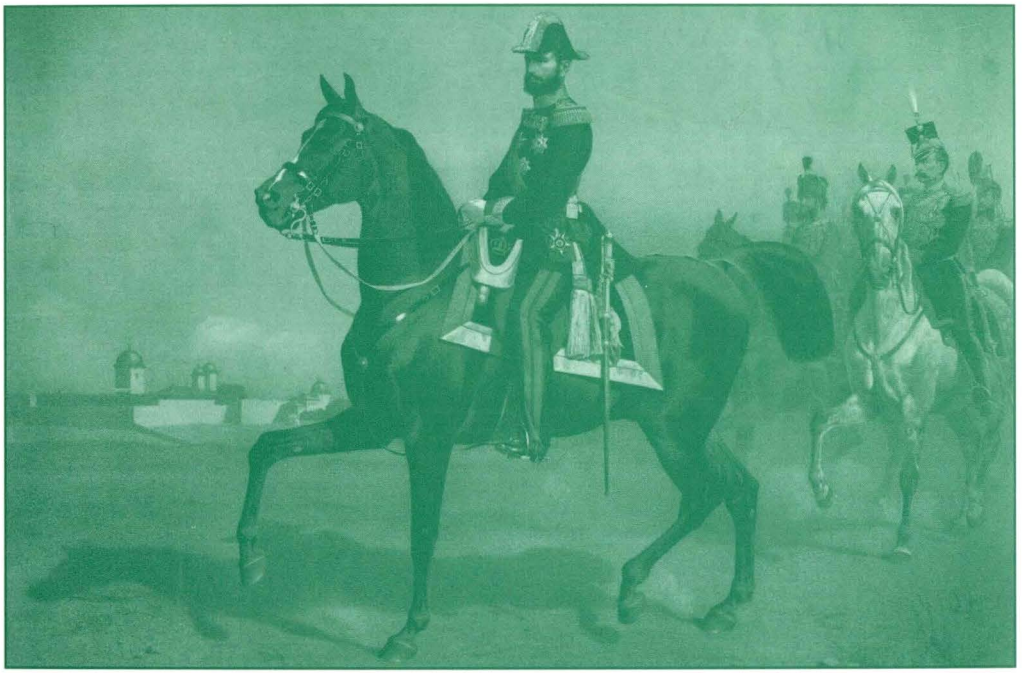
CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă
Vol. IX

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă

Vol. IX

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FOREIGN TRAVELLERS ABOUT THE ROMANIAN COUNTRIES IN THE XIXTH CENTURY

New series

Vol. IX

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă
Volumul IX
(1867–1871)

Coordonatorul volumului:
DANIELA BUȘĂ

Autori:
DANIELA BUȘĂ, VENERA ACHIM, BOGDAN POPA,
NICOLETA ROMAN, RALUCA TOMI, LOREDANA MIREA

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2015

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA INST. DE ISTORIE "N. IORGA"
COTA II 120381
INVENTAR 109458

Copyright © Editura Academiei Române, 2015.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Coperta, selecția ilustrațiilor, reproducerea și prelucrarea computerizată a imaginilor:
ADRIAN SILVIAN IONESCU
Coperta: Domnitorul Carol I, cromolitografie de Emil Volkers, 1869, B.A.R.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5
050711, București, România,
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresă web: www.ear.ro

Referenți: dr. OVIDIU CRISTEA
dr. ILEANA CĂZAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea :
Serie nouă. - București : Editura Academiei Române, 2004-
vol.
ISBN 973-27-1129-9
Vol. 9 : (1867-1871) / coord.: Daniela Buşă. - 2015. - ISBN 978-973-27-2493-4

I. Buşă, Daniela (coord.)

82.09:913(498.1)"18"
82.992-135.1
913(498.1)(0:82-992)
94(498.1)"18"

Redactor: ANA BOROŞ
Tehnoredactor: MARIANA IONICĂ
Coperta: MARIANA ŞERBĂNESCU

Bun de tipar: 28.01.2015: Format: 16/70 × 100
Coli tipar: 21,75 + planșe
C.Z. pentru biblioteci mari: 91 (498) (082)
C.Z. pentru biblioteci mici: 91.04 (∞:498) (082)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

PREFAȚĂ

Odată cu recunoașterea principelui Carol de către puterile garante și Imperiul Otoman, forțele politice din România se puteau concentra asupra problemelor interne și acestea nu erau puține. În vederea modernizării țării, reformele inițiate de Alexandru Ioan Cuza trebuiau continuate și extinse la toate instituțiile existente, trebuiau create instituții noi, trebuiau prevăzute, respectate și aplicate drepturile democratice, trebuiau adoptate o serie de legi economice care să permită dezvoltarea țării într-un cadru corespunzător realităților celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Multe din domeniile vieții publice sufereau de grave deficiențe, finanțele se aflau într-o situație dificilă, marcate de lipsa de numerar și delapidări, corupția era o caracteristică generală a administrației, căile de comunicație și mijloacele de transport moderne lipseau, nu exista nici o linie ferată, seceta afectase serios recoltele, iar în țară izbucnise o epidemie de holeră. Adoptarea Constituției a dat un impuls decisiv vieții interne și a constituit dovada voinței de schimbare, de modernizare. Pe plan politic, divorțul dintre radicali și conservatori a devenit o realitate în vara anului 1866, iar lupta dintre ei s-a concretizat într-o mare instabilitate guvernamentală. Între 1866–1871 la cârma țării s-au succedat zece cabinete, unele cu o durată de un an, altele de câteva luni, unele ale stângii radicale, altele de orientare liberal moderată sau conservatoare. În intervalul de mai sus au fost adoptate și puse în aplicare legea învoielilor agricole, cea privind instituirea monedei naționale, legea pensiilor, cea a poliției rurale, legea organizării puterii armate ce prevedea crearea a cinci corpuri: armata permanentă cu rezervele ei, dorobanții, grănicerii, milițiile, garda civică și gloatele, se stabilise stema țării. La 21 martie/2 aprilie 1867 Adunarea Deputaților aproba proiectul construirii primei linii ferate ce urma să lege capitala de Giurgiu, inaugurată doi ani mai târziu, iar în toamna aceluiași an, la 4/16 octombrie se încheia convenția provizorie pentru construirea liniei ferate Suceava – Iași – Galați – București, a cărei discuție în Parlament, în primăvara anului următor, avea să dea naștere la intervenții și polemici aprinse generate de interese politice și financiare interne,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dublate şi de rivalitatea concesionarilor, grupul austriac Offenheim şi cel prusian Strousberg. Complicaţii interne, dar şi internaţionale aveau să genereze şi controversatul proiect de lege prin care iniţiatorii urmăreau să interzică evreilor orice activitate economică în mediul rural, proiect respins de guvern. Sentimentele antidinastice manifestate încă din cursul anului 1869, s-au adâncit în anii 1870 şi 1871, la această situaţie contribuind ruptura survenită între domnitor şi liberali, cauzată în bună parte de considerente personale, dar şi de problemele financiare iscate de concesiunea Strousberg.

Prefacerile din spaţiul locuit de români, instabilitatea guvernamentală, disputele dintre radicali şi conservatori, criza dinastică, dar şi felul în care unele evenimente externe au fost percepute de români şi reacţia guvernanţilor şi a principelui, au trezit, cum era şi firesc, interesul şi curiozitatea Europei şi i-a determinat pe occidentali să fie prezenţi în centrul evenimentelor, să înţeleagă la faţa locului evoluţia acestora, să cunoască îndeaproape personalităţi, dar şi oameni simpli, să vadă locuri noi şi, în unele cazuri, să le revadă cu alţi ochi şi în altă lumină. Cei mai mulţi au consemnat cu meticulozitate faptele, deciziile, au prezentat măsurile, au sesizat şi comentat corect atmosfera, evenimentele şi urmările lor, starea de spirit a locuitorilor, au criticat sau numai au consemnat obiceiurile, modul de viaţă, cutumele religioase, au creionat portretele unor personalităţi. Alţii, fără a-şi înregistra în scris opiniile şi observaţiile, ne-au lăsat imagini ale locurilor vizitate, chipuri, ritualuri, monumente, într-un cuvânt au imortalizat viaţa de zi cu zi a românilor şi comunităţilor etnice cu care au venit în contact.

Din dorinţa de a oferi un tablou complex al realităţilor anilor 1867–1871[1], editorii au întocmit o bază documentară temeinică şi au căutat să asigure un caracter cât mai complet şi complex volumului. În acest sens nu au precupeţit nici un efort în depistarea şi prelucrarea materialului documentar, dovadă fiind investigaţiile întreprinse atât în bibliotecile şi arhivele din ţară, cât şi în cele din

[1] Între 1867 1871 ţările române au fost vizitate de 16 călători, ce vin să completeze seria peregrinilor interesaţi de acest spaţiu. Astfel, în primele două decenii ale secolului al XIX-lea, 42 de călători au lăsat impresii despre români, în deceniul 1821–1830 numărul lor s-a ridicat la 30, între 1831–1840 acesta a ajuns la 46, între 1841–1846 a fost de 31, între 1847–1851 numărul peregrinilor a fost de 24, între 1852–1856 numărul lor a fost de 46, între 1857–1861 de 28, iar între 1862–1866 de 19. Vezi impresiile lor în *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801–1822), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004; *Ibidem*, vol. II (1822–1830), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005; *Ibidem*, vol. III (1831–1840), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2006; *Ibidem*, vol. IV (1841–1846), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007; *Ibidem*, vol. V (1847–1851), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2009; *Ibidem*, vol. VI (1852–1856) Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010; *Ibidem*, vol. VII (1857–1861), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012; *Ibidem*, vol. VIII (1862–1866), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2013.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

străinătate, dar şi pe internet pentru descoperirea textelor şi întocmirea datelor biografice ale călătorilor. Urmarea acestei cercetări asidue este completarea informaţiei cu note, însemnări, comentarii ale unor călători mai puţin cunoscuţi, ca de pildă francezii Émile Étienne Guimet şi Frédéric Béchard, englezii Robert Arthur Arnold şi Arthur Augustus Thurlow Cunynghame, germanii Wilhelm Langhans şi Wilhelm Wiener, cât şi adăugarea de nume noi la seria peregrinilor, cum este cazul rusului Vasili Kelsiev, corespondent al unei publicaţii de orientare clerică ce apărea la Moscova.

Menţionăm că, în pofida eforturilor editorilor, pentru unii dintre călători a fost dificil sau aproape imposibil de stabilit datele biografice, cu excepţia celor oferite de ei înşişi în debutul propriilor însemnări de călătorie, cât şi scopul voiajului, care de multe ori nu a fost cel menţionat în introducerea relatărilor. De asemenea, notarea defectuoasă (fonetică) a numelor proprii (sate, oraşe, persoane etc.) a făcut dificilă şi uneori imposibilă, identificarea acestora.

Realităţile din România şi Transilvania, cărora peregrinii le-au dedicat tomuri sau numai câteva pagini, în funcţie de durata şederii, de scop şi de interes, de dorinţa de a surprinde cât mai exact atmosfera şi evenimentele, au făcut ca cei mai mulţi să călătorească în intervalul 1869–1871. Astfel din cei 16 călători, ale căror însemnări fac obiectul volumului de faţă, aproape o treime (9) ne-au vizitat în perioada menţionată, fiind interesaţi de starea drumurilor, precaritatea mijloacelor de transport, corupţia la vămi, realităţile politice, aspecte edilitar-gospodăreşti privind oraşele româneşti, în special capitala, etnii, consemnând totodată şi paşii făcuţi în direcţia modernizării şi adaptării la modelele europene. Marea majoritate a însemnărilor şi notelor de călătorie privesc România şi numai câteva fac referire la teritoriile româneşti aflate sub ocupaţie străină. În acelaşi timp interesul străinilor scăzut faţă de Banat şi Transilvania se reflectă în relatările puţine şi de cele mai multe ori succinte sau chiar prin lipsa acestora. Astfel în intervalul 1867–1871 paginile dedicate Transilvaniei lipsesc, iar cele privind Dobrogea se rezumă la descrierea vestigiilor din epoca romană, fiind completate de unele referiri la câteva localităţi adiacente Dunării. Cât priveşte Banatul, acesta este prezent prin menţionarea unor localităţi situate de-a lungul Dunării şi prin paginile dedicate băilor de la Mehadia.

Pe lângă impresii superficiale, pe lângă informaţii disparate, scrise în grabă, de suprafaţă şi fără importanţă, uneori clişee preluate din lecturi anterioare, cele mai multe relatări ale călătorilor constituie însemnări şi descrieri ample, de o certă valoare documentară, ce includ date statistice, analize referitoare la viaţa politică şi economică a României, descrieri ale lucrărilor de fluidizare a circulaţiei navale la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

gurile Dunării, aspecte sociale, etnice, culturale, urbanistice, considerații despre importante personalități ale epocii, despre intrigile și orgoliile acestora, despre învățământ, starea căilor și mijloacelor de comunicație, critici, dar și sugestii și, foarte important, despre schimbările ce se prefigurau.

În trecere spre Viena sau Constantinopol, cu misiuni politice, diplomatice sau din considerente de natură personală, călătorii care au străbătut spațiul locuit de români proveneau din rândurile burgheziei occidentale și central europene, cu excepția aristocratului Sir Arthur Augustus Thurlow Cunynghame, militar de profesie, participant la primul război al opiului (1842), dar și la războiul Crimeii și conducător al unor misiuni militare în Irlanda, India și Africa de Sud. Unii au făcut deplasarea din considerente profesionale, ca de pildă austriacul Wilhelm Wiener, jurnalist, redactor al cotidianului vienez „Fremden Blatt", care avea misiunea de a trimite informații despre participarea împăratului Franz Joseph (1848–1916) la inaugurarea Canalului Suez sau francezul Antoine Émile Ernest Desjardins, istoric și epigrafist renumit, care în 1867 a călătorit în România și Dobrogea, în calitate de arheolog și epigrafist, pentru a se documenta în legătură cu vestigiile antice. Alții au fost simpli turiști, în trecere spre și dinspre Orient, ca de pildă englezul Albert de Burton, care a venit mânat „de curiozitatea și dorința de a vedea oameni și locuri noi", francezii Frédéric Béchard scriitor, Émile-Étienne Guimet, industriaș, proprietar al întreprinderilor Pechiney, Alfred de Caston prestidigitator și jurnalist, scriitorul și poetul ceh Jan Nepomuk Neruda, germanii Wilhelm Heinrich Brennecke și Wilhelm Langhans, iar alții au venit în vizită la rude sau cunoscuți, cum este cazul franțuzoaicei Jeanne Louise Adélaide (Adèle) Hériot Hommaire De Hell, al cărui fiu edita săptămânalul „Revue de la Roumanie", apărut la Galați și București în anii 1867–1868. Adèle, care a rămas în România aproape un an, nu era pentru prima dată aici. Ea vizitase Moldova și Dobrogea în anii 40, alături de soțul ei, Ignace Xavier Morand Hommaire de Hell, cunoscut inginer, geograf și călător. O mențiune merită francezul Léon Julien Hugonnet, care dezamăgit de războiul franco-prusac și Comuna din Paris, s-a îndreptat spre Europa Central-Orientală, cu convingerea că salvarea echilibrului continental s-ar putea găsi în constituirea unei confederații danubiene.

Profesiile călătorilor erau diverse: militari, ca de pildă englezii Arthur Augustus Thurlow Cunynghame, participant la bătăliile de la Alma, Balaklava sau Inkerman din cadrul războiului Crimeii și Albert de Burton, locotenent în armata Angliei și a Țării Galilor, industriași, ca de pildă francezul Émile-Étienne Guimet, fiul industriașului Jean-Baptiste Guimet, chimist (inventator al lazuritului artificial) și fondator al întreprinderilor Pechiney, de la care Émile a preluat afacerile,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

jurnaliști, literați, istorici, geografi, profesori, juriști, artiști, dintre care menționăm pe Antoine Émile Ernest Desjardins, Alfred de Caston, Frédéric Béchard, Ulysse de Marsillac, Vasili Kelsiev, Wilhelm Heinrich Brennecke, Wilhelm Wiener, Jan Nepomuk Neruda, Wilhelm Langhans. Există și peregrini despre care nu avem cunoștințe privind profesia, cazul italianului germanizat Wilhelm August von Zerboni di Sposetti, a cărui ședere în Țara Românească a fost de lungă durată, dacă avem în vedere că relatarea sa de călătorie acoperă o perioadă ce începe din anii '40 și se întinde până la venirea principelui Carol pe tron, după cum există și peregrini care, fără a lăsa impresii sau constatări scrise, au imortalizat prin penelul lor locurile vizitate. Ne referim la pictorul maltez Amadeo Preziosi, care în 1868–1869 a zăbovit în două rânduri în București, la invitația prietenului și colaboratorului său, cunoscutul pictor Carol Popp de Szatmary, prilejuri de a imortaliza în acuarelele sale viața din mahalalele capitalei, Oborul, pitorescul Târg al Moșilor, Dâmbovița, figuri de țărani, precupeți, călugări.

Toți cei 16 peregrini, care fac obiectul volumului de față, proveneau din Europa occidentală și centrală cei mai mulți fiind francezi (7), urmați de englezi (3), germani (3) și câte un rus, austriac și ceh. În prezentarea noastră am selectat acei călători care se remarcă atât prin personalitatea lor cât și prin informațiile oferite.

Geograf, istoric și epigrafist renumit, elev favorit și foarte apreciat al lui Charles Alphonse Léon Renier, istoric, specialist în epigrafie latină, de la care a și deprins pasiunea pentru antichitatea romană și epigrafie, dar și un apropiat al renumitului epigrafist italian Bartolomeo Borghesi, cavaler al Legiunii de Onoare și membru al Academiei de Inscripții și Litere Frumoase din Paris, Antoine Émile Ernest Desjardins se distinge din seria călătorilor care au străbătut România către sfârșitul deceniului șapte a secolului al XIX-lea. În dorința de a studia la fața locului vestigiile arheologice, între 1856–1871 a întreprins mai multe expediții în regiunea Provence, dar și peste hotare în Italia, Egipt, Imperiul Habsburgic, România, Bulgaria, publicând studii deosebit de interesante și documentate privind istoria și geografia locurilor vizitate. A rămas cunoscut ca un exeget al *Tabulei Peutingeriene*, încercând să identifice localitățile și drumuri romane. În spațiul românesc a călătorit în 1867, când a vizitat provinciile de la sud și răsărit de Carpați, prilej de a încredința tiparului studii referitoare la probleme sociale, politice, statutul evreilor, lucrările de canalizare a gurilor Dunării și nu în ultimul rând monumentele și descoperirile arheologice din perioada epocii romane. Căsătoria cu sora lui Émile Picot, secretarul principelui Carol I, l-a apropiat și mai mult de români, permițându-i să cunoască din interior o serie de probleme,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

percepute trunchiat sau tendențios în afara granițelor. Astfel, în contextul apariției în presa străină a unor articole privind statului evreilor din România, cu referire la cotroversatul articol 7 din Constituție, Desjardin, care călătorise în Moldova și avea cunoștință personal care era realitatea, a încercat să demonstreze că acesta nu a fost introdus din cauza intoleranței religioase, ci din considerente economice și sociale, ce aveau la bază afluxul masiv al populației evreiești din Rusia și Austria, ca urmare a măsurilor antisemite luate de autoritățile ruse sau a exigențelor recrutării soldaților din provinciile imperiale austriece. „M-am informat personal, parcurgând județele Moldovei, locuind o perioadă în Iași, trăind în mijlocul populației israelite din România, întrebând pe fiecare, examinând totul, vizitând școli, spitale și case particulare, de la Brăila, Galați, Ismail, pe Dunăre, până la granițele Bucovinei și traversând județele Cahul, Huși, Botoșani, Dorohoi, Fălticeni, Piatra, Roman, Vaslui, Bârlad, Tecuci, Râmnic și Buzău. Nu mă voi referi la București, unde am stat șase săptămâni. Nu am neglijat nimic, pentru a fi bine informat despre starea actuală a evreilor din țară și despre viitorul care le este rezervat", scria renumitul epigrafist și istoric francez în deschiderea studiului său referitor la evreii din Moldova. Călătoria în Dobrogea i-a prilejuit contactul cu lumea romană, ale cărei vestigii l-au interesat în mod deosebit în calitate de arheolog și epigrafist. El a descris în amănunt ruinele găsite, transformate de multe ori în cimitire sau dezmembrate ca urmare a folosirii pietrelor la noile construcții, unele dintre ele pierdute astăzi, informațiile sale stârnind un real interes în rândul comunității științifice din Franța.

O altă personalitate franceză care a vizitat România a fost Émile-Étienne Guimet, industriaș, proprietar al unor mari întreprinderi chimice, finanțator a numeroase proiecte culturale în domeniul educației, teatrului, poeziei, literaturii, muzicii, colecțiilor de artă, dar și călător împătimit și orientalist amator. În anii '60 ai secolului al XIX-lea a vizat Spania, Egipt, Grecia, Turcia, Principatele române, Algeria. Din călătoria pe malurile Nilului a adus și primele piese de artă orientală (amulete, statuete, sarcofage, papirusuri, mumii), punând astfel bazele unei colecții proprii, completată ulterior și cu alte exponate aduse din călătoriile tot mai numeroase și diverse. Inițial colecția a fost expusă la Muzeul de istorie naturală din Lyon (1879), ulterior fiiind donată statului francez și mutată, în 1889, într-o clădire special construită, devenită Muzeul Național de Artă Asiatică Guimet. Prezența lui Émile-Étienne Guimet pe teritoriul românesc s-a rezumat la perioada 4–8 iunie 1868 și a avut loc la întoarcerea de la Constantinopol. Paginile dedicate acestor zile fac referire la locurile străbătute, oamenii întâlniți, obiceiuri, moravuri și denotă implicarea autorului și încercarea sa de a înțelege realitățile și a oferi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

explicații. Guimet este unul dintre puținii călători care socotește „lumea" românească deosebită de cea orientală, lucru evident încă de la Giurgiu, unde „contrastul este frapant", orașul este „populat de cultivatori care-și conduc căruțele, de hamali activi, de negustori agitați" în vreme ce Rusciuc este „trist, abandonat, neanimat". Văzut într-o singură zi, orașul București nu-l impresionează, de altfel era și dificil din cauza timpului foarte scurt, dar nu i-a scăpat aspectul lui general, populația, limba, îmbrăcămintea, obiceiurile, pasiunea pentru limba franceză și calambururile franțuzești și remarcă câteva clădiri importante cum ar fi Camera Deputaților, Catedrala mitropolitană, biserica Stavropoleos, Muzeul de Istorie Naturală și Antichități.

Nu putem trece cu vederea prezența în România a unui personaj insolit, Alfred de Caston, pe numele său adevărat Antoine Aurifeuille, prestidigitator celebru, jurnalist, „vechi elev al Școlii politehnice", cum îi plăcea adesea să se definească, care în drum spre Constantinopol a ales să călătorească pe Dunăre, cu vaporul companiei de navigație austrice, străbătând astfel și spațiul locuit de români. La București, unde a stat mai mult timp, l-a cunoscut pe domnitorul Carol I, dar și pe Radu Rosetti, prefectul Poliției, prințul Nicolae Bibescu, doamna Oteteleșeanu, în casa căreia, potrivit propriei destăinuiri, a fost „prezentat întregului oraș", pe consulul general al Franței Adolphe d'Avril. Cele șase zile petrecute la Galați, în așteptarea vaporului spre Odesa, au constituit o bună ocazie de a se familiariza cu orașul și portul dunărean, fiind impresionat de animația bursei de mărfuri din oraș și mai ales de tranzacțiile de sute de milioane de franci, ce se derulau aici.

Nu putem să nu-l amintim pe francezul Ulysse de Marsillac, prieten de suflet al românilor, pe care i-a admirat, i-a iubit și a căutat să-i înțeleagă, cărora le-a dedicat pagini întregi, a cărui prezență a fost constantă din 1852, când a păşit pentru prima dată pe pământ românesc și până la moartea sa, în 1877. Nu vom stărui asupra însemnărilor sale, considerând că ele sunt deja cunoscute atât de istorici, literați, politologi, sociologi, artiști, chiar de publicul larg, cele cuprinse în volumul de față completând doar seria traducerilor. Scrierile lui Marsillac constituie un prețios document veridic și obiectiv despre societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, despre încercările tot mai evidente de modernizare, de adaptare la modelele europene.

În 1867 politicianul liberal englez Robert Arthur Arnold, inspector topograf, meserie abandonată în favoarea politicii și a jurnalisticii, făcea o călătorie, împreună cu soția, în sudul și estul Europei, publicând un an mai târziu o lucrare în două volume, intitulată *From the Levant, the Black Sea, and the Danube.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Călătorind pe Dunăre, de la Sulina până la Porțile de Fier, Robert Arthur Arnold a consemnat despre importanța lucrărilor de la gurile Dunării, despre utilitatea recentului marcaj de-a lungul canalului Sulina, folosit atât pentru navigare cât pentru ancorare și a descris succint unele localități întâlnite, spațiul acordat fiecăreia în economia lucrării fiind diferit. Astfel, descrierea Dunării în zona Porțile de Fier, a băilor de la Mehadia și calităților lor curative, dar și a împrejurimilor localității sunt făcute cu multe detalii și informații amănunțite privind spațiile de cazare, modalitățile de petrecere a timpului liber de către cei veniți la tratament, pitorescul vestimentației localnicilor, dar și al vizitatorilor.

Câțiva ani mai târziu, în 1871, un alt englez, Arthur Augustus Thurlow Cunynghame, militar de profesie, participant, așa cum am menționat la câteva bătălii din războiul Crimeii și deținătorul unor importante demnități militare în Irlanda, India și Africa de Sud, comandantul trupele britanice de la Capul Bunei Speranțe în perioada 1873–1878, efectua împreună cu fiul său mai mare, pe atunci student la Cambridge, o călătorie în zona Mării Negre și a Mării Caspice, cu intenția de a vizita marile orașe de aici (Varna, Constantinopol, Odessa), dar și regiunile Crimeii și Caucazului. Deși nu se fac precizări sau mențiuni care să ne lămurească asupra scopului călătoriei, în opinia noastră aceasta nu era una turistică și nici nu a fost deloc întâmplătoare. În contextul în care se discuta mult în epocă despre denunțarea de către Rusia, prin circulara din octombrie 1870, a clauzelor privind neutralitatea Mării Negre și despre consecințele acestei decizii asupra libertății de navigație nu numai pe mare, dar și la gurile Dunării, prezența, chiar și cu titlul de turist, a unui militar englez în zonă a avut probabil alte explicații ce țineau de interesele britanice în această parte a Europei. Arthur Augustus Thurlow Cunynghame și fiul său au traversat România, la sfârșitul lunii iunie 1871, relatarea fiind una relativ generală, cu detalii despre aspectul Timișoarei și al porturilor dunărene, toate într-o vizibilă modernizare, dar fără nici o referire la ținta voiajului lor. Interesant este capitolul despre București și vesela sa societate, atât de atrasă de modelul parizian.

În 1867 (cel mai probabil în cursul verii), teritoriul românesc era vizitat și de un călător rus, Vasili Kelsiev, singurul de altfel din perioada ce face obiectul volumului de față, un corespondent al ziarului moscovit „Golos" (Glasul), de orientare clericală. El venea în Moldova, după o ședere de două luni în Galiția austriacă, unde contactele sale cu autoritățile locale nu au fost dintre cele mai cordiale, fiind privit cu nedisimulată suspiciune și chiar reținut o săptămână în arestul poliției din Lvov. Vizita sa avea loc într-un moment în care Rusia facea o primă încercare, ce-i drept timidă, de denunțare la clauzele Tratatului de pace de la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Paris din martie 1856. Însemnările şi informaţiile conţinute în notele sale de drum privesc două zone aflate la frontierele de sud-vest ale Imperiului rus şi fac referiri la starea de spirit a populaţiei, mentalitatea, căile de comunicaţie, sistemul de supraveghere a teritoriului, ceea ce firesc a stârnit interesul şi curiozitatea autorităţilor militare, dar şi al diplomaţiei ruse. Textul relaţiei sale de călătorie priveşte numai situaţia din Iaşi, ai cărui locuitori erau nemulţumiţi nu numai de mutarea capitalei la Bucureşti, dar şi de o serie de neajunsuri ulterioare deciziei. Din însemnările lui Kelsiev transpar cu claritate două elemente: primul este accentuarea şi sublinierea permanentă în text a rolului mesianic al Rusiei ca „a treia Romă", protectoare şi ocrotitoare a populaţiilor creştine din sud-estul european, aflate sub stăpânire sau dominaţie otomană, explicabil dacă avem în vedere recrudescenţa mişcării panslaviste în Rusia şi dorinţa de eliminare a otomanilor din Balcani. „Toate acestea ne impun nouă obligaţia de protectori şi de conducători ai întregii lumi pravoslavnice!" – scria Kelsiev. „Însă ajutorul acesta nu trebuie să se limiteze doar la baionete, căci cu toate dificultăţile financiare actuale, suntem totuşi destul de bogaţi. Nu zeci, ci *sute* dintre slavii de peste hotare trebuie invitaţi să studieze în şcolile noastre, trebuie instruiţi şi încă de o mie de ori instruiţi. Chiar dacă aceasta va însemna o povară în plus pentru bugetul nostru nu este nici o nenorocire. Ne vom îndeplini astfel o datorie seculară faţă de ei şi vom înfăptui în acest mod o legătură strânsă cu ei, legătură care este cât se poate de necesară pentru a combate propaganda apuseană, care este atât catolică, cât şi turcofilă cu alte cuvinte *antimoscovită*. Susţinându-i pe ei acum, noi punem bazele viitoarei noastre măreţii şi strângem în felul acesta lângă noi pe viitorii parteneri şi chiar aliaţi. Politica noastră externă nu trebuie să o urmeze pe cea a francezilor, care este orientată numai spre prezent, ci putem lua ca exemplu pe vechii noştri nobili care nu odată îşi puneau problema *unificarii întregului teritoriu rus* şi care generaţie după generaţie urmăreau neabătut acest ţel. Pământul rusesc este în prezent aproape în totalitate unit (lipseşte doar Galiţia răsăriteană şi o parte a Ungariei până la râul Tisa). Acum a sosit vremea renaşterii statale a grecilor, bulgarilor, sârbilor şi chiar a românilor, care *trebuie* să fie aliaţii noştri pe viitor. Trebuie să desfacem băierile pungii, şi ca atare copiii noştri vor învăţa împreună cu o mulţime din copiii celor de aceeaşi credinţă cu noi, iar aceasta va face ca adevărata credinţă şi legăturile seculare să reînvie după câteva decenii de uitare", era de părere jurnalistul rus. Un alt element ce se desprinde din însemnările sale este critica cultului catolic şi al promotorilor acestuia, Vasili Kelsiev favorizând şi punând într-o lumină avantajoasă doar pe slujitorii ortodoxiei răsăritene, al căror rol spiritual trebuie să devină mult mai activ în rândul popoarelor din zonă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dintre germani merită amintit profesorul Wilhelm Heinrich Brennecke, absolvent al Universității din Berlin, vorbitor al limbilor franceză, engleză și italiană, cel care le-a fost dascăl la Berlin, între 1835–1837, românilor Grigore și Dimitrie Sturdza, Alexandru Vogoride și Mihail Kogălniceanu, toți trimiși la studii în străinătate de Mihail Sturdza, domnitorul regulamentar al Moldovei. De altfel, contactele cu Mihail Kogălniceanu au continuat și după ce acesta și-a finalizat studiile, omul politic român fiind cel prin intermediul căruia Brennecke a obținut Ordinul Medjidie, o râvnită decorație otomană. Profesorul german a străbătut teritoriul românesc în 1868, în intervalul 16–29 septembrie. Călătoria a făcut-o pe Dunăre, s-a oprit câteva zile la Brăila și Galați, iar de aici a făcut o excursie scurtă în interiorul Dobrogei, aflată încă sub stăpânire otomană. Deosebit de interesante sunt informațiile despre Brăila și Galați, cele două importante porturi dunărene fiind prezentate comparativ. Deși afirmă că ambele „sunt într-o anumită măsură gemene", în ambele „domină negoțul cu cereale", că iluminatul stradal cu gaz lipsește deopotrivă, Brăila îi pare că seamănă „mai mult orașelor noastre", având „într-o anumită măsură, o înfățișare europeană" în vreme ce Galați „are un aspect preponderent oriental". Cum era și firesc, în atenția profesorului german au stat coloniile germane din România și confesiunile lor religioase. Excursia în Dobrogea i-a prilejuit contactul cu vestigiile civilizației romane de la Troesmis și Tomis, care din păcate se degradează din cauza folosirii de către localnici și nu numai de ei a pietrelor din construcții la ridicarea de case, la construcția de poduri.

Nu putem încheia scurta noastră prezentare fără a menționa și alți peregrini care au străbătut spațiul locuit de români și au ținut ca drumul și impresiile lor să fie cunoscute și altora, cum este cazul jurnalistului, poetului și scriitorului ceh Jan Nepomuk Neruda, considerat întemeietorul eseului în literatura cehă, unul dintre cei mai importanți reprezentați ai generației realismului, colecționar de monede vechi și sigilii, care a vizitat Bucureștii în 1870, al franțuzoaicei Jeanne Louise Adélaide (Adèle) Hommaire de Hell, care ne oferă detalii de natură economică, socială sau culturală despre Galați la sfârșitul deceniului șapte, al scriitorul francez Frédéric Béchard, care plecat într-un voiaj de plăcere trece în Orient, cu destinația Constantinopol, descrie călătoria pe Dunăre, presărată și cu unele informații de ordin geografic, istoric și politic, care nu sunt însă rodul propriilor constatări, ci au fost culese de autor fie anterior călătoriei, fie pe drum de la alți peregrini, al germanului Wilhelm Wiener, jurnalist, redactor și corespondent al cotidianului oficios vienez „Fremden Blatt", care, în toamna anului 1869 a călătorit pe Dunăre, însoțindu-l în acestă calitate pe împăratul Franz Joseph, invitat la inugurarea canalului Suez, ale francezului Leon Hugonnet, a cărui ședere s-a extins

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe parcursul câtorva luni când a vizitat oraşele Iaşi, Vaslui, Bârlad, Tecuci, Galaţi, Brăila şi bineînţeles Bucureşti. În capitală a intrat în contact cu membri ai coloniei franceze, a fost martor la câteva evenimente mondene şi religioase ca, de pildă, aniversarea a cinci ani de domnie a principelului Carol I.

Coroborate, datele şi informaţiile oferite de drumeţii care au străbătut sau au stat vremelnic pe teritoriul locuit de români vin să completeze tabloul atmosferei din România în anii ce au urmat aducerii la tron a principelui Carol, perioadă încărcată de tensiuni interne, instabilitate guvernamentală, criza dinastică, dar şi de paşi decisivi pe calea modernizării.

Daniela Buşă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ANTOINE ÉMILE ERNEST DESJARDINS

(1823–1886)

Geograf, istoric şi epigrafist renumit, Antoine Émile Ernest Desjardins s-a născut în 1823 la Noisy-sur-Oise (vechiul departament Seine et Oise). Tatăl său, Jacques Guillaume Desjardins, era şef de birou la Ministerul de Război, iar mama, Catherine Abel Justine Beffroy de Reigny, fiica unui jurnalist supranumit Le Cousin Jacques. Studiile le-a făcut la Paris, întâi la colegiul Saint Louis, apoi la colegiul Bourbon, iar la terminarea lor a primit diploma de profesor. Din 1845 Ernest Desjardins a predat istoria la colegiul din Angers, iar doi ani mai târziu a fost trimis la Dijon unde avea să facă cunoştinţă cu viitorul diplomat şi arheolog, Charles-Joseph Tissot, pionierul cercetărilor arheologice din nordul Africii. În 1850 şi 1851 Desjardin a predat succesiv la liceele din Alençon şi Mâcon. În 1855 îşi ia doctoratul la Facultatea de Litere din Paris cu două teze, una de topografie, *Essai sur la topographie du latium* şi alta de epigrafie, *De tabulis alimentariis disputationem historicam*. Elev favorit al lui Charles Alphonse Léon Renier, istoric, specialist în epigrafie latină, deosebit de apreciat de profesorul său, Ernest Desjardins a făcut parte din cercul de savanţi din jurul doamnei Cornu, soră de lapte cu Napoleon al III-lea. În 1856 este numit profesor de istorie la Liceul Bonaparte, iar din 1861 i s-a creat o catedră specială de geografie la Şcoala Normală Superioară. Din 1874 a devenit cadru didactic la Şcoala Practică de Înalte Studii, unde preda epigrafia şi antichitatea romană, iar din 1882 la Collège de France, întâi ca suplinitor al magistrului lui Charles Alphonse Léon Renier, care de altfel l-a şi chemat, iar din 1886 ca profesor titular. Din 1875 a devenit membru al Academiei de Inscripţii şi Litere din Paris. A fost Cavaler al Legiunii de Onoare. A fost un apropiat al renumitului epigrafist italian Bartolomeo Borghesi, iar după moartea acestuia l-a convins pe Napoleon al III-lea să-i cumpere şi să-i publice manuscrisele.

Pasionat de arheologie, între 1856–1871 a întreprins mai multe expediţii în Italia, Egipt, Provence, Principatele române, Bulgaria, Viena, Pesta, iar studiile sale au îmbogăţit revistele de specialitate cu informaţii amănunţite despre istoria şi geografia locurilor vizitate. A rămas cunoscut ca un exeget al *Tabulei Peutingeriene*, încercând să identifice localităţile şi drumurile romane amintite în hartă. De spaţiul românesc a fost legat şi prin căsătoria sa cu sora lui Émile Picot, secretarul lui Carol I.

În 1867 Desjardins a întreprins o călătorie în Moldova, apoi în Ţara Românească şi Dobrogea, în urma căreia va publica mai multe studii referitoare la probleme sociale, politice, statutul evreilor, la lucrările de canalizare a gurilor Dunării şi nu în ultimul rând la monumentele şi descoperirile arheologice din perioada epocii romane. Din fiecare din aceste studii am extras acele fragmente, care ni s-au părut sugestive pentru a sublinia opiniile autorului relativ la problemele societăţii româneşti aflată la început de drum prin aducerea la cârma statului a principelui Carol de Hohenzollern Sigmaringen. În studiul închinat evreilor din Moldova, Desjardin a prezentat situaţia acestei etnii, de care a avut cunoştinţă personal cu ocazia călătoriei din 1867, când a străbătut marile oraşe din ţinuturile de la nord de Milcov. Opiniile sale au fost încredinţate tiparului în contextul tensionat al publicării unor articole ce zugrăveau statutul evreilor potrivit Constituţiei din 1866, mai precis în controversatul articol 7. Desjardin a încercat să demonstreze că acesta nu a fost introdus din cauza intoleranţei religioase, ci din considerente economice şi sociale, ce aveau la bază afluxul masiv al populaţiei evreieşti din Rusia, ca urmare a măsurilor antisemite luate de autorităţile ruseşti. În studiul dedicat canalizării gurilor Dunării, Desjardins trece în revistă metodele de modernizare ale râurilor din Europa şi încearcă să convingă Comisia Europeană de necesitatea aplicării acestora în Delta Dunării. Călătoria sa în Dobrogea, în calitate de arheolog şi epigrafist, i-a prilejuit constatări

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

uimitoare referitoare la informațiile cuprinse în *Tabula Peutingeriana*. El a descris în amănunt ruinele găsite, transformate de multe ori în cimitire sau dezmembrate ca urmare a folosirii pietrelor la noile construcții, unele dintre ele pierdute astăzi. Inscripțiile găsite de Desjardins au stârnit un real interes în rândul comunității științifice din Franța, mai ales printre cercetătorii al căror domeniu de interes era perioada antică.

Despre Ernest Desjardins a scris Nicolae Iorga în *Istoria Românilor prin călători*, ed.II, vol. IV, București, 1929, p. 123.

ANTOINE ÉMILE ERNEST DESJARDINS

Evreii din Moldova[1]

p. 5 După ce am citit jurnalele occidentale, m-am gândit că ar fi folositor să fac cunoscută problema evreilor din Moldova, deoarece opinia publică a fost uimită de curând de circulara neîndemânatică a unui ministru și de măsurile dezastruoase care au urmat. M-am informat personal, parcurgând județele Moldovei, locuind o perioadă în Iași, trăind în mijlocul populației israelite din România, întrebând pe fiecare, examinând totul, vizitând școli, spitale și case particulare, de la Brăila, Galați, Ismail, pe Dunăre, până la granițele Bucovinei și traversând județele Cahul[2], Huși[3], Botoșani[4], Dorohoi[5], Fălticeni[6], Piatra, Roman, Vaslui[7], Bârlad, Tecuci[8], Râmnic și Buzău. Nu mă voi referi la București, unde am stat șase săptămâni. Nu
p. 6 am neglijat nimic, pentru a fi bine informat despre starea // actuală a evreilor din țară și despre viitorul care le este rezervat.

Trebuie spus de la început că evreii din Franța și din Germania se confundă aproape cu populațiile în mijlocul cărora trăiesc, nu au nicăieri, ca în Praga, un cartier separat, o fizionomie atât de caracteristică ca în aceste ținuturi. Aici, chiar și cei mai puțin cunoscători, nu se pot înșela asupra originii unui membru al tribului Israel, indiferent de vârstă și sex. Persistența detaliilor, obiceiurilor medievale este atât de prezentă, încât un număr foarte mic dintre ei au renunțat la costumul tradițional. Cei mai mulți dintre ei, înghesuiți în tarabe și așezați de-a lungul drumurilor, atrag mai întâi privirile prin îmbrăcăminte: redingote lungi și negre închise până la gât, decolorate de ploaie și soare, destrămate. Îi recunoaștem după mica pălărie rotundă, după cizmele care le acoperă pantalonii deșirați, după bărbile lungi și perciunii răsuciți, care le acoperă urechile. Dacă după toate aceste semne nu poți recunoaște evreii din Moldova, atunci te poți ghida după murdăria hainelor, care îi acoperă și vă puteți imagina odăile pline de gunoaie și urât mirositoare.

---

[1] Traducerea după Antoine Émile Ernest Desjardins, *Les Juifs de Moldavie*, Paris, 1867, 23 p.
[2] *Kaghul.*
[3] *Hisch.*
[4] *Botushani.*
[5] *Dorochoe.*
[6] *Folticheni.*
[7] *Vashloui.*
[8] *Tekoutch.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Religia nu este motivul care îi distinge de alții și vom vedea că acesta are cea mai mică valoare în ochii românilor. Pot afirma că motivele religioase nu pot explica măsurile luate de guvern și nici ostilitatea, pe care o manifestă populația față de ei. Dezinteresul ortodocșilor față de cultul lor și indiferența preoților salariați ai statului fac imposibilă // orice suspiciune de persecuție religioasă. Nu p. 7
sunt neliniștiți de faptul că evreii practică mozaismul, <sunt nemulțumiți> pentru că în contactul zilnic nu reușesc să se apropie <unii de alții, pentru că> au alte obiceiuri, altă limbă, alte haine, acaparează micul comerț și strâng bani prin abilitatea de a face economii. <Este> un popor străin în mijlocul altuia, căruia îi absoarbe substanța, formează un stat în stat, ca protestanții în Franța în timpul lui Richelieu[9].

Cât despre religie, trebuie știut că cei care sunt apărătorii cauzei celor persecutați, cei care au scris la Paris acele scrisori, cărora un mare avocat le-a dat un mare răsunet, nu sunt delegații celor 400 000 de israeliți. Aceștia sunt disidenții, reprezintă biserica reformată. Această biserică este reprezentată numai în Iași de 50 de familii, cele mai multe ale oamenilor avuți, bancheri, negustori bogați, oameni bine îmbrăcați, fără perciuni, dar și fără rabini. Au mobilată o mică sinagogă, elegantă și tapisată, nouă, ca și tablele legilor, au cântăreți iscusiți, bine plătiți și tinere încoronate cu flori. Ai crede că este corul din *Athalie*[10].

Prințul Carol[11] a fost uimit de acest spectacol, dar și de numărul mic de credincioși, de absența semnificativă a adevăratului popor al lui Israel, care în Iași este de 40 000. De altfel, această biserică este compusă exclusiv din străini, care vin să facă avere aici și pleacă s-o mărească în altă parte. Plângerile și adeziunile lor nu // au valoarea și nici importanța care li se atribuie de către occidentali. p. 8

Trebuie să explicăm ce înseamnă evreul român și cel străin. Din cei 400 000 de israeliți din România, numai jumătate sunt născuți în țară. Domnul Crémieux[12] a fost dezinformat atunci când a spus: „Evreii au fost de mult timp aici, cu mult înainte de formarea statului român". Cei care cunosc problema citesc următoarele rânduri cu surpriză: „Evreii din Moldova au venit aici după cucerirea Ierusalimului de către Titus". Iată care este adevărul.

Majoritatea familiilor evreiești din România este prin naștere, prin obiceiuri, spirit și limbă, străină de țară. Evreii s-au stabilit aici, după ce au emigrat din

---

[9] Armand-Jean I du Plessis de Richelieu (1585–1642), cunoscut în istorie sub denumirea de Cardinalul Richelieu, cleric, nobil, om politic, consilier apropiat al regelui Ludovic al XIII-lea al Franței, în timpul căruia protestanții sau hughenoții beneficiau, potrivit Edictului de la Nantes, de o serie de privilegii, cel mai important fiind permisiunea de a avea în anumite orașe administrație militară proprie. După asasinarea protectorului acestora, Henric al IV-lea, conflictele între hughenoți și catolici au reînceput.

[10] Tragedia lui Jean Racine.

[11] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, principe (1866–1881) și rege al României (1881–1914).

[12] Isaac-Jacob Crémieux, cunoscut mai ales ca Adolphe Crémieux (1796–1880), avocat și om politic francez, evreu de origine, președinte al Consistoriei evreiești centrale și al Alianței Israelite Universale, de două ori ministru de justiție în guvernul francez. În anii 1866–1867 a vizitat România, în calitate de președinte al Alianței Israelite Universale, împreună cu britanicul Moses Haim Montefiore, broker, bancher, filantrop și activist pe tărâm obștesc, pentru a solicita guvernului de la București un regim mult mai elastic în ceea ce privește naturalizarea evreilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Austria şi Rusia. Migraţia a început acum câţiva ani, dar a devenit masivă în timpul domniei lui Mihail Sturdza[13]. Evreii nu au fost atraşi în ţară, migraţia lor a fost determinată de măsurile luate de cele două state limitrofe. Numărul lor crescând, datorită prolificităţii acestui popor, unde căsătoriile se fac în urma unor bune înţelegeri, iar tradiţia celor 12 fii ai lui Iacob se păstrează cu sfinţenie, au determinat guvernul rus şi cel austriac să se debaraseze de un prea plin de populaţie din cele două imperii. Rusia a început să cureţe oraşele de vagabonzi, care le sufocau, de focarele de mizerie, ce rezultau din aglomerările nesănătoase. A obligat
p. 9 evreii să colonizeze teritoriile vecine Mării Negre şi să // le cultive. Evreului, comerciant înnăscut, altădată un obişnuit al vieţii pastorale, îi displace să-şi părăsească locuinţa întunecoasă şi mica afacere, camăta săptămânală şi comerţul ilegal, pentru viaţa dură în aer liber, pentru pământul care, pentru a rodi, trebuie să-l lucrezi cu energie şi dragoste. Evreul nu are patrie. Acest cuvânt roman şi modern este lipsit de sens pentru evreii din Orient. Din timpul patriarhilor ei iubeau viaţa nomadă, nu aveau decât exilul, iar patria însemna locul unde odihneau oasele părinteşti. Astăzi evreul nu aparţine nici unei naţii, nu are steag şi se lasă cucerit de cei care îl îmbogăţesc, îşi continuă peregrinările cu un cufăr sub mână, vânzându-şi serviciile interesate şi prosperitatea ingrată.

Măsurile luate de Rusia au produs efectul aşteptat de guvernul acestei ţări. Sunt puţini cei care au acceptat să-şi plimbe puţinul prin stepele Donului[14] şi Niprului,[15] alţii au emigrat. Exilul a fost agravat de altă măsură fiscală. Se impozita în Rusia roba lungă cu 50 de ruble şi fiecare perciun cu 25 de ruble. Trebuia deci, ca evreul sărac şi lipsit de casă să aleagă între agricultură, renunţarea la frizură şi veştminte, taxa dură şi umilitoare pe perciuni sau fuga. Dar şi în Moldova existau regulamente pentru apărarea frontierelor de năvala străinilor vagabonzi. Numai că severitatea regulamentelor rămânea pe hârtie, iar guvernele anterioare au făcut compromisuri, lăsând pământul patriei în mâinile acestor cerşetori corupţi, care îşi
p. 10 cumpărau astfel o patrie // provizorie şi cucereau un refugiu. Deci ar fi destul de *neînţeles să le spui astăzi: vrem să vă alungăm pentru că ne-aţi corupt, vrem să* respectăm regulamentele pe care le-am încălcat în trecut şi cu toate că am apreciat banii voştri, nu-i mai vrem pe cei care ni i-aţi dat.

Câţiva ani mai târziu, din Galiţia şi Bucovina austriacă a plecat alt val. Recent exigenţele recrutării soldaţilor din provinciile imperiale, în condiţiile izbucnirii conflictului cu Prusia[16], iar astăzi noile complicaţii politice care impun măsuri militare deosebite[17], au drept rezultat înspăimântarea triburilor lui Israel. Acestea pornesc spre mişcare spre tărâmul promis al cametei, unde se intră cu geanta în mână şi unde, din cauza lipsei unei industrii naţionale şi a recoltelor

---

[13] Mihail Sturdza, domn al Moldovei (1834–1849).

[14] Don, râu în Rusia, care izvorăşte de lângă Tula, la sud-est de Moscova, străbate 1950 de km şi se varsă în Marea Azov.

[15] Nipru, fluviu lung de 2290 km, care străbate Rusia, Belarus şi Ucraina.

[16] Referire la războiul dintre Austria şi Prusia din 1866.

[17] Autorul se referă la situaţia dificilă a Austriei, generată de înfrângerea suferită în conflictul cu Prusia, în urma căreia Viena a fost nevoită să accepte *ausgleich*-ul („compromisul") din februarie 1867, prin care a luat naştere dubla monarhie, adică Austro-Ungaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

proaste, se pot face afaceri de milioane în timp scurt de către speculatori. În aceste ultime circumstanțe numărul evreilor a luat proporții înspăimântătoare pentru concurența neputincioasă și chiar pentru viața de zi cu zi a românilor.

Totuși este adevărat că prezența evreilor este o binefacere, pentru că ei sunt îndemânatici, au obiceiuri, sunt răbdători, mai mult decât economi și mai ales foarte muncitori; dar îngrămădirea lor este o nenorocire, chiar un pericol. Nu trebuia lăsați să intre? De acord; dar acum sunt aici și este posibil să fie îndepărtați? Noi nu credem acest lucru, fie că ne gândim din punct de vedere social, administrativ sau chiar uman. Vom examina mai departe dacă nu există un mijloc de a suplini prin regulamente interioare // nerespectarea reglementărilor de p. 11
la frontiere sau mai bine spus corupția agenților însărcinați să le aplice. Cât despre situația actuală, vom prezenta imediat ceea ce poate vedea un străin, care străbate această frumoasă și nefericită țară.

Pentru a evita în viitor toate invaziile ilegale, este absolut necesar de a constata identitatea persoanelor. Pentru aceasta există două mijloace: înscrierea exactă în registrele civile a nașterilor și a naturalizării străinilor; recensământul lor <să fie înregistrat> scrupulos de către o comisie compusă din oameni onești. La acestea să se adauge o supraveghere atentă a frontierelor și astfel se va împiedica agravarea situației, iar străinii și vagabonzii inoportuni ar fi identificați cu promptitudine. Dar registrele civile sunt create recent și sunt imperfecte. În plus evreii nu au nume proprii individualizate, pentru a nu scăpa la un control. Mai mult, de când sosesc, simțindu-se nedreptățiți, își schimbă numele când trec dintr-un loc în altul. Îmbrăcămintea și fizionomia lor îngreunează aplicarea legii. Ei se apără instinctiv de tot ceea ce înseamnă recensământ sau recrutare.

Nu vor să-și trimită copiii în școlile naționale și ocolesc religia și tirania, care ar impune acestor copii o altă limbă decât jargonul lor nemțesc. Ei au școli proprii în toate orașele. Am putut să constat un progres rapid al acestora în Botoșani și Burdujeni[18]. Acolo am văzut copii evrei în școlile primare ale creștinilor și școli evreiești unde // se vorbea în română. Ei susțin aceste școli printr-un impozit p. 12
voluntar pe carnea vânată conform legilor lor și care costă 1 franc și 20 centime ocaua, în timp ce carnea creștinilor nu costă decât 60 de centime pe oca. Acest impozit acoperă cheltuielile cultului lor. Ei nu mănâncă carne decât sâmbăta, restul timpului se hrănesc cu pâine, usturoi, legume și fructe. Trăiesc înțelept, chiar cei bogați. Evreii străini nu plătesc statului decât patenta comercială, taxa pentru șosele, dar nici un impozit personal. Refuză să-și trimită bolnavii la spitalele comunale sau de stat și au propriile spitale. Numai dacă nu dau destul pentru întreținerea acestora sau dacă se găsesc printre ei administratori corupți, bolnavii, bărbați și femei amestecați, fără vlagă, se sting în paturi mizerabile, îngrijiți de oameni în zdrențe ca la Huși, fără ca statului să i se îngăduie salvarea evreilor săraci și bolnavi împotriva extorcărilor coregionalilor bogați și necinstiți și fără posibilitatea <statului> de a-și apăra proprii supuși de focarul de infecție.

Ocolind înscrierea civilă, impozitul, școala, spitalul, evreii născuți în țară își pun toată abilitatea în a se sustrage conscripției militare.

---

[18] Astăzi cartier al municipiului Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Acolo reapare problema identității în întreaga ei amploare. Cel care urmează
p. 13 a fi înrolat se prezintă de mai multe ori // în mai multe județe sub nume diferite; alții emigrează în perioada recrutărilor și sunt declarați străini de către consuli, care, în scopuri politice, pentru a crea neplăceri guvernului local, nu le refuză ajutorul. De multe ori recurg la bani pentru a fi eliberați sub pretextul incapacității. În sfârșit, cei care nu se pot sustrage legii, în ciuda eforturilor depuse, sunt soldați foarte slabi. Poporul lor nu este cunoscut pentru calități războinice, iar epoca Macabeilor[19] a trecut de mult [...]

Micul comerț se află în întregime în mâinile lor: laptele, carnea, fructele, rachiul în special, pe care ei nu-l beau și pe care îl amestecă cu vitriol, înșelându-l pe român, otrăvind și satul și orașul. Evreul este croitor, tăbăcar, tinichigiu, cizmar, ceasornicar; face singur aceste meserii, pentru că le face bine. Înșală ca și creștinii, dar cu rafinament, iar haina sa lungă îi este foarte utilă în acest scop. Am văzut vase de aluminiu plate și rotunde cu alcool otrăvit, ascunse în cutele levitului, pentru a nu plăti vama.

p. 14 Cu toate că evreii nu cultivă ei înșiși pământul, // nu disprețuiesc întotdeauna viața la țară. Înainte de legea rurală din 1864, care, sub prințul Cuza și ministrul Kogălniceanu l-a făcut pe țăran proprietar, evreii nu puteau lua pământ în arendă, dar de atunci și în urma unui decret de toleranță dat în perioada suspendării camerelor, au fost autorizați să încheie contracte și au făcut astfel de acte chiar cu statul. Au luat atunci uzufructul pe cinci ani, plătind redevența convenită, substituindu-se tuturor drepturilor acestuia. Ei au în grija lor zilierii, aspru impozitați, supravegheați, incitați și au devenit astfel adevărați antreprenori, fără a fi cultivatori. Cel care lucrează pământul ține la el, vede florile și fructele prinzând viață din sudoarea sa, se atașează de natura care îl hrănește; antreprenorul nu se uită printre brazde, la tijele porumbului, la strugurele stacojiu, la spicul aurit, este atent numai la aurul care strălucește în fața ochilor săi lacomi.

Dar comerțul său prin excelență, prima sa trebuință, visele sale de putere, speranța intimă a răzbunării sale împotriva creștinilor, este mica bancă, camăta înfloritoare în regiunea în care statul nu l-a salvat pe cel care împrumută prin înființarea de bănci naționale și impozite legale. Aici nimic nu este fixat; banul este o marfă, ca și grâul. Când grâul lipsește, fânul este scump; aici când grâul lipsește și banul este scump, pentru că nu există industrie care să compenseze pierderile. Vreau să împrumut cu 50% pe lună! Știu sigur că proprietarul, omul care garantează cu ipoteca, plătește 220% pe an, un altul 34. Într-un cuvânt, averea este
p. 15 funciară, nu există capitaliști, nu există bănci; iar camăta devoratoare apasă // proprietarul, mare sau mic. [Urmează prezentarea legii rurale din 1864].

Toți marii proprietari care, ca urmare a recoltelor proaste și-au ipotecat pământurile, încep să vândă în pierdere bonurile rurale, care au scăzut cu 30%–40%.
p. 16 Cine profită? Evreii, care dețin valori ipotecare. Ei s-au constituit // în creanțierii statului, și datorită reprezentanților lor, au paralizat eforturile care puteau să facă să fie cotate în străinătate bonurile rurale cu valorile lor reale. Aș putea cita pe acel evreu renegat din Iași, vechi negustor de tutun, situat bine datorită unor manevre

[19] Familie de evrei patrioți din sec. II î.Hr.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

necurate, agent ocult al puterilor ostile țării și care a făcut să scadă la Berlin, Frankfurt și Paris valorile bonurilor, care de altfel erau excelente, pentru că obligațiunile statului erau de fapt obligațiuni pe pământ. Statul este proprietarul unei treimi din pământ; dar aceste bunuri care ar putea aduce, printr-o bună administrare, mari venituri, aduc numai o pătrime din valoarea lor [...] Este sigur că evreii sunt creanțierii statului așa cum sunt creanțierii marii și micii proprietăți; sunt furnizori de alimente, furnizori pentru bogați și săraci, români și străini. Ei țin toate pârghiile producției și sunt stăpânii țării. Dacă adăugăm la motivele obișnuite de ură împotriva străinilor pe cele particulare, legate de zgârcenia unei națiii care se privează de lucrurile vitale și care trăiește în condiții neigienice și compromite sănătatea publică, atunci înțelegem respingerea generalizată a acestei imigrații crescânde. Nu am văzut nici în locurile cele mai mizere din Anglia o asemenea mizerie, de multe ori voluntară, <ca aceea> care mi-a rănit privirile în Iași. Am văzut cinci sute de evrei într-o singură casă, cincisprezece într-o cameră, bărbați, femei, copii, bătrâni, amestecați, ce plăteau 10 parale pe cap, fără a pune la număr// p. 17
și animalele, care erau găzduite gratuit [...] Aceasta era situația când ministrul de interne a dat următoarea circulară:

„Către toți prefecții de districte,

Prin articolul 50 al regulamentului și la pagina 60 a primei colecții judiciare pentru Moldova, este oprit pentru israeliți să ia în arendă pământ; prin diferite circulare și prin cea din 5 februarie 1866 sunt luate dispoziții și pentru Țara Românească, prin care israeliții sunt împiedicați să locuiască în comune rurale și să se facă proprietari de hoteluri, de restaurante și să arendeze proprietăți. Am fost informat că aceste dispoziții nu sunt executate peste tot. Vă invit să le executați cu rigoare,

Ministru, Ion Brătianu"[20]

Este greu de înțeles cum un ministru ultraliberal, reprezentantul ideilor democratice, care a fost exilat și a suferit pentru acestea, care, într-o altă circumstanță, a propus abrogarea legii ce excludea evreii de la acordarea naționalității pe motive religioase, s-a gândit să-i atingă pe aceștia, reînviind regulamente perimate. Pentru că este bine de știut că nu există lege care să-i autorizeze pe evrei să cumpere terenurile orașelor și dacă ei le au, nu li se contestă // această proprietate. Există, dimpotrivă, dispoziții ministeriale ce tolerează p. 18
contractele declarate prohibite [...]

Dar ceea ce este de știut, pentru a judeca o astfel de măsură este că evreii în această țară sunt un instrument în mâinile partidelor ostile guvernului, de care se servește chiar guvernul. Nemulțumirea populară, iritarea românilor împotriva Israelului crează un pericol permanent, pe care prințul aflat în fruntea unirii trebuie să-l depășească neîncetat.

---

[20] Ion C. Brătianu (1821–1891), om politic, premier al României (1876–1888). În perioada călătoriei lui Desjardin, Brătianu a deținut portofoliul finanțelor și pe cel al internelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Opoziția boierilor a căror ambiție a fost dezamăgită, manevrele ofensive sau defensive ale statelor vecine, în scopul de a împiedica unirea moldo-valahă și a înăbuși aspirațiile firești ale românilor din Transilvania și Bucovina, poftele altei puteri, nerăbdarea publiciștilor și profesorilor moldoveni, care dornici să aibă un rol liberal căută popularitatea prin inițiative antievreiești, toate aceste cauze, toate aceste interese contradictorii explică circulara, care a avut drept scop calmarea populației, dându-i satisfacție pentru nemulțumirile sale [...]

p. 19 Religia nu are niciun rol în această măsură // luată de ministru, pe care nu-l aprob, pentru că o decizie, care are un scop aparent și unul secret, trebuie să le îndeplinească pe amândouă. Pentru străin, pentru cei neinițiați, adică pentru Europa, scopul aparent era de a-i lovi pe evrei, și, admițând că răul cunoscut în Occident era atât de mare pe cât este în realitate, trebuia ca dispoziția ministerială să-i dea o rezolvare; ori nu s-a întâmplat nimic. Nu ne putem gândi să te debarasezi, prin o simplă circulară, de jumătate din evreii care invadează țara. Domnul Brătianu știa perfect că măsura sa nu putea fi pusă în practică. Deci scopul aparent al circularei nu a fost atins, măsura fiind ineficientă. Scopul secret a fost atins și manevrele de partid au fost dejucate, dar este întotdeauna periculos să folosești armele intoleranței; reprobarea Occidentului este dovada cea mai clară. Trebuie să fii un guvern sau un stat foarte puternic sau să fii considerat barbar, pentru a-ți permite astfel de măsuri represive. Rusia a impozitat perciunii și pe leviți i-a exilat, i-a forțat pe evrei să se asimileze, nimeni nu a luat atitudine, iar presa occidentală nu i-a mustrat nici pe țar, nici pe Austria, pentru niște restricții care au fost aplicate și care au fost la fel de tiranice ca acelea inițiate de Brătianu. Recent, niște bulgari au fost spânzurați de turci; nici nu s-a menționat acest lucru ... Și întreaga mânie a Occidentului cade astăzi pe această mică țară care încercă să se apere și să trăiască! Măsura este aspră, o repet! Dar mai ales nu a fost compromisă!

p. 20 Situația nu este cunoscută în străinătate și ceea ce este destul de supărător este mai ales maniera în care a fost executată. // Remarcăm că circulara nu amintește despre evreii vagabonzi. Ministrul era atunci la Iași și completa ordinele scrise cu instrucțiile verbale la primărie. A fost făcută o promisiune ce prevedea că notabilii evrei vor intra în comisia extraordinară de anchetă, care trebuia numită pentru a delibera asupra căilor și mijloacelor de execuție. Această promisiune a fost făcută, lucru grav, în prezența consulilor Austriei, Rusiei și Angliei.

Ori manevrele de partid și reaua-credință au vrut să împiedice această comisie, de altfel în afara legii, de a fi constituită din elemente nesuspecte. Ministrul a plecat, iar primăria a desemnat trei oameni cunoscuți prin ostilitatea lor, ranchiunele personale și interesele comerciale, aflate în competiție cu cele ale evreilor. De aici strigătele, descrierile exagerate în rezumatele trimise Comitetului israelit și presei occidentale: sunt familii întregi proscrise, mii de evrei alungați din locurile lor, fără pâine, refăcând scenele captivității babiloniene. Ne-am procurat cu trudă, chiar din mâinile evreilor, documentele procesului, supunându-le unui control sever, pe care l-au trecut, pentru că sunt scrupulos întocmite. Le-am văzut cu ochii noștri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Arestările s-au făcut în stradă şi în case, din 4 până în 16 mai.

Victimele pot fi repartizate în patru categorii: 1. Cei care au fost forţaţi să treacă frontiera, sunt în număr de 37. Nu intră în sarcina comisiei vagabonzii, pentru că ei exercită toate profesiile: cămătari, valeţi, croitori, // cizmari, brutari, p. 21
tăietori în piatră, tâmplari, purtători de apă, bijutieri, profesori şi în special crâşmari sau negustori de spirtoase. Ori unul dintre membri comisiei face comerţ cu alcool. Din cei 37 de evrei, opt erau proprietari de case. Nimic mai nedrept ca această sentinţă, dată de simplii particulari într-o ţară unde există o administraţie municipală regulată şi tribunale cu două grade de instrucţie. De ce aceşti 37 de evrei, care nu sunt vagabonzi, au fost aleşi din cei 40 000? Aceasta nu seamănă cu descrierile făcute în Occident. A doua categorie cuprinde 23 de nume de evrei citate în faţa tribunalului din Iaşi şi achitate, deci liberi; a treia categorie cuprinde 11 nume de evrei condamnaţi, achitaţi de curte şi puşi în libertate. A patra cuprinde 19 nume de evrei condamnaţi de tribunal, care nu au făcut apel şi care au fost îndreptaţi spre Galaţi pentru a fi trimişi în Turcia. Dintre cei 19, 10 au fost duşi pe malul celălalt al Dunării, împinşi de turci în Dunăre şi salvaţi de români, în afară de doi care s-au înecat.

Avem numele şi profesiile acestor israeliţi, adică dovezi incontestabile. În total sunt 90 de evrei, dintre care 34 sunt puşi în libertate; numărul victimelor este de 56. Dintre cei 56, 37 sunt expulzaţi şi 2 înecaţi de turci.

Am făcut cunoscut răul, este profund, constituie o primejdie permanentă pentru ţară, dar remediul nu este imposibil. Trebuie căutat în alte // măsuri decât p. 22
cele încercate de Brătianu.

Este necesar ca înscrierile în registrele de stare civilă să fie făcute cu grijă, ca frontiera să fie supravegheată împotriva nou-veniţilor şi dacă putem descoperi funcţionari incoruptibili, ar trebui angajaţi.

Ar trebui purificate cartierele sărace, să se interzică înghesuirea nesănătoasă a evreilor în case nelocuibile, să se renunţe la economiile care compromit sănătatea publică, să se ofere evreilor posibilitatea de a cultiva nu de a exploata, ţăranul român să îi fie frate, nu servitor, un tovarăş de muncă, nu un instrument de exploatare.

Trebuie deschise pentru evrei şcolile naţionale şi închise şcolile speciale, să li se permită accesul în spitalele de stat, să li se ofere mijloace inteligente şi gratuite în loc să fie lăsaţi să moară în locuri nesănătoase, unde nu găsesc decât o agonie lentă. Ar trebui să fie lăsaţi să fie soldaţi în felul lor, să-şi desfăşoare activităţile în regimente: să fie croitori, cizmari, bucătari în armată. Trebuie ca israelitul să renunţe, în interesul său, la un obicei care îl defineşte ca străin: trebuie să-i înveţe limba română pe copii săi. În schimb statul sau Camera trebuie de aici înainte să şteargă din lege această dispoziţie învechită, care îi împiedică pe evrei să devină proprietari, din simplul motiv că sunt evrei, dispoziţie care îi împiedică pe d<omnii> Rothschild[21] şi Crémieux să devină proprietari funciari în România, în timp ce alţi francezi au acest drept. // p. 23

[21] Probabil este vorba de James Mayer de Rothschild (1792–1868), bancher francez, fondatorul ramurii franceze a familiei Rothschild.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Trebuie să spunem tuturor evreilor: „Ați venit la noi, noi nu vă vom alunga. Veți fi tratați ca semenii noștri, veți avea toate drepturile noastre și toate datoriile noastre". Iată un limbaj civilizat, practic, demn de rasa latină, produs al veteranilor lui Traian, demn de prințul care domnește peste această țară frumoasă.

Iași, iulie 1867

Canalizarea maritimă a gurilor Dunării[22]

Iași, 27 iunie 1867

p. 61 Am fost în Principatele dunărene cu o misiune a guvernului francez, în scopul de a studia, din punct de vedere istoric și geografic, chestiunea gurilor marelui fluviu care desparte Imperiul Otoman de România, în cursul său inferior. Obiectul principal al acestui studiu era de a examina dacă soluția accesului permanent la Dunăre nu putea fi găsită cu ajutorul procedeelor a căror eficacitate am demonstrat-o pentru gurile Rhônului.

Am fost fericit să demonstrez, cu ajutorul istoriei, că această soluție a fost aplicată în timpul secolelor și încă din cele mai vechi timpuri pentru Nil, de către Alexandru[23], pentru Tibru, de către Claudiu[24], pentru Rhône, de Marius[25]; că ceea
p. 62 ce a avut // succes altădată putea fi astăzi; că fluviile din mările interioare, erau supuse aceloraşi legi, iar aluviunile lor erau depuse în condiții identice, datorită absenței fluxului și refluxului, trebuiau făcute accesibile prin aceleași procedee. Am stabilit că, din cele două mijloace cunoscute până în ziua de astăzi, pentru a trece peste obstacolele naturale ale gurilor, unul, îndiguirea, a fost încercat exclusiv și fără succes de către moderni; celălalt, canalizarea maritimă, a fost folosit cu succes de către antici, că Vauban[26] a declarat că ultimul mijloc este singurul eficace, că Napoleon I a decis aplicarea lui la gurile Rhônului. În sprijinul acestor cercetări istorice și a observațiilor care au confirmat rezultatele, am putut determina legile următoare, la care se adaugă aportul progresiv al râurilor ce se varsă în Mediterana. Astfel cunoașterea trecutului este garanția viitorului. Mi s-a părut interesant și util să încerc și în altă parte valoarea sistemului și să încerc generalizarea aplicării sale.

Cu această intenție m-am dus la gurile Dunării.

Am făcut cunoscut intențiile mele prințului Carol I al României și i-am cerut ajutorul. Prințul, care cunoștea eseul meu despre Rhône, mi-a apreciat ideile și mi-a dat concursul său, în timp ce observațiile mele au fost făcute în cele mai bune

---

[22] Traducerea după *Lettre adressée a M. de Quaterfaces, président de la commission centrale de la Société de géographie, par M. Ernest Desjardins touchant son projet de canalisation maritime des embouchures du Danube* în *Rhône et Danube, nouvelles observations et le Canal du Bas-Rhône. Embouchures du Danube. Projet de canalisation maritime du Bas-Danube*, Paris, 1870.

[23] Alexandru cel Mare (356–323 î. Hr), rege al Macedoniei antice.

[24] Tiberius Claudius Germanicus (10 î. Hr –54 d. Hr), împărat roman (41–54).

[25] Gaius Marius (157–86 îHr), general și om politic roman.

[26] Sebastian Le Prestre, marchiz de Vauban (1633–1707), mareșal și inginer francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

condiții posibile. Trebuind să meargă la Iași, Alteța Sa, a consfințit să-și modifice itinerariul, dorind să se asigure el însuși de observațiile care pot avea o atât de mare importanță pentru dezvoltarea comerțului și prosperitatea // ținuturilor danubiene și p. 63
în particular a celor două principate care formează statul. Am plecat deci din București, sâmbătă 15 iunie, în compania Alteței Sale. Chiar în aceeași seară am ajuns, cu ajutorul poștei, la Brăila, unde corveta franceză *Magicianul*, comandată de domnul de la Richerie, ne-a luat la bord până la Galați și de acolo, până la intrarea pe brațul mijlociu, numit Sulina. Ministrul lucrărilor publice[27] l-a însoțit pe Alteța Sa.

Dar mai întâi m-am interesat de intențiile Comisiei dunărene asupra deschiderii Dunării spre navigație. Am observat că fluviul se varsă în mare, în cantități inegale, prin trei brațe: Chilia la nord, Sulina, la mijloc, Sfântu Gheorghe, la sud. Ultimul reprezintă 8/27 din apele fluviului, în timp ce Chilia furnizează 17/27; în consecință prin Sulina trece 2/27 din masa debitului total, adică aproape a cincisprezecea parte. Natura a decis astfel: Chilia este brațul care poate fi amenajat pentru navigație, iar Sulina cel mai puțin prielnic. Putem crede că, pentru a compensa acest avantaj, Sulina ar fi mai adânc sau mai scurt. Cât despre adâncime ea este mai mică pe tot parcursul său decât cea a celorlalte două brațe. Este adevărat că Sfântu Gheorghe este mai lung, dar Chilia este mai lungă cu câțiva kilometri decât Sulina. Trebuie adăugat că acest ultim braț are o lățime mică și are un curs sinuos, încât navigația este sensibil îngreunată. Ieșirea brațului din Tulcea este atât de îngustă, încât cere o rectificare urgentă. Chilia oferă, dimpotrivă // pe p. 64
tot parcursul său, o lățime medie de 500 metri și o adâncime care variază între 12 și 20 de metri, fără a lua în considerație pe cea de la bară sau de la guri. Înțeleg cu greu de ce avantajele excepționale ale Chiliei au fost nesocotite în trecut, în favoarea dificultăților Sulinei. Probabil că există o cauză străină lucrărilor care a decis comisia în favoarea ultimei. Pentru a ne convinge este suficient să amintim că, Comisia Europeană este compusă din agenții consulari ai marilor puteri și dintr-un singur inginer, dl. Hartley[28] ale cărui proiecte și lucrări nu au fost controlate de un judecător competent. Trebuie să adaug că providența a făcut ca studiile acestui inginer eminent să fie deasupra oricăror controale, cunoscându-se zelul său, cunoștințele și înalta sa experiență, ce oferă suficiente garanții pentru activitatea sa.

Nu mai trebuie să amintesc că ameliorarea <navigației> pe brațul Sulina se datorează aplicării inteligente a sistemului îndiguirii. Din nefericire acest procedeu, care până în ultima perioadă era singurul aplicat în Franța și în restul Occidentului, a suferit la gurile Rhônului un eșec ce nu poate fi depășit. Putem spune că este un procedeu condamnat de experiență și niciunul din inginerii noștri nu vor să-l aplice la gurile fluviilor dependente de mările interioare [...] Examenul lucrărilor dl. Hartley în estuarul Sulinei este totuși interesant pentru mine; este important să

[27] Dumitru C. Brătianu (1818–1892), un diplomat și om politic român, fiul stolnicului Constantin Brătianu și fratele lui Ion C. Brătinau, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, ad-interim la Agricultură, Comerț Lucrări Publice (1 martie – 4 august 1867).

[28] Charles Augustus Hartley (1825–1915), inginer britanic, inginer șef pentru lucrările Comisiei Europene în vederea îmbunătățirii navigației la gurile Dunării (1856–1871).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

constat că aceste condiții, în aparență semănătoare cu cele ale Rhônului, puteau să
p. 65 prezinte particularități locale la gurile Dunării, // iar pe de altă parte să judec procedeul asupra aplicării complete la estuarul Sulinei. Domnul Surrell[29] nu a avut ocazia să-și termine lucrările la intrarea Rhônului, cum își propusese la început.

Incontestabil, îndiguirea de la Sulina a avut un rezultat util, pentru că întreaga navigație maritimă a Dunării s-a efectuat pe acest drum. Dacă trecutul nu este întotdeauna așa cum ar fi trebuit să fie, dacă mișcarea comercială este deseori încetinită, îngreunată, dificilă, totuși este importantă, pentru că taxele pentru navigație sunt importante, se ridică anual la un milion de franci, ceea ce reprezintă astăzi dobânda sumelor plătite. Bara este retrasă, chiar distrusă, iar trecerea are o adâncime aproape constantă de aproape 4 metri. Acest rezultat, chiar dacă imperfect, este deja considerabil și nu vreau să-i atenuez importanța. Dar caracterul tranzitoriu al unei astfel de lucrări nu scapă nimănui. Nu citez altă mărturie decât pe cea a dl. Hartley însuși, care nu a ascuns nici prințului, nici mie, că era numai o lucrare provizorie și că trebuie „neîncetat să prelungești digurile în mare pe măsură ce aluviunile avansează" [...] În sfârșit, contribuția Rhônului este de 21 milioane de metri cubi apă pe an, cea a Dunării de 60 milioane de metri cubi din care 1/15, adică cantitatea de apă la Sulina este de 3 500 000 metri cubi pe an; rezultă că
p. 66 această cantitate // de nămol se acumulează neîncetat pe marginile estuarului. Este demonstrat că marea Neagră nu are flux și reflux, iar aluviunile nu pot fi dispersate în larg, iar pe de altă parte, că observațiile făcute la gurile Rhônului dovedesc netemeinicia că pretinsul curent litoral permanent trebuie să fie identic cu acelea care se creează pe coastele Dobrogei și Basarabiei. Dacă există un curent el nu este constant și, după observațiile sumare ale dl. Hartley este, cel mai probabil, un curent de suprafață care se produce de la nord la sud.

Este adevărat că furtunile stârnite de vânturile de nord, a căror violență este proverbială, agită câteodată straturile de apă sărată. Altădată remarcăm un curent în sens contrar, adică de la sud la nord. Nu are altă cauză decât denivelarea Mării Negre din pricina unei insolații prelungite. Apele mării Marmara și cele ale Arhipelagului se precipită atunci, pentru a restabili echilibrul, în direcția N-E, prin Dardanele și Bosfor. Acest fenomen poate fi numit curent de apel. L-am observat recent la un punct unde este mult mai vizibil, adică la Bouc[30], la intrarea în lacul Berre[31].

Era necesar să supun diversele mișcări unor observații atente și să experimentez, în fața gurilor Dunării, cu ajutorul a două aparate: aerometrul lui Baumé[32] și moara lui Woltmann, primul servind la măsurarea salinității, iar celălalt rapiditatea curentului, în condițiile unui timp calm și la adâncimea dorită; nu mă
p. 67 îndoiesc că folosind simultan cele două aparate în aceleași straturi // nu ajungem la același rezultat ca la gurile Rhônului, că salinitatea apei este invers proporțională cu rapiditatea curentului, astfel încât la saturație maximă, curentul este nul, că la o

[29] Alexandre Charles Surell (1813–1887), inginer francez, elev al Politehnicii și al Școlii de poduri și șosele de la Paris, inginer și director al căilor ferate din sudul Franței.

[30] Bouc Bel Air, localitate în Franța.

[31] Lac în vestul Marsiliei.

[32] Instrument folosit de Antoine Baumé (1728–1804), farmacist și chimist francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

salinitate de jumătate avem un semicurent şi că în straturile de apă dulce, care se manifestă la suprafaţă, datorită densităţii lor specifice, există un curent deplin. Putem cu uşurinţă concluziona că aşa-numitul curent litoral nu produce decât drumul fluviului către mare. Însuşi dl. Hartley nu se îndoieşte că rezultatul unei asemenea experienţe nu confirmă pe deplin observaţiile decisive făcute la gurile Rhônului şi consemnate în memoriul meu. Neputând să-mi procur unul dintre aparatele menţionate, mi-a fost imposibil să experimentez, dar la întoarcerea mea în Occident am să-i trimit domnului Hartley roata Woltmann, pentru a-mi face observaţii şi să-mi trimită rezultatul.

În puţinul timp de care dispunea, prinţul ne-a permis să continuăm explorarea braţului Sfântu Gheorghe, iar rezultatul sondajelor a fost înscris cu mare grijă pe hărţile pe care le are societatea noastră, iar pentru celelalte două braţe observarea va fi făcută de domnul Hartley. Ne-am grăbit, pe de altă parte, să vizităm în detaliu braţul Chilia, de departe cel mai interesant din punct de vedere al lucrărilor viitoare, ca şi pentru avantajele directe pe care le poate avea România prin exploatarea sa. Era consemnat în tratatul de la Paris[33] şi în anexele de la Constantinopol, semnate de reprezentanţii marilor puteri garante, că hotarul dintre Turcia şi România era Dunărea inferioară, adică mai sus de Galaţi // pe cursul de p. 68
nord al fluviului. Astfel că nu numai întregul mal stâng al braţului Chilia şi toate insulele scăldate de apele sale aparţineau Imperiului Otoman, dar şi vărsarea acestui braţ, locul unde se împarte în mai multe treceri şi generează nouă mici guri <de vărsare> în Marea Neagră, dând naştere unui număr de insule şi plauri de formaţie aluvionară, în partea de nord-vest, care este ramura secundară a Bolgradului[34], puţin accesibilă ambarcaţiunilor pescăreşti, formează frontiera celor două state. Insula Oceakov[35], care este prima mai jos de micul braţ Bolgrad, aparţine Turciei, iar satul Vîlcov[36], populat de cazacii lipoveni este posesiunea cea mai de est a României.

Printre diferitele proiecte supuse Comisiei Europene, figurează o lucrare de îndiguire aplicabilă braţului Oceakov. Ne-am înţeles să mergem pe această trecere îngustă, dar adâncă, iar *Magicianul*, înalt de aproximativ doi metri, poate naviga până la bară, adică până la gura de vărsare. Sondajele executate în prezenţa noastră în diferite puncte ale acestei treceri nu au dat rezultate diferite faţă de cele făcute acum câţiva ani. Am constatat în faţa micului sat Oceakov o adâncime mai mare datorată probabil apelor crescute. Este evident că în urma experienţelor la care am asistat că adâncimea braţului secundar Oceakov este staţionară în ultimii zece ani; dacă ar fi să observăm o diferenţă aceasta este în favoarea stadiului actual. Pentru a vedea această anomalie este necesar să observăm direcţia canalului Chilia care, înainte de împărţirea în braţe secundare, coteşte // încetişor spre sud-est, în timp ce p. 69
trecerea de la Oceakov se îndreaptă spre Nord. Rezultă că cea mai mare cantitate

---

[33] Este vorba despre Tratatul de pace de la Paris din 1856.

[34] În acest caz, braţ secundar al Dunării în Ucraina. Bolgrad este şi oraş al raionului cu acelaşi nume, regiunea Odessa (Ucraina), situat la 176 km de Odesa şi 7 km de graniţa română.

[35] Ostrovul Oceakov.

[36] *Wilkow*, azi oraş în Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de apă trebuie să fie condusă spre brațul principal, adică spre sud-est și să acumuleze și principalele aluviuni, adică cele mai mari obstacole ale barei sale, la gura sudică, care are debitul cel mai bogat. Adăpostit de cantitățile mari de apă fluvială, din pricina așezării sale, brațul Oceakov, foarte strâmt de altfel, are condiții asemănătoare cu cele ale îndiguirii artificiale [...] Dacă am observat cum înaintează pământul în mare în cei douăzeci și șase de ani ce au precedat anul 1856, rezultat înscris în hărțile domnului Spratt[37], și dacă compar progresul de la gura Oceakovului cu strângerea aproape inexistentă a aluviunilor în același punct de pe coastă din ultimii zece ani, mă conving că pe canalul de sud-est, în perioada tulbure, a fost adusă cea mai mare cantitate de nămol. Această informație este foarte importantă pentru ceea ce va urma. Că ne ajunge, în prezent, să constatăm că brațul Chilia tinde din ce în ce mai mult să arunce nămolul cu principala cantitate de apă într-o direcție opusă, în golful Jibrieni[38], situat în nord de muntele de aluviuni de la Chilia.

Rezultă că sistemul îndiguirilor este condamnat și că, după mărturia omului, care ar putea aduce argumente în favoarea avantajului precar al acestui procedeu, acesta ar avea o utilitate limitată și ar atrage lucrări și cheltuieli nesfârșite. Am
p. 70 încercat să soluționez problema astfel: pe coasta maritimă trebuie găsit un // punct favorabil, adică: 1. La adăpostul aluviunilor; 2. Suficient de adânc; 3. Să fie la o distanță mică de fluviu, <toate acestea cu scopul realizării> un canal maritim între acest punct și brațul Chilia.

Prințul a coborât la Vâlcov[39]. Era însoțit de ministrul lucrărilor publice, de dl. Hartley, de domnul comandant Richerie, ale cărui cunoștințe maritime ne-au fost atât de utile, și de mine. Am încercat să ajungem pe uscat, la locul de pe coastă unde sondajele și hărțile rusești și britanice ne indicau o albie potrivită la cea mai mică distanță de fluviu.

Domnul Richerie a spus că ar fi bine ca acest punct să fie în fundul golfului, pentru că este în calea vânturilor de nord, iar navele care nu ar intra pe canal, nu ar avea loc, eșuând în aluviunile mai vechi ale Bolgradului și Oceakovului. Domnul Hartley credea că, pentru a evita cheltuielile mari, trebuia căutat un loc spre nordul golfului, adâncimile mari fiind tot mai departe de țărmuri pe măsură ce fluviul înainta spre vărsare. Am fost unanim <de acord> că locul unde se îmbină cel mai bine cerințele navigației cu un cost minim al lucrărilor este golful de la Jibrieni[40], care se găsește la 4 kilometri de sud-est de acest sat și unde se află un fel de fel de val de pământ, numit, ca mai toate lucrările de acest gen, *valul lui Traian*. Acest

---

[37] Thomas Abel Brimage Spratt (1811–1888), viceamiral, hidrograf și geolog britanic, participant la asediul Sevastopolului în timpul războiului Crimeii. Între 1856–1863 a participat la misiuni de explorare în Marea Neagră și Marea Mediterană. Date bibliografice și traducerea relatărilor sale de călătorie despre spațiul locuit de români vezi în vol. VI al prezentei serii.

[38] *Jibriani*, grind nisipos la nordul Deltei Dunării, regiunea Odessa, Ucraina.

[39] Sat pe Dunăre întemeiat de lipovenii veniți din Rusia în 1746 pe locul satului moldovean părăsit Gura Lupului. Până în 1812 a aparținut Moldovei, între 1856–1878 a făcut parte succesiv din Moldova, Principatele Unite și România, pentru ca după 1878 să fie luat de Rusia. Azi oraș în Ucraina, regiunea Odessa.

[40] Jibrieni, sat, com. raionul Chilia Nouă, regiunea Odessa, Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

loc situat la sud de lacurile sărate din care Rusia are venituri bogate, a fost numit de localnici acum 12 ani, *Conduck*.

Inspecțiile au demonstrat că niciodată aluviunile nu au pătruns până acolo. La o distanță de // 100 de metri <de țărm>, în largul mării, se găsește un loc pe fundul p. 71
ei, la 24 de picioare englezești[41], unde se pot construi diguri, având grijă ca astfel de lucrări să se îndrepte pe direcția vest-est, prelungindu-le spre nord, pentru a proteja intrarea canalului de vânturile ce domină <acele regiuni>.

Am de făcut o observație referitoare la adâncimea pe care sondajele o arată a fi de 24 de picioare. Aceasta este relativă față de ridicarea rapidă a fundului mării, adâncimea în vecinătate, în josul liniei, fiind de numai cinci picioare. Există un început de aproximativ 20 de picioare și o înclinare rapidă de care nu pot să-mi dau seama. Dar cum această particularitate este mai vizibilă în apropierea gurilor de vărsare, mi-a permis să concluzionez că la Jibrieni nu avem de-a face cu un fond aluvionar. Dl. Hartley crede, pe bună dreptate, că furtunile violente ale regiunii au produs o mișcare atât de intensă la suprafață, care s-a propagat în toate straturile, astfel încât au traversat zona longitudinală pe direcția nord-sud, până la linia apărată de maluri. În acest punct al coastei este potrivit a se deschide un canal maritim. De aici, va menține direcția sud-vest, până la Dunăre, în amonte de colinele de nisip de la Vâlcov, în aval de orașul Chilia, astfel încât să se separe pământul în forma unui triunghi isoscel, în care cele două laturi egale să fie reprezentate: 1. de canal; 2. țărmul maritim; iar latura mică, de fluviu.

Acest canal va avea 12 kilometri lungime, va comunica cu Dunărea cu ajutorul unei ecluze pentru a fi pus la adăpostul aluviunilor, dar această ecluză va rămâne deschisă timp de șapte sau opt luni, în timpul cărora fluviul nu va exagera. Adâncimea și lățimea // Dunării în această strâmtoare ne poate lipsi de stabilirea p. 72
unui port, pentru că fluviul adânc de 15 metri și lat de 600 <de metri>, face el însuși cel mai frumos port natural din Europa. Singurele lucrări, în afara canalului maritim, ar fi cele ale ecluzei și ale bazinului de așteptare pentru nave, bazin care ar fi de 400 metri pătrați. Statul român ar fi cedat câștigul provenit din terenurile ce-i aparțin, aflate de-a lungul canalului, fără nici o pretenție, ceea ce ar aduce un profit întregii afaceri. La acest avantaj, se adaugă garantarea dobânzii de către guvernul român pentru sumele angajate în lucrare. Putem adăuga la condițiile tratatului, pe aceea de renunțare la taxa de trecere a navelor, pentru un anumit număr de ani. Ori, în starea gurii Sulina acest drept de trecere nu se ridică, cum am spus mai sus, la mai puțin de un milion de franci pe an. S-ar găsi astfel mijlocul de a compensa lucrarea și de a-i asigura, începând de astăzi, un viitor plin de beneficii, fără a face apel la un nou împrumut și fără a împovăra finanțele statului. Nu este nevoie să insist asupra avantajelor pe care le oferă canalul maritim, care ar trebui numit Carol I; pentru că suveranul României este cel care a primit cu înțelepciune ideea pe care i-am arătat-o, dându-și seama de locul cel mai bun, de procedeele de execuție și de facilitățile pe care natura le oferă inițiativei sale inteligente. Trebuie amintit aici că bogăția provinciilor scăldate de Dunăre, grâul din Banat, din Valahia și din Basarabia, comerțul de export de la Bolgrad, făcut simplu cu puțini bani, prin

[41] Un picior = 30,48 cm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 73 adâncirea canalului natural care face să comunice lacul Bolgrad // cu Dunărea, porumbul României, lâna şi lemnul din Moldova şi toate celelalte produse care nu cer decât transporturi ieftine şi sigure, pentru a fi răspândite în Marea Neagră, Bosfor şi Mediterana, în toate pieţele Occidentului? [...]

Călătorie arheologică şi geografică în regiunea Dunării Inferioare[42]

p. 3 Domnul Ernest Desjardin a adresat trei comunicări Academiei de inscripţii şi de litere, asupra principalelor rezultate obţinute din călătoria sa în Orient (Ţara Românească şi Bulgaria).

Aceste comunicări sunt datate: prima, Bucureşti, în 11 iunie; a doua din Galaţi, 28 august, a treia din Viena în Austria, 9 noiembrie 1867.

Prima adresată domnului I. Ranier, pe atunci vicepreşedintele anual, era însoţită de copiile a 34 de inscripţii, în cea mai mare parte inedite, iar altele publicate fragmentar. Aceste inscripţii proveneau din patru depozite diferite: curtea generalului Mavros[43] din Bucureşti, Muzeul de Antichităţi din acelaşi oraş[44], vila de la Moara Domnească situată la 10 kilometri la est şi care aparţinea generalului Kotzebue[45], ginerele generalului, care i-a cedat-o. În sfârşit altele sunt luate din diverse puncte ale Ţării Româneşti. Proveniența lor este necunoscută, în cele mai multe cazuri. Ştim numai că generalul Mavros a descoperit, din timpul războiului din 1827, pe coasta dunăreană a Ţării Româneşti şi a Bulgariei, toate monumentele care se găsesc la ginerele său.

Autorul scrisorii se limitează să dea câteva explicaţii referitoare la acele monumente care conţin indicaţii geografice. Atenţia Academiei a fost fixată asupra textului istoric inedit al unei inscripţii monumentale lungi de trei metri, care făcea cunoscute pentru prima dată numărul victoriilor repurtate de cei doi Augustus, Diocleţian[46] şi Maximian[47] şi ale celor doi Caesari, Constantin Chlorus[48] şi Galerius[49] asupra germanilor, sarmaţilor, perşilor, bretonilor, la o dată cuprinsă
p. 4 *între anii 293 şi 301.* //

Multe inscripţii dintre în cele găsite la Bucureşti şi Moara Domnească, ne dezvăluie fapte curioase ale organizării militare şi municipale ale provinciilor Dacia şi Moesia.

A doua scrisoare a domnului Desjardin, adresată domnului de Longpérier[50], pe atunci preşedintele anual al Academiei, descrie o călătorie de recunoaştere

---

[42] Traducere din Antoine Émile Ernest Desjardins, *Voyage archéologique et géographique dans la région du Bas Danube*, în „Revue Archéologique", Paris, 1868, p. 1-27.

[43] Nicolae Mavros (1786–1868), general şi om politc.

[44] Muzeul Naţional de Antichităţi, constituit în 1864.

[45] Ernest Paul de Kotzebue (1838–1914), căsătorit cu Prascovia Paulina Mavros, fiica generalului Mavros.

[46] Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (245–311), împărat roman (284–305).

[47] Marcus Aurelius Maximilianus (250–310), împărat roman 284–306).

[48] Constantin Chlorus (250–310), împărat roman (293–306).

[49] Gaius Valerius Galerius (260–311), împărat roman (305–311).

[50] Henri Adrien Prevost de Longprier (1816–1882), numismat francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

geografică şi arheologică efectuată de el împreună, o vreme, cu domnul Guillaume Lejeane[51], pe coasta Bulgariei, între Vidin şi Galaţi [Sunt amintite rezultatele acestei călătorii arheologice din Bulgaria].

Scrisoare către Academia Franceză asupra unei călătorii arheologice în Dobrogea

Viena, 9 noiembrie 1867

[...] Îmi propun astăzi să întreţin savanta asistenţă // asupra călătoriei mele în p. 5
Dobrogea, regiunea Bulgariei[52] care corespunde provinciei romane Scytia, detaşată la sfârşitul secolului al III-lea din Moesia inferioara[53].

A trebuit să mă ocup mai întâi de localizarea oraşelor din *Itinerariul lui Antonin*[54] şi din *Tabula Peutingeriană*[55]; identificarea vechilor localităţi cu acela moderne ar trebui să constituie repere pentru explorările geografice şi arheologice ale ţării. [Comentariul autorului despre alte izvoare istorice utile în identificarea localităţilor antice]. p. 6

Pentru a proceda metodic, a trebuit să iau drept puncte de plecare poziţiile antice identificate, fără nici o îndoială, cu localităţile moderne. Sunt trei la număr: Durostorum, Silistra de astăzi, Troesmis, actual Igliţa şi Tomis, actual Constanţa. Îl vizitasem pe primul, aşa cum am văzut. M-am dus la Troesmis. Igliţa nu este nici măcar un cătun, este o singură locuinţă a unui francez, Désiré More, aflată pe ruinele oraşului antic şi la nord de cele două fortăreţe ale lui Justinian[56], construite din moloz pe locul celor două câmpuri legionare [Descrie istoria localităţii Troesmis].

Dar arhitectul şi artistul nu are ce face acolo. Aceste resturi nu amintesc deloc p. 9
arta din perioada de decădere a Imperiului roman. Totul poartă amprenta asprimii militare. Dacă dl. Engelhart[57] a descoperit un capitel rafinat şi original, dacă eu am văzut un cap de meduză[58] datorat unei dălţi rudimentare fără îndoială, aşa cum

---

[51] Guillaume Lejean (1818?–1871), date biobibliografice şi traducerea însemnărilor sale de călătorie în spaţiul locuit de români vezi în vol. VII al colecţiei de faţă.

[52] Fals. După cucerirea de către otomani, Dobrogea fost sangeac al provinciei Rumelia, pentru ca în 1599 să fie inclusă în nou înfiinţatul elayet de Silistra. În secolul al XVII-lea, elayet-ului i-a fost adăugat o mare parte din Bulgaria şi Turcia europeană de astăzi, pentru ca în 1864 să fie înfiinţat vilayetul Dunării ce cuprindea unele părţi din fostul elayet al Silistrei.

[53] „Cel mai vechi document care ne-a făcut cunoscută existenţa provincia Schytia este lista din Verona descoperită de Thomas Mommsen, în 1862 şi publicată în acelaşi an de către savant. Ea a fost tradusă în franceză de către Emil Picot şi publicată în „Revue archéologique" din Paris în 1867. Această listă datează din anul 297 era noastră". **(n.a)**

[54] Catalog indicator, unde sunt enumerate distanţele şi etapele. A fost întocmit în timpul lui Marus Aurelius Antoninus (Caracalla) şi refăcut în epoca Tetrarhiei.

[55] Copia făcută de un călugăr alsacian a documentului relizat la începutul secolului al III-lea de Castorius. Donată umanistului Konrad Peutinger, se află astăzi la Biblioteca din Viena.

[56] Justinian I, împărat bizantin (527–565).

[57] E. Engelhart, reprezentantul Franţei în Comisia Europeană a Dunării, a făcut săpături pentru prima dată la cetatea Troesmis.

[58] În mitologia greacă, una dintre Gorgone.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

putem vedea la prima vedere şi două Mithras[59], dacă domnul Ambroise Baudry[60] a luat în 1863, pentru muzeul din Saint Germain[61], un cap de teracotă, reprezentându-l pe Hercule, o realizare destul de neîndemânatică, iată ceea ce Troesmis ne-a dat până astăzi în materie de basoreliefuri şi sculpturi şi sunt tentat să cred ca toate acestea sunt produse de legionari. Dar în revanşă s-au descoperit multe documente epigrafice [Urmează descrierea câtorva inscripţii].

p. 12 La întoarcerea de la Troesmis am încercat să determin, pe de o parte, ocolind
p. 13 Dobrogea de la nord la est // localizarea staţiunilor riverane şi maritime între Troesmis şi Tomis, iar pe de altă parte să colind în interiorul provinciei.

Am început această explorare şi mi-am propus să traversez pădurile sălbatice şi să ajung la dubla ramificaţie a extremităţii Balcanilor, care separă Troesmis (Igliţa) de Isaccea.

Între aceste două lanţuri muntoase se află o vale adâncă străbătută de un pârâu care se varsă în lacul Babadag, format din marele lac maritim Razelm. În mijlocul pădurii, unde pădurile nu sunt străbătute decât de turme, pe versantul oriental al primului lanţ muntos, ce domină valea la vest, se află o mică mănăstire cu numele de Taiţa[62], unde trăiesc în condiţii mizerabile şapte sau opt călugări greci, pustnici, detaşaţi din marea mănăstire Cocoş[63], situată la o oră de Isaccea.

Am găsit lângă această mănăstire un câmp roman atât de vast [ca] pentru a strânge o legiune, şi ca peste tot, construcţii bizantine. Un fort din secolul VI, de la care călugării au împrumutat materiale deja dimensionate şi unde s-au găsit două inscripţii foarte importante amândouă, una dintre ele referindu-se la Elagabal[64], alta la Sever Alexandru[65][...]

Am început din Troesmis excursia mea riverană de la nord-est. Am putut identifica cu certitudine fortăreaţa romană şi bizantină care domină Măcin[66] (capitala districtului de care depinde Igliţa) cu antica Arubium sau Arrubium[67][...]

p. 14 Am recunoscut la nouă mile de acolo, trecând prin satele româneşti Jijila[68] (lângă care am găsit un zid de apărare bizantin) şi Garvan[69], o fortăreaţă romană[70], refăcută ca peste tot de Justinian[71], care se află pe o insulă formată din fluxurile mlaştinilor din Polein. Aceste ruine importante, flancate de douăsprezece bastioane sunt numite astăzi sub numele de Bisericuţa[72], care în română înseamnă, biserică

---

[59] Zeul luminii în mitologia persană, cult preluat şi de romani..

[60] Ambroise Baudry (1838–1906), arhitect, membru al misiunii arheologice din Moldova.

[61] Castelul Saint Germaine en Laye găzduieşte Muzeul de Arheologie.

[62] Mănăstirea Taiţa, sat Nifon,com. Hamcearca, jud. Tulcea.

[63] Mănăstirea aflată la 6 km de Niculiţel, jud. Tulcea.

[64] Elagabal sau Eliogabal, nume sub care este cunoscut Varius Avitus Bassianus Marcus Aurelius Antoninus (203–222), împărat roman (218–222), dinastia Severilor.

[65] Marcus Aurelius Severus Alexander (208–235), împărat roman (222–235).

[66] Oraş, jud. Tulcea.

[67] Castru militar roman.

[68] *Gigila*, sat, com., jud. Tulcea.

[69] Sat, com. Jijila, jud. Tulcea.

[70] Este vorba de Dinogeţia.

[71] Justinian, împărat bizantin (527–565)

[72] Bisericuţa, ostrov din satul Garvăn, unde se găsesc ruinele cetăţii Dinogeţia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mică, dar denumirea se poate aplica tuturor antichităților. Am scos un plan; am știut că dl. Ambroise Baudry încă din 1865 a făcut un plan și i-a dat numele antic, aplicând măsurile Itinerariului așa cum am făcut eu însumi. Am ajuns la aceleași rezultate, fără a ne comunica rezultatele cercetărilor. Ruinele de la Bisericuța sunt cu siguranță vechea Δίνογέτεια a lui Ptolemeu[73], Diniguttia din *Itinerariul* lui Antonin[74], Dinigothia de la *Notitia*, Dinogessia lui Ravennale, care este probabil Διvίσχαρτα lui Procopiu[75]. Este de netăgăduit această identificare, pentru că Bisericuța se găsește pe un mic mamelon izolat în mijlocul mlaștinilor și că marchează de departe // piloții de inflexiune ai Dunării, care curge de la sud la nord p. 15
de la Rasova[76] până la acel punct, și plecând de acolo, de la vest la est, până la mare. Este exact ceea ce arată textul lui Ptolemeu.

Măsurătorile m-au adus înapoi la Isaccea pentru douăzeci de mile care separă Diniguttia de Noviodunum în *Itinerariul lui Antonin*[77].

Am continuat, plecând din acel punct, explorarea malului dunărean. Între Isaccea[78] și Tulcea[79] fluviul se desparte în două brațe. Este ceea ce se numește ceatalul Ismail, după numele orașului din Basarabia situat pe malul stâng, în aval de această despărțire. Aceste două brațe sunt numite astăzi Chilia[80] la nord și Tulcea la sud, iar ultimul se divide în Sulina la nord și Sfântu Gheorghe la sud [...]

La Tulcea am recunoscut câteva antichități și stampe, chiar o inscripție latină, cea mai veche dintre toate care au fost culese din Dobrogea, pentru că este datată din perioada lui Titus[81]; însă cred că aceste monumente au fost aduse în oraș, reședință pașei provinciei, fie de la Toesmis, fie dintr-un oraș în ruine aflat la picioarele Beștepe[82], despre care voi vorbi curând. În același timp este sigur că a existat o localitate antică în Tulcea.

Între Tulcea și satul român de la Mahmudia[83], situat la est de Beștepe (cele șapte coline[84]) am calculat // că sunt 30 km, de-a lungul Dunării unde sunt formate p. 16
mlaștini.

La jumătatea drumului, aproape și după ce ai trecut de mica localitate Malcoci[85], fondată de germani acum doi ani, se văd, pe malurile brațului Sfântu Gheorghe, la o strâmtoare numită Prislav[86] sau Prislava, urmele unei fortărețe din timpul lui Iustinian; locuitorii au venit să îmi ofere monede bizantine. Părăsind

---

[73] Ptolemeu (87–165), astronom, matematician, geograf grec.

[74] „*Dimiguttia, Dinigutta, Dinigutia, Dimiguita, Dignigutia Tuniguttia et Domiguttia* după variantele manuscrisului". **(n.a)**.

[75] „*De Aedificium*". **(n.a)**.

[76] *Rassova*, sat, com. Rasova, jud. Constanța.

[77] *Antonini Itinerarium*, hartă cu drumuri ale Imperiului Roman.

[78] *Isaaktcha*, oraș, jud. Tulcea.

[79] *Toultcha.*

[80] *Kilia*

[81] Titus Flavius Vespasianus (39–81), împărat roman (79–81).

[82] *Bech Tepeh*, sat, com., jud. Tulcea.

[83] *Mahmoudieh*, sat, com., jud., Tulcea.

[84] De fapt cinci coline.

[85] *Malkotch*, sat, com. Nufaru, jud., Tulcea.

[86] *Prislaw*, sat, com., Nufaru, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

drumul de sus care trece prin Mahmudia şi satul român de la Beştepe şi ocolind înălţimile cu acelaşi nume, pe la nord, găsim la trei kilometri în amonte de Mahmudia un mamelon acoperit de ruine bizantine. Este o fortăreaţă căreia i-am făcut planul. Zidurile sunt formate mai ales din piatră romană. Două dintre ele au inscripţii distruse, multe pietre au fost folosite la construcţiile din Mahmudia şi chiar din Tulcea, pentru că această fortăreaţă foloseşte drept carieră pentru localităţile vecine. Tânărul bulgar care mi-a servit de dragoman a văzut, acum doi ani, pietre scrise în timp ce extrăgea piatră.

Între acest punct şi micul sat tătăresc de la Dunăvăţ[87] (mica Dunăre), – puţin mai departe de locul unde canalul care a dat numele satului, se separă de braţul Sfântu Gheorghe şi se aruncă în marele lac sărat de la Razelm[88] (vechiul Halmyris), – am făcut planul unei vechi fortăreţe bizantine, construite, ca toate cele de aici, pe locul şi cu ruinele unei localităţi romane sau, cel puţin, al unui zid de apărare roman.

În această direcţie, un pic mai încolo de Dunavaţ şi un pic mai jos de punctul ce separă Sfântu Gheorghe, am fost condus de măsurători să plasez localitatea Ad Stoma[89] din *Tabula Peutengeriana* [...]

p. 17 Am părăsit Dunavăţ pentru a înconjura Razelmul, urmând panta colinelor care marcau, în Delta Dunării ca şi lângă Mare, malul primitiv, care este uşor de recunoscut peste tot în conturul Deltelor formate de fluviile mediteraneene [...]

Am găsit la panta de sud a acestor coline, în retragere de la Dunavăţ, între satele româneşti de la Sarinasuf[90] la est şi Calica[91] la vest, un fort bizantin în interiorul căruia s-a făcut un cimitir, convertind în pietre tombale materialele găsite. Acest obicei este răspândit pe coasta Mării Negre, peste tot pe unde am fost. Întâlnim cimitire musulmane, tătare, ruseşti, bulgare şi româneşti, câteodată la o distanţă mare de localităţile locuite, pentru că oamenii au găsit pe locul oraşelor antice pietre pregătite, pe care nu a trebuit decât să le şlefuiască, ceea ce le-a părut mai comod şi mai puţin scump decât să poarte mortul la piatră, să ducă piatra la mort.

Fortul despre care este vorba se află la 15 kilometri la vest de satul Dunavăţ, trecând prin satele tătăreşti de la Beibuceag[92] şi Colina[93]. Se află la nord de Razlem [...]

p. 18 Continuând să înconjurăm Razelm şi urmând direcţia nord-est spre sud-vest pentru a ajunge la Babadag, am lăsat la dreapta Sarighiol[94] (lacul galben) şi am ajuns la Agighiol[95] (lacul pelerinului). În cimitir, care se află la mică distanţă de acest sat, am recunoscut ruinele unui drum roman, la şaisprezece kilometri în jurul

---

[87] *Dunavatz*, com., jud. Tulcea.

[88] Razim sau Razelm, lac în Dobrogea.

[89] Localitate greco-romană situată pe Dunăre, pe braţul Sfântu Gheorghe, probabil situată la Dunavăţul de Sus, jud. Tulcea.

[90] *Sarnasov*, sat, com. Murighiol, jud. Tulcea.

[91] *Kalika*, sat, jud. Tulcea.

[92] *Bebourdjiak*, astăzi com. Plopul, jud. Tulcea.

[93] *Karaibel*, sat Colina, com. Murighiol, jud. Tulcea.

[94] *Sarygheul*, sat, com. Beidaud, jud. Tulcea.

[95] *Agigheul*, sat, com. Valea Nucarilor, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fortului, despre care am vorbit. Trebuie să faci un ocol mare la vest pentru a înconjura lacul Babadag, trecând prin satul român şi turc Zebil[96], după ce ai lăsat la stânga Sarichioi[97] (satul galben), care se află pe malurile Razelmului.

Înainte de a intra în Babadag[98], reşedinţa caimacamului şi capitala districtului, se află un cimitir turc, unde se pare că se găsesc antichităţi romane, aflate în stare de degradare.

Babadag se găseşte, urmând ocolul despre care am scris, la 38 de km de ruinele de la Agighiol.

Recunoaştem în interiorul oraşului, două drumuri romane foarte bine conservate: unul pe direcţia nord-sud şi ducând cu siguranţă la Tomis, altul urcând muntele care se află la est de Babadag. L-am urmărit mai întâi pe acesta, atras de ruinele pitoreşti ale unui fort, plasate pe culmea unor stânci înalte de cinci sute de metri mai sus de Razelm şi la extremitatea acestei ramificaţii extreme a Balcanilor. Aceste ruine, care se numesc pe hartă, nu ştiu de ce, numele mănăstirei Sfântu Gheorghe, se află la trei ore de mers de la est de Babadag. Este un castel din secolul al VI-lea a cărui incintă este conservată până la înălţimea primului etaj, şi ale cărei turnuri rotunde şi hexagonale amintesc prin construcţia lor pe cele din Troesmis, Dinogetia şi portul San Sebastian din Roma, care a fost refăcut, după cum se ştie de către Belisarius[99]. Nu există nicio îndoială pentru mine că ruinele de la Enisala[100] reprezintă resturile unui sistem defensiv construit de Justinian, menţionat de Procopius şi nu este dificil să-l denumeşti [...]

Am părăsit Babadag pe o pantă rapidă în mijlocul pădurilor care acoperă p. 19
flancul de sud al munţilor Enisala.

Drumul, sau mai bine zis direcţia pe care am mers, pentru că în Dobrogea nu există drumuri decât o şosea nouă între Tulcea şi Babadag, pe care nu merge nimeni, se întinde la stânga lacului Razelm.

La 40 de km la sud de Babadag, la o jumătate de oră de la micul sat bulgăresc Caranasuf[101], se află un magnific amestec de ruine, ale căror pietre nu au servit încă pentru pietrele cimitirelor satelor din vecinătate. Am văzut capiteluri din marmură, trunchiuri de coloane, pietre imense, multe dintre ele cu inscripţii astăzi dispărute. Am găsit numai una singură, în greacă şi foarte interesantă. Acest impozant ansamblu de ruine, luxul care reiese din aceste ruine ale căror resturi se găsesc împrăştiate, proximitatea golfului format astăzi de o scufundare a lacului Veneţi[102], deschis fără îndoială altădată către Mare, în sfârşit măsurătorile din *Itinerariu*, m-au făcut să cred că eram în apropierea unui oraş grecesc, care era celebrul Histria[103], unul dintre oraşele Pentapolis-ului[104].

---

[96] Zibel, com., jud. Tulcea.
[97] *Sarihyeu*, sat, com., jud. Tulcea.
[98] Babadag, oraş, jud. Tulcea.
[99] Flavius Beliarius, general bizantin, sec. VI.
[100] *Ienissaleh*, sat, com., Sarichioi, jud. Tulcea.
[101] *Karanasov*, sat, com. Istria, jud. Constanţa.
[102] *Venetz*.
[103] *Histropolis*, com. jud. Constanţa.
[104] Cele cinci oraşe: Histria, Tomis, Callatis, Dionysopolis, Odessos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La douăzeci de kilometri la sud, într-un alt golf, secat astăzi, aproape de capul Midia se găsesc ruine importante. Ele înconjoară cele două sate tătare Marele şi Micul Gargalic[105]. În acest mare cimitir stabilit în mijlocul unui câmp acoperit de monumente greceşti, de temple ale căror coloane sunt încă în picioare, de piloni canelaţi al ordinului Pestum, de morminte vechi, convertite în locuri de înmormântare moderne, am găsit o singură inscripţie, pe care am scos-o din pământ, operaţie dificilă pe teritoriu otoman; era un text grecesc puţin important.

La 25 de kilometri sud se află Constanţa. Am remarcat că pe această coastă, de la lacul Razelm, marea a ridicat adevărate metereze de dune, asemănătoare celor de pe coasta Latium-ului. Aceeaşi cauză a produs aceleaşi efecte. Golfurile sunt fie secate, fie transformate în lacuri, iar vechile lacuri au încetat să aibă scurgeri
p. 20 naturale în mare. De aici abandonul porturilor, oraşelor, // apoi al întregului ţărm. De aici frigurile care au pricinuit moartea soldaţilor noştri de pe malurile lacului Siutghiol[106] (lac de lapte) şi de pe <malurile> lacului Taşăul[107]. [...]

Tomis, pe care o identificăm cu actuala Constanţa, deoarece numele turc nu este altceva decât transcrierea Constantiei, apelativul impus, după cum se ştie, în secolul al IV-lea, oraşului grecesc, vechea metropolă a Pontului Euxin, Tomis, oferă <iubitorului de> antichităţi, care stă aici câtva timp, spectacolul dureros a unei mulţimi de monumente interesante distruse definitiv, sau folosite la construcţia căi ferate sau ale depozitelor de grâne. Constanţa este prosperă, populaţia sa creşte şi am văzut că există o activitate extraordinară, mai mult de 40 de nave greceşti şi turceşti încarcă grâul adus de vagoane la Cernavodă sau de căruţele tătăreşti, din toate părţile pe care le-am străbătut. Din fericire, grecii care construiesc magazine au avut ideea de a cruţa basoreliefurile şi inscripţiile de pe pietrele folosite la construcţia acestora şi de a le lăsa la vedere, la exteriorul locuinţelor. În această grijă delicată, în acest instinct de eleganţă inteligentă îl recunoaştem pe grec, descendentul colonilor din Milet. [Urmează descrierea unor inscripţii găsite în Tomis].

[105] *Gargalik*, probabil dispărute astăzi. Astăzi limanul Gargalâc.
[106] *Sud Gheul*, lac ce mărgineşte localitatea Mamaia.
[107] *Tasoul*, lac lângă Năvodari.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VASILI KELSIEV

Nu deţinem date biografice despre călătorul rus Vasili Kelsiev care, în 1867 (cel mai probabil în cursul verii), se afla pe teritoriul românesc, venind din Galiţia austriacă. Potrivit celor afirmate în introducerea volumului de însemnări de călătorie, Vasili Kelsiev era corespondent al ziarului „Golos" (Glasul), publicaţie de orientare clericală, care a apărut la Moscova în ultimele patru decenii ale secolului al XIX-lea. Într-un context în care Rusia facea o primă încercare, ce-i drept timidă, de denunţare a clauzelor Tratatului de pace de la Paris din martie 1856, informaţiile conţinute în notele de drum ale lui Vasili Kelsiev, referitoare la două zone aflate la frontierele de sud-vest ale Imperiului Rus privind starea de spirit a populaţiei, mentalitatea, căile de comunicaţie, sistemul de supraveghere a teritoriului, nu aveau cum să nu trezească interesul autorităţilor militare, dar şi al diplomaţiei ruse. Kelsiev sosea în România după o şedere de circa două luni în Galiţia (aflată sub stăpânire austriacă), unde contactele sale cu autorităţile locale nu au fost dintre cele mai armonioase, fiind privit cu nedisimulată suspiciune şi chiar reţinut o săptămână în arestul poliţiei din Lvov, sub o culpă imaginară. Textul relaţiei sale de călătorie priveşte numai situaţia din fosta capitală a Moldovei, iar faptul că alte localităţi nu au fost menţionate ne determină să credem că şederea lui s-a limitat numai la Iaşi. Din acest punct de vedere, interesul celor consemnate de voiajorul rus rezidă în veridicitatea imaginii pe care acesta o proiectează asupra urbei de pe Bahlui, care, la nici un deceniu de la înfăptuirea Unirii Principatelor, resimţea încă acut pierderea statutului său politic. Pături largi ale populaţiei erau nemulţunite nu numai de mutarea capitalei la Bucureşti, dar şi de o serie de neajunsuri ulterioare deciziei. Cei mai afectaţi păreau a fi funcţionarii publici, desconsideraţi, prost plătiţi şi aflaţi la cheremul autorităţilor executive de pe malul Dâmboviţei. Această stare de lucruri ne ajută să înţelegem mai bine contextul socio-politic în care, în acelaşi oraş, cu numai un an în urmă (3/15 aprilie 1866), avusese loc o mişcare separatistă, cu participare redusă, înăbuşită de guvern. Un punct de maxim interes în relaţia călătorului rus îl constituie descrierea vizitei la Iaşi a principelui Carol de Hohenzollern şi în special a spectacolului de gală organizat de autorităţile locale în onoarea tânărului suveran. Din însemnările lui Kelsiev transpar cu claritate două elemente: primul este accentuarea şi sublinierea permanentă în text a rolului mesianic al Rusiei ca „a treia Romă", protectoare şi ocrotitoare a populaţiilor creştine din sud-estul european, aflate sub stăpânire sau dominaţie otomană, explicabil dacă avem în vedere recrudescenţa mişcării panslaviste în Rusia şi dorinţa de eliminare a otomanilor din Balcani. Al doilea element este critica cultului catolic şi al promotorilor acestuia, Vasili Kelsiev favorizând şi punând într-o lumină avantajoasă doar pe slujitorii ortodoxiei răsăritene, al căror rol spiritual trebuie să devină mult mai activ în rândul popoarelor din zonă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VASILI KELSIEV

Galiția și Moldova. Scrisori de călătorie[1]

IV. Iași

Statele se construiesc greu, iar civilizația europeană nu acceptă ușor acele
p. 297 popoare care au lâncezit timp de veacuri în barbarie sub jugul propriu sau sub cel străin. Cu popoarele se întâmplă la fel ca și cu familiile separate. Tatăl a fost un staroste sever, a trăit după vechile orânduieli, s-a rugat la Dumnezeu, a fost cinstit cu sine însuși, nu s-a îmbătat, a gonit ispitele și orice alte atracții lumești. Fiul său a gravitat în jurul celui bătrân, o ființă *epică*, care îl ținea sub presiune, care la fiecare pas îi punea în față bariere, fie luate din „Evanghelia tuturor", fie inspirate din „Adunările sătești". În fața sa însă apare ceva nou și ceva cu totul diferit, mai liber și mai rațional începe să-i dea târcoale. În suflet încep să apară puternice îndoieli și ele încep să ducă la respingerea vechiului. Și iată, la început două șuvițe scurtează tradiționala barbă, apoi urmează foarfecele, și în cele din urmă în scenă intră bărbieritul definitiv și, odată cu el deplina eliberare. Însă încotro să se îndrepte noua persoană *hotărâtă* ? Ea a ieșit din vechiul hram, iar cel nou îi este deocamdată de neînțeles; sfințirea deplină ajunge doar la cei dedicați, care au dobândit o adâncă iscusință a gândului și a <cercetării> științei. Pentru eliberarea sa sunt necesare doar elemente exterioare, în mare parte cele mai dezgustătoare părți ale existenței. Și iată, apar caii de curse, chefurile, saloane luminoase cu <mese de> biliard verde, familiarizarea cu diferite soiuri de băuturi și cu cele mai variate anecdote: „Sufletul meu, noi suntem oameni luminați, trăim fructele civilizației. La ce te uiți ? Noi cunoaștem până și știința levitației...". Fiul acestui erou al scenelor de tractir, deschizător al ferestrei și descoperitor al oglinzii și biciului, primește o oarecare instruire, absolvă gimnaziul și se va simți, desigur într-un sens restrâns, tot mai înalt și însemnat. Fiul acestuia va deveni în cele din urmă un om contemporan, în sensul cel mai deplin al acestui termen. //

p. 298 Priviți la aristocrația noastră, la funcționarii noștri, negustorimea noastră – nu discut de cei din vremea lui Petru I[2] – ci de cei din ultimii douăzeci de ani și veți fi de acord cu mine că în dezvoltarea și evoluția popoarelor au existat și aceste perioade mai puțin frumoase, ale depravării, saloanelor, jocurilor de cărți ș.a.m.d. A existat desigur o vreme când chiar elementele progresiste erau judecate după starea hainelor. Dar ei au făcut pași *înainte* și au trecut de la mânie la bucurie. Au treierat și a ieșit făina. Timpul le șterge pe toate: au dispărut și jocurile de cărți și loviturile îndrăznețe. Generațiile următoare îi vor ridica un monument lui Pascal[3] pentru importanta sa observație și anume aceea că oamenii joacă <jocuri de societate> pentru a nu rămâne singuri cu ei înșiși, sau, cu alte cuvinte, pentru a

---

[1] Traducere după Vasilia Kelsieva, *Galičina i Moldavia. Putevîe pisma*, S. Petersburgh, 1868, p. 297–315.

[2] Petru I (cel Mare, 1672–1725), țar al Rusiei (1682–1725); din 2 noiembrie 1721 și-a luat și titlul de împărat.

[3] Blaise Pascal (1623–1662), matematician, fizician, filosof și teolog francez, autorul legii fundamentale a hidrostaticii (legea lui Pascal), a legii vaselor comunicante, a teoriei probabilităților și al principiului presei hidraulice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

omorî timpul. Capetele lor sunt atât de goale, încât ei vorbesc unul cu altul, dar nu sunt în stare să gândească despre un lucru anume.

Din punct de vedere istoric, noi am depăşit secolele al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea. Este însă evident că ne-au rămas multe de făcut pentru a ajunge din urmă Anglia şi Germania, dar cu toate acestea cred că am depăşit cu mult popoarele din apropiere care aparţin Europei răsăritene. La moldoveni obiceiurile au rămas cele din veacul al XVIII-lea, iar la slavii aflaţi sub stăpânire turcească – cele din secolul al XVII-lea.

Este foarte important să se înţeleagă acest lucru. Cine ştie, este foarte posibil ca problema orientală să ne ducă pe noi chiar la război şi atunci vom sta faţă în faţă cu popoarele pe care vom merge să le eliberăm. Societatea noastră ca şi presa de la noi ţipă şi fac mult caz acum despre creştinii răsăriteni şi aceasta este un lucru foarte bun. Supărător este însă faptul că nici limbile şi nici literatura lor nu sunt câtuşi de puţin cunoscute <la noi>, iar majoritatea oamenilor instruiţi nici nu îi iau în considerare pe creştinii răsăriteni. Pe lângă aceasta, noi îi vedem într-o lumină foarte poetică, şi suntem foarte dezamăgiţi, iar dezamăgirea poate duce la consecinţe foarte aspre. Fraţii noştri întru credinţă au fost supuşi într-o asemenea măsură stăpânirii turceşti şi, – pentru a spune adevărul – şi patriarhilor de la Constantinopol, încât în masa lor mai există doar puţin patriotism, iar la oamenii progresişti o minte insuficient de puternică. Suntem însă obligaţi să-i ajutăm! Nu în zadar timp de patru secole ei s-au rugat la noi pentru înfrăţire, nu degeaba ne-au transmis nouă vulturul cu două capete, decoraţiile, titlul imperial şi denumirea de (a treia) *Romă*. Toate acestea ne impun nouă obligaţia de protectori şi de conducători ai întregii lumi pravoslavnice! Însă ajutorul acesta nu trebuie să se limiteze doar la baionete, căci cu toate dificultăţile // financiare actuale, suntem totuşi destul de p. 299
bogaţi. Nu zeci, ci *sute* dintre slavii de peste hotare trebuie invitaţi să studieze în şcolile noastre, trebuie instruiţi şi încă de o mie de ori instruiţi. Chiar dacă aceasta va însemna o povară în plus pentru bugetul nostru, nu este nici o nenorocire. Ne vom îndeplini astfel o datorie seculară faţă de ei şi vom înfăptui în acest mod o legătură strânsă cu ei, legătură care este cât se poate de necesară pentru a combate propaganda apuseană, care este atât catolică, cât şi turcofilă cu alte cuvinte *antimoscovită*. Susţinându-i pe ei acum, noi punem bazele viitoarei noastre măreţii şi strângem, în felul acesta, lângă noi pe viitorii parteneri şi chiar aliaţi. Politica noastră externă nu trebuie să o urmeze pe cea a francezilor, care este orientată numai spre prezent, ci putem lua ca exemplu pe vechii noştri nobili, care nu odată îşi puneau problema *unificarii întregului teritoriu rus* şi care, generaţie după generaţie, urmăreau neabătut acest ţel. Pământul rusesc este în prezent aproape în totalitate unit (lipseşte doar Galiţia răsăriteană şi o parte a Ungariei până la râul Tisa). Acum a sosit vremea renaşterii statale a grecilor, bulgarilor, sârbilor şi chiar a românilor, care *trebuie* să fie aliaţii noştri pe viitor. Trebuie să desfacem băierile pungii, şi ca atare copiii noştri vor învăţa împreună cu o mulţime din copiii celor de aceeaşi credinţă cu noi, iar aceasta va face ca adevărata credinţă şi legăturile seculare să reînvie după câteva decenii de uitare.

Ce mai trebuie încă făcut ? Ştiinţa este o forţă: trebuie să cunoaştem de ce au nevoie coreligionarii şi fraţii noştri şi, pentru a clarifica lucrurile, trebuie să ştim în ce direcţie trebuie îndreptat ajutorul nostru. Din păcate, laturile existenţei moldovenilor sunt extrem de întunecate, căci nu pot vorbi despre elemente

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pozitive. Nu poţi lecui oameni sănătoşi, ci doar pe cei bolnavi, iar despre părţi pozitive pot vorbi în toate limbile posibile, cu excepţia celei române. Poate şi eu exagerez atunci când blamez acest sărman popor care doreşte să se instruiască, începând cu ţăranii şi mergând până la casele boiereşti.

Elementele cele mai degenerate ale poporului grec, fanarioţii, pe care însuşi grecii le-au dispreţuit şi le-au detestat, au condus <principatul> Moldovei. Trebuia să-i cunoşti pe aceşti oameni pentru a înţelege de ce au stârnit atâta dispreţ: la ei nu a existat nici patriotism, nici un fel de trăsături politice sau pur şi simplu omeneşti. Totul era făcut pentru bani, pentru carieră; erau în stare să-şi vândă fiica, nevasta, chiar fratele drag. Dacă existau printre ei oameni cu o anume instruire, aceştia erau şi mai răi, deoarece cultura le permitea să poarte discuţii în societate, să ştie limbi
p. 300 străine //, iar fanarioţii utilizau toate cunoştinţele şi toată inteligenţa lor pentru profit sau pentru folosul lor. Fanarioţii au fost practic spionii guvernului turc. Dintre agenţii săi politici jumătate erau fanarioţi. Tot dintre fanarioţi se alegeau şi secretarii pentru relaţiile cu consulatele străine ai guvernatorilor. Turcii au dus Turcia la decădere pentru că ei erau incapabili să înţeleagă ceea ce fac ei, dar acelaşi partid al fanarioţilor a încercat să-i scoată din impas, mijlocind pentru ei < legătura> cu apusul.

Este evident că la oamenii lipsiţi de orice năzuinţe politice şi umane este firesc să se dezvolte instinctele animalelor, despre care vom şi vorbi acum. Fanarioţii nu numai că au reuşit să corupă întreaga populaţie a cartierului european din Constantinopol (Pera), dar ei au pervertit foarte grav năravurile sărmanei Moldove. Pentru Moldova ei nu au făcut nimic, cu excepţia imenselor capitaluri pe care le-au constituit în mânăstiri în numele ei. În mâinile lor se afla patriarhia din Constantinopol – unde a fost reprezentarea clerului grec? Unde au plecat aceşti bani? Nu degeaba fiecare conaţional care a ieşit de sub puterea turcilor zace sub lanţurile lăcomiei Sinodului său, ale bisericii sale naţionale. Nu degeaba Cuza[4], neţinând seama nici de opoziţia noastră, nici de cea a Angliei, a procedat la secularizarea avutului mânăstirilor greceşti din principatul său. Aceasta arată în ce mod s-a comportat guvernul său cu fanarioţii. Decăderea introdusă de fanarioţi este vizibilă în Moldova la fiecare pas.

În 1867 la Iaşi a sosit principele Carol[5]. Am ales momentul când el s-a dus la teatru[6] şi m-am dus să-l văd, pe el, scena şi mai ales publicul. La Iaşi deja de trei zile erau aprinse lampioane şi peste tot erau instalate arcuri de triumf, împodobite cu frunze verzi. Toate acestea au fost făcute pentru a se evita orice conflict cu prefectura şi cu poliţia, care îi puteau juca o festă urâtă cu prima ocazie: Cuza, admirator orb al lui Napoleon <al III-lea>[7] a introdus aici toate sistemele de organizare franceze, iar marea masă a populaţiei de aici, care în general este

[4] Alexandru Ioan Cuza (1820–1873), domnitor al Principatelor Unite, devenite apoi România (1859–1866).

[5] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), pe numele complet Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von ~, din 1866 principe domnitor, iar din 1881 rege al României.

[6] Autorul face referire la vizita de informare efectuată de principele Carol de Hohenzollern în Moldova, în vara anului 1867. Şederea la Iaşi a avut loc între 18 şi 24 august (s.v.), iar episodul descris la Teatrul din Iaşi s-a desfăşurat pe 21 august 1867.

[7] Ludovic Napoleon Bonaparte, preşedinte al Franţei (1848–1852), ulterior împărat sub numele de Napoleon III (1852–1870).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ascultătoare şi loială, nu agrează în mod deosebit unirea Principatelor şi nu se preocupă de punerea în practică a noilor legi. Fanarioţii pur şi simplu au înăbuşit în ea orice sentiment de patriotism, în mintea ei nu este nici cel mai mic gând de unitate a pământului românesc (*Ţara Românească*). Pierderea de către Iaşi a <caracterului> de putere centrală, pur şi simplu ruinează acest oraş. Pentru fiecare chestiune măruntă trebuie primită aprobarea de la Bucureşti. // Ce-i drept p. 301
locuitorilor Iaşului nu le prea surâde nici negustoria, nici meşteşugurile, însă caracterul românilor până la acea decădere fanariotă era de o asemenea manieră că nici nu le pasă. Sunt uimitor de uşuratici şi de paşnici, nu sunt răzbunători; în schimb pentru proteste şi opoziţia <la orice> nu le lipseşte energia.

Nu se poate spune că pământului românesc îi lipsesc oamenii progresişti, dar din păcate aceştia acţionează doar pentru propria lor fericire. Centralizarea <de tip> francez l-a distrus pe Cuza, în schimb administraţia <de tip> francez a rămas. Această administraţie, şi nu poporul, este cea care a pregătit primirea solemnă <principelui> Carol; poporul, în schimb, nu a alergat să-l vadă, ca pe o minunăţie. Fără îndoială că în ochii Europei, care nu ştie cum merg lucrurile, <principele> Carol este foarte popular, în schimb, populaţiei îi este absolut indiferent cine se află pe tron. Aceasta s-a produs datorită faptului că naţiunii i s-a extirpat orice urmă de patriotism şi pentru că s-a obişnuit să vadă în domnitori doar nişte străini şi nişte exploatatori. El doar ridică mâna şi orice ar spune se şi înfăptuieşte cu o anume supunere.

Această totală indiferenţă a maselor pentru soarta ţării, ca şi educaţia lor fanariotă mi-au sărit în ochi cel mai evident atunci când m-am dus la teatru. Întrucât nu am avut prevederea de a-mi cumpăra din timp bilete la fotolii, a trebuit să mă mulţumesc să stau la parter, pe o bancă, unde locurile nu erau numerotate. În faţa mea stăteau doi elevi de la vreo şcoală financiară, amândoi în uniforme şi foarte gălăgioşi. Lângă mine, într-o parte stătea un neamţ, care părea a fi vreun meşteşugar, iar în partea cealaltă era aşezat un tânăr ofiţer. În spate stăteau tot soiul de tineri moldoveni, băieţi de prăvălie, funcţionari, cine să-i ştie ? În cele din urmă am ieşit de acolo şi m-am dus pe culoar, întrucât unul dintre ei, nu ştiu din ce motiv, a avut fantezia de a-şi propti inelul în spatele meu. L-am atenţionat politicos – nu s-a mişcat; l-am ameninţat în surdină – nici nu s-a clintit; i-am promis că o să chem poliţia – nici atât! Atunci m-am ridicat, am părăsit banca şi am urmărit toată reprezentaţia în picioare. Mi-am pus firesc întrebarea: încotro se îndreaptă istoria şi ce poţi să faci cu nişte oameni ca aceştia, cu nişte persoane faţă de care de la prima privire nu poţi să ai nici un pic de respect ? Era necesar ca aceşti oameni să se instruiască, pentru a deveni atât de umani încât să te poţi bucura împreună cu ei, căci dacă eşti blând şi blajin şi Dumnezeu te miluieşte. Aceste persoane care se comportă atât de grosolan faţă de tine, dacă observă că te-ai îndepărtat şi îi eviţi, manifestă o bucurie nemărginită. Se laudă că şi-au impus voinţa în faţa ta, // că p. 302
te-au speriat, şi se făiesc cât sunt de deştepţi şi de curajoşi. Şi fac aşa cum gândesc: locul tău este în spate. Încurajaţi de succesul obţinut asupra voastră, ei tind mereu la noi fapte de bărbăţie şi se folosesc de aceleaşi procedee lipsite de politeţe. Ştiţi că aţi fost furat; dăruiţi-i atunci o legătură de chei paspartu. El se va folosi de ea şi va cădea în capcană; aceasta va fi revanşa voastră.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Când este nevoie să cedezi în fața impertinenței, se presupune că vei ceda și mai târziu. În aceeași seară mi s-a mai întâmplat și altceva, lucru pe care trebuie să-l redau în continuare. Am ieșit <din sală> și m-am dus la bufet să fumez și să beau o ceașcă de cafea. Deodată aud că începe să cânte din nou muzica și m-am repezit în jos. La ușă stătea un individ de dimensiuni impresionante și în înălțime și în greutate, care cu corpul său bloca ușa și nu permitea nimănui să treacă. Eu am coborât și i-am atins mâna pentru a-i atrage atenția cerându-i scuze și pardon și rugându-l să mă lase să trec. „Nu mai sunt locuri", mi-a răspuns el cu asprime în limba moldovenească.

– Dar eu am bilet, *domnule*, – am replicat eu.

– Nu sunt locuri ! Nu se mai întoarce nici o persoană în sală !

Trebuie s-o spun drept, am rămas surprins și nu știam cum să procedez. În același moment un ofițeraș care, asemenea mie, întârziase la bufet, s-a îndreptat către ușă și ocolindu-l pe vlăjgan, a intrat în sală. Acesta s-a dat respectuos la o parte. Mi s-a urcat sângele la cap și am urmat procedeul ofițerului.

– Nu sunt locuri !

– Domnule, dacă este loc pentru acest ofițer, atunci trebuie să fie și pentru mine. Dacă nu, atunci *poftim*, și i-am arătat pumnul. Vlăjganul s-a îndepărtat într-o clipă.

– Ce-i cu el, este nebun ? i-a întrebat el pe cei din jur.

– Așa e, sunt nebun, – am răspuns eu și am trecut la locul meu. Polițiștii au privit la mine și au ridicat din umeri.

Cortina nu s-a ridicat până nu a intrat principele. El s-a așezat în a doua lojă de la galerie (în dreapta spectatorilor). Era un bărbat tânăr, blond, de vreo douăzeci și șapte de ani. În timp ce el saluta publicul, am căutat să-l evaluez; era uimitor de asemănător cu marii noștri cnezi, asemenea unui suveran liniștit, urmaș al unui
p. 303 prinț prusac. Aceleași trăsături // aspre și liniare ale feței, același stil în mișcări. A răsunat imnul *național* românesc. Pe scenă se afla monograma prințului. Cântăreți în fracuri și soliste în rochii albe intonau un imn de cinste și de slavă sărmanei Românii. Orchestra și corul erau minunate, dar vai ! instrumentiștii și cântăreții, ca și la noi, erau străini. Ca și noi, românii au nevoie de artiști străini pentru interpretarea melodiilor lor. Decorul era destul de modest. În ansamblu se putea aprecia că teatrul din Iași era destul de modest: ele era iluminat cu lumânări din stearină iar clădirea era construită fără nici un fel de inspirație. Într-un cuvânt, viața intelectuală abia-abia pâlpâie în acest ținut uitat și secătuit.

S-a cântat imnul. Publicul s-a ridicat în picioare și a strigat în chip neconvingător: *Să trăiască domnitorul Carol*[8]. Aclamațiile au continuat timp de un minut. Ceea ce m-a mirat era faptul că vecinii mei nu au manifestat nici cea mai mică participare la acest entuziasm. Strigătele erau mai curând formale, decât să exprime, din partea lor, cea mai fierbinte iubire pentru patrie. Toți zâmbeau prostește. Mi-era ciudă pe acest popor, care își chemase în vizită suveranul și nu exprima cu nimic sentimentul <de bucurie>.

Pe lângă indiferența de tip fanariot, acestor nefericiți credincioși li s-au mai inoculat ideile despre *frăție*, *egalitate și libertate*; iar asta i-a terminat definitiv.

[8] În text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prințul Carol poate fi un conducător capabil sau incapabil, bun sau rău, dar oricum ar fi, el reprezintă, în fapt, întreaga Românie. Spre pildă, pe cap am o pălărie foarte proastă, dar este pălăria *mea* și nu voi permite nimănui să mi-o ia. Nu vrei să-l ai pe Carol drept prinț, ori taci ori îl fluieri – asta pot să înțeleg, dar ceea ce nu înțeleg este cum pot ei să se complacă în această indiferență neputincioasă care nu duce nicăieri. După cum am văzut, țara întreagă este condusă de un pumn de oameni mai mult sau mai puțin înzestrați, care o conduc după bunul lor plac, iar poporul nu este nici cu ei, dar nici împotriva lor.

Teatrul din Iași este de o slabă calitate. Pentru Moldova, Iașii sunt un tip de oraș cum este, de pildă, Kovno[9] pentru Rusia. Marea masă a populației o constituie evreii, polonezii și nemții; moldoveni sunt aici doar funcționarii, un mic număr de prăvăliași și ceva oameni mai simpli. Evreii nu merg la teatru – de altfel ei nici nu au nevoie de așa ceva. Polonezii: unu, doi care să meargă la // un teatru unde p. 304
reprezentațiile se dau într-o limbă străină pentru ei, iar nemților niciodată nu le plac trupele <de teatru> ambulante. Rămâne deci publicul moldovean, pe jumătate ruinat și ca atare dezamăgit de unirea principatelor, eveniment care a răpit Iașilor strălucirea și importanța sa anterioară. Decorul este sărac, iar actorii lipsiți de talent. S-au jucat două vodeviluri traduse, în care, conform obiceiului, se perindau pe scenă conți, baroni, marchizi. Actorii își dădeau toată osteneala, dar era cât se poate de vizibil că nu au nici cea mai mică înțelegere a manierelor și comportamentului unor asemenea personaje din înalta societate. Sărmana Moldovă și boierii ei! Dacă acestea erau maniere de boieri – și eu știam că acesta era comportamentul unor nobili de rang mijlociu – atunci caligrafii și frizerii noștri se prezentau mult mai bine. În ceea ce privește manierele și silueta actrițelor (baroane! contese!) prefer mai curând să tac. Le-ar fi stat mai bine rolurile din „Nunta țărănească", un tablou din viața populației <de jos> al d-lui Alecsandri[10]. Libretul era destul de simplu, dar nu avea nimic național, în schimb muzica era excelentă. Această operetă ar fi putut fi pusă în scenă foarte bine și la noi, asemenea operetei clericului galițian Verbițki „*Oamenii de la munte*". Adevărul p. 305
este că, din păcate, noi nu știm nimic despre asemenea lucrări bune ale vecinilor // noștri de aceeași credință, ci ne limităm doar să împrumutăm asemenea producții literare la popoare străine nouă.

Piesa, evident, era îndreptată împotriva fanarioților. Desigur, unui om destul de deștept nu-i este prea greu să creeze o operă cu un asemenea scop. Problema constă însă în aceea că dacă numărul oamenilor talentați nu este suficient de mare, nu ai de unde găsi asemenea talente neobișnuite. Să ne amintim de pildă istoria noastră: au fost și la noi vremuri când ne fermecau personalități precum

---

[9] Veche denumire a orașului Kaunas. Centru istoric, economic și cultural, Kaunas este al doilea oraș al Lituaniei.

[10] *Alexandrescu* conotat greșit în text Vasile. În realitate se referă la Alecsandri (1821–1890) poet, dramaturg, folclorist, om politic, diplomat, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România, autor al vodevilului „Nuntă țărănească" (1850).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cantemir[11], Sumarokov[12], Heraskov[13], cneazul Iuri Mihailovici Dolgoruki[14], care vai ! astăzi sunt deja uitați. Din acest punct de vedere, România se găsește pe undeva prin secolul al XVIII-lea.

Pe scenă apare fanariotul. Istoria României din ultima sa perioadă o constituie istoria luptei cu Fanarul. El cântă <spectatorilor> că el este cel care-i luminează pe barbari, că el este un om instruit, că știe geografie, filozofie, istorie, matematică, aritmetică, fizică ş. a. şi că sălbaticii români nu sunt în stare să-i aprecieze activitatea. El îi critică că nu înțeleg abnegația sa de a trăi printre ei şi că ei neagă, din prostie faptul că împarte cu ei ultima bancnotă din buzunar. Actorul era îmbrăcat cu un costum fanariot vechi, pe care astăzi nici nu-l mai vezi în <cartierul> Fanar. Costumația sa era foarte apropiată de vestimentația actualilor evrei spanioli (*sefarzi*): un halat, peste halat o scurteică îmblănită; de sub halat i se vedeau şalvarii galbeni, în picioare avea pantofi roşii, iar pe cap purta un fes. Recitativul său era cântat într-o <limbă> românească stricată, cu puternic accent grecesc. Toată scolastica educației sale fanariote, sterilitatea şi inutilitatea sa, dăunătoare țării, dependente de patriarhia țarigrădeană, toate acestea erau exprimate (foarte sugestiv) în această muzică şi în acest recitativ. Este neapărat *necesar* să se pună în scenă această piesă şi la noi, pentru ca publicul nostru să înțeleagă pe fanarioți şi să priceapă, în fine, <diferența> dintre grecii din Candia[15] şi grecii fanarioți.

Bătrânul fanariot, educatorul şi mentorul românilor, şi-a enumerat meritele şi destoinicia şi, în final, a recurs la o *logică* ciudată, potrivit căreia oricare fată ar trebui să-l aprecieze şi, ca atare, să-l ia de bărbat. Dacă se întâmplă să fie vreuna, care lui îi place, dar care nu vrea să-l ia de bărbat, aceasta este numai din cauza stupidității barbarilor. În cazul acesta țăranul, tatăl acelei fete, îi datorează lui în jur
p. 306 de o sută de cervoreți[16]. //

Fanariotul bate la uşa acestuia şi cere banii. Dar astăzi țăranul nu are acei bani. Iluminatorul barbarilor îl pune să aleagă: ori îi încredințează fata, ori închisoarea. Țăranul îi propune să cheme poliția, căci fata oricum nu i-o dă: fata sa iubeşte pe altul. Fanariotul aleargă după polițist.

În scenă apare o mulțime de țărani, care dansează un joc popular, ceva în genul horei <de la noi>. Țăranul-tată le spune dansatorilor necazul, iar între aceştia se află şi cel pe care îl iubeşte fiica sa. Acesta ațâță întregul sat împotriva dușmanului, evident fanariotul, care nu este altceva decât un impostor şi un mincinos. „Liniştește-te – îi spune el bătrânului – nu se va întâmpla nimic; noi

---

[11] Autorul se referă la fiul lui Dimitrie Cantemir, Antioh Dimitrievici Cantemir (1709–1744), poet, unul din inițiatorii clasicismului în literatura rusă, iluminist, precursor al satirei de moravuri în literatura rusă modernă, scriitor şi diplomat. Între 1738–1744 a îndeplinit funcția de reprezentant diplomatic al Rusiei la curtea lui Ludovic al XV-lea.

[12] Alexandr Petrovici Sumarokov (1717–1777), poet şi dramaturg rus, reprezentant al neoclasicismului rus.

[13] Mihail Matveevici Heraskov, scriitor şi dramaturg rus (1733–1807), reprezentant al iluminismului. Între 1763–1796 a ocupat funcția de director al Universității din Moscova.

[14] Iuri Vladimirovici, cunoscut sub numele de Dolgoruki (cca. 1099–1157), personaj istoric legendar, întemeietorul familiei nobiliare cu același nume, considerat fondator al Moscovei (secolul al XII-lea).

[15] *Kandija*, capitala insulei Creta.

[16] Monedă rusească de aur, echivalentă a 3 ruble.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

românii nu trebuie să ne mai lăsăm călcați în picioare de fanarioți" ș.a m.d., în tot felul de apeluri patriotice.

Apare fanariotul împreună cu *ipistatul* (polițistul de cartier) pentru a-l aresta pe țăran. Iubitul <fetei> și tovarășii săi îi propun fanariotului să-l urce într-un leagăn, pentru a ordona de acolo, după câteva minute, arestarea nefericitului bătrân. Orgoliosul fanariot este adânc impresionat de această atitudine, care reprezintă, în ochii săi, o dovadă a respectului pentru el și pentru înțelepciunea sa. Țăranii îl urcă în leagăn și încep să-l balanseze. În tot acest timp muzica personifică leagănul; poți nici să nu știi despre ce e vorba, dar sunetele îți spun că ceva se mișcă.

Fanariotul a obosit și îi roagă pe țărani să-l dea jos, dar ei continuă să-l legene. Glasuri sprințare îi cântă acestuia că leagănul va fi oprit dacă el plătește. În cele din urmă el consimte la toate, și chiar la cerința bătrânului ca el să renunțe la nunta preconizată, și el nu mai are ce face. *Logica*, *matematica* și *metafizica* nu l-au ajutat de această dată cu nimic.

Odată cu aceasta se încheie și piesa. Au urmat îmbrățișările, felicitări, imnul național și toate celelalte, după protocolul obișnuit.

Concepția <spectacolului> după cum ați văzut, a fost destul de simplă și deloc complicată. Cea care a ținut tot spectacolul a fost, de fapt, muzica. Iar muzica acestei operete este atât de vioaie, de melodioasă și de sonoră, încât ar putea fi jucată în orice teatru mai important. Aș vrea totuși să remarc că dacă muzica rusească suferă – cu toată melodicitatea ei – de lipsa unui conținut liric, și cea românească, care este la fel de melodioasă și la fel de plăcută auzului, manifestă // p. 307
aceeași deficiență. Problema este că la popoarele care au aceeași credință cu noi lipsesc cântecele care să proslăvească faptele eroice <ale înaintașilor>. Din această cauză, cred eu, trebuie să ne asumăm și rolul de reprezentanți și de protectori <ai acestor popoare>.

În timp ce toate acestea se desfășurau pe scenă, binoclul meu mă informa de tot ceea ce se petrecea în public. Frumusețile locale de aici erau împodobite cu briliante și smaralde. Fețele lor aveau o expresie de indolență și de comoditate, care reprezenta o particularitate a femeilor meridionale. Femeia din nord nu este tot atât de prezentabilă ca aceea din sud, dar în fond, prin maniere, ținută și limbaj, vedem că este mult mai umană. Cea din sud etalează în fața dumneavoastră sclipitoarea ei frumusețe, vă ia ochii, vă atrage neîncetat, dar după ce trec minutele de încântare, observați cu groază că aveți de-a face doar cu o femeiușcă oarecare. Cei care vin prima oară în sud își pierd capul după aceste femei, călătorii relatează despre această minunăție, poeții le proslăvesc în versuri, însă etnologii, atunci când cercetează caracterul popoarelor ajung la o cu totul altă concluzie, care, între noi fie spus, este mult mai jalnică.

Binoclul meu se plimba peste loje și deodată s-a oprit ... În lentilele sale au apărut două femei a căror frumusețe nu ți-o poți imagina nici în vis. Tineri, poeți, pictori, toți și-ar fi pierdut capul la vederea acestor făpturi divine. Mi-a părut rău că nu eram sculptor, căci capetele celor două femei aminteau destul de mult de trăsăturile lui Venus <din Milo>. Mai bine nu priveai cele două capete, mai bine nu le-ai fi văzut, dar, din păcate, era prea târziu.

Acestea erau două femei ținând de două din cele mai aristocratice familii de aici, familii al căror nume amintește de o întreagă generație de eroi, luptători pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

credință și neam. Nu voi da aceste nume și nici nu vreau să o fac. Vroiam însă să spun că tot ceea ce vedeam eu în 1867, la noi se petrecuse în 1757: noi am depășit deja acea epocă, pe când Moldova se află încă în epoca împărăteselor Anna Ivanovna[17] și Elisabeta Petrovna[18]. Vina nu este a ei, ci este mai curând a noastră. Noi practic nu i-am dat nimic; noi, cu mâinile miniștrilor afacerilor externe am îngrădit drumul actualului teritoriu <al Moldovei> către orice dezvoltare. Noi i-am corupt sau, altfel spus, n-am făcut nimic pentru a împiedica decăderea lor.

Unul din spectatori trebuie să fi plătit o sumă imensă <de bani> pentru a
p. 308 obține pentru el // o lojă care se afla vis-a-vis de cea rezervată principelui. – Și ce i-a fost dat să vadă! Mai bine de patru ceasuri i-au făcut cu ochiul, i-au zâmbit, au oftat și toate acestea în prezența a circa două mii de spectatori și a celor patru sau cinci cunoscuți care stăteau în loja principelui. Oricine ar fi fost în locul tânărului Hohenzollern ar fi fost scârbit de o asemenea expunere publică a sentimentelor femeiești.

Mi s-a părut că, în cele din urmă, ar fi trebuit să amintească <acelor> doamne despre <regulile> bunei-cuviințe, mai ales că în acel teatru era chiar mai multă poliție decât era necesar. Mai ales că majoritatea comisarilor <de poliție> aveau locuri lângă mine. Trebuia să le vezi fețele, ale lor sau ale unei mari părți a funcționarilor de aici, pentru a realiza întreaga rămânere în urmă a sărmanei Românii, cu toată constituția ei modernă.

A venit odată la mine vecinul meu, un subcomisar. Subcomisar înseamnă, ca funcție, ajutor al comisarului de cartier. El mi s-a plâns, cu multă amărăciune, de noile orânduieli. „Nici nu poate fi vorba de muncă de când cu Unirea principatelor. Închipuiți-vă! Acum vreo cincisprezece ani leafa era destul de mică, de abia ți-ar fi ajuns azi pe trei zile, însă la sfârșitul lunii nu se întâmpla să vii acasă fără trei sau patru carboave[19] în buzunar și atunci slujbașul lucra cu plăcere. Acum leafa este de 300 carboave pe an, dar pe cuvânt de onoare, nu rămâi nici măcar cu 50. Primul: orașul a decăzut și întrucât aici nu mai funcționează un domnitor, numai sunt nici locuri și nici instituții, iar doi – legile au introdus severitatea franțuzească: pentru ce ai făcut plătești, iar dacă ai greșit, te zboară îndată. Să dea D-zeu ca principatele să fie din nou separate sau chiar ca Moldova să se unească cu Rusia! Atunci Iașii ar fi capitală de gubernie și ar fi aici multă funcționărime și multă conducere – iar conducerea Rusiei apreciază slujbașii și nu-i împiedică să muncească ...".

Și cred că, într-adevăr obișnuința multiseculară de a se afla sub stăpânire străină a privat actuala masă a populației de orice sentiment patriotic și a făcut-o

---

[17] Anna Ivanovna (1693–1740), împărăteasă a Rusiei (1730–1740), fiica lui Ivan al V-lea și nepoata de frate a țarului Petru I.

[18] Elisabeta Petrovna (1709–1762), fiica lui Petru cel Mare și a Ecaterinei I (1725–1727), împărăteasă a Rusiei (1741–1762), cunoscută pentru dorința de a extinde hotarele Rusiei. Ea i-a încurajat pe Mihail Vasilievici Lomonosov și Ivan Ivanovici Șuvalov să înființeze Universitatea din Moscova și Academia de Arte Frumoase din Sankt-Petersburg și a cheltuit sume foarte mari pentru materializarea grandioaselor proiecte în stil baroc ale arhitectului ei preferat, Bartolomeo Rastrelli, la Peterhof și Țarskoe Selo. Ea a fost iubită de ruși, între altele și pentru că nu a permis germanilor să ocupe posturi în guvern, dar și pentru că în timpul domniei nu a fost pedepsită cu moartea nicio persoană.

[19] *Karbova*, monedă utilizată în epoca Unirii, echivalentul unei ruble de argint.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

excesiv de materialistă. La greci, la bulgari, la sârbi această indiferență față de soarta // patriei lor de regulă nu se manifestă: la ei există un singur dușman – p. 309
turcul, cu complicele său – grecul. De altfel popoarele Turciei știu mai bine decât oricine cine le este dușmanul. Din această cauză, ele se bazează foarte mult pe spiritul național, fiecare naționalitate reprezintă în ea însăși un întreg puternic, fiecare dintre ele are conducătorii săi, pe care îi urmează precum copilul pe mamă și, din această cauză, fiecare dintre ele este puternică. Cu românii este cu totul altceva. Fiind o națiune mică, plasată de soartă între vecini puternici, vrând-nevrând, ei s-au supus când unuia, când altuia și astfel au pierdut convingerea că soarta lor ar putea depinde de ei înșiși. Aici au dominat și turcii și polonezii, noi le-am luat un timp sub protecția noastră, iar Austria și-a introdus aici trupele ... în fine, se poate spune că ei s-au aflat sub protecția și stăpânirea întregii Europe, lucru care <până la urmă> s-a întors împotriva lor.

Populația nu i-a fost ostilă lui Cuza. Nu odată, am auzit de la diferite persoane fraza: „*Cuza este un om bun – el a făcut <multe> lucruri bune pentru noi*"[20]. Și într-adevăr, el a eliberat țăranii, a introdus învățământul obligatoriu, a schimbat statutul boierilor și a dat tuturor dreptul unic de a vota. Au cârtit împotriva lui pentru o serie de impozite, cât și pentru introducerea sistemului de *grăniceri*[21] ceva în genul *landwehr*-ului prusian. Și din păcate, nimic din ce făcuse în folosul poporului său nu l-a ajutat, atunci când a fost răsturnat <de la putere>. Poporul a tăcut, pentru că nu crede nici în forța sa, nici în importanța sa, nici în folosul reformelor. În schimb populația de la orașe, toți acești brutari, măcelari, prăvăliași și tejghetari, chiar s-au bucurat la căderea sa. Și s-au bucurat, nu neapărat pentru că nu-l iubeau pe Cuza, ci pentru că sperau la o ocupație străină. „O să vină aici armata, vor pune lucrurile la punct, legile și așezămintele vor funcționa. Să dea D-zeu să vină rușii – ofițerilor ruși le place să trăiască pe picior mare, iubesc bucătăria fină și teatrul. Nu sunt ca aceia austrieci, care drămuiesc fiecare bănuț!" Chiar boierii se bucură, despre boieroaice nici nu mai vorbesc. „Vor fi seara baluri, iar bărbatul rus este mai bun decât oricare moldovean!"

Dar nu numai armatele străine, nu numai fanarioții au corupt atât de adânc acest popor încât acum trebuie să cauți cu felinarul bărbații sau femeile cinstite. Dacă este să judecăm în chip serios viața sa istorică, în mod deosebit l-au influențat judecățile filozofice ale veacului al XVIII-lea. // p. 310

Fanarioții n-au învățat de la nimeni secretele succesului <social>; pentru ei era foarte limpede, întrucât cifrele de afaceri și carierele în viața cotidiană le aveau în cap. Pe de altă parte, să-i educi pe barbari și în special clerul acestor oameni ar fi însemnat, din punctul lor de vedere, să ia pâinea de la gura propriilor copii. Puține sunt acele școli fanariote în care se studiază și astăzi Homer[22], Sofocle[23], Herodot[24],

[20] În text.
[21] În text.
[22] Poet grec, legendar, considerat autorul faimoaselor lucrări epice, *Iliada și Odiseea*. (Cel mai probabil sec. IX î. Hr.)
[23] *Sofocle*, poet grec, fondatorul tragediei antice (495–406 î. Hr.).
[24] *Herodot*, istoric grec, autor al ciclului *Istorii* (484–420 î. Hr.).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Platon[25] şi alţi clasici <greci>, iar în rest totul este praf şi pulbere. „Cu voi, greci, şi latini, scria cu un secol şi jumătate în urmă moldoveanul Cantemir[26], pot studia şi înţelege esenţa şi cauzele tuturor acţiunilor". De la nivelul de instrucţie fanariot, strămoşii actualei generaţii au trecut la educatorii şi guvernantele franţuzeşti şi s-au considerat deja superiori, întrucât au ajuns la convingerea că în Apus ştiinţa este mult mai avansată ca la noi. Şi azi majoritatea educatorilor copiilor noştri sunt din străinătate şi, la fel, nu ne-ar strica dacă am elimina din casele noastre 99 % din aceşti educatori şi luminători, însă cu un secol în urmă aceşti oameni erau de o sută de ori mai dăunători decât cei de azi. Ei şi atunci îşi educau elevii să dispreţuiască tot ce este naţional, tot ce este intim şi sacru – costumul, credinţa, limba, învăţăturile părinţilor şi le arătau Franţa drept unica lume unde omul poate respira liber, ca pe un tezaur al cunoştinţelor, drept călăuza speciei umane.

Secolul enciclopediştilor a adus multe suferinţe bisericii răsăritene şi, alături de ea, întregului răsărit creştin. La noi, în nord, guvernul a persecutat-o, temându-se de susţinerea ei pentru vechile orânduieli. Pentru început n-au mai ales arhiereii dintre velico-ruşi; apoi au slăbit patriarhia, iar apoi germanii – marii şi micii Bironi – au făcut de ocară pe pravoslavnici atâta vreme cât a fost folositor, în fine, i-au luat bisericii avuţiile. Când au apărut enciclopediştii, a fost deja şi mai rău, lipsa credinţei, însuşită de persoanele din conducere şi de oamenii instruiţi, a dat lovitura decisivă patrimoniului şi imaginii <bisericii>. După aceea iezuiţii au subminat respectul oamenilor pentru ea, iar după ei, <la fel au făcut> protestanţii, misticii şi adepţii lui Svedenborg[27]. Abia acum începe ea să se pună pe picioare şi aceasta se întâmplă doar la noi.

În Rusia Albă şi Bielorusia a fost şi mai amar. Persecutată de catolici şi de uniţii <cu Roma>, ea nu a putut elabora o gândire limpede asupra dogmelor sale şi nici nu a putut face instruire prin şcoli. Au fost luate toate măsurile pentru ca nu
p. 311 numai // pravoslavnicii, dar însuşi clericii uniţi să fie ţinuţi în umilinţă şi întuneric.

Patriarhia de la Constantinopol a fost condusă de fanarioţi care, *până acum*, au făcut de zeci, chiar de sute de ori mai puţin decât s-a făcut la noi: dezvoltarea spirituală şi moralitatea preoţimii noastre nici măcar nu se pot compara cu ceea ce vedeţi la Iaşi, la Tulcea[28], la Rusciuk[29] sau la Constantinopol. Dacă la noi preoţimea s-a îndepărtat de mireni – lucru pe care ea îl recunoaşte şi spre cinstea ei caută să-l elimine din comportarea ei, în schimb, în aceste regiuni, în ceea ce priveşte evoluţia şi mentalităţile sale, ea stă chiar mai jos decât preoţii de rit vechi (staroveni).

---

[25] Platon (cca. 427 î. H.–347 î. H.), filosof grec, discipol al lui Socrate şi profesor al lui Aristotel, fondator al Academiei din Atena.

[26] Autorul se referă la Dimitrie Cantemir (1673–1723), om politic, domnitor al Moldovei (1693, 1710–1711) filozof şi istoric de talie europeană, refugiat în Rusia după înfrângerea de la Stănileşti (1711).

[27] Emanuel Swedenborg (1688–1772), filosof şi om de ştiinţă suedez. La vârsta de 56 de ani a intrat într-o deosebită fază spirituală a vieţii, susţinând că a avut viziuni, a vorbit cu îngerii. A susţinut că a fost trimis de Dumnezeu în lume.

[28] *Tulcia.*

[29] *Rusçiuk*, azi Ruse, oraş în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În prezent, eu cred că pentru dezvoltarea spirituală a românilor, noua generație ar trebui, înainte de toate, să se preocupe de instruirea prin seminarii erudite și prin academii bisericești competente, în schimb ea citește Dumnezeu știe ce și se comportă într-un mod cu totul opus. „Pentru ce să cultivi în popor superstițiile și să întărești prejudecățile medievale? Fie ca rațiunea să-și intre în drepturile sale. Jos cu ei, cu acești popi, campioni ai întunericului, șarlatani, înșelători ai poporului! Ei trebuie ținuți din scurt și nu ajutați pentru propria dezvoltare, pentru că atunci vor ieși iezuiți! Cu preoții bărbați este mai ușor de luptat: fiecare disprețuiește pe fiecare, nu au influență asupra tineretului, nu au importanță în problemele guvernării. Trăiască rațiunea!".

Ca atare i-au persecutat pe promotorii superstițiilor și nu le-au permis să aibă școli. Clerul, în mod special, nu se bucură de respectul populației și nu are nicio influență morală și spirituală asupra acesteia. În schimb populația de la țară merge la biserică, <țăranii> sunt buni creștini și își învață copiii să-i îngroape după datină pe cei răposați. Țăranii se îmbată împreună cu preoții și împreună cu aceștia mănâncă de frupt în zilele de post, însă ei au nevoie de aceștia ca de niște reprezentanții ai credinței lor asemeni unor *mașini* pentru executarea ritualului. Preoții se consideră pe ei înșiși asemenea unor meseriași care se hrănesc de pe urma altarului și care așteaptă permanent ordine. Este de la sine înțeles că astfel stând lucrările, într-o asemenea stare de înapoiere cel mai cinstit dintre preoți se gândește doar cum să-și îndeplinească mai bine obligațiile prevăzute de tipicul <duhovnicesc>, iar în ceea ce privește restul nu-l mai interesează.

Și din această cauză, în masa populației de la oraș și din păcate chiar și // a p. 312
celei de la țară s-a produs o puternică și incredibilă decădere. Nu numai că fidelitatea conjugală nu mai are nici o trecere și este în declin, dar este greu să mai găsești o fată cinstită și corectă care să se căsătorească de bună-credință. Pentru o grivnă[30], cumpărați prima orășeancă întâlnită; pentru o rublă – o precupeață sau o slujnică, iar pentru douăzeci de ruble ... La a treia sau a patra casă pe oricare stradă este suficient să bateți din picior. La fiecare prăvălie mărunță – la fel ... În fond, ce poți pretinde acestor sărmane femei pe care ocupația străină, precum și lipsa unei educații religioase le-au emancipat până la o asemenea decădere a moravurilor? Oare bărbații, frații sau fiii lor sunt mai buni decât ele? Oare nu poți cumpăra dragostea oricăreia dintre ele pentru câteva ruble pentru a face tot ceea ce îmi place mie și, la fel, fratele nu-și vinde în taină sora pentru câteva ruble? La fel, pentru câțiva cervoreți oricare din funcționarii de aici nu satisface oare acea pretenție <administrativă> pe care tu o ai? Fac totuși o precizare: personalități pozitive există desigur și aici, în toate păturile sociale și în toate familiile, dar eu mi-am propus obiectivul de a indica doar lipsurile acestui popor.

Este de domeniul evidenței că dezvoltarea și moralitatea statului precum și a populației se află într-o relație directă cu dezvoltarea și moralitatea clerului său. Țările catolice sunt mai ignorante și mai puțin morale decât cele protestante, între altele, pentru că clerul catolic, datorită condiției celibatului, se va afla totdeauna foarte jos. Către tagma preoților catolici se îndreaptă oameni din toate straturile

[30] Monedă ucraineană, azi echivalentă cu 10 copeici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

societății, oameni care, în cea mai mare parte, nu au unde să se îndrepte în altă parte. Cum poți atunci presupune că toată această masă a preoților catolici are o deosebită chemare pentru *celibat* ? Dacă până la douăzeci de ani, vârstă până la care caracterul este deja format, nu a avut aplecare către așa ceva, cum ai putea crede că tot restul vieții sale va rezista ispitei? Căci aici discutăm de faptul că el trebuie să se confrunte la spovedanie cu problemele hotărâtoare, ca viața de familie, iubirea, prăbușirea, gelozia?

Compararea seminariilor noastre cu cele ale catolicilor ne arată că studenții noștri sunt mai dăruiți credinței decât cei catolici. Majoritatea studenților catolici se pregătesc în colegiile lor pentru acest rol, doar fiindcă neavând un intelect prea dezvoltat n-au reușit să devină nici ingineri, nici tehnicieni, nici savanți. În același timp seminarile catolice duc o permanentă lipsă de cursanți, iar în eparhii sunt numeroase locuri vacante iar înlocuitori nu prea au de unde să ia.

Cu preotul nostru <ortodox> este cu totul altceva. Oricare ar fi fost căminul
p. 313 familial din care a provenit, // acesta trebuie că a fost o casă a unui slujitor al Domnului, unde copilul nu a putut auzi decât fraze de milostenie și rugăciuni. Intră apoi la gimnaziu (seminarele noastre din fericire nu se află în Austria) și se gândește intens ce facultate să-și aleagă. Dacă se simte capabil, el merge la cea de teologie, unde cursurile de instruire pravoslavnică (patristica, liturgica etc.) sunt cu nimic mai ușoare decât cursurile introductive ale celorlalte facultăți. Și iată-l pe el, un om cu o educație înaltă, familist, legat prin cele mai strânse relații cu populația, nimerește la țară. Acolo, pentru el totul este greu, plictisitor; el are nevoie să citească, să scrie la ziare, cumpără cărți, evident în limitele modestelor sale mijloace. Pentru acesta literatura este un sprijin foarte puternic, el dublează numărul cititorilor și odată cu el, al literaților. Apoi, fiind un om educat, el nu poate rămâne indiferent la problemele societății și ca atare, la sfatul său și cu participarea sa, enoriașii clădesc școli, societatea se trezește, depășește decăderea și începe să-și iubească țara. Prin școală și printr-o viață extrem de morală societatea ajunge la *progres și la bunăstare*.

Și pentru preotul catolic în sat este plictisitor, dar și el este un om deja plictisit. Preotul <ortodox> este familist, dar acesta este celibatar. El nu merge la săteni să discute cu ei, ci preferă mai bine să ia masa cu vecinul moșier sau cu vecinul proprietar de fabrică, căci el nu are contacte decât cu oamenii înstăriți. Și astfel el devine un laic, un om al saloanelor, uită poporul și acționează doar în interesul păturilor înalte <ale societății>. În schimb, în toate părțile se urlă și se țipă despre înaltele calități morale ale clerului catolic.

Comparați acum, unde sunt popoare cinstite și educate, în țările catolice sau în cele protestante, iar protestanții au o anumită asemănare cu noi în sensul că la ei <reprezentanții> clerului sunt căsătoriți. Să luăm spre pildă Franța, al cărei cler catolic este dat ca model întregii lumi: acolo bărbații sunt mai ignoranți ca ai noștri, acolo numărul căsătoriilor scade cu fiecare an, acolo demimondenele urcă în fiecare an tot mai sus, iar femeile pierd tot mai mult capacitatea de a naște <copii>. Italia nici nu are sens să o luăm în discuție: cunoaștem foarte bine ce nivel de educație au masele de acolo și ce înseamnă napolitanii, sicilienii, venețienii și ceilalți. Rămân apoi Spania, America de Sud, Irlanda, Tirolul, Ungaria, Polonia,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Croația, // Bavaria. Am auzit oare noi ceva deosebit despre dezvoltarea intelectuală p. 314
și despre civilizația înaltă a acestor țări, fără să mai luăm în discuție moralitatea lor? O știință de înalt nivel, o filozofie, o muzică serioasă, o artă pe deplin realizată – toate acestea le poți întâlni doar la protestanți: amintim aici Anglia, Germania de Nord, Danemarca, Suedia, Norvegia, America de Nord, chiar și ținuturile noastre baltice, precum și Finlanda.

Totuși, trebuie să recunosc că și la protestanți există destul desfrâu și decădere și aceasta nu o pot nega. Astfel dacă la Londra 3 % dintre copiii născuți provin din legături nelegitime, la Roma acest procent este de cel puțin 23%.

Pentru noi, ca biserică răsăriteană, dezvoltarea și progresul nu sunt ușoare. Timp de veacuri am suportat pe umerii noștri jugul mongolilor, tătarilor, al turcilor, în timp ce cei din Apus nu s-au confruntat cu ei, așa încât nu trebuie să ne fie rușine că nu i-am ajuns încă din urmă. Cu toate acestea biserica noastră pravoslavnică face *nemijlocit* mai mult pentru mase decât protestantismul, pentru că serviciul nostru religios este de zeci de ori mai solemn decât cel catolic, este săvârșit cu o simbolistică mult mai grațioasă, atrage mult mai mult oamenii și are *simboluri mult mai inteligibile*. Comparați actualul sistem cu cel al starovenilor și veți fi uimit să constatați cât de lesne enoriașii înțeleg și gândesc ritualurile actuale. Protestantismul este mult mai sec, slujba <religioasă> mult mai plicticoasă, ea durează mult și acționează destul de greu asupra unor oameni obișnuiți să gândească în tiparele logicii. Nouă ne trebuie nu numai academii spirituale bune, dar și un statut legal pentru acestea, deoarece preoții sau diaconii care nu au încheiat aceste academii și nu și-au susținut grelele examene de acolo nu pot avea nici o credibilitate în ochii enoriașilor.

Vor fi oare eradicate defecțiunile viitorului stat românesc? Între granițele <sale> năvălesc tot mai mulți străini, la fel ca în tot răsăritul nostru. Aici se aciuează tot felul de călători, și mai înzestrați sau mai puțin dăruiți cu calități, proveniți din Apus, care devin legați de acest ținut fie prin slujbe plătite de la stat, fie prin meserii. În mâinile acestora se concentrează mult capital și, de ce să nu o recunoaștem, și multă influență. Păstrând proporțiile, aici poți vedea la fel cum era Rusia înainte de Petru cel Mare și cum a devenit după domnia <lui>. Principele Carol a adus după el o mulțime de nemți flămânzi și, ignorând elita intelectuală și politică autohtonă, aceștia au fost instalați în toate funcțiile <de conducere>. În 1867 a circulat, de altfel, zvonul că fratele principelui Carol, arhiducele Friederich, care tocmai sosise la Iași, va deveni locțiitorul acestuia pentru Moldova. De ce acesta? Pentru ce și în ce scop? Și mai este ceva: cunoaște el țara pentru a exercita statutul de locțiitor? Și oare aceasta nu era mai curând locul potrivit pentru un român capabil? Și toată această treabă nu este, așa cum s-ar spune *în germană*[31] ceva lipsit de delicatețe? //

Iar cu acești străini aflați aici este totdeauna o problemă. În virtutea vechilor p. 315
tratate (*capitulații*)[32] ale diverselor state europene cu Poarta, străinii beneficiază aici de dreptul ca, în procesele cu supușii de aici, să fie judecați de proprii consuli.

[31] *Zu deutsche.*
[32] *Kapituliații.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vă puteți închipui la ce haos duce această <situație>. Consulatele intervin în orice dispoziție a guvernului de aici și în orice acțiune a administrației locale. Este arestat un străin – consulii consideră aceasta ca o jignire personală, contestă inițiativa poliției, îi paralizează acțiunile. Și fără asta era destul de greu aici să se mențină ordinea și autoritatea de către funcționarii statului, și mai se adaugă și aceste blestemate capitulații, sub pavăza cărora își fac de cap aici aproape 70 000 *supuși austrieci*, în mare parte evrei.

Sărmana Românie! Chiar nimeni nu știe și nu îndreaptă necazurile tale. Nimănui nu-i pasă că puterile garante au dat finanțele tale în mâinile evreilor, că aceștia s-au îngrămădit aici – evreii care emigrează în masă din Rusia, Austria și chiar din Prusia, scăpând astfel de recrutare și evitând acțiunea poliției. Nimănui nu o să-i pese că în scurtă vreme tu vei fi ținutul cel mai nefericit al zonei noastre apusene. Și oare evreii – aceşti oameni care mint și fură, care culeg roadele <recoltelor>, – îți vor aduce ție bunăstarea? Până și fanarioții ridică din nou capetele și vor din nou să redobândească mânăstirile tale, pentru ca să folosească veniturile acestora pentru bunăstarea amantelor lor și în sprijinul puterii turcești. Iar acum aceasta le va fi ușor, deoarece și grecii colaborează la asta. Aceștia sunt oare pravoslavnici?

Ce-i de făcut? Cine s-o ajute?

După modesta mea părere – ar trebui ca redacția noastră să invite pe cei mai capabili dintre corespondenții săi pentru ca <aceştia> să verifice și să confirme afirmațiile mele. Nu mai trebuie să descrie Italia și Franța – pe acestea le cunoaștem bine. Și dacă așa cum am arătat, că decăderea și rămânerea în urmă a românilor, datorată jugului fanariot, evreilor precum și altor străini împiedică în mod cert astăzi bunăstarea acestei națiuni, atunci guvernul nostru ar trebui să deschidă românilor școlile sale, iar arhimandriții noștri ar trebui să intre în contacte și legături cu cei valahi pentru a-i invita pe aceștia ca, în numele lui Cristos, să ridice nivelul moral și spiritual al clerului de jos. //

p. 316 Desigur, zic eu, toate acestea sunt foarte bune, dar și noi, la rândul nostru, suntem la fel de bolnavi ca și românii, și ca atare, trebuie să ne însănătoșim. Cu ochii deschiși, căutăm ajutorul și pe cineva care să ne poată răspunde: vindecătorul nu suntem chiar noi înșine?

Ar fi nevoie ca niște observatori să vină aici și ei desigur, ar trebui să vadă cât de excesiv de costisitoare va fi redresarea noastră, ținând cont de lipsurile noastre actuale. Firește că avem o literatură, dar pentru cetățeanul gospodar tot „Fiul patriei" valorează mai mult. Este de la sine înțeles că în hoteluri nu vei găsi nici un ziar, iar omul care face <și comentează> politica este privit asemenea unei vietăți marine. Cel care se îndeletnicește cu știința, cu alte cuvinte savantul, este privit de oamenii de rând asemenea unui diletant, dacă nu și mai rău.

Și anglicanii stau pe buza prăpastiei, dar asta nu-i împiedică să lucreze și să acționeze în folosul altor popoare. Și atunci de ce noi, cei dintâi chemați să trezim Răsăritul creștin din somnul său de veacuri, noi – speranța lui, noi – ocrotitorii lui, să-l lăsăm la bunul plac al soartei? Oare am devenit la fel de apatici ca și românii?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ROBERT ARTHUR ARNOLD

(1833–1902)

Sir Robert Arthur Arnold s-a născut la 28 mai 1833 în Gravesend, oraş aflat în sudul Marii Britanii, în comitatul Kent, fiind al treilea fiu al tatălui său, Robert Coles Arnold, judecător de pace în Framfield, Sussex şi fratele mai mic al poetului şi jurnalistul Edwind Arnold. Primele noţiuni de şcoală le-a primit la domiciliu din cauza constituţiei delicate. În tinereţe a îndeplinit mai multe funcţii, în conformitate cu pregătirea sa de inspector topograf. Membru al Partidului Liberal, facţiunea radicală, Arthur Arnold a candidat de mai multe ori la alegerile parlamentare (1873 în Huntington; 1880 în Salford; 1885–1886 şi 1892 în Dorset North), fiind ales, în 1880, în Salfort, unde liberalii câştigaseră ambele locuri în Parlament, în defavoarea conservatorilor. Timp de aproape trei ani (1895–1897), a deţinut funcţia de Preşedinte al Consiliului Comitatului Londrei (London County Concil), după ce în prealabil fusese consilier municipal. În 1895 a fost înnobilat. În 1867 s-a căsătorit cu Elisabeth Amelia Hyde de Hyde Castle, o militantă pentru dreptul de vot al femeilor. În timpul liber era scriitor şi jurnalist. În 1868, a devenit redactor-şef al jurnalului *The Echo*, o publicaţie de seară a Partidului Liberal, pentru ca în 1875, după preluarea ziarului de către Albert Grant, să demisioneze şi să se dedice scrisului şi politicii. De-a lungul vieţii s-a împărţit între politică şi jurnalism. Radical ferm, el a urmărit cu atenţie problemele sociale şi agrare pe care le-a abordat în diferite articole şi pamflete, adunate ulterior în volumul *Social Politics*, apărut la Londra în 1878. În scrierile sale a pledat pentru reforma legilor funciare şi pentru acordarea dreptului de vot femeilor. Totodată a militat pentru naţionalizarea căilor ferate, dar şi pentru desfiinţarea Bisericii Anglicane. În anii '60 ai secolului al XIX-lea, Arthur Arnold a publicat două romane de mare succes: *Ralph or St. Sepulchre's and St. Stephen's* (1863) şi *Hever Court* (1867).

Robert Arthur Arnold a fost şi un călător pasionat, interesat de lumea din răsăritul Europei şi Orient. În 1867 a făcut o călătorie, împreună cu soţia sa, în sudul şi estul Europei, în urma căreia a devenit un fervent susţinător al poziţiei Greciei, drept pentru care, în 1873, a primit Crucea de Aur a Ordinului Salvatorului Greciei, cunoscut şi ca Ordinul Mântuitorului, iniţiat încă din 1829. Câţiva ani mai târziu, a călătorit în Orientul Mijlociu, încredinţând tiparului impresii despre lumea orientală. Deşi era de părere că nu toate informaţiile culese cu prilejul voiajelor trebuie să fie oferite publicului, deoarece unele erau rodul unor observaţii fugare, de moment şi, ca atare, ar cuprinde erori, în 1868, publica la Londra, o lucrare bazată tocmai pe astfel de note de călătorie, intitulată *From the Levant, the Black Sea, and the Danube*. În cele două volume ale cărţii, autorul ne oferă şi informaţii despre ţinuturilor locuite de români. Călătorind pe Dunăre, de la Sulina, până la Porţile de Fier, Robert Arthur Arnold descrie localităţile întâlnite, spaţiul acordat fiecăreia în economia lucrării fiind diferit. Aşa de pildă, Mehadia beneficiază de o descriere atentă, autorul fiind entuziasmat nu numai de pitorescul aşezării, dar şi de calităţile curative ale apelor ei. În cuprinsul lucrării, englezul face referiri şi la unele evenimente istorice petrecute recent, ca de pildă abdicare lui Cuza, comentează situaţia evreilor din România, descrie îmbrăcămintea românilor.

A murit la vârsta de 68 de ani, la Londra, la 20 mai 1902.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ARTHUR ARNOLD

Din Levant, la Marea Neagră şi Dunăre[1]

Scrisoarea a VII- a

p. 215 [...] Gura Sulina pe Dunăre – Comisia Dunării – Politica engleză la Dunăre – Remorcare în aval pe canal – Pelicani şi berze – Braţul Sf. Gheorghe – Braţul Chilia – Isaccea[2] – Vama moldovenească – Prinţul Carol – Evrei paria – Galaţi – Vapoarele de pe Dunăre – Un român turbulent – Sentimentele bulgarilor – Malurile Dunării – Guvernul român – Silistra – Călăraşi[3] pe Dunăre – Oltenița[4] – Îmbarcarea unui personaj regal – Guvernul sârb – Rusciuc – Pasageri dezamăgiţi – Vameşi turci – Vidin – Costume româneşti – Îngrădiri sârbeşti – Turnu Severin – Ruinele podului lui Traian – Porţile de Fier – Un nobil maghiar – O excursie la frontiere ungară

p. 220 [...] În dimineaţa următoare plecării din Odessa, înainte să părăsesc cabina, vasul nostru trecea deja prin Sulina, gură a Dunării. Pe punte am găsit soarele deasupra unui dig artificial, abia ridicat deasupra apei şi care se termina într-un far, toate astea o mare realizare a Comisiei Dunării. La orizont nu se vedea nici o bucată de pământ mai mare de un yard[5] deasupra nivelului apei. Am trecut prin oraşul Sulina, un loc cu case mizerabile, mărginit de cheiuri murdare, la care erau ancorate câteva vase. În faţa noastră, apele noroiase ale Dunării curgeau între malurile pline de rogoz ale Deltei, înverzite de papură şi ierburi de apă. Am putea considera mulţumitoare lucrările făcute de Comisia Europeană, care sub preşedinţia Angliei[6] a făcut din acest canal unul sigur şi navigabil pentru vapoarele de mare tonaj. Am îndoieli că s-ar putea vreodată justifica implicarea străină; chiar şi în
p. 221 cazurile în care rezultatele ei ar // aduce avantaje clare, rămâne răul <făcut> indirect, în sensul slăbirii <autorităţii naţionale>, prin încurajarea dependenţei de cei care sunt obiectele ei. Dacă vreodată astfel de ingerinţe ar putea să-şi găsească o scuză, asta ar fi referitor la Dunăre, care, aparţinând multor ţări, a fost neglijată de toate.

Cu toate acestea în mintea mea apare o întrebare: ce drept are Anglia la Dunăre? Ea este interesată de cerealele aurii, cu care depozitele sale sunt încărcate după recoltare; are o dorinţă firească ca navigaţia să fie scoasă de sub controlul rusesc, pentru că Dunărea este cel mai mare rival al pieţelor din Odessa în aprovizionarea

---

[1] Traducere după lucrarea *From the Levant, the Black Sea and the Danube*, vol. II, London, Chapman & Hall, 1868, p.

[2] *Isaktscha*

[3] *Karlasches*

[4] *Oltenitza*

[5] Yard – unitate de măsură englezească pentru lungime, egală cu 0,914399 m.

[6] Preşedinţia sesiunilor Comisiei Europene a Dunării era exercitată de toţi delegaţii permanenţi ai Marilor Puteri. Între 1856 şi 1872, reprezentantul Marii Britanii a fost Maiorul Stokes.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Angliei cu grâu străin. Dacă Rusia le deține pe amândouă, Dunărea și Odessa, cea <mai mare parte a> exportului de grâu de la Marea Neagră ar fi monopolul ei, pe care l-ar reglementa după bunul plac. Industria engleză se îmbogățește de pe urma pâinii ieftine; prin urmare politica engleză a fost aceea de a sprijini Turcia și Austria în încurajarea exportului de grâu la Dunăre. Și Turcia, întotdeauna supusă Angliei, protectorul ei credincios și ambivalent, ne îngăduie bucuros o supremație reală la Dunărea de Jos. Nu poate fi negat faptul că influența noastră a fost folosită acolo în cel mai avantajos mod și, dacă a existat interes în acțiunea noastră, acesta a fost doar un rezultatul unei munci de care au profitat alții, mult mai mult decât noi înșine. Înainte de începerea lucrărilor folositoare de către Comisie, gura Sulina era // o gură <de vărsare> întinsă, nămoloasă, unde mari cantități de mâl adus de p. 222
Dunăre formau o bară, deasupra căreia nu erau mai mult de cinci sau șase picioare[7] de apă. După lucrările făcute, canalul a fost foarte mult îngustat și curățat atât de mult, încât un vas de 18 picioare <adâncime> intra și ieșea în siguranță de pe Dunăre.

Canalul Sulina este perpendicular pe delta Dunării <ce formează un triunghi> cu laturile aproape egale. Aproximativ patruzeci de mile[8] am făcut drumul împotriva curentului leneș, între țărmuri aflate la abia o pătrime de milă distanță unul de altul și care niciodată nu se ridicau mai mult de un yard deasupra nivelului apei. Apa era neobișnuit de adâncă și pe măsură ce pluteam printre curburile mici ale canalelor puteam vedea mile <de-a rândul> corpurile navelor <aflate> înaintea noastră, pe care le-am depășit repede, deoarece înaintarea lor era mai lentă. Vântul ușor ce ne atingea fețele se opunea <înaintării> lor și câteva <nave> urcau cu greu împotriva curentului, remorcate de jumătate din echipaj, înhămat la o frânghie, de care bărbații trăgeau, nesiguri în mocirla de pe poteca malului, cu târâri grele ce însemna o muncă de o milă pe oră; alții întindeau un cablu dintr-un post în altul de-a lungul țărmului și cu toate mâinile la cabestan[9], trag nava până ce scurtarea cablului anunță următorul post. Câțiva erau la ancoră, odihnindu-se după o asemenea muncă istovitoare sau așteptând un vânt mai bun. Am fost surprins să văd // vase mari remorcate atât de aproape de țărm, încât stufuI verde aproape le p. 223
atingea fundul. Dar era foarte puțină circulație pe canal, iar vasele erau doar câteva și la distanțe mari unele de altele. Ici-colo, pe jumătate ascunse între trestii, stătea câte un pelican singuratic, cu ciocul lung și cu penajul de un alb maroniu, asemeni unei santinele ce păzește linia apei; ori, mai albă și mai grațioasă, o barză ocupa aceeași poziție, balansându-și corpul de pe un picior <pe altul> după cum făceau <păsările> de felul ei. După ce vasul rusesc a trecut huruind de locul lui de remorcare, aripi mari au cuprins aerul și pelicanii și berzele s-au ridicat de pe <luciul> apei cu gâtul și picioarele îndoite și cu ciocul împins în afară și au zburat departe peste mlaștină într-un loc mult mai retras. Păsări mari sălbatice de diverse feluri zburau și atingeau apa hoinărind prin delta acoperită cu papură, unde singurele locuințe ce puteau fi văzute erau colibele din paie a doi sau trei pescari,

[7] Unitate de măsură pentru lungime egală cu 30,48cm.

[8] O milă marină = 1852 m.

[9] Troliu cu ax vertical pe care se înfășoară cablul de tracțiune, folosit la deplasarea sarcinilor și a vehiculelor pe distanțe relative scurte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ce stăteau prin stufăriş, urmărind plasa pentru peşte pe care o puseseră de-a lungul unui mic golf al fluviului şi colibele singuratice ale unor împletitori de coşuri şi rogojini care, presupun, îşi vindeau produsele căpitanilor vaselor de pe Dunăre.

Canalul este marcat în mile englezeşti cu însemne albe pe tăbliţe negre lăcuite, fixate la înălţime pe ţărm, iar steagurile şi bornele de semnalizare indicau direcţiile pe care Comisia le stabilise pentru ancoraj şi navigare. Vasul nostru înainta cu douăsprezece mile pe oră prin acest canal îngust, <folosind> cărbune
p. 224 englezesc– viteză pentru care // pasagerii au plătit scump. Preţul pentru <o călătorie> de la Odessa la Galaţi[10] – o călătorie de douăzeci de ore – este de două lire[11] şi 15 şilingi[12] şi, cum erau mai mult de o sută de pasageri la bord, transportul, excluzând marfa, trebuie să fi fost destul de profitabil. Motoarele consumau pe jumătate cărbune de tip Cardiff şi pe jumătate de tip Newcastle – un amestec care la Odessa costă nu mai mult de douăzeci şi trei de şilingi tona.

Fluviul s-a lăţit cu o jumătate de milă după locul de întâlnire al braţelor Sf. Gheorghe şi Sulina şi în acest punct scene curioase erau specifice Dunării de Jos. În faţa noastră, pe apa întinsă, maronie, nu se afla nimic altceva decât un singur vas mergând foarte încet cu toate pânzele lui albe şi chiar cu ajutorul lor; pe partea dreaptă, o linie verde, arcuindu-se în depărtare pe o mare distanţă, marca malurile acoperite cu papură şi, pe partea stângă, altă linie verde verde, punctată de tufişuri, completa simplitatea stranie a peisajului. Din nou Dunărea creştea când apele gurii Chiliei[13] se alăturau cursului nostru şi chiar deasupra acestei joncţiuni, se află oraşul turcesc Tulcea[14], ridicat deasupra *terra ferma* a Bulgariei[15]. Mai jos de Isaccea[16], cel de-al doilea oraş de la Dunăre al Bulgariei[17], pe panta unui deal, se află nişte movile care sar în ochi, ridicate de ruşi în timpul războiului lor lipsit de glorie care s-a încheiat cu căderea Sevastopolul-ului[18]. Pe malul opus, teritoriul
p. 225 rusesc al Basarabiei[19] este o regiune mlăştinoasă // destul de greu accesibilă, cu excepţia verii sau toamnei secetoase, dar Reni[20], de la gura afluentului Prut, ultimul oraş rusesc[21] pe care îl vedem, era situat pe un teren solid, cu o biserică cu acoperiş

---

[10] *Galatz.*

[11] *Pounds.*

[12] Un şiling = 20-a parte dintr-o liră.

[13] *Kilia.*

[14] *Tuldscha.*

[15] *The terra firma.* Eroare, autorul confundă Dobrogea cu Bulgaria.

[16] *Isaktscha*, oraş, jud. Tulcea.

[17] Fals, autorul continuă să persiste în a confunda Dobrogea cu Bulgaria.

[18] *Sebastopol*, oraş în peninsula Crimeea. Autorul se referă la cea mai importantă acţiune militară din timpul războiului Crimeii, asediul oraşului care a durat un an, din septembrie 1854 când trupele aliate anglo-franco-sarde au atacat oraşul, până în septembrie 1855 când a fost cucerit.

[19] Fals. Autorul greşeşte, până în 1812, Basarabia a fost parte a teritoriului Moldovei, deci şi localitatea Reni. După această dată, ţinutul dintre Prut şi Nistru a fost înglobat în Rusia până în 1856, când sudul Basarabiei a fost retrocedat Moldovei. La data călătoriei lui Arthur Arnold, Reni aparţinea României.

[20] Azi oraş în Ucraina.

[21] Afirmaţie eronată. Până la anexarea Basarabiei de către Rusia in 1812, Reni a fost unul din cele două porturi ale Moldovei la Dunăre. Conform Tratatului de pace de la Paris din 1856, care punea capăt războiului Crimeii, Rusia a fost obligată să cedeze Moldovei sudul Basarabiei, deci şi portul Reni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

verde falnic <ce se ridica> deasupra pomilor fructiferi, o adunătură de bordeie sărace, <aşezate> pe un mal de lut ce cădea perpendicular pe fluviu, încât la început am confundat aspectul cafeniu al pământului cu un perete.

Prutul desparte Moldova de Basarabia, ţinuturile prinţului Carol al Prusiei[22] de cele ale ţarului[23] şi din acest punct până la frontiera austriacă am trecut printr-o linie continuă de puncte de control, în care soldaţii prinţului Carol păzesc frontiera română[24] împotriva contrabandiştilor de tutun şi a altor inamici. Aceste nenorocite şi murdare puncte de control ne amuzau, dar mai puţin decât soldaţii necivilizaţi şi pe jumătate dezbrăcaţi care ieşeau din ele, la apropierea noastră. În mlaştini, aceste colibe stăteau de multe ori <aşezate> pe stâlpi şi în toate, soldaţii păreau mulţumiţi să îmbrace un singur articol al uniformei militare. Unii păstrează doar vestoanele, iar alţii pantalonii; unii au un fel de pălărie a regimentului şi alţii poartă capul descoperit sau o pălărie de paie; fiecare soldat al prinţului Carol avea permanent o flintă[25] cu o baionetă fixată <la ea>, dar unii o „prezentau" la trecerea steagului rusesc sau a celui austriac, în timp ce alţii o purtau pe umăr ca pe o furcă de fân şi stăteau călare privind prosteşte la nava poştală. Este obiceiul pentru „Puteri" să încurajeze politic tâlhăriile la Dunăre // – indirect, bineînţeles – în special pe p. 226
teritoriul oricărui autorităţi riverane care se află în război în altă parte. Fiecăruia îi place să arate slăbiciunea şi nepriceperea celuilalt; astfel, ziarele ruseşti sunt acum pline, cu excepţia tuturor celorlalte <subiecte>, cu descrierile despre nemilosul tratament la care au fost supuşi unii evrei în teritoriile prinţului Carol[26]; având în vedere cum este onorat iudaismul în Anglia, am fost chiar surprins să citesc într-un ziar în Bucureşti, civilizat în ceea ce priveşte limbajul, tipul şi scrierea, scrisoarea unui prefect, prin care invita calm şi politicos trei israeliţi să părăsească zona <aflată> sub jurisdicţia sa şi le aducea la cunoştinţă că în cazul în care ei refuză invitaţia, vor fi puse în aplicare „măsuri severe" dacă va fi nevoie. Din nou, el le-a explicat într-o altă scrisoare, cu un calm nepăsător, pe care-l găsim greu de înţeles, că a stabilit să nu aibă evrei în judeţul său. În Odessa, numeroşi evrei nu sunt mai bine văzuţi ca în Ţara Românească, deoarece comerţul trece rapid în mâinile evreilor, fără de care care nici ruşii, nici armenii, cu atât mai puţin neciopliţii români, nu pot să abţină profituri.

Galaţi, unde <evreii> se luptă cu grecii şi cu oamenii altor naţiuni, este un port mic. Acolo am găsit ambarcaţiunea albă *Sophie* // pregătită să ne ducă în sus p. 227
pe Dunăre. Aceste vase austriace sunt nişte copii mai mici ale vapoarelor americane care merg pe Mississippi şi pe St. Lawrence[27], pătrunzând nu mai mult de patru sau cinci picioare în apă, cu cabine lustruite şi cu punţi ridicate deasupra saloanelor.

---

[22] Referire la Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, domnitor (1866–1881) şi apoi rege al României (1881–1914).

[23] Alexandru al II-lea (Aleksandr Nicolaevici), ţar al Rusiei (1855–1881), mare duce al Finlandei şi rege al Poloniei.

[24] *The Moldo-Wallachian frontier.*

[25] *Musket.*

[26] Este vorba despre articolului 7 din Constituţia adoptată la 1866, conform căruia numai străinii de confesiune creştină puteau fi naturalizaţi şi deci puteau beneficia de drepturi civile şi politice depline.

[27] Fluviu care străbate Canada şi Statele Unite ale Americii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sophie este un vas elegant cu un căpitan filfizon, care se îmbracă cu un costum alb, cu şosete cu dungi roşii, ce se vedeau în mare măsură de sub încălţămintea neagră de casă; cabina sa este plină de oglinzi, catifea roşie şi zugrăvită în alb, cu cornişe împodobite. Nefiind aglomerat, am cinat aici timp de trei zile, alături de aproximativ o sută de pasageri. Existau câteva cabine, toate fiind rezervate cu trei săptămâni înainte ca noi să ajungem la Galaţi, dar odaia de dormit a bărbaţilor, pentru aproximativ 50 <de persoane>, este cât se poate de bine pregătită în ceea ce priveşte aerisirea şi curăţenia; dar atmosfera din camera doamnelor este ruşinos de oribilă, aglomerată, nici mult mai bine, nici mai puţin ca o baie de abur rusească, ferestrele – singurul mijloc de aerisire – sunt aşezate aproape de roţile cu zbaturi şi sub ieşirea aburului şi a jetului <de apă>, astfel încât atunci când vasul este în mişcare este imposibil să deschizi ferestrele din apropierea roţilor sau a aburului pentru că jetul ar uda totul, în timp ce prin alte ferestre s-ar permite <pătrunderea> aburului fierbinte, pompat de roţile cu zbaturi şi de motor. Le-am compătimit sincer pe nefericitele doamne care au fost cazate în
p. 228 // această cabină sufocantă şi pentru soţia mea am obţinut un loc de dormit mai bun.

Coborând pentru prima noapte, am descoperit nişte haine ale unui român şi un bagaj întinse pe patul meu, pe care le-am mutat în linişte, dar rapid, pe patul unui rus ce sforăia şi, având credinţa puternică că „proprietatea reprezintă nouă puncte în faţa legii", m-am urcat în pat, fără a mă teme de răzbunarea românului. La trei ore după ce am părăsit Galaţii s-a îmbarcat la Brăila şi văzând patul fără haine şi bagaje, a presupus că-i liber să-l ia. Am ştiut că el m-ar putea privi ca pe un intrus şi n-am fost surprins deloc să văd cum cineva mă trezeşte din primul meu somn. I-am spus în mod clar posibil că mă bucuram de drepturile mele şi numai cu forţa m-ar putea scoate din pat, dar după ce a petrecut o noapte neliniştită în afara cuşetei, dimineaţa românul s-a reîntors şi am fost obligat să-l chem pe steward să întoarcă problema în favoarea mea [...]

Steagul roşu al Turciei, purtând semiluna albă, flutura la Cernavodă[28], de unde s-au urcat doi sau trei pasageri <veniţi> cu trenul de la Constanţa şi din Bulgaria veniţi cu vaporul [...]

p. 230 [...] Pentru ruşi este destul de uşor să treacă Prutul, să invadeze Moldova şi să-şi facă drum spre Valahia[29] mare, dar acolo ei sunt opriţi de mlaştini, locuri care se acoperă odată cu venirea soarelui de vară în câmpii nesănătoase, pline de praf şi din care invadatorii pot vedea, cu ochi invidioşi, pantele verzi ale Bulgariei, rodnice, cu tot ce era necesar, cu sate bine aşezate, dar şi cu unul dintre cele mai sănătoase terenuri de campat din Europa. Desigur, Moldova şi Valahia care despart acest teritoriu de Dunăre, reprezintă obiectul imediat ale ambiţiilor ruseşti. Dacă marile puteri ar fi permis ca <Rusia> să-şi modifice frontierele, atunci toată Moldova şi jumătate din Ţara Românească ar fi mers către Rusia şi cealaltă jumătate a Ţării Româneşti ar fi coborât frontiera transilvăneană şi ungară a Austriei la Dunăre. Dar românii şi-au arătat antipatia faţă de ambele puteri prin acceptarea unui prinţ prusian la conducerea lor şi, totuşi câţiva dintre tovarăşii <de

[28] *Tcernavoda.*
[29] *Great Valahia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

drum> din teritoriile lui mi-au spus că principele Carol fusese deja împroşcat cu noroi şi ar putea în orice zi să-l urmeze pe predecesorul său, prinţul Cuza[30], // la p. 231
abdicarea forţată şi nu din dragoste pentru ruşi şi austrieci, poporul nemulţumit din aceste provincii şi-ar alunga prinţul.

Limba română, atât scrisă, cât şi vorbită, seamănă foarte mult cu italiana şi, mai degrabă, este înrudită cu limbile din estul <Europei>, decât cu cele din vest. [În continuare, călătorul descrie oraşul Silistra.]

După trei ore după ce am părăsit Silistra, ne-am oprit la Olteniţa[31], un oraş p. 233
mic <situat> în sudul României, la aproximativ trei mile de la Dunăre. Tot ce vedeam din Olteniţa era cupola strălucitoare a unei biserici şi nişte magazii pentru porumb lungi şi albe, bine construite. La debarcare erau o mulţime de căruţe cu boi, trase de două sau patru animale <de culoare> gri-argintie, o rasă cunoscută în Italia. Doi soldaţi, unul <îmbrăcat> într-un uniformă zdrenţuită şi murdară, celălalt într-un palton gri, lung, care după cum se vedea era destul de uzat, au fugit cu baionetele pentru a păzi debarcaderul, urmaţi de o mulţime de români, doi cu părul aspru, ochi oblici de tătari şi trei cu turbane turceşti.

Aproape de debarcader erau mai multe maşini noi de treierat, învelite cu grijă sub o foaie de cort, care purta numele <firmelor> „Ransome şi Sims"[32] şi „Clayton şi Shuttleworth"[33]. În alte localităţi de la Dunăre am văzut mai multe astfel de maşini folositoare, pe care le-am găsit în general în proprietatea perceptorilor[34] greci, cărora le sunt amanetate recoltele ţăranilor sau în cea a // negustorilor greci, p. 234
de la care au primit împrumuturi, girate cu recolta şi ale căror pământuri nu aparţin boierilor, nume dat stăpânilor de pământ de aici, dar nu ţăranilor.

La Giurgiu[35], Dunărea este împărţită în două canale de o insulă. Ne-am gândit să debarcăm acolo şi să luăm trăsura către Bucureşti, reşedinţa guvernului prinţului Carol. Am întrebat un localnic cum se obţine loc în aceste trăsuri şi el a răspuns râzând: „Rezervaţi locurile! Aruncaţi-vă bagajele în trăsură, apoi aruncaţi-vă şi voi şi staţi peste ele şi spuneţi că veţi plăti când veţi ajunge".

„Şi ce fel de loc este Bucureşti?"

„Hotelurile sunt cu pretenţii, dar foarte murdare; populaţia este formată din evrei, iar praful şi căldura sunt îngrozitoare".

Aşa încât am abandonat gândul de a părăsi vasul la Giurgiu.

„Iată", a continuat vecinul meu, arătând spre o femeie corpolentă şi cu o faţă vulgară care tocmai păşea pe puntea *Sophiei*, urmată de un ofiţer, „femeia aceea în vârstă este mătuşa prinţului Serbiei[36]; fratele omului care vorbeşte acum cu ea şi

---

[30] *Couza,* Alexandru Ioan Cuza, domn al Principatelor Unite (1859–1866).

[31] *Oltenitza*, jud. Călăraşi.

[32] Corect *Ransomes, Sims and jeffries Limited*, producător britanic de maşini agricole: pluguri, maşini cu abur, maşini de tuns iarba, echipament de cale ferată. În timpul Primului Război Mondial a fabricat avioane. Afacerea a debutat la sfârşitul secolului al XVIII-lea. În 1989 întreaga linie de producţie de maşini agricole şi echipamente pentru agricultură a fost vândută firmei *Electrolux*.

[33] Companie înfiinţată în 1842 de Nathaniel Clayton şi Joseph Shuttleworth care a construit prima maşină de treierat cu abur. În 1930 a fost preluată de Marshall, Sons &Co şi de Gainsborough.

[34] *Tax-farmers.*

[35] *Giurgevo.*

[36] Mihail Obrenović, prinţ (1839–1842) şi rege al Serbiei (1860–1868).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care îi oferă brațul a fost otrăvit din ordinul tatălui prințului, iar ofițerul militar care o urmează în calitate de *aghiotant*[37] l-a înjunghiat în spate pe tatăl ultimului prim-
p. 235 ministru al Serbiei[38] și l-a omorât!" //

Nici femeia, care avea fața vulgară, nici bărbatul, care avea numai un singur ochi și acela la fel de crud ca cel al unui rechin, nu puteau rosti vreun cuvânt într-o altă limbă decât sârba. Nu-mi plăceau aceste guverne de nimic, care sunt rezultatul cel mai prost al sistemului de protecție, precum cel aplicat Turciei în Europa, dar am fost dezgustat să văd această femeie bătrână, cu istoria unei vieți de alcov întipărită în ridurile feței ei, fiind obiectul unui respect nemeritat. Nu îndrăznesc să repet tot ceea ce am aflat despre viața privată și actele publice ale prințului Serbiei, sau cele ale ultimului prinț[39] al provinciilor românești. Totul era imoral, respingător și tiranic – risipă de egoism și de lăcomie față de averile supușilor lor – de ce s-au îndurat astfel de reguli, mă întrebam cât ascultam aceste povești scandaloase, pentru care, dacă a zecea parte era adevărată, acești prinți meritau să fie biciuiți înainte de a fi alungați.

„Dar de ce să nu-i superi?" am întrebat indignat.

„Cum ai putea s-o faci?" a fost răspunsul. „În interior poziția prințului Serbiei este foarte puternică. El guvernează alături de Senat și Camera Reprezentanților, primul fiind numit de el însuși, iar al doilea de șeful poliției. El are de trei mii de soldați, bine pregătiți și adevăratul scop al acestei forțe este să reprime orice încercare de revoltă. Chiar acum își ia libertatea de a bate monedă îndependent de
p. 236 Turcia[40]; de mult timp sârbii // vorbeau despre parale și numărau în piaștri[41], în vreme ce moneda lor sunt, în general, rusă și austriacă. Turcii au renunțat recent la fortăreața Belgrad[42] în favoarea prințului Serbiei, un loc dorit de austrieci fiind una din cheile Dunării. Cam atât despre situația internă a prințului, iar extern, el este sprijinit suficient de geloziile ce protejează toate teritoriile turcilor în Europa. Dacă are nevoie de un prieten, Austria îi întinde întotdeauna o mână, gata <să-i ofere> asistență, iar dacă prietenia Austriei îi este suspectă, atunci se găsește Rusia, gata să se pună în serviciul Prințului".

[Autorul descrie în continuare orașele Rusciuc și Vidin.]

p. 238 Cam la mijlocul celei de a doua zi după ce plecasem din Galați, am ajuns la Vidin, ultimul oraș turcesc de pe Dunăre, pentru că Belgradul este anume în teritoriile sultanului. Pasagerii se îmbulzeau pe străzi și în cafenelele de pe malul

---

[37] *Aide-de-champ.*

[38] Ilija Garašanin, după numele său adevărat, Ilija Savić, a fost de două ori prim-ministru al Serbiei (1852 și 1861–1867).

[39] Referire la Alexandru Ioan Cuza.

[40] Vizând emanciparea de sub autoritatea otomană, Mihail Obrenović a întreprins mai multe acțiuni, printre care și achiziționarea de armament din străinătate, transport ce a fost efectuat prin medierea Rusiei.

[41] Piastru – monedă de argint, având 19,24 gr. și un titlu de 835. Un piastru însemna 40 de parale, la fel ca și leul.

[42] Bombardarea orașului Belgrad de către Poartă la 1862 a atras reacția Marilor Puteri. Astfel, la Constantinopol, a fost convocată Conferința puterilor europene, la care s-a decis ca sârbii să aibe jurisdicție deplină asupra Belgradului, cetățile Sokol și Užice să fie demolate, iar turcii trebuiau să elibereze întregul teritoriu al Serbiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

apei, care aveau blacoane largi sprijinite pe grinzi pictate într-un verde luminos şi acoperişuri solide, unde stăteau un mare număr de turci cu turbane cu alb, verde şi liliachiu. Holbându-se la vasul nostru, o bulgăroaică cu părul negru, îmbrăcată într-o haină din bumbac până la // genunchi şi cu pantaloni largi din acelaşi material, ale p. 239
căror model şi culoarea erau neobişnuite – dungi late de roşii pe pe un fond <de culoare> galben cu un model alb, ceva între scoică şi stânjenel, pe dungi. Mai puţin evident, însoţitorul ei masculin purta o îmbrăcăminte comună în Bulgaria – o haină scurtă şi pantaloni din postav <de culoare> roşu închis cu negru. Aproape fiecare bărbat purta o tichie mare, în formă de tambur din piele de oaie neagră sau albă, care pot fi văzute peste tot pe Dunăre.

După-amiaza era foarte fierbinte, iar în bazaruri erau nori de muşte şi câini la fiecare pas. Câteva romănce, cu flori şi monede împletite în păr, înfruntau soarele. Peste o cămaşă albă, purtau o fustă despicată în părţi, lucrată din lână groasă, un material ţesut acasă, în culori vesele cu desene < în formă de> diamant; o haină albă largă din in completa această vestimentaţie pitorească. Turcii ofereau spre vânzare pachete cu tutunul lor parfumat, flori în ghivece roşii, ornament obişnuit al grădinii fiecărei căsuţe englezeşti şi pipe, aşezate curios în alb şi albastru. Câţiva soldaţi turci leneveau pe străzile accidentate, neregulate, îmbrăcaţi sumar. Ei aveau hainele zdrenţuite, roase şi decolorate, pantalonii rupţi şi uzaţi, fesul negru cu <urme vizibile> de murdărie şi grăsime şi papuci ce abia ţineau picioarele pline de praf. // Nu am putut să nu văd că nu purtau cămăşi şi nici ciorapi, iar p. 240
îmbrăcămintea lor era nu era mai rea ca a santinelelor de la Vidin. Am avut timp numai să vizităm bazarele; partea de locuit şi cea mai consistentă a oraşului se întindea în spatele zidurilor albe, deasupra cărora acoperişurile caselor puteau fi văzute de la Dunăre.

Nicio cupolă grecească nu strălucea <în soare>, numai câteva minarete apar desupra zidului, a căror linie era întreruptă de bateriile <turcilor>; dar Vidinul nu are o poziţie militară puternică ca Silistra. În opoziţie, pe partea românească, se află o mlaştină întinsă şi împădurită şi, ceva mai sus, pe acelaşi mal, am oprit la Calafat[43], unde s-au îmbarcat doi ţărani români. Invariabil, îmbrăcămintea lor de vară consta în pantaloni din in aspri, mai largi pe picior ca ai oricărui marinar – „saci" largi care flutură ca velele în vânt – şi o cămaşă sau o tunică lungă din acelaşi material, legată în talie cu o eşarfă roşie. Valahii îşi spun mereu români, iar ţara lor <o denumesc> România, numele de valah dat lor, nu este acceptat <de ei pentru că> înseamnă necunoscut sau străin[44].

După ce am părăsit Calafatul, am trecut, pe malul turcesc, pe la gura Timocului[45] – un râu pe care un om îl poate trece cu piciorul în timpul verii – graniţă între Bulgaria şi Serbia şi apoi am oprit la Radujevac[46], primul oraş sârbesc, care arăta ca un sat pe jumătate sălbatic din palisade, fiecare ogradă // ţărănească p. 241
fiind închisă cu un gard mare de lemn şi casele oamenilor erau presărate aparent la

[43] *Kalafat*, oraş, judeţul Dolj.
[44] *Signifuing strangers or foreigners*.
[45] Râul Timoc se varsă în Dunăre în dreptul localităţii Bregovo din Serbia.
[46] Conotat greşit *Radnivatzi*, sat, înglobat la municipiul Negotin, districtul Bor, Serbia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

întâmplare. Am întrebat motivul pentru care erau îngrădiri atât de neobişnuite în Turcia, şi atât de obişnuite în Serbia, încât practica mi-a atras atenţia şi mi s-a spus că sârbii făceau astfel separarea de stăpânirea imediată a sultanului şi stăpânii de pământ turci erau alungaţi; ţăranii s-au grăbit să-şi închidă pământurile cu garduri, pentru o păstrare mai bine a dreptului neîndoielnic de proprietate şi astfel Serbia a devenit o ţară împrejmuită.

Luna plină strălucea puternic atunci când *Sophie* a ancorat peste noapte la Turnu-Severin[47], ultimul nostru popas în România. <După ce> am acostat, ne-am aventurat într-o grădină, slab luminată cu lămpi cu gaz, cu mese, la care câţiva soldaţi ai prinţului Carol beau şi fumau. Apoi, la lumina lunii, cu o călăuză experimentată, am făcut o drumeţie în împrejurimi, la ruinele masive din piatră şi cărămidă, singurele rămăşiţele ale podului pe care l-a construit Traian[48] sau pe care a început să-l construiască peste Dunăre. Am urcat pe o platformă din lemn la ruine, pentru a ne bucura de priveliştea asupra fluviului. Curentul larg, neted, al apei argintii, care curgea în lumina blândă a lunii printre pantele împădurite, a avut un efect încântător şi ne-a adâncit în visare, din care am fost treziţi brusc
p. 242 înconjuraţi de muzica din opera „Trubadurul"[49], // aşa cum am descoperit după aceea, într-un teatru din lemn, ascuns de noi printre copaci.

Pasagerii au fost pe punte înainte de răsărit, pentru a se bucura de peisajul celebru al Porţilor de Fier. Până la acest punct am fost destul de dezamăgiţi de Dunăre. 500 de mile am navigat pe un fluviu larg şi tulbure, care curge printre maluri din care unul a fost mereu jos şi mlăştinos, variat, cu papură şi sălcii, iar celălalt fără măreţie. Peisajul Tamisei este infinit mai frumos decât cel al Dunării de la gura Sulina până la Porţile de Fier şi cu greu poţi găsi o călătorie mai plictisitoare şi mai obositoare în Europa.

Nu cred <însă> că văzând Porţile de Fier (care, apropo, sunt alcătuite din piatră de calcar), un călător este răsplătit pentru tot ce a pătimit. Acolo unde graniţele Ungariei şi României se întâlnesc pe malurile ei, Dunărea este strânsă între dealuri înclinate de 600 sau 700 de picioare înălţime, ale căror vârfuri se împletesc armonios cu ale altora mai depărtate, acoperite din vârf la poale de <păduri> de fag şi de stejar şi de tufişuri dese de alun, ghimpe-negru şi arţar. Aceste Porţi de Fier, care într-o dimineaţă încântătoare de iunie, au fost zugrăvite de natură într-un veşmânt de un verde deosebit, coboară direct în apă. I-am invidiat pe turci pentru deţinerea unei mici insule[50] care împarte fluviul în dreptul Porţilor,
p. 243 unde au o fortăreaţă cu o mică garnizoană. // Recent, ei au distrus şi abandonat Fortul Elisabeta[51], care se afla pe malul sârbesc, o proprietate inutilă, deoarece turcii puteau fi alungaţi cu pietre de fetele ascunse printre copacii de pe dealul aproape perpendicular. Trecând de Porţile de Fier, ajungem <în teritoriul> Austriei,

---

[47] *Turno- Severin,* Turnu-Severin, oraş, judeţul Mehedinţi.

[48] Marcus Ulpius Traianus, împărat roman (98–117 d. Hr).

[49] *Il Trovatore*, operă compusă de Giuseppe Verdi. Premiera a avut loc la Roma, în anul 1853.

[50] Ada Kaleh, insulă pe Dunăre, situată la aproximativ 3 km în aval de Orşova, populată de turci. Aceasta a fost acoperită de ape în 1970 după construirea hidrocentralei Porţile de Fier I.

[51] Fortificaţie aflată pe malul drept al Dunării, faţă în faţă cu insula Ada Kaleh.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi la Orşova Nouă[52], la ceva distanţă de fortul turcesc aflat la malul apei, *Sophie* a fost golită de bagaje şi de pasageri pentru verificare la vama imperială.

Printre pasagerii cu care m-am întreţinut în timpul călătoriei obositoare de la Galaţi, era un ungur înalt, cu un aspect interesant, nobil, ale cărui maniere fermecătoare compensau pentru franceza proastă. A părăsit vaporul la Orşova, intenţionând să petreacă câteva zile la Băile Herculane[53] sau la Mehadia[54], înainte de a se întoarce acasă, lângă Vârşeţ[55]. Eram obosiţi de vapor şi de mulţimea lui de pasageri gălăgioşi, de cabinele apropiate – care nu ofereau spaţiu pentru odihnă – şi-l ascultam atent cum lăuda frumuseţile şi atracţiile Băilor Herculane. De îndată ce verificarea bagajelor noastre a luat sfârşit, am luat un *wagen* – o trăsură ţărănească cu două locuri, cu acoperiş şi perdele, dar aproape fără arcuri – şi înainte ca pasagerii să se fi întors la *Sophie*, noi îl urmam pe ungur, pe drumul spre Mehadia. // Eu şi soţia mea ocupam interiorul trăsurii, dar locul din faţă, unde p. 244
şedea vizitiul român, era suficient de larg pentru patru persoane spate în spate. Deşi drumul a fost excelent, ne-am cam zdruncinat <deoarece>trăsura era rigidă ca o roabă. Tot drumul am mers paralel cu frontiera, pe partea ungară a graniţei. Am pierdut din vedere repede Orşova şi ne-am bucurat de a fi scăpat de vapor între văile verzi şi câmpurile bogate şi viile Ungariei.

Scrisoarea a VIII – a

Mehadia – Băile Herculane – Ţăranca română – Leagăne – Hotelul Franz Josef – O baie ungurească – O seranadă târzie –[...] Taxe la Mehadia – Veşti din Serbia – Poliţia austriacă – Pe Dunăre şi în Polonia – Baziaş – Semendria – Semlin [...] p. 245

Din cele spuse de prietenul nostru maghiar ştim că Mehadia era o *baie*[56], unde apele termale aduc împreună unguri paralitici, reumatici şi bolnavi de gută; şi potrivit aceleiaşi autorităţi am sperat la camere curate şi confortabile; în rest, totul era *terra incognita*. Am întrebat unde duce drumul bun. „Mehadia!" „Şi telegraful de pe marginea drumului?" „Mehadia!" „Nici drumul, nici telegraful nu duc mai departe?" „Nu!" Atunci am început să mă gândesc că Mehadia trebuie să fie un loc de o oarecare importanţă. După ce am mers aproximativ zece mile[57] în sus // pe p. 246
valea unui râu plăcut[58], ce năvălea adesea cu o spumă albă peste albia stâncoasă, am ajuns într-un sat unde valea se lărgeşte într-o câmpie bogată, cultivată cu trudă cu viţă de vie, grâu şi porumb. Casele modeste erau în mare parte construite din

[52] Localitate pe Dunăre.
[53] *Hercules Baden*, staţiune balneoclimaterică, jud. Caraş-Severin.
[54] Mehadia, sat, com., jud. Caraş-Severin
[55] *Versecz*, oraş în Banatul de Sud, Voivodina, Serbia.
[56] *Bad*
[57] O milă terestră = 1609,3 m.
[58] Este vorba de râul Cerna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lemn, cu un aspect extrem de îngrijit. Am gândit că aceasta trebuie să fie Mehadia, dar trăsura noastră a trecut mai departe hurducăind prin sat şi s-a îndreptat către valea înverzită.

De-a lungul drumului, majoritatea oamenilor pe care i-am văzut erau soldaţi, cei mai mulţi purtând un chipiu din pânză albastră, o jachetă scurtă din pânză albă şi pantaloni albaştri strânşi pe picioare, împodobiţi la buzunare cu cusături din panglică galbenă. Erau mulţi oameni la muncă pe câmpuri, săpând şi prăşind, dar aproape toţi aceşti agricultori erau femei şi ne-am întristat să vedem munca grea, cu care ele erau obişnuite, desigur. Toate erau romînce şi ştiau numai câteva cuvinte în maghiară şi germană, chiar dacă erau supuşii unguri ai Kaiser-ului[59]. Îmbrăcămintea lor sărăcăcioasă era nepotrivită pentru această muncă. Multe purtau basmale pe cap, dar unele nu aveau alt acoperământ decât părul bogat în care toate, în afară de cele în vârstă, îşi puneau o floare. Deasupra cămăşii lungi şi albe purtate de ţărăncile romînce, aveau un brâu, de care, din faţă şi din spate, era atârnat un
p. 247 şorţ greu din lână ţesută şi lat de şase inci[60]. De aceste şorţuri // atârnau peste cămaşă franjuri roşii din lână pieptănată ce coborau până aproape de călcâie, cu aceeaşi lungime şi în faţă. Când mergeau, aceste femei erau aproape înconjurate de aceste lungi franjuri fluturând, care erau îndeajuns de subţiri pentru a arăta deseori îmbrăcămintea albă de dedesubt; un costum mai incomod pentru muncă nu putea fi cu uşurinţă inventat.

Cel puţin trei pătrimi din muncitorii de pe câmp erau femei şi îşi atârnau copiii mici în ramurile <pomilor> din apropiere, legănându-i uşor în cutii în formă de sicrie[61], acoperite cu cearceafuri aspre, aşezate astfel încât copilul să aibă aer, fără pericolul de a cădea din leagănul suspendat. În depărtare, în locuri izolate şi umbrite de acoperişuri drăguţe din lemn, am trecut pe lângă trei sau patru cruci de care erau atârnate ghirlande cu flori sălbatice, unele veştejite, altele verzi şi viu colorate – embleme ale credinţei vii a acestor oameni sărmani. După ce am mers mai mult de două ore, valea s-a redus semnificativ numai la lăţimea drumului şi a râului zgomotos; roci gri de calcar, înverzite pe fiecare colţ de o vegetaţie bogată, se ridicau la o mie de picioare[62] deasupra patului stâncos <al râului>, cu pini întunecaţi la creştet şi pe laturile pădurii: aluni, porumbari şi viţă-de-vie sălbatică
p. 248 până la poale. Nu am putut vedea nici o locuinţă înaintea noastră, doar // în faţă minunata vale înclinată, cu lumina strălucind prin meandrele trecătorii înverzite în sus până spre vârfurile dealurilor, unde râul învolburat, plăcutul nostru tovarăş al întregului drum, îşi avea originile. După ce am cotit am ajuns imediat în faţa unei clădiri cu un singur etaj, construită în cea mai mare parte din cărămizi şi piatră, cu acoperiş elveţian cu ţiglă roşie şi luminată de ferestre, cu crăpături pentru flinte. M-am gândit că asta trebuie să fie Mehadia. Era ceva sumbru în aparenţă, dar am presupus că *regimul*[63] trebuie să fie sever şi – cum am auzit că *baia* era în întregime

[59] Franz Josef I (1830–1916), împărat al Austriei (1848–1916) şi rege al Ungariei (1867–1916).
[60] Inch = unitate de măsură ce reprezintă 2,54 cm.
[61] Este vorba de nişte leagăne ce seamănă cu nişte covate.
[62] Picior = unitate de măsură a lungimii egală cu 30,48 cm.
[63] *Régime.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<supusă> regulilor militare – şi că această cazarmă ar fi în situaţia plăcută de a fi locul nostru de odihnă.

Dar erau doar grajduri şi la următoarea curbă am văzut Mehadia ca o scena pictată, aşa de luminoasă, aşa de frumoasă, aşa de neaşteptată, spre deosebire de barbarismul murdar al satelor turceşti <aflate> de-a lungul Dunării. Oraşele pe care copiii le construiesc cu câteva case de jucărie nemţeşti seamănă cu Mehadia mai mult decât orice alt loc pe care l-am văzut; dar darul suprem al naturii acestui loc, stâncile dimprejur, câteva înverzite, cu păduri bogate pe vârfuri şi altele înălţându-se cu 1000 de picioare deasupra caselor, cu stânci gri şi despicături de crevase sumbre, nu poate descris. Am trecut printr-o grădină publică aranjată bine în stil italian, cu terase cu trepte din piatră, cu două fântâni ce aruncau cu apele lor mii de strălucitoare // diamante, o orchestră, iar pe terasa cea mai înaltă se afla o boltă p. 249
acoperită, cu mese cu răcoritoare, iar în spate, un rând de magazine umbrite de o verandă pavată. În centrul acestui rând se afla o clădire mare, luminoasă şi elegantă – sala de mese şi sala de bal – *Kursaal* a *băii.* Un coridor cu fresce în stil pompeian lega această terasă de o casă mare plină de ferestre şi balcoane de 100 de yarzi[64] lungime, ceva asemănător cu unul dintre hotelurile noastre uriaşe, dar mai albe şi mai strălucitoare în înfăţişare decât orice casă pe care o putem vedea în draga şi ceţoasa Anglie. Acesta este hotelul *Franz Josef*, învecinat îndeaproape cu alte trei case aproape la fel de mari, hotelul *Franzen*, hotelul *Ferdinand*, hotelul *Theresa* şi birourile comandantului şi ale corpului său de inspecţie. Acestea sunt întinse pe două părţi ale pieţei înguste, ce are în centru statuia lui Hercule, la ale cărui picioare era un crocodil din bronz din care se revarsă apa delicioasă, limpede ca cristalul şi rece ca gheaţa, în zilele în care termometrul arăta în jur de 70–80 grade <Fahrenheit>[65].

Nu există case mici în Mehadia şi aceste hoteluri mari sunt singurele. Asemenea caselor de jucărie, pereţii sunt vopsiţi fără pată într-un verde pal sau galben, iar acoperişurile înalte şi ascuţite cu ţiglă sunt de un roşu-pământiu; jgheaburile suspendate deasupra se potrivesc armonios cu stâncile falnice înalte care pun în umbră aceste case frumoase prin înălţimea lor. // Râul are malurile zidite şi este acoperit de pod când trece printre *Franz-Josef* şi *Ferdinand*, după care coboară într-o minunată vale în spatele caselor din piaţă.

În hotelul *Franz Josef*, am luat apartamente plăcute, confortabile spaţioase şi luminate, dar cu mici defecte, nu de neglijat acolo unde cameristele sunt sub supravegherea soldaţilor. Pe coridoare şi scări era doar piatră neacoperită de nimic, interiorul era liniştit pentru că grosimea pereţilor şi a uşilor împiedicau pătrunderea sunetelor. În hotel nu era restaurant; absolut nimic <de oferit> doar cazare. Sunt două *Speise-Salons* mari în Mehadia; unul, mai elegant şi mai scump, cu mâncare proastă, în *Kursaal*; celălalt, întotdeauna mai aglomerat, în piaţă. În oricare din aceste locuri, chelneri iuţi la picior cărau orice celor care preferau să mănânce sau să bea în propriile lor apartamente.

---

[64] Un yard = 0,9144 m.

[65] Scară de temperatură utilizată în sistemul anglo-saxon. Un grad F = –17,222° C; 70°– 80° F = 21°–26° C.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În prima dimineață după sosirea noastră, am fost trezit de sunetul unei muzici şi am deschis jumătate din obloane încredințat că muzicienii puteau fi pe balconul nostru. Dar ei, paisprezece la număr, erau chiar dedesubt, trâmbițând şi ținându-se de fleacuri la şase dimineața pentru ceea ce nu putea fi decât o serenadă. „Dar în onoarea lucrului", cum spune irlandezul, aş fi preferat să fiu lăsat să dorm şi, mai
p. 251 mult, // ştiam că aceste agitații ale aerului o să mă coste scump. Pe moment, muzica s-a oprit şi, somnoros, am deschis uşa, ca răspuns la o bătaie zgomotoasă, pentru a descoperi un austriac cu părul lung aplecându-se cu o trompetă în mână şi <spunându-mi> zâmbitor în cuvinte primitive un bun-venit, căruia i-am fost recunoscător cu bancnote de la Banca de Stat din Viena şi cu false mulțumiri pentru zgomotul deşteptător. Onoarea țării noastre s-a răsfrânt asupra noastră, cum eram singurul englez din Mehadia, şi, pe parcursul şederii noastre, am simțit această responsabilitate onorantă.

Pe vale, în sus şi în jos, de-o parte şi de alta a râului, unde nu mă îndoiesc că germanii se pot întâlni cu Ondinele şi Kuhlebornii[66], sunt poteci făcute îngrijit şi bine păstrate, umbrite şi liniştite, cu câte o bancă la fiecare colț şi, în funcție de alegerile fiecăruia, suficient de multe chioşcuri şi locuri ce oferă oricui interesat de lux un loc de odihnă încântător. Vârfurile împădurite ale stâncilor sunt aşezate în zigzag, protejate şi umbrite de păduri dese, încât abia una din aceste căi poate fi văzută de jos. Numai ici şi colo, pe pantele împădurite, cei care urcă ies din întunericul frunzelor la câte o zonă mai plăcută sau la câte un chioşc, care văzute din vale, par aproape inaccesibile. Trebuie să fie multe mile de astfel de poteci bine păstrate şi minunate în imediata apropiere a Mehadiei. Stâlpi de orientare frumos
p. 252 colorați <indică drumul> spre câteva peşteri, toate având // nume diferite; în una din ele, Peştera Caldă[67], ies vapori de sulf din pământ aproape de intrare şi niciodată de când am fost la Vezuviu[68] nu am mirosit o pucioasă ca aceea emanată continuu de apele Băilor lui Carol[69] de la Mehadia. Medicii germani de la Mehadia cunoşteau meritele acestor ape; tot ce ştiu eu este că emană un miros puternic de sulf şi sunt foarte calde, în timp ce altele sunt calde şi că altele sunt calde cu mai puțin miros. Pe lângă Băile lui Carol, mai sunt şi Băile lui Ludovic[70] şi Băile lui Hercules[71], fiecare cu un număr de săli de baie mici, bine organizate şi supravegheate. Pacienții cu care am discutat în timpul plimbărilor noastre povesteau despre efectele miraculoase ale apelor; dacă ar fi să le dau crezare, v-aş putea face să credeți că Băile lui Hercules erau o adevărată scăldătoare a

---

[66] *Undine and Kuhleborns.* Ondine este o zeitate a apelor care putea lua viață dacă se îndrăgostea de un pământean şi care era sortită morții dacă acesta îi era necredincios. Mitul Ondinei a fost abordat de către autorul german Friedrich de la Motte Fouqué (1777–1843) în nuvela cu același nume, scrisă la 1811. În această operă, Kuhleborn era unchiul Ondinei.

[67] *Hot-Hole.* Peştera Caldă sau Peştera lui Adam este situată în apropierea localității Herculane. Aceasta este unică în România, deoarece aburii fierbinți existenți transformă galeria într-o pungă de aer cald, temperatura menținându-se între 29 grade iarna şi 31 grade vara.

[68] *Vesuvius,* vulcan situat la aproximativ 10 km de Napoli.

[69] *Carolinesbad,* izvor cu apă sulfuroasă din Mehadia.

[70] *Ludwigsbad.*

[71] *Herkulesbad.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Betezdei[72]; dar sunt destul de dispus să cred în virtuțile curative ale apelor minerale, iar cele de la Mehadia nu sunt <cu nimic> mai prejos de apele altor băi din Europa, în timp ce sunt sigur că frumusețea naturală a peisajului locului cu greu poate fi egalată.

Dar amănuntele sunt interesante. Dimineața și seara, când cântă orchestra, grădina plăcută este plină de toalete neobișnuite, nemaivăzute nicăieri în altă parte la o astfel de plimbare. Țărani unguri, pitorești fără să-și dea seama, stau pe treptele terasei sau lenevesc <mergând> greu în sus și în jos pe pietrișul drumului, cu capetele acoperite cu uriașe // căciulii negre sau albe din piei de oaie, cu lâna strîns p. 253
încrețită sau încoronate cu pălării negre din blană de castor, cu boruri de șase inci lărgime, în șube lungi din piei de oaie, cu lâna pe dinăuntru și suprafața dinafară decorată cu benzi roșii din piele, cu pantaloni largi <ce lasă> să se vadă un înlocuitor de ciorapi, o parte a îmbrăcămintii asemănătoare, în general, ca model, cu stofa în carouri a păstorilor, legată în jurul gleznelor; încălțămintea lor, o simplă bucată de piele legată cu curele în jurul piciorului, este cea mai banală *încălțăminte* imaginată. Țărăncile erau prezente, de asemenea, la muzică, de obicei fără încălțăminte, cu franjuri din lână pieptănată ce atârnă ca și cozile iacilor în față și în spatele lor. Există acolo unguri ai clasei *burgheze*, cu ochi gri vicleni și <unguri> înalți și slabi ai aristocrației maghiare. Aceștia purtau haine țesute și brodate și cu nasturi de o mare verietate și pantaloni țesuți și cizme lustruite până la genunchi. Ungurii din nobilime sunt ușor de diferențiat de mulțime prin înălțime și suplețe și prin faptul că sunt bine făcuți. Deci, sunt băutori de bere vieneză, bine hrăniți, a căror dezgustătoare rotunjime ar fi mai puțin evidentă dacă nu ar purta jachete scurte și șepci militare; soțiile lor[73] sunt de obicei obeze, astfel că sunt văzute stând în timp ce soțul fumează și privind după el și pipa lui când se ridică, dorind numai să schimbe locul de odihnă. Există ofițeri austrieci <îmbrăcați> în alb, brun și bleu, cu bărbile tunse // regulat, puternici și viteji; vizitatori sârbi, români, greci și doi p. 254
sau trei turci, ce contribuie la curiozitatea costumelor.

Noaptea trecută am fost la un bal la *Kursaal*, unde nici unul nu a putut spune câteva cuvinte în franceză sau engleză. Comandantul Mehadiei, sub a cărui guvernare ne aflăm – un colonel spilcuit, un favorit al doamnelor și al lui însuși – a zâmbit și a rânjit pe lângă mine cu cuvintele curtenitoare ale italianului; ar trebui să fi vorbit dulcea limbă mai bine, pentru că purta o decorație papală pentru servicii făcute despotismului în Italia.

O doamnă, înfierbântată de valsat și, poate, cu un anumit dispreț față de hoinăreala mea obositoare de la scaun la scaun, m-a întrebat ce gândeam despre performanța ofițerilor austrieci la dans. „Sunt diferiți de gentlemanul englez" a spus ea cu un zâmbet ușor malițios. „Adevărat", i-am replicat; „ei sunt cei mai buni dansatori și nu am văzut vreodată, cu excepția dansatorilor dervișii din Constantinopol, care, credeți-mă doamnă, sunt mult superiori în dans acestor domni, decât sunt stângacii mei compatrioți". Răspunsul meu a făcut înconjurul

[72] *Bethesda*, scăldătoare aflată în apropiere de Ierusalim, lângă care Iisus a săvârșit una dintre minuni, și anume, vindecarea slăbănogului, consemnată în Evanghelia după Ioan.

[73] *Their „Fraus"*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

camerei fără a produce mare plăcere dansatorilor îmbrăcați în alb, care cu siguranță au valsat „excelent", zburând iute pe podea, cu pași uşori, mici, o mişcare imposibilă pentru un englez, obişnuit cu terenurile de vânătoare sau miriştile şi în
p. 255 cizme de vânătoare cu talpă dublă. //

În a treia zi a şederii noastre am luat cafeaua cu prietenul meu ungur în piață, care era singura stradă din Mehadia, când mi-a spus că în acea zi era aniversarea încoronării lui Franz Josef ca rege al Ungariei[74] şi că va fi o sărbătoare religioasă la biserica catolică, urmată de un dineu dat de unguri. L-am întrebat dacă ni se permite să luăm bilete pentru festivitatea de mai târziu, la care el a răspuns că prezența noastră ar fi socotită de companie ca un compliment, astfel că am acceptat bucuros oferta lui de a-i da cinci *guldeni* pentru plata celor două bilete. După asta am trecut la o conversație despre politica din țara sa. Mi-a spus că, mulțumită domnului Deak[75] şi patrioților săi, ungurii au câştigat în cele din urmă dreptul unui guvern constituțional şi multă independență față de Austria. Nu a vrut să vorbească împotriva împăratului, dar am putut vedea că, în inimă, gândea că Franz Josef nu va fi iubit niciodată de poporul maghiar.[...]

p. 256 Obiectul dineului a fost unul de pură loialitate față de regele Ungariei şi
p. 257 steagul Austriei a fluturat // vesel, aşa că noi am urcat în sala dineului unde un grup de cincizeci de doamne şi domni erau deja adunați şi care, cu bunăvoință, au rezervat locuri excelente pentru cei doi străini. Guvernatorul nostru, colonelul comandant al Mehadiei, era aşezat pe scaun, cu pieptul plin de medalii şi decorații, rotindu-şi ochii la stânga şi la dreapta cu umor şi galanterie la una sau alta din cele două domne bine îmbrăcate ce stăteau alături el. O doamnă robustă <îmbrăcată> în mătase neagră, cu cercei cu diamante, se împărțea între el şi unul înalt, un maghiar deşirat, cu părul alb şi barbă şi ochi cenuşii neliniştiți, care a luptat şi a fost rănit şi a suferit opt ani de închisoare în numele țării sale. [În continuare autorul descrie discuțiile de la dineu].

p. 260 [...] Ți-am scris ieri că brusc ca un robinet, un soldat austriac a intrat, plecat, în *salonul* nostru privat, prezentând regulile guvernământului Mehadiei, solicitându-mi să citesc articolul XIV. Am început să mă tem că eram pe cale de a fi expulzat de politicosul meu prieten, colonelul-comandant, pentru un oarecare motiv, din minunata vale, până când am aflat că articolul în chestiune prevedea ca toți prinții şi înalții funcționari care stăteau mai mult de cinci zile la *băi*[76] trebuiau să plătească o taxă de patru florini pentru costurile administrației şi muzică; că toți proprietarii şi persoanele fără deosebire trebuie să plătească doi florini; alte persoane un florin. Mă gândeam la clasa căreia îi aparțin, când soldatul mi-a spulberat dubiile arătându-mi o listă în care ne-a stabilit plata a patru florini şi douăzeci de creițari, pe care i-am plătit odată, gândind că, fiind singurul englez al locului, nu putem să neg că eram o persoană distinsă.

---

[74] Franz Josef a fost încoronat rege al Ungariei la 8 iunie 1867, în biserica Mátyás din Budapesta.

[75] Ferenc Deák de Kehida (1803–1876), avocat şi politician maghiar, ministru al Justiției, adept al independenței Ungariei, unul din artizanii Aussgleich-lui din 1867.

[76] *Bad.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prin prezența noastră la dineul unguresc am dobândit mai multe cunoștințe în Mehadia. Printre ei, un maior austriac de infanterie, // m-a întâlnit singur la Platz p. 261
într-o seară și discutând despre bobocul de trandafir proaspăt cules de la butoniera lui, m-a implorat să-l dau, în numele lui, *„die gnädige Frau"*[77], și când l-am întâlnit din nou la scurt timp după aceea și i-am transmis mulțumirile ei, fața lui lungă avea o inteligență gravă.

O telegramă tocmai a adus veşti despre asasinarea prințului Serbiei[78] și austriecii au crezut că războiul ar urma rapid. „Ceea ce-i mai trist", spunea el, „este că crima este fapta Rusiei". Și potrivit lui, sunt într-adevăr înclinat să cred că el suspectează că este mâna directă a diplomației ruse. Pentru Austria, Rusia este sperietoarea[79]. În teritoriile lui Franz Josef, Rusia este reprezentată stând în picioare cu knutul într-o mână și cu fitilul în alta, gata să-i bată pe țărani pentru a-i supune sau să-i extermine pe străinii care simpatizau cu <cauza> Poloniei. [...]

Revenind la Orșova, pentru a ne relua voiajul pe Dunăre, am întâlnit un alt p. 264
vapor cu aburi din aceeași clasă cu *Sophie*, dar, din nefericire pentru noi, la fel de aglomerat. La aproape treizeci de mile de Orșova și Porțile de Fier, peisajul malurilor râului continuă să fie frumos; apa <fluviului> este adâncă și rapidă, iar suprafața are o culoare mai întunecată decât în orice altă parte a cursului dintre Pesta și Marea Neagră. Roci calcaroase, cu păduri verzi luxuriante, coboară în apă de la înălțimi de 500 sau 700 de picioare; în unele locuri, stâncile se ridică golașe și aproape perpendicular din apă, stânci cenușii, frânte în vârf, unele cu totul inaccesibile. Dunărea șerpuiește printre aceste dealuri și stânci mărețe, dintr-un cot de mal în altul; dar nu este nimic care merită să fie numit mare în peisaj, nici destulă recompensă nu există pentru monotonia tristă a sutelor de mile care preced și urmează acestă frumusețe unică a fluviului.

Dunărea și-a dublat lățimea la Porțile de Fier, pe măsură ce ne apropiam de Baziaș[80], unde mulți dintre pasageri sunt bucuroși să scape de plictiseala călătoriei cu vaporul pe râu și să ia trenul care-i va duce la Pesta, Viena sau oriunde în Europa. Baziaș nu este decât o cale ferată construită pe o platformă tăiată direct în stânca de calcar, unde nimeni nu s-ar opri pentru odihnă, cu excepția unui călător obosit. [...]

---

[77] *Grațioasei doamne.*

[78] Mihail III Obrenović (1823–1868), principe al Serbiei (1839–1848 și 1860–1868), ucis la 10 iunie 1868 pe când se plimba într-un parc din jurul Belgradului. Autorul a rămas necunoscut.

[79] *Bogy.*

[80] Baziaș, sat, com. Socol, jud. Caraș-Severin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ÉMILE ÉTIENNE GUIMET

(1836–1918)

Viaţa şi acţiunile de mecena ale colecţionarului de obiecte de artă francez Émile-Étienne Guimet (2 iunie 1836, Lyon – 12 octombrie 1918, Florieu-sur-Saône) au fost cunoscute şi apreciate de contemporani la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX.

Născut în familia industriaşului Jean-Baptiste Guimet, chimist (inventator al lazuritului artificial) şi fondator al întreprinderilor Pechiney, Émile a preluat afacerile tatălui la numai 24 de ani şi a dezvoltat apoi uzina chimică de la Florieu-sur-Saône, din vecinătatea Lyonului. De altfel, fiul lui Émile Guimet şi apoi nepotul său au continuat activitatea acestuia la întreprinderea care există şi astăzi. Influenţa mamei, Rosalie Bidauld, pictoriţă şi fiică de pictor, s-a concretizat în practicarea picturii, a confecţionării ceramicii, a sculpturii şi a muzicii (a dirijat un cor şi a compus chiar piese muzicale) încă din copilărie şi apoi în menţinerea interesului pentru cunoaşterea şi studierea unor culturi şi civilizaţii. Activitatea industrială îi va permite lui Émile Guimet finanţarea a numeroase proiecte culturale de-a lungul întregii vieţi (educaţie, teatru, poezie, literatură, muzică, colecţii de artă).

Paralel cu activitatea industrială şi artistică, Guimet a întreprins numeroase călătorii. Astfel, în anii '60 ai secolului al XIX-lea a vizat Spania, Egipt, Grecia, Turcia, Principatele române, Algeria. Cea mai importantă a fost cea din 1865–1866 din Egipt, care a însemnat transformarea lui Guimet dintr-un orientalist amator într-un specialist în religie şi artă orientală şi un colecţionar avizat de obiecte de artă. Călătoria în Egipt a adus primele piese în colecţia sa orientală (amulete, statuete, sarcofage, papirusuri, mumii) şi l-a determinat să citească primele cărţi de egiptologie (Jean-François Champollion, François-Joseph Chabas). În 1876–1877, împreună cu pictorul Félix Régamey, în cadrul unei misiuni ştiinţifice încredinţate de Ministerul Instrucţiunii Publice din Franţa, a întreprins un tur al lumii, cuprinzând Japonia, China, India, dar şi o vizită la expoziţia universală de la Philadelphia. De atunci Guimet s-a concentrat în principal asupra religiilor şi filozofiilor popoarelor antichităţii şi Extremului Orient. La întoarcere şi-a propus să expună obiectele aduse şi să creeze o „uzină ştiinţifică" – aşa a apărut în 1879 Muzeul de Istorie Naturală din Lyon, colecţie de artă şi arheologie asiatică (concepţia muzeografică şi o parte a colecţiei au fost prezentate cu un an înainte la expoziţia universală de la Paris, alături de produsele industriale ale uzinei chimice Guimet). Cinci ani mai târziu colecţia Guimet a fost donată statului francez, iar după alţi cinci ani, în 1889, a fost mutată într-o clădire special construită în Paris, devenind Muzeul Naţional de Artă Asiatică Guimet (Émile Guimet a fost numit director pe viaţă). Înzestrat de la început cu o bibliotecă pe măsură, muzeul a devenit cel mai important centru de studii asiatice din Franţa. Astăzi este considerat cel mai bogat muzeu de artă orientală din lume, reunind peste 45 000 de exponate, ilustrând culturi şi civilizaţii asiatice pe parcursul a cinci milenii de istorie.

Privitor la trecerea lui Émile Guimet pe teritoriul românesc, menţionăm că a avut loc între 4 şi 8 iunie 1868, la întoarcerea sa de la Constantinopol şi a fost descrisă în volumul *L'Orient d'Europe au fusain. Notes de voyage*, apărut în acelaşi an. Datorită stilului său literar-colocvial, simplu şi degajat, care nu respectă întotdeauna normele limbii, cu jocuri de cuvinte şi ironii calde, cu implicarea cititorului în aventurile călătorului, acest jurnal se citeşte uşor şi cu plăcere. Am anticipat cu traducerea noastră intrarea în spaţiul românesc a celor doi călători francezi (Émile Guimet călătoreşte împreună cu prietenul său, Stop) pentru a sublinia interesul acestora pentru locurile prin care trec, pentru oamenii simpli, obiceiuri şi moravuri, pentru detalii, dar şi încercarea de a înţelege şi a se implica, de a compara şi a oferi explicaţii. Guimet este unul dintre puţinii călători care socoteşte

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„lumea" românească deosebită de cea orientală. Încă de la graniță remarcă: „Debarcăm la Giurgiu. Contrastul este frapant. [...] Apatia orientală în fața activității europene. Moartea separată de viață printr-o frontieră". Pentru vizitarea orașului București a fost rezervată o singură zi, dar una obositoare dacă acceptăm concluzia lui Guimet că „este greu să vizitezi un oraș unde nu este nimic de văzut": Camera Deputaților, Catedrala mitropolitană, biserica Stavropoleos, Muzeul de Istorie Naturală și Antichități, Șoseaua, Cișmigiul, grădina Rașca... Lui Guimet nu-i scapă nici aspectul general al orașului, populația, limba, îmbrăcămintea, obiceiurile, pasiunea pentru limba franceză și calamburile franțuzești. Descrierea drumului de întoarcere la Giurgiu și a ultimei părți a călătoriei până la granița cu Austro-Ungaria la Orșova, deși oferă cititorului aceleași imagini întâlnite și la alți călători pe fluviu, adaugă bucuria unei lecturi pline de culoare.

ÉMILE GUIMET

Răsăritul Europei în creion. Note de călătorie[1]

Miercuri, 3 iunie <1868>

[...] Părăsind Varna[2], drumul de fier[3] urmează o vale destul de pitorească; pe p. 177
terenurile joase turme de bivoli pasc printre mlaștini; numeroasele sate au un aspect dintre cele mai mizerabile; fiecare casa îngropată în pământ nu-și lasă la vedere decât acoperișul făcut din paie și glod; părea o reuniune a unor gândaci[4] uriași târându-se prin provincia rustică.

La o oprire, în timp ce eu cobor puțin, un dregător turc se instalează pe locul meu și slugile sale umplu compartimentul cu perne și pachete.

Eu protestez, turcul mă ia în râs și îl chem să intervină pe șeful de tren, care îi explică demnitarului că, pe lângă Coran, care oferă putere deplină credincioșilor, există un anume cod de politețe care interzice nou-veniților să-i alunge pe călătorii deja instalați de pe locurile lor.

Turcul pare năuc. Totuși se mută // fără să înțeleagă nimic și se întreabă, cu p. 178
glas scăzut, dacă nu cumva asemenea enormități nu anunță sfârșitul lumii, când, după Mahomet, disidenții trebuie să strâmbe strașnic din nas, spre marea veselie a fidelilor musulmani.

Pe măsură ce avansăm în Rumelia peisajul se netezește, terenurile se măresc și trenul aleargă în mijlocul unui ocean de grâu. Satele devin foarte rare și nu știm cine cultivă în realitate aceste imensități. Trebuie spus ca grâul nu e frumos și că acest teren cu adevărat excepțional, căci asigură în fiecare an grâu întregii Europe și asta fără îngrășământ, terenul ăsta, zic, dat pe alte mâini ar putea oferi dublu sau chiar triplu.

---

[1] Traducere după *L'Orient d'Europe au fusain. Notes de voyage*, Paris, J. Hetzel Libraire-Éditeur, 1868.

[2] Oraș în Bulgaria.

[3] Prima linie de cale ferată din Bulgaria a unit, în 1866, Varna de Rusciuc (Russe).

[4] *Cloportes* = aselul-de-ziduri (Oniscus aselus).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Uneori lungi convoaie de căruțe brăzdează câmpiile. Bărbații, cu turbane ciudate de caşmir, conduc bivolii. Femeile, îmbrăcate în alb şi cu năframe, stau înghesuite sus în căruțe; aceste cortegii sunt tăcute şi domoale; fatalismul distruge bucuria: în timp ce sperăm toate plăcerile de pe lumea cealaltă, ne aşteptăm la toate nenorocirile în cea de acum. Dacă te iei după Coran, e aşa uşor să câştigi cerul,
p. 179 încât // stăpânirea lui devine certitudine pentru toți credincioşii şi în loc să fie o răsplată a vieții terestre, pentru ei viața de aici, de jos, este cea care trebuie să fie lipsită de toate bucuriile de care vor avea parte mai târziu. În plus, sunt trişti şi aşteaptă împrejurări mai bune.

Trenul se opreşte destul de des, dar niciun călător nu coboară, niciun călător nu urcă.

Locuitorii acestor ținuturi, cărora li s-a făcut o linie de tren, sunt socotiți dezinteresați de chestiune. Doar în momentul recoltei găsesc convenabil faptul că se pot debarasa de grâul pe care îl au în plus, dar, în afară de asta, ei nu înțeleg deloc nevoia de mişcare care ne frământă, şi cât timp nu se va face un drum de fier, care să ducă pe cel mai scurt traseu direct în paradisul lui Mahomed, ei se vor încăpățâna să nu-şi ia niciodată bilete.

Englezii nu s-au limitat să înzestreze Rumelia cu o cale ferată, ci o umplu cu utilaje cu aburi deplasabile, destinate să înlocuiască brațele <de muncă> ce lipsesc pentru cultivarea țării. Şi iată cum acest popor <englez>, fundamental practic, ştie
p. 180 să colonizeze în Europa // fără ajutorul combinațiilor diplomatice, prin această unică pârghie: comerțul.

Rusciuc[5] e un oraş-garnizoană. Soldații turci populează străzile.

O trăsură ne conduce la un hotel care arată bine, situat admirabil pe înălțimea unei faleze care domină Dunărea.

Ajungem la Rusciuc hotărâți să ne dedăm unor orgii nebune. Stop[6] este născut pe 3 iunie 18... iar eu pe 2 iunie 18... – discreție, nu-i aşa? – şi vrem să sărbătorim această dublă aniversare printr-o cină bună.

Iată-ne instalați în fața unei mese, combinând în creierul nostru un meniu sardanapalic.

– Chelner, carne de vânat aveți?

– Nu.

– Peşte?

– Nu şi seara.

– Pui?

– Nu.

Un frison ne trece prin stomac; ne-om afla pe pluta Meduzei[7] şi trebuie să bem în cinstea noastră trăgând la sorți care dintre noi doi va fi mâncat întru sărbătorirea celuilalt? //

---

[5] *Rutschuk*, azi Russe, oraş în Bulgaria.

[6] Prietenul şi însoțitorul lui Émile Guimet în această călătorie.

[7] Trimitere la fregata marinei regale franceze „Meduza", care a eşuat cu 400 de oameni la bord, în 1816, pe coasta de vest a Africii. Pentru că fregata nu avea destule bărci de salvare, 149 dintre cei transportați au construit o plută, care s-a rătăcit însă de bărci şi a plutit în derivă 13 zile. Fără provizii, oamenii au înnebunit de foame şi de sete, iar cei mai slabi au fost ucişi şi mâncați de ceilalți. Doar 15 persoane au fost salvate. În 1819, pictorul francez Théodore Géricault (1791–1824) a expus la Salonul oficial de la Paris un tablou cu această temă, „Pluta Meduzei"; astăzi tabloul se află la Muzeul Luvru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Deci nu aveți nimic să ne serviți? p. 181
– Avem fasole.
– Nu aveți carne?
– Nu.
– Mergem pe fasole. Ah! Ca idee, ar trebui să aveți ouă.
– Fără îndoială.
– Atunci repede o omletă și o sticlă de vin de Ungaria.
– Nu avem vin din Ungaria, dar avem vin turcesc.
– Hm!

După un sfert de oră de așteptare, ni se servește o omletă în ulei de lampă de care nu ne atingem, fasole cu un miros izbitor pe care ne e imposibil să o înghițim și un vin ciudat a cărui duhoare singură ne potolește setea.

Părăsim deci masa după ce sărbătorisem cu pâine neagră și apă plină de noroi.

În grădina hotelului se face muzică, și încă muzică valahă. Este o compensație pentru masa lipsă. Toată lumea a auzit la expoziția din 1867[8], la Paris, această orchestră țigănească sălbatică, fantastică și fermecătoare. Acest gen de armonie este aici muzica iubită și populară. Trebuie să asculți aceste // melodii p. 182 simple așa cum o facem noi în seara aceasta, la lumina lunii, într-o grădină parfumată, pe freamătul Dunării care ne curge pe sub picioare. Cântecul viorii se răspândește uneori ca un plânset, alteori ca o furie, violoncelul își ritmează bașii cu încrâncenare, în timp ce un nai scoate triluri zburdalnice și game înduioșătoare. Căci sunt doar trei <instrumente>, dar această orchestră în miniatură e de ajuns pentru a vă emoționa și a vă lăsa o amintire de neșters. Este un vis de neuitat, unul dintre acele vise pătimașe cum au exilații sau sclavii, țiganii vagabonzi sau polonezii oprimați. //

Joi, 4 iunie <1868> p. 183

Ne grăbim să părăsim Rusciucul unde se cinează atât de puțin și atât de prost sau, mai bine zis, unde nu se cinează deloc. Pentru asta trebuie să ni se vizeze pașapoartele, ceea ce e destul de ușor, și să ne trecem bagajele pe la vamă, ceea ce este o cu totul altă afacere.

Vameșii, uimiți că nu ne-au găsit cuferele plumbuite, consideră că au de-a face cu recalcitranți și par dispuși la cea mai mare rigoare. Cât despre noi, decât să cedăm acestui șantaj administrativ, am decis să ne golim lăzile de tot.

Ne așezăm deci pe nisipul de pe malul <Dunării> și, cum dădusem cheile angajaților, asistăm liniștiți la puricarea bunurilor noastre personale. Vameșii despătură haine, desfac pachete, deschid cutii, sperând că ne vor agasa prin curiozitatea lor nemărginită; dar, am convenit, nu vrem să le dăm niciun cadou ca să oprească acest control jenant. //

Încetul cu încetul, vameșilor care examinează din datorie chiar începe să le p. 184 placă să facă inventarul obiectelor noastre. Cel mai mic obiect de toaletă devine

[8] Expoziția Universală. Organizarea unei astfel de expoziții avea ca scop cunoașterea și vânzarea la nivel internațional a produselor noi, apărute în urma procesului industrializării; prima expoziție de acest fel a fost organizată la Londra, în 1851.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pentru ei obiectul a numeroase comentarii. O pălărie de mecanic le străluceşte în mână, teama îi cuprinde, apoi iată-i victimele celei mai mari bucurii.

Şi noi suntem totuşi acolo, aşteptând ghemuiţi pe nisip.

Vameşii par să ne fi uitat. Acest muzeu neaşteptat, această colecţie unică pentru ei îi interesează în cel mai înalt grad. Unul dintre ei descoperă într-un colţ o cutie pe care scrie *clyso-pompe*, o deschide şi rămâne intrigat în faţa acestui aparat complicat, echipat cu un tub flexibil care se termină cu un capăt de fildeş. Deodată figura sa radiază. A înţeles la ce foloseşte această maşinărie stranie. „Narghilea!" strigă el şi tot atunci duce la gură capătul de fildeş şi aspiră euforic. Dar subit afişează un aer serios, pune narghileaua în cutie fără să spună nimic şi îşi încheie brusc investigaţiile.

Camarazii săi plictisiţi nu întârzie a-l imita şi ni se dă voie să ne refacem //
p. 185 cuferele şi să traversăm fluviul într-o barcă. A dat Dumnezeu!

Dunărea este foarte mare, malul este plat cu desăvârşire pe partea Ţării Româneşti; în partea turcească pe care o părăsim, falezele din Rusciuc arată destul de bine.

Debarcăm la Giurgiu[9].

Contrastul este frapant. Malul turc trist, abandonat, neanimat. Portul românesc plin de negustori, de care cu boi care sunt încărcate şi descărcate. Rusciuc – unde vedem cutreierând câţiva soldaţi ursuzi, câţiva vameşi somnolenţi. Giurgiu – populat de cultivatori care-şi conduc căruţele, de hamali activi, de negustori agitaţi. Apatia orientală în faţa activităţii europene. Moartea separată de viaţă printr-o frontieră.

La vama românească ni se cere ca bacşiş doar o ţigară. E un progres evident.

Un soldat bine echipat, sprinten şi cu aer inteligent, ne conduce în biroul de paşapoarte, unde, după înfăţişarea noastră, nu ni se cer nici măcar actele. Angajaţii
p. 186 sunt plini de politeţe, şi nu fără o bucurie vie // descopăr în jurul nostru această activitate intelectuală şi fizică care nu pare să existe în ţările din care ieşim.

Oraşul, destul de bine clădit, are străzi largi unde animaţia e intensă. Costumul femeilor române aminteşte mult de cel al italiencelor. Bărbaţii au o pălărie mare rotundă de tipul celor din Auvergne[10] şi împestriţată de panglici, pene, flori şi franjuri; o vestă brodată şi pantaloni largi împodobiţi cu desene de toate culorile completează costumul. Ţăranii nu poartă decât o bluză şi pantaloni de pânză albă şi îşi acoperă capul cu o căciulă rusească îmblănită.

Găsim unde să prânzim foarte confortabil. În timp ce bem pentru aniversările noastre atât de puţin sărbătorite în ajun, declarăm că termenul de *sosie* despre amfitrioni trebuie să se aplice spre progresul populaţiilor şi că veritabilul popor civilizat este poporul la care se mănâncă. Terminăm chiar prin a pronunţa *gorgez-vous*[11] în loc de Giurgiu; dar trebuie să ne scuzaţi, nu mai mâncaserăm nimic de douăzeci şi patru de ore.

---

[9] *Giurgevo.*

[10] Regiune franceză în Masivul Central.

[11] Ghiftuiţi-vă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

După masă, o caleașcă cu patru cai ne duce pe drumul spre București. Nu // trebuie să ne mirăm de luxul curierilor; aici, patru cai alcătuiesc un echipaj p. 187
meschin; de obicei se atașează o herghelie întreagă. Câteva funii formează hamul și animalele care nu au loc în atelaj galopează alături de tovarășele lor ca și cum ar fi înhămate ele însele. Mânjii vin în urmă nechezând.

Traversăm la galop stepe de o monotonie desperantă, pe care lungi convoaie de căruțe trase de regimente de cai le animă din când în când. De fiecare dată când depășim sau ne încrucișăm cu aceste gălăgioase și imense vehicule, zgomotul zurgălăilor, scârțâitul roților, clic-clacul bicelor, uralele tinerilor căruțași suiți pe toți caii din dreapta fac o hărmălaie plăcută și înveselitoare.

Ajungem astfel la Călugăreni[12], unde caii se odihnesc o oră. Satul este foarte sărac. Preotul (*pope*) și primarul sunt la cârciumă, unde doi lăutari țigani[13] aleși cum trebuie cântă și joacă înfocat și tânguitor. Un râu murdar trece pe acolo; cai și copii înoată în el amestecați; aici, incontestabil, calul face parte din familie; această rasă // cabalină, mică, slabă, toată coamă și os, pare să aibă inteligență; alături de țăran, p. 188
calul valah luptă cu stepele aride pentru o hrană slabă; dobitocul este pentru om un tovarăș, dacă nu de nefericire – căci și unul și altul par fericiți –, cel puțin de mizerie.

Pornim din nou prin bărăganurile deșarte. Când ajungem în București se înnoptează.

Găsim găzduire, nu fără dificultate. Pare că voiajul nostru coincide cu deschiderea *Camerelor*, ceea ce face ca *cele* ale hotelurilor să fie luate de domnii deputați și de provincialii avizi de politică. Acest frumos joc de cuvinte nu îmi aparține, mă grăbesc să o declar, aparține unui român îndrăgostit, ca toți românii, de calambururile franțuzești. Este, convenim astfel, un pic uimitor să ne găsim limba cunoscută în finețurile și dezmățurile sale... în străfundul provinciilor dunărene. //

Vineri, 5 iunie <1868> p. 189

Cum mâine seară trebuie să luăm vaporul care urcă Dunărea, nu ne mai rămâne decât <ziua de> azi pentru a străbate și a cunoaște capitala Țării Românești.

Nu ne îndoim că este greu să vizitezi un oraș unde nu este nimic de văzut.

De fapt, ceea ce e de văzut aici nu sunt monumentele, puțin remarcabile, exceptând una, poate două biserici, ci populația și aspectul general al orașului.

O populație curioasă a cărei limbă este o încurcătură între mai multe graiuri; al cărei costum este la fel de italian, turc, spaniol, ca și rus, maghiar sau german; în sfârșit, ale cărei moravuri sunt un amestec unic de obiceiuri orientale și europene. Românii și-au făcut o specialitate în a nu avea nimic special, originalitatea lor foarte caracteristică vine din tot felul de origini, iar pecetea lor este produsul unei combinații bizare.

Femeile au coafuri rusești, // italiene, orientale sau uneori <poartă în păr> o p. 190
singură floare, ca în Andaluzia[14]. Bărbații au turbanul roșu[15] sau căciula rusească

[12] *Kalougareni*, sat, com., jud. Giurgiu.

[13] *Musiciens bohemiéns*.

[14] Regiune în sudul Spaniei.

[15] Autorul exagerează. Cei la care se referă erau turci, românii adoptaseră de câteva decenii vestimentația occidentală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sau pălăria ungurească. Toată această lume pare să vorbească latina, dar nu este decât o latină dintre cele mai viciate; chiar dacă se înțelege, aproape nimeni nu vă înțelege, chiar dacă pronunțați italienește.

Tinerele fete sunt, majoritatea, foarte frumoase, cu moravuri pure, dar recunosc domnilor drepturi divine. Este un obicei rusesc, păstrat de boierii români.

La piață îmbulzeala este mare. Se vând de toate. Vânzătorii și vânzătoarele se plimbă ținându-și mărfurile în mâini. Vi se oferă morcovi și mănuși albe vechi, o năframă de dantelă și cartofi, ouă și un costum de general. Fiecare țipă, se ia la harță, vorbește tare și râde în hohote.

Vacarmul încetează brusc și mulțimea cade în genunchi făcând nenumărate semne ale crucii, precum grecii. O caleașcă descoperită înaintează încet; înăuntru este un preot acoperit de veșminte bisericești; ține pe genunchi un tablou mare reprezentând-o pe fecioara Maria. //

p. 191 Se pare că vederea acestui chip trebuie să consoleze vreun muribund care pleacă spre lumea de dincolo.

Vehiculul a trecut; larma reîncepe și mai dihai.

Aici lumea este superstițioasă până la cruzime. De curând au fost lapidați evreii. Trebuie spus că nimeni nu ar fi zis probabil un cuvânt împotriva acestor bieți evrei, dacă aristocrația din București, geloasă pe tot ce se ridică sau se îmbogățește, nu s-ar fi gândit să stârnească intoleranța în favoarea ambiției sale.

Totuși, români nu sunt deloc răi; din contră, îngăduitori și generoși, ei se pun în serviciul primilor sosiți și le oferă cu dragă inimă din puținul pe care îl au.

Nu am întâlnit niciun cerșetor.

Cei mai mizerabili sunt țiganii, care vin din Boemia[16]; ei se angajează la treburile cele mai umilitoare. Nevestele și fiicele lor îi deservesc pe zidari și, pe jumătate dezbrăcate, încărcate cu pietre și cu mortar, urcă în înaltul schelelor. Ele au mereu pipa în gură.

Aceste nenorocite sunt foarte voioase și prompte în răspuns. Recunosc la ele
p. 192 tipul // țăranului egiptean și regăsesc aceeași savoare în aluzii. Dacă legăm acest fapt de numeroasele divinități egiptene exhumate în Ungaria, e ușor să aflăm originea acestor populații rătăcitoare pe care în evul mediu le numeam *egipțiene*. În rest, las celor mai savanți ca mine grija de a lămuri aceste chestiuni.

Copiii acestor femei viermuiesc pe pământ în noroi, mulți dintre ei nu au cămăși, unii nu sunt îmbrăcați decât cu o vestă scurtă.

Aspectul caselor nu are nimic specific. Unele străzi se aseamănă, până la confuzie, cu străzi pariziene. Prăvăliile sunt întru totul luxoase, cu firme în limba franceză. De obicei magazinele sunt închinate unui cap încoronat, a cărui reprezentare este figurată în mare costum de gală. Chiar și la particulari se văd multe portrete de suverani. Regii și împărații apar în fața acestui popor respectos ca un fel de arhangheli meniți să îl reprezinte pe Dumnezeu pe pământ. Nu există preferințe: Victor Emanuel[17], regele belgienilor[18], Napoleon III[19], Alexandru[20],

[16] Confuzie creată de termenul folosit pentru a-i desemna pe țigani, *bohémiens*.

[17] Victor Emanuel II (1820–1878), primul rege al Italiei unite (1861–1878); anterior rege al Sardiniei (1849–1861).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împăratul Austriei[21], regele // grecilor[22] etc., sunt toți aici. Vedem cum românii nu p. 193
știu sub protecția cărui suveran să se pună. Singurul pe care nu l-am văzut este sultanul[23], și asta este de înțeles: cum Bucureștii sunt sub protectoratul său, este singurul nedorit.

Ne întoarcem istoviți, după ce am parcurs orașul de-a lungul și de-a latul.

Dar aflăm că, mergând așa la nimereală, nu am văzut nimic; nici catedrala, nici bisericile, nici Camera deputaților, nici muzeul... Iată-ne deci plecați din nou, mergând grăbiți, căci e târziu și vrem să vedem tot în acest oraș unde, cum fuseserăm asigurați de la început, nu era nimic demn de atenție.

Admirăm deci, dintr-o aruncătură de ochi, aproape febrilă, fermecătoarea biserică Stavropoleos[24], care părea întru totul abandonată și care este o adevărată bijuterie de arhitectură românească, amestec de <stiluri> bizantin, gotic și arab.

Catedrala[25] este așezată pe o colină ce domină orașul. Vederea pe care o avem de pe platforma care o înconjoară, este cu adevărat încântătoare; orașul apărea radios, alb și luminos, înconjurat de livezi și grădini, înțesat de clopotnițe românești cu cupole rusești flamboiante[26], detașându-se // clar pe <fundalul> p. 194
maidanelor care îl înconjoară în depărtare.

Interiorul catedralei este foarte mic, îngustat de trei jubeuri[27] succesive. Printre sculpturile lor se zărește în capăt preotul oficiant, într-o zonă luminată, în timp ce restul bisericii este foarte întunecat. Interiorul cupolelor are forma unor clopote alungite; acestea sunt un fel de felinare uriașe, al căror interior este supraîncărcat de picturi.

Lângă catedrală se află o baracă de lemn unde se face mare zgomot; s-ar zice <că e> o licitație; se aud țipete sălbatice, cum fac la bursă agenții de schimb. Este Camera Deputaților[28]. Acești domni discută cu înfocare problema construirii unei căi ferate de la București la Giurgiu[29].

---

[18] Leopold II (1835–1909), rege al Belgiei (1865–1909).

[19] Napoleon III (1808–1873), împărat al Franței (1852–1870); anterior președinte al Republicii franceze (1848–1852).

[20] Alexandru II (1818–1881), țar al Rusiei (1855–1881).

[21] Franz Josef (1830–1916), împărat al Austriei (1848–1916).

[22] George I (1845–1913), rege al grecilor (1863–1913).

[23] Abdul Aziz (1830–1876), sultan (1861–1876).

[24] Înălțată în 1724 de arhimandritul grec Ioanichie Stratonikeas, în stil bizantin.

[25] Catedrala mitropolitană (din 1925 patriarhală) a fost construită între 1654 și 1658 de voievodul Constantin Șerban și de soția lui, doamna Bălașa, având ca model biserica de la Curtea de Argeș.

[26] Cu contururi ce sugerează forma flăcării.

[27] Jubeu = galerie care separă corul de naos în unele biserici.

[28] Amplasarea Camerei deputaților lângă Mitropolie nu era întâmplătoare. Cutuma cerea ca mitropolitul să nu-și părăsească locuința, or mitropolitul era membru de drept al legislativului. Prin urmare, o parte a chiliilor Mitropoliei a fost transformată în sediu al Camerei deputaților.

[29] La acea dată prima linie de cale ferată (București – Giurgiu) de pe teritoriul de atunci al României se afla în construcție, ea fiind inaugurată la 26 august /7 septembrie 1869. În Camera Deputaților discuțiile priveau cel mai probabil linia ferată Vârciorova – Roman, a cărei construcție fusese aprobată de Parlamentul României în septembrie 1866 și care avea să lege în final sudul cu nordul țării. La acel timp, costul se ridica la 270 000 de franci de aur pe kilometru, iar construcția a fost încredințată consorțiului german Strousberg. Linia a fost deschisă în mai multe faze, prima fiind Pitești – București – Galați – Roman în 1872.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Muzeul este de-abia terminat[30]. Totuşi remarcăm colecţia de antichităţi donată de generalul Mavros[31] şi frumoasa veselă de aur masiv găsită, de puţină vreme, într-un mormânt la Pietroasa, aproape de Buzău[32]; aceste platouri împodobite cu nestemate, aceste cupe, aceste vase cu forme elegante dau o idee foarte măgulitoare despre arta românească în evul mediu[33]. //

p. 195 În muzeu mai este o expoziţie de pictură. Toate tablourile sunt făcute de români şi, într-adevăr, există lucruri destul de bune.

Dar trebuie să ne ocupăm repede de altă afacere. Nu am găsit încă trăsură care să ne ducă înapoi la Giurgiu. Oamenii care au venit aici pentru a asista la deschiderea Camerelor au acaparat toate vehiculele şi ne e imposibil să ne pregătim plecarea de mâine. Am sfârşit prin a dibui un fel de birjă rusească, fără arcuri de suspensie şi acoperită de ornamente mari de cupru galben. Trebuie să-l facem pe proprietarul birjei să înţeleagă că avem nevoie de ea pentru mâine dimineaţă la ora cinci, cu cai şi vizitiu, totul la preţul hotărât de noi. Încercăm să-i spunem acest lucru în româneşte, căci am făcut deja studii aprofundate asupra limbii române; am remarcat că substantivele sunt formate din cuvinte franceze sau italiene, cărora li se adăugă silabele *lulu*, iar restul este latină vulgară şi nimic altceva.

Şi formulăm această frază:

– Volamus carossalulu, chevauxlulu, cocherlulu per domani el matino. //

p. 196 Omul nostru pare să nu înţeleagă nimic. Este o rea-voinţă evidentă din partea lui.

Încercăm atunci să ne ajutăm de o altă remarcă pe care am făcut-o: şi anume extrema complezenţă şi perfecta politeţe a locuitorilor din Bucureşti; or, cum cea mai mare parte vorbesc foarte bine franceza, decidem să luăm ca interpret improvizat pe primul venit.

Şi iată-ne acostând toţi trecătorii.

– Vorbiţi franceza? îi întrebăm cu tot farmecul de care suntem în stare.

Nefericiţii, surprinşi, intrigaţi, aiuriţi, nu ştiu decât să răspundă şi bolborosesc câteva cuvinte salutându-ne. Câţiva dintre ei se salvează fugind.

Fără să ne descurajăm, ne continuăm interogatoriul. Trecătorii suspicioşi ne evită. Cei mai curajoşi primesc în plină figură întrebarea fatală.

---

[30] Muzeul de istorie naturală şi antichităţi fusese înfiinţat în noiembrie 1834, din iniţiativa banului Mihalache Ghica (1796–1850), şi funcţiona ca instituţie anexă a Colegiului Sf. Sava, sub egida Eforiei Şcoalelor. În septembrie 1859 muzeul s-a mutat în noua clădire a Universităţii. În 25 noiembrie 1864 domnitorul Al. I. Cuza a semnat decretul prin care se aproba „Regulamentul pentru Muzeul de Antichităţi", iar din ianuarie 1865 au început să funcţioneze separat Muzeul de Ştiinţele Naturii şi Muzeul de Antichităţi din Bucureşti

[31] Nicolae Mavros (1782–1868), general şi om politic; arheolog amator, a dăruit colecţia sa de antichităţi Muzeului Naţional (1862).

[32] Tezaurul de la Pietroasele (sat, fost Pietroasa de Jos, com., jud. Buzău) sau „Cloşca cu puii de aur" a fost descoperit întâmplător în primăvara anului 1837. Iniţial a fost compus din 22 de piese masive de aur, dintre care au fost recuperate 12, cântărind aproape 19 kg. Acestea au intrat în custodia Muzeului de Antichităţi în 1838. Până în momentul vizitei lui Guimet, tezaurul fusese prezentat la Expoziţia Universală de la Paris (1867) şi apoi la Londra, de unde a fost readus în ţară în 1868.

[33] Obiectele alcătuind tezaurul de la Pietroasele nu sunt creaţii ale Evului Mediu românesc. Cercetările au stabilit că aurul care le compune provine din zona Munţilor Ural; tezaurul a aparţinut fie vizigoţilor (prin urmare a fost îngropat înainte de anul 381), fie ostrogoţilor (îngropat în secolul al V-lea).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Vorbiți franceză, domnule?

Unul dintre ei ne răspunde:

– Da.

Iată-l pricepând imediat și trăgându-ne spre cel care închiriază trăsurile. În
fața situației, acesta // răspunde cu bunăvoință la rugămintea noastră și târgul se p. 197
încheie.

După o zi atât de obositoare, e bine să ne refacem. Ceea ce facem cu entuziasm. Dar de abia ne apucăm să savurăm excelentele cegi de Dunăre (pește delicat, care e ceva între păstrăv și știucă și care are gura ascuțită precum ciocul unei becațe), de abia începem să ne refacem forțele, că simțim nevoia pe care o simte orice călător de a vedea *Șoseaua*[34], la orele șase ale serii. Este <locul de> întâlnire al societății alese și aici putem studia figurile aristocrației românești în mediul lor.

Sărim repede într-o caleașcă închiriată. Vizitiul, care ne știe grăbiți, își mână caii în galop, fără a se sinchisi de pietrele enorme din pavajul străzii sau de numeroșii trecătorii pe care îi poate lovi. Aici aproape toți birjarii sunt ruși și drept urmare foarte abili conducători. Ei formează o asociație și în același timp o sectă specială[35]; se pretinde că din momentul în care devin tați ai unui copil, ei se
condamnă voluntar la un celibat cu atât mai crud // cu cât ei asigură și practica p. 198
religioasă după modelul cantorilor papei.

Șoseaua este o grădină destul de frumoasă, tăiată de drumul spre Transilvania. Echipaje bine întreținute și călăreți eleganți vin și pleacă, toaletele damelor sunt după ultima modă din Paris, luxul este cam bătător la ochi, e mai degrabă poleială decât bun-gust.

– Dar, ni se spune, nu există numai această promenadă, trebuie văzută și grădina Cișmigiu[36].

– Ce spuneți?

– Grădina Cișmigiu.

– Să mergem, vizitiu, în cel mai mare galop, la grădina Cișmigiu.

Și plecăm ca o săgeată.

---

[34] *La Chaussée*, inaugurată în 1832, purtând astăzi numele celui ce a poruncit construirea ei, generalul Pavel Kiseleff; în epocă era drumul ce ducea spre Mogoșoaia, pornind din capătul Podului Mogoșoaiei, Calea Victoriei de azi.

[35] Autorul se referă la secta religioasă a scopiților ai cărei adepți se supun castrării. Potrivit legendei, în 1717, un fanatic, Procopie Lupkin, împreună cu două duzini de bărbați și femei au creat o sectă de eunuci și de mutilate. Scopiții se consideră singuri cei mai curați, cei mai drepți dintre copii lui Dumnezeu, socotind că Adam și Eva au păcătuit. Păcatul original nu poate fi stârpit decât prin tăierea părților genitale ale bărbatului și a sânilor femeii. După aceasta, celui implicat i se deschid porțile raiului. Operația era făcută de specialiști care știau să evite complicațiile. Existau și fanatici care se castrau singuri. Secta scopiților a fost persecutată în Rusia, cei mai mulți fiind exilați în Siberia, iar unii adepți chiar uciși. O parte din scopiți s-a refugiat și în țările române, comunități mai importante fiind în București, Galați și Iași. Recensământul din 1861 a arătat că se aflau în România 8 375 scopiți bărbați și femei; în 1871 numărul lor s-a ridicat la 16 098. Primii scopiți au apărut în București în 1840, formând o colonie care ocupa cartierul dintre strada Romană și Calea Moșilor.

[36] *Tschismedjiù*, grădină publică inaugurată în 1854.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dacă Şoseaua Mogoşoaia[37] este grădina înaltei societăţi, grădina pe care o parcurgem în urmă este frecventată de burghezia în formare şi de străini, care sunt numeroşi aici.

Este specific republicilor aristocratice să suprime sau să slăbească în măsura posibilului clasa intermediară dintre popor şi nobilime. Dar cu civilizaţia noastră progresistă şi de neoprit, tocmai acest element de mijloc este cel care tinde să
p. 199 invadeze tot // şi să sintetizeze în el întreaga societate. Înalta aristocraţie românească, pentru a evita acest pericol, a avut ideea să creeze o burghezie extra-naţională. Unele slujbe nu puteau fi îndeplinite de boierii care aveau scutiri; nu se voia să fie date proletarilor instruiţi şi inteligenţi, ar fi însemnat să se creeze concurenţă marilor demnitari, şi întotdeauna e bine să-ţi aperi drepturile exclusive. Ce s-a făcut? S-a gândit aducerea din afară a angajaţilor absolut necesari. Ofiţerii sunt francezi, şefii de servicii din birouri sunt germani, inginerii sunt englezi ş.a.m.d. S-a format un fel de a treia stare care nu deranja prea mult, fără rădăcini în ţară, fără viitor în guvernare, un fel de pătură socială, de tampon uman care îi punea pe seniori la adăpost de ambiţiile plebeiene.

Această pătură administrativă este cea care bântuie cărările Cişmigiului.

Dar, privind bine, descoperim aici intruşi, români oneşti care se îmbogăţesc din comerţ, se ridică prin educaţie, cresc prin instrucţie, ambiţioşi ciudaţi care pretind să-şi servească ţara în locul angajaţilor străini, pe scurt adevăraţi
p. 200 revoluţionari, // care au orgoliul nebunesc să creeze o burghezie naţională.

În Cişmigiu ne plimbăm şi ascultăm muzică. Orchestra destul de numeroasă cântă melodii populare, arii ţigăneşti şi uneori fantezii de operă. Aceste ultime tentative sunt cât se poate de bizare; niciun muzicant nu are notele în faţă; fiecare cântă după inspiraţie şi din memorie; şi melodiile compozitorilor francezi şi italieni se modifică unic, armoniile sunt de nerecunoscut; este o limbă străină vorbită cu accent slav; dar dacă nu-i mai recunoaştem pe Meyerbeer[38], Gounod[39], Verdi[40], avem aici o traducere a cărei savoare stranie şi nouă te încântă şi te prinde.

Melodiile ţigăneşti, totdeauna într-o gamă minoră, fac la rândul lor câteva concesii ideilor occidentale; muzicanţii le sfârşesc de fiecare dată prin acorduri de dominantă şi tonică a tonului relativ major. Este ca o tresărire care survine la sfârşitul bucăţii <muzicale>; o trezire aproape burlescă şi puţin dureroasă. Suntem în plin vis extatic; gamele indecise, tonalităţile fantastice, *morbidezza* ritmurilor,
p. 201 suavitatea contururilor melodice, // totul te duce spre regiuni poetice şi nedefinite, apoi subit două acorduri brutale te trezesc şi vin să-ţi zică: „Destul cu delirul feeric, destul cu gândurile eterice; suntem încă pe această lume, în mijlocul angajaţilor guvernului şi burghezilor din Bucureşti."

---

[37] *Mogochoï.*

[38] Giacomo Meyerbeer (1791–1864), compozitor german.

[39] Charles Gounod (1818–1893), compozitor francez.

[40] Giuseppe Verdi (1813–1901), compozitor italian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Înalta societate are propria grădină cu muzică. Se cheamă grădina Raşca[41] şi, în ciuda orei înaintate şi a nopţii negre, alergăm acolo. Este în celălalt capăt al oraşului.

Găsim un fel de braserie; sunt multe lumini, în timp ce Cişmigiul era foarte întunecat. Toaletele femeilor sunt dichisite. Toată lumea se cunoaşte şi atmosfera generală este aceea a unui salon de bune maniere. Sunt totuşi şocat de anumite fraze care se folosesc de preferinţă pentru a arăta că Parisul este cunoscut; ar da mai bine să fie lăsate cascadorilor de varieteu sau micilor bicisnici ai spectacolelor din deschidere.

În fine, nemairezistând, mergem să dormim.

Dar de abia ne-am culcat că trebuie să ne trezim. Trăsura ne aşteaptă la uşa hotelului şi caii ne fornăie sub ferestre. La drum spre Giurgiu. //

Sâmbătă, 6 iunie <1868> p. 202

Carrossalulu care ne duce nu are suspensii deloc; ceea ce nu-l împiedică pe vizitiu să ne conducă în mare galop. Asta e! supliciul va fi mai scurt.

Monotonia drumului este animată de data aceasta de o adevărată cursă de cvadrige. Numeroase trăsuri se îndreaptă ca şi noi spre Dunăre, pentru a lua vaporul, şi vizitii se iau la întrecere în îndrăzneală şi abilitate. Din fericire drumul este larg şi, unde se dovedeşte insuficient, caii sunt mânaţi să traverseze câmpul.

Vapoarele care fac serviciul pe Dunăre sunt foarte frumoase şi foarte confortabile; au trei niveluri deasupra apei, sunt adevărate case care călătoresc cu aburi. Serviciul este asigurat de ospătari nemţi foarte stilaţi, îmbrăcaţi în negru, cu cravate albe, cu alură de diplomaţi sau de prinţi de sânge; ei aduc platoul ca şi cum ar oferi cheile unui oraş; îţi dau prosopul cum ţi-ar // conferi o decoraţie; pentru ei, p. 203
serviciul este o menire sfântă şi arată prin politeţe şi demnitate că un valet poate fi gentilom.

Partea urâtă a acestor vapoare este zona de culcare. Un fel de dormitor comun unde suntem stivuiţi unii peste alţii, fără să fie separate cuşetele altfel decât prin perdele subţiri, niciun loc unde să-ţi pui lucrurile şi o căldură sufocantă. Adăugaţi la aceasta norii groşi de ţânţari care te hărţuiesc toată noaptea şi te fac să te trezeşti de nerecunoscut.

O noapte pe Dunăre, iată o tortură ignorată de Inchiziţie. //

Duminică, 7 iunie <1868> p. 204

Vaporul a mers toată noaptea.

Navigăm între Turcia, în stânga, reprezentată de dealuri aride, şi Ţara Românească, în dreapta, formată din mlaştini şi izlazuri.

---

[41] *Raschka*; loc de petrecere renumit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, grădina (restaurant, terasă, sală de jocuri, scenă pentru reprezentaţii teatrale) a fost deschisă de cehul Hrtschka (românizat Raşca) în 1860, pe locul unde se află astăzi Facultatea de arhitectură şi o parte a Universităţii din Bucureşti. În 1897 terenul pe care se afla a fost cumpărat de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice pentru construirea unei aripi a Universităţii Bucureşti. Între 1860–1895 grădina Raşca era vizitată de lumea bună a Bucureştilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[Urmează câteva pagini de considerații despre soldații turci, apoi despre *Coran* și profet.]

p. 220 Luni, 8 iunie <1868>

Urcăm pe fluviu fără oprire, înaintând zi și noapte cu toată puterea.

La Orșova aflăm vama cu Austro-Ungaria. Hamalii pun stăpânire pe bagajele noastre; golim nava în întregime pentru a o reumple imediat, câțiva metri mai departe. Vămile mă fac mereu să râd ca o chestie ridicolă. Este cert, în ceea ce privește turiștii este o formalitate supărătoare fără profit mare pentru țările în care se intră.

Constat că la Orșova monumentul cel mai mare, cel mai frumos, cel mai în văzul tuturor este o școală de fete. – Bravo!

Peisajul devine din ce în ce mai pitoresc, vedem că faimosul pasaj numit Porțile de Fier se anunță. Puțin câte puțin fluviul se îngustează și malurile se înalță. Ajungem să fim între două stânci care se ridică la o înălțime vertiginoasă, acestea
p. 221 sunt faimoasele porți. //

Acest culoar este destul de lung și foarte întortocheat și conducătorul vasului trimite apeluri frecvente cu fluierul ca să avertizeze navele care ar veni să se i alăture în acest gigantic labirint. Zgomotul strident al fluierului trece din piatră în piatră ca o voce disperată, este impunător și terifiant. Numeroși vulturi planează deasupra noastră, au acolo o specie pe gustul lor. Toți cârmacii sunt la timonă, căci trebuie trecut printre numeroasele capcane care torturează fluviul, îl fac să geamă și să mârâie, să spumege și să se învârtejească.

De-a lungul acestor stânci inaccesibile trece un drum croit în întregime în stâncă; este tăiat în mai multe locuri de prăbușiri și pare abandonat. O mare inscripție latină din vremea lui Traian ne învață – grație unor excelenți ochelari de apropiere – că acest împărat este cel care a trasat această rută îndrăzneață[42].

Pe măsură ce fluviul se lărgește din nou și malurile sale iau forme mai puțin severe, este aproape o ușurare, pare că ieșim din peștera lui Trophonius[43], a cărei vedere te împiedica să mai râzi vreodată.

p. 222 Câteva castele vechi în ruine domină // crestele, amintind de Rin.

Apoi colinele se micșorează, se îndulcesc. Fluviul se lărgește necontenit; nu se mai zăresc malurile, care se pierd la orizont. Insule mari acoperite de codri verzi amintesc de pădurile virgine înecate în Mississippi; teii care cresc în număr mare ne trimit în trecere efluviile parfumate ale florilor lor înmiresmate.

[Urmează descrierea malului sârbesc.]

---

[42] Drum militar roman în zona Cazanelor, început de împăratul Tiberiu (14–37) și terminat de împăratul Traian (98–117) pentru a facilita transportul trupelor și proviziilor, în cea de-a doua campanie de cucerire a Daciei (105–106).

[43] Personaj din mitologia greacă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ULYSSE DE MARSILLAC

(1821–1877)

Ulysse de Marsillac face parte din seria prietenilor de suflet ai românilor, pe care i-a admirat, iubit şi a căutat să-i înţeleagă, cărora le-a dedicat pagini întregi. El s-a născut în Franţa, la Montpellier în 1821. Nu cunoaştem date despre copilăria, adolescenţa şi studiile sale. Presupunem că era o persoană instruită, de vreme ce în 1852 i se oferise catedra de limba şi literatura franceză la Colegiul „Sfântul Sava" din Bucureşti. Îndrăgindu-i pe români şi dorind a-i face cunoscuţi, dar şi a oferi date şi informaţii de la sursă despre ţara şi obiceiurile acestora, Marsillac nu a mai părăsit oraşul, stabilindu-se aici până la deces, în noiembrie 1877, survenit la scurt timp după cel al tinerei sale soţii, Elise, pierdere care l-a marcat foarte mult. După catedra de la Colegiul „Sfântul Sava" a fost pe rând profesor de limba şi literatura franceză la Şcoala Militară şi la Facultatea de Litere. Cariera de dascăl a fost completată cu cea de jurnalist, mult mai spectaculoasă şi generată de interesul şi curiozitatea străinilor, şi nu numai a lor, privind „lumea Orientului", aşa cum numea Occidentul spaţiul în care erau incluse şi teritoriile locuite de români. În dorinţa de a face cunoscută noua sa patrie, Marsillac şi-a dedicat energia şi condeiul informării cititorilor săi, direct şi cât mai la obiect, fiind prezent cu articole consistente, numeroase şi cu o tematică variată în paginile periodicelor create sau conduse de el. Astfel, în 1861 el fondează gazeta „La voix de la Roumanie. Bulletin politique, scientific, littéraire et commercial", a cărei apariţie bisăptămânală până în 1866 era aşteptată întotdeuna cu interes, între 1867–1870 este directorul literar al revistei săptămânale „Les pays roumains. Revue hebdomadaire, politique, littéraire et commerciale", pentru ca din 1871 până în 1877 să fie editorul gazetei „Le Journal de Bucarest. Politique, scientifique littéraire et commerciale". Pe lângă articolele cu subiecte de politică internă sau externă, Marsillac era prezent în fiecare număr şi cu subiecte privind realităţi de zi cu zi ale societăţii bucureştene. Baluri, toalete, starea drumurilor, cronică teatrală şi muzicală, traduceri, dar mai ales însemnări de călătorie, ce s-au dovedit deosebit de utile pentru străinii ajunşi pe meleaguri româneşti, toate acestea au constituit subiecte tratate cu deosebit profesionalism şi corectitudine. Intitulate *Causeries* sau *Études sur la Roumanie* şi publicate în foileton, multe dintre articolele au fost adunate în două volume *De Pesth à Bucarest*, apărut la Bucureşti în 1869[1] şi *Guide du voyageur à Bucarest*, apărut în 1877[2]. Primul, dedicat principesei Elisabeta, nu este, aşa cum remarcă Adrian Silvan Ionescu, „doar un memorial de voiaj", ci o adevărată pledoarie pentru români şi spaţiul locuit de ei, deoarece „pe lângă descrieri ale peisajului şi populaţiei, autorul dă şi informaţii foarte precise, riguros documentate şi verificate, privind istoria şi monumentele ţinuturilor pe care le străbate"[3]. Deşi la prima vedere am fi tentaţi să încadrăm cel de-al doilea volum în categoria ghidurilor de călătorie, mai cu seamă că o face autorul însuşi, în realitate, prin informaţiile oferite atât de natură istorică, economică, politică, de administraţie, de justiţie, cât şi de artă, cultură, obiceiuri, folclor, el este nu numai „un îndreptar foarte amănunţit şi util"[4], dar şi „o enciclopedie sentimentală a capitalei"[5]. Cum cele două lucrări au văzut lumina tiparului relativ recent în varinta în limba română

[1] *De Pesth à Bucarest. Notes de voyages*, Bucarest, Typografie des Ouvriers Associés, 1869.

[2] Bucarest, Imprimerie de la Cour (Ouvriers Associés), 1877.

[3] Adrian Silvan Ionescu, *Prefaţă* la Ulysse de Marsillac, *Bucureştiul în veacul al XIX-lea*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1999, p. 9.

[4] *Ibidem*, p. 12.

[5] *Ibidem*, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

(traducere Elena Rădulescu), sub titlul *Bucureştiul în veacul al XIX-lea* (Editura Meridiane, Bucureşti, 1999), prefaţă, note şi ilustraţii de Adrian Silvan Ionescu, ne-am oprit în cele ce urmează asupra articolelor publicate în anii 1867–1868 în „Les pays roumains. Revue hebdomadaire, politique, littéraire et commerciale". Intitulate: *La rue, le monde, le théâtre, Bals, concerts, albums, Echos mondains, La rue, le monde, le théâtre, Courrier d'été, Courrier de Bucarest, Bucarest vu de loin, L'Art en Roumanie* şi publicate în foileton sau note de sine stătătoare, articolele semnate de Marsillac sunt o cronică vie, veridică şi plină de înţelegere a societăţii bucureştene de la sfârşitul deceniului şapte al secolului al XIX-lea, mult aşteptată şi gustată de cititori. Aici găsim informaţii, după anotimp, despre balurile din ajunul Anului Nou de la Curte, despre cele, costumate sau nu, organizate în Sala Bossel sau Slătineanu de diferite societăţi, ca de pildă: Societatea Filarmonică, Societatea de tir, Societatea de gimnastică, despre balurile de caritate, ţinute în sala Teatrului Naţional, despre seratele dansante din casele Suţu, Oteteleşanu, Veisa, Grădişteanu, frecventate de protipendadă şi renumite pentru eleganţa lor, dar şi despre petreceri desfăşurate în zeci de săli afumate, la care se distrau oamenii de rând, despre grădinile deschise în timpul verii şi variatele lor atracţii, de la amenajare, la muzică, muzicanţi şi repertoriu, la diferite facilităţi de a atrage cât mai mulţi vizitatori. De o atenţie deosebită s-au bucurat toaletele doamnelor şi îmbrăcămintea domnilor, prezentate cu lux de amănunte, de la culoare la ornamente şi bijuterii, constatând că nimic nu-i diferenţiază, din acest punct de vedere, de parizieni, spectacolele de la Teatrul Naţional, susţinute de artişti români ca, de pildă, Matei Millo şi Mihail Pascaly, dar şi de trupe franceze, concertele, ce-l aveau ca solist pe interpretul la modă Ludovic Wiest, adulat de publicul bucureştean, acompaniat de Henry Ketten, dar şi cele ale artiştilor italieni de operă, aflaţi în turneu, sau reprezentaţiile unor prestidigitatori. Marsillac descrie şi atmosfera generată de vizita prinţului Napoleon (Napoléon Joseph Charles Paul Bonaparte) în România din iunie 1868, primit cu entuziasm de români atât în localităţile aflate de-a lungul Dunării, pe lângă care a trecut vaporul cu înaltul oaspete, cât şi în Bucureşti, unde a fost „un triumf", cum nu mai întâlnise jurnalistul francez.

Scrierile lui Marsillac constituie un preţios document veridic şi obiectiv despre societatea românească din a adoua jumătate a secolului al XIX-lea. Transformările surprinse, încercările tot mai evidente de modernizare, de adaptare la modelele europene, încărcate uneori şi de subiectivism, sporesc interesul străinilor pentru cunoaşterea îndeaproape a acestui spaţiu. De altfel, Marsillac mărturisea nu o dată că iubea Bucureştii, cu tot ceea ce reprezintă, cu „amestecul de barbarie şi civilizaţie, care-l caracterizează", cu străzile periferice, înguste, nesistematizate şi cu locuinţe aşezate haotic, dar şi cu străzile din centru pe care întâlneai echipaje luxoase, case impunătoare, care te duceau cu gândul la bulevardele pariziene, cu grădinile publice frecventate de lume diversă, cu sălile de bal, cu locuitorii săi iubitori de lux şi distracţie.

Pe lângă articolele din săpămânalele bucureştene, pe lângă activitatea didactică de la Colegiul „Sfântul Sava", Şcoala Militară sau Facultatea de Litere, Ulysse de Marsillac a încredinţat tiparului încă două lucrări, *Leçons de Littérature*, apărută la Bucureşti în 1859 şi *Histoire de l'Armée Roumaine*, Bucureşti, 1871, cea din urmă, dedicată principelui Carol, urmăreşte eforturile de reorganizare ale acestei instituţii.

Despre Ulysse de Marsillac au scris: Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, ed. II, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1929, p. 341–352; Idem, *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1939, p. 281; Pomescu, *Un ghid al călătorului la Bucureşti din 1877* (sic), în „Gazeta municipală", VII (1938), nr. 312, p. 1–2; D. Popovici, *Studii franco-române*, în *Studii literare*, vol. I, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1942, p. 1–58; *Prin ţările române–călători străini din secolul al XIX-lea*, antologie, traducere şi note de Simona Vărzaru, Ed. Sport-Tursm, Bucureşti, 1984, p. 127–146; Adrian-Silvan Ionescu, *Artă şi document*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1990, p. 299: Idem, *Cronica plastică semnată de Ulysse de Marsillac în ziarele bucureştene de limbă franceză de secol XIX*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai, XLII, nr. 3/1997, p. 17–26; Idem, *Balurile din secolul al XIX-lea*, Fundaţia Culturală D'ale Bucureştilor, Bucureşti, 1997, p. 9, 13–14, 21; Idem, *Învăţământul artistic românesc, 1830-1892*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1999, p. 96, 101; Idem, *Renaşterea naţională şi căutarea rădăcinilor*, „Studii şi Materiale de Istorie Modernă" XIV/2000–2001, p. 6–7, 16–17, 19, 22; Idem, *Portrete în istoria artei româneşti*, Ed. Dorul, Norresundby, Danmark, 2001, p. 119–127; Idem, *Modă şi societate urbană în România epocii moderne*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2006, p. 85, 358, 450, 457, 489; Idem, *Mişcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea*, Ed. Noi Media

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Print, Bucureşti, 2008, p. 70-72, 84, 117-118, 146-147, 152-153, 159, 165; Idem, *Casa Aman, templu al muzelor*, în Gabriela Braun (coord.), *Valori bibliofile din Patrimoniul Cultural Naţional*, Ediţia a XV-a, Ed. Alma, Craiova, 2008, p. 158; Idem, *Despre arhitectura şi urbanismul din România secolului al XIX-lea în memorialele călătorilor străini*, în Irina Gavrilă (coord.), *Frontierele necunoscutului. De la Vest spre Est prin ţările române. Impresii de călătorie (secolul XIX)*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2011, p. 28, 30, 36, 37; Idem, *Modernitatea lui Aman*, în „Studii şi cercetări de istoria artei", serie nouă, tom 1 (45)/2011, p. 110; Idem, *Szathmari la bicentenar*, în „Studii şi cercetări de istoria artei", serie nouă, tom 2 (46)/2012, p. 19, 26, 31, 32, 45; Idem, *Oameni şi mode în Principatele Române (1750–1850)*, în Cristian Luca, Claudiu Neagoe, Marius Păduraru, *Miscellanea historica in honorem Professoris Marcel-Dumitru Ciucă septuagenarii*, Ed. Istros/Ed. Odressos, Brăila-Piteşti, 2013, p. 528, 541; Idem, *Romanian Architecture and Cityscape: The Legacy of Nineteenth-Century Photographers*, în Micheline Nilsen (editor), *Nineteenth-Century Photographs and Architecture. Documenting History, Charting Progress, and Exploring the World*, Ashgate Publishing Limited, Farnham, 2013, p. 220, 222;

ULYSSE DE MARSILLAC

VISUL ŞI VIAŢA

Fantezii şi vorbe mărunte[6]

Doamnei Z. în Franţa

Doamnă, scrisoarea dumneavoastră este încântătoare. Mi-a sosit cu parfum de poezie, cu una din dulcile adieri care mângâie în trecere florile din văile dumneavoastră. Dar este crud din partea voastră să îmi vorbiţi de o iarnă atât de călduţă şi de orizontul atât de frumos, mie, care trăiesc sub un cer aspru şi care are ca orizont obişnuit numai ziduri prost tencuite şi cocioabele umede ale *mahalalelor* sau *liniile triste şi gri ale cîmpiei de la Şosea*. Asta înseamnă să-i oferi lui Tantal[7] fructe rafinate şi apă limpede pe care buzele sale nu le pot apuca.

[...] De duminică zăpada nu a încetat să cadă. Străzile sunt aglomerate, acoperişurile sunt pline de zăpadă; un drum prin Bucureşti în acest moment este ca un voiaj în Alpi.

Ieri, pe un frig nemilos, am fost la Băneasa. Sania zbura pe zăpada aşezată, clopoţeii sunau departe, tulburând singuri liniştea de mormânt ce domnea peste câmpie; pomii, <acoperiţi> de o gheaţă ce strălucea, semănau cu o dantelă de argint de o graţie şi o varietate infinită. Mă gândeam la trecutele ore ale vârstei mature, la

---

[6] Traducere după U<lysse de> M<arsillac>, *Fantaisies et menus propos*, în „Le pays roumain. Revue hebdomadaire, politique, litteraire et commerciale", année I, no. 6, 26 Decembre 1867.

[7] În mitologia greacă, Tantal era fiul muritor al lui Zeus şi al nimfei Pluto. El era onorat ca un zeu fiind invitat de zei la ospeţele olimpiene, unde putea gusta ambroise şi nectar. Într-una din zile a încercat să-i înşele, dar fiind descoperit a fost condamnat să rămână în mijlocul unui râu, agăţat într-un copac. Ori de câte ori încerca să bea apă, lichidul se scurgea în pământ, iar dacă încerca să ia unul din fructele ce atârnau în pomii de pe mal, vântul le împingea departe. Astfel, Tantal a fost condamnat să fie veşnic chinuit de foame şi sete.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

această perioadă melancolică, dar frumoasă încă, în care buclele blonde sau brune, florile tinereții, s-au dus de pe fruntea noastră încreștită și au fost înlocuite de coroana <de păr> alb ca iarna, căzută peste capetele noastre. [...]

În timp ce noi, bătrânii, ne refugiem în trecut, tinerii continuă să se arunce în viitor. Duminica trecută, șase căsătorii s-au celebrat odată în diverse biserici ale Bucureștilor. La mitropolie a fost nunta domnului Constantin Boerescu[8] cu domnișoara Rioșanu; la <biserica> Sărindar[9] preoții au binecuvântat unirea domnului Constantin Arion[10] cu domnișoara Maria Ioanidis etc.

Nu mai spun despre eleganța acestor nunți somptuoase și despre bogăția toaletelor, căci ele sunt într-adevăr pretexte <pentru a le arăta>. Moda este azi prea lustruită, falsul este o adevărată insultă pentru ca un iubitor al artei să guste puțină plăcere din aceste amănunte ce dezmint definiția acelui vechi <proverb>: *Frumusețea este splendoarea adevărului.* Toate s-au schimbat și azi *frumusețea nu este decât o gălăgie a falsului.*

Plăcerile mondene au devenit, este adevărat, mai puțin costisitoare, dacă poleiala domnește azi în locul aurului. Dar dacă se economisește la calitate, se pierde la cantitate. Femeile au <pe ele> numai cârpe de un bănuț, dar ele au atâtea și trebuie să le schimbe atât de des, că se adună și rapid fac cât o piesă din aur. Cheltuiala este deci aceeași, dar rezultatul este mai prost. Altădată, dulapul cu toalete și cufărul cu bijuterii reprezentau o avere. Erau acolo catifele grele, satinuri de calitate, damascuri, brocarduri și apoi râuri de diamante, ghirlande din rubin, brățări din aur masiv, ce se transmiteau din generație în generație și care aminteau celor de jos opulența ancestrală. Azi garderoba unei femei la modă se aseamănă adesea cu vechiturile unei balerine: resturi de panglici decolorate, găitane din alamă îngălbenită, firave stofe care mâine se rup cu degetul, bijuterii false din sticlă montată în cupru... Toate astea, bineînțeles, fără a aduce un prejudiciu eleganței

---

[8] Constantin Boerescu (1836–1908), politician român, frate cu Vasile Boerescu, deputat în *Divanul ad-hoc* și *Adunarea Electivă din Țara Românească*, *primar al Bucureștilor (1866–1867)*, *ministru*.

[9] Biserica s-a aflat pe locul actualui Palat al Cercului Militar Național, la intersecția bulevardului Regina Elisabeta cu Calea Victoriei (Podul Mogoșoaiei). Conform documentelor, în secolul al XVI-lea suprafața se afla în proprietatea boierilor Cocorăști. Unul dintre aceștia, și anume Mihalcea, mare ban în timpul lui Mihai Viteazul, a ridicat o biserică din lemn, menționată pentru prima dată într-un zapis din 1622. În 1652 domnul Matei Basarab a refăcut din temelie vechea biserică, de data aceasta construcția fiind una solidă, cu ziduri groase, cu chenare sculptate în piatră la uși și ferestre. I-a păstrat însă hramul „Adormirea Maicii Domnului". Denumirea de Sărindar se pare că vine de la termenul grecesc „saranda", adică „patruzeci", care înseamnă rânduiala de pomenire a morților sau viilor la patruzeci de Sfinte Liturghii în șir. De-a lungul vremii, aici a fost și o mănăstire de călugări. Amplasarea ca și mărimea au făcut din acest lăcaș de cult locul preferat pentru oficierea căsătoriilor religioase și uneori a funeraliilor marii boierimi. Cutremurul din 1802 a cauzat prejudicii însemnate mănăstirii și bisericii, remediate prin grija unor mari familii boierești: Cocorăscu, Ghiculescu, Filipescu, Câmpineanu, Greceanu, care locuiau în eparhia mănăstirii, pe Podul Mogoșoaiei. Cutremurele din 1829 și 1838 ca și intemperiile au șubrezit zidurile mănăstirii, care au crăpat astfel că în 1880 s-a interzis oficierea slujbelor, fiind închisă la scurt timp. Deoarece posibilitatea de refacere a fost exclusă, la 3 septembrie 1893, ziarul „Universul" anunța desfășurarea unei licitații la Ministerul Cultelor pentru dărâmarea bisericii Sărindar. Operația a fost adjudecată la prețul de 3500 lei și trebuia finalizată în decurs de o lună.

[10] Constantin Arion, prim președinte al Curții de Apel București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

solide, care azi, ca şi altădată, stie să împace exigenţele modei cu bogăţia tradiţională a averilor mari şi vechi.

Strada, lumea, teatrul[11]

De trei săptămâni scriu, în fiecare duminică câteva pagini uşoare, destinate a fi un ecou la mondenităţi. Dar politica ne invadează; ia de mână muza accentelor frivole şi o conduce politicos, precum dorea Platon să fie condusă republica sa de către poeţi, cu uşurinţă şi sacru, spunea el. Aş fi azi oare mai fericit şi aş obţine mai mult loc în coloanele serioase ale acestei foi, dacă ceea ce aş scrie ar fi dedicat unei polemici ardente?... La noroc, eu scriu. Dacă cuvântul meu zboară din nou în vântul furtunilor zilnice, nu voi merge să-l prind. Biet exilat al vieţii politice, ce aşteaptă în pace, în singurătate liniştirea luptelor, dacă această liniştire ar trebui să aibă loc!

Am notat pentru dumneavoastră câteva amănunte despre sărbătorile noastre de iarnă. Cu tot doliul din câteva din cele mai elegante saloane, cu toate disputele politice, cu toate rigorile şi capriciile anotimpului, care uneori ne arată 16 grade <minus> (spun şaisprezece!) şi transformă străzile în trasee din Himalaia şi alteori ne trimite un soare puternic care topeşte zăpada şi transformă drumul public în gropi căscate, negre şi pline de noroi; cu toate acestea, se dansează; adică se întâlnesc făpturi inteligente şi întreprinzătoare, îmbrăcate în muselină şi tul şi pieptănate cu flori şi perle <în păr>, care, cu riscul de a muri în această atmosferă neprielnică, merg să se îmbulzească în strălucitoarele saloane aurite şi luminate şi rămân până la ora la care soarele de iarnă înmoaie gheaţa şi anunţă că vremea de odihnă a trecut.

În ajunul Anului Nou a avut loc primul bal la Curte; mâine, joi, va avea loc al doilea. Cele două săptămâni de serate de la casa Suţu[12] sunt întotdeuna foarte frecventate. Lunea următoare splendidele sale saloane vor fi deschise pentru balul anual. A<alteţea> S<a> prinţul domnitor a promis că-l va onora cu prezenţa. Dar moartea domnului Nicolae Băleanu[13], unchiul doamnei Suţu, vine să strice aceste proiecte. Balul nu va mai avea loc. Alte saloane sunt luminate de lustre cel puţin o dată pe săptămână şi cei doritori de plăceri nu sunt deloc stânjeniţi, în acest moment, de a le onora seratele.

---

[11] Traducere după U<lysse> <de> M<arsillac>, *La rue, le monde, le théâtre*, în loc. cit., année II, no. 5, 30 Janvier, 1868.

[12] *Hotel Soutzo,* corect casa Suţu. Somptuosul palat al familiei Suţu (azi Muzeul de istorie al municipiului Bucureşti), construit în deceniul patru al secolului al XIX-lea, era locul centrul vieţii mondene a Bucureştilor acelui veac. În timpul iernii, aici aveau loc mai multe reuniuni dansante, frecventate de protipendadă, balurile găzduite de Grigore Suţu şi soţia sa Irina (fiica marelui bancher Ştefan Hagi-Moscu) deschizând şi închizând sezonul distracţiilor.

[13] *Nicolas Baliano.* Nicolae Băleanu (1802–1868), mare boier.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Croitoresele nu dorm deloc. Clubul sfintei museline, inventate de Sardou[14], nu va fi niciodată inaugurat în România. Rochii în formă de prismă, din tul strălucind de aur şi argint, stofe sclipitoare, ţesături alcătuite din fire de azur şi raze de stele, praf de aripi de fluture, pene de colibri şi compoziţii de pene ce alcătuiesc pene lungi ca ale păsării paradisului: iată ce iubeşte majoritatea femeilor, născute cu un zâmbet şi trăind într-un nor de aur. Dacă aş fi fost femeie, aş fi vrut să mă remarc printr-o toaletă simplă, dar simplă..., până la limita copilărescului...Dar, nu sunt femeie şi nu mă pot pronunţa.

În timp ce salonul dansează, să nu credeţi că prăvălia şi anticamera şomează. Dacă treceţi noaptea pe străzile Bucureştilor, întâlniţi peste tot numai muzică veselă. De la grădinile lui Mimi, până la *Pomul verde*[15], de la sala Bossel[16] până la sala Slătineanu[17], totul este bal: balurile societăţii, balurile astea, balurile alea. Servitoarea voastră, doamnă, aşteaptă să plecaţi pentru a-şi pune rochia voastră de ieri, să meargă să danseze cu valetul vostru de cameră, domnule, îmbrăcat în fracul vostru de săptămâna trecută. Cizmarul nu v-a adus escarpenii de lac pe care i-aţi comandat pentru că <i-a încălţat> pentru prima oară în acestă seară şi ajutorul de bucătar n-a fost în bucătărie în dimineaţa asta pentru că subreta din vecini i-a cerut <s-o înveţe> primul cadril, pe care-l repetă cu ea în oficiu.

La baluri, cei dezbrăcaţi se amestecă cu aceia prea îmbrăcaţi. Balurile mascate au început. Nu cunosc nimic mai lugubru. Fantome negre ce trec prin faţa noastră, susură cu o voce inumană lucruri care nu au nici un sens; domni, cărora li se spune: „Eu te cunosc!" şi pe care aceste trei cuvinte magice îi inflamează; spectatoare, care se dau în spectacol şi, pentru a acompania această fantasmagorie animalică, cascade de stearină ce plâng pe dominouri ...splendidă plăcere şi rară fericire.

Şi când nu este bal, se merge la teatru. Nu o să spun încă, pentru că nu am mers niciodată şi nu-mi place să mă fac ecoul opiniilor altora. Se dau asigurări că o companie italiană este excelentă şi trebuie să crezi, pentru că este un sentiment unanim; asta sporeşte regretele mele de a avea puţin timp pentru bucuriile artei, bucurii atât de scumpe la vârsta mea. Teatrul românesc este la modă, se spune că a luat avânt sub direcţia domnilor M<atei> Millo[18] şi Pascaly[19]. Teatrul german a fost

---

[14] Referire la Victorien Sardou (1831–1908), dramaturg francez ale cărei personaje feminine erau înveşmântate în muselină. În realitate muselina a apărut în Europa încă din secolul al XIII-lea, fiind adusă din India. Iniţial, materia primă era mătasea, iar mai târziu bumbacul. Regina Franţei, Maria Antoaneta, soţia regelui Ludovic al XVI-lea, agrea această ţesătură, adusă din import, în cea mai mare parte prin contrabandă. Abia în secolul al XIX-lea muselina a cunoscut o mare răspândire şi întrebuinţare, fiind fabricată şi în Europa.

[15] Sala se afla pe strada Sfânta Vineri, în partea din spate a unei curţi.

[16] Sala se afla pe Podul Mogoşoaiei (azi Calea Victoriei), în apropierea clădirii fostului Teatru Naţional şi era locul unde, în timpul iernii, se desfăşurau baluri publice de două ori pe săptămână.

[17] Situată nu departe de sala Bossel, tot pe Podul Mogoşoaiei, constituia, la rându-i, un loc predilect pentru balurile publice din timpul iernii.

[18] Matei Millo (1814–1896), actor, dramaturg, traducător, profesor de mimică şi declamaţiune la Conservatorul din Bucureşti, remarcabil interpret al unor creaţii comice din dramaturgia românească. Pentru el poetul Vasile Alescandri a scris *Cânticele comice*.

[19] Mihail Pascaly (1830–1882) actor, regizor, director al Teatrului Naţional până în 1877, profesor, traducător, autor dramatic şi publicist, animator al vieţii teatrale din România. A fost primul interpret al lui Hamlet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mai puțin fericit. După câteva încercări fără succes, câteva tentative demne de o soartă mai bună, această trupă veselă s-a împrăștiat și iată că azi resturile sale luptă să se reconstituie pentru a alcătui... păcat! un modest spectacol de cafenea[20] în marea sală a restaurantului Rașca[21]. Păsări de salon, iată-le devenite păsări de stradă. E sfâșietor!

O veste îmbucurătoare. Domnul Raphaël Felix[22], fratele marii Rachel[23], este la Iași cu o trupă franceză, din care face parte și Ravel, celebrul comic de la Palais Royal[24]. În câteva săptămâni vor fi aici și noi ne bucurăm de pe acum de serile pe care ni le pregătesc. Am văzut repertoriul: este amuzant, variat și foarte bogat.

În așteptare, un prestidigitator renumit, domnul Epstein, vine să ne țină câteva ședințe de magie și de ventrilogie. O să vă spun mai târziu. Marțea viitoare, un artist cu un merit deosebit, domnul Henry Ketten[25], ne va da, în sala Ateneului, un prim concert, al cărui program îl vom publica mai încolo. Nu anticipăm despre bucuriile pure pe care ni le promite acest frumos talent.

Atât pentru azi. Serioasa politică este încă aici; își reclamă locul. Intră sora mea!

Baluri, concerte și albume[26]

E puțin trist, dar adevărat, francezii trăiesc în străinătate, în general, izolați; cu ochii fixați constant spre patria absentă, ei nu speră decât să revină și asta nu este decât o profundă lăcrimare a inimii pentru că gândesc că poate iarba care le va acoperi mormântul ar avea ca vecini arborii verzi care le-a umbrit leagănul.

Germanii au fericitul privilegiu de a-și lua peste tot țara. Este sentimentul acestei universalități a țării lor care-i încălzește: Unde este deci patria germanului? – este pretutindeni grație spiritului de asociere și ușurinței lor de a crea pretutindeni un centru unde-și aduc obiceiurile, limba până la tradiții.

---

[20] *cafe chantant.*

[21] *Raschca.* Grădina s-a aflat pe actuala stradă Edgar Quinet, colț cu bulevardul Nicolae Bălcescu, fiind unul dintre localurile de elită ale Bucureștilor. Pe timpul verii, grădina Rașca constituia o atracție deosebită datorită fanfarei și orchestrei Operei, care aveau program în fiecare seară. Pe aleile înconjurătoare doamnele elegante se plimbau, ascultând muzică și etalându-și toaletele. În 1897, terenul pe care se afla a fost cumpărat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, pentru construirea unei aripi a Universității București.

[22] Raphaël Felix (1825–1872), actor, directorul al Théâtre de la Porte Saint Martin.

[23] Rachel Felix (numele real Elisabeth Felix, 1821–1858), actriță franceză de tragedie.

[24] Palais-Royal, numit și Palais-Cardinal, situat în centrul Parisului, la nord de Palatul Luvru, a fost reședința personală a cardinalului Richelieu. Proiectul a fost început de arhitectul Jacques Lemercier în 1629. În 1642, la moartea lui Richelieu, palatul a devenit proprietatea regelui și a dobândit numele de *Palais-Royal.* Între 1781–1784, palatul a fost extins, au fost reproiectate clădirile și grădina, iar din 1784 grădina și structurile din jurul palatului au fost deschise publicului. Palatul a devenit unul dintre cele mai importante locuri comerciale din Paris, fiind frecventat de aristocrație, clasa de mijloc și clasa de jos. În timp, saloanele, cafenelele și librăriile de aici au dobândit notorietate. De asemnea, la Palais-Royal funcționa unul dintre cele mai importante teatre publice din Paris, Teatrul Palatului Regal.

[25] Henry Ketten (1848–1883), compozitor și pianist maghiar.

[26] Traducere după U<lysse de> M<arsillac>, *Bals, concerts, albums*, în *loc. cit.*, an II, no. 7, 13 Février 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Fără a merge prea departe, Bucureştii au o astfel de colonie care face din diferite cartiere ale oraşului un adevărat colţ al poeticei Germanii. De exemplu, să mergi în cartierul Izvor[27] într-o zi de sărbătoare: nu auzi vorbindu-se decât germana; toate însemnele sunt scrise în această limbă; la fiecare pas o braserie, un restaurant sau o cafenea unde se cântă melodii îndrăgite din marea patrie; găseşti jocurile favorite ale populaţiei din Viena şi Berlin; un străin care vine aici, fără tranziţie, nu se crede deloc în capitala României; se gândeşte mai degrabă la o zână oarecare care l-a transportat pe malurile unuia din marile fluvii ale bătrânei Germanii.

Germanii iubesc cu pasiune dansul. Aşa că profită de numărul lor mare pentru a da periodic baluri, pline de antren şi veselie. Ah! doamnă, da, se merge acolo pentru a dansa şi nu, vă asigur, pentru a-şi arăta toaletele. Câţiva metri de muselină şi de panglici sunt suficienţi pentru a alcătui rochiile, cărora le lipseşte poate amploarea şi trenele lungi (avantaj mare pentru dansatori), dar cărora nu le lipseşte nici prospeţimea şi nici graţia.

Săptămâna trecută a avut loc balul Societăţii de tir, apoi balul Societăţii de gimnastică, apoi balul Societăţii filarmonice. Societăţile sunt formate din germani, dacă nu exclusiv, cel puţin în cea mai mare parte. La ultimul au avut amabilitatea să mă invite. Am răspuns cu promptitudine. Nu mai intrasem în sala Slătineanu de zece ani. Ce de schimbări în jurul nostru! Tinerele fete pe care le văzusem dansând atunci, fără griji şi vioaie, au devenit mame de familii, grave şi serioase, privind puţin melancolice la copii în creştere, care nu aspiră decât să le ia locul. Bărbaţii, care atunci îşi mângâiau cu vanitate mustăţile blonde sau brune, îşi ascund azi, cum pot, firele <de păr> argintate care lunecă ici şi colo, pe buzele lor... Şi totuşi, muzica fanfarelor sună vioi, antrenant; lămpile revarsă valuri de lumini asupra capetelor tinerilor cu <părul> de aur inele şi asupra frunţilor goale sau ridate; timpul trece, brutal, nemilos, zdrobind sub călcâiul său ce a fost tânăr şi frumos; sau mai bine, indiferent, făcând să înflorească noi flori sau să se maturizeze noi fructe.

O bătrânul meu Ronsard[28] câtă dreptate ai: Trece timpul, trece timpul, doamnă! Timpul nu se mai întoarce! Dar noi, mergem înainte! Şi unde mergem?...

Tinerele germane pe care le-am văzut dansând seara trecută nu se gândesc deloc la aceste reflecţii. Ele s-au dedat bucuriei inimii. Balul început la ora nouă seara nu se sfârşeşte, suntem asiguraţi, până la ora opt a dimineţii.

Un alt bal costumat va fi dat la Societatea filarmonică la sfârşitul carnavalului. Ni se promite multă distracţie. Nu ne îndoim defel că promisiunea nu va fi realizată.

Câţiva amatori de distracţie, au părăsit sala Slătineanu pentru a intra la sala Bossel, unde se dansează, de asemenea, şi de aici au plecat să-şi încheie seara la balul Operei. Mulţimea era numeroasă; costume în mare majoritate; strigăte asurzitoare ca peste tot; intrigi...Ce mai vrei?

Oamenii care nu se refugiază în niciun studiu, merg către dimineaţă la alte baluri, pe care m-aş abţine să le numesc. Într-un *afiş* de pe peretele uneia din aceste

---

[27] *Isvoru.*

[28] Pierre de Ronsard (1524–1585), poet francez, foarte apreciat la curtea regilor Franţei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

săli se spune. Traduc întocmai: „*Domnii*[29] sunt rugați să nu danseze cu pălăria pe cap și nici în cămașă; nu se vor bate cu lovituri de baston (numai loviturile cu pumnul sunt admise); sunt rugați să nu-și pună țigările aprinse pe mesele unde *doamnele* își pun șalurile; să nu scuipe pe jos sau unde se dansează".

Plecat din puf, vedeți unde am căzut!. Să ne întoarcem repede în regiuni mai curate.

Joia trecută am asistat la un concert dat în sala Ateneului de domnul Henry Ketten, cu concursul domnului Louis Wiest[30] și al domnului Sulzer. <Orașul> București ar fi invidiat de toate marile orașe ale Europei dacă ar avea un artist ca domnul Wiest. Însuși geniul muzicii face să freamăte sub degetele sale corzile viorii. Joia trecută, a interpretat o fantezie încântătoare, presărată cu melodii fermecătoare și cu tușele sale strălucite care sunt secretul originalității și puterii artistului inspirat.

Domnul Henry Ketten este un om tânăr, cu o față aproape feminină, aparent plăpând și nervos. La <prima> vedere nu bănuiești deloc că toată această aparență ascunde atâta energie și forță. Suntem asigurați că domnul Ketten este originar din Pesta, patria lui Franz Liszt[31]. În tot cazul este dintr-o familie de artiști inflăcărați. Hrănit cu tradițiile pure ale marii muzici clasice, îi place să-și pună talentul în serviciul inspiratorilor săi, Mozart[32], Beethoven[33], Chopin[34] și când abordează <creațiile> moderne, <îl allege pe> Wagner[35], acest geniu nerecunoscut de mulțime, dar adorat de cei care știu să aprecieze adevărata putere <a muzicii>. Dar, armoniei marilor maeștri, domnul Henry Ketten le împrumută o violență pe care ei n-au avut-o. Este aproape înspăimântător să vezi cum tânărul, posedat de demonul muzicii când se așează la pian, devine palid de emoție și că un fel de tremurat nervos pune stăpânire pe el, sub imperiul unei nobile și sfinte pasiuni. Notele curg

---

[29] *Les messieurs*!!!

[30] Corect Ludovic Wiest (1819–1889), violonist și compozitor austriac, naturalizat român în 1863, supranumit și „Strauss al Bucureștilor". A venit în Țara românească în 1838 la invitația domnitorului Alexandru Ghica pentru a organiza și dirija orhestra curții domnești. După expirarea contractului, s-a angajat ca prim-violonist la Opera Italiană (1844-1860), apoi la Societatea filarmonică română (1868–1877), iar între 1860–1880 a fost director al Teatrului Național, împreună cu Ioan Andrei Wachmann; în 1851, a înființat, pentru scurt timp, Conservatorul de Muzică din București. Inițiativa a fost reluată cu mai mult succes în 1864. Timp de trei decenii a fost capelmaistru, iubit de bucureșteni pentru prestațiile sale din timpul verii de la cafenelele din grădina Cișmigiu și Hanul Manuc și din sezonul de iarnă de la cafeneaua Fialkowski, de pe scenele de concerte sau de la seratele muzicale ale protipendadei.

[31] Franz Liszt sau Ferenc Liszt (1811–1886), compozitor și unul dintre cei mai renumiți pianiști ai tuturor timpurilor.

[32] Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791), compozitor german și austriac, unul din cei mai prodigioși și talentați creatori în domeniul muzicii clasice, autorul a 41 de simfonii, 27 de concerte pentru pian și orchestră, 7 concerte pentru vioară și orchestră și a 17 opere.

[33] Ludwig van Beethoven (1770–1827) compozitor german, considerat drept unul din cei mai mari compozitori din istoria muzicii.

[34] Frédéric Chopin (1810–1849), compozitor polonez, considerat unul dintre cei mai prolifici și influenți compozitori de muzică pentru pian.

[35] Richard Wilhelm Wagner (1813–1883) compozitor, dramaturg și teoretician al artei germane, unul din cei mai de seamă reprezentanți ai romantismului muzical.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ca o ploaie de perle pe instrumentul magic. De pe marginile de palisandru se răspândeşte melodia arzătoare, pe aripile flăcării, care va arde inima. Şi apoi tot acest tumult se potoleşte. Voci dulci înlocuiesc deodată accentele aprinse. Marşului lui Tanhäuser[36] urmează <cântecelor> de leagăn ale lui Chopin, sau mai clar artistul domolit cântă variaţii încântătoare pe această temă suavă ce animă pe quatuorul lui Rigoletto[37], ca o floare de vară care îmboboceşte sub clar de lună sub balconul unei grădini din Italia.

Da, pe cât este de tânăr, domnul Henry Ketten este deja un mare artist. În acest secol cu <oameni> cu faimă recunoscută, căci sunt numeroaşi oameni de talent, locul lui este printre cei mai buni şi distinşi. Va lăsa aici o amintire durabilă.

Deoarece sunt în domeniul artei, vreţi să-mi permiteţi să vă conduc la domnul Szathmary[38]? Am putea petrece aici câteva ore foarte agreabile. Domnul Szathmary a trimis la expoziţia universală de la Paris câteva acuarele, care au fost remarcate şi care fac cunoscute obiceiurile românilor mai bine decât toate cărţile din lume. Păcat! Obiceiurile se duc şi însăşi costumele care fac originalitatea acestui popor dispar puţin câte puţin. Vechiul veşmânt al boierilor, atât de maiestos la cei bătrâni cu barbă albă, a dispărut complet în oraşele noastre. Acum cincisprezece ani, încă se mai întâlneau câţiva reprezentanţi ai vremurilor vechi şi, din punct de vedere pitoresc, era curios şi venerabil. Astăzi, totul s-a sfârşit. Haina strâmtă din Occident a înlocuit, şi la cei bătrâni, haina largă îmblănită şi brâul din caşmir, egalitatea în faţa legii a adus egalitatea veşmântului. Nu ne plângem de o manieră absolută, dar îi este permis poetului şi artistului să regrete aceste flori ale ruinei. De asemenea, femeile au abandonat, cu puţine regrete, costumul naţional, care le făcea încântătoare.

Ele sunt încântătoare mereu, dar ar fi fost mult mai bine dacă ar fi purtat încă un turban din muselină cu fir de aur, între cutele căruia îşi răsuceau părul, în loc de a purta aceste conciuri îngrozitoare care sunt cel mai oribil lucru pe care geniul urâtului l-a inventat.

Pentru a regăsi acest încântător costum maiestos, trebuie deja să mergi la sat, *mult mai fidel obiceiurilor vechi decât oraşul. Desigur, pot fi găsite în albumele* domnului Szathmary. Acest artist obişnuit, ca şi domnul Wiest, să facă din România patria lui adoptivă, a început publicarea unui album cromolitografic unde sunt reproduse, cu o mare fidelitate, costumele naţionale, tipurile şi personajele istorice ale Românei. Aceste dovezi, foarte frumoase, s-ar vinde la preţuri foarte mici pentru a răspândi, o dată în plus, sentimentul artei şi amintirilor istoriei. Acest lucru i se datorează prinţul Carol I, care a avut primul gând despre acestă utilă întreprindere; prin generozitatea sa inepuizabilă a suportat toate cheltuielile.

Un alt album foarte interesant şi terminat deja reuneşte cele mai pitoreşti imagini din ţara românească. Călătorii ale căror afaceri i-au adus numai la

---

[36] Referire la uvertura operei *Tannhäuser* de Richard Wagner.

[37] Piesă muzicală sau mai precis gen muzical, destinat a fi interpretat de patru solişti, fără acompaniament. În muzica clasică, mai precis în muzica de cameră, quatuorii interpretează „sonate în patru". Autorul se referă la quatorul din actul trei al operei *Rigoletto* de Giuseppe Verdi.

[38] Carol Popp de Szathmári (1812–1887), pictor şi grafician de origine maghiară din Transilvania, primul fotograf de artă şi documentarist din România şi unul dintre primii fotografi din Europa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bucureşti şi care s-au întors <în locurile din care au venit> fără a vedea altceva decât acest oraş şi drumul care-l leagă de Giurgiu, nu-şi pot imagina ce este România. Trebuie să fi trecut prin acestă monotonă şi tristă câmpie care se întinde de-a lungul Dunării şi să meargă spre munţi pentru a înţelege tot ceea ce natura a oferit drept comori ale harului şi frumuseţii acestei ţări binecuvântate. Graţie albumului domnului Szathmary ne putem da seama de admiraţia pe care românii o au faţă de munţii lor şi de priveliştile admirabile care se întâlnesc la fiecare pas. Vom face aici o descriere completă a întregii Românii, dacă vrem să descriem fiecare din aceste mici imagini, alese cu un gust perfect şi executate cu mult talent. Mănăstirile au aici un rol mare; este drept: sunt monumentele cele mai curioase ale României. Aşezările ţiganilor dezvăluie caracteristici puţin cunoscute ale acestei ţări, unul din lucrurile primitive care vă fac să vă întoarceţi în urmă cu douăzeci de secole. Prinţul Carol I a trimis câteva albume M. S. împăratului Rusiei[39], M. S. regelui Prusiei[40], M. S. regelui Belgiei[41], A. S. Contelui de Flandra[42], cumnatul său; etc., etc. Alte albume vor fi trimise în străinătate şi vor face cunoscută una din ţările cele mai favorizate de natură, cele mai nefericite din cauza oamenilor.

Ecouri mondene[43]

Carnavalul s-a terminat. Printr-o coincidenţă fericită, dar rară, calendarul iulian[44] şi calendarul gregorian[45] sunt aproape de acord în acest an şi împreună, catalici, ortodocşi şi protestanţi, intrăm în sezonul pe care părinţii noştri îl numesc al căinţei şi care în realitate ne face să avem un timp de odihnă. Odihna este relativă, căci dacă ar fi să dăm crezare unor indiscreţii, postul Paştelui n-ar fi în întregime sacru, cu lecturi pioase şi meditaţii sfinte. Sub pretextul unor concerte şi a unor reuniuni intime, sigur este un salon unde lămpile sunt aprinse şi, când lămpile sunt aprinse, ar fi prea barbar să le condamni să lumineze numai glugile *penitenţilor sau rasele quakerilor*[46]. *Lumina aduce lumină: florile îmbobocesc la* soare; dantele şi diamantele strălucesc sub lămpi. De acolo vor fi, prin urmare, în

---

[39] Alexandru al II-lea Nikolaievici (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881).

[40] Wilhelm I, rege al Prusiei, dinastia de Hohenzollern (1861–1871), apoi împărat al Germaniei (1871–1888).

[41] Leopold al II-lea (Léopold Louis Philippe Marie Victor, 1835–1909), rege al Belgiei (1865–1909).

[42] Prinţul Filip al Belgiei (1837–1905), al treilea fiu al regelui Leopold I al Belgiei, numit conte de Flandra la 14 decembrie 1840.

[43] U<lysse> <de> M<arsillac>, *Echos mondains*, în *loc. cit.*, an II, no. 9, 27 Février 1868.

[44] Calendarul iulian a fost introdus de Iuliu Cezar în 46 î.Hr., intrând în uz în anul următor. A fost folosit, în unele ţări, până în secolul XX şi chiar şi azi de unele biserici naţionale ortodoxe.

[45] *Calendarul gregorian*, cel mai răspândit, a fost introdus de Papa Grigore al XIII-lea la 24 februarie 1852 la propunerea doctorul Aloysius Lilius, originar din Neapole. *Calendarul gregorian* a fost preferat pentru a corela anul mediu cu cel astronomic (în cazul *calendarului iulian* anul mediu era mai lung decât cel astronomic).

[46] Numele dat membrilor sectei protestante numite şi *Societatea Religioasă a Prietenilor*, apărută în Anglia secolului al XVII-lea, în timpul revoluţiei engleze în rândul populaţiei sărace de la oraşe. Iniţial, termenul a avut o conotaţie peiorativă, ulterior devenind titulatura semioficială a sectei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

serile ce vor veni, ecouri pentru materialul nostru, subiecte pentru bârfă şi povestiri. Nu o să abuzăm, credeţi-ne. Astăzi, pentru ultima dată, ascultăm notele pe care o mană uşoară şi plăcută ni le arată.

Pe când foiletonul vostru? ne-a întrebat duminica trecută o tânără graţioasă, în momentul în care părăseam tribuna Ateneului, unde am vorbit timp de două ore despre *Chute d'un ange*[47] şi despre rolul îngerilor în literatura modernă. Raportul între subiectul conferinţei noastre şi foiletonul care a fost cerut este atât de evident încât cel de-al doilea să pară corolarul celui dintâi? Bineînţeles, după ce s-a vorbit despre îngeri, a vorbi despre femei este ca şi cum ai trece de la azurul în care navighează astrele la cel în care se mişcă sufletele noastre. Deci suntem pregătiţi şi, graţie colaborărilor diverse, alese pentru a ne veni în ajutor, ne-a fost uşor să scriem ceea ce urmează.

Este vorba, bineînţeles, despre ultimul bal la Curte şi nu aveţi nevoie de noi să repetăm că ceea deja v-am spus, cu privire la gustul perfect care există la aceste serbări şi la graţioasa amabilitate a prinţului domnitor ce animă suverana sa bunătate. Noi am descris de mai multe ori scările mărginite de flori, saloanele strălucind de lumânări, draperiile de catifea, şi coloanele din lemn aurit care le susţin, mişcarea mulţimii, toate împodobite cu aur şi pietre preţioase şi parfumurile care se răspândesc din veşmintele femeilor şi muzica ce acompaniază dansul şi bârfele mondene.

Ştiu că vreţi, cititoare curioasă, care duminica mă întreabaţi: Pe când foiletonul? Aţi fi fost la bal, deci aţi fost una dintre graţioasele podoabe, dacă suferinţa nu v-ar fi reţinut la domiciliu şi aţi vrea să ştiţi cum erau îmbrăcate femeile din lumea voastră. Deja găsiţi acest preambul prea lung. Hai să nu vă fac să aşteptaţi prea mult. Iată ce am văzut. Să ne cerem scuze celor pe care nu le vom numi, pentru uitarea obligată sau indiferenţa aparentă? Din păcate nu ne aşteptăm la mai mult şi vom suferi de mânia lor crescută, care latră fără să muşte[48].

Doamna Irina Suţu[49] purta o rochie albă din moar, împodobită cu volane din dantelă albă, pusă în evidenţă de un guler îngust din catifea neagră, presărat cu perle albe. Austeritatea acestor culori era corectată de splendoarea bijuteriilor, care le sporeşte. Astfel, fiecare volan era prins cu agrafe cu briliante, un nod de briliante scânteia pe fiecare umăr; pelerina din moar şi catifea de Bruxelles, se prindea în spate printr-o agrafă cu briliante, în genul baticului Mariei Antoaneta[50]; în sfârşit o egretă din briliante, strălucea în păr. Vedeţi că doamna Suţu a urmat tradiţiile eleganţei ea fiind una din tipurile cele mai complete din România.

---

[47] Referire la poemul cu acelaşi nume de Alphonse de Lamartine (1790–1869) apărut în 1838.

[48] *Qui égratigne sans déchirer.*

[49] *Ireene Soutzo*, soţia lui Grigore Suţu.

[50] Maria Antonia Iosefa Iohanna de Habsburg-Lorena (1755–1793), regină a Franţei (1774–1792), soţia regelui Ludovic al XVI-lea, cunoscută mai degrabă pentru unele excese (considerate exagerări de unii istorici) şi pentru moartea sa, fiind executată prin ghilotinare în timpul revoluţiei franceze în 1793.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Simplă, dar adorabil de grațioasă, doamna prințesă Natalia Filipescu[51] era toată în roz și frumosul ei păr blond era pudrat. Era ca o dimineață de primăvară, păstrând din neatenție sau mai degrabă de dragul contrastului, un pic de zăpada iernii.

Dacă am fi încoronat <pe cineva> una dintre coroane ar fi aparținut doamnei Zoe Florescu[52], născută Brăiloiu[53], ieri copil, a cărei frumusețe ingenuă era odată lăudată, astăzi femeia pe care trebuie să o lăudăm pentru frumusețea splendidă. La ultimul bal a purtat o toaletă, un pic grea pentru vârsta ei, dar de o rară eleganță. Era o rochie din satin trandafiriu, împodobită cu dantelă albă, așezată pe ceea ce noi numim platoșă, cuvânt îndrăznеț care face un lucru rău fermecător: mai bine spunem o capă în formă de cochilie, pe margini cu satin trandafiriu și cristal; corsajul era de asemenea încadrat de rulouri trandafirii, ornate cu cristale; pe cap, doamna Zoe Florescu purta o panglică lată din catifea trandafirie în două nuanțe din care ieșeau lungi siraguri de perle albe, ce jucau în buclele de abanos ale părului său. Luați una din aceste flori vii[54] pe care le-a imortalizat creionul lui Granville[55] și veți avea idee de tânăra căreia i-am descris așa de rău toaleta.

Doamna Maria Conduratu[56] pusese în costumul său elemente ce aminteau de antica noastră Galie. Se spunea că una din aceste Druide[57] poetice bântuie pădurile primitive. Pe rochia sa din satin alb și tunica din tul cu fir de aur curgeau ghirlande de frunze de stejar și ghinde de aur, frunziș consacrat domnului Isus.

De remarcat este și toaleta doamnei Sofia Urlățeanu[58]. Originalitatea plătcii corsajului său care se încadrează pe o rochie albă, împodobită cu dantele neagre, arăta un gust rar și rafinat.

Nu putem trece sub tăcere nici toaleta doamnei Crăsnaru[59] care purta o rochie din satin bleu împodobită cu dantele albe, mărginite de siraguri de perle, de care atârnau fâșii din tul cu cristale; nici toaleta foarte bogată și foarte frumoasă a doamnei Ecaterina Filișanu[60] care merită desigur o descriere mai amănunțită. Așadar, doamna Filișanu purta o rochie verde, înconjurată de dantele albe și de satin alb, peste ea o tunică albă, toată mărginită cu dantele albe și satin alb; pe partea din față a tunicii bucăți de satin și dantele erau adăugate în partea de jos a fustei.

---

[51] *Nathalie Philipesco*

[52] *Zoe Floresco*

[53] *Braïloï*

[54] *Fleurs animées*

[55] Conotat *Granville*. Jean Ignace Isidor Gérard cunoscut sub pseudonimul de J. J. Grandville (1803–1847) caricaturist francez, remarcat pentru litografiile *Les tribulations de la petite propriété* (1824), *Les plaisirs de tout âge* și *La Sibylle des salons* (1827). Cea care avea să-i aducă faima a fost *Les Métamorphoses du jour* (1828–1829) alcătuită din șaptezeci de scene în care personajele sunt bărbați cu fețe de animale. Desenele sunt remarcabile prin abilitatea deosebită cu care sunt reprezentate caractere umane în figuri de animale.

[56] *Condorato*, Maria Conduratu (1821–1876), căsătorită inițial cu Gheorghe Costa Foru, politician, ministru și apoi cu Grigore Alexandrescu.

[57] În cultura celților, druizii era persoane culte și instruite, o elită a societății, membri ai bisericii precreștine. Ei erau: preoți, vraci, profesori, administratori. Atât bărbații cât și femeile puteau fi numiți druizi.

[58] *Sophie Urletziano*

[59] *Cresnaro*

[60] *Catherine Filisano*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

De asemenea, la bal erau tinere grațioase, pe care am dori să le numim, dacă timpul și spațiul permit: domnișoara Elena Steege[61], într-o rochie albă simplă, semănând cu o floare de primăvară, domnișoara Voinescu[62], de asemenea <în rochie> albă, cum se cade la vârsta și prospețimea ei, domnișoara Esmeralda Cantacuzino[63], într-adevăr încântătoare în vaporoasa sa toaletă din muselină roz, având partea de jos a rochiei alcătuită din volane și satin roșu <așezate> oblic și în partea din față a corsajului o ușoară garnitură din tul, mărginită de satin și terminată cu buchete de trandafiri; – la această descriere nu vă apare în față una din acele mici zâne încântătoare din tablourile lui Boucher[64] sau Watteau[65]? – Domnișoara Iulia Blaremberg[66] era, de asemenea, foarte elegantă în rochia de tafta roz, ornamentată în partea de jos cu un volan lat din tul încrețit și cu corsajul diafan din tifon roz încrețit și rulat în jurul taliei; domnișoara Olga Blaremberg era neîntrecută în grație și frumusețe; ea purta o rochie din muselină albă, ornată cu tul, pe care a adăugat fluturi din satin alb, o eșarfă din tul fiind înnodată în jurul taliei.

În contrast cu aceste toalete proaspete, asemenea ciocârliei ce îi cânta în zori lui Romeo, erau două costume în negru și auriu, care aminteau de nopțile înstelate din climatul nostru binecuvântat; cele care le purtau erau franțuzoaice, devenite romînce. Una era doamna Teriachiu[67], cealaltă doamna Constanța Filipescu[68]. Rochia doamnei Teriachiu era din satin negru, acoperită cu tul negru cu fir de aur, prins cu buchete de crini și găitane din aur. Cea a doamnei Filipescu se asemăna un pic, dar era diferită; un colier mare, frumos, de formă unui cercel lung, completează această bogată și originală podoabă.

Desigur erau foarte elegante și alte toalete, ca aceea a doamnei Murgulescu: rochie verde cu dantelă albă pe care curgeau ghirlande de frunze, prinse cu buchete de trandafiri.

---

[61] *Hélène Steege*, probabil fiica lui Ludovic Steege (1813–1872), ministru de finanțe al României (1863–1865), diplomat.

[62] *Voynesco*

[63] *Esmeralda Cantacuzène*

[64] François Boucher (1703–1770) pictor francez, reprezentant al stilului rococo, portretist remarcabil, renumit pentru picturile sale idilice și senzuale, cu tematică bucolică sau alegorică.

[65] Jean-Antoine Watteau (1684 – 1721), pictor francez care crează în tablourile sale o atmosferă ireală, înfățișând o fericire intangibilă. Temele predilecte ale artistului erau curtea regală și teatrul. Tehnica utilizată și preferința pentru culorile vii constituie un omagiu adus lui Rubens. Watteau are un rol fundamental în înnoirea picturii franceze, devenind creatorul unui nou gen, intitulat „serbări galante", popular în arta rococo. Pictura lui a deschis drumul lui François Boucher și Jean-Honoré Fragonard.

[66] *Julie Blaramberg* (1848–1890). Potrivit lui Emanuel Bădescu (http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/fotoistorie-povestea-de-dragoste-a-elisei-de-blaremberg-5111740/, consultat 4 iulie 2014) Iulia ar fi rodul legăturii dintre Elisa Moret de Blaremberg și pictorul francez Charles Doussault, aflat în suita prințului Albert de Prusia, în vizită la curtea lui Gheorghe Bibescu. De gura lumii, în familie s-a hotărât ca Iulia să fie considerată copilul din flori al unui din frații mamei, adoptat de sora lui... Prin acest artificiu, Iulia a fost crescută și educată chiar de mama ei, cunoscuta pianistă, profesoară de muzică și directoare a Școlii Centrale de fete. Mai târziu, a luat lecții de pian de la Marmontel, elevul lui Chopin și s-a căsătorit cu Ioan Cocorăscu. Elise de Blaremberg s-a dedicat carierei didactice. A încetat din viață în anul 1897, la venerabila vârstă de 87 ani.

[67] *Teriachi*, soția lui Alexandru Teriachiu (1829–1893), diplomat și om politic român, ministru al Cultelor și Intrucțiunii Publice și al Afacerilor Străine, fondator al Partidului Liberal.

[68] *Constance Philipesco*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am remarcat de asemenea o toaletă foarte originală purtată de doamna Constance Suțu[69]: era o rochie din moar fucsia, împodobită ca o corolă pe partea de jos cu nenumărate șiruri de dantelă ecru și panglici din satin; tunica era din tul transparent, invenție grațioasă care aminteşte de aurora, sau, dacă ne place mai mult, de picăturile de ploaie pe frunzişul unui tufiş. Nimic mai încântător ca toaleta doamnei Constanța Florescu[70]: rochie, dar acoperită cu dantelă neagră și cu <un colier> din autrocit.

Dacă numele de Coralia Slăvescu vine ultimul pe pana mea, este că vreau să păstrez, în sfârșit, amintirea uneia dintre cele mai amabile printre reginele amabilității din această lume minunată. Ea era îmbrăcată simplu, dar această simplitate este mai bună de multe ori decât bogăția. Imaginați-vă o rochie din tul alb presărată cu miozotis. Este puțin, nu-i așa? Ei bine! Era delicioasă!

Timpul mă presează și nu am spus nimic de doamna Elena Boerescu[71] cu care regret de a nu avea ocazia să vorbesc la ultimul bal; ca întotdeuna era foarte elegantă și grațioasă; în măsura în care îmi amintesc, purta o rochie roșie cu dantele negre, dar doamna Boerescu era dintre acelea care împodobesc toaleta în loc ca aceasta să o facă. Am spus multe de doamna Alexandrina Roznoveanu[72], care poartă de asemenea o rochie de <culoarea> cireșului, acoperită cu dantele negre. Dar nu voi sfârși cu adevărat fără a numi doamnele Schinas și Ecaterina Philitis[73], încântătoare amândouă, prima cu o rochie din tul albă, împodobită cu satin de <culoarea> porumbului și cea de-a doua într-o rochie albă, împodobită cu flori de câmp; doamna Radovici, care avea o rochie din muselină galbenă în partea de sus cu dantelă albă de care erau legate lungi panglici din satin galben; doamna Zaïra Niculescu, strălucind de bijuterii, împodobite mai mult de tinerețea și frumusețea ei; doamna Sion, a cărei rochie din tul alb, împodobită cu dantele negre și frunze din satin alb era bogată și de un gust rafinat.

Și cu asta doamnelor, ajunge. Nu vreau să lungesc această înșiruire aridă. Nu-mi rămâne decât să vă dau o veste bună. Domnul Raphaël Felix, fratele marii Rachel, este aici cu o mare companie franceză care a obținut cele mai răsunătoare succese în întreaga Europă. Domnul Felix își propune să dea o serie de douăzeci de reprezentații la Teatrul Național. Câteva dificultăți se ridică, dar sperăm că vor fi aplanate. Abonamentele vor fi rapid vândute și noi o să avem seri excelente în așteptarea și atingerea primăverii, despre care încă ne vine greu să credem că ar pregăti dimineți dulci și seri călduțe.

Strada, lumea, teatrul[74]

Săptămâna a fost fructuoasă; atât de fructuoasă încât nu știu cum o să <încapă ceea ce vreau să> scriu în spațiul restrâns pe care mi l-a lăsat politica.

---

[69] *Constance Soutzo.*
[70] *Constance Floresco.*
[71] *Hélène Boéresco.*
[72] *Alexandrine Rosnovano.*
[73] *Catherine Philitis.*
[74] Ulysse de Marsilac, *La rue, le monde, le théâtre*, în *loc. cit.*, an II, no. 10, 5 Mars 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sâmbătă am asistat la ultima reprezentație cu *Faust*[75] la teatrul italian; duminică am fost invitat la Ateneu la o serbare de caritate; luni o invitație binevoitoare a prințului Bibescu[76] ne-a constrâns să împărțim seara între o ședință de prestidigitație ținută la un hotel și prima reprezentație a unei noi opere *Jone*[77]; în sfârșit marți, adică ieri, compania franceză sub direcția dlui. Raphaël Felix, ne-a făcut să urmăm calea uitată a anilor tinereții, restabilind dulci și pure emoții, pe care le crezusem pierdute în exilul nostru.

Mai târziu venim să vorbim despre teatrul italian. Excelenții artiști care au încântat serile acestei ierni au adunat deja de mult laudele care le-au fost aduse. Admirația publicului se împarte între doamna Noël Guidi, artistă distinsă, cântăreață abilă și domnișoara Angelica Moro, talent plăcut și cald, ce a lăsat la București o amintire de neuitat.

Direcția a dat dovadă de inteligentă și fericită <inspirație> în alegerea artiștilor și a repertoriului. Multe opere, necunoscute la București: *Faust, Cizmarul și zâna*[78], *Jone,* au avut un triumf răsunător. Singurul regret pe care ni-l inspiră alegerea acestor piese, este că (excepție *Faust*) au strălucit ca un meteor: venite prea târziu, au dispărut prea repede. Să sperăm că anul următor dl. Franchetti ne va face aceste bucurii pe care anul ăsta numai le-am gustat. Să ridici sufletele pe aripile melodiei nu este o operă de civilizație în adevăratul sens al cuvântului?

Așa a înțeles dl. V. A. Urechia[79], director general în <Ministerul Cultelor și> Instrucțiunii Publice, căruia îi datorăm excelenta seară pe care am petrecut-o duminica trecută la Ateneu. Iată programul: după un imn cântat de elevii de la Conservator, sub îndrumarea dlui Flechtenmacher[80], dl Urechia a ținut un discurs, foarte moral, foarte ingenios, despre o temă interesantă, <și anume> cum înțelege odihna fiecare popor. Cel mai bun elogiu pe care îl putem aduce discursului dlui Urechia, este că nu a părut lung nici unei persoane, în ciuda promisiunilor seducătoare ale programului care anunța a mare varietate. Am ascultat, de fapt, un concert la care au participat doamna Luiza Alexandrescu Urechia[81], domnișoara

---

[75] Operă în cinci acte compusă de Charles Gounod (1818–1892) a cărei premieră a avut loc la 19 martie 1859 la „*Théâtre Lyrique*" din Paris.

[76] Nicolae Bibescu (1832–1890), al doilea fiu al domnitorului Gheorghe Bibescu, care a deținut funcția de prefect al poliției capitalei în perioada martie–iulie 1862. La 8 iunie 1862, colonelul Nicolae Bibescu s-a aflat în trăsura deschisă, alături de primul ministru Barbu Catargiu, fiind martor la uciderea acestuia.

[77] Operă în patru acte de Errico Petrella (1813–1877), a cărei premieră a avut loc pe scena operei „Scala" din Milano la 26 ianuarie 1858.

[78] Opera *Cizmarul și zâna* (*Crispino e la Comare)* a fost scrisă, în colaborare, de Luigi Ricci și Federico Ricci, iar libretul de Francesco Maria Piave. Premiera a avut loc la 28 februarie 1850 la teatrul din Veneția.

[79] Vasile Alexandrescu Urechia (1834–1901) istoric, scriitor, om politic român de orientare liberală, membru fondator al Academiei Române, profesor la Universitatea din Iași, iar ulterior la Universitatea din București, membru corespondent al Academiei spaniole.

[80] Alexandru Adolf Flechtenmacher (1823–1898), compozitor, violonist, dirijor și pedagog din Moldova. În perioada 1864–1869 a fost director al Conservatorului de muzică și declamațiune din București, devenit apoi Universitatea națională de muzică din București.

[81] *Louise Alexandresco Urechia,* a doua soția a lui Vasile Alexandrescu Urechia, o cântăreață amatoare de origine germană, numită înainte de căsătorie Luiza „Zettina" Wirth.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ninița Alexandrescu[82], sora sa, și dl. Rosemberg. Doamna L<uiza>. Urechia a cântat cu o voce tânără, proaspătă și pură, o romanță frumoasă în limba română și un cântec franțuzesc. Domnișoara Ninița Alexandrescu este o tânără cu un mare talent, deja consacrat pe marile scene ale Italiei. Ea a cântat cu o remarcabilă strălucire un cântec românesc, care a fost întâmpinat cu vii aplauze și un cântec liric de Donizetti[83]: *Copilul mort.* Dl. Rosemberg are o frumoasă voce de tenor; el a cântat în italiană delicioasa romanță din *Favorita: Angel atât de pur*[84] și o arie din *Trubadurul*[85]. Apoi a urmat partea teatrului. Dl Millo a obținut pentru a suta oară ovațiile provocate mereu de minunata sa inspirație, pe care o știm cu toții și care se numește *Barbu Lăutaru*; în sfârșit dl și doamna Pascaly, asistați de dl Velescu[86] și de d<omnișoa>ra Theodorița[87], au interpretat cu multă eleganță și suflet o mică scenetă, tradusă din franceză: *Noaptea unei stele.* Seara a fost frumoasă. Succesul se împarte între Societatea literară transilvană, Liga de învățământ și Societatea de gimnastică și tir. Atracției elocinței muzicii și artei dramatice i se adaugă, după cum se vede, atracția unui lucru bine făcut.

Luni seară, vastele saloane ale hotelului unde locuiește familia prințului N<icolae> Bibescu s-au deschis unei mulțimi elegante și alese, pe care prințul și prințesa Bibescu[88] o invitase la o ședință de prestidigitație. Este inutil să vorbim despre bunăvoința perfectă care a caracterizat acestă sărbătoare intimă. Întregul corp diplomatic și consular, oameni politici aparținând tuturor nuanțelor opoziției, femei care înfrumusețează de obicei saloanele noastre, mulți străini, francezi, bineînțeles (se știe că doamna Bibescu este nepoata mareșalului Ney), au răspuns acestei amabile invitații ce le fusese adresată. Serbarea s-a prelungit mult în noapte.

Și acum vă rog, să mă lăsați să vă spun mai pe larg despre teatrul francez. Nu avem ceva asemănător la București. Nu putem fi acuzați de indulgență excesivă dacă adăugăm că și în Franța chiar este greu de găsit o trupă atât de complexă și remarcabilă ca aceasta. [În continuare Marsillac prezintă una din piesele jucate de trupa franceză și face câteva aprecieri deosebit de elogioase la adresa interpreților francezi.]

---

[82] *Ninizza Alexandresco.*

[83] Domenico Gaetano Maria Donizetti (1797–1848), compozitor italian de muzică de operă *bel canto*, autorul a 75 de opere, 16 simfonii, 19 cvartete etc. Cele mai cunoscute opere sunt *Lucia di Lammermoor*, *Don Pasquale*, *Don Gregorio*, *Elixirul dragostei.*

[84] Referire la opera *La favorite de* Domenico Gaetano Maria Donizetti, a cărei premieră a avut loc în 1840 la Paris.

[85] Operă compusă de Giuseppe Verdi (1813–1901) pe un libret de Salvatore Cammarano, scris după tragedia „El trovator" de Antonio Garcia Gutiérrez, a cărei premieră a avut loc la Roma la 19 ianuarie 1853.

[86] *Velesco.*

[87] *Théodoritza.*

[88] Nicolae Bibescu s-a căsătorit cu Louise Helene Ney d'Elchingen (1842–1893), nepoata mareșalului Ney (1769–1815), duce de Elchingen, prinț de Moscova, general, mareșal și *pair* al Franței, care s-a remarcat în timpul războaielor napoleoniene. După bătălia de la Waterloo a fost condamnat la moarte pentru trădare și executat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Strada, lumea, teatrul[89]

Strada este îngrozitoare, lumea este tristă, din fericire ne rămâne teatrul pentru a ne consola şi distra. Căldura noului anotimp a topit ultimele straturi de gheaţă pe care iarna ni le lăsase moştenire. Solul neprielnic al Bucureştilor s-a transformat din nou în această fiertură îngrozitoare pe care de atâtea ori, vai! am blestemat-o şi tot degeaba. Anii vin unii după alţii, urmează revoluţii, se fac mari transformări sociale...şi noroiul rămâne[90].

Pe jos, <se trece> prin mocirlă. În trăsură, eşti zdruncinat. Pe străzile noastre este un loc, foarte circulat de altfel, unde solul cu ridicături pare făcut dinadins pentru a produce lovituri, cum nici cea mai bogată imaginaţie nu poate închipui. Te temi de stradă şi ai vrea să rămâi în saloane, dar saloanele sunt închise. Suntem în postul Paştelui. Totuşi, zgomotele sărbătorii vin acum până la noi. Acum câteva zile, elegantul şi distinsul hotel *Oteteleşeanu*[91]a ţinut ultima sa serată din sezon, serată în întregime intimă...unde s-a dansat, în toalete de bal, până la ora cinci dimineaţa.

Duminica viitoare, domnul şi doamna Constantin Niculescu dau o serată dansantă. Graţioasa stăpână a casei poate conta pe o mulţime numeroasă şi împodobită.

Alte sărbători se pregătesc. Şi cum suntem în post, mulţi oameni găsesc seratele prea lungi.

În Franţa, postul Paştelui este sezonul oratorilor creştini. Acelaşi public, care în ajun, seara, aplauda vocalizele divei Patti[92] sau cascadele domnişoarei Schneider, merge mâine să asculte conferinţele părintelui Hyacinthe[93] sau plânge cu lacrimi la predicile venerabilului preot. Aici, un fapt elocvent, avem tribuna Senatului şi a Adunării legislative şi conferinţele de la Ateneu. Există şi spirite rele cărora le place mai mult teatrul.

Cântăreţii italieni sunt plecaţi sau vor să plece. Când vin rândunicile, ei pleacă. Fără ei, la sfârşitul sezonului a fost trist, dar norocul a adus anul asta compania franceză a domnului Raphaël Felix şi iată-ne consolaţi din plin.

Îmi imaginez că atunci când cortina se ridică în faţa artiştilor şi ei văd dincolo de rampă sala plină de o mulţime care umple culoarele şi se îngrămădeşte în loji,

---

[89] Ulysse de Marsilac, *La rue, le monde, le théâtre*, în *loc. cit.*, an II, no. 11, 12 Mars, 1868.

[90] „Scriam asta acum trei zile şi era adevărat. Azi praful s-a unit cu noroiul la Şosea, pe străzile principale, şi asta nu aduce atingere canalizării care există în unele locuri. De unde rezultă două plăgi în loc de una". **(n. a.)**

[91] *Ottételeşano.* Hotelul s-a aflat pe locul actualului Teatru de revistă „Constantin Tănase". Iniţial a fost Casa Oteteleşanu şi a aparţinut lui Ioan Şerban Oteteleşanu, un om foarte bogat, vornic al Capitalei şi filantrop. În 1875 un incendiu a distrus hotelul, renovat ulterior de francezul Gillet, care a dispus şi adăugarea unui etaj. Aici a fost deschis un restaurant, care, împreuna cu hotelul, au primit numele *Frascatti.*

[92] Adelina Patti (1843–1919), soprană de origine spaniolă, considerată de unii drept cea mai mare cântăreaţă de muzică de operă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Marsillac se referă de fapt la tragediana italiană Adelaida Ristori, soprana spaniolă Adelina Patti cântând pentru prima oară în România în stagiunea 1885–1886.

[93] Charles Jean Marie Loyson (1827–1912), cunoscut sub numele său religios de Părintele Hyacinthe, preot romano-catolic, predicator şi teolog francez celebru. El s-a remarcat prin predicile sale de la Notre Dame de Paris prin care încerca să concilieze catolicismul cu ideile moderne.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mulțime inteligentă, simpatică, care nu lasă să-i scape nici o nuanță a spiritului francez fără a o saluta cu un surâs, distanța care ne separă de Paris dispare și, de bună voie, atât cât te afli la teatru, uiți de cele șase sute de leghe[94] care sunt între bulevard și noi... [În continuare autorul descrie spectacolele trupei franceze și face referiri la jocul actorilor].

Strada, lumea, teatrul[95]

Azi e întâi mai. Am scris asta vineri dimineața, într-o cameră încălzită ca în decembrie, căci climatul Bucureștilor ne dă fericitul prilej de a avea zile de vară în aprilie și zile de iarnă în mai. Cerul este gri, atmosfera rece, mugurii abia răsăriți ai tinerilor arbori se înfioară în bătaia vântului; câteva rândunici imprudente, surprinse și înfrigurate sub streșinile unde și-ar fi așezat cuiburile, au fost păcălite de calendar. Luna mai nu este decât o minciună ca atâtea altele.[...]

Dacă luna mai condamnă plimbările în aer liber, <măcar> să se fi creat altele artificiale. Dar nu! O grădină, începută în piața episcopiei[96], este o ruină înainte de a fi făcută. Grădina Sfântu Gheorghe este departe de a fi pitorească. Ni se promite acum un bulevard.

Curtea vastă a școlii Sfântul Sava este eliberată. A fost dărâmată cea mai mare parte a caselor care impiedicau <vederea>. Va fi dărâmată în curând biserica din centru – mică piedere în ceea ce privește arta – altarul va fi înlocuit cu un monument oarecare: se vorbește despre o reproducere a columnei lui Traian. Când pământul o să fie nivelat, o să se amenajeze în fața Academiei un drum larg pietruit, iar în spate o grădină. Această grădină, bine desenată, ar putea fi în câțiva ani promenada cea mai încântătoare din București. Precis o să fie în centrul orașului, în cartierul cel mai curat pentru că este cea mai mare – se știe că și curtea de la Sfântul Sava este la nivelul esplanadei metropolei. O să fie ușor de făcut aici alunecări de teren, movile și grote artificiale, izvoare de apă în bazine de marmură sau mai bine să se facă cascade pe rocile <acoperite> cu mușchi, să se înmulțească umbrarele, locurile retrase, chioșcurile și pavilioanele. Se vor face ?

Aud aici sceptici (pe cei care se plâng) care ne reproșează că propovăduim luxul, ne reamintesc că înainte de a gândi la crearea de scuare, ar fi mai bine să se paveze strada. Doamne!, înțeleg, dar în sfârșit, nu se poate totul. Bucureștiul este imens. Dacă nu se decide delimitarea orașului și nu se stabilește apoi un fel de centru de care se să ocupe înainte de toate, dacă nu în mod exclusiv, cel puțin preferabil, nu se va ajunge niciodată la nimic; răspândite pe o întindere vastă, înbunătățirile necesare se vor termina cu rezultate incomplete; în ceea ce privește resursele pe o rază mai restrânsă, o să se poată face câte ceva și în definitiv, toată lumea o să profite.

---

[94] O leghe terestră = 4,83 km.

[95] Ulysse de Marsillac, *La rue, le monde, le théâtre*, în *loc. cit.*, an II, no. 19, 3 Mai, 1868.

[96] Grădina a existat pe locul Ateneului român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

N-ar fi, de exemplu, o adevărată binefacere publică, această grădină a Academiei la care visăm? N-ar fi nevoie să se cheltuie bani ca să se meargă la plimbare în praful de la Şosea, n-am mai fi expuşi mirosurilor bălţii Cişmigiu. În centrul oraşului, ar fi o plimbare plăcută şi peste drum palatul Academiei, singurul edificiu monumental pe îl oferă Bucureştii şi biblioteca şi muzeele, care ar deveni un punct de atracţie folositor şi un element de instruire, pentru clasele condamnate azi la banalitatea conversaţiilor stupide.

O să vedem toate astea? Sincer, le dorim.

Compania franceză ne-a spus ieri adio. Nu vreau să vă spun mai mult. Am inima tristă. O adevărată emoţie domnea în sală când artiştii au venit, însoţiţi de dl. Ravel, ca să mulţumească publicului din Bucureşti pentru căldura binevoitoare de care au avut parte. Coroane, buchete, strigăte frenetice, nimic nu a lipsit acestei ovaţii. Era ora unu dimineaţa când s-a terminat spectacolul. Două ore mai târziu, compania franceză părăsea Bucureştii pentru a se îndrepta spre Giurgiu. În acest moment este pe Dunăre; în câteva zile va fi la Londra. Şi noi!...Mult timp o să păstrăm aminirea acestor două luni şi o să ne consolăm de plecarea artiştilor noştri iubiţi cu speranţa reîntoarcerii lor.

Ce-o să facem de acum în serile noastre? Sezonul nu este atât de înaintat pentru a ne putea plimba fără pericol. Nopţile sunt reci şi umede. Saloanele sunt închise sau aproape. Fiecare face pregătiri de plecare. Ne rămâne numai Ateneul, dar nu pentru mult timp.

Sezonul a fost bun pentru Ateneu. Unul dintre aceşti veterani ai luptelor politice din acestă ţară, dedicat de acum înainte luptelor pacificatoare ale inteligenţei, cel pe care ne place să-l numim părintele literaturii române, dl Heliade Rădulescu[97], a ţinut mai multe conferinţe foarte remarcate, foarte aplaudate despre subiecte diverse şi de un înalt interes. Dl Nicolae Ionescu[98], profesor la Facultatea de litere din Iaşi, a dat, la rândul lui, patru lecţii de filosofie şi istorie românească. Inteligenţă serioasă, vorbire elegantă şi facilă, orator tânăr a obţinut un adevărat trimf.

Mâine, duminică, dl V. A. Urechia, vrea să-i răspundă, căci contestă exactitatea unora dintre ideile lui. Sunt acolo lupte excelente, pe tărâmul neutru al ştiinţei, lupte de mii de ori mai curate ca cele politice şi nu mai puţin folositoare. Ne place să vedem cum combat spiritele înalte cu armele curate ale erudiţiei; este întotdeauna o plăcere şi un profit în aceste jocuri. [...]

Strada, lumea, teatrul[99]

[...] Sâmbăta trecută am asistat la serata dată de dl. Cazeneuve. E greu de spus cine este dl. Cazeneuve. Pe cărţile sale se intitulează prestiditator al M<ajestăţii> S<ale> împăratul francezilor. Acest titlu arată ceva ce este, dar nu tot

[97] Ion Heliade-Rădulescu (1802–1872), scriitor, filolog şi om politic român, membru fondator al Academiei Române şi primul său preşedinte, considerat cel mai important ctitor din cultura română prepaşoptistă.

[98] Nicolae Ionescu (1820–1905), publicist, om politic român, membru fondator al Societăţii Academice Române, vicepreşedinte al Academiei Române (1889–1892), participant la revoluţia de la 1848, deputat, senator, ministru al Afacerilor străine (1876–1877).

[99] U<lysse de> M<arsillac>, *La rue, le monde, le theatre*, în *loc. cit.*, an II, nr. 24, 7 Juine 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ce este. Dl Cazeneuve este prestidigitator, este adevărat, căci cu degetele sale face prestidităţii şi asta bine, credem noi, în sensul cuvântului, dar nu se mărgineşte numai la asta.

El pune ştiinţa adevărată în serviciul abilităţii, electricittatea nu are secrete pentru el şi magnetismul îi este familiar. În a doua şi ultima şedinţă, care va avea loc într-una din zilele săpămânii viitoare, şi-a propus să hipnotizeze una din doamnele din Bucureşti. Aviz amatorilor de ştiinţe oculte.

Chiar în timp ce se încredinţează exerciţiilor sale de prestidigitaţie şi magnetism, dl Cazeneuve îndeplineşte miracole ale memoriei. El deţine întreaga istorie a naturii umane în vârful degetelor şi niciodată nu o să găsiţi vreo greşeală. Răsfăţaţi-l după plac!

Pentru a ne înmulţi distracţiile iată ce artişti eminenţi înfruntă plictiseala şi oboseala anotimpului de vară şi vin să risipească întreaga comoară a talentului lor. Dl cavaler Kontski[100], va da marţea următoare, la teatrul mare, o serată muzicală cu concursul dlui Wiest. Dl Pantazi Ghica[101] a binevoit să ne rezerve pentru acea zi premiera unui proverb în limba română, intitulat: *Nu aduce anul ce aduce ceasul*[102]. Cine cunoaşte sufletul delicat şi ingenios al dlui Pantazi Ghica ar dori să ştie această nouă floare a imaginaţiei sale poetice. După asta, dl Kontski va juca şi cânta o piesă remarcabilă pe care a intitulat-o *Réveil du lion.* Alte piese pe care le găsim în amănunt în program, ne promit o seară extrem de interesantă.

Seratele societăţii de tir continuă să atragă mulţimea. Este adevărat că principalul lor organizator, dl V. A. Urechia, nu precupeţeşte nimic pentru a-şi atinge scopul. Dacă o să mergeţi mâine pe şoseaua Pantelimon[103] o să vedeţi un şir de steaguri, plantate ca jaloane, pentru a arăta drumul pe care trebuie să-l urmeze membrii societăţii. Despre ce-i vorba? Despre o plimbare de dimineaţă în pădurea Pantelimon şi de exerciţii de gimnastică ce vor dura toată ziua. Poate este bine să prevenim publicul că societatea este prudentă şi că graţie bufetului organizat de el însuşi, nu există frică de soarta naufragiaţilor de pe Meduza[104].

Lunea trecută, n-aţi fi găsit în tot Bucureştii o birjă pentru un ducat pe oră. Tot oraşul era transportat dincolo, la Băneasa, într-o pădure magnifică, unde Societatea filarmonică ţinea sărbătoarea sa anuală din lunea Rusaliilor. Acolo erau sigur mai mult de două mii de persoane. Seara drumul era eglomerat de trăsuri, învăluite într-un praf groaznic, dar asta nu-i împiedica <pe participanţi> să cânte şi să bea pentru prosperitatea celui care iubeşte cântecul.

---

[100] Anton de Kontski (1817–1899), compozitor şi pianist polonez.

[101] Pantazi Ghica (1831–1882), scriitor şi critic literar român, cunoscut sub unul din pseudonimele Tapazin, G. Pantazi sau Ghaki, fratele lui Ion Ghica, participant la revoluţia de la 1848, prefect liberal de Buzău.

[102] *Ce qu'une heure nous apporte, une année ne nous l'apporte pas toujours.*

[103] *Panteleimon*

[104] Referire la fregata „Medusa", aflată, în 1814, în fruntea unei forţe expediţionare alcătuită din patru unităţi, ce urma să debarce în Senegal şi să ia teritoriul în stăpânire. Din cauza unor erori de navigaţie, de care s-a făcut răspunzător comandantul fregatei, dar şi a lipsei de organizare, cei mai mulţi dintre pasageri (trei companii însumând 240 de soldaţi şi ofiţeri, la care se adăugau funcţionari ai viitoarei administraţii coloniale, agenţi comerciali, ingineri, exploratori, grefieri, muncitori, dar şi membrii ai familiilor unora dintre ei) au pierit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vezi, dragă cititorule, cum se distrează la Bucureşti, în ciuda politicii şi a căldurii. Zilele sunt fierbinţi, dar serile sunt plăcute şi începe a se lua obiceiul aici de a le petrece la grădină. Afişe de toate culorile anunţă tot felul de seri muzicale, o mulţime de locuri sunt transformate în cafenele, graţie câtorva pavilioane cu zăbrele verzi, câtorva ghirlande cu lămpi chinezeşti, un grup de muzică militară sau un acompaniament de lăutari. Artişti ambulanţi vin în cafenele şi restaurante cu chitarele şi mandolinele lor. Se joacă, se cântă şi se râde... Şi apoi pe fondul acestui murmur nota surdă a durerii nemuritoare acompaniază săraca noastră umanitate.

Strada, lumea, teatrul[105]

O secetă teribilă domnea în toată ţara. Pentru noi, locuitorii oraşelor, răul se limita la praf, flagel cu care te obişnuieşti în cele din urmă, fără a înceta totuşi să blestemi. Dar pentru agricultori era ruină.

După doi excepţionali de roditori, să fim condamnaţi din nou la această sterilitate, care pustia România într-o epocă apropiată nouă? Să sperăm că rugăciunile care se înalţă către cer din toate părţile, vor fi auzite şi că Cel care ţine în mâinile sale puternice comorile furtunilor va vărsa pe solul României apele sale binefăcătoare care vor fertiliza câmpiile.

În fiecare dimineaţă sunt plimbate pe străzile Bucureştilor moaştele Sfântului Dumitru, unul din patronii oraşului.

Se crede că rugăciunile sunt atotputernice pentru a se obţine ploaie. Dar albastrul impiecabil <al cerului> acoperă ca un baldachin de o cruzime crudă pioasa procesiune şi mereu se aşteapă. Timpul pare să promită o schimbare. La ora când scriu aceste rânduri, nori albi trec încontinuu prin faţa soarelui; se simte că în atmosferă este apă, dar nu s-a decis să ude pământul. Şi toată lumea suferă şi priveşte spre orizont cu teamă. (În momentul când corectez aceste dovezi, ploaia cade în torente).

Alte preocupări vin acum să abată gândurile de la aceste dureroase imagini ale foametei şi epidemiei; dar veştile pe care le primim nu sunt chiar bune să liniştească inima. Aţi citit amănunte despre masacrul al cărui teatru a fost parcul Topschiner[106]. Este o crimă politică? Este o răzbunare individuală? Dacă politica a înarmat braţele asasinilor, de ce au lovit femei inofensive? Am cunoscut-o la Bucureşti pe dna Constantinovici[107] şi pe fiica sa. Ele erau frumoase şi elegante şi nimic nu anunţa un deznodământ atât de teribil pentru vieţile lor, cărora soarta le destinase bucuria şi fericirea paşnică. Categoric, moartea este întotdeuna un lucru înspăimântător. Dar să mori în mijlocul miresmelor parfumate ale unui parc regal, cu surâsul pe buze şi speranţa în inimă, este un lucru profund amar şi te întrebi care este secretul al acestei vieţi că astfel de accidente o frâng într-un moment.

---

[105] Ulysse de Marsillac, *La rue, le monde, le théâtre*, în *loc. cit.*, an II, nr. 25, 14 Juin 1868.

[106] Mihail Obrenović (1839–1868), principe al Serbiei, asasinat la 29 mai 1868/10 iunie pe când domnitorul se plimba printr-un parc din preajma Belgradului.

[107] *Constantinovitz.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În mijlocul acestor veşti triste care ne-au venit despre evenimentele de la Belgrad, gânduri de altă natură se grăbesc să ne distragă atenţia. La Bucureşti este aşteptat prinţul Napoleon[108]. Este pentru prima dată, credem, când un prinţ francez vine în România. Va fi primit cu multă simpatie şi nu depinde decât de el să se creadă încă în Franţa, auzind pretutindeni vorbindu-se limba patriei sale şi găsind aici elita societăţii, alimentată de cea mai pură miere a literaturii noastre şi purtând pe străzi veşminte ce la Paris <nu se poartă> decât la bal... simplă chestiune de meridian. Ne întrebam unde va sta prinţul. Cum se doreşte a se păstra un secret strict, se spune că nu va merge la palatul princiar. Cum clădirea agenţiei Franţei nu este încă în întregime mobilată, dl Mellinet fiind aici de prea puţin timp, se crede că altetea sa va sta cu plăcere la un compatriot şi iată că dl Hugues se face luntre şi punte[109] pentru a pregăti primul etaj al hotelului său[110]. Dl Hugues este una din personalităţile Bucureştiului. Casa sa este locul de întâlnire a tot ceea ce oraşul are mai lipsit de ocupaţie şi mai bogat – două cuvinte ce nu sunt deloc sinonime. Dacă prinţul Napoleon stă la el, se va crede într-un hotel din oraşele noastre de provincie. Din balcon va vedea piaţa teatrului, locul cel mai frecventat din Bucureşti şi mai încolo casele mici ale cartierului Cişmigiu, înălţimile Cotrocenilor, cu cupolele mănăstirii, chioşcul reşedinţei princiare şi turnurile neterminate ale azilului Elena <Doamna>[111].

Se vorbeşte despre proiecte măreţe ale municipalităţii. Încălcând secretul <vizitei> ilustrului vizitator, aceasta ar dori să dea <în cinstea lui> un banchet, apoi un bal. Sezonul este prea cald pentru baluri. Doamnele singure au posibilitatea de a se decolta...Dar indiscreţiile noastre nu vor agita toate croitoresele? Nu vă faceţi griji, doamnelor, toate astea nu sunt decât fantezia câtorva minţi mai vii. Voiajul princiar nu este încă un fapt oficial. Dacă va veni, credem că cea mai bună modalitate de a-l primi pe vărul împăratului este de a-i arăta România în toată pitoreasca ei simplitate. Credeţi-mă, când locuieşti în palatul regal este mai interesant de văzut un câmp de ţigani decât trenele şi pelerinele <din dantelă> de

---

[108] Napoléon Joseph Charles Paul Bonaparte, conte de Meudon, de Moncalieri, cunoscut sub numele de prinţul Napoléon şi, ocazional, de prinţul Jérôme Napoleon, (1822–1891) al doilea fiu al lui al Jérôme Napoleon, fratele mai mic al lui Napoleon I.

[109] *Se met en quatre*

[110] Hotelul *Hugues* se afla pe Podul Mogoşoaiei, în piaţa fostului Teatru Naţional, avea două etaje, 40 de camere amenajate luxos şi era cel mai elegant şi mai cunoscut hotel al vremii. Restaurantul hotelului era de înaltă clasă şi avea specific francez. La 11 februarie 1866, în noaptea abdicării forţate a lui Alexandru Ioan Cuza, într-una din încăperile restaurantului a fost sechestrat prefectul poliţiei, Alexandru Beldiman, un susţinător al domnitorului. După 1870, proprietar al hotelului era tot un francez, Edouard Bourgeois, care s-a îngrijit de păstrarea faimei. În 1873, *Hotel Hugues* era cel mai scump din Bucureşti: o camera costa 15 franci pe zi, în timp ce la hotelurile mai modeste, 2 franci sau chiar mai puţin. A fost puternic afectat de bombardamentele din 1944.

[111] Construcţia a început la 29 iulie 1862 din iniţiativa lui Carol Davila şi cu contribuţia importantă a Elenei Cuza, soţia domnitorului Alexandru Ioan Cuza. În 1863 azilul găzduia 120 de fete şi băieţi orfani, numărul acestora fiind în creştere. În 1870 funcţiona cu şase clase. De-a lungul timpului din corpul profesoral au făcut parte: Spiru Haret. Dr. Constantin Istrati, Alexandru Odobescu şi soţia sa, Ioan Slavici, Paraschiva Topârceanu, mama poetului George Topârceanu etc. După moartea lui Carol Davila, în 1885, azilul a trecut sub administrarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bruxelles. Nu nesocotesc prepelițele dlui Hugues, dar dacă aș fi prinț, n-aș fi supărat să gust mămăliga și chiar să cunosc savoarea bragăi. Pentru informarea cititorilor noștri străini, mămăliga este o simplă fiertură de mălai și braga este o apă cu tărâțe fermentate.

Acum, dragă cititorule, permite-mi să vorbesc despre serata pe care a dat-o ieri seară dl Cazeneuve, la teatrul mare. Regret foarte mult că publicul nu a fost prea numeros, ceea ce se explică prin temperatura tropicală de care *ne bucurăm*. Dl Cazeneuve a vrut să ne lase regretul unui sejur prea scurt la noi. Nu intru în amănunt despre ce ne-a dat. Existau feluri și toate erau interesante, unele mai mult ca altele. Întâi a fost rândul prestidigitației. Mă grăbesc să vă spun că dl Cazeneuve ne-a arătat nouă lucruri nu prea ușoare. A abandonat trucurile vulgare ale scamatorilor de bălci și chiar de salon și ne-a arătat lucruri noi. Ar fi caraghis să le povestim; trebuie văzute; și când le vezi, te întrebi: cum face? [În continuare autorul descrie câteva momente din spectacol].

Strada, lumea, teatrul[112]

Dacă te interesează ceva, dragă cititorule, în acest minut, să știi că ziua a fost copleșitoare (35 de grade la fereastra balconului meu), seara este grea și că cerul înorat anunță furtună și dacă te mai interesează ceva este că, după ora șapte dimineața nu am avut un minut de odihnă; dar pentru mine contează să vă cer să mă scuzați dacă acest foileton conține vreo prostie. Gândiți-vă că pana mea a mers singură și că mintea este adormită, în timp ce ochii mi se închid de oboseală și nesomn.

Aș avea multe lucruri să vă spun, căci săptămâna a fost bogată și astăzi nu am nevoie să recurg la fraze banale pentru a umple paginile albe de pe masa de lucru. Să încercăm să facem puțină ordine în amintiri. Să procedăm, vă rog, cronologic.

Sâmbăta trecută, la ora când corectez încercările acestei foi – singura corectură pe care o suportă această foaie, rod al unei eterne improvizații – dl cavaler Kontski dădea ultimul său concert. Am evadat de la tipografie pentru a merge să-l ascult și m-am rupt de concert pentru a veni să vă scriu câteva cuvinte. Aș fi vrut azi să vă spun mai multe și, sincer, regret că timpul mă presează și oboseala mă copleșește. Dl Kontski nu are nevoie de laudele mele, este un nume consacrat după lungi și numeroase succese, dar simt nevoia să mulțumesc pentru orele delicioase pe care ni le-a dat, în acest sezon în care este o sarcină grea să faci concurență cântecului privighetorii și plimbării încântătoare sub teii în floare. Dl Kontski aparține marii școli germane, acelei școli care posedă un simț atât de ridicat asupra gustului pentru frumos și știința armoniei. Desigur, nu vreau să-i vorbesc de rău pe contemporanii mei și sunt departe de a mă plânge când ascult scurgerea <notelor> sub degetele agile și inspirațiile ușoare ale muzicii actuale, dar mărturisesc predilecția mea pentru muzica acestei școli vechi care i-a dat lumii pe Beethoven și Mozart. Dl Kontski nu este, datorită vârstei, contemporan cu acești

[112] Ulysse de Marsillac, *La rue, le monde, le théâtre*, în *loc. cit.*, an II, nr. 27, 18 Juin 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

oameni iluştri, dar aparţine lor prin sentimentul deosebit pe care îl are faţă de adevărata frumuseţe a muzicii mari. Nu aduc ca dovadă decât această magnifică creaţie pe care a intitulat-o *Réveil du lion*, şi care are singur valoarea uunui poem. De fapt, este un poem căruia nimic nu-i lipseşte. Nu trebuie să fii înzestrat cu o imaginaţie excepţională pentru a urma toate fazele acestui splendid tablou. [...]

Că dl Kontski revine în Bucureşti într-o perioadă mai favorabilă şi poate fi sigur că va fi întâmpinat cu cel mai prietnos şi nerăbdator bun-venit.

Un subiect mai puţin monden, dar dintr-un punct de vedere diferit, cere câteva cuvinte din partea noastră. De doi ani, mulţi tineri, cu spirit şi cu simţire, au avut ideea generoasă de a introduce în România şcolile pentru adulţi. Ştiţi, sunt menite să repare nedreptăţile educaţiei incomplete sau a celei lipsă. Muncitori, oameni din popor care nu au avut ocazia să se instruiască, copii, vin, acum când vârsta i-a făcut să aprecieze chiar mai bine avantajele ştiinţei <de carte> să se aşeze în aceeaşi bancă cu fiii lor şi să asculte cu atenţie religioasă lecţiile profesorilor la fel de dezinteresaţi ca savanţii. Într-adevăr, este un spectacol mişcător cel al acestor oameni, care au faţa încreţită şi care se transformă în copii ce culeg de pe buzele prietene hrana intelectuală de care sunt flămânzi. Săptămâna trecută a avut loc împărţirea premiilor pentru şcolile adulţilor. O mulţime numeroasă şi emoţionată a asistat la această interesantă ceremonie, care va lăsa amintiri de durată în cele mai multe inimi.

Este o instituţie demnă de toate laudele ca Societatea de tir şi de gimnastică, care a ales ca loc de adunare grădina Manu[113] şi care a transformat această grădină într-un parc încântător, mai ales când este văzut noaptea, luminat de mii de lampioane şi de lanterne chinezeşti. Ieri Societatea a dat o mare serbare în onoarea prinţului Napoleon[114]. Decorarea grădinii, face dovada unui gust perfect şi desăvârşit şi mulţimea aleasă care se îmbulzea pe aleile luminate *à giorno* părea încântată de atâta ordine şi distincţie, pusă în serviciul unei idei eminamente folositoare. Deşi invitaţiile prevedeau că ţinuta de gală era obligatorie, cele mai multe doamne au înţeles că este vorba despre o ţinută de grădină şi au avut bunul-gust să vină în rochii mai scurte. Pe lângă a fi graţioase în aceste *costume*, iar moda asta ar face bine să ţină mai mult timp, nimic nu este mai convenabil într-o grădină publică. Deplasarea nu este o pedeapsă pentru bărbaţii care înainte, nu ştiau unde să pună piciorul pentru a feri valurile de material ce alunecau pe pământ în munţi de mătase în mişcare, nici pentru femeile care duc cu ele comori de praf îngropate în cutele jupelor lor fără sfârşit. Adăugaţi la asta că rochia scurtă permite pălăria rotundă, aşezată cochet pe frunte şi atât de graţioasă când este purtată.

Mai puţin fericiţi sau mai puţin independenţi – ceea ce înseamnă acelaşi lucru – un mare număr de oameni crede în acest obicei de a purta haine negre, despre care spun că este greşit şi că persistă să le poarte, nu ştiu pentru ce într-adevăr. Haina neagră presupune şi necesită pălăria înaltă, completarea ei fiind de o urâţenie îngrozitoare. Astfel îmbrăcaţi, membrii Societăţii şi invitaţii lor erau ca nişte umbre negre, în mijlocul mulţimii multicolore a doamnelor în toaletele lor proaspete de

---

[113] *Mano.*

[114] Probabil 16 iunie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vară. Admiraţi deci, doamnelor, această modestie a sexului slab care, pentru a vă mulţumi, acceptă chiar un rol de sacrificiu.

Serata a fost de altfel încântătoare. Luna se lupta degeaba cu strălucirea iluminaţiei. Pe terasa ce domina sala de bal (căci este o sală de bal), armele României sculptate în cristal străluceau ca diamantele pure, în mijlocul steagurilor în culori naţionale ce fluturau în vântul serii. Muzica cânta, uneori aceste cântece ce erau împrumutate de la maeştri ai artei ne transportau în zona nobilelor amintiri, alteori acestea erau cântece naţionale, atât de simple în intonaţie, dar de o inspiraţie atât de pătrunzătoare că le-am ascultat întotdeuna cu plăcere, căci sunt vocea emoţionantă a patriei.

Când muzica a tăcut, conversaţia s-a reluat şi astfel discutând, plimbându-ne şi ascultând, miezul nopţii a venit repede şi serbarea era încă strălucitoare. Aceste serate organizate în condiţii cu totul altele decât cele din grădinile publice sunt în evident progres. Să le urăm mult succes: este un lucru câştigat.

Şi acum dragi cititori lăsaţi-ne să vă vorbim spre mulţumirea noastră, vă rog, despre călătoria prinţului Napoleon în România. Pe de altă parte, ceea ce bucură sunt consecinţele politice ale acestui voiaj, sarcină pe care le-o cedăm de bună voie <politicienilor>. Aici, nu avem decât să îndeplinim rolul simplu şi plăcut de cronicar; îl vom îndeplini până la sfârşit, dacă acest sentiment de exclusivitate pe care l-am menţionat de curând şi care pare să conducă cea mai mare parte din actele guvernului actual, ne-a legat de mulţimea celor care nu au primit invitaţia pentru sărbătoarea dată la Cotroceni.

Marţea trecută prinţul Napoleon punea piciorul pentru prima dată pe pământul României. Prima vizită a fost la cetatea antică de la <Turnu> Severin[115] ale cărei glorioase rămăşiţe domină încă fluviul Dunărea şi la podul lui Traian ale cărui ruine se văd în vecinătate. Pe tot <parcursul> Dunării, când vaporul pe care era prinţul a fost semnalat, grănicerii posturilor de frontieră au prezentat armele, locuitorii satelor, adunaţi din toate părţile, au venit să salute pe reprezentantul acestei familii imperiale a Franţei, faţă de care România trebuie să aibă atâta recunoştinţă. La Calafat, la Giurgiu[116] primirea a fost deosebit de caldă. La Bucureşti, nu-mi amintesc de un asemenea triumf. Triumf este cuvântul, căci într-adevăr, nu ar fi putut fi mai bine dacă am vrea să sărbătorim victoriile unui erou întorcându-ne la cuceririle îndepărtate ale ţării.

Ceea ce poporul a înţeles, cu acel instinct al lucrurilor mari care-i aparţine, că nici o cucerire nu merită mai multă cinstire decât cea a dreptului şi a justiţiei. Ori, prinţul Napoleon este cel care a contribuit, într-o mare parte, la restabilirea justiţiei în România şi a drepturilor pe care nenorocirea timpurilor le ignorase fără puterea de a le anihila.

Primirea făcută prinţului a avut deci un caracter naţional. Da, era vocea României ce urca spre cer pentru a saluta un binefăcător şi un prieten. Spectacolul era încântător. Favorizată şi de un timp superb, sărbătoarea a durat două zile. Arcuri de triumf, ferestre împodobite, luminaţie strălucitoare, buchete aruncate în

[115] *Sévère.*
[116] *Giurgevo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

trăsura princiară, ghirlande suspendate la balcoane, discursuri emoționante și elocvente, vocea unanimă a presei a găsit să aducă numai omagii prințului francez, toate au făcut din cele două zile, zile de sărbătoare pe care analele României le vor păstra în amintire.

Timp de două zile drapelul francez a fluturat fratern alături de drapelul român. Ar putea fi un simbol al politicii pentru viitor. România nu are de ce se teamă din partea Franței; ea are numai speranțe. Ea se atașează sincer de acestă soră mai mare care deja i-a dat atâtea dovezi de afecțiune dezinteresată. Ea știe bine că nu există niciun francez care să nu fie dispus să lucreze, pe măsura forțelor lui, la prosperitatea și gloria numelui de român. Dacă există neînțelegeri, trebuie oprite. Nu este bine ca oameni cu suflet să se lase înșelați de aparențe; le convine mult mai puțin să înlocuiască un sentiment mare național cu ranchiuni puerile și suspiciuni fără acoperire.

Curier de vară[117]

[...] *Lumea* lipsește; saloanele sunt închise; hotelurile, închise ermetic, anunță că proprietarii sunt în vilegiatură sau în voiaj. Cât privește teatrul, numai la gândul de a te închide pe căldurile tropicale într-o sală îngustă, te trec frisoanele.

Ce mai rămâne? Grădinile și călătoriile. O duzină de arbori rău crescuți, pavilioane de panouri vopsite în verde și multe mese acoperite de fețe de masă roșii și gri: iată ceea ce se numește în București o grădină restaurant. Excepție face grădina Hotelului Hugues, unde arborii sunt stufoși și jeturile de apă limpezi, fețe de masă albe și a cărui fizionomie este în întregime franceză. Un singur lucru le deosebește pe toate, muzica și ce muzică! Aici sunt *lăutari*, cu repertoriul lor nesfârșit de vechi melodii și cântece populare; dincolo este o colonie de italieni, pierdută pe malurile Dâmboviței scârțâind la mandolină și vioară inspirațiile dramatice ale lui Verdi; în altă parte muzică militară: aerul răsună de marșurile fanfarei, ochiul se poate odihni pe uniformle strălucitoare și variate.

Dacă într-o noapte frumoasă de vară, Asmodée[118] vă transportă pe acoperișul teatrului din București, puteți auzi deodată muzica din gradina Raşca[119], de la hotelul Pesta, din grădina Cișmigiu, de la cafeneaua Union și de la Hotel de France[120], toate punctele de armonie ale căror raze se intersectează într-un mod neclar. [...]

Plecăm din București după amiază. Salutăm în trecere Șoseaua, aceast <loc> de întâlnire al tuturor elegantelor locale, gol în acest moment. La Băneasa spunem

---

[117] Ulysse de Marsillac, *Courrier d'été*, în *loc. cit.*, an II, nr. 29, 18 Juillet 1868.

[118] Demon din Biblie, prezent în credințele de magie neagră, patron al jocurilor de noroc și al celor certați cu legea. Potrivit unor versiuni ar fi șarpele care a sedus-o pe Eva, un demon cu aripi de liliac etc.

[119] *Hrschka.*

[120] Hotel de France (ulterior numit Hotel Lafayette și apoi Victoria) s-a aflat pe Calea Victoriei, între Galeriile Lafayette (azi magazinul Victoria) și clădirea CEC. și a fost demolat în urma avariilor grave suferite la cutremurul din 1977.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

adio miesmelor de baltă care fac Bucureştii absolut de nelocuit în timpul celor trei luni de vară. Intrăm în vasta câmpie care se întinde de la Dunăre la Carpaţi. Noaptea ajungem la Ploieşti, oraş graţios adormit ca o odaliscă într-un pat de verdeaţă. Dacă avem norocul să călătorim tot timpul pe lună plină, noaptea este plăcută, luminată de licăriri albe ale celei pe care poeţii clasici o numesc cu plăcere blonda Phoebe[121]; când vine dimineaţa, vedem deja munţii. Aici toată poezia cuvântului devine inutilă în prezenţa poeziei lucrurilor. Prahova îşi întinde apele limpezi pe un pat de pietricele; văile umbroase se ascund între pereţii munţilor, păduri de brazi urcă pantele abrupte şi împrăştie prospeţimea lor balsamică asupra călătorului încântat; ici şi colo vârful ascuţit al câte unei sihăstrii rupe goliciunea vecinătăţii sau cupolele metalice ale unei mănăstiri ce străluceşte în soare. Drumul urcă ca o panglică printre roci cu muşchi şi păduri vechi; câteodată coboară prin văi goale şi se pierde în albia unui torent; apa udă până la piept caii şi spală roţile căruţei. Şi, în mijlocul susurului torentului, cântecele păstorilor şi zbieretele animalelor se ridică uneori peste vocea gravă a clopotelor mănăstirilor sau capelelor, care în acestă măreaţă singurătate, duc gândul către Dumnezeu, care a făcut lumea atât de frumoasă şi a lăsat omul atât de mizerabil.

Aşa admirând şi visând ajungem sus la Predeal. O linie imaginară separă România de Austria. Un post galben şi negru, un ecuson cu imaginea unui vultur cu două capete, uniforma soldaţilor de la frontieră arată că se trece una din aceste limite convenţionale care îngrădesc încă naţiunile ca pe animale, aşteptând ca sentimentul fraternităţii universale să facă mare ideea, în virtutea căreia vor fi înlocuite de unitatea umanitară.

Pantele care coboară de pe culmile Predealului în văile Transilvaniei sunt minunate. Nu ştiu nimic mai calm, mai proaspăt, mai dulce. Pe un drum lemnos şi cu iarbă ajungem la Cronstadt pe care românii îl numesc Braşov[122]. Este un oraş ciudat, adormit la umbra unui munte înalt care se ridică ca un imens perete de verdeaţă, îl acoperă cu prospeţimea sa şi îl îmbălsămează cu mirosuri de munte. Braşov nu este însă un capăt al călătoriei. Din toate colţurile se ridică o voce ca de sirenă care îl atrage pe călător; şi iată că a doua zi se pleacă. Urcăm, dacă vreţi, drumul care duce la Vâlcele[123], capătul pelerinajului nostru de astăzi şi motivul acestei discuţii. Mergem aproape constant între un gard dublu de tufe înflorite. La fiecare pas ne oprim la barierele satelor: sate româneşti, ungureşti, săseşti. Ungurii sunt în majoritate în acestă parte a Transilvaniei care se învecinează cu ţara secuilor[124], triburi descendente pe linie directă din oamenii lui Atila[125] şi ale căror chipuri, mai interesante să le studiezi decât plăcute la văzut, sunt în orice caz conforme portretului pe care cei vechi l-au lăsat despre huni.

Pe drum întâlnim Oltul[126] care îşi are izvorul nu departe de aici. Altădată am trecut Oltul într-o barcă: astăzi trecem pe un pod. Oltul este râul cel mai important

---

[121] În mitologia greacă, Phoebe, fiica lui Uranus şi a Gaiei, mama lui Leto şi a Asteriei şi bunica lui Apollo şi a lui Artemis, este asociată cu luna.

[122] *Brachovou.*

[123] *Elöpatak*, sat, com., jud. Covasna.

[124] *Szeklers.*

[125] Attila (395–453), cel mai puternic conducător al hunilor între anii 433–453.

[126] *Olto.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

al României. Traversează o prte din Transilvania, intră în Valahia prin trecătoarea Turnu Roşu[127] şi merge să se piardă în Dunăre după ce a despărţit în lungime Marea şi Mica Valahie.

Plecând de pe Olt, drumul devine din ce în ce mai pitoresc. Văile sunt mai înguste, munţii mai înalţi, aerul mai rece, dar mai pur şi mai sănătos; în sfârşit după câteva ora după ce am părăsit Braşovul, ajungem la Vâlcele, sat plăcut de şase sute de suflete, ale cărui case ţărăneşti se întind în lungul unei uliţe udată de ape minerale.

Dacă vreţi să ştiţi compoziţia şi proprietăţile acestor ape, adresativă savantului doctor Basile Szäbó, despre care am citit o interesantă lucrare apărută în mai multe ziare româneşti. Veţi afla că apele minerale de la Vâlcele vin din cinci izvoare, dintre care două sunt folosite pentru băut şi trei pentru băi. Analiza chimică a arătat clorură de potasiu şi de sodiu, carbonat de sodiu, calciu, magneziu, peroxid de fier, fosfat de alumină, siliciu şi acid carbonic liber în foarte mare proporţie.

Temperatura izvorului principal este de 8,83° R<éaumur>[128]. Gustul apei nu este prea foarte plăcut mai ales luat de la izvor. „Principalele proprietăţi, adaugă dl. doctor Szäbó, sunt de a purifica intestinul, ficatul şi rinichii şi de a întări inima dându-i sângelui un plus de consistenţă. Bolile de nervi ca şi melancolia provenită din tulburări ale intestinului sunt de asemenea vindecate prin folosirea acestor ape".

Deci, cum vedeţi, pe lângă o călătorie plăcută la Vâlcele, dacă vă gândiţi că nu costă mai mult ca o plimbare în împrejurimile Bucureştilor, înţelegeţi că locuitorii acestui sat se grăbesc să fugă de atmosfera otrăvită a lunilor iulie şi august pentru a merge să bea gratis aerul pur şi apa sănătoasă a munţilor Transilvaniei.

Vâlcele este de altfel centrul unei ţări pline de încântare. În apropiere se află micul sat Sfântul Gheorghe[129], odată sediul unei garnizoane importante şi azi încă unul din punctele cele mai interesante ale acestei frumoase ţări.

Dacă cronicarul şi-a spus gândurile despre aceste regiuni binecuvântate este pentru că în acest moment are acolo tot sufletul.

Curier de vară[130]

Iarna când zăpada acoperă pământul şi când, pe cerul gri, trec numai rafale sumbre, vei întâlni vreodată vreo rândunică întârziată care caută, fără a găsi, din păcate, livezile dulci din sezonul trandafirilor, vei vedea ridicându-şi capul mic îngheţat, vreo floare uitată care cere cerului razele călduroase de iulie sub norii reci de decembrie? Imaginea asta dulce şi melancolică vă rămâne în inimă.

Artiştii sunt rândunicile călătoare, flori care înfloresc sub roua binefăcătoare a cerului; numai pentru ei adevăratul anotimp de împlinire este iarna, când saloanele sunt luminate şi eleganţa toaletelor strălucitoare înlocuieşte splendorile dispărute ale câmpiilor. Când vine vara, pleacă lasând pe cântăreţii pădurii să-i

---

[127] *Tour Rouge.*

[128] 1° Réaumur = 1.25° C.

[129] Conotat Sepsi Szt György, corect *Sepsiszentgyörgy*, azi municipiu, reşedinţa jud. Covasna.

[130] *Ibidem*, în *loc. cit.*, nr. 30, 17 Juillet 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

înlocuiască în concertele lor nocturne şi publicul distrat chiar nu pare să se gândească la ei.

Dar dacă printr-un noroc, câte unul din aceşti copii binecuvântaţi de artă vine să amestece vocea sa concertelor verii, farmecul dublat de contrast este neaşteptat şi o poezie nouă se alătură acestor concerte nesperate.

O astfel de emoţie am încercat ieri ascultând doi tineri artişti, în trecere prin Bucureşti, la întoarcere în Franţa din Rusia, domnişoarele Alice Belatti şi Meropi Moretti, care deşi tinere au o foarte mare şi legitimă reputaţie. Am citit o mulţime de articole din ziare importante din Rusia şi Orient unde ele sunt lăudate în termeni elogioşi. De când am avut fericirea de a le asculta, aceste elogii ni se par reci şi insuficiente. Nu vrem să o rănim pe dra Belatti vorbind de frumuseţea ei. Este o adevărată fiică a Italiei cu ochi negri şi adânci, plini de focul pasiunii, dar de o pasiune pură şi nobilă, aceea a artei. Ne-a amintit de poetica şi energica Consuelo. Ne-a cântat cavatina din *Norma*[131] şi aria Gildei din *Rigoletto*[132]. Rar am ascultat o voce atât de întinsă fără cea mai mică oboseală şi care cântă notele cele mai joase fără a pierde nimic din puritatea accentului şi din siguranţa intonaţiilor. În salonul în care am ascultat-o, vocea sa foarte puternică ne amintea de statuia lui Jupiter Olimpianul care nu putea să se ridice fără să spargă bolta templului. Putem spune într-adevăr că vocea drei Belatti a spart zidurile foarte strâmte căutând să iasă afară ca apele bogate care se varsă în lacurile mari de la poalele munţilor. Teatrul care va avea norocul să aibă această tânără şi inteligentă cântăreaţă este sigur de succes. Despre dra Belatti, toţi care au fost cu noi – şi cei mai mulţi sunt artişti distinşi – au fost de acord să-i prevadă un viitor strălucit. Ne alăturăm şi noi din toată inima la acest bun augur.

Domnişoara Méropi Moretti a cântat la violoncel. Ea a mânuit cu o rară abilitate acest instrument, de altfel simpatic. Violoncelul are ceva uman, dacă pot spune aşa. Profunzimea interioară scoate sunete impregnate de o melancolie profundă. Dra Moretti ştie să însufleţească corzile vibrante. Ascultând, toate viziunile sfinte ale artei trec prin faţa imaginaţiei fermecătoare şi nu ştim ce trebuie admirat mai mult, graţia liniştită şi simplă a tinerei artiste sau inspiraţiile sublime cu care a interpretat. Am ascultat cu o plăcere nesfârşită o piesă intitulată *l'Echo de Florance* care era un poem lung. Am fost asiguraţi că dra. Moretti se întoarce la Constantinopol în timp ce dra. Belatti merge la Paris. Surori în artă, ele s-au întâlnit deodată ca două stele călătoare care amestecă flăcările coamelor şi apoi pleacă fiecare pe orbita ei pe care degetul divin le-a trasat-o, ducând în alte regiuni razele gloriei lor, dar păstrând în inimă amintirea afecţiunii lor, devenită eternă.

Această seară muzicacă a adus diversitate plictiselii singurătăţii noastre. Căci suntem singuratici şi fiecare zi creşte singurătatea. Muzica cailor poştei sună constant în urechi. Noaptea, ziua, trec trăsuri iuţi pline cu voiajori care par să grăbiţi să fugă nu se ştie unde. Încă un pic şi nu vom şti pe moment cu cine stăm de vorbă.

---

[131] Operă de Vincenzo Bellini (1801–1835) a cărei premieră a avut loc pe scena teatrului „Scala" din Milano la 26 decembrie 1831.

[132] Operă de Giuseppe Verdi, cântată pentru prima dată la „Teatro La Fenice" din Veneţia 11 martie 1851.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Totuşi grădinile publice fac tot ce pot pentru a atrage mulţimea. Chiar în momentul în care scriu, ascult muzica din grădina Raşca, unde se cântă uvertura <operei> *Wilhelm Tell*[133] şi foarte bine într-adevăr, despre care am spus zâmbind sâmbăta trecută. Nu ştiu care este orchestra care cântă în seara asta şi nici nu vreau să ştiu, căci nu mă îngrijesc să fac reclamă pentru oricine, dar ascult cu plăcere aceste sunete care-mi parvin străbătând liniştea nopţii şi care explică incoerenţa acestei vorbării distrate.

Noaptea este frumoasă. A plouat mult în aceste zile şi aerul s-a împrospătat. Cerul este senin şi este o plăcere să te laşi legănat de sunetele muzicii, care intră prin ferestrele deschise, amestecate cu parfumul grădinilor învecinate. În acest moment se spune că viaţa este bună şi că Dumnezeu a creat arta, acestă manifestare splendidă a puterii şi iubirii sale.

Iată dragă cititorule ce facem şi ce gândim în aceste luni de vară, în care munca ne-a reţinut acasă. A face cronică aici, în acest moment, este greu, recunosc. Cronicarii parizieni se plâng câteodată. Ingraţii! Nu se gândesc decât la bulevard! Trebuie că sunt slăbiţi de absint şi de mania grandorii[134]. Nu le vine la fiecare pas o idee? Nu se trezeşte o amintire la fiecare întâlnire? [...]

Curier de Bucureşti[135]

<Curând> va suna miezul nopţii şi plouă torenţial. Ascult strigătele trecătorilor care reclamă cu năduf o trăsură primitoare, dar trăsura a dispărut, ca prietenii în zilele nefericite. A fost o sărbătoare azi, sărbătoarea câmpenească a Sfintei Marii din luna august, care se sărbătoreşte aici cu un fast deosebit. Grădinile erau pline de lume. Muzica era cea a ecourilor nopţii, a fanfarelor vesele. Rochiile din muselină, mantiile de dantelă, botinele de dril pentru doamne, pantalonii albi şi <pălăria> panama, pentru domni, iată care erau ornamentele zilei. De aici nu se vede dezordinea când s-au deschis cataractele cerului şi, într-un moment, pălării scumpe, rochii <în culori> proaspete din ţesături uşoare au fost transformate în cârpe. Păcat! Este imaginea vieţii. Ieri a tinereţii în floare. Mâine...cu totul altceva.

Înmulţirea grădinilor-concert la Bucureşti este o caracteristică pe care nu pot să nu o semnalez. Văd <în asta> indiciul serios al unei transformări sociale. Este în detrimentul <vieţii de> familie. Ne obişnuim să trăim în afara casei, să stabilim relaţii de o seară, să lăsăm să se rupă lanţul tradiţiilor. Grădinile, în timpul verii, cercurile, în timpul iernii şi iată familia veche retrogradată printre mituri, niciodată dispărute.

Ce facem acum? Să murmurăm, să moralizăm! La ce bun? Şi cine ne ascultă? Lumea merge pe drumul ei. Dar unde merge? Este secretul de mâine.

---

[133] *Guillaume Tell*, operă în patru acte de Gioachino Rossini, cu un libret bazat pe piesa de teatru cu acelaşi nume de Friedrich Schiller.

[134] *Grandinisme*.

[135] *Courrier de Bucarest*, în *loc. cit.*, nr 36, 30 aout 1868.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În aşteptare, speculaţia profită. Îmi amintesc timpurile când grădina Warenberg[136] era locul de întâlnire al întregii societăţi bucureştene. Este o grădină îngustă şi mică şi nu a fost niciodată plină. Ne distram totuşi. Muzica era excelentă; iluminatul bun şi societatea, cu toate că era puţin amestecată, era încă, în majoritate, potrivită. Într-o bună zi, fără ca nimeni să ştie de ce, Warenberg a decăzut. Singurătatea a devenit absolută, a trebuit să se stingă lampioanele şi să fie concediaţi muzicanţii.

Moda a mers la grădina *Caruselului* (*Grădina cu cai*)[137]. Un antreprenor francez a încercat să introducă cafeneaua muzicală şi pentru început nu era prea rău. Aveau un comic excelent, cântăreţe destul de drăguţe şi două sau trei balerine acceptabile. La început era destulă lume...Apoi s-a micşorat. A venit iarna şi vara următoare a trebuit să inventeze altceva pentru a distra acest mare elefant care se cheamă public. Locurile de distracţie se apropiau <de oraş> an de an. Odată se mergea la Băneasa, la opt kilometri de oraş; mai târziu la Herăstrău, la jumătatea drumului; mai târziu încă la Waremberg, în mahala; apoi la Carusel, mult mai aproape de centru. N-a fost deajuns; unui public plictisit trebuit să-i alungi orice umbră de oboseală. S-a făcut grădina *Belvedere*[138] la porţile principalei promenade a oraşului. Era incredibil de la modă. Dacă nu-ţi târai fustele lungi pe aleile cu nisip ale noii grădini, te puneai de bună voie în afara bunei companii. Asta a durat un timp. Muzică, lumini, foc de artificii, bufet îngrijit (elegant, curat), multă lume: nimic din ce atrage nu lipsea. Dar demonul ce suflă asupra a tot ce este la modă era acolo. Şi *Belvedere* a mers să se întâlnească în abisul trecutului cu predecesorii în bucurii şi numele său este numai o amintire.

Un domn al cărui nume cu multe consoane este imposibil de pronunţat, pentru noi dl Hrtschka, a deschis o cafenea-restaurant, cu muzică şi felinare chinezeşti şi ghirlande lampioane. Se mergea la el. Moda l-a preluat, sfântă protectoare şi curând n-a fost decât o chestiune ca numele acestei grădini să fie umanizat în cel de Raşca. Este *Mabille*[139] Bucureştilor.

Dar succesul acestui restaurant a stârnit o nobilă emulaţie. Curând, zece, douăzeci, treizeci de grădini asemănătoare se deschid la fiecare colţ. Fiecare

---

[136] Grădina Warenberg, sau „Castrişoaiei", luată în întreprindere pe rând de polonezul Pruczynsky, de conaţionalul său, noul cofetar Fialkowski şi apoi de Marinescu. Grădina şi cafeneaua se aflau în dreapta fostului Teatru Naţional la intersecţia Căii Victoriei cu strada Ion Câmpineanu. Profitând de prezenţa ofiţerilor străini în timpul războiului Crimeii, Fialkowski a luat în arendă grădina Warmberg, iar apoi a închiriat şi casa Török, tot de pe str. Câmpineanu. Aici a funcţionat una dintre cele mai vestite cafenele şi cofetării din Bucureşti, loc de întâlnire pentru artiştii, scriitorii şi gazetarii vremii. După moartea lui Fialkowski (1898) cafeneaua a fost închisă.

[137] Grădina era situată pe malul stâng al Dâmboviţei, în zona delimitată azi de Splaiul Independenţei şi bulevardele Kogălniceanu şi Regina Elisabeta. Aici aveau loc reprezentaţiile de circ ale italianului Carol Cerie şi dresura de cai a polonezului Danski. Cf. George Potra, *Din Bucureştii de ieri,* vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1990, p. 308.

[138] *Belle-Vue.* Grădina s-a aflat în zona Gării de Nord, bulevardul Dinicu Golescu, podul Grant şi mare parte a cartierului Giuleşti. În prezent pe locul acestei grădini se află Spitalul militar. Cf. *Ibidem*, p. 306.

[139] „Bal Mabille", locaţie de dans din Paris, deschisă în 1831 de profesorul de dans Mabille, rezervată iniţial studenţilor şi după un timp şi publicului larg. În 1844, fii acestuia transformă locul într-un complex de grădini artificiale, cu alei cu pietriş, peluze, galerii, arbuşti ornamentali şi o peşteră.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

individ, care are o curte de treizeci de picioare pătrate[140] şi patru cozi la mătură în forma unui pom, deschide publicului un azil nocturn şi se străduieşte să atragă mulţimea prin combinaţii noi.

Grădina de tir internaţional are plăcerile sale deosebite, foarte apreciate de vânători. De ceva vreme, se ridică o clădire nouă în stil clasic, cum se cade la acest lucru, cu ziduri crenelate în mijlocul unei peluze presărate în întregime cu margarete şi miozotis. Aleile lungi mărginite cu fire de fier dau acestui loc un caracter original care nu se găseşte nicăieri.

Grădina Societăţii de tir şi gimnastică (grădina Manu) a înmulţit farmecul. Ceea ce domină sunt pavilioanele în culori strălucitoare, costumele naţionale pitoreşti, serbările pe care a căutat să le ţină secrete.

La grădina Kubler[141] există o dublă atracţie din <cauza> poziţiei foarte curioase – să-ţi imaginezi, pe panta unui deal, o grădină unică alcătuită dintr-o succesiune de terase – şi apoi ascensiunea periodică de baloane care se aprind în aer spre marea bucurie a copiilor.

La *Stavri*[142] este o altă grădină publică. Elementul burghez domină. <Nimeni> nu se plimbă. Se consumă şi se ascultă muzică, de obicei foarte bună, graţie directorului ei dl. Schipeck, un tânăr serios şi talentat.

În apropierea grădinii *Carusel* se găseşte o alta care se numeşte *Germania.* Un semn pictat cu pricepere reprezintă o femeie în picioare încoronată la pupa unei navei agitând valurile. Este Germania îndreptându-se spre noi destinaţii. Doi stâlpi mari în vârf cu globuri de sticlă arată de departe trecătorilor acest nou Tivoli[143], făcut spre marea bucurie a celor cărora le place cârnatul. Ni se dau asigurări că recent s-a prezentat un cârnat mare care nu măsura mai puţin de un kilometru. Cum acum acest gen de atracţii nu este suficient, s-a avut ingenioasa idee de a inaugura de câteva săptămâni o *fântână minunată.* Ei bine, asta merită văzută! Este o fântână rotundă, cu multe niveluri, ce făcea să curgă jerbe de coroane de apă asupra cărora se proiecta o lumină electrică divers colorată. Uneori, ai spune că fântâna aruncă flăcări, alteori că ea este luminată de lună; altădată, acestea sunt jeturi de opal şi apoi veritabile cascade de azur sau de topaz. Este foarte elegant, foarte pitoresc şi foarte poetic. Pentru a completa lucrul, se adaugă minunatei fântâni tablouri de viaţă. Centrul este dispus de maniera să primească grupuri reprezentând Graţiile sau mai curând cariatide sprijinind un dom de cristal, Apollo cântând la liră, Diana vânând, etc. O, doamnă, nu trebuie să fiţi prea aspră! Nu este Apollo de la Belvedere, nici Diana cu căprioara, nici Graţiile lui Germain Pilon[143bis] care au servit ca model grupurilor din grădina Germania. Cadrul este mai frumos ca tabloul. Dar, te poţi lipsi de un zwanzig ca să vezi asta.

Trebuie să lupţi împotriva concurenţei şi Raşca a imaginat să dea un bilet de consumaţie în schimbul preţului intrării. Aşa s-a născut o industrie singulară. La intrarea în grădină vi se propune un bilet împodobit cu un abţibild ce reprezintă trei

---

[140] Un picior pătrat = 0, 929 m².

[141] Grădină şi cafenea aflată pe locul fostului restaurant Cina, în apropierea Ateneului român.

[142] Grădină aflată pe strada Academiei, unde putea fi văzut adeseori Matei Millo.

[143] Grădină pariziană.

[143bis] Germain Pilon cca. (1537–1590), sculptor renascentist francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

oameni pe o alee. Acest bilet, care costă un zwanzig, dă dreptul la o consumație în valoare egală cu el. Dar cea mai mare parte dintre vizitatori nu-l folosesc și biletul este pierdut. Câțiva tineri s-au gândit să adune aceste bilete nefolosite, să alcătuiască un venit comun și să cineze cu produsul colectei lor. Ar trebui să-i vezi cum, pentru a benficia de aceste bilete, cât de familiar le cer.

Ei sunt mai puțin jenați de cererile pe care le adresează prietenilor sau prietenelor, că în definitiv sunt obligați, pentru a completa prețul cinei, să adauge din propriile <buzunare>. Am vrut să-i numesc mesenilor fără bani; mi-au arătat că ei fac, dimpotrivă, risipă de dărnicie. Și iată cum însămânțând hârtie, se culeg fripturi.

Cu toate acestea, vara ne părăsește. Deja serile sunt lungi și reci. La ora șapte se aprind lumânările și lămpile. Plimbările sub clar de lună au farmecul lor, dar oamenii prudenți se plâng de reumatism și clima din București îl favorizează. Saloanele sunt toate închise, călătorii revin încet-încet, ca și cum ar părăsi cu regret timpul liber și plăcerile străinătății. Ce faci seara, mai ales când ai petrecut toată ziua îndoit sub greutatea muncii? Teatrul este desigur cea mai bună distracție. Deja se pregătesc <spectacole> din toate părțile. Compania italiană este formată de mult timp; se spune că este foarte bună. Ne gândim la îndemânarea binecunoscută a dlui. Franchetti. Teatrul românesc o să fie supus unei faze noi. Municipalitatea, se spune, și-a luat sarcina, a alcătui o trupă din cele mai bune elemente și un repertoriu care ar putea să atragă publicul, moralizând. Nu știu dacă trebuie să contăm, anul ăsta aici, pe o companie franceză. În tot cazul nu va fi cea dlui Raphaël Felix. Dl. Felix, care, ca o paranteză, s-a căsătorit la Londra cu dra. Jahel Block, a preluat direcția teatrului de la Porte Saint-Martin. Nu știu dacă trupa, al cărei director era, dar și al cărui șef real era tot Ravel, va continua peregrinările. La plecare le-a spus: la revedere! Vom vedea dacă acestă dorință va fi reciprocă.

Pentru moment mergem să vedem un teatru german. În sala Bossel trupa de copii din Germania o să-și facă debutul. Ne va oferi tot repertoriul vesel al lui Offenbach[144] și Franz Suppe[145]. O să vedem sau revedem bufoneriile care au distrat toată Europa. Le dorim sincer noilor artiști o soartă mai bună ca a celor dinainte. Ei au de-a face cu un public puțin inconsecvent, care se pasionează repede, dar se deziluzionează la fel de repede. Primele reprezentanții vor fi strălucitoare, dar se vor înșela amarnic luând ca bază aceste calcule. Dacă ne este permis să dăm un sfat, care n-ar trebui respectat riguros, sugerăm foarte serios direcției teatrului german să nu conteze prea mult numai pe *cascadă*. Aceasta distrează câțiva tineri, dar sperie adevăratul public. Or nu douăzeci de tineri sau de bătrâni blazați fac avere unui teatru, ci masa publicului. Ne-am lovit de acest lucru, de mai multe ori, de când frecventăm teatrul. Publicul vrea să fie respectat. Asta nu a fost înțeles mereu și mulți directori au fost ruinați. În continuare suntem pentru renunțarea la farse. Chiar opereta cere asta imperios. Dar panta care duce de la glumă la

[144] Jacques Offenbach (Jacob Eberst, 1819–1880), compozitor și violoncelist evreu, originar din Germania, naturalizat francez. El este considerat întemeietorul operei moderne ca gen de sine stătător al teatrului muzical.

[145] Franz von Suppe (1819–1895), compozitor austriac, autor a peste 200 de lucrări muzicale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

inconsecvență este lunecoasă și am crezut, în interesul unui lucru care ne place, să semnalăm întâi această piedică. [...]

Curier de București[146]

Bucureștii sunt pe cale de transformare. Transformarea se face încet, dar se face și se simte influența asupra obiceiurilor și societății. Iată, de exemplu, trotuarul de granit care se întinde de la strada Franceză la Episcopie, noi îi spunem bulevard, noi alți parizieni exilați pe malurile ospitaliere ale Dâmboviței, cu apele sale dulci. Seara când luna inundă cu lumina ei albă Podul Mogoșoaiei, trotuarul se animă și se populează, de fapt ca și dragul nostru bulevard. Se împarte în mai multe zone. Întâi este strada Franceză, populată în special de mici prăvălii și cofetăriile bogate, unde seara, burghezii din împrejurimi vin să ia înghețate sau prăjituri, după anotimp. Grădina Conservatorului, făcută pentru promenadă, este puțin frecventată și singurătatea există ore bune.

Vis-a-vis de hotelul consulatului general al Austriei se întinde un loc mare, unde vin să se așeze panoramele și barăcile saltimbancilor și fenomenelor vii. Am văzut aici ființe ciudate care te fac să gândești la problemele grele ale destinului uman: pitici și giganți, albinoși și sălbatici, aruncați pe pământ nu se știe de ce și de cine, care, la ora morții, privind în trecut, nu au altă amintire decât pereții unde s-a derulat viața lor și mulțimi care se distrează de infirmitatea lor.

Puțin mai încolo strada începe să se umple de muzică și zgomot. Aici sunt Hotel de France, Hotel Pesta[147], ale căror grădini adună toată noaptea cântăreți ambulanți și meseni prieteni ai umbrelor întunericului.

Apoi, puțin câte puțin, trotuarul se lărgește și ia un aspect aristocratic. Cea mai mare lărgime este în piața teatrului. Aici se află eleganta casă a dlui Resch[148] și veranda sa, unde cronicarului dumneavoastră îi place să vină să viseze. Aici se găsea nu de mult bogatul magazin *Gourmand*, care a adus mai departe plăcerile sale și care a fost înlocuit de o minunată și bogată expoziție de mozaicuri românești, obiecte de artă de o foarte mare calitate. Acolo se găsește în sfârșit hotelul Hugues, locul de întâlnire al aristocrației bucureștene și al străinilor bogați aflați în trecere <prin oraș>, care dă acestui colț de București un aspect particular. Seara, când se animă conversațiile, când dulcea noastră limbă se prelinge de pe toate buzele, când se discută despre politica zilei sau despre noile cărți, când vitrinele hotelului Hugues revarsă claritatea luminilor <lămpilor> de gaz, te-ai crede cu plăcere într-un colț de Paris.

---

[146] Idem, *Courrier de Bucarest*, în *loc. cit.*, nr. 39, 20 septembre 1868.

[147] Corect *Stadt Pesth*, hotel, cafenea și grădină aflate pe locul viitorului pasaj Villacrosse (construit în 1891), locul de întâlnire a multor bucureșteni doritori de muzică germană. Cf. lui Constantin Bacalabașa, *Bucureștii de altădată*, vol I (1871–1877), ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2014, p. 118.

[148] Casa giuvaergiului vienez Joseph Resch se afla pe Podul Mogoșoaiei, lângă sala Bossel. Aici a funcționat o vreme restaurantul Frascatti, mutat apoi în casele Oteteleșanu, peste drum.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dacă continui plimbarea, treci pe lângă cafeneaua Giovanni[149], cu cea mai bună înghețată. Vara trotuarul este invadat de mulțimea de plimbăreți care vin să guste *napolitanele* și strada este aglomerată de echipajele ce staționează ore întregi.

Încet ajungem la palatul princiar, aflat în toate verile în reparații eterne și insuficiente și care în acest moment este împodobit cu o grădină ce-l izola complet pe partea *hanului* Crețulescu[150]. Fațada acestui *han* este un exemplu rar de arhitectură neregulată și urâtă. Nu știu cum s-ar face pentru a se pune puțină ordine în toate aceste ferestre făcute la întâmplare, spre marea fericire a lucrătorilor doamnei Briol[151], care veneau aici să-și petreacă orele de odihnă.

Până în prezent trotuarele nu depășeau grădina Episcopiei. Spun grădină anticipând. În realitate acum nu este decât un loc plin de moloz și praf. Să sperăm că acest haos se va clarifica înainte de ploile toamnei, altfel în timpul iernii va fi o îngrozitoare cloacă <de noroi>.

Trotuarul pe care l-am prezentat are, zic eu, o importanță socială foarte mare. Nu este un moft.

Persoanele care au cunoscut Bucureștii acum câțiva ani, știu bine ce spun. Odată străzile erau impracticabile și locuitorii erau constrânși fie să rămână acasă, fie să iasă numai în trăsuri. De acolo, neplăceri foarte grave, în afara celor ce privesc sănătatea publică. Relațiile sociale erau aproape imposibile ducând la singurătate, nu acea singurătate studioasă, care împlinește și dă onoare prin muncă, ci acea singurătate fără activitate care duce la distracții rele. Sau, erau vizitele de complezență, unde se etalau toaletele și vanitatea.

Mulțumită trotuarului toate se vor schimba, deja sunt în schimbare. <Lumea> a început să se plimbe pe jos, să facă simple vizite de prietenie, în haine de plimbare. Frecvența relațiilor crește și, de asemenea, obiceiurile se simplifică. Trăsura reclamă lux. Trotuarul, din contră, cere rochii scurte și pălării mici.

O bună parte a Căii Mogoșoaiei[152] a fost pavată cu granit. În acest moment se pavează strada nouă vis-a-vis de Sărindar și strada Lipscani[153], foarte populată. De asemenea, se fac încercări de trotuare din beton, care sunt reușite. Parte din Calea Mogoșoaiei care se întinde din piața teatrului până la palatul princiar se va pava cu lemn. Este o întinerire a unui sistem care a fost încercat la Paris acum vreo douăzeci de ani. Nu vrem să ne pronunțăm înainte asupra avantajelor sau dezavantajelor pentru un oraș ca București. În tot cazul este bine poate să se facă experiența.

O inovație absolut fericită este înmulțirea grădinilor publice sau private. Odinioară, Bucureștii erau un adevărat cuib de verdeață și de flori și astăzi încă, văzut de pe înălțimile înconjurătoare, oferă un aspect încântător. Totuși o serie de

---

[149] Cofetărie aflată în piața Palatului regal de azi.

[150] *Hanu Cretzulesco* construit în jurul bisericii cu același nume, ctitorie a marelui logofăt Iordache Crețulescu și a soției sale Safta, fiica lui Constantin Brâncoveanu. Nu se știe cu exactitate când a fost construit hanul, dar după formă pare a fi din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea. A fost refăcut în 1850 și dărâmat în 1939 pentru a lărgi curtea Palatului regal.

[151] Marsillac se referă la proprietara cafenelei Briol, situată în Pasajul român. Cafeneau era renumită pentru jocul de biliard.

[152] *Mogochoï.*

[153] *Leipsicanie.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

arbori au fost sacrificați și anumite cartiere au pierdut aspectul lor caracteristic. Deci este foarte bine că se reacționează acum în sens contrar și că din nou se pune verdeață acolo unde cărămida amenință să invadeze totul. Grădina de la șosea a fost mărită considerabil. Acum a ajuns aproape de barieră. Casele cantonierului, simple și rustice, au fost recent construite.

În extremitatea opusă a orașului, la Filaret[154], este o altă transformare. Construcțiile gării Giurgiu se ridică deja destul de mult pentru ca să ne facem o idee suficientă. Aici este o mișcare care ne duce departe la indolentul Orient. Deja se crede că se aude fluierul locomotivei și se crede a vedea legănându-se coșurile grele ce umplu văzduhul țărilor civilizate. Când calea ferată va fi terminată, când călătorii din Occident vor da buzna în această țară, intrată de atunci în sfera marii civilizații, nimic nu o să fie mai plăcut și mai instructiv decât o plimbare prin capitală. De aici, de unde vor domina înălțimile gării, vor asista de departe la mișcarea și zgomotul locomoției moderne și în același timp, vor putea să-și odihnească ochii și gândurile pe mahalalele adormite în verdeață, care se dezvoltă de la picioarele dealului Mitropoliei până la coroana platanilor mănăstirii Văcărești[155]. Bătrâna și tânăra o să fie prezentă aici. Contrast benefic și care ar trebui să-i facă să mediteze pe oamenii politici. Există o incompatibilitate între trecut și viitor sau mai degrabă nu sunt decât două forme ale vieții, demne în mod egal de iubire și venerație? Poți fi prieten al progresului și splendorilor moderne fără a insulta gloriile trecutului? Suntem veniți în viață fără legătură cu strămoșii, fără amintirea vremurilor dispărute? O, vai de cei care nu au religia amintirilor și care vor numai data de azi!

Sunt câteva zile de când am fost să mă plimb pe dealul Mitropoliei. Ziua era rece și tristă, o adevărată zi de toamnă care despoaie pomii de frunze și inima de gândurile plăcute. O melancolie profundă, cerul jos și gri și suflete întristate. Către seară cerul s-a înseninat. Atmosfera se făcuse calmă și călduță. Singur, așezat la poarta Mitropoliei, contemplam minunatul tablou care se înfățișa în fața mea. Orizontul era închis de crestele Carpaților, care se desenau într-o masă de un albastru închis pe cerul portocaliu, într-o manieră clară și vie încât poți crede că servesc drept cadru imediat al orașului. Orașul însuși, culcat la picioarele înălțimilor, pare adormit în calmul serii. Pomii erau nemișcați și nici un zgomot nu urca din acest furnicar uman. În apropiere am văzut preoți cu bărbi lungi albe, ce mergeau încet, ca și cum ar savura odihna. Și gândul mi-a zburat către toți acei pe care-i iubesc, spre cei ce suferă și spre Dumnezeu, de la care vine întreaga consolare.

Plimbarea pe <dealul> Mitropoliei este aproape abandonată. Uneori mă plâng. Nu mă plâng mult. Este bine că se află în oraș câteva locuri liniștite unde se

---

[154] *Philarète*

[155] Ansamblu arhitectonic construit între 1716–1736 în stil brâncovenesc, început de domnul Nicolae Mavrocordat, care a fost și îngropat în incinta mănăstirii și continuat de fiul său, Constantin Mavrocordat. În 1848, armata rusă de ocupație aduce la Văcărești, în calitate de deținuți, participanții la revoluție, iar în 1864 ansamblul este transformat în penitenciar. De-a lungul timpului aici au fost închiși Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Ioan Slavici, Mircea Damian etc. Din ordinul lui Nicolae Ceaușescu, în toamna anului 1984 a început demolarea ansamblului, finalizată trei ani mai târziu, în ciuda protestelor unui grup mare de intelectuali români.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

poate visa sau ruga la umbra unei cruci. Cei care au construit biserici şi mănăstiri pe înălţimi aveau sentimentul adevăratei religii, al sfinţeniei care îndreaptă omul către Dumnezeu, care constă în aspiraţia neîncetată către tot ce este măreţ, către tot ce ne îndepărtează de pământ.[...]

Bucureştii văzuţi de departe[156]

Când am trecut pe străzile Bucureştilor, în praful verii, în noroi iarna, am blestemat de multe ori cu cu gura şi din toată inima acest oraş, despre care se risipesc epitete infinit mai puţin măgulitoare. Dacă printr-o împrejurare oarecare v-aţi îndepărtat de Bucureşti, iată că sentimentele în ceea ce-l priveşte s-au schimbat de tot şi regretaţi ceea ce ieri injuraţi.

Românii au un proverb care arată acest lucru. Râul care trece prin Bucureşti se numeşte Dâmboviţa (denumire de o poetică armonie a sunetelor, nu-i aşa?). Ei bine, românii spun că apele acestui râu sunt atât de dulci că nu mai poţi pleca după ce le-ai băut.

Adevărul este că Bucureştii sunt regretaţi atunci când sunt părăsiţi; că de departe toate asperităţile au dispărut şi că nu vedem decât ca o imagine măgulitoare. Ştiu bine că este aşa cu cele mai multe lucruri din lume; amintirea, ca şi speranţa merg mai bine ca realitatea. Depărtatea îndulceşte <amintirea> despre obiectele întâlnite şi în perspectivă face toate lucrurile armonioase, armonie care nu o au deloc.

Totuşi continui să cred că pentru Bucureşti există un motiv deosebit care explică şi justifică că părăsirea lui face să se nască sentimentul <regretului> şi, căutând puţin, se găsesc chiar şi alte motive. Dacă doriţi, le cercetăm împreună.

Mai întâi, Bucureştii plac şi atrag prin acest amestec de barbarie şi civilizaţie, care-l caracterizează. Barbaria singură este respingătoare, ceea ce zicea şi Voltaire[157], niciodată paginile cele mai spumoase ale lui J. J. Rousseau[158] despre viaţa sălbatică nu ne-au făcut să mergem în patru labe. [...]

Pe de altă parte civilizaţia ne oboseşte şi ne întristează. Există în ea un soi de rigiditate, care cuprinde toate sufletele. Există flori care înfloresc în saloane, dar ele nu vor avea prospeţimea şi graţia celor care se nasc sub sărutul soarelui şi care cresc în mijlocul câmpului.

Or, geografia socială se combină în aşa fel încât nu poate să scape de acestă alternativă: să trăiască în mijlocul triburilor sălbatice sau în mijlocul civilizaţiei, dublă condiţie la fel de enervantă.

---

[156] *Bucarest vu de loin*, în *loc. cit.*, nr. 41, 4 Octobre 1868.

[157] Voltaire, pe numele real François-Marie Arouet (1694–1778), scriitor, filosof, figură emblematică a iluminismului francez, spiritul cel mai înalt al epocii sale. Concepţia sa politică se întemeiază pe armonia dintre monarhi, care deţin puterea politică şi filozofi, care deţin înţelepciunea.

[158] Jean Jacques Rousseau (1712–1778), filosof, scriitor, compozitor francez, unul dintre cei mai mari gânditori ai iluminismului, care alături de Voltaire şi Denis Diderot, au influenţat spiritul revoluţionar, principiile de drept şi conştiinţa socială a epocii. Ideile acestora se regăsesc covârşitor în schimbările promovate de revoluţia franceză din 1789.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ei bine, Bucureştii au privilegiul rar de a reuni atracţiile vieţii primitive şi avantajele civilizaţiei. Sunteţi într-o zi de plictiseală sau numai de melancolie puţin mizantropică? Simţiţi în inimă nevoia de a fugi de oameni şi de a vă refugia în singurătate? Iată *mahalalele*[159], imense locuri mărginaşe care se întind la întâmplare pe locuri aproape goale; în loc de străzi, drumuri cu iarbă, în loc de pieţe, *maidane*[160], câmpuri necultivate la doi paşi de locuinţe, case din pământ uscat, acoperite cu stuf, fiinţe umane aproape goale, ţigani arătându-şi la soare, cu o veritabilă lipsă de pudoare, membrele arse de soare, modelate după imaginea idolilor din Bénarès[161], oraşul sfânt al hinduşilor, de unde îşi au originea ţiganii.

Iată-vă în plină sălbăticie şi încă nu aţi depăşit barierele capitalei, nimic nu vă împiedică să credeţi că sunteţi în mijlocul unui trib primitiv. Dar ce este acest zgomot? Este galopul a doi cai şi huruitul zgomotos al unei trăsuri. A trecut o birjă. O birjă la mohicani? Lucru curios. Urcăm.

În câteva minute suntem pe Calea Mogoşoaiei, a cărei descriere am făcut-o în altă zi. Intrăm în salon. Suntem la Paris. Este limba voastră pe care o auziţi, cărţile voastre se comentează, marii voştri oameni o discută, artiştii voştri laudă sau critică cu o rară fineţe de apreciere.

De la mobilier, la toaletele doamnelor şi îmbrăcămintea domnilor, nimic nu vă împiedică să credeţi că sunteţi într-un salon de pe Chaussée d'Antin[162]. Întreaga eleganţă a vieţii moderne este reunită aici. Aţi călătorit zece minute şi aţi încheiat trei secole.

Credeţi-mă, acest amestec de viaţă sălbatică şi de viaţă civilizată are un mare farmec şi, pentru mine, explică suficient această atracţie misterioasă de care vorbeam mai înainte.

Dar asta nu-i tot şi Bucureştii au tot dreptul la această simpatie irezistibilă.

Amintiţi-vă, vă rog, de libertatea desăvârşită ce domneşte în morală. Ştiu pericolele acestei libertăţi, nu vreau nici să le atenuez şi nici să le justific. Dar pentru cel înţelept care, în lipsa unei înfrânări dinafară, ştie să-şi impună lui însuşi o limită, libertatea de a face ce crede de cuviinţă este cu siguranţă un preţ mare. Moravurile sunt indulgente. Nimeni nu crede că are dreptul de a-şi blama vecinul. Fiecare trăieşte în felul lui şi în unele ţări <oamenii> ar fi foarte surprinşi că am cunoştinţă de modul familiar în care se poartă aici, fără a scandaliza pe nimeni, <nici> pe oamenii a căror profesie este <considerată> importantă, adică cei care au obligaţia de a purta haine negre şi cravată albă. Fără excepţie, nu există bal la care cravata albă să nu strălucească la gâtul locuitorilor Bucureştilor.

---

[159] *Mahalas.*

[160] *Meïdanes.*

[161] Varanasi, cunoscut şi sub numele de Benares sau Banaras, oraş în India, pe fluviul Gange, cel mai sfânt din cele şapte oraşe sacre ale hinduismului, capitala spirituală a ţării.

[162] Renumită arteră pariziană, al cărui nume se leagă de Louis Antoine de Pardaillan de Gondrin, duce d'Antin, director general al construcţiilor în vremea regelui Ludovic al XV-lea. În 1720 acesta i-a cerut ducelui să lărgească drumul care lega micul sat Porcherons de Paris. Decizia constituie certificatul de naştere al arterei şi cartierului Chaussée d'Antin, care între 1750–1850 a devenit centrul eleganţei pariziene. Aici îşi aveau sediul cele mai multe, teatre, bănci, aici erau hoteluri moderne, construite de renumiţi arhitecţi ai epocii, tot aici îşi făceau promenada aristocraţii francezi, dar şi îmbogăţiţii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Această libertate de maniere nu exclude, credeți-mă, nici știința, nici seriozitatea. Profesorii nu au robe, nici judecătorii, nici avocații și cu toate acestea judecata se face într-un mod remarcabil, birourile numără talente deosebite, iar magistratura este onorată de talente dovedite. O caracteristică legată de asta este insuficiența mijloacelor materiale, insuficiență care, de asemenea, are pericolele ei, le știu, dar care are și latura poetică și seducătoare. Când vii dintr-o țară foarte civilizată unde asprimea jocului usucă sufletele, unde fiecare muncește cu ardoarea unui condamnat în lanțuri pentru a adăuga puțin aur la aurul său, ești uimit să vezi aici indiferența cu care românii risipesc banul. Fără indoială le place și nu pretind să îi înfățișez ca pe spartani[163], dar lor le place să petreacă și nu să păstreze. Un român zgârcit este un risipitor și nu cunosc adevăratul sens al acestui cuvânt.

Din această ușurință de a risipi banii rezultă un mare aer de ușurință a cărui parte proastă este luxul exagerat. Nu găsiți la București acele tipuri de mizerie care întristează în altă parte ochiul trecătorului. Nu veți vedea niciodată ca aceste femei să poarte o pălărie decolorată și ruptă, să îmbrace o rochie zdrențăroasă și să meargă cu pantofii tociți. În plus, nu veți vedea acești bărbați să poarte pălării decolorate și haine albite la coate. Asta nu înseamnă că sunt toți bogați, dar înainte de toate le place curățenia și să fie gătiți și sacrifică tot pentru asta.

Ceea ce vine în ajutorul românilor, iubitori de lux, este extrema lor sobrietate. Nu sunt de acord de bună voie să poarte o haină de anul trecut, dar se hotărăsc să trăiască cu legume și să bea numai apă.

Aceste obiecte de primă necesitate costă foarte puțin și banii pe care-i câștigă sunt în întregime destinați podoabei.

De aici această aparență de bogăție care frapează privirea călătorului. În alte țări, oamenii bogați nu cheltuiesc decât o parte din veniturile lor, aici fiecare cheltuiește tot ce are și adesea chiar și ce nu are.

Ei bine, nemulțumiții să spună ce vor dori, viața înțeleasă așa, pare de preferat vieții de iad la care ne condamnă nevoile sau mai bine zis cutumele pretinsei noastre civilizații. Ce, mereu să calculezi, mereu să tai, și pentru ce? Pentru un viitor nesigur sau moștenitori nerecunoscători? Această înțelepciune ni ne pare cea mai mare nebunie.

Sperăm să corectăm ce poate fi excesiv în indulgența noastră. Puteți crede că măgulim aici viciile și că încurajăm abuzurile. Nu ăsta este gândul nostru. Suntem departe, foarte departe de a prefera luxul nesănătos și necinstit în dauna sărăciei muncitoare și onoorabile. O, ne înclinăm cu respect profund în fața rănilor sfinte ale muncii și nu privim decât cu dispreț sfidător, cu dezgust spoiala dezonorantă a figurilor ofilite de o lene vinovată. Încercăm o mare bucurie când ni se dă să strângem o mână bătătorită de muncitor și fugim ca la atingerea unei reptile la contactul cu o mână înmănușată care nu a făcut un lucru pentru om sau dreptate.

Tot ce am vrut să spun, este că civilizația extremă produce nenorociri pe care un alt stadiu al societății nu-l cunoaște; că lipsa grijilor simple este compatibilă cu eleganța obiceiurilor moderne, că în viață nu merită să fim condamnați la privațiuni eterne, că, cu o oarecare măsură în cheltuieli, se poate fugi de sărăcia sordidă; în

[163] *Spartiades.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sfârşit că locuitorii Bucureştilor vor fi pe deplin fericiţi şi înţelepţi dacă vor reuşi să păstreze ceea ce au patriarhal şi plăcut în obiceiuri acceptând progresul real şi util al civilizaţiei. Civilizaţia este prea prezentă, ca un tanc care zdrobeşte totul. De ce nu se face o caleaşcă elegantă care transportă un lemn.

Arta în România[164]

Nu se pot nega incontestabilele progrese materiale făcute de români de câţiva ani. Cui revin meritele? Câte puţin la toată lumea şi mai ales acestei legi care conduce lumea, chiar în pofida ei, şi care face ca progresul să se impună, încet sau în grabă, după natura oamenilor şi înţelepciunea sau abilitatea guvernanţilor. Astfel, călătorul ce ar fi părăsit România acum cincisprezece ani şi ar reveni astăzi, ar găsi pretutindeni schimbări fericite.

Când altădată soseai la Giurgiu, nu ştiai unde să stai. Câteva hanuri, care nu merită amintite, erau singurele unde călătorul, părăsind confortul aproximativ de pe vapor, se vedea dintr-o dată în plină barbarie. Mijloacele de transport erau rare, scumpe şi incomode. Nu erau drumuri sau căi ferate, imposibil de traversat un adevărat deşert.

Şi, la toate astea, se adăuga plictiseala unei vămi supărătoare şi o poliţie suspicioasă care oprea la intrare cărţile chiar şi cele mai inofensive. Ruşii dominau atunci aici[165]. Astăzi oraşul Giurgiu are un aspect civilizat care nu diferă prea mult de cel al oraşelor mici ale Europei, unde se găsesc hoteluri care seamănă cu cele pe care le întâlneşti în oraşele din Occident, un serviciu de diligenţe care, bine organizat, îl duce pe călător în câteva ore şi cu cheltueli mici la Bucureşti, drumul este bun, trece peste râuri, nu ca odată pe plute sau cu bărci putrede, ci pe poduri solide din lemn sau din fier; vama este îngăduitoare şi poliţia se face remarcată prin absenţă.

Când soseai altădată la Bucureşti, erai complet dezorientat. Străzi strâmte, murdare şi prost pavate, locuinţe incomode, locuri de plimbare rare şi neîngrijite, iluminat public alcătuit din câteva lumânări fumegânde în felinare murdare şi ca locuri de distracţie, o mare baracă din lemn ce servea drept sală de spectacole, unde <locuitorii> se îngrămădeau în trei sau patru camere mari, sub pretextul de baluri mascate sau reuniuni dansante.

Astăzi, străzile au fost lărgite, unele dintre ele sunt pavate acceptabil, case frumoase şi confortabile se ridică în toate părţile, s-au înmulţit grădinile publice, petrolul luminează în globuri de sticlă bine întreţinute, sala de spectacole este vrednică de o capitală şi cei cărora le plac luxul şi distracţiile pot petrece seri agreabile în saloane frumoase şi bogate, deschise generos şi cu bunăvoinţă lumii selecte.

---

[164] *L'Art en Roumanie*, în *loc. cit.*, nr. 46, 8 Novembre 1868.

[165] Autorul se referă la perioada ce a urmat înfrângerii revoluţiei de la 1848, când Principatele române s-au aflat timp de aproape doi ani (septembrie 1848–aprilie 1851) sub ocupaţia trupelor ruse şi otomane. De altfel, convenţia de la Balta Liman, din 19 aprilie/1 mai 1849, dintre Rusia şi Imperiul Otoman, reglementa prezenţa şi numărul acestora, până la „restabilirea liniştei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Desigur, dacă compari România şi Bucureşti cu Franţa şi Paris, sau cu altă mare capitală, se vede că există încă multe de făcut, dar dacă compari trecutul cu prezentul (bineînţeles din punct de vedere material, politica fiind exclusă din acestă discuţie familiară) nu poţi face nedreptatea să nu recunoşti că legea progresului s-a făcut şi aici, ca pretutindeni.

Ne pare rău că nu s-a ţinut cont de cerinţele climei şi de tradiţiile locale şi că prea s-au complăcut în a imita, ceea este un defect al popoarelor tinere.

Pentru a nu vorbi aici decât de arhitectură, ni se pare că sunt mai multe de făcut decât s-a făcut până acum. Mai precis, România nu a avut o arhitectură naţională. Majoritatea bisericilor sale sunt construite în stil bizantin şi alte monumente ale sale, foarte rare dealtfel, cu greu pot fi considerate opere de artă şi incluse într-o categorie bine determinată. Chiar şi aşa, existau unele tradiţii, unele obiceiuri care au imprimat locuinţelor un caracter unitar. Aceste locuinţe erau comode, aerisite, bine aşezate şi mai ales largi, lucruri indispensabile în fiecare ţară, dar mai necesare aici ca în altă parte, din cauza vieţii sedentare, adoptată în general şi climatului nesănătos din câmpia mlăştinoasă în care se află oraşul Bucureşti. În schimbarea construcţiilor în direcţia eleganţei şi confortului pe care le cer rafinamentele vieţii gustului modern, ar fi trebuit să se păstreze şi tot ce era bun în vechile locuinţe, ca de pildă acel fel de verandă care în română se numeşte *pridvor*, ce alcătuieşte un hol uşor de transformat în ceva bogat şi graţios, prin adăugarea a câtorva coloane, a câtorva cornişe sau a altor elemente de arhitectură, apropiate climatului şi materialelor de care se dispune.

În loc de asta, au fost copiate casele germane sau franţuzeşti. Au fost construite case prea călduroase vara, prea friguroase iarna, incomode în toate anotimpurile şi care obligă la o viaţă comună, ca în marile hoteluri, oameni obişnuiţi cu libertatea şi familiaritatea vieţii intime din casele izolate.

Linia dreaptă este idealul unor arhitecţi. La Bucureşti asta este imposibil de obţinut, cel puţin pe suprafeţe puţin întinse. Oraşul este prea mare, ocupă un spaţiu prea mic în raport cu numărul locuitorilor, pentru ca să putem gândi vreodată să facem o capitală regulamentar construită cum sunt oraşele moderne din Occident. A fi trebui să se profite de accidentele acestei dezordini iremediabile şi să se revină la partea pitorească. Aşa cum au fost, Bucureştii au un farmec cu totul special cu numeroasele sale grădini, cu străzile acoperite cu verdeaţă vara şi zăpadă iarna, cu casele pierdute într-o mare de vegetaţie, cu mahalelele imense şi misterioase şi cu râul sinuos, ale cărui meandre curg pe sub leagăne groase de verdeaţă.

Toate astea se pot igieniza, ilumina, *eleganţa*. Se pot înlocui gardurile din lemn putred cu balustrade din fier, acoperişurile fragile cu acoperişuri mai puţin dispuse la incendii, felinarele obscure cu lămpi luminoase, se pot îndepărta praful şi noroiul, în aşa manieră încât să nu mai fie adevărat acest cuvânt al unui călător: la Bucureşti înghiţi noroiul vara sub formă de praf, iar iarna îi calci în picioare; pot fi transformate grădinile publice având mai multă grijă de flori care le înfrumuseţează şi de apele care le udă; pot fi făcute toate astea şi încă multe alte lucruri. Dar trebuie, repetăm, să ajutăm natura şi nu să o înlăturăm, trebuie să construim şi nu să distrugem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Iată ce nu s-a înțeles și iată de ce Bucureștii au pierdut o parte din aspectul său original, fără a deveni totuși un oraș occidental la care visau autorii acestei schimbări.

Aceste considerații asupra arhitecturii locale ne duc mult mai departe, dacă vrem să le aplicăm la o altă ordine de idei. Transformările sociale seamănă cu aceste transformări materiale care nu sunt adesea decât expresia lor. Omenirea este amețită de acestă nevoie de remaniere, reînnoire, ce pare o lege a naturii.

Imobilitatea este moarte. Schimbarea este viața și națiunile vor să trăiască. Dar prea adesea, sub pretextul acestei înnoiri, se distruge tot. Există oameni care nu știu să constuiască decât din ruine; există <oameni> care nu știu să-și construiască locuința într-o zi decât din cele luate din morminte, aceste locuințe ale eternității. Distrugători nemiloși, pentru care nimic nu este sacru. Trecutul le este odios și nu au odihnă până în ziua în care vor șterge ultimul vestigiu.

Nu suntem dintre aceia. Ne place schimbarea și progresul în măsura în care este. Dar le înțelegem ca o continuare a trecutului, sau mai degrabă ca o transformare supusă unor reguli și nu ca o răsturnare dezordonată. Credem că viitorul conține un germene în trecut și nu spargem oul sub pretextul să grăbim ieșirea. Iată pentru ce avem cultul monumentelor funerare și religia amintirilor. Iată pentru ce venerăm figurile albe ale strămoșilor și nu permitem ca jignirea să vină să se așeze în fața imaginii lor sfinte.

Credem în viitor, ne înhămăm din toată inima la carul progresului, dar sub roțile acestui car nu aruncăm victime, cum fac preoții idolilor hinduși; asta oprește drumul carului divin în loc să-l grăbească. Sângele uman, injustiția și crima care se fac, nu sunt niciodată un element bun și nici de fericire pentru națiuni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

JEANNE LOUISE ADÉLAÏDE (ADÈLE) HOMMAIRE DE HELL

(1819–1883)

Jeanne Louise Adélaïde (Adèle) Hériot Hommaire De Hell s-a născut la Pas-de-Calais, în nordul Franței, în anul 1819. Rămasă orfană de tânără, după ce a trăit alături de familie la Auvergne, Franche-Comté și Paris, a fost înscrisă de sora sa mai mare la un pension religios din Saint-Étienne. Aici l-a întâlnit pe viitorul ei soț, inginerul Xavier Hommaire de Hell (1812–1848), o mai veche cunoștință a acestei colecții[1]. Cei doi s-au căsătorit în anul 1833 sau 1834[2], iar Adèle și-a însoțit soțul în numeroasele lui călătorii în Orient. Din căsătoria soților, înainte de prematurul sfârșit al lui Xavier (la doar 36 de ani), au rezultat trei fii: Édouard, Léon și Gustave.

Tânărul cuplu a părăsit Franța în octombrie 1835, stabilindu-se pentru un timp la Constantinopol, unde inginerul a supravegheat realizarea câtorva importante lucrări de infrastructură comandate de autoritățile otomane. La cererea țarului Nicolae I, francezul s-a mutat în sudul Rusiei (după anul 1838), unde a întreprins ample cercetări științifice. În 1841, Xavier Hommaire de Hell a acceptat un contract în Moldova, domnitorul Mihail Sturdza însărcinându-l să se ocupe de dezvoltarea căilor de comunicație și de exploatarea minelor. Cei doi soți au revenit în Franța un an mai târziu, din cauza unor probleme medicale ale soțului[3]. În perioada următoare, Adèle s-a îngrijit de editarea câtorva dintre manuscrisele inginerului, publicate sub titlul de *Les steppes de la Mer Caspienne, la Crimée et la Russie méridionale*[4]. Șederea în zona Mării Negre a prilejuit și debutul publicistic al eroinei noastre cu lucrarea *Rêveries d'un voyageur*[5].

În 1845 soții Hommaire de Hell au plecat din nou spre Orient, după însărcinarea primită de inginer de la guvernul francez de a inspecta litoralul Mării Negre și al Mării Caspice și de a raporta inclusiv asupra situației comerțului francez în acele zone de tot mai mare importanță economică. Doamna nu pare să-l fi însoțit în călătoria din Persia, când harnicul călător și-a și găsit sfârșitul, în 1848, la Ispahan. Soția a preluat editarea manuscriselor acestui voiaj de studiu, publicate sub titlul de *Voyage en Turquie et en Persie, exécuté par ordre du gouvernement française pendant les années 1846, 1847 et 1848*, Paris, 1854–1860.

Văduva și-a păstrat pasiunea pentru călătorie și pentru publicarea de descrieri de călătorie[6]. În anii '60 și-a vizitat doi dintre copii, unul stabilit în Martinica, celălalt în România. Édouard Hommaire de Hell[7] edita săptămânalul „Revue de la Roumanie", publicație tipărită în anii 1867–1868

---

[1] A se vedea biografia în *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, vol. IV, editor Daniela Bușă, București, 2007, pp. 627–628.

[2] *Ibidem.* O biografie a autoarei la http://fr.wikipedia.org/wiki/Ad%C3%A8le_Hommaire_de_Hell (accesat 02 iulie 2014).

[3] *Călători străini*, p. 627.

[4] *Les steppes de la Mer Caspienne, la Crimée et la Russie méridionale*, Paris, Strasbourg, 1843 – 1845.

[5] *Rêveries d'un voyageur. Poésies. Orient, Russie et Moldavie*, Paris, 1846.

[6] Menționăm, spre exemplu, *Souvenirs martiniquais*, Rouen, 1865; *De Constantinople à Trieste*, Paris, 1865; *Équipée dans les steppes de Russie 1840–1844*, Paris, 1868 sau *Mémoires d'une aventurière: 1833–1852*, editată de Mark Lvovitch Slonim, Paris, 1934.

[7] A fost mai apoi, probabil, secretar al prințului George Bibescu, alături de care a jucat un rol important în organizarea pavilionului României la Expoziția Universală de la Paris (1889).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

la Galaţi şi Bucureşti[8]. Adèle a rămas în România vreme de aproape un an (1868–1869), iar impresiile de călătorie, cu referiri şi la perioada anilor '40[9], au fost inserate în volumul *À travers le monde. La vie orientale - La vie créole*, Paris, 1870.

Cea mai mare parte a timpului a petrecut-o la Galaţi, dar spre sfârşitul lunii noiembrie 1868 a făcut o călătorie la Odesa. Pe drumul de întoarcere spre Franţa, înainte de îmbarcarea de la Giurgiu, autoarea a vizitat şi Bucureştii. Relatarea Adèlei este valoroasă pentru istoria oraşului Galaţi, despre care oferă detalii de natură economică, socială sau culturală, dar şi pentru condiţiile de călătorie pe drumurile grele ale României, în perioada în care drumurile de fier încă nu-şi făcuseră apariţia. Plastice sunt şi impresiile despre Bucureşti, deşi întreaga lucrare pare mai degrabă un crochiu cu imagini generale, în care doar anumite detalii sunt mai clar conturate.

Despre Adèle Xavier Hommaire de Hell a scris Victor Andrei, care face un rezumat al paginilor referitoare la oraşul Galaţi: *Dunărea de Jos şi oraşul Galaţi în însemnările unor călători străini din secolul trecut*, în „Danubius", vol. VI – VII, 1972 – 1973, pp. 107–112.

JEANNE LOUISE ADÉLAÏDE (ADÈLE) HOMMAIRE DE HELL

Traversând lumea. Viaţa orientală – Viaţă creolă[10]

Capitolul VIII

p. 353

Portul Brăila – Galaţi – Aspectul oraşului – Am impresia că sunt în Orient – Alungarea evreilor – Oraşul de sus – Impresie pitorească – Ţăranul român – Brateşul – Cheiul Dunării – Gardurile – Câteva cuvinte despre societate – Consulatul englez – Ţărmul bulgar – Ce se întâmplă în Bulgaria – *Măştile jos* – O încercare disperată

După minunata călătorie pe Dunăre, să te opreşti la Galaţi şi să rămâi acolo pare un lucru foarte atractiv. De la Giurgiu[11] deja, malul moldovenesc[12], jos şi acoperit de sălcii, oferă o impresie tristă asupra ţării. Totuşi, Ibraila sau Brăila, cum îi spun piraţii Dunării[13], schimbă puţin această // părere prin activitatea febrilă a p. 354
portului, cu sute de vapoare ce vin să încarce grâne; acesta este negoţul, chestiune extrem de interesantă desigur, dar care nu are nimic în comun cu tablourile minunate şi variate de care imaginaţia ne este încă plină.

E nevoie de mai multe zile, de fapt de mai multe săptămâni să te familiarizezi cu oraşul Galaţi[14] şi să recunoşti că are maluri pitoreşti, pe care trebuie doar să le descoperi şi să le apreciezi.

---

[8] Detalii în Victor Andrei, *Dunărea de Jos şi oraşul Galaţi în însemnările unor călători străini din secolul trecut*, în „Danubius", vol. VI–VII, 1972–1973, p. 107–112.

[9] Capitolele VI şi VII din lucrare.

[10] Traducere din franceză după *À travers le monde. La vie orientale – La vie créole*, Paris, 1870.

[11] *Giorgiew*.

[12] Corect cel al Munteniei.

[13] *Ibraïla ou Braïla, comme l'appelent les serpents du Danube*.

[14] *Galatz*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În vreme ce casele de lemn, prăvăliile, populația amestecată, micile cafenele și negustorii amintesc de Orient, stilul greco-rus al bisericilor, străzile lungi și largi din orașul de sus, întinderea sa imensă și stepa ce se întinde la nesfârșit în toate direcțiile anunță deja Rusia.

Fără Dunăre, adică fără transportul cerealelor, Galații ar fi rămas ceea ce erau acum mai puțin de un secol – un sătuc sărac de pescari și mici meșteșugari.

Astăzi, este un oraș de 90 000 de suflete[15], care nu se va opri la această cifră, judecând după creșterea enormă a schimburilor comerciale. Este format din două zone complet distincte; orașul de jos care se întinde de-a lungul Dunării și orașul de sus, legat de primul printr-un vad ușor de urcat și câteva străzi ce formează cartierul evreiesc. În port putem vedea nave de război care staționează pe Dunăre,
p. 355 trimise de Franța, Anglia, Rusia, Austria și Italia[16], ai căror ofițeri sunt importanți // pentru stăpânele caselor care dau baluri. Echipajele navelor contribuie la însuflețirea orașului de jos prin certuri și bătăi foarte frecvente; auzim mereu că marinarul cutare a primit lovituri mortale de cuțit; și asta nu-i nimic, căci situația devine mai sensibilă când un echipaj se bate cu altul, cum s-a întâmplat de două-trei ori în timpul ședерii mele la Galați.

Populația este formată dintr-o mulțime de indivizi de toate națiile; marea majoritate este greacă și abia de poți număra în această societate câteva familii moldovenești[17]. După greci urmează evreii, foarte numeroși; germanii, a căror colonie este considerabilă, bulgarii, ungurii, italienii etc.

O plimbare pe străzile din preajma portului este suficientă pentru a-ți face o impresie despre această populație pestriță, ce amintește de orașele Levantului prin varietatea oamenilor și vestimentației lor. Toate prăvăliile sunt ținute de evrei, pe care-i recunoaștem ușor după cojocul și căciula de blană. Comerțul lor cu amănuntul este foarte important, majoritatea evreilor fiind bogați; dar trăiesc modest, temându-se de ostilitatea creștinilor. Un eveniment de acest fel a avut loc la puțin timp după sosirea mea și a stârnit o vie agitație în tot orașul. Sub un pretext neînsemnat, evreii au fost alungați; sinagogile au fost devastate și, în sfârșit, s-au
p. 356 făcut excese ce au necesitat mari desfășurări de // forțe din partea autorităților. Totul s-a sfârșit prin restabilirea ordinii, dar un număr mare de evrei au fost jefuiți și bătuți. Ofițerii de pe „Magicien", nava noastră de război, i-au recuperat pe doi-trei dintre acești nefericiți care fuseseră aruncați în apă[18].

Orașul de sus se întinde în voie în stepa ce se termină de-a lungul Dunării cu faleze înalte. Mai multe vaduri în aceste faleze leagă partea de sus a orașului de cea

---

[15] Total exagerat, căci în acea perioadă, conform unui recensământ din 1866, populația urbei Galați era de 48 799 locuitori. Cf. Paul Păltănea, *Istoria orașului Galați. De la origini până la 1918*, ediția a II-a, îngrijită de Eugen Drăgoi, vol. II, Galați, 2008, p. 138.

[16] Referire la vasele de război ale statelor membre ale Comisiei Europene a Dunării, care, conform Tratatului de la Paris (1856), puteau staționa la gurile Dunării.

[17] Afirmație exagerată având în vedere structura etnică a populației în acea perioadă. În 1890, spre exemplu, erau 34 763 români, 13 085 evrei, 4 196 greci etc. Cf. Moise N. Pacu, *Cartea județului Covurlui*, București, 1891, p. 109.

[18] Referire, probabil la incidentul din iulie 1867, petrecut totuși înainte de data la care autoarea a sosit la Galați.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de jos, permițând nenumăratelor căruțe încărcate cu grâne să coboare la diferitele puncte din port.

Acolo locuiesc negustorii bogați, consulii, funcționarii din administrație, toți cei care au greutate la Galați.

Strada principală, pornind din punctul de joncțiune al celor două cartiere, traversează, paralel cu Dunărea, întregul oraș și ajunge până la un imens teren viran dincolo de care se află grădina publică[19].

De-a lungul acestei străzi, la fel de largă ca un bulevard, se găsesc locuințe fermecătoare înconjurate de grădini și garduri ce le ascund complet. O altă stradă, mărginind falezele și egalând-o pe prima ca lungime și lățime, se numește Mihai Bravu și este cea pe care am locuit. Alte străzi o taie în unghiuri drepte, casele devenind tot mai rare. Poți număra pe parcursul ei doar cinci – șase locuințe îndepărtate unele de altele. Totodată, n-ai senzația că te găsești într-un oraș, când mergi pe aceste drumuri prăfuite care nu oferă privirii // decât niște garduri. Din p. 357
când în când, un catarg imens anunță casa vreunui consul.

Astfel, te poți crede la țară locuind în acest cartier care, din cauza situării sale la înălțime și a întinderii sale, este foarte curat.

Din păcate nu ești ferit de praf și de noroi, lucruri ce fac sejurul la Galați atât de neplăcut. În afară de strada principală, care de puțin timp a fost pavată din nou pe toată lungimea sa, celelalte străzi sunt atât de prăfuite vara și atât de pline de gropi și de bălțoace în sezonul rece, încât mersul pe jos este imposibil. Trăsurile abia de pot înfrunta *hârtoapele*[20] (cuvântul nu este prea tare) de pe străzile locuite totuși de aristocrație.

Trăsurile de închiriat sunt numeroase și la un preț moderat. Cursa costă trei piaștri[21] (75 de centime). Acestea sunt droște din Viena, în formă de cabriolete cu patru locuri. Mereu descoperite, mai puțin pe ploaie, ele nu te apără deloc de praful ridicat vara de nesfârșitele șiruri de căruțe cu grâne trase de trei-patru perechi de boi.

Le întâlnești peste tot, îndreptându-se invariabil spre vadurile falezei pentru a ajunge în port. Ce țară agricolă trebuie să fie România pentru a produce o cantitate atât de mare de grâne!

Lângă drumuri se găsesc zone largi ce le servesc drept loc de odihnă. Boii deshămați se tăvălesc în praf, în timp ce stăpânii lor lenevesc în bătaia soarelui. Tabloul // pe care-l oferă nu este lipsit de personalitate. Văzându-l, îți poți imagina p. 358
că te întorci în timpul vechii Dacii. Figură și costum, nimic nu s-a schimbat la acești țărani care poartă în toată ființa lor amprenta neștearsă a lungii lor robii. Fără îndoială, muncesc acum pentru ei, dar taxele prea mari îi împiedică să se bucure de o siguranță pe care n-au cunoscut-o niciodată. Cu cămașa din pânză gri strânsă la brâu cu o curea din piele, cu ițarii largi care le lasă gambele și picioarele goale, cu părul lung, pălăria mare, statura uscățivă și viguroasă, fizionomia lor posacă și pielea arsă de soare, ei sunt urmașii iobagilor legați de glie, sclavi atât sub

[19] Strada Domneasca este perpendiculară pe Dunăre, nu paralelă cu ea.

[20] *ravins*.

[21] Piastru este o monedă de argint de 19,24 gr, cu un titlu de 835. Un piastru = 40 de parale, la fel ca leul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

stăpânirea romană, cât şi sub cea fanariotă, veşnic meniţi să ude pământul cu sudoarea lor pentru a-i îmbogăţi pe stăpâni. Libertatea lor actuală este încă limitată de multe obligaţii faţă de foştii lor proprietari, munci care le ocupă o mare parte din timp. Dar aceste servituţi vor înceta într-o zi şi copiii lor vor cunoaşte libertatea deplină.

Un lucru care m-a impresionat profund este faptul că în această ţară totul poartă amprenta suferinţei, animalele asemenea oamenilor. Într-adevăr, nu e nimic surprinzător în condiţiile materiale în care trăiesc şi unii şi ceilalţi. Ţăranul moldovean, călit de nenorociri, este necruţător cu caii şi vitele: nici o grijă, nici o
p. 359 menajare pentru bietele animale care-l // slujesc. Să îndrăznesc să spun? M-am simţit mâhnită uneori la vederea nesfârşitelor şiruri de boi trăgând din greu pentru a îndeplini o sarcină întotdeauna mai presus de forţele lor. Toţi sunt mici şi de un alb murdar. N-am văzut nici un bou roşcovan. Caii, la fel ca boii, sunt trataţi cu asprime. Aceştia suferă şi mor din cauza extenuării şi a lipsei totale de îngrijire. Ar fi necesară o societate pentru protecţia animalelor în această ţară.

Din punctul de vedere al relaţiilor sociale, Galaţii nu oferă nici o perspectivă celor care iubesc plăcerile spiritului sau farmecul intimităţii. În afara câtorva baluri ce se dau iarna, nu există alt loc unde să poţi vorbi despre altceva decât despre bârfele din oraş sau preţul grânelor. Asta nu înseamnă că societatea e complet lipsită de oameni capabili; dar fiecare se închide în interiorul său, limitându-şi plăcerile la cele ale familiei. Oamenii se vizitează şi se întâlnesc vara la plimbare în grădinile publice, iată la ce se reduce viaţa lor socială. Pe de altă parte, familiile greceşti se vizitează des, dar primesc puţini străini. Alt minus la fel de important este faptul că nu ai nici un loc de promenadă, dacă vrei să ieşi din oraş. Stepa ţi se întinde în faţă, în toată monotonia şi ariditatea sa, fără să-ţi lase cea mai mică speranţă că poţi găsi altceva dacă mergi mai departe. Mă înşel: există o pădure încântătoare, în apropiere de Siret, unde se găseşte umbră deasă şi un peisaj plăcut.
p. 360 // Faci doar o oră cu trăsura până acolo. Era plimbarea noastră preferată.

În afară de strada principală unde fiecare se plimbă la o anumită oră, singura şosea pe care o are oraşul este una frumoasă, umbrită de sălcii enorme, de-a lungul lacului Brateş[22]. Are doi kilometri. Mergând pe ea de la faleză, o urmezi până la o altă şosea ce duce în direcţia portului. De-a lungul acesteia sunt şantiere de construcţii, fabrici, cazărmi, nave; urmează apoi case, debarcadere, birourile vămii şi ale poştei, cabarete, în sfârşit, tot ceea ce reprezintă viaţa activă şi agitată a unui mare centru comercial. În fiecare clipă sosesc vapoare cu aburi, pleacă nave încărcate cu cereale; apoi şalupele brăzdează fluviul în toate direcţiile; muzica militară îşi face auzită fanfara; cafenelele sunt pline de clienţi care fumează şi beau în aer liber; pasagerii debarcă; este o agitaţie continuă.

Există multă bogăţie la Galaţi şi acest lucru se observă la locuinţele din oraşul de sus, unele veritabile mini palate. Toate au o scară exterioară cu coloane, galerii cu vitralii şi grădină. Stilul lor este foarte variat, îmbinând toate tipurile de arhitectură. N-au decât parter şi un etaj; trăsurile ajung până la piciorul scării exterioare acoperite cu o verandă. Ei bine! Aceste case fermecătoare sunt aproape

[22] *Bradisch.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

toate înconjurate de garduri din scânduri abia fasonate // pe care nu ți le-ai permite p. 361
altundeva nici la cel mai modest domiciliu. Este un contrast cu adevărat şocant pentru un străin.

Nu la fel se întâmplă cu consulatul britanic, care are o poartă frumoasă din fier, domnind de-a lungul unei piețe imense în capătul căreia se află hotelul[23]. Această proprietate minunată aparține prințului Cuza, care a închiriat-o consulului. Acesta i-a subînchiriat fiului meu un pavilion spațios, legat de corpul principal al clădirii printr-o galerie de sticlă. Nici nu puteam fi mai bine instalată, din toate punctele de vedere, decât în această reşedință încântătoare ale cărei ferestre se deschid la acelaşi nivel spre nişte galerii acoperite, orientate spre Dunăre. Ea aminteşte de vilele englezeşti de la țară prin abundența copacilor, florilor, gazonului, plantelor cățărătoare care o înconjoară din toate părțile, fără să afecteze câtuşi de puțin priveliştea pe care voi încerca s-o schițez în câteva rânduri.

În față, ai Dunărea şi malul bulgăresc[24], unde se înalță vârfurile albăstrii ale Balcanilor. La stânga se întinde Brateşul cu suprafața lui nemişcată şi malurile joase ale Basarabiei, pe care mai mult o intuieşti decât o vezi. Tot spațiul cuprins între fluviu şi faleză este plin de grădini, case izolate, magazii de grâne, fabrici cu coşuri înalte ce merită să fie văzute în perspectivă. Toate astea formează un ansamblu de mare întindere şi de o frumusețe surprinzătoare, mai ales cu lumina arzătoare care scoate totul în evidență. Privirea urmăreşte cursul Dunării şi ai impresia că vezi acest rege al fluviilor pierzându-se pentru totdeauna // în Marea p. 362
Neagră, dincolo de Sulina, aflată la doar douăsprezece ore de Galați.

Apoi te gândeşti că Bosforul, Constantinopolul şi Asia sunt atât de aproape că-ți sunt suficiente două zile pentru a ajunge acolo. Vântul care înclină copacii a mângâiat valurile Bosforului; norii ce aleargă pe cer au trecut pe deasupra muntelui Olimp, chiar şi lumina pare o sclipire din cerul Asiei; ai senzația că încă eşti acolo. Dar iluzia devine şi mai deplină de îndată ce se lasă seara. Seninătatea acestor orizonturi întinse, fără alte limite în afara cerului şi fluviului, aminteşte pe deplin de nopțile orientale.

Câte seri am petrecut în galerie, într-o contemplare de care nu mă plictiseam! Zgomotele din port, muzica unguresc̆ă şi țigănească auzită în fiecare seară în grădinile publice, murmurele confuze ale unui mare oraş ce ajungeau la noi slăbite de distanță, lătratul câinilor amintind de cei din Constantinopol, arborii ce fremătau în jurul meu, totul se transforma în poezie şi devenea sursa unor reverii inefabile. Abia de îndrăzneam să vorbim, când ora târzie stingea toate zgomotele şi toate luminile şi ne arunca în această tăcere imensă a naturii care, spre miezul nopții, capătă ceva solemn.

În timpul şederii mele la Galați, am numărat vreo şase cutremure de pământ care s-au produs într-un interval de câteva luni, şi asta fără să fie semnalate şi în alte localități. Totuşi, solul nu este // vulcanic. Realmente nu se ştie cărui fapt să-i p. 363
fie atribuite aceste perturbări mereu un pic amenințătoare.

---

[23] Poate cu referire la *hotel de ville* (primărie).

[24] Corect malul dobrogean. Autoarea confundă Dobrogea cu Bulgaria, ambele componente ale Imperiului Otoman la acea dată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Căldurile din timpul verii sunt extreme, iar seceta durează adesea câteva luni. Astfel, sejurul la Galați devine insuportabil pentru cei fără grădini mari, deoarece nu există umbră nicăieri, iar praful se transformă într-un adevărat flagel.

Această temperatură de zonă toridă este urmată iarna de o temperatură siberiană. Începând cu luna decembrie, Dunărea își îmbracă haina de gheață, pe care o păstrează până în martie. Așadar comerț, călătorii, afaceri, toate se întrerup. Nu mai există o altă preocupare decât cea de a te încălzi cât mai bine. Sobele sunt adevărate monumente din ipsos care iau cele mai grațioase forme. Aerul cald circulă prin coloane ușoare și iese prin gurile de încălzire. Lemnul este singurul combustibil folosit pentru acest tip de încălzire, ce devine extrem de costisitor. Toate ferestrele sunt duble ca în Rusia. Numai cu ajutorul acestor mijloace poți uita de frigul extrem de afară. ... [Urmează considerații despre situația bulgarilor]

p. 368

Capitolul IX

Călătorie la Odesa – La fel de multe formalități – Pachebotul este ținut sub control – Un hotel rusesc – Amintiri – Plecarea – O presimțire – Furtună în Marea Neagră – Refugiu la Sulina – Delta Dunării – Întoarcerea la Galați – Teatrul – *Sacagiii* – De la Galați la București – Două trăsuri împotmolite – Caii de poștă – Hotelul „Sf. Lazăr" – Mogoșoaia – Doamnele române – Sosirea Carlottei Patti – Reflecții despre starea actuală a României – Giurgiu – O zi minunată

Pe la sfârșitul lunii noiembrie, când Dunărea era încă deschisă circulației, în pofida situației obișnuite, am mers să petrec câteva zile la Odesa, dorind să revăd orașul înainte de a părăsi Europa de Est. ... [Descrie călătoria la Odesa]

p. 372 M am grăbit așadar la bordul lui „Metternich", care mă adusese la Odesa și care-și petrecuse iarna la Galați.

Plecarea a avut loc seara pe o vreme liniștită, dar puțin cam apăsătoare. De două-trei ori l-am surprins pe căpitan privind cerul cu un aer neliniștit, înainte ca vaporul să părăsească rada. //

p. 373 – Vă temeți de vreme urâtă? l-am întrebat, oarecum neliniștită.

– Probabil va fi vânt: când navighezi pe marea Neagră *pe 5 decembrie*, nu poți conta pe adieri ușoare, a adăugat el râzând.

– Ah, Dumnezeule, mă înspăimântați, vom avea o călătorie îngrozitoare.

– Culcați-vă, dormiți, poate o să fiți puțin legănată, dar sper că la miezul nopții vom ajunge la Sulina și ne vom amuza de marea Neagră și de furiile ei. Spunând acestea, m-a lăsat pentru a ridica ancora.

Urmându-i sfatul, am mers în cabină și m-am culcat imediat cu speranța plăcută de a nu mă trezi decât la Sulina. Dar ce trezire! Un balans îngrozitor, trosnete din toate părțile, zgomote de pași, de voci, de mărfuri ce se rostogoleau pe punte; în sfârșit, o adevărată furtună, iată ce ne aștepta în această călătorie teribilă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am vrut să iau o cutie de chibrituri de pe masă, dar totul, ceas, carte, chibrituri, s-a răsturnat pe jos, fapt ce a adăugat fricii mele de a mă îneca pe cea de a arde de vie, amintindu-mi că într-o asemenea împrejurare simpla scăpărare a unui chibrit era suficientă pentru a produce un dezastru. În ciuda ruliului, n-am avut nici o senzație de greață care să mă distragă de la gândurile mele și să-mi tulbure judecata, de o luciditate disperantă. În caz de incendiu, îmi spuneam, // dacă aș p. 374
deschide ușa, ar însemna să mă arunc în vârtejul valurilor; dacă aș țipa, cine m-ar auzi și m-ar salva? Și priveam în jur, având mereu senzația că văd câte-o scânteie aprinzându-se brusc. Totuși, obsesia a avut un moment când m-am putut asigura, atingând podeaua, că dincolo de ușă era apă. Liniștită din acest punct de vedere, nu m-am mai temut că-mi trăiesc ultimele clipe din viață. Valurile loveau cu o furie nemaipomenită ușa cabinei mele de pe punte. Nu înțeleg nici acum cum de a rezistat la asemenea atacuri. Uraganul a continuat cu aceeași intensitate timp de mai multe ore. În tot acest timp, resemnată că mor, îmi tot repetam că suntem în Marea Neagră, această mare unde au loc atâtea naufragii în fiecare an, și că era o nebunie din partea mea să mai am cea mai mică speranță de salvare!

Însă am sfârșit prin a-mi da seama că urletele vântului slăbeau și că ruliul nu mă mai împiedica să stau în fund. Pericolul trecuse ... Până să ajungem la Sulina am mai fost zdruncinați puternic încă o dată, dar se luminase și speranța revenise.

Ne-a luat șaptesprezece ore să ajungem la gura de vărsare a Dunării, călătorie care se face de obicei în opt ore. Mai multe vase mai mult sau mai puțin afectate, arborând pavilionul de pericol, au ajuns aproape în același timp cu noi la Sulina. Unul dintre ele a adus vestea că un bric se scufundase fără să i se fi putut acorda nici cel mai mic ajutor. //

Cu ce bucurie am văzut că „Metternich" intra în Delta Dunării, lăsând în p. 375
urmă această teribilă mare Neagră încă agitată de valuri și spumă! Navigația pe Dunăre este atât de plăcută când ieși din furtună! Privelișteа punții era curioasă cu hainele lăsate să se usuce la soare, butoaiele desfundate, ghiulelele tunului rostogolindu-se de colo-colo, mormanele de frânghii și pasagerii de la clasa a treia care nu părăsiseră puntea! Printre ei era un rus, un ofițer superior care, mare amator de senzații tari, își petrecuse noaptea făcând dușuri afară în loc să se refugieze în cabina sa. Intrând în salon, am văzut masa mare cu cele patru picioare în aer și pe curajosul nostru căpitan, complet extenuat, căutându-și zadarnic ochelarii. Conform celor spuse de el, am fi putut foarte bine să fim pe fundul mării. Galații s-au resimțit puternic după acest uragan. Geamurile și gardurile acopereau străzile și mulți pereți se prăbușiseră.

După câteva zile, citind „L'Indépendance belge", am văzut că, în aceeași noapte de 5 decembrie, niște vijelii îngrozitoare făcuseră ravagii în mai multe orașe din Belgia, provocând nenumărate pagube.

Înainte de a termina cu amintirile mele despre Galați, trebuie să adaug câteva cuvinte despre teatrul orașului, al cărui aspect exterior îți provoacă o mare stupefacție și-ți dă peste cap orice idee ai avea despre un asemenea monument. Să ne imaginăm un hambar care se înalță la opt picioare de la pământ, cu un acoperiș // în două ape, imens, ale cărui margini ies în afară; totul e străpuns de o ușiță și de p. 376

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nişte deschideri înguste în loc de ferestre – vom căpăta astfel o idee perfectă despre acest templu al artelor! Iar dacă descrierea teatrului este făcută în grabă, impresia pe care o produce este mai complexă, pentru că ai în faţa ochilor o adevărată problemă. Cum să-ţi închipui că acest hambar, al cărui acoperiş poate fi atins cu mâna, ar putea cuprinde rânduri de loje, o galerie, un candelabru, toate aceste elemente cerând o anumită dezvoltare pe înălţime? Problema se rezolvă de îndată ce treci pragul, căci în loc să urci, cobori ca într-o pivniţă. Fără îndoială că arhitectul a considerat că este mai uşor să sapi în pământ decât să înalţi nişte ziduri! Fiecare cu părerea lui.

Sala, îngustă şi lungă, are două rânduri de loje, benoare, un parter, staluri pentru orchestră, un candelabru, adică tot ce trebuie într-o sală de teatru. Dar ce loje, ce culoare, ce sistem de iluminat!

Teatrul găzduieşte în fiecare iarnă o trupă italiană, organizează baluri mascate, îşi are clienţii săi şi funcţionează ca şi cum ar fi un teatru adevărat. Amplasarea sa este demnă de aşa clădire. Se află pe un teren viran ce se transformă în mocirlă imediat ce începe să plouă. Trăsurile abia de pot ajunge până la intrare; cât despre pietoni, au drept singură cale de acces nişte scânduri care formează două cărări ce duc pe trotuarul străzii principale. Căci acest templu al artelor trebuie să fie fireşte în cel mai frumos cartier al oraşului, dar este departe de a-i servi drept podoabă[25]. //

p. 377 În momentul de faţă, poate că mai există încă, căci terenul pe care-l ocupa a fost cumpărat în urmă cu un an de către un bogătaş grec care voia să construiască acolo nişte case. Va fi înlocuit? Nu este un lucru îndoielnic; întrebarea este dacă arhitectul care a creat această capodoperă va fi ales de către oraş pentru a-i oferi un succesor.

Ca o ultimă trăsătură de culoare locală, să spunem câteva cuvinte despre *sacagii*[26], cei care transportă apa la toate casele, deoarece oraşul nu are o fântână publică. Dunărea şi ploaia asigură apa necesară consumului, pe care sacagii o încarcă în butoaie mare. Trebuie să spunem că numărul lor este considerabil. Şiruri de sacagii coboară şi urcă cu ţipete sălbatice strada abruptă ce duce spre Dunăre, lovindu-şi bietele animale mereu extenuate.

În pofida veniturilor sale uriaşe, Galaţii nu sunt totuşi decât un sat mai mare. Ar fi timpul ca autorităţile municipale să se ocupe de modernizarea lui, să facă fântâni, să adopte un sistem de iluminat public care să-ţi permită să ieşi seara, să paveze străzile principale, oferindu-i, în sfârşit, lucrurile esenţiale.

În afară de biserici, oraşul nu mai are nici un monument public de vizitat. Fără îndoială că trecutul este cel care nu i-a permis acest lucru, deoarece nu era decât un sătuc acum o jumătate de secol; dar de atunci, cu dezvoltarea sa rapidă, să
p. 378 // nu fi dat el măcar un teatru demn de un oraş!

Nedorind să părăsesc România fără să vizitez Bucureştii şi extrem de fericită că pot face o călătorie cu diligenţa, plăcere atât de rară acum, am plecat în primele zile ale lunii aprilie cu diligenţa care face drumul între Galaţi şi Bucureşti de două

[25] Informaţii despre acest teatru la V. Andrei, *op. cit.*, p. 110.
[26] *Sakajoux*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ori pe săptămână. Ceea ce numim diligență este un vehicul fără arcuri, compus dintr-o cabrioletă și cu un interior cu patru locuri.

Când am părăsit Galații, eram singură înăuntru și tot singură am ajuns la București, drumul fiind considerat impracticabil din cauza ploilor recente. Chiar în ziua plecării mele s-a stârnit o furtună cu vânt, grindină și însoțită de averse de o violență incredibilă.

Am plecat resemnată pentru orice eventualitate. Una dintre cele mai neplăcute a fost aceea de a fi zdruncinată, cum nu se poate închipui, traversând orașul. Zece cai de poștă ne trăgeau prin băltoace murdare ce se împrospătau cu fiecare învârtire a roților.

În cele din urmă am reușit să ajungem la câmpie, iar acolo, chiar dacă roțile se înfundau în hârtoape, măcar nu mai era pavajul infernal care mă făcea să tresar și să-mi disloc toate membrele.

Ajunși în fața Siretului, a trebuit să-l traversăm cu un bac, operațiune extrem de lungă și de neplăcută. Caii fuseseră deshămați, în afară de doi rămași la oiște. Aș încerca zadarnic // să descriu cât de greu a fost scos vehiculul de pe bac cu cele p. 379
două mârțoage jalnice care s-au străduit din răsputeri să facă acest lucru. În sfârșit, cu ajutorul luntrașului, vizitiilor, conductorului, diligența a părăsit bacul, dar s-a împotmolit atât de tare încât părea că a prins rădăcini în pământ. O roată dispăruse toată în noroi, ceea ce făcea poziția mea *înclinată* nespus de incomodă.

Toate mijloacele folosite pentru a ieși de acolo s-au dovedit inutile. În mod normal era nevoie de niște cai de rezervă: așteptând, conductorul și vizitiii, înarmați cu bârne groase, bâjbâiau prin noroi până la jumătatea gambei pentru a încerca să ridice roata: din fericire, erau echipați cu cizme lungi, ce ajungeau mai sus de genunchi, ceea ce le permitea să facă acest exercițiu neplăcut fără prea mare dificultate. Între timp, sosi o brișcă din sens opus, cu intenția de a traversa cu bacul. Găsind acest spectacol cât se poate de amuzant, călătorii au rămas înmărmuriți în fața noastră, dar s-au ferit să ne ajute. Apoi au făcut o mișcare pentru a înainta și buf!, diligența lor s-a afundat la rândul ei atât de violent, încât birjarul, cât era el de lung, a căzut în noroi! Un râs nebun a pus stăpânire pe mine în fața acestei lovituri de teatru. Era cazul să spun: *cine râde la urmă râde mai bine.* Situația noastră i-a amuzat, dar a lor ne-a răzbunat.

Renunț la descrierea în detaliu a tabloului pe care-l alcătuiau aceste două diligențe, una înclinată spre dreapta, // cealaltă spre stânga, încăpățânându-se să nu p. 380
mai iasă din noroi, în timp ce vizitii și călătorii, scufundați în mocirlă până la genunchi, făceau eforturi supraomenești pentru a le scoate de acolo. Până la urmă au sosit caii; noi am plecat, lăsând cealaltă diligență tot împotmolită. Acest mic incident este suficient pentru a ne face o idee despre cum arată căile de comunicație în România.

Am ajuns la Brăila la căderea nopții și traversând orașul am resimțit același supliciu al zdruncinării. Din cauza violenței zgâlțâielilor gata să deschidă portierele, am fost nevoită să mă agăț de părțile laterale ale diligenței ca să nu fiu azvârlită pe trotuar. Era imposibil să mă înțeleg cu conductorul, atât de asurzitor era zgomotul roților; vizitiii pun mai presus de orice amorul lor propriu, traversând orașele în galop, fără milă pentru călători. Trebuie să treci și prin asta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La ieşirea din Brăila, caii şi-au reluat aspectul lor jalnic şi am mers toată noaptea fără a înainta prea mult. Aceste animale nefericite, obosite de împotmoliri, se opreau brusc; erau lăsate să se odihnească un sfert de oră, apoi ne continuam drumul până la o nouă oprire. Când în sfârşit ajungeam într-o staţie, trecea un timp nesfârşit până primeam alţi cai. Nicăieri în altă ţară n-am văzut nişte patrupede mai vrednice de milă decât cele din Ţara Românească. Nu se mai ţine cont de oboseala şi nevoile lor, ca şi cum ar fi făcute din lemn. După un drum de mai multe ore,
p. 381 acestea rămân înhămate la căruţă fără să se mai gândească cineva să le // acorde cele mai mici îngrijiri, dacă le e frig sau cald, dacă sunt în noroi până la genunchi, puţin contează. Cât despre grajdul care le aşteaptă, am putut să-mi dau seama cum arată la vederea unor adăposturi urâte deschise pe toate părţile, unde nu poţi ajunge decât traversând nişte bălţoace infecte. Cred că şi hrana le este insuficientă, dacă te uiţi la şira spinării sau la oasele care le străpung pielea.

Călătoreşti astfel în câmpie până la o anumită distanţă de Bucureşti. Apoi decorul se accidentează şi prinde viaţă; reapar câmpurile cultivate; se apropie satele; la orizont se desenează lanţul Carpaţilor; terenul, până acum atât de plat, capătă nişte ondulaţii care formează planuri diverse; te afli într-un ţinut dacă nu foarte pitoresc, cel puţin plăcut vederii. Cursurile de apă sunt prevăzute cu poduri, o îmbunătăţire majoră datând de câtiva ani. Drumul este bun, caii mai vioi; totul capătă caracteristicile vecinătăţii unui mare oraş.

Am sosit la Bucureşti la căderea serii. Am fost imediat condusă la hotelul „Sf. Lazăr", unde fiul meu locuise în urmă cu un an, pe când era redactor-şef la „Revue de la Roumanie".

Acest hotel, situat în cea mai frumoasă parte a Mogoşoaiei[27] (strada principală), aproape în faţa Teatrului Mare, poate fi comparat cu cele mai bune hoteluri din alte ţări. Găseşti în interiorul lui tot confortul dorit, fără să fii jupuit de
p. 382 bani. Am avut o cameră foarte frumoasă la doar şase franci pe zi. // Tot atât am plătit şi pentru mâncare, ceea ce a însemnat un ducat pentru toată cheltuiala zilnică. Trebuie să adaug că mâncarea este foarte bună şi că am fost servită la mine în cameră, aşa cum mi-e obiceiul.

De la unirea Principatelor, Bucureştii, sediul guvernului, tind din ce în ce mai mult să se europenizeze şi să joace rolul unei mari capitale. A fost întotdeauna un oraş al plăcerii şi luxului, prezentând prin societatea şi construcţiile sale aspecte interesante de observat. Boierii, care s-au complăcut în cele mai neînfrânate cheltuieli, au construit palate în mijlocul bălţoacelor infecte, fără să se îngrijoreze de starea străzilor pe care le traversau trăsurile lor de lux, imaginându-şi într-un mod naiv că oraşul nu-şi mai dorea nimic pentru că avea deja un teatru, saloane imense pentru baluri şi locuri de plimbare pentru trăsuri. Ei fac parte din categoria celor care pun mai presus lucrurile inutile decât cele necesare. În momentul de faţă, asemenea nepăsare şi cheltuieli nebuneşti sunt mai puţin frecvente, dintr-un motiv cât se poate de simplu, acela că averile, mai mult sau mai puţin compromise, nu le mai permit nebuniile de altădată. Aproape toate proprietăţile au fost ipotecate; un astfel de boier având palat şi trăsură de lux se află într-o mare încurcătură cu costurile obişnuite ale vieţii, ceea ce nu-i împiedică, fie vorba între noi, să

[27] *Mogodtchoï.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sporească luxul. Din păcate, această nevoie de bani este aproape mereu motivul care-i împinge pe români să apuce calea febrilă a politicii: să devii ministru înseamnă să-ți asiguri o casă mai selectă. Să fii deputat înseamnă tot același lucru, să începi să ai anumite impresii //, de aici pornind toate luptele, intrigile, atacurile, p. 383
dezlănțuirile unora împotriva altora pentru a ajunge la putere.

În acest moment, nu eu vorbesc: este vocea omului care a jucat un mare rol politic, care cunoaște la perfecție cărțile și nu-și face nici o iluzie despre oamenii și lucrurile din țara sa. Patriot sincer, s-a retras sub acoperișul lui, lăsându-i pe cei ambițioși să-și măsoare forțele pe câmpul bătăliei electorale, nedorind să se întoarcă în arenă numai cu certitudinea de a fi de folos întregii țări. Și aici nu este vorba despre un spirit alterat, ci despre filosoful dublat de omul onest.

Ambiția de a ajunge la minister este capriciul tuturor, mari sau mici: jurnaliști, avocați, funcționari, proprietari, toți n-au alt vis decât acesta. Ce-i drept, ei nu aleargă după imposibil, având în vedere numărul mare de miniștri care se succed într-un timp scurt.

Domnul X (filosoful) m-a asigurat că a văzut cum în decursul unui an au căzut din funcție vreo doisprezece de miniștri ai educației!

Mogoșoaia, cartier elegant al Bucureștilor, este o stradă foarte lungă care se unește cu Șoseaua, locul de plimbare preferat de înalta societate. De la Teatrul Mare până la palatul prințului Carol, această stradă este cu adevărat fermecătoare, atât prin animația care domnește acolo cât și prin magazinele sale splendide, cafenelele frumoase și publicul său în esență aristocratic. În fiecare după-amiază este plină // de trăsuri de lux care merg la șosea, iar acest lucru îi permite străinului p. 384
să le zărească pe marile doamne române despre care se vorbește atât de des peste tot. Le poți întâlni de asemenea și pe jos, la Mogoșoaia, urmate de trăsurile lor. Au un aspect realmente remarcabil. Brunete în general, au ochii catifelați și pielea închisă la culoare. Statura lor dispune de toate proporțiile necesare frumuseții. Văzându-le cum își poartă ca niște regine toaletele excentrice și somptuoase în timpul zilei, ai zice că ai în fața ochilor eroinele unui roman. În rest, ele posedă toate calitățile fizice pentru acest rol și dacă e să credem tot ceea ce se spune despre ele, au și toate aptitudinile pentru a-l juca de minune. Viața lor nu este decât o înlănțuire de petreceri și de distracții. Toaleta, balul, teatrul, plimbarea, călătoriile, așa arată programul pe care și-l face orice tânără care se căsătorește, program pe care soțul îl respectă până la epuizarea totală a finanțelor. Atunci se lansează în politică, devine un om serios, ia cu asalt ministerul, își face un partid, pune la înaintare cuvinte precum progres și patriotism și în cele din urmă, într-o bună zi, va putea din nou să dea petreceri având satisfacția să audă spunându-i-se: Excelența Voastră.

Am descris atât de mult moravurile moldo-valahe, încât mă voi abține de la orice judecată în această privință. Este o chestiune prea delicată pentru a vorbi despre ea într-un mod ușuratic. Chiar tind să cred că tot ceea ce s-a spus și s-a scris despre acest subiect nu se mai poate aplica moravurilor actuale, aflate într-un proces de transformare morală. // Acum că și în legislația românească este adoptat p. 385
Codul lui Napoleon[28], fantezia de a-ți schimba soțul sau soția întâlnește obstacole

[28] Referire la Codul civil, adoptat în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza după modelul Codului Civil Napolenian din 1804, luându-se în considerare și modificările aduse între timp acestuia, precum și după proiectul de Cod Civil italian, legea franceză asupra transcripției din 23 martie 1853, legea ipotecară belgiană din 10 decembrie 1851și dispoziții din vechiul drept românesc..

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

serioase. Doamnele muntene nu-şi mai disprețuiesc îndatoririle de mame şi ies cu copiii lor, lucru neobişnuit până acum aproape douăzeci de ani. Unele dintre ele sunt educate şi foarte amabile.

Dacă unele dintre ele mai amintesc de Orient prin obiceiurile lor lipsite de griji şi mintea fără prea multe preocupări, altele au prins gustul chestiunilor intelectuale în timpul călătoriilor în străinătate şi înțeleg că spiritul, ca şi corpul, are nevoie de hrană. Acestea nu-şi limitează lectura doar la romane, cunoscând despre literatura noastră tot ceea ce o face plăcută şi valoroasă. Am spus deja că poporul român este foarte inteligent. Trebuie să-şi folosească toate calitățile în scopul binelui şi să înțeleagă că principiile solide şi conştiința sunt adevăratele baze care trebuie să guverneze destinul uman.

În afară de Şosea, Bucureştii au o grădină fermecătoare, Cişmigiul[29], situată în interiorul oraşului: cu lacul, râurile, sălciile minunate şi toată întinderea sa, ar trebui să atragă o mulțime numeroasă de vizitatori, dar înalta societate vine rar aici şi cedează locul burgheziei. În Cişmigiu se dă muzică de două ori pe săptămână. Cu toate că frumoasele sale alei sunt demne de a fi populate de aristocrați, iar malurile lacului sunt cât se poate de romantice, moda l-a exclus din viața publică şi
p. 386 // rar de tot vezi vreo trăsură oprită în fața porții sale.

Oraşul este extrem de întins. Când crezi că ai depăşit câmpuri, vii, terenuri mocirloase, locuri virane, găseşti din nou alte străzi, cartiere întregi urmate de altele, în aşa fel încât te dezorienteze complet. De mai multe ori am luat câte o trăsură fiind foarte hotărâtă să fac turul oraşului, fără a reuşi însă niciodată. Drept vorbind, birjarii sunt de-o asemenea stupiditate încât nu poți obține de la ei nici cea mai mică informație. La Bucureşti necunoaşterea limbii este sursa unei mulțimi de neplăceri necunoscute în altă parte.

Am avut plăcerea să reîntâlnesc la Bucureşti o doamnă pe care o cunoscusem la Iaşi, a cărei fiică este căsătorită cu un francez de rang înalt, domnul Dodun de Perrières, inspectorul penitenciarelor din România[30]. Simțeam nevoia să-l numesc pentru că a însemnat mult pentru mine, plin de atenție şi de o bunăvoință cu atât mai meritorii cu cât viața lui este aglomerată de muncă. Primirea călduroasă pe care mi-a făcut-o această familie m-a împiedicat să simt prea mult greutatea izolării.

Cu câteva zile înainte de plecarea mea, a sosit Carlotta Patti[31] cu câțiva muzicieni, fiind aşteptată cu nerăbdare pentru a da câteva concerte la Teatrul Mare, adevărat eveniment pentru oraş. Prețul lojelor închiriate dinainte era mai mult decât dublu. Ea a fost cazată la hotelul Europa, la doi paşi de al meu. N-am putut însă
p. 387 afla // entuziasmul provocat de debutul său, deoarece am plecat chiar în ziua primului său concert.

O diligență m-a condus până la Giurgiu[32], de unde urma să luăm un vapor cu aburi. Serviciul poştei fiind restabilit acum şi caii mai buni decât pe drumul de la Galați, am parcurs acest traseu de opt-zece poşte în câteva ore.

---

[29] *Tschimidiou.*

[30] Francezul Ferdinand Dodun de Perrières a fost inspectorul penitenciarelor din Moldova şi apoi din România în perioada 1855–1876.

[31] Carlotta Patti (1840–1889) a fost o distinsă soprană, sora faimoasei Adellina Patti.

[32] *Georgiewo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM BRENNECKE

(1813–1872)

Wilhelm Heinrich Brennecke s-a născut la 13 decembrie 1813 la Demmin, în nordul Germaniei, şi a încetat din viaţă la 18 mai 1872 la Posen (astăzi Poznan, în Polonia). A studiat matematica şi ştiinţele naturii la Universitatea din Berlin, obţinând apoi şi diplome ce i-au permis să predea engleza, franceza şi italiana. A urmat o carieră didactică, încheiată ca director al Realschule din Poznan, unde fusese numit deja din 1853. A făcut numeroase călătorii în Europa apuseană, pentru a-şi desăvârşi cunoştiinţele lingvistice. Între scrierile sale se remarcă lucrări de pedagogie, limbi străine, fizică sau matematică.

La Berlin, Wilhelm Brennecke l-a cunoscut pe Mihail Kogălniceanu, în perioada în care viitorul om politic şi învăţat moldovean îşi făcea studiile. De altfel, între 1835–1837 Wilhelm Brennecke a fost institutorul lui Grigore şi Dimitrie Sturdza, Alexandru Vogoride şi Mihail Kogălniceanu, toţi trimişi la studii în străinătate de Mihail Sturdza, domnitorul regulamentar al Moldovei, ceea ce explică şi faptul că lucrarea *Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reise-Erinnerungen aus dem Herbst 1868*, apărută la Hanovra în 1870, i-a fost dedicată lui Kogălniceanu, care în acel moment deţinea portofoliul internelor. Relaţiile dintre profesor şi elev au continuat şi, prin intermediul lui Mihail Kogălniceanu, Brennecke a obţinut Ordinul Medjidie, râvnita decoraţie otomană. Portretul pe care Brennecke îl face fostului său elev este elogios, cald şi, desigur, denotă mândria dascălului.

În 1868, în drum spre capitala Imperiului Otoman, Wilhelm Brennecke a trecut între 16 şi 29 septembrie 1868 prin teritoriile locuite de români. El a călătorit pe Dunăre, între Baziaş şi Sulina, s-a oprit câteva zile la Brăila şi Galaţi, de unde a făcut o excursie scurtă în interiorul Dobrogei, aflată încă sub stăpânire otomană. Interesul său a fost stârnit, în egală măsură, de geografia fizică şi economică a locurilor vizitate, de viaţa politică şi de explorările arheologice din regiune. Deosebit de interesante sunt informaţiile despre Brăila şi Galaţi, cele două importante porturi dunărene fiind prezentate comparativ. Coloniile germane au atras, de asemenea, atenţia profesorului german.

Informaţii despre biografia lui Wilhelm Brennecke se găsesc la: Franz Kössler, *Personenlexikon von Lehrern des 19. Jahrhunderts. Berufsbiographien aus Schul-Jahresberichten und Schulprogrammen 1825–1918*, Giessen, 2008, disponibil în variantă electronica: http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2008/6113/. Despre legăturile lui Wilhelm Brennecke cu Mihail Kogălniceanu au scris: Nicolae Iorga, *Visita în România a profesorului din Berlin al lui Mihail Kogălniceanu*, în „Revista Istorică", XXII, 1–3, 1936, p. 1–9; N. Cartojan, *Întoarcerea lui Kogălniceanu în ţară*, în „Arhiva Românească", tom IV, 1940, p. 3–22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM BRENNECKE

1868

Ţările de la Dunărea de Jos şi Constantinopolul. Amintiri de călătorie din toamna anului 1868[1]

10. Baziaş

p. 26 Către seară (joi, 16 septembrie <1868>) am trecut la Baziaş[2], în Banat, unde am acostat, pentru a prelua pasagerii sosiţi pe calea ferată din Ungaria. Baziaş este punctul terminus al căilor ferate maghiare şi ca atare va ajunge la o însemnătate şi mai mare, deoarece durata unei călătorii spre Orient va fi cu mult scurtată cu trenul de la Pesta la Baziaş. Anume, se călătoreşte de la Viena până la Baziaş cu trenuri-curier speciale, care se întâlnesc cu vasul rapid către Orient în 18 ore, în timp ce pe Dunăre sunt necesare trei zile pentru a parcurge această distanţă. Baziaş era mai înainte un sat mic şi sărac. După ce a devenit punct terminus al căii ferate şi punct
p. 27 de plecare al navigaţiei rapide cu aburi // pe Dunăre, are înainte un mare viitor, ce se arată deja prin multe clădiri noi, hoteluri noi şi cafenele noi ş.a.m.d., în timp ce până de curând nu era de găsit nici măcar un loc sărăcăcios de cazare. Deoarece la călătoria de întoarcere am părăsit vasul cu aburi la Baziaş pentru a ne întoarce pe calea ferată la Poznan, am făcut de două ori acest drum, ce ne rămâne de descris, fiind aşadar mai bine informaţi.

11. Moldova[3] <Veche>

La puţin timp după lăsarea întunericului, vasul nostru cu aburi a ancorat în faţa satului Moldova <Veche>, deoarece ajunsese la capătul călătoriei sale. În dimineaţa următoare a trebuit să trecem pe un vas mic cu aburi, pentru a naviga prin cataractele Dunării. Deoarece navigaţia de acolo este periculoasă, a trebuit să înnoptăm la Moldova <Veche>. Era încă destul de devreme pentru seară, de aceea m-am hotărât să fac o plimbare prin marele sat, împreună cu câţiva însoţitori, pentru a face o cunoştinţă mai apropiată cu vitejii grăniceri.

Am fost conduşi la un han, unde am găsit adunate notabilităţile, şi anume pe preotul locului, care era prins într-o discuţie intimă cu enoriaşii săi la o carafă de vin; până la urmă, noi nu am înţeles nimic din acestea, deoarece conversaţia era purtată într-un dialect slav. După ce am pus să ni se dea cel mai bun vin, 16 crăiţari

---

[1] Traducere după Wilhelm Brennecke, *Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reise-Erinnerungen aus dem Herbst 1868*, Hanovra, Hahn´sche Hofbuchhandlung, 1870, p. 26–83.

[2] *Basias*, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

[3] *Moldova*, astăzi în componenţa oraşului Moldova Nouă, jud. Caraş-Severin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

(ceva peste 3 groşi de argint[4]) sticla, am încercat să îi cerem domnului preot informaţii despre situaţia comunităţii sale. Se pricepea la limba germană şi a fost gata să răspundă cerinţelor noastre. Ne-a povestit că aparţine bisericii greceşti neunite, ca toţi locuitorii din împrejurimi. La Karlowitz[5] locuieşte superiorul lor spiritual[6]. După naţionalitate, populaţia de aici ar fi sârbo-iliră. „Nu vrem să fim austrieci, noi suntem maghiari", a vorbit patriotul înflăcărat, cu viu entuziasm.

Am examinat camerele alăturate sălii de mese a hanului şi am văzut agăţate acolo arme albe şi de foc. Grănicerii sunt cu adevărat un neam sub arme. // p. 28

Satul Moldova <Veche> are 250 de case curate, dintre care unele masive, o biserică frumos construită, 1600 de locuitori. Locuitorii săi se ocupă cu agricultura, viticultura şi creşterea animalelor, practică, de asemenea, şi meşteşuguri; acolo există, de pildă, după cum ni s-a spus, un atelier de făcut instrumente pentru devierea stropilor de ploaie[7], ceea ce noi ne-am tradus prin fabricant de umbrele.

12. Companioni de călătorie

Deoarece intrăm într-o fază nouă a călătoriei noastre, dorim ca mai întâi să-i prezentăm pe tovarăşii noştri de călătorie de până acum, adică pe cei rămaşi pe vasul cu aburi la Moldova <Veche>. Am avut şi timp pentru aceasta, căci vasul nostru rămăsese nemişcat şi nu am ştiut să facem ceva mai bun în cursul lungii seri. Printre pasageri rămăseseră doar puţini germani. Erau prezenţi câţiva turişti francezi, care aveau drept destinaţie Orientul; soţia unui boier valah, o englezoaică, care se întorcea cu însoţitoarea sa englezoaică de la Karlsbad[8] la soţul ei; trei tineri arhitecţi valahi, care se întorceau din Germania de la studii, pentru a-şi găsi de lucru la construcţia de căi ferate din ţara lor; aceeaşi intenţie o avea un constructor englez care călătorea la Bucureşti cu soţia sa; sârbi şi greci (negustori); o familie de italieni, constând din bogatul negustor A.M. Crosti din Milano, cu soţia, fratele, nepotul; un impresar italian cu două cântereţe italiene din Torino, care erau angajate pentru tot sezonul de iarnă la Hotelul Victoria din Brăila[9]; o asociaţie muzicală din Boemia, ce consta din cinci bărbaţi şi patru fete, care aveau ca destinaţie un *café chantant* din Constantinopol; un număr de nefericiţi emigranţi cehi <în drum spre> Rusia de sud, prin Odessa, conduşi de un antreprenor (vânzător de suflete); câţiva turci care îşi petreceau orele târzii ale serii jucând cărţi, jocuri de noroc pentru care mai ales turcii au o mare aplecare.

Era un adevărat pandemoniu. Doar puţini din această societate erau la clasa I, de pildă negustorul milanez cu familia sa, restul societăţii avea <parte de> o // p. 29 cazare jalnică la clasa a II-a, unde dormeau pe podea şi pe mese; din contra,

---

[4] *Sgr.*, prescurtare pentru „Silbergroschen", monedă prusacă de argint.
[5] Numele german al localităţii Sremski Karlovci (Voivodina), Serbia.
[6] Referire la Mitropolia sârbă de la Karlowitz.
[7] *Regentropfenableitungswerkzeugsbeflissenen.*
[8] Astăzi Karlovy Vary, Cehia.
[9] *Braïla.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

emigranții cehi de la clasa a III-a, trebuiau să petreacă noaptea pe punte, sub cerul liber, la mila Domnului, mai mult, erau prost hrăniți de antreprenorul lor, cu fasole fiartă, pâine și apă. Când am stat de vorbă cu căpitanul despre această încărcătură de pasageri, acesta mi-a împărtășit faptul că societatea de călătorie de la clasa I va lua o cu totul altă fizionomie în Valahia; acolo este plină de viață și de bucurie, într-un ceas se cunosc toți între ei, o inimă și un suflet. Noi germanii suntem prea plicticoși, a spus căpitanul, românii sunt, din contră, cu inima ușoară și impulsivi, se atașează mai ușor, se folosesc mai mult de favoarea clipei, sunt companioni veseli. Previziunile căpitanului s-au adeverit. Deja din ziua următoare, când societatea noastră s-a mărit, la Orșova[10], cu mai multe familii de români, care se întorceau acasă de la Mehadia[11], Baden-Baden-ul[12] Răsăritului, temperatura conversației de la clasa I a crescut repede peste punctul de fierbere.

13. Cataractele Dunării de la Porțile de Fier

La Moldova, Dunărea renunță la vechiul nume (Danubius), iar fluviul curge mai departe sub numele de Istru[13]. De fapt, trebuie spus că ceea ce noi numim Dunăre constă din două râuri[14], dintre care unul curge de la izvoare până la Moldova <Veche>; apoi vine o întrerupere a navigației pe 17 mile până la granița românească; de acolo, a doua jumătate a Dunării, care, până la vărsarea în Marea Neagră nu mai așează nici o piedică în calea navigației și curge printre maluri plate, despărțindu-se de mai multe ori și reunindu-se iarăși. Spațiul dintre aceste două părți diferite ale Dunării se numește Clisura[15] (de sus și de jos). Locuitorii <malurilor> Dunării din partea Moldovei <Vechi> pot spune despre români și bulgari: „între noi și voi există o ruptură întărită, astfel încât cei care vor să navigheze
p. 30 din // amonte către voi nu pot; și tot așa din aval către noi nu se poate trece".

Dunărea constă din două râuri atât de diferite, astfel încât orice navigație cu vase cu aburi între cele două este o imposibilitate[16]. De aceea, trecătoarea sau, mai degrabă, partea îngustă dintre acestea se numește „Porțile de Fier", pentru a descrie *<această> stavilă. [Urmează descrierea detaliată a Porților de Fier].*

p. 38

14. Turnu Severin

Turnu Severin (Turnul Severinului) își trage numele de la turnul lui Severus, ale cărui ziduri prăbușite sunt înconjurate de amenajări de felul unui parc[17]. Se

---

[10] *Orsova*, jud. Mehedinți.

[11] *Mehadia*, sat, com., jud. Caraș-Severin.

[12] Stațiune balneară în landul Baden-Wuerttemberg, Germania.

[13] *Ister*.

[14] Autorul face afirmații fanteziste.

[15] *Klissura*.

[16] Lucrările menite să asigure navigația în zonă s-au desfășurat între 1834-1846. Totuși, doar la sfârșitul secolului al XIX-lea s-au făcut lucrări pentru asigurarea unei navigații directe până la gurile Dunării.

[17] Lucius Septimius Severus Augustus (146–211), împărat roman (193–211), fondatorul dinastiei Severilor. Autorul se referă la ruinele forticațiilor romane, azi înglobate în grădina publică a orașului Turnu-Severin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

găsesc în acest orăşel rămăşiţe din vechi zidiri romane, de şanţuri, gropi şi ziduri, care, odinioară, au servit la apărarea extraordinarului pod al lui Traian, care trecea aici peste Dunăre. Ultimul pod construit peste Dunăre este, astăzi, la Pesta, ultimul pod de vase la Petrovaradin[18].

Fără să vrei, te întrebi: de ce sunt malurile Dunării de jos atât de golaşe şi părăsite, în timp ce malurile Rinului inferior sunt înnobilate de podoabele oraşelor şi arată, peste tot, o agricultură bogată? Natura nu poartă vina, deoarece clima, pământul, aşezarea sunt, la Dunărea de jos, mult mai favorabile decât pe Rinul inferior. Locuitorii de la Dunăre înşişi sunt vinovaţi. România şi Bulgaria, ţări printre care navighează acum vasul nostru, sunt de neschimbat. Boierul român îşi arendează moşia pe doi ani, lasă să i se plătească dobânzile în avans, le pierde deja la joc în două zile, dacă nu preferă să le risipească peste două săptămâni la Paris. La fel sunt şi bulgarii, jucători pătimaşi, zi şi noapte se dedau pe vas acestui viciu. Atât la călătoria de ducere, cât şi la cea de întoarcere am întâlnit pe vasul cu aburi asemenea excroci, care exploatau cele mai josnice patimi ale călătorilor români şi bulgari. Pe drumul de întoarcere am văzut cu ochii noştri cum un asemenea escroc, împodobit cu bareta ordinului Legiunii de onoare la butonieră, cu o coroană de conte pe cufărul său de călătorie, semnat cu un scris lat: *le comte de C...*, i-a luat în cel mai scurt timp secretarului lui Mustafa Paşa 40 de lire sterline la cărţi. // Un p. 39
asemenea *chevalier de industrie* era cunoscut mai multor persoane din societatea noastră de călătorie drept un escroc constantinopolitan notoriu. Că la asemenea moravuri şi obiceiuri ale aristocraţiei unei ţări agricultura este neglijată iar pământul se stârpeşte, este de la sine înţeles.

Turnu-Severin este o oază în deşert. Acest loc înfloreşte repede din cauza comerţului. Socitatea Dunăreană de Navigaţie cu Aburi a amenajat aici un birou administrativ, un şantier naval important şi mari ateliere. Coloniştii germani s-au aşezat aici în număr mare şi prin hărnicia şi moralitatea lor au fondat ceva nou. Oraşul are deja mai mult de 500 de case şi peste 4000 de locuitori, în timp ce mai înainte vreme nici măcar sat nu putea fi numit. Germanii au format aici o comunitate catolică şi una evanghelică şi îşi plătesc clericii din propriile mijloace. Că la Turnu-Severin există o berărie germană bună este de la sine înţeles; tot astfel, o grădină populară, după cum am găsit mai târziu în toate oraşele, chiar sub acest nume. Multe case noi erau în construcţie. Deoarece vasul nostru a rămas aici la ancoră pentru mai multe ore, am avut prilejul de a cerceta temeinic locul, chiar să mergem la o cafenea, unde am înţeles că, de acum până departe în Orient, caviarul este unul dintre cele mai obişnuite surse de hrană.

Frapante ni s-au părut aici puternicele măsuri de precauţie militare, puternica garnizoană românească, supravegherea temătoare a malurilor Dunării, lipsa de consideraţie a numeroaselor gărzi, una chiar întinzându-se să îmi înfigă baioneta în piept, ca şi cum o viaţă omenească nu ar fi importantă. Totuşi aceste măsuri ne-au fost mai apoi explicate. România este în criză, sunt duşmani înăuntru şi în afară cu care să se lupte, de aceea există o întreagă pregătire de război, după cum ni s-a arătat. Guvernul de acum nu este suficient de puternic, cochetează cu constituţionalismul

[18] *Neusatz-Peterwardein*, azi Novi Sad, Serbia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care, într-o țară cum este România, unde domnește o mare delăsare a moravurilor, este ținut ca <fiind> rău. Aici doar dictatura și acțiunile nemiloase ale domnitorului
p. 40 pot elimina obiceiurile proaste ce au prins rădăcină și <pot> // introduce reforme sănătoase. Dar România este amenințată și de un război cu Turcia. Bandele care fac revoluție în Bulgaria și care amenință să o scoată de sub stăpânirea turcească, se organizează în România și trec Dunărea de acolo. Cu puțină vreme înainte de sosirea noastră la Ruse fuseseră spânzurați acolo opt insurgenți. [...] Astfel, de la Turnu-Severin până la Sulina am găsit pe amândouă malurile Dunării, pe stânga un cordon de graniță românesc, pe dreapta unul turcesc și nenumărate patrule înarmate. Orice debarcare este de aceea legată de numeroase vexațiuni și nu era indicat să mai părăsim nava de pasageri niciunde, nici chiar la opririle mai lungi, fără a ne expune la cele mai mari pericole, atât pe pământ românesc, cât și pe cel turcesc.

15. De la Turnu-Severin până la Vidin

La Turnu-Severin am fost mutați pe un vas cu aburi de dimensiunile unuia maritim. Până la destinația de călătorie pe Dunăre, adică până la Galați, nu trebuia să mai fie nici o schimbare. Albia lată și adâncă a Dunării poate fi parcursă, până la Galați, de cele mai mari vapoare, chiar și la un nivel atât de redus al apei, cum se întâmplase în acel an. De aici începe, treptat, navigația mai însemnată de nave cu pânze, dintre care, în prezent, se găseau foarte multe la „Gurile Dunării", mai cu seamă la Brăila și Galați.

Amenajările de pe acest vas cu aburi mai mare asigurau mai mult confort decât pe cel mai mic de dinainte. În cabine și în salonul domnilor erau așezate mai mult de 80 de paturi bune. Societatea se putea împărți în saloane diferite și putea duce o existență liniștită și confortabilă.

Limba germană încetează a mai fi aici cea curent <folosită>, în locul ei trece italiana, care, în întreg Orientul, este limba de circulație propriu-zisă și care corespunde în mare parte cu româna. *Domine* și *servus* sunt cuvintele care sunt mereu schimbate pe aici. [...]

p. 41 La ivirea zorilor ne găseam între Calafat[19] și Vidin. La Calafat, în Țara Românească[20], am găsit îngrămădite la locul de acostare o mulțime de mașini agricole (semănătoare, treierătoare, etc.), ceea ce s-a repetat în aproape toate orașele românești de pe Dunăre. Are loc un export neobișnuit de mașini agricole către România, ceea ce este de salutat, ca un semn al unei culturi a progresului. Cele mai multe asemenea utilaje agricole sunt de fabricație englezească, după cum am putut mai apoi avea ocazia de a vedea în marile magazii de la Brăila și Galați. În Turcia nu am văzut deloc mașini agricole.

La Calafat am văzut un mare număr de femei ocupate cu spălatul rufelor în Dunăre, ceea ce s-a repetat mereu mai încolo. Apa Dunării de jos, ce este saturată cu luturi grase, înlocuiește săpunul, ceea ce este de văzut și la îmbăierea în fluviu,

[19] *Kalafat.*
[20] Corect România.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

după cum noi înşine am descoperit la desele noastre ieşiri pentru a înota în Dunăre, pe malul din Dobrogea. [Descrie oraşul Vidin].

17. De la Vidin la Ruse <şi> Giurgiu[21]

[...] Am trecut de gura de vărsare a râului Jiu[22], ce curge prin Ţara Românească. p. 44

Legasem deja de mai multe ori cunoştinţă cu boieri dornici de conversaţie. Cu surprindere aflăm că panslavismul se insinuează aici cu putere: românii însă nu sunt deloc slavi, mai degrabă cei mai puri romani, din câţi există; totuşi, Rusia vrea să îi atragă în plasa ei. Noul minister, care a intrat în activitate de câteva săptămâni, va lupta cu siguranţă împotriva acestei direcţii. În vârful său stă ca premier fostul meu pupil Mihail Kogălniceanu[23], a cărui creştere şi educaţie mi-au fost încredinţate în anii 1835-1837. Îi cunosc antipatiile ruseşti, se frământă pentru independenţa patriei sale; mi-a fost dată fericirea de a-i insufla simpatii germane. Vorbeşte şi scrie şi în limba franceză cu mare talent şi cu bun gust.

Mihail Kogălniceanu, fiul unui influent boier moldovean, a fost crescut împreună cu fiii Dimitrie[24] şi Grigore[25] ai fostului hospodar al Moldovei, Mihail Sturdza[26], şi împreună cu cumnatul acestuia (în urma celei de a doua căsătorii), prinţul Alexandru Vogoride[27] de Samos. La început au fost educaţi în patria lor, mai târziu trimişi în Franţa la Luneville, unde au fost încredinţaţi unui abate, fostul preceptor al hospodarului Sturdza. În primăvara anului 1835, aceşti patru tineri au fost trimişi la Berlin, prin mijlocirea consilierului de stat rus, baronul Alexandre Sturdza[28] din Odessa, ginerele // fostului consilier secret, medic personal al regelui p. 45
<Prusiei>, profesorul Hufeland[29] (autorul macrobioticii), iar acolo încredinţaţi supravegherii autorului acestei scrieri. Faimosul profesor de drept von Savigny[30] a arătat un viu interes pentru educaţia acestor tineri. Anume, a lucrat pentru a-i îndepărta de influenţele ruseşti, pentru care se străduia mult contele Ribeaupierre[31],

---

[21] *Giurgewo*.

[22] *Schyul*.

[23] *Michaël Cogalniceano* (1817–1891), om politic, diplomat şi istoric. Mihail Kogălniceanu a deţinut între 16 noiembrie 1868 şi 24 ianuarie 1870 portofoliul internelor. Prim-ministru era, în acea perioadă, Dimitrie Ghica (1816–1897).

[24] Dimitrie Sturdza (1818–1908), militar.

[25] Grigore Sturdza (1821–1901), militar şi om politic.

[26] Mihail Sturdza (1794–1884), domnitor regulamentar al Moldovei (1834–1849).

[27] Fratele Smarandei Vogoride, a doua soţie a lui Mihail Sturdza.

[28] Alexandru (Alexandre) Sturdza (1791–1854), diplomat şi literat rus.

[29] Christoph Wilhelm Friedrich Hufeland (1762–1836), medic şi profesor universitar german, autor al unei lucrări (*Macrobiotica*, apărută în 1797), dedicată artei prelungirii vieţii.

[30] Friedrich Karl von Savigny (1779–1861), jurist şi istoric german, unul dintre fondatorii „şcolii istorice" în materie de jurisprudenţă.

[31] Alexandre Ivanovici de Ribeaupierre (1783–1865), diplomat rus. În ianuarie 1827, în drum spre Constantinopol, el a străbătut spaţiul locuit de români. Date biobibliografice şi însemnările sale de călătorie privitor la români vezi în vol. II al colecţiei de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe atunci trimisul rus la Berlin. I-au fost dați cei mai buni profesori, mijloacele băneşti pentru aceasta (peste 10 000 de taleri anual), ajungeau din plin. Au rămas numai trei ani la Berlin (1835, 1836, 1837) şi apoi s-au întors în țara lor. Mihail Kogălniceanu era cel mai vârstnic dintre aceşti tineri; când a venit la Berlin avea 17 ani şi deja în posesia unei patente de ofițer, trebuia să servească drept model şi exemplu camarazilor lui.

În ultimii treizeci de ani, Mihail Kogălniceanu şi-a dedicat întreaga sa activitate serviciului patriei sale şi a jucat un rol însemnat în dezvoltarea acesteia. De atunci nimic nu s-a întâmplat în aceste țări, fără ca el să nu fi lucrat pentru aceasta. Lui mai ales îi revine meritul pentru unirea principatelor dunărene într-un singur stat[32] (România); printr-o dispoziție din 2 mai 1864[33] a transformat 400 000 de şerbi[34] în proprietari liberi[35]. Lui i se datorează introducerea Codului Napoleon, a curților cu jurați, a căsătoriei civile, a învățământului obligatoriu general şi gratuit[36]. El a pus pe picioare influența prusacă în aceste regiuni şi a fost distins de majestatea sa regele Prusiei[37] prin înmânarea ordinului vulturul roşu[38], clasa I.

Mihail Kogălniceanu s-a căsătorit în anul 1852[39]. Din această căsătorie au răsărit patru copii, cea mai mare fiind o fiică[40] de 16 ani, care este crescută în institutul domnişoarei von Schepke din Dresda; ceilalți trei copii sunt fii[41], dintre care cei doi mai mari se găsesc în gimnaziul lui Vitzthum de la Dresda. [...] //

p. 46 Pe malul stâng se află oraşul Bechet[42], portul Craiovei, care este capitala Olteniei. Bechet este un loc important de încărcare pentru cantități enorme de cereale. Sute de căruțe de construcție primitivă, înhămate cu boi, merg către mal şi transportă grânele (fructul, după cum li se spune aici), ce sunt încărcate pe deja numeroasele nave cu pânze ce sunt deja pregătite şi pe şlepurile de fier ale ale companiei germane de navigație pe Dunăre, ce duce încărcătura lor către comerțul internațional <ce se face> la Brăila şi Galați; în acest comerț sunt angajate şi multe ambarcațiuni turceşti, ce pot fi uşor recunoscute prin pupa lor înaltă, în timp ce la mijloc se adâncesc mult. Comerțul pe apă cu cereale ar fi încă şi mai însemnat dacă *Țara Românească şi Turcia s-ar bucura de drumuri pe uscat mai bune, pentru a* transporta cantități mari din interiorul țării până la fluviu. [Continuă călătoria pe Dunăre.]

---

[32] *Reich.*

[33] După lovitura de stat din 2 mai 1864, Alexandru Ioan Cuza a introdus, cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu, o serie de reforme importante. Brennecke se referă la „Legea rurală" din 14 august 1864, prin care 406 429 de țărani au fost împroprietăriți cu 1 654 964 hectare teren agricol.

[34] *Leibeigene.*

[35] *Selbststaendige Besitzer.*

[36] Autorul se referă la perioada 11 octombrie 1863–26 ianuarie 1865 în care Mihail Kogălniceanu a fost prim-ministru şi în care au fost adoptate principalele legi pe calea modernizării.

[37] Wilhelm I (Wilhelm Friedrich Ludwig von Hohenzollern 1797–1888), rege al Prusiei şi primul împărat german (1861–1888).

[38] Decorație prusacă înființată în 1792.

[39] Cu Ecaterina Jora (1827–1907).

[40] Lucia Kogălniceanu.

[41] Constantin, Vasile (1863–1942) şi Ion (1859–1892) Kogălniceanu.

[42] *Piquet.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

18. De la Ruse-Giurgiu la Brăila

p. 51

[...] Am ajuns la Rasova[43], unde încă se găsesc ruine ale zidului pe care împărații romani l-au construit până la Marea Neagră. Dunărea s-a apropiat de Marea Neagră până la 8 mile germane[44], dar acum face o cotitură către nord și își amână vărsarea cu un curs inferior de aproximativ 30 de mile germane. Am sosit la Cernavodă[45], de unde o cale ferată leagă, pe cea mai scurtă cale, Dunărea cu Marea Neagră, la Constanța[46]. Această cale ferată a căpătat o rivală puternică în cea de la Ruse la Varna, care în prezent a preluat cea mai mare parte a circulației internaționale, astfel încât calea ferată Cernavodă-Constanța a păstrat doar o importanță locală. Ne bucurăm că nu a trebuit să înoptăm la Cernavodă, căci ni s-au povestit lucruri îngrozitoare despre șederile în primul și singurul han de acolo, unde trebuie că neapărat te mănâncă gângăniile. Ne simțeam cu atât mai bine pe confortabilul nostru vas cu aburi. //

p. 52

Pe malul drept al Dunării, de-a lungul fluviului se întind dealuri golașe, în timp ce câmpii, ce par fără sfârșit, caracterizează malul stâng. Am trecut de orașul Hârșova[47], sau, mai bine spus, de ruinele acestuia, <aflate> într-o vale adâncă, unde rămășițele unei fortificații turcești și prăbușirea actuală a gloriei turcești de odinioară capătă sens.

19. Brăila

Am ajuns la Brăila, unde catargele a numeroase bastimente și măreția traficului comercial de acolo ni se desfășurau înaintea ochilor. Vasul nostru a acostat și l-am părăsit, după ce de marți dimineața, de la Viena, petrecusem pe el zi și noapte în <timpul> călătoriei pe Dunăre. Era duminică după-amiaza, către ora 4, pe 20 septembrie <1868>, atunci când am atins această destinație provizorie a călătoriei noastre și abia acum ne-am putut liniști un pic după încercări grele. Opt zile întregi am hoinărit apoi prin Brăila, Galați și în partea turcească a Dobrogei, pentru a dobândi o imagine mai limpede asupra situației de acolo.

Vremea frumoasă de duminică adunase, în afara sutelor de negustori și un număr de curioși gură-cască la schela (locului de acostare) a vasului cu aburi. Era de aceea greu să îți croiești drum prin mulțime. Ieșirea era ocupată de armată, poliția în uniformă și cea secretă ne-a lăsat însă să trecem nestingheriți, aparența noastră decentă le risipise orice bănuială, după cum ne-a spus-o mai îndeaproape șeful zbirilor la o halbă de bere germană, când ne-a povestit impresiile sale cu privire la personalitatea noastră. Astfel am recunoscut la ce pericole fusesem expuși cu mina <noastră> veselă.

---

[43] *Rassowa*, sat, com., jud. Constanța.

[44] 1 milă germană era egală cu aproximativ 7,5 kilometri.

[45] *Czernawoda*.

[46] *Kustendje*.

[47] *Hirsova*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Acum trebuia să cucerim o droşcă. Printr-o neînţelegere, nu fusesem aşteptaţi la ponton, iar de trăsuri se profita foarte mult. Greutatea era cu atât mai mare, cu
p. 53 cât nu suntem tari la limba română. Fusesem îndreptaţi către adresa unui // arhitect, Albert Schwanhäuser[48], unul dintre foştii noştri elevi de la Cottbus, dar nimeni din port nu părea să ştie de ea. Mai târziu am aflat că numitul domn era mai degrabă cunoscut după numele bunicului şi tatălui său. Ne-a venit totuşi fericitul gând de a dirija eleganta noastră droşcă, pe care o tocmisem între timp, spre berărie germană. Era un drum lung, tot urcând pe deal, pe străzi prost pavate şi nepavate, în parte noroioase, deşi nu plouase de săptămâni. Am ajuns la berăria germană, unde domnul Ulrich Waibl[49], proprietarul, ne aştepta deja nerăbdător, ca pe oaspeţii de mult anunţaţi şi ne-a primit cu o prietenie şi căldură germană. Ştia deja toată povestea vieţii noastre, ne-a condus la casa învecinată a lui Albert Schwanhäuser, unde însoţitorul mea şi-a luat reşedinţa, în timp ce eu am preferat să mă aşez la domnul Waibl; omul îmi plăcuse mult.

O berărie germană în România este templul bunelor moravuri, locul de refugiu al solidităţii. Hanurile româneşti, căci sunt şi la Brăila: Hotel de Paris, de Londres ş.a.m.d., dar întâi de toate Hotel Victoria, sunt luxos decorate, însă în realitate murdare şi trebuie că sunt, aşa se spune, tripouri şi locuri de pierzanie. În berăria domnului Waibl era însă remarcabil; locuri de cazare bune, preţ redus, bere germană, servire promptă, societate onestă, de pildă un număr de ingineri germani, constructorii căilor ferate luate de dr. Strousberg[50], asigurând o şedere plăcută şi făcând să uităm condiţiile sălbatice, lipsite de ordine, care ne înconjurau.

După ce ne-am spălat şi împrospătat, am făcut o plimbare prin oraş, sub conducerea domnului Schwanhäuser, <până la> piaţa mare, punctul central al vieţii comerciale şi sociale. Foarte bogat împodobita cafenea a lui Stoianovici şi Marinescu[51] mi-a atras imediat atenţia. Te crezi strămutat la Paris, într-una dintre marile cafenele de pe Boulevard des Italiens. Se găsesc în exces oglinzi şi mese de marmură, nenumăraţi clienţi stând în aer liber în faţa cafenelei pentru a juca
p. 54 *domino, a sorbi cafea sau a degusta îngheţată sau şerbet.* // Pentru a desăvârşi asemănările, portretele în mărime naturală ale lui Napoleon III şi cel al soţiei sale Eugenie atârnau în salon. Doar inscripţia cu litere mari „Nu este pe credit", aceasta însemnând că aici nu se dă pe datorie, nu este în armonie cu Parisul, unde sfaturi asemănătoare sunt considerate o mare mârlănie. La fel de puţin ar mângâia urechile parizianului cu simţăminte pentru artă muzica ţiganilor; de asemenea, surprinde şi iluminaţia prin lămpi cu petrol, în lipsa iluminaţiei cu gaz, care face ca la Paris cafenelele să strălucească. Societatea constând din domni, respectiv ofiţeri cu doamnele lor, nu era mai prejos la eleganţă decât Parisul.

---

[48] Arhitect, specializat în arhitectura industrială.

[49] Ortografiat şi *Weibl*, imigrant din Bavaria, proprietar al unui hotel din Brăila. A fost interesat de aprovizionarea cu apă a oraşului. Clădirea în care a funcţionat hotelul său a fost demolată în 1996.

[50] Heinrich Strousberg (1823–1884), antreprenor german însărcinat cu construirea de căi ferate în România. Concesiunea îi fusese acordată în condiţii oneroase în 1868 şi revocată în 1871, după numeroase probleme tehnice, abuzuri şi escrocherii financiare. Problemele generate de afacerea Strousberg au avut repercusiuni, inclusiv în procesul de recunoaştere a independenţei României în 1878.

[51] *Stojanovich und Marinesco.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Curiozitatea principală a Brăilei este monumentul rusesc; în acest loc este îngropat un general rus, care fusese ucis acolo la 6 iunie 1825[52]. Monumentul este o piramidă din fier forjat, cu inscripții amintind despre izgonirea turcilor care deținuseră Brăila, ca fortăreață, până în 1829. Vârful piramidei de fier este încoronat de o semilună, peste care se ridică o cruce creştină, mai impozantă, dovedind victoria asupra semilunii. Monumentul se află la un sfert de milă de oraş, pe o colină artificială, este înconjurat cu copaci plantați şi paturi de flori şi este păzit de un invalid care locuieşte tot timpul acolo, ocupându-se cu vânzarea de răcoritoare. De pe înălțime vezi până departe, peste o nemăsurată câmpie plată, mărginită la nord de pantele Carpaților, care ne-au fost descrise ca fiind munții Buzăului[53]. Privirea zăboveşte aici peste o întindere mare de pământ nelucrat, folosit doar ca păşune pentru vite. Aici am fost martorii unui apus de soare care, peste aceste câmpii uniforme şi plate, arăta minunat.

20. Brăila şi Galați

Oraşele Brăila şi Galați, unde m-am oprit mai mult timp, sunt într-o anumită măsură gemene. Sunt porturile prin care se exportă produsele Principatelor dunărene. În ceea ce priveşte fizionomia exterioară, amândouă urcă de la Dunăre pe dealuri, ca nişte amfiteatre şi impun // văzute de departe. Distanța dintre ele este p. 55
de doar două mile şi jumătate germane. Brăila se aseamănă mai mult oraşelor noastre, în timp ce Galați are un aspect preponderent oriental. Brăila are aproximativ 40 000 de locuitori, Galați însă 90 000. Amândouă oraşele s-au aflat, mai înainte, sub stăpânirea turcească[54]; după ce Rusia s-a întărit (1829), crucea a învins semiluna; acum amândouă aparțin României, care se află sub suzeranitate turcească. Însă, în afara consulatelor turceşti, trăiesc puțini turci (musulmani) în România; musulmanii pot trăi, din pricina moravurilor şi obiceiurilor lor anormale[55] doar în mase compacte.

Brăila şi Galați sunt legate de curse regulate <făcute> cu vase cu aburi, pe Dunărea <care> aici este adâncă. O şosea de uscat, pe care să se poată merge în orice anotimp pentru a face legătură între cele două oraşe, nu există. La vreme ploioasă te scufunzi în pământul gras şi bogat chiar şi cu o trăsură uşoară şi se poate merge doar cu care cu boi. Toamna, ultimul vas cu aburi de la Brăila pleacă la ora trei după-amiaza, de la Galați la ora 5. Dacă trebuie să faci mai târziu călătoria, nu rămâne nici un alt mijloc, decât să închiriezi o trăsură care, pentru această cursă scurtă, trebuie plătită cu doi ducați. Toate serviciile la care este nevoie de vite sau de oameni sunt aici foarte scumpe. Pe lângă aceasta, trebuie să

---

[52] Monumentul, ridicat între 1834–1835, comemora de fapt un episod din războiul din 1828–1829, respectiv explozia unei ghiulele otomane în apropierea locului unde se afla țarul Nicolae I.

[53] *Buseo*.

[54] Brăila a fost reconstruită în 1829 după un plan urbanistic modern, străzile principale având formă de semicerc, cu Dunărea la fiecare din cele două capete.

[55] *Abweichend*. Afirmație eronată şi tendențioasă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

treci râul Siret[56], care se vărsă în Dunăre între Brăila şi Galaţi. Aici, pe Siret, se găsesc podgorii remarcabile (din păcate nu se vede nici o înnobilare a soiurilor de struguri, cresc, să spunem aşa, sălbatic); Siretul curge mai ales prin ţinuturi roditoare, dar nu este navigabil şi poate fi folosit doar pentru plutăritul lemnului.

În această ţară binecuvântată, alimentele sunt ieftine, căci se găsesc din belşug. O livră[57] de carne costă, după banii noştri, puţin peste un gros de argint. Zburătoarele sunt vândute, de obicei, doar la pereche. Două gâşte grase se vând pentru 3 crăiţari de argint sau 20 de groşi de argint. În anul 1867, din cauza lipsei de fân, o vacă cu viţelul ei se puteau cumpăra pentru un ducat, în timp ce acum
p. 56 trebuie să plăteşti 8 sau 9 ducaţi pentru o vacă bună. Speculanţii englezi // au construit, din acest motiv, un abator foarte mare între Brăila şi Galaţi, pentru a săra carnea, a face conserve şi a le expedia în Anglia. Această întreprindere a avut însă parte de ghinion, iar construcţiile care mai stau în picioare sunt acum nefolosite[58].

O vizită la târgul săptămânal este interesantă. Munţi întregi de pepeni verzi se ridică acolo şi sunt oferiţi pe loc pentru un preţ ridicol, de 15 centime sau pfenigi. Toamna trecută a fost o abundenţă de struguri de vin. La târg erau aduse storcătoare de vin, iar mustul proasăt pregătit era vândut pentru ca cei veniţi la târg să se răcorească.

La Brăila şi Galaţi lipseşte apa bună de băut, izvoarele dau apă sălcie. De aceea, se filtrează apă din Dunăre, cu alaun, pentru a o face bună la gust. Apa este scoasă din Dunăre cu căruţe trase de un singur cal şi purtată prin oraş de arestaţi şi deţinuţi, sub escortă militară. Dimpotrivă, vinul este ieftin şi bun, cel puţin nefalsificat, fără vreun preparat chimic, cum este regula la noi. Se zăresc de aceea multe firme cu inscripţia: Οἰνοπολεῖον (prăvălie de vin). Un articol scump este lemnul de foc, cei mai ieftini sunt tot cărbunii englezeşti, deoarece transportul pe uscat de pe versanţii munţilor, unde, în România, se găsesc mine de cărbune neobişnuit de bogate, vine prea scump din pricina lipsei de drumuri din ţară, faţă de transportul pe apă din Anglia. Lemnul este nemaiauzit de scump. La noi, un stânjen *vine la oraş 12 ducaţi. La felul în care sunt construite casele*, aerisit şi la marile friguri ale iernii, care la gurile Dunării întrec orice aşteptare, trebuie adesea să încălzeşti de trei ori pe zi pentru a obţine o temperatură suportabilă în cameră.

Brăila are, într-o anumită măsură, o înfăţişare europeană, deşi deja şi acolo, mai mult decât la Galaţi, palatele se află lângă colibe, ruine, grămezi de mizerie pe străzile largi, într-un fel de a fi cu adevărat oriental. Porcii şi câini au rolul opresorilor.

În amândouă oraşele Brăila şi Galaţi se găsesc mari comunităţi evreieşti, mai
p. 57 cu seamă la Galaţi. Poporul de rând // este, în aceste ţări, încă atât de necioplit şi de lipsit de moravuri, astfel încât evreii sunt supuşi la numeroase nedreptăţi şi abuzuri. Totuşi, articolele din ziar despre persecuţiile evreilor de acolo sunt adesea nerezonabil de tendenţioase şi în parte plăsmuite, cel puţin după cum asigură consulul prusac la Galaţi.

---

[56] *Sereth.*

[57] *Pfund*, aproximativ 0,45 kilograme.

[58] Referire la fabrica de conserve de carne deschisă de Stephen Goldner în 1844. Afacerea a eşuat în 1852 din cauza unor scandaluri cu Amiralitatea britanică, legate de calitatea şi igiena conservelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La Brăila şi la Galaţi domină negoţul cu cereale. Acolo se încheie, efectiv şi pro forma, afaceri cu cereale ieşite din comun, se joacă *à la baisse* şi *à la hausse*. Administraţia comunală din Brăila taxează asemenea afaceri cu 1,5% şi renunţă la alte dări comunale, dar aşa este din plin despăgubită. Oraşul Brăila nu ştie, de fapt, cum trebuie folosite veniturile sale. De aceea, pe banii oraşului s-a amenajat o grădină publică pentru distracţia locuitorilor; tot astfel, marea piaţă din mijlocul oraşului a fost transformată într-un frumos parc. Pe lângă acestea, pe spezele oraşului s-au format o mulţime de şcoli şi de aşezăminte de binefacere. Totuşi, o mai mare economie n-ar trebui să lipsească din administraţia oraşului, nu mai puţin şi un control mai efectiv. Primarul este fie antreprenor principal fie cel puţin partener în toate întreprinderile urbane şi astfel va ajunge, în scurt timp, un om bogat. Exportul de cereale este atât de însemnat încât, în timpul prezenţei noastre, se aflau peste 400 de vase cu pânze între cele două oraşe, pentru a încărca şi exporta cereale (mai ales grâu şi porumb).

În anul 1867 s-au exportat din Principatele dunărene 538 648 de baniţe[59] de grâu şi porumb, dintre care, prin Sulina, au pornit spre ţările consumatoare 289 257 de baniţe de grâu şi 142 250 de baniţe de porumb. În anul 1868 s-a socotit întreaga cifră a comerţului efectiv cu cereale de la Brăila şi Galaţi la 40 milioane de taleri prusaci. În legătură cu comerţul cu cereale se află şi numeroasele magazii de cereale (*granarium* sau *granaio*) ce se găsesc la Brăila şi Galaţi, tot astfel meşteşugul brutăriei şi cel al morăritului se practică într-o mare măsură la export.

Nici Brăila, nici Galaţi nu au iluminat cu gaz, doar pe alocuri ard, în amândouă oraşele, lămpi cu petrol singuratice. La Brăila, cel puţin, există paznici de noapte buni, astfel încât // nu ai a te teme de nimic pentru persoana ta dacă p. 58
petreci noaptea mai mult timp pe stradă. Starea străzilor de la Brăila este mult mai bună decât la Galaţi, unde, în anumite locuri, te poţi îneca în noroi.

La Galaţi, casele sunt pe jumătate ascunse în pământ, iar spaţiile cele mai plăcute, de pildă sălile de mese, sunt tot la fel, chiar la cele mai alese dintre ele. Pivniţele propriu-zise sunt săpăte adânc în pământ, adesea nu sunt decât tunele săpate în lut, fără zidire sau tencuială. Am vizitat una dintre cele mai mari crame din Galaţi, unde, cu felinare aprinse, am făcut o lungă plimbare prin tuneluri subterane nevăzute, împreună cu inginerii domnului dr. Strousberg, pentru a verifica diferiţii ani <de producţie ai vinului>. Moldova dă producţii de vin neobişnuite, în ciuda acestei abundenţe podagra[60] nu este cunoscută acolo.

Pentru a înfăţişa nesiguranţa vieţii şi a proprietăţii la Galaţi, dorim să împărtăşim doar câteva întâmplări din vremurile cele mai recente. Soţia unui brutar, Puhlmann, (un elveţian, dintre care există mulţi la Galaţi, formând propria lor colonie), a fost omorâtă noaptea, în lipsa soţului, pentru a i se jefui casa, <aflată> în apropierea bisericii evanghelice. Bănuielile au căzut asupra unui lampagiu, până aici au ajuns cercetările făcute, căci poliţia este prea leneşă. De o jumătate de an se furase din biserica evanghelică un crucifix de argint şi un felinar, daruri ale unui secretar[61] berlinez, în valoare de 500 de taleri.

---

[59] *Wispel*. O baniţă = 40 oca = 51,64 kg în Moldova şi 50,88 în Ţara Românească.

[60] Tip de gută, localizată la membrele inferioare.

[61] *Geheimseketaer*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cea mai însemnată casă de export din Galați este Secchiara Argenti, cu filiale la Constantinopol și Londra. Cele mai mari firme nord-germane sunt Lueddemann și Roemer, Pauli și Jarchow (case de export de cereale). La Galați este o bancă, acum numită Banque de Roumanie[62], mai înainte Banque Ottomane[63], cu bani din Berlin.

Biserica evanghelică a costat 3 000 de ducați în plus, care au fost strânși de 300 de membri ai comunității. Cel mai mare serviciu la această construcție l-a făcut consulul prusac Blücher. Am mers acolo la un serviciu de duminică și așa i-am
p. 59 cunoscut pe predicatorul evanghelic Oskar von Kretschmann și pe profesorul // Hornig; la Brăila, pastorul evanghelic se numește Hornemann.

Consulatul prusac la Galați se află pe Calea Traian. Pentru împăratul roman Traian există un adevărat cult de-a lungul Dunării.

Numele străzilor sunt arătate la colțuri, în amândouă orașele. Compatriotul nostru Ulrich Waibl locuiește la Brăila, pe Strada Prusiană[64], suburbia Sf. Petru.

Fiecare naționalitate are aici propria instituție poștală, germanii sunt deserviți de poșta austriacă, în rest există câte o poștă franceză, engleză și rusă. Toate orașele principale din România sunt oricum legate prin fire de telegraf și un serviciu pentru depeșe se desfășoară regulat.

Muzica este făcută de țigani, care locuiesc în propriile cartiere în amândouă orașele, unde nu este recomandat să te aventurezi după căderea întunericului. În afară de aceștia, în aproape fiecare hotel mare este angajată, pe durata iernii, câte o mică societate muzicală italiană, pentru a întreține oaspeții în fiecare seară prin reprezentații cu cântece. În fiecare dintre cele două orașe, trupe ambulante de actori dau reprezentații în italiană sau germană, unde se adună mai mult oamenii de rând, iar Offenbach[65] găsește un public mulțumit de operetele sale.

La Brăila și Galați se practică un comerț însemnat cu mașini agricole, sunt acolo disponibili comanditari pentru Clayton, Shuttleworth&Co. din Anglia, conduși de Walker și Hartmann.

La Brăila și Galați, unde este mereu un exces de bani, se pot face mereu afaceri bune. Am aflat astfel că firma locală Kronthal și Fiii exportă mobilă.

Fără să vrem, ne vine gândul că așa cum sunt atât de bine așezate, Brăila și Galați ar putea deveni, dacă civilizația și educația ar fi pe aceeași treaptă, ca în Germania: acolo ar trebui să înflorească hărnicia meșteșugărească, arta, comerțul și știința și să stăpânească bunăstarea generală. //

---

[62] A funcționat ca bancă de emisiune între 1865–1869, cu capital britanic, devenind apoi bancă de scont.

[63] Banca Otomană a fost fondată în 1856, cu capital britanic. În 1863, după o infuzie de capital francez, a devenit Banca Imperială Otomană, cu rol de bancă centrală. Sucursala de la Galați a funcționat între 1856–1866, cea de la București între 1861–1866.

[64] *Strada Prusiana sub Urba St. Petru.* Astăzi Strada Mărășești, denumirea veche fiind schimbată în 1923.

[65] Jacques Offenbach (1819–1880), compozitor francez, considerat creatorului genului operetei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principatele dunărene cuprind în teritoriul lor de acum un ţinut de 2 100 de mile pătrate cu 4 milioane de locuitori.

Românul este, în general, leneş şi cumpătat. Nenorocul este că are prea puţine nevoi, pe care, la rodnicia neobişnuită şi la clima blândă a patriei sale, le poate satisface prea uşor. Valoarea întreagă a hainelor obişnuite ale valahului se poate estima, într-un anotimp bun, la un taler prusac. Pe îmbrăcăminte, valahii cheltuiesc foarte puţin, constituţia lor corporală este destul de puternică pentru a-i apăra de influenţele urgiilor naturii. Îmbrăcămintea lor este simplă; astfel, noi înşine am văzut soldaţi valahi în posturile de pază în cămăşoaie de lână verde sau roşie: culorile deschise se potrivesc gustului lor, căci fiecare valah este un poet înnăscut, cu o fantezie exagerată.

Natura a dăruit românilor mijloace bogate pentru a se ajuta, exploatarea sau valorificarea acestora se găsesc însă încă în copilărie, din păcate; de pildă, în părţile deluroase ale Carpaţilor[66] din România se găsesc zăcăminte de petrol bogate. Există la Brăila şi la Galaţi rafinării de petrol, numite fabrici, la Brăila o întreprindere franţuzească şi una englezească. Petrolul valah este preferat pentru <prelucrarea> uleiurilor de maşini celui american.

Întreaga activitate meşteşugărească este în mâinile naţionalităţilor străine, starea meşteşugărească cea mai puternică este formată din germani evanghelici, industria de fabrică condusă mai ales de francezi şi englezi; avantajele comerciale revin evreilor şi grecilor, care trăiesc aici într-un număr mare; grecii anume se ocupă de marele comerţ. Contabilitatea se face de obicei cu creta pe masă sau pe spatele plicurilor de scrisori cu creionul.

Starea avută de meşteşugari şi constructori este formată, în România, din germani evanghelici, care şi-au construit biserici din propriile mijloace şi îşi plătesc preoţii şi învăţătorii. *Sunt nouă // parohii germane şi evanghelice în Principatele* p. 61 dunărene şi în ţinuturile ce le înconjoară şi se află în legătură cu acestea, anume 1) Iaşi, unde un fost profesor din Poznan, pe nume Wagner, conduce corul bisericesc; 2) Bucureşti; 3) Galaţi; 4) Brăila; 5) Ploieşti-Piteşti; 6) Craiova; 7) Turnu-Severin; 8) Belgrad şi 9) în Dobrogea turcească. Aceste nouă parohii se află sub un consiliu bisericesc superior, care se adună în conferinţă la fiecare doi ani.

Există aici o mulţime de confesiuni religioase: 1) evrei ortodocşi şi reformaţi; 2) lipoveni – aceştia se despart în două clase, se apropie de biserica ortodoxă, îşi aleg un preot din mijlocul lor, nu au preoţi propriu-zişi; partida ortodoxă ţine cu tărie la dogmele sale, după care fumatul este interzis, prescriu în principal cea mai strictă abţinere şi abstinenţă, exclud relaţiile cu străinii într-o asemenea măsură încât vasul din care a băut un străin este ţinut ca necurat; 3) armeni creştini, despărţiţi în a) ortodocşi, b) catolici, c) evanghelici; 4) romano-catolici; 5) creştini evanghelici, între care reformaţi calvini (unguri); 6) creştini greci, a) ortodocşi,

[66] *Abhaengen der Karpaten*, referire la dealurile subcarpatice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

b) valahi[67]; 7) baptişti; 8) metodişti; 9) musulmani, dar fără moschee, având propriile locuri de adunare religioasă; 10) mihaelieni sau sfinţi ai zilei de apoi, sunt o sectă fondată la Kronthal, în Würtemberg, de către Hoffmann, care voia să reconstruiască Ierusalimul.

Valahii au obiceiuri minunate în cazurile de moarte. Timp de 40 de zile după moartea unei persoane se atârnă, de către rude, un prosop care trebuie să usuce moartea. Au loc pomeni[68] unde este permis orice exces de mâncare şi băutură. Primul parastas are loc la 7 zile, al doilea la 7 săptămâni, al treilea la 7 luni şi al patrulea la 7 ani de la moarte. La înmormântare se plătesc bocitoare care umplu
p. 62 cerul cu plânsetele lor de jale şi se poartă de parcă ar vrea să sară în groapă şi // pot fi doar cu forţa oprite de la aceasta. (Comedie curată!) Credinţa în strigoi[69] (cadavre ce hoinăresc prin lume) este peste tot răspândită.

Interesele germanilor se află sub protecţia alianţei nord-germane, care are un consul-general la Bucureşti, la Iaşi un consul, la Galaţi un vice-consul. Agenţii consulari prusaci se bucură şi aici de o trecere bine meritată, din cauza incoruptibilităţii şi corectitudinii entuziasmului cu care îşi îmbrăţişează compatrioţii; cu totul deosebit se vede acest lucru la domnul Blücher, care reprezintă de un şir lung de ani Prusia la Galaţi şi prin marea sa independenţă şi energie, ca şi prin amabilitatea sa curtenitoare şi ospitalitate liberală obligă la mulţumiri pe toţi prusacii pe care soarta îi duce în aceste ţinuturi.

Aşa cum cele mai deosebite naţionalităţi trăiesc laolaltă în Principatele dunărene, tot aici circulă toate monedele posibile. Moneda locală este francul, totuşi mai mult într-un fel ideal, căci vechii bani de argint, crăiţarii (egali cu a treia parte din guldenul olandez, în valoare de 20 de groşi de aur) au cea mai mare circulaţie. Cele mai multe piese de aur şi de argint care îţi ajung sub ochi sunt găurite, deoarece poporul de rând le înşiră pe sfori pentru a le purta ca podoabă şi decoraţie în jurul gâtului şi pe cap. Altfel, în afară de bani franţuzeşti se mai găsesc şi turceşti şi ruseşti. O rublă rusească (*rubla russeca de argint*) valorează *4 franci (româneşti). În România, sistemul metric, cu toate consecinţele sale, este* introdus legal, dar în folosinţa uzuală a celor de jos nu şi-a croit încă drum. Teoria şi practica sunt, mai cu seamă în România, mai mult decât în orice altă ţară, înţelese în dihotomie.

22. O excursie în Dobrogea

Cele trei zile dintre 23 şi până în 25 septembrie au fost dedicate unei excursii în Dobrogea. Pentru aceasta am fost luaţi de la Brăila de dr. More, prieten al nostru, un francez care, mai înainte, organizase uzina de gaz de la Poznan[70], dar
p. 63 acum // dobândise o proprietate în Turcia, respectiv în Dobrogea. Dorea să ne arate

[67] *Griechische Christen, a. orthodoxe, b. walachische.*
[68] *Pomanen.*
[69] *Vampyre*, categorie inexistentă în folclorul românesc.
[70] *Posen*, oraş în Polonia. Uzina de gaz a fost construită între 1853–1856.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

organizarea gospodăriei sale şi să ne ofere o imagine asupra modului său de viaţă din aceste ţinuturi sălbatice.

Deja cu o zi înainte ne vizasem paşapoartele de călătorie la vice-consulatul turcesc de la Brăila. Deoarece, pe atunci, Turcia se pregătea de război cu România[71], la graniţa turcă a avut loc o verificare exactă a călătorilor. Dar şi la plecarea mea de la Brăila a trebuit să mă legitimez la autorităţile de graniţă moldoveneşti[72].

Trecerea noastră peste Dunărea propriu-zisă, în care se varsă aşa-numita Dunăre veche la Brăila, faţă în faţă cu ţinuturile turceşti, a durat cam 20 de minute. Oamenii care asigură trecerea sunt foarte pricepuţi, anume turcii, şi ştiu cu adevărat să cârmească barca, pentru a evita, fără pericol, numeroase vase cu pânze şi aburi, care animă aici fluviul. Pe teritoriul turcesc a trebuit să îndeplinesc unele formalităţi cu privire la paşaport, în timp ce dr. More se împrietenise bine cu funcţionarii turci, deoarece el trece des. Peste tot trebuia dat un bacşiş, în Turcia „niciodată fără aşa ceva" <nu se poate>. Slujbaşii turci sunt aidoma cerşetorilor nerușinați. De aceea sunt înarmaţi până în dinţi; în brâul lor sunt ascunse pumnale ascuţite, un cuţit lung, numit iatagan şi, de obicei, o pereche de pistoale încărcate. Ei înşişi arătau cu totul inofensivi, şezând într-un soi de tavernă, unde stăteau cu picioarele încrucişate pe un aşa-zis divan, un fel de bancă ce mergea în jurul camerei de-a lungul peretelui, fumând tabac, ciubucuri şi narghilele (la care aburul este tras printr-o carafă cu apă şi răcit). Unii turci, ce se ridicau împotriva prescripţiilor Coranului, îşi ispiteau sufletele prin libaţii cu mastică (un soi de rachiu dintr-un arbust).

Dobrogea este cea mai nord-estică provincie a Turciei europene, învecinată la vest de Bulgaria, la nord de Dunăre, al cărui întreg ţinut de la vărsare îi aparţine, iar la est de Marea Neagră. Partea din Dobrogea pe care am vizitat-o, este aşezată <într-o porţiune> sănătoasă; până la Dunăre se // întind terminaţiile Munţilor p. 64
Balcani[73] iar la o distanţă de două mile de Dunăre muntele se ridică deja până la 1000 de picioare. De asemenea, terminaţiile acestor munţi sunt destul de împăduriţi, astfel încât ţinutul foarte roditor nu este lipsit de un farmec peisagistic. Dimpotrivă, nesănătoase sunt porţiunile de uscat dintre diferitele braţe în care se separă Dunărea până să se verse în Marea Neagră, de pildă de la Tulcea[74] până la Sulina; acolo, din cauza inundaţiilor numeroase stăpânesc mereu frigurile. Partea din Dobrogea vizitată de noi este, din această cauză, un loc plăcut pentru oameni din orice punct de vedere, iar malul stâncos al Dunării asigură în unele locuri o privelişte plăcută şi o panoramă întinsă.

Mergând aproape de malul Dunării, pe uscatul care, la o furtună uscată, ca în toamna trecută, se transformă de-a dreptul într-o şosea, am ajuns repede în oraşul turcesc Măcin[75], *Arrubium*-ul romanilor. În general, este o localitate deschisă, doar

[71] Evident este o exagerare în urma unor informatii greşite.
[72] Corect, româneşti.
[73] Autorul se referă de fapt la munţii Dobrogei.
[74] *Tultscha.*
[75] *Matschin*, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

câteva tranşee aruncate în cele mai îndepărtate colţuri, care însă nu înseamnă mare lucru pentru actuala artă a războiului. Măcinul numără peste 6 000 de locuitori, acolo se practică un comerţ însufleţit, şi anume cu produse agricole. Rezidă acolo un bey (caimacam)[76]. În prezent postul este vacant, deoarece ocupantul de până acum, la o vizită pe care i-a făcut-o vice-consulul turc de la Brăila a fost împuşcat. Anume, caimacamul ajunsese în posesia unui revolver pe care îl arăta vice-consulului <care>, din neatenţie şi neştiinţă a apăsat pe trăgaci şi astfel şi-a ucis prietenul şi gazda. Nu i s-a întâmplat nimic, se ocupă şi azi de vice-consulat, dar mereu se fereşte de a se mai juca cu arme de foc.

Am făcut două vizite la Măcin. Prima noastră vizită a fost la familia unui negustor grec, unde era prezenţi tatăl, mama, nepotul şi două fiice, cele din urmă aranjate cochet, după moda grecească. Prăvălia era la parter, locuinţa familiei la
p. 65 primul etaj, pentru care era construită o scară pe dinafară clădirii, prin curte. // Mai era, la etajul de sus, un coridor cu acoperiş, pe dinafară, după moda orientală, după care se trăieşte mai mult afară decât la noi. În mijlocul etajului de sus se găsea o sală mare, în şase colţuri, de unde, pe toate părţile, duceau uşi către odăile administrative (bucătărie, cămară şi dormitoare). În timpul zilei, paturile erau transformate în sofale. Pe peretele sălii era o bancă (divan), prevăzută cu locuri pentru şezut din paie împletite. Casa întreagă era foarte curat ţinută. Că fotografia a ajuns până la Măcin ne-o arată vitrina unui artist care profesa acolo. Fotografiile de familie împodobeau colţurile oglinzilor, dar erau încă foarte modeste. Am fost omeniţi cu apă, dulceţuri şi apoi cu cafea, s-au purtat cu noi cu o prietenie şi implicare demnă de admirat şi şi conduşi la despărţire.

A doua vizită am făcut-o la o familie bulgară. Locuinţa era construită mai mult în pământ şi mai avea încă ceva dintr-o peşteră. Ni s-a pus în faţă compot de trandafiri, ce mirosea superb şi avea un gust foarte plăcut.

Măcinul este locuit în mare parte de turci, de aceea nu îi lipsesc moscheele şi minaretele; cafenele se găsesc, desigur, din plin, unde orăşenii turci îşi petrec timpul visând, fără gânduri şi fără ocupaţie, în timp ce femeile turcoaice, chiar dacă sunt înfăşurate în văluri, fac toate muncile grele şi mereu trebuie să se chinuie. La turci, femeia nu are nici o poziţie socială, ea este în acelaşi timp sclava şi prostituata bărbatului ei, fără vreo urmă de egalitate; bărbatul este doar obligat să îşi hrănească soţia. Aproape toate muncile câmpului sunt făcute de femeile turcoaice. Se poate afirma cu îndrăzneală că toată hiba islamului constă în desconsiderarea femeii şi că va pieri din cauza acestei ruşini: acesta este punctul lui minunat.

Drumul ne-a condus apoi către satul-colonie Carcaliu[77], locuit de creştini ruşi de rit vechi (lipoveni). Acesta constrastează mult cu împrejurimile sale. Se observă
p. 66 ordine, curăţenie şi // bunăstare. Biserica, cu turnul ei mândru, ne duce cu gândul la ţări cu adevărat civilizate. Moravurile lipovenilor trebuie să fie ireproşabile; sunt oameni sobri, caşti şi muncitori; ne-a fost lăudată moralitatea lor absolută. Mai multe duzini de mori de vânt, ce înconjoară satul, ne-au trezit vii amintiri ale oraşelor mici de la noi de acasă. Dar ulităle sunt mult mai rele decât la noi. Acest

[76] *Unterpascha (Kaïmakan).*
[77] *Karkali*, sat, com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fapt ne-a surprins într-un mod neplăcut. În lipsa unui pod am trecut printr-un mic afluent al Dunării, ne-am scufundat până peste oişte în pământul noroios şi doar cu eforturi mari am reuşit să ieşim pentru a ne continua călătoria.

Astfel am ajuns după o călătorie de trei ceasuri la locuinţa dr. More, care numeşte proprietatea sa o moşie de aproape 60 000 de metri pătraţi[78], cu obligaţia dată lui de guvernul turc de a o menţine într-o stare bună. Aceasta este uşor de spus, dar greu de făcut. Pământul şi clima sunt neobişnuit de favorabile, calea comercială a Dunării în aval către emporiile Brăila şi Galaţi permite o bună exploatare a produselor obţinute, dar acolo forţa de muncă este rară şi peste măsură de scumpă. La aceasta se adaugă faptul că marea secetă ce stăpâneşte acolo de mai mulţi ani, chiar şi în anul trecut, aproape că a nimicit recolata de cereale. Am văzut totuşi un surplus de fân, iar buruienile creşteau cât un stat de om pe ogoarele necultivate. Pe lângă acestea, proprietatea are marele avantaj de a poseda excelente cariere de calcar, aşezate chiar pe malul Dunării. Piatra de calcar spartă aici se potriveşte foarte bine pentru prelucrare şi dă un material de construcţii foarte bun; nici carierele de granit, ce se găsesc pe proprietatea doctorului More, nu sunt de neluat în seamă (mai ales pentru construcţia de drumuri).

Zootehnia ar fi aici un mijloc de câştig important, şi într-adevăr doctorul More are numeroase cirezi de vite, ce ar fi foarte rentabile, dacă proprietatea nu ar fi aici atât de prost întocmită. În jurul Igliţei[79], cum se numeşte localitatea al cărui proprietar este doctorul More, locuieşte însă o amestecătură foarte eterogenă // p. 67
(bulgari, cerchezi, tătari), cărora le lipseşte înţelegerea pentru dreptul de proprietate.

Aici, Dunărea este atât de bogată în peşte, încât aproape că te temi, la baie, din cauza faptului că peştii înoată din toate părţile în susul apei şi eşti înclinat să crezi şi să suspectezi apropierea unora mai mari şi mai neobişnuiţi, ca rechinii[80], care ar putea găsi o plăcere în a-ţi muşca braţele şi picioarele, ba chiar şi capul înotătorului. Totuşi, de trei ori m-am îmbăiat aici în adânca Dunăre, ale cărei ape sunt minunat de plăcute şi unsuroase şi economisesc săpunul; se găseşte o plăcere altfel necunoscută în această apă, care, în ciuda toamnei târzii, avea încă o temperatură de 18 grade Réaumur[81]. Bogăţia de peşte este atât de mare, încât doctorul More adesea, la doar o singură încercare, prinde plase cu peşte de peste chintal. Se prind sturioni, belugi, somoni ş.a.m.d., toţi foarte gustoşi; se vede că aici nu persistă pericolul de a flămânzi.

Ca o curiozitate geologică, merită să fie amintită o stâncă rotunjită, ce se ridică pe celălalt mal al Dunării, dincolo de Iglita, în mijlocul câmpiei, până la o înălţime de câteva sute de picioare. Roca este gnais[82]. Stânca s-a ridicat, vădit, prin acţiunea vulcanică.

Pentru a da o impresie despre lipsa de justiţie ce stăpâneşte aici, ajunge să povestim o întâmplare. Paşa Soliman din Dobrogea a condamnat la 20 de ani de

---

[78] *20 000 Rheinischen Morgen*, unitate de măsură veche în spaţiul german, egală cu aproximativ 3 000 de metri pătraţi.

[79] *Iglitza*, localitate dispărută, aflată pe teritoriul de azi al comunei Turcoaia, jud. Tulcea.

[80] *Haifische*. În Marea Neagră trăieşte o singură specie de rechin, denumită şi câine de mare.

[81] Echivalent cu 23 de grade Celsius.

[82] *Gneiss*, rocă metamorfică din cuarţ, feldşpat şi mică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

închisoare un bulgar ce locuia la Beştepe (Cinci Dealuri), lângă Tulcea, deoarece acesta <din urmă> găsise o bucată de aur din vremea lui Alexandru cel Mare pe ogorul său, însă paşa s-a supărat <zicând> că bulgarul descoperise o comoară mare, pe care dorea să o ţină ascunsă de el.

Pentru a cunoaşte împrejurimile, doctorul More a mers cu mine în trăsură la cea mai de uimitoare aşezare din cele pe care le-am întâlnit vreodată, în ceea ce priveşte diversitatea locuitorilor. Satul se numeşte Greci[83], se află la o milă şi jumătate de Igliţa, după munte şi aproape pe pantele acestora. La jumătatea drumului am găsit o fântână cu cumpănă (cisternă) cu apă de izvor foarte bună,
p. 68 spre fericirea călătorului care scoate găleţile pline cu apă // pentru a bea. Nu am putut trece mai departe fără a gusta apa şi am găsit-o delicioasă. În apropierea acestei fântâni cu cumpănă erau plantate grădini de legume, observându-se acolo o cultură făcută cu grijă.

Satul Greci constă din patru sate diferite, dintre care unul este locuit de turci, altul de cerchezi, al treilea de bulgari şi al patrulea de tătari. Cei mai civilizaţi dintre aceştia sunt bulgarii, care practică agricultura. Tătarii se ocupă cu creşterea vitelor; am văzut multe turme de oi şi capre care le aparţineau. Locuinţele lor sunt construite în pământ. Sunt oameni blânzi, de la care nu ai a te teme de nimic, deoarece au nevoi puţine, de pildă îşi lasă copiii să alerge aproape goi. Turcii se lasă în seama lenei şi îşi petrec timpul la cafenea; dar deoarece acestea sunt puternic infestate cu păduchi, pe care ei, din prietenie faţă de animale, nu îi ucid, ci doar îi alungă, apropierea lor este de evitat. Cel mai rău soi de oameni sunt totuşi cerchezii, care au trebuit să emigreze din Rusia şi au găsit aici, spre spaima populaţiei din Dobrogea, un loc de refugiu. Cerchezii sunt hoţi şi ucigaşi, doar pietrele de moară şi fierul topit îl lasă, altfel sunt moderaţi, nu fumează, nu beau vin, se bucură de porumbul uscat drept hrană, dar se îmbracă cu o anume cochetărie în veşminte verzi. Privirea lor este timidă şi vagă; sunt, de obicei, înarmaţi cu pistoale încărcate, îşi poartă cartuşierele pe piept. Pe când ne învârteam prin sat, curioşi, câţiva cerchezi s-au adunat în jurul nostru. Le-a trezit nemulţumirea faptul că îmi făceam însemnări în jurnal şi deja vedeam mişcări ameninţătoare când, la un semn cu ochiul al doctorului More mi-am pus la loc portofelul şi poate că aşa am scăpat de înjunghiere. O viaţă omenească este, aici, un lucru nesemnificativ, nu a existat vreodată o urmărire judiciară pricinuită de vreun omor. Când, mai târziu, doctorul More trecea cu trăsura pe lângă un gard din satul cerchezilor, deîndată au sclipit patru guri de flintă de la diferite ferestre. A fost o
p. 69 mare lipsă de prevedere din partea guvernului turc // de a lua pe aceşti cerchezi alungaţi din Rusia şi astfel de a primejdui proprietatea şi viaţa propriilor supuşi.

În ceea ce îi priveşte pe tătari, vrem doar să observăm că mănâncă leşuri. Aşa se face că de curând, la Tulcea, capitala Dobrogei, s-a întâmplat ca un copil să fie copt în pâine şi mâncat[84].

Pentru a ilustra hărnicia femeii bulgare, dorim să amintim că adesea am întâlnit femei care, în timp ce mergeau pe drum, torceau lână la fus.

---

[83] *Gretschi*, sat, com., jud. Tulcea.

[84] Afirmaţia este desigur fantezistă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În privința construcției caselor din Greci observăm că aproape toate casele au o prispă, ce este acoperită cu paie și stuf.

Pe lângă cele patru naționalități amintite s-au așezat la Greci și greci și evrei și au preluat comerțul, cârciumile și cafenelele. Comerțul cu produse de agricultură nu este lipsit de însemnătate și am văzut aici stocuri de piei de oaie.

Vizita la o podgorie mi-a pricinuit o plăcere deosebită. Natura este aici atât de darnică cu darurile sale și a asigurat oamenilor doar eforturi restrânse. Bunul proprietar bulgar, bine trecut de 80 de ani, ne-a permis cu prietenie să ne facem o provizie bogată din cei mai frumoși struguri negri și albi, cu care ne-am încărcat trăsura.

Fără îndoială că observatorului atent îi răsare întrebarea – ce ar putea deveni acest pământ binecuvântat, unde binecuvântarea lui Dumnezeu domnește din plin – dacă ar fi fost locuit de un popor activ, plin de viziune și civilizat, unde protecția dreptului ar domina, <iar> viața și proprietatea ar fi asigurate.

După întoarcerea noastră am mai făcut, la lumina lunii, o plimbare pe Dunăre și am vizitat câteva dintre numeroasele posturi de gardă turcești, care, în aceste vremuri de război își au bivuacurile de-a lungul întregii granițe turcești, față în față cu România. În imediata apropiere a locuinței doctorului More era așezată o colibă mare, din trunchiuri de copac și paie, pentru a adăposti postul de gardă ce consta din aproximativ 16 oameni. Materialele de construcție le luaseră desigur de unde le putuseră găsi, fără // a întreba pe proprietar. Aceste posturi de gardă sunt formate p. 70
dintr-un fel de miliție locală[85], ce erau ciudat echipate și dizolvate în fiecare săptămână pentru ca <ostașii> să fie lăsați să revină la îndeletnicirile cetățenești. Soldă nu primesc, sunt îndemnați la furt și jaf, doar cu arme sunt dotați de către guvern. Că nu este nici o bucurie să fii proprietar într-o asemenea țară este de înțeles; trebuie să facă o figură bună la jocurile urâte și să se pună în armonie cu oamenii, care, până la urmă, arată mai mult ca o bandă de hoți decât ca o miliție. În cele din urmă m-am obișnuit cu acești oameni și am stat fără frică printre ei la ceas târziu în noapte și i-am văzut făcându-și slujba.

La diferitele posturi de pază pe care le-am vizitat ne-am interesat asupra confesiunii soldaților și pot întări faptul că doar mahomedanii (turcii, de fapt) sunt folosiți pentru serviciul de război.

Ca o caracteristică a călătoriei pe drumurile de țară din Dobrogea, putem să mai adăugăm muzica scârțâitoare și chițăitoare pe care o fac axele neunse ale fiecărei căruțe ce se întâlnește.

23. Ruine romane în Dobrogea

Dr. More este proprietarul ruinelor orașului roman Troesmis[86] din Dobrogea de astăzi, în fosta provincie romană Moesia Inferior. Pe ruinele acestui oraș, ce a fost transformat în cenușă printr-un incendiu, după cum o arată mormanele de

[85] *Landwehr oder Landsturm.*

[86] Așezare getică, astăzi la Turcoaia, jud. Tulcea. Primele explorări arheologice au avut loc între 1864–1865.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cenuşă ce au apărut în straturi multiple la săpături, s-a construit mai târziu o tabără întărită pentru prima legiune italică şi ce-a de-a cincea macedoneană. Aceste ruine conţin o provizie bogată de inscripţii, ce dau unele infomaţii căutate despre relaţiile militare ale vechilor romani; de asemenea, se poate recunoaşte de acolo felul de a construi al romanilor, metoda lor de fortificare şi arta apărării. Guvernul francez, al
p. 71 cărui împărat Napoleon al III-lea se dedică cu drag studiului istoriei romane, el // însuşi luându-se după pilda marelui Iulius Caesar şi dorind să strălucească în istoria modernă ca sosia acestuia, a dedicat din această pricină o atenţie deosebită şi a pus să fie transportate cele mai valoroase monumente şi inscripţii la Paris, unde sunt păstrate în biblioteca imperială. Guvernul francez are staţionată la gurile Dunării un vas militar cu aburi, pentru a fi înştiinţat la timp de toate agitaţiile ce apar acolo, unde flacăra războiului se va aprinde[87]. În prezent, vedeta[88] „Le Magicien", sub comanda căpitanului de fregată de la Richerie face curse în aceste ape; a stat luni întregi la Igliţa, proprietatea doctorului More; la bord erau mai mulţi anticari francezi care, din ordin imperial cercetau ruinele romane şi, cu permisiunea proprietarilor de pământuri, îmbarcau cele mai bune specimene. Dintr-o dragoste deosebită faţă de prusaci, doctorul More a dat de veste şi Academiei din Berlin despre această descoperire de antichităţi romane, iar profesorul Mommsen[89] a preluat chestiunea, publicând deja un număr de inscripţii de acolo.

Cine are îndoieli că romanii au fost un neam mare, poate lua cunoştinţă de numeroasele resturi care au supravieţuit în mai mult de 1 600 de ani tuturor distrugerilor şi care au opus rezistenţă tuturor condiţiilor naturale vitrege. Acela poate cerceta malul Dunării de jos, şi anume cel drept, şi se poate mira de măreţia fortificaţiilor de apărare pe care romanii le-au pus în scenă pe o linie de 100 de mile germane împotriva barbarilor din nord, care în cele din urmă i-au supus.

Prezentul dă şi azi o dovadă incontestabilă a puterii Imperiului Roman. [...] Pe
p. 72 malul drept // al Dunării încă se pot observa strădaniile romanilor pentru apărarea şi siguranţa ţării lor, după cum am atras atenţia mai sus, în repetate rânduri. Sub conducerea doctorului More am întreprins pe domeniul său o explorare mai îndeaproape a ruinelor romane, asupra cărora vrem să depunem acum mărturie.

Deja poetul antic roman Ovidius[90], care a fost trimis în exil în această regiune, aminteşte oraşul Troesmis în poezia sa descriptivă numită *Pontica*. [Citează şi traduce liber versurile 75-80 din cartea a IV-a.]

La sfârşitul sec. II d.H. Cristos, Troesmis pare să fi fost o aşezare însemnată, pe a cărei parte sudică şi nordică, aici pe malul stâncos şi înalt al Dunării, fuseseră ridicate două citadele pentru a apăra oraşul. Populaţia era una preponderent militară, pe cât le era permis soldaţilor romani să se însoţească cu o femeie străină: urmaşii lor căpătau cetăţenia romană. Aceasta este originea probabilă a tuturor

---

[87] „Pentru acelaşi scop am văzut la ancoră, între Brăila şi Galaţi, un vas militar cu aburi, englezesc". **(n. a.)**

[88] *Aviso-Schiff.*

[89] Theodor Mommsen (1817–1903), istoric şi scriitor german, specialist al Antichităţii clasice romane; a primit Premiul Nobel pentru literatură în 1902. În anul 1862 a iniţiat *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

[90] Publius Ovidius Naso (43 î.Hr–17 d.Hr.), poet roman, exilat la Tomis. *Pontica* reprezintă o încercare literară menită să îi justifice opera şi să determine rechemarea din exil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aşezărilor mai vechi de la Dunărea de jos, a căror istorie se întoarce bine în vremea în care romanii stăpâneau lumea: din tabere întărite s-au născut oraşe.

Din inscripţiile găsite se desprinde că Troesmis era un *municipium*, aceasta însemnând o aşezare // cu toate drepturile şi obligaţiile orăşeneşti, cu un colegiu de p. 73
decurioni şi un mare preot (*sacerdos provinciae*). Încă se mai poate vedea conducta de apă, ce aproviziona oraşul cu apă din munte, cale de două ceasuri. La sfârşitul secolului al doilea pare că Troesmis a fost cu totul distrus de un incendiu. Ruinele, mormintele sale (unsprezece monumente funerare au fost trimise la Paris), altarele păgâne, statuile, coloanele, ş.a.m.d. au fost folosite pentru construirea unei tabere întărite permanente pentru două legiuni romane. Împrejmuirea şi împărţirea acestei tabere sunt şi astăzi uşor de recunoscut, tot aşa şi drumul militar care punea în legătură această tabără cu alte întăriturі şi şanţuri de apărare, de asemenea <se observă> şi locurile de etapă de pe drumul militar. O mulţime de imagini grosolane păstrate (de pildă, un cap de meduză), ce provin probabil de la soldaţi, ce îşi dedicau timpul de odihnă unor asemenea încercări, dovedesc decăderea artei. Pentru artişti şi arhitecţi nu se pot face studii aici. Numeroasele inscripţii păstrate, din contra, dau un material preţios în informaţii despre armata romană şi antichităţile militare.

La sfârşitul sec. IV d.H. pare că a fost abandonată tabăra întărită de la Troesmis; nici o inscripţie nu provine din vremuri mai târzii. Dimpotrivă, ruinele aflate la dispoziţie au fost folosite în sec. VI pentru a servi la organizarea unei fortificaţii bizantine pentru apărarea liniei Dunării. Suntem în stare să deosebim limpede cele trei perioade ale <aşezării de la> Troesmis: 1) veche romană, aproximativ până la împăratul Hadrian[91] (mort 138); 2) timpurile romane târzii până către sfârşitul sec. IV; 3) bizantină, începând cam de la împăratul Justinian[92] (527–565).

Oricum, aceste ruine au o valoare ce se transformă în bani pentru proprietari. Se pot lua de aici sute de mii de cărămizi romane, arse, bine păstrate (drepte şi late), coloane pentru case şi construcţia de poduri ş.a.m.d., şi care prin puterea lor de rezistenţă dovedită dau deja garanţia rezistenţei lor.// p. 74

Cele mai măreţe ruine romane din aceste ţinuturi sunt însă cele de la Tomis, locul de exil al poetului roman Ovidiu. Tomis este azi Kustendje, punctul terminus de la Marea Neagră al căii ferate care merge într-acolo de la Cernavodă[93] (pe Dunăre). Kustendje este traducerea turcească a Constantio, după cum s-a numit mai târziu locul, şi era oraşul cel mai însemnat de la Marea Neagră. Ruinele romane de acolo sunt mai ales valorificate la construcţia căilor ferate şi a magaziilor de cereale. Negustorii greci aşezaţi acolo au folosit pietrele de construcţie, fără a distruge imaginile şi inscripţiile, mai degrabă punându-le în ziduri în afară, astfel încât să fie recunoscute dinspre stradă şi să fie citite şi să servească drept podoabă.

---

[91] Publius Aelius Traianus Hadrinus (76–138), împărat roman între 117–138.

[92] Justinian I cel Mare (Flavius Petrus Sabbatius Justinianus 482–565), împărat al Imperiului Roman de Răsărit numit (527–565). În timpul domniei sale, dominaţia bizantină s-a extins spre vechile graniţe ale Imperiului Roman şi, de asemenea, a avut loc codificarea legislativă.

[93] *Czernawoda*, jud. Constanţa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

24. Plecarea de la Galați. Messageries Impériales

La 26 septembrie, sâmbătă seara, am părăsit Brăila pe vaporul cu aburi „Cheliffe", ce aparținea societății franceze de navigație cu aburi Messagerie Impériales, <companie> a cărei direcție se află la Marsilia. Am fost încântat de primirea pe care am găsit-o pe acest vas cu aburi, atât în ceea ce privește cazarea, ca și îngrijirea și servirea. După o călătorie de o oră am ajuns la Galați. Vasul nostru trebuia să rămână <acolo> până luni dimineață devreme, fapt din pricina căruia nerăbdarea mea de a ajunge la Constantinopol a fost pusă la o grea încercare. În acest răstimp m-am bucurat de o primire prietenească la consulatul prusac și deja de mai înainte legasem relații plăcute la Galați, astfel încât sâmbătă seara și toată duminica, când am mers și la slujba evanghelică, au fost petrecute în cele mai interesante moduri, plăcut, cu sfaturi bune și curtoazie. Consulul nostru, domnule Blücher, a fost o a doua binecuvântare pentru mine, în casa sa și sub egida sa fiind bine primit; pot doar să îi mulțumesc pentru găzduirea plină de prietenie cu care m-a onorat.

De la Galați la Constantinopol, călătorul va fi preluat de societăți de navigație
p. 75 cu aburi, ale căror vase deservesc, cu servicii periodice, pasageri și // bunuri. Există una englezească, una austriacă (Lloyd Austriac), una rusească prin Odessa și o societate de navigație cu aburi franțuzească pentru călătoria la Constantinopol, o societate de șlepuri cu aburi grecească, dar, demn de remarcat, nici una turcească către propria capitală. Englezii, austriecii, rușii și francezii se ceartă pe punga orientală. Proverbul, „unde e un hoit, se adună corbii" își găsește aici o aplicare deplină. Rușii trebuie că oferă mari înlesniri și avantaje, pentru a lua locul celorlalte națiuni; ei sunt pe atât de temuți, pe cât de urâți; orice străin este sfătuit să nu se lase momit de ruși. Că m-am regăsit pe vasul franțuzesc nu mă face să regret, și pentru următoarea mea călătorie, alegerea ar fi deja făcută.

Vasele *Messageries Impériales* care fac legătura Galaților cu Constantinopolul, iar pe acesta din urmă cu toate porturile însemnate ale Mării Negre, de pildă Trabzon[94], <de asemenea> cu toate porturile Mării Mediterane, și, respectiv, ale Asiei Mici, apoi cele ale Egiptului, de pildă Alexandria, au un medic propriu la bord <și> o farmacie cu totul aprovizionată. Pe vasul nostru, „Cheliffe" se găseau, în afară de căpitan, doi ofițeri de navigație, 14 oameni la mașina cu aburi, 19 pentru deservirea vasului, care putea fi transformat și pentru navigația cu vele și 7 persoane însărcinate cu partea economică, de asemenea, un destul de numeros personal de serviciu.

Nu este poate lipsit de interes să vorbim mai îndeaproape despre cazarea și servirea pasagerilor *Messageries Impériales*. Sunt locuri diferite la dispoziție. Doar pasagerii de la prima și a doua clasă au propriile cabine de dormit cu paturi și sunt serviți la masa comună cu vin *ad libitum*, servirea fiind inclusă în prețul traversării. Pasagerii de la clasa I mănâncă cu căpitanul la masă, cei de clasa a II-a cu ofițerii; pasagerii claseia III-a au o sală drept adăpost, dar pentru noapte nu au paturi;

[94] *Trebisonde*, port în sudul Mării Negre, pe coasta Turciei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pasagerii de punte trebuie să petreacă noaptea sub cerul liber. Pasagerilor primelor două clase le este îngăduit // să circule peste tot pe vas, doar la masă şi în odăile de p. 76
dormit există o separare; servirea este în cele două clase de sus cam aceeaşi. Pasagerii de la clasa a III-a şi a IV-a nu au voie să îşi părăsească locul. În Orient, clasa a IV-a este mai cu seamă iubită din pricina ieftinătăţii ei, astfel încât la trei pasageri pentru clasa I vin cam şase pentru cea de a II-a, treizeci pentru a III-a şi câteva sute pentru clasa a IV-a. Pasagerii clasei a IV-a sunt supuşi unei discipline mai dure şi la îngrădiri mai mari.

25. Prutul şi Pacea de la Paris (1856)

Foarte curând după Galaţi am trecut pe lângă vărsarea Prutului. Gura râului, care este largă de nici 200 de picioare, era cu mult în urma aşteptărilor noastre. Acest râu apăruse mereu ca fiind atât de însemnat în studiile noastre de geografie şi acum se afla în faţa noastră, într-un ţinut ciudat, părăsit, <căci> nu era nici o aşezare la această confluenţă a unor ape curgătoare importante, căci localitatea Reni[95], pentru care se dă un număr de 7 000 de locuitori, se află totuşi la ceva depărtare. Până la Prut şi „nu mai departe" a fost parola puterilor occidentale contra Rusiei în războiul Crimeii. Deznodământul nefericit pentru Rusia după acesta, prin pacea de la Paris din 30 martie 1856 şi întărirea acesteia prin protocolul din ianuarie 1857, a aruncat mult înapoi Rusia, de cealaltă parte a Prutului. p. 77
[Consideraţii despre pierderile teritoriale ale Rusiei]. // Împingerea graniţei ruseşti de la Dunăre este un aspect mercantil, diplomatic şi strategic de o importanţă incalculabilă pentru rezolvarea chestiunii orientale.

26. Comisia Europeană a Dunării

[Despre retrocedarea celor trei judeţe din sudul Basarabiei de către Rusia.] Problema principală este că gurile Dunării au fost încredinţate spre regularizare unei comisii europene în care toate statele riverane au acreditaţi reprezentanţi ai lor. Această Comisie a primit, sub protecţia puterilor occidentale garante, o formă suverană, iar executivul acesteia este subordonat doar nominal autorităţii Turciei. Puterea executorie a fost încredinţată domnului von Drygalski[96], titlul său oficial este: *Inspector de la navigation du Bas Danube* sau, după cum domnul von Drygalski însuşi a tradus titlul său: „inspector-general al comisiei regulatorii a Dunării"[97]. Domnul von Drygalski a fost mai înainte (1846) ofiţer în garnizoana Posen[98], mai apoi a fost avansat până la colonel şi apoi şi-a preluat actuala misiune

[95] Astăzi în Ucraina.
[96] Feodor von Ddrygalski (1821–1900), ofiţer german în serviciul Imperiului Otoman.
[97] *General-Inspektor der Regulirungs-Kommission der Donau.*
[98] Astăzi Poznan, în Polonia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

europeană. În societatea sa am mers de la Tulcea[99], reşedinţa sa de acum, până la Sulina (cea de mai târziu) şi datorez cele mai interesante învăţături comunicărilor sale verbale. El deţine conducerea şi supravegherea pentru adâncirea şi aducerea în stare navigabilă a canalului Sulina. El a preluat o mare răspundere prin poziţia sa
p. 78 aproape independentă, // doar cu numele aflându-se sub autoritate turcească. Are la dispoziţie un vas cu aburi propriu, cu numele de „Mustik", ce a fost construit la Dresda şi adus pe calea ferată până la Viena, de unde a coborât pe Dunăre. Domnul von Drygalski este un bărbat pe atât de învăţat pe cât de demn de admiraţie şi activ, care a atins succese mari în importanta sa poziţie de acum.

27. De la vărsarea Prutului până la Tulcea

Curând după gura de vărsare a Prutului, a cărui bogăţie în peşte dorim încă să o amintim aici, se trece pe lângă lazaretul aşezat departe pe malul stâng, ce a fost construit şi amenajat de ruşi drept carantină împotriva aducerii ciumei, iar acum se prăbuşeşte în ruine, datorită faptului că nu mai există teamă de izbucnirea ciumei, căci supravegherea sanitar-poliţienească şi-a găsit intrarea în Turcia. [...]

Oraşul Reni din Basarabia, mai în jos de gura de vărsare a Prutului, este frumos prins între copaci, cu totul aşezat într-o regiune cu verdeaţă şi deosebit de întins.

În timp ce ne continuam călătoria pe apă ne-am interesat de instalaţiile de irigaţii pentru zonele joase, care vara trecută, au suferit atât de mult din cauza secetei. Apa este ridicată pe înălţimi cu instalaţii de pompare deservite de boi.

Am ajuns repede la aşa-numitul braţ Chilia[100], care se ramifică spre nord-est, în timp ce braţul Sulina[101] urmează o direcţie către răsărit. Am aşteptat la această confluenţă o navă turcească de război cu care ne întâlnisem. Turcii supraveghează cu atenţie şi îngrijorare teritoriul din Delta Dunării retrocedat lor de Rusia. Ruta de călătorie pe Dunăre de la Galaţi până la gura de vărsare este marcată pe malul stâng cu stâlpi înalţi, pentru a măsura adâncimea. Aceşti stâlpi poartă în vârf numere foarte mari. Acolo unde se afla vasul turcesc de război se zărea numărul 54. Tot
p. 79 astfel am observat de-a lungul malului instalaţiile telegrafice, // căci legăturile telegrafice sunt instalate peste tot în Turcia. În afară de acestea, am observat indicatorul pentru cotele apei adus în canalul Sulina, pentru a avertiza asupra staţionărilor periculoase în <zonele> puţin adânci. Prin dragarea cu maşini cu aburi[102] şi baraje pentru mal s-a atins o asemenea adâncime, astfel încât am găsit cel puţin 18 picioare ca adâncime minimă, în timp ce în toamna trecută, ca urmare a secetei prelungite, Dunărea avusese nemaiauzit de puţină apă. Aceasta este deja o realizare importantă, pentru care suntem recunoscători mai sus amintitei Comisii a

[99] *Tultscha (Tulcia).*
[100] *Kilia-Mündung.*
[101] *Sulina-Mündung.*
[102] *Dampfbagger.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

gurilor Dunării[103], căci în timpul neglijenței ruseşti brațul Sulina era înnisipat până la 7 picioare[104].

Am privit de la depărtare turnurile oraşului cu dublul nume de Ismail-Tucikov[105], de unde există o linie regulată cu un vas cu aburi. Ismail este unul dintre locurile comerciale deosebite ale Basarabiei, al cărui export anual de grâne depăşeşte valoarea de un milion de taleri.

Curând am avut în fața ochilor oraşul Tulcea, unde 99 dintre morile de vânt risipite pe înălțimi ne-au făcut dor de casă, de parcă ne-am fi apropiat de Rawicz[106]. Tulcea este construită în formă de semilună pe Dunăre. Este capitala Dobrogei şi în acelaşi timp reşedința paşei care conduce această provincie în calitate de regent. Vedem fluturând steagurile cezaro-crăieşti austriece şi pe cel regal prusac pe catarge înalte, ca dovadă că aceste puteri întrețin aici agenți consulari. Domnul colonel von Drygalski, însărcinat cu puterea executivă pentru comisia europeană a navigației pe Dunăre, îşi are locuința, de asemenea, la Tulcea. Tulcea este şi stație pentru piloți şi are şi docuri pentru construcții navale; livrează anual, pentru armatorii greci, un număr deloc neînsemnat de nave bine construite.

Vasul nostru a ancorat la Tulcea pentru o oră şi jumătate, pe care eu am folosit-o pentru o promenadă pe străzile ce urcau pe dealuri ale oraşului care, // p. 80
asemenea Romei, Constantinopolului, Gniezno[107] ş.a.m.d., este construit pe inevitabilele şapte coline. Pe străzi domnea o viață bogată şi un negoț zgomotos: anume, ne-au atras atenția multele brutării (cu vitrine deschise către stradă) pentru aprovizionarea numeroaselor vase care erau încărcate aici. Într-o cafenea am găsit un biliard de un tip cu totul modern. Pe pereți erau atârnate hărți ale Orientului în scrierea şi limba greacă. O familie veselă de meşteşugari şedea în grădină şi se împrospăta cu cafea şi vin; ei doreau neapărat să îmi dea recomandări pentru Constantinopol.

28. De la Tulcea la Sulina. Delta Dunării

Către prânz a fost reluată călătoria. Am trecut pe sub oraş pe lângă „Piatra" Tulcei, o stâncă ce merge până departe în fluviu, ce orientează curgerea normală a acestuia într-o altă direcție şi anunță cele dintâi dificultăți de navigație. Am ajuns curând la bifurcația brațului Tulcea, unde se ramifică Sulina către răsărit, iar brațul Sf. Gheorghe în direcția miazăzi. Într-o gură de vărsare dublă, numită Chidrillis[108]

---

[103] *Donau- Mündungkomission.*

[104] „Compară: *Mémoire sur les travaux d'amélioration exécutés aux embouchures du Danube par la Commission Européenne instituée en vertu de l'article 16 du Traité de Paris du 30 Mars 1856. Accompagné d'un atlas de 40 planches. Galatz. Imprimerie de la Commission Européenne du Danube 1867. Gr. 4.*" **(n.a.)**

[105] *Doppelstadt Ismaïl-Tutschkow.* Pentru o vreme, oraşul Ismail a fost redenumit în onoarea generalului Serghei Tucikov (1767–1839), guvernator între 1830–1836.

[106] Oraş în Polonia.

[107] *Gnesen* (în limba germană), oraş în Polonia de astăzi.

[108] De fapt Kedrille-Bogasi, veche denumire turcească a brațului Sf. Gheorghe.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi Olinka[109], ce înconjoară o insulă, braţul Sf. Gheorghe se varsă în mare. Este de fapt de neînţeles de ce Comisia Europeană <a Dunării> a privilegiat Sulina faţă de Sf. Gheorghe. Anume, s-a socotit că Sulina varsă în mare doar 2/27 din cei 8/27 ai braţului Sf. Gheorghe din masa totală de apă a Dunării. Braţul Sf. Gheorghe are o lăţime medie de 1 400 de picioare, Sulina de 500 de picioare. Închiderea şi părăsirea canalului Sf. Gheorghe poate să se fi întâmplat doar pentru motive politice.

Canalul Sulina face multe coturi, astfel încât vasele cu aburi trebuie să fie atente să nu meargă către maluri, ceea ce nouă ni s-a întâmplat o dată şi nu a fost lipsit de pericole.

Domnul colonel von Drygalski ne-a atras atenţia asupra metodelor de care se
p. 81 servesc pentru a obţine o adâcime mai mare. // Aceasta se întâmplă, la început, prin sistemul de îngustare, după care se construiesc baraje (pontoane) în fluviu; apoi prin navele de dragare cu aburi, care sunt mereu în activitate în locurile în care există temeri privind înnisiparea. Am trecut şi printr-un canal care fusese deschis cu puţine zile înaintea călătoriei noastre şi prin care drumul este scurtat cu două mile, în timp ce astfel erau evitate două coturi periculoase. Corectarea fluviului este urmărită în continuare cu mare energie. Pe maluri a crescut înaltă trestia, fără a fi cultivată, pe un teren până acum disputat <cu apele>.

Pe malurile Dunării de Jos, malaria este endemică, deoarece acest pământ altfel foarte roditor este inundat anual şi stă o mare parte din an sub apă. Prin ridicarea digurilor va fi mai sigur şi se va câştiga astfel un pământ foarte roditor pentru păşuni şi cereale. Totuşi, costurile ar fi destul de însemnate, căci leafa zilnică aici se socoteşte la 13 până la 14 piaştri[110], cam 25 de groşi de argint[111] pe cap de om, iar muncitorii care nu se pot adăposti şi gospodări aici în sălbăticie vor cădea repede pradă febrei şi astfel îşi vor pierde puterile. Comisia Europeană <a Dunării> a întemeiat aici un spital propriu pentru muncitorii ei, care este frecventat cu precădere de pacienţii cu febră.

La căderea întunericului, vasul nostru a ancorat lângă orăşelul Sulina[112]. Acum domnul von Drygalski ne-a părăsit, pentru a pune în ordine afacerile de aici; intenţia sa era să se folosească de vasul cu aburi care venea noaptea de la Odessa pentru întoarcerea acasă. Ca o personalitate influentă în această regiune, îi este îngăduit să se folosească gratis de orice navă preferă în călătoriile sale.

Medicul vasului nostru a trebuit să meargă pe uscat pentru a obţine, după cum este obişnuit la fiecare oprire, un atestat de sănătate de la autorităţi pentru locul de acostare. Era în portul îngust, cu totul ocupat de vase, o mişcare neobişnuită, iluminaţia cu făclii şi felinare însă deficitară, astfel încât nu a fost deloc de mirare că la coborârea pe ponton iubitul nostru medic de bord a fost rănit
p. 82 la faţă, din neglijenţa pilotului, de o // parâmă. Doctorul a slobozit un strigăt puternic de durere. Îndată s-au găsit câteva mâini dornice din echipajul nostru care să dea o lecţie zdravănă nepriceputului inculpat, prin aruncarea câtorva găleţi cu apă de pe punte.

---

[109] Insulă pe braţul Sf. Gheorghe, pe care se găsea un far.
[110] *Piaster*, monedă otomană in argint.
[111] *Silbergroschen*, monedă emisă în Prusia în secolul al XIX-lea.
[112] *Ssulinsk (Sulina)*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Fostul orăşel rusesc Sulina[113] consta acum 20 de ani doar din puţine case particulare, barăci, cafenele şi colibe de pământ. Acum este un loc plin de viaţă, care are înaintea-i un mare viitor; portul a fost adus de la 8 picioare la 18 picioare adâncime. Două diguri portuare lungi ajung până departe în mare şi opresc <apele> fluviului, pentru a stânjeni formarea barei de nisip din faţa portului; digul de nord este lung de mai bine de 4 000 de picioare prusace, cel sudic de peste 3 000 de picioare. Amândouă au fost terminate la 31 iulie 1861. Costurile îndiguirilor s-au ridicat la 178 000 de ducaţi[114]. S-au folosit 12 000 de stâlpi şi 68 000 de metri cubi de blocuri de stâncă de la Tulcea. Lemnul de răşinoase era din pădurile de la Galaţi, lemnul de stejar luat din pădurile din Dobrogea. Lemnul are în aceste regiuni un preţ, se spune, fabulos de mare, de aceea flote întregi de plute coboară pe Dunăre.

Numărul de vase care în ultimul an (1867) au ancorat la Sulina este dat la aproape 6 000. Domneşte aici un trafic naval foarte activ, ca în puţine alte porturi ale Mării Negre. Aceasta înseamnă că Sulina ar trebui declarat porto-franco de către Poartă. Intrarea în Marea Neagră este prevăzută cu un far, iar malul stâng al Sulinei fortificat cu tranşee.

Marele ţinut al deltei de la gurile de vărsare ale Dunării format din soluri aluvionare, se aseamănă acum unei mari zone sălbatice, în care marele volum de apă al Dunării se pierde într-un labirint de braţe fluviale, lacuri, iazuri şi mlaştini. Unele porţiuni mai ridicate sunt acoperite de păduri. Mai înainte pământul era mai bine cultivat, sub stăpânirea rusească a fost sistematic neglijat şi totul s-a sălbăticit. Vechile livezi şi grădini de legume au fost cotropite de trestie. // Sălbăticiuni de tot p. 83
felul (cerbi, iepuri), turme întregi de porci sălbatici, vulpi, lupi şi nenumărate păsări de mlaştină s-au aşezat aici; regatul animalelor are aici o stăpânire aproape neîngrădită. Cu relaţii juridic ordonate şi cu păzirea păcii, un popor cu adevărat întreprinzător ar putea crea din aceste zone sălbatice, mlăştinoase – prin canalizări, desecări şi diguri de protecţie zone mănoase pentru <cultivarea> cerealelor: s-ar întemeia oraşe comerciale şi porturi şi ar înflori, pe ţărmurile Mării Negre, o a doua Lombardie, o a doua Olandă. [La 29 septembrie 1868 vasul călătorului Wilhelm Brennecke intră în Marea Neagră.]

[113] Fals, Sulina nu a aparţinut Rusici. Autorul se referă la administrarea navigaţiei de către autorităţile ruseşti după 1840 până la războiul Crimeii.

[114] *Dukat*, monedă austriacă de aur.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ALFRED DE CASTON

(1821–1882)

Prestidigitator celebru, jurnalist, „vechi elev al Şcolii politehnice", cum îi plăcea adesea să se definească, vicontele Alfred de Caston, pe numele său adevărat Antoine Aurifeuille, aparţine seriei călătorilor despre care deţinem puţine date biografice. Potrivit propriei mărturisiri din debutul cărţii *Constantinople en 1869. Histoire des hommes et des choses*, s-ar fi născut în America, fără a preciza locul şi fără a face vreo referire la părinţi sau alte rude. În *Petits mémoires littéraires*, apărute la Paris în 1892, jurnalistul, poetul, romancierul şi dramaturgul francez Charles Monselet îi face portretul şi lansează unele opinii despre originea acestuia. Pornind de la propria destăinuire, Charles Monselet era de părere că Alfred de Caston era originar din Guyanna (probabil franceză), din familia Tonneins, fiind un tip bine legat, foarte închis la piele, cu ochi mari, înzestrat cu o mare disponibilitate spre dialog, unul dintre cei care nu obosesc niciodată să vorbească, un limbut chiar (selon une expression populaire, ne se lassent pas de tenir le crachoir). În timpul revoluţiei de la Paris din 1848 a fost căpitan, după care un timp a fost jurnalist şi apoi, urmându-şi vocaţia, s-a decis să apară în public ca prestidigitator (trucuri cu cărţile de joc şi profesor de mnemotehnie), având un mare succes. În această calitate a călătorit in Germania, Rusia şi Marea Britanie, unde spectacolele susţinute i-au adus considerabile câştiguri materiale. La Constantinopol, unde avea să locuiască mai mulţi ani, s-a aflat sub oblăduirea contelui Nikolai Pavlovici Ignatiev, ambasadorul Rusiei în capitala otomană între 1864–1877, reuşind să fondeze o revistă politico-literară. În timpul războiului franco-prusian a făcut parte din garda naţională. În toate călătoriile, indiferent de disponibilităţile financiare, el a căutat să lase impresia unui adevărat parizian. Pe tot parcursul vieţii a fost legat de Timothy Trimm, o altă figură a epocii, alcătuind împreună o apariţie pitorească. De multe ori puteau fi văzuţi plimbându-se în Bois de Boulogne într-o trăsură închiriată, Timothy Trimm, revărsat pe pernele trăsurii, îmbrăcat cu nişte pantaloni disproporţionat de mari, la gât cu un lanţ mare de aur, cu trabucul în colţul gurii, fără a lua în seamă rumoarea iscată de apariţia sa, iar Alfred de Caston, înfăşurat într-o haină de rusească de blană, cadou de la vreun prinţ rus, pe cap cu o pălărie cu boruri mici. Două figuri ce puteau fi remarcate cu uşurinţă şi care stârneau uimire şi comentarii pline de sarcasm. Alfred de Caston a fost prieten cu mulţi oameni remarcabili ai epocii, ca de pildă jurnalistul şi scriitorul Alexandre Privat d'Anglemont, considerat de contemporani un exemplu de viaţă boemă şi poetul Gérard de Nerval, călător împătimit, care a vizitat Germania, Boemia şi Orientul şi a lăsat pagini memorabile despre locurile văzute şi despre oamenii întâlniţi. Alfred de Caston a fost ales membru al Societăţii oamenilor de litere.

Alfred de Caston este autorul unor lucrări ştiinţifice şi de călătorie printre care un tratat de aritmetică (Paris, 1859), unele din formulele matematice purtându-i numele, un dicţionar de pseudonime (*Dictionnaire des pseudonymes*, recueillis par Georges d'Heylli, Paris, 1887), o lucrare despre jocurile de noroc (*Les tricheurs, scènes de jeux*, Paris, 1863), alta despre superstiţii (*Les marchands de miracles; histoire de la superstition humaine*, Paris, E. Dentu, 1864), un roman de moravuri (*Tartuffe spirite*, Paris, 1865), o carte de călătorie (*Constantinople en 1869. Histoire des hommes et des choses*, Imprimerie Typographique de G. Kugelmann, 1869) şi alta despre raporturile dintre musulmani şi creştini (*Musulmans et chrétiens: la Turquie en 1873*, Imprimerie şi Lithographie Centrales, Paris, 1874). Acestora li se adaugă *Les vendeurs de bonne aventure*, Paris, 1865 şi *Les français sur le Rhin: la France devant l'opinion publique*, Paris, 1870.

Lucrarea *Constantinople en 1869. Histoire des hommes et des choses* constituie o descriere a voiajului şi a şederii la Constantinopol în intervalul 1867–1869, prilej de a călători şi în spaţiul locuit

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de români. Plecat cu trenul din Paris, în noiembrie 1867, cu destinaţia Bruxelles, unde avea să rămână o lună, timp în care M. A. Nothomb, fost ministru al Justiţiei i-a „umplut portofelul cu scrisori de recomandare", Alfed de Caston s-a îndreptat spre Viena, pe care o mai vizitase în 1852 şi apoi spre Budapesta şi Baziaş, de unde a continuat călătoria pe Dunăre cu unul din vapoarele companiei austriece. La Bucureşti, unde avea să zăbovească mai mult timp, a avut ocazia să-l cunoască pe domnitorul Carol I, dar şi alte personalităţi ale vremii, printre care: Radu Rosetti, prefectul Poliţiei, prinţul Nicolae Bibescu, doamna Oteteleşeanu, în casa căreia, potrivit propriei destăinuiri, a fost „prezentat întregului oraş", pe directorul filialei române a vechii bănci otomane, pe Adolphe d'Avril, consulul general al Franţei şi alţii. Alfred de Caston descrie cu sarcasm şi maliţiozitate corupţia de la vămile de pe cele două maluri ale Dunării, deplânge lipsa unor căi ferate a căror existenţă ar aduce multe beneficii transportului de mărfuri şi călători, dar şi soarta clerului ortodox, mai cu seamă a celui inferior, aflat „într-o situaţie întristătoare pentru toţi cei care respectă lucrurile sfinte", lipsit de instrucţie şi posibilităţi materiale. El remarcă toleranţa religioasă, dând exemplu în acest sens secta scopiţilor, ai cărei membrii, alungaţi din Rusia de persecuţii şi constrângeri, se refugiaseră în câteva mari oraşe printre care şi Bucureşti. Un aspect negativ relevat de Alfred de Caston este iluminatul public şi pavajul străzilor din Bucureşti, dar francezul este încrezător că guvernul şi edilii capitalei, deschişi spre progres şi civilizaţie, vor remedia acestea în cel mai scurt timp. La Galaţi, unde a rămas şase zile în aşteptarea vaporului spre Odesa, este impresionat de animaţia bursei de mărfuri din oraş şi mai ales de tranzacţiile de sute de milioane de franci, ce se derulau aici.

ALFRED DE CASTON

Constantinopolul în 1869. Istoria oamenilor şi locurilor[1]

Capitolul II

De la Viena la Bucureşti

p. 81

[...] Am părăsit Pesta pe calea ferată. Gara este frumoasă şi vagoanele de la clasa întâi sunt confortabile. Preţul unui loc // este aproape ca în Franţa, dar se p. 82
plăteşte un tarif mai mare pentru bagaje.

Drumul până la Baziaş nu oferă nimic deosebit. Cred că cea mai însemnată staţie este Timişoara[2], oraş liber, aflat în comitatul Timiş[3], construit pe malurile canalului Bega şi reşedinţa guvernatorului *Voivodinei*[4] *şi serviciului canalului Timiş*.

Unul dintre tovarăşii mei de călătorie mi-a spus că fortăreaţa este foarte puternică şi că oraşul este foarte frumos aşezat şi populaţia era de aproape 25 000

[1] Traducere după A<lfred> de Caston, *Constantinople en 1869. Histoire des hommes et des choses*, Imprimerie Typographique de G. Kugelmann, 1869.

[2] *Temeswar.*

[3] *Temes.*

[4] În perioada 1849–1860, Banatul a fost împărţit în Voivodina sârbească şi Banatul timişan, ambele administrate de Austria. Noua provincie imperială Banatul timişan, a cărei existenţă fusese consfinţită şi prin decretul imperial din 18 noiembrie 1849, avea conducere militară şi civilă, iar limba oficială era germana. Timişoara a fost desemnată ca reşedinţă a guvernatorului, oraşul menţinându-şi privilegiile obţinute ca oraş liber regesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

suflete. Germanii se înțelege că sunt majoritatea, restul fiind alcătuit din unguri, români, sârbi și slavi.

Amabilul meu ghid[5] mi-a spus că orașul Timișoara a existat sub numele de Zambara, în timpul cuceririi Daciei de către romani. Mai târziu s-a numit *Beyuey*, în timpul stăpânirii avarilor[6].

Vaporul merge <mai departe>; după o noapte oribilă, când ploaia și furtuna
p. 83 ne-au tulburat // somnul, soarele s-a ridicat radios și am sosit la Baziaș[7].

Această stație, așezată pe Dunăre, este formată dintr-un hotel de care eram despărțiți de un ocean de noroi și de felurite birouri ale căilor ferate și telegrafului.

Prietenul meu Jeanroy, care este un om de prețios în călătorie, a descoperit un mic restaurant în gară. Mergem într-acolo cu nerăbdare, deși avem ceva de felul a cinci sau șase ore înainte de a putea prinde vaporul, care vine pe Dunăre, făcând traseul Belgrad la Orșova[8].

Animația este foarte mare în această stație; literalmente este aglomerată de mărfuri de toate felurile. Se debarcă încă cereale. În afară de fi o chestiune de bani, mărturisesc, traversând aceste țări, că nu-mi pot explica cum foamea face încă victime.

Masa este servită. Ne era atât de foame încât, de comun acord, am găsit
p. 84 <mâncarea> delicioasă. //

Ce lucru bun este foamea și bucătarii noștri ar fi fericiți dacă ne-ar putea servi o bucată <din aceste feluri>, ca un aperitiv, la începutul meselor lor atât de abil preparate.

Am găsit aici chipuri noi, chiar fără a le cunoaște istoria, ghicești că acești oameni ce-și poartă poverile grele vin din Asia.

Nu vorbesc de femei și asta din <următorul motiv>. Cea mai frumoasă jumătate a acestui gen de oameni nu este, în acest moment, reprezentată în gara din Baziaș decât printr-o călătoare care poartă un costum atât de ciudat, nu este clar cum, un cap atât de ciudat, cu doi cercei mari care cad pe gât, încât n-aș ști să-i precizez sexul. Totuși, în ciuda acestor cercei smintiți, n-aș ține să pariez.

Asta mai ales că este de așteptat să se facă observații. Am găsit la Baziaș
p. 85 soldați a căror uniformă diferă de tot ce am văzut până în prezent în // diverse părți ale Austriei, încât nu pot să nu mă întreb: Ce sunt acești soldați?

Bateți și vi se va deschideți, întrebați și vi se va răspunde.

Știu că acești soldați prost îmbrăcați sunt grănicerii sau gărzile de frontieră. Ei răspund în special de serviciul <de pază> de pe malul drept al Dunării.

Fiecare sat furnizează un contingent de...[9] În ziua indicată, țăranul își abandonează cătunul pentru a se duce la locul de întâlnire unde sunt depozitate armele.

---

[5] *cicerone.*

[6] Se presupune că Zambara sau Zenobra ar fi fost o fortăreață romană. Urmele ei nu au fost găsite de arheologi. Începând cu anul 553, timp de două secole, teritoriul actual al Timișoarei s-a aflat sub dominație avară. Pe ruinele fostei fortărețe romane Zambara, avarii au construit o nouă așezare cu numele de Beguey, poziționată strategic între râurile Timiș și Bega.

[7] *Bazias.*

[8] *Orsowa.*

[9] Lipsă text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mai târziu, pe jos sau cu căruța, ei se îndreaptă spre postul indicat. Odată instalat aici, <țăranul> rămâne aici opt zile, cincisprezece zile sau o lună, după anotimp.

Ofițerii lor, până la gradul de ofițer superior, aparțin acelei specii de agricultori[10] care înseamnă corpuri suplimentare (care au fost organizate în Franța) sub numele de gardă națională mobilă.

Acești grăniceri primesc o sumă de ...[11] <bani> pentru serviciul lor, apoi // se p. 86
întorc la ale lor, dedându-se muncilor câmpului.

Ținuta lor este pitorească, dar puțin militară. Persoana care mi-a dat aceste informații îmi spune că la nevoie acestea sunt trupe foarte bune.

Este posibil, dar cine știe? Îmi pare că a trecut mult timp de când guvernul austriac nu a avut ocazia s-o dovedească.

La ora trei, vaporul sosește în portul Baziaș.

Transportul cu marile vapoare nu a fost organizat.

Ne așteptam la o viteză mare, am primit una mică.

Vaporul cu abur nu are servicii bune, se mănâncă într-o bucătărie fără nume; dar, în voiaj ca în voiaj.

Dacă n-ar fi plouat, căci ploaia a revenit, nu ar fi așa de rău, țara pare interesantă.

La fiecare nouă oprire, sosesc // oameni care, prin îmbrăcămintea și limba p. 87
diferită, dau impresia că aparțin diverselor continente. Este un adevărat turn Babel, la care înaintarea vaporului <contribuie> în plus.

Se aude de jur împrejur vorbindu-se în același timp germana, rusa, italiana, limba turcă, limba lui Homer și toate dialectele vechii și noii Grecii.

Suntem pe Dunăre, în mijlocul a zece popoare diferite, adunate pe o întindere de două sute de leghe[12], prin hazardul cuceririi.

Dunărea, pe care cei vechi o numeau Danubius și pe care germanii o numesc Donau, este, după Volga, cel mai mare fluviu al Europei.[...]

În timp ce scriu aceste lucruri vaporul nostru își continuă drumul; sosim la p. 89
Orșova. Este aproape de ora 11; noapte neagră, timp înfricoșător, plouă de crezi că este al doilea potop.

Trebuie să părăsim vaporul care ne-a dus de la Baziaș, să dormim și să mâncăm la Orșova și să fim gata să plecăm mai departe cu un vapor mai mare pe la ora șase sau șapte <dimineața>.

Hotelul unde trebuia să mâncăm și să petrecem noaptea se află în fața debarcaderului.

Numai că, trebuie să treci vama ca să ajungi la hotel. // p. 90

Această vamă, ca și construcție, este alcătuită dintr-un hangar îngrozitor care este invadat imediat de douăzeci de persoane.

Ușa ce dă spre țărm este închisă; soldații ne împiedică trecerea.

Mai mult de șaizeci de călători am rămas în vânt și ploaie.

---

[10] *landweihr*

[11] Lipsă text.

[12] *Lieus*. Veche măsură a lungimii sau suprafeței. O leghe variază între 4 și 5,5 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pentru a ne vedea, prezența unui locotenent al postului este esențială, dar locotenentul lipsește; cum vaporul nostru a întârziat mai multe ore, el și-a pierdut răbdarea și a plecat.

Situația noastră era încântătoare!

Trebuia ieșit cât mai repede – cu orice preț, adică prin mijlocirea unui florin de argint (căci de la Pesta ni s-au refuzat <banii> de hârtie austrieci cu o rară unanimitate), am găsit un sergent care s-a dus în căutarea superiorului.

Ploua tot timpul, vântul sufla, asta în compensație – și bineînțeles că noi
p. 91 continuam să lâncezim cu picioarele în noroi și cu ploaia pe cap. //

Dup o jumătate de oră în care minutele ni s-au părut puțin prea lungi, sergentul a a revenit cu...[13] lanterna sa.

Locotenentul nu era nici la cafenea, dar unde era?

În timp ce se alerga după șeful vămii, vaporul scăpa de bagajele noastre și își recăpăta lărgimea. Vom vedea mai de aproape vaporul care trebuie să ne ducă la Rusciuc[14] și Giurgiu, dar nu era nici o singură lampă luminată.

Ce-i de făcut?

Jeanroy și cu mine instigăm la o mică revoltă printre pasageri și ne găsim ușor aliați[15]. Acum, cum nu ținem să fim cauza sau pretextul unui *casus belli* și sincer vorbind nu avem nici o intenție să dezarmăm postul, ne ducem cu curaj spre vapor, sperând să avem un drum mai bun.

Chiar trebuie să recunosc adevărul că soldații ne-au ajutat în întreprinderea
p. 92 noastră revoluționară, dându-ne grele lovituri de pușcă pe punte. //

După un sfert de oră de zgomot teribil, unul dintre chelneri[16] (băiatul din restaurantul de la bord) vine să întrebe despre cauza întregului zgomot.

Iau cuvântul, în numele revoltaților și explic situația noastră anormală, aducând ca argument oferirea câtorva florini ca bacșiș[17].

Această perorație i s-a părut partea cea mai elocventă parte a discursului meu și acest arbitru al destinelor noastre ne-a permis să mergem să ne odihnim în salonul vaporului; nu exista foc în această încăpere mare, totuși la sfârșitul unui sfert de oră nu ne mai vedeam de *fumul gros al tutunului din țigaretele de calitate* proastă fumate de tovarășii noștri de călătorie.

Cafenelele flamande nu pot da decât o vagă idee de nor de fum, prin care ai dificultăți să distingi silueta de *vis-à-vis*.

În sfârșit, suntem mai bine aici decât afară și, din fericire, un ofițer de la bord, care a venit să ne întâmpine, are bunătatea să dea ordin să se deschidă salonul
p. 93 rezervat femeilor. //

Se auzea o tusea rea.

În ceea ce mă privește, în calitate de fumător, m-am obișnuit, puțin câte puțin, dar prietenul meu Jeanroy se distrează puțin, și pentru prima dată, de la plecarea noastră din Paris, îl aud că murmură.

---

[13] În text.
[14] *Roust-Chouk.*
[15] *Conspirateurs.*
[16] *kellner.*
[17] *Trin kgeld (pour boire)* Corect trinkgeld.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

După o noapte în care somnul a avut un rol atât de prost, am căzut într-un somn de plumb până la răsăritul soarelui.

Aşa se întâmplă de obicei în călătorie după o noapte albă.

Nu ştiu dacă asta ar trebui să continue, dar mereu avem timp frumos dimineaţa şi vreme urâtă la căderea ceţii. Asta înseamnă că la deşteptare o să vedem pe amicul soare reflectându-se în Dunăre şi razele sale aurii pe munţii Serbiei şi pe câmpurile române.

Sosim la Raduevaţ[18], adică o staţie sârbă şi acum intrăm în Turcia pe coasta bulgară. Totuşi cred că am uitat să vă spun că, nu departe de Baziaş, în mijlocul Dunării, există încă o mică fortăreaţă care ţine // direct de Imperiul Otoman şi are o p. 94
garnizoană turcă.

În continuarea călătoriei noastre, vedem o mare mişcare de călăreţi şi căruţe pe malul stâng, în Valahia; ne apropiem de Calafat[19], una din schelele Dunării de unde se trimit cereale pentru străinătate şi suntem într-o zi de târg.

Spectacolul oferit de toate naţionalităţile amestecate între ele, mi se pare straniu şi regret că nu am timp să cobor pe uscat. – Luăm pasageri, animale şi mărfuri şi vaporul se repune în marş spre Vidin. Este primul oraş turc, face parte din vilaietul Silistrei din Bulgaria.

Numără 20 000 de locuitori, turci în cea mai mare parte. Vidin este reşedinţa unui guvernator-paşă şi a unui episcop grec[20]. Fortăreaţa care apără oraşul este minunată.[...]

Sosim la Şiştov[21]: în faţa noastră malul românesc nu ne oferă decât sate puţin p. 95
importante. Trebuie să mergem în interiorul ţării pentru a trece prin oraşe.

La ultima oprire am luat soldaţi, nişte zuavi; costumele lor seamănă mult cu cele ale zuavilor noştri francezi. N-ar fi mai corect să recunoaştem că noi suntem aceia care i-am copiat?

Comandantul lor îşi ia cu sine haremul.

Ofiţerii sunt privilegiaţi, se instalează primii, femeile se organizează pentru a petrece noaptea pe punte. Se pare că este un obicei. Cu atât mai rău.

Către ora două, ne apropiem de Giurgiu, pe malul românesc.

Trebuie să mă arăt la faţă, la Rusciuc, pentru a-i înmâna scrisoarea E.S. Hayder Effendi, guvernatorul acestui oraş. // p. 96

[...] Mă văd obligat să spun că prima impresie a fost foarte proastă.

Ne-au debarcat într-un loc plin cu apă în care am plojat până la genunchi. Trebuiau vizate paşapoartele. O formalitate complet inutilă, dar aduce unul sau doi franci funcţionarului ce-şi fumează liniştit ţigareta, în timp ce aşteptaţi, tot în picioare, într-o încăpere bătută din toate părţile de vânt, unde acest domn catadicseşte să-şi pună ştampila.

Încă un lucru, aici nu există nici o clădire pentru vamă, dar asta nu-i împiedică deloc pe vameşi să vă aştepte la <locul de> trecere. Hamalii (comisionarii)

---

[18] *Radouïevatz,* sat în Serbia, în regiunea Timoc, pe malul drept al Dunării.

[19] *Kalafat*

[20] Corect ortodox.

[21] *Sistow*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ne pun bagajele cu blândețe într-o apă tulbure; din cele patru cufere, deschidem unul și împiedicăm vizitarea celorlalte, lăsând să cadă un florin în mâna șefului acestei vămi primitive.

p. 97 Totul nu a fost prea scump, dar este foarte neplăcut și jignitor.//

Dacă autoritatea ignoră acestea, ea greșește că nu este mai informată cu privire la ce întâmplă la frontierele ei.

Dar dacă știe, susține că răul nu este așa de mare.

Ne-am ales, după un drum imposibil, cu Grand Hotel al Imperiului Otoman.

Este un frig pătrunzător; i-am cerut băiatului să-mi facă focul pentru a-mi face toaleta.

– „Da domnule, imediat."

Am așteptat o jumătate de oră. La capătul puterilor, am sunat din nou:

– „Ce dorește domnul?"

– „Foc!"

– „I-am spus patronului".

Patronul urcă:

– „Scuzați-mă domnului, tot lemnul este ars, dar o să încerc să vă procur din oraș".

Am continuat să aștept fără ca ceva să apară. Ce puteam să fac mai mult, să mă dezbrac fără foc.

p. 98 O căruță vine să mă ia; sunt // cabine la Rusciuc. Plecăm, străzile sunt destul de curate. Ce păcat pentru chei!

Palatul guvernatorului este o construcție mai mult decât simplă. Am intrat la pașa care conduce *ad interim* vilaietul Dunării; m-a primit deosebit de bine și am fumat un ciubuc de prietenie, ocazie de a-l vedea cum face dreptate într-o manieră pe deplin patriarhală.

Nu am mai văzut așa ceva; face judecățile care sunt fără drept de apel și toată lumea se retrage cu un aer foarte satisfăcut. M-am gândit mereu, până acum, că într-un proces trebuie să fie învingători și învinși.

Cum vaporul nu pleacă decât către mijlocul zilei, pașa mi-a oferit gentil barca și vâslașii săi pentru a mă duce la Giurgiu, în dimineața următoare.

Accept cu recunoștință.

Ne întoarcem la hotel; Jeanroy mă însoțește peste tot; este numai ochi și
p. 99 urechi. Ora de masă se apropie. Îi cer băiatului de la hotel // să-mi dea lista cu vinurile; este foarte groasă și îmi amintește de cea care ni se aduce în marile noastre restaurante pariziene. Din păcate am aflat că toate vinurile străine au fost băute la balurile simandicoase și mascate ale sezonului și că nu a rămas decât poșircă în marele hotel al Imperiului Otoman. Trebuie să fii de acord că așa se face averea.

Stăpânul hotelului vine și anunță cu un ușor aer triumfal că a sfârșit prin a găsi lemn. A făcut o aprovizionare cam de 38 de fr<anci> și nu ne ascunde că cea mai mare dorință este de a trece această sumă în nota mea. Ce speranță nebună! Sunt de acord să plătesc 5 fr<anci>, dar nimic în plus.

Mâncăm într-o sală mare de tavernă, neîncălzită. Bucățile de lemn sunt prea groase pentru a intra în sobă și probabil că în această țară se ignoră folosirea fierăstrăului și a toporului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ne grăbim să spunem că stăpânul hotelului este venețian.

Cina pe care servit-o este în totalitate execrabilă. Se pune problema cum să petreci // seara. O pancartă așezată în cafenea anunță pentru seară un mare concert p. 100
vocal și instrumental dat, ne-a spus un băiat, de țigani. Trupa este alcătuită din opt femei; este o oază într-un deșert.

Credem că <va fi> ceva ciudat, fantastic; să mergem să vedem! La ora șapte fix aceste demoazele și-au făcut intrarea; ele sunt urâte, îmbrăcate ca pensionarele de provincie și joacă timp de cinci ore neîntrerupt după muzica lui Offenhach[22], cu o bucurie vecină cu dracul pe pământ. După cincisprezece <minute> de la <începerea> fermecătorului exercițiu, hotelierul a avut inteligența să le angajeze pentru o lună.

Locuitorii din Rusciuc au bunul obicei de a sta la ei <acasă>. În momentul cel mai animat al serii, Jeanroy și cu mine am înțeles, că număram până la șase spectatori. Vizitând orașul nu trebuie să te gândești că plouă ca într-un blestem.

Nu vreau deloc ca starea mea proastă de spirit să mă facă să fiu nedrept cu Rusciucul. Unul dintre rarii // ascultători ai acestui abominabil concert mi-a spus p. 101
că Midhat Pașa[23], fostul guvernator al orașului, a pavat străzile, a pus felinare și a făcut nenumărate îmbunătățiri.

Din păcate, a adăugat interlocutorul meu, Midhat Pașa este un om prea remarcabil pentru a ne fi fost lăsat mult timp; a fost chemat la Constantinopol; capitala va păstra bine ceea ce ne-a luat.

A doua zi, la ora opt dimineața, un cavas[24] (subaltern, polițist de pace) a venit să ne conducă la îmbarcare <fiind> pus la dispoziția noastră grație guvernatorului *ad interim*.

În ciuda prezenței acestui ofițer, deși cuferele noastre au rămas sigilate, mai puțin valiza mea, vameșii noștri vigilenți au vrut să le vadă din nou. De asemenea ni s-au cerut pașapoartele pentru a le duce la birou; ar fi trebuit să mă întorc în noroiul până la brâu; refuz în modul cel mai categoric să mă supun acestei farse. Scot încă o dată un florin.

Nu știu dacă vameșii sunt mai mult sau mai puțin // plătiți de guvern, dar mi-au p. 102
făcut impresia că ar constrânge călătorii la un impozit prea mare[25].

Ne găsim într-o barcă mare cu patru vâslași minunați și un pilot. Dunărea, foarte largă și foarte greu <de navigat>, este uneori foarte periculoasă la traversare pe timp nefavorabil. Plouă și bate un vânt foarte puternic; cu toate astea sosim fără

---

[22] Jacques Offenbach (Jacob Eberst, 1819–1880), compozitor și violoncelist evreu, originar din Germania, naturalizat francez. El este considerat întemeietorul operetei moderne ca gen de sine stătător al teatrului muzical.

[23] *Mithad Pacha.* Ahmed Sefik Midhat Pașa (1822–1883), politician otoman, unul dintre artizanii reformelor Tanzimatului, autor al Constituției din 1876 și cel mai înflăcărat luptător împotriva sclaviei. Mithat Pașa s-a născut la Ruse, a copilărit la Vidin și a fost guvernator al vilaietului Dunării între 1864–1868. În 1862, timp de două luni, a fost mare vizir numit de sultanul Abdul Aziz I, pentru ca în 1876–1877 să ocupe din nou acestă funcție, numele său fiind legat de această dată de Constituția din 1876.

[24] *cawas*

[25] *Un impôt assez léonien.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nici o problemă la Giurgiu în trei sferturi de oră. Aici, o nouă plimbare prin noroi, o nouă arătare a paşapoartelor şi o nouă vizită la vamă la care suntem uşuraţi încă de un nou florin.

Hotărât lucru, în România şi Turcia vameşii au acelaşi mod de operare pe cele două maluri ale Dunării.

O căruţă ne-a dus bagajele la Giurgiu; ne-a trebuit cam o jumătate de oră pentru a ajunge la hotel de Paris. Drumul m-a făcut să regret Rusciucul.

Serviciul <de transport> este bine organizat între acest oraş şi capitala
p. 103 Valahiei[26], încât // ar trebui să aşteptăm până la următoarele două ore de după amiază, pentru a profita de diligenţă.

În timp ce luam un mic dejun destul de bun, ni s-a procurat, contra a 60 de fr<anci>, o trăsură, care ne va duce, în şase ore, la Bucureşti; numai că vizitiul, care, deşi a înhămat patru cai, refuză să ia cele 150 de kilograme de bagaje. Un căruţaş le încarcă pentru un ducat (12 fr<anci>).

În timp ce se pregăteşte trăsura, am aruncat o privire asupra pieţei mari din Giurgiu. Era aglomerată, era zi de târg. Un observator recunoaşte repede că această ţară a aparţinut Turciei; femeile au capul acoperit cu un voal care seamănă bine cu cel al femeilor otomane.

Deşi se poate ajunge în trei sferturi de oră de pe un mal pe altul, nu descopăr nici un turc în toată piaţa.

Caii sunt înhămaţi la trăsură; vizitiul îşi mănă caii în mare galop. Nu vom avea prea mult timp să alergăm aşa.

În Valahia, drumurile sunt pur şi simplu îngrozitoare. //

p. 104 Păcat că într-o ţară creştină, cu o inteligenţa remarcabilă, nu există încă o singură cale ferată în toată România. Cu cheltuială cam de două sau trei sute de mii de franci, ar avea înfiinţată, după cinci ani, o cale ferată americană care ar lega Bucureşti de Dunăre.

În afara călătorilor al căror număr ar creşte de cinci ori, producătorii şi negustorii ar găsi, mulţumită acestei căi ferate, mijlocul de transporta, prin trenurile din timpul nopţii, mărfurile lor în condiţii excelente, rapide şi ieftine.

Dar în România, din păcate, toată lumea vorbeşte bine, doar că face foarte puţin.

Trăsura merge de mult timp la pas; este aproape ora patru, când ajungem la Călugăreni[27]; este o oprire mare; este aşezată la jumătatea drumului dintre Giurgiu şi Bucureşti.

În 1602, Mihai Viteazul, un erou român, a repurtat la Călugăreni o victorie
p. 105 sărbătorită în toată ţara[28]. Azi, // pe vechiul câmp de bătaie s-a ridicat un han.

Acest han seamănă mult cu staţiile pe care le găseşti călătorind prin Rusia. Se mănâncă nimicuri udate cu vinuri necunoscute, de la zece kilometri la deal sau la vale de Călugăreni. Călătorii care nu găsesc cai pentru a-şi continua drumul, dorm

---

[26] Fals, la data călătoriei Bucureşti era capitala României şi nu a Ţării Româneşti.

[27] *Kalougaréni,* sat, com., jud. Giurgiu.

[28] Fals, bătălia de la Călugăreni a avut loc la 13/25 august 1593, când oastea aliată munteano-transilvăneană, condusă de domnul Ţării Româneşti, Mihai Viteazul, a înfrânt oştile otomane conduse de Sinan Paşa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe un fel de canapele. Persoanele sărace sau econoame se odihnesc într-o încăpere destinată lor în mod special.

Conducătorii poştalioanelor şi vizitii beau într-o mică încăpere plină de fum. Ţiganii cântă în curte, iar copii zdrenţăroşi cerşesc pe scări. Aglomeraţia asta de oameni şi cai face un zgomot ciudat care îţi produce panică.

După o oră şi jumătate de repaos, ne reluăm drumul spre Bucureşti. Este zece seara când ajungem la porţile capitalei României; bineînţeles, ele sunt închise.

Trebuie să pierdem încă o // jumătate de oră pentru a ne viza paşaportul. p. 106
Când ale noastre au fost vizate, funcţionarul a venit să ni le arate la scara trăsurii, deoarece noi nu ne puteam uda şi am rămas la locurile noastre. După ce a constatat că fiecare paşaport aparţinea cuiva, ceea ce era foarte probabil, ne-a dat mici bucăţi de hârtie, pe care era scris, în română, că mâine, în schimbul acestui buletin, ni se vor înapoia paşapoartele la poliţie.

Toată această operaţie a luat mai puţin de trei sferturi de oră; adăugă la asta că drumul este foarte lung între poartă şi interiorul oraşului şi înţelegeţi că îţi ia o oră şi jumătate între momentul când ajungi în faţa Bucureştilor şi cel când trăsura te aduce în faţa hotelului.

Mâine va trebui să caut paşaportul cu un localnic şi am spus tot. Deci pentru poliţie este imposibil să constate identitatea călătorului.

Nu trebuie pierdut din vedere că eu călătoresc cu o trăsură particulară şi că // p. 107
suntem doi călători, Jeanroy şi eu! Ce-ar fi fost, Dumnezeule mare, dacă am fi luat diligenţa!

Capitolul III

p. 108

Bucureşti. Istoria şi politica României

La câteva zile de la sosirea mea în capitala României, am avut ocazia să fac cunoştinţă cu prefectul poliţiei Bucureşti. Era un magistrat încântător, un om cu care puteai discuta şi cum aveam limba ascuţită[29], i-am vorbit despre greutăţile inutile şi supărătoare cărora străinii le cădeau victime, de la intrarea în acest oraş, a cărui administrare i-a fost încredinţată.

Acest funcţionar amabil a părut foarte surprins de a auzi formulată o
asemenea plângere. Răsfoi câteva hârtii şi-mi arătă // copia unui decret, cu o dată p. 109
de aproape un an <în urmă>, ce îndepărtase toate formalităţile privind paşapoartele pentru intrarea în Bucureşti.

Imediat a sunat pe secretarul său şi l-a întrebat de ce ordinele sale nu au fost executate.

După o jumătate de oră, petrecută în birou, secretarul a venit să-i spună şefului său că s-a uitat un singur lucru, acela de a publica acest decret şi că a rămas cuminte închis în dosarele prefecturii.

---

[29] *Comme j'ai pas précisément ma langue dans ma poche.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În ciuda acestei critici, domnul Radu Rosetti[30] era un bun prefect şi un execelent administrator, dar din păcate, pentru oraşul Bucureşti, a murit la 26 martie trecut, la trei sau patru zile după discuţia noastră. N-ar trebui să fiu surprins că lucrurile sunt încă la fel şi azi ca şi înainte şi că faimosul decret nu continuă să se numere printre <actele> arhivei prefecturii.

Am coborât la hotel „Concordia"[31]. Este un hotel bun, dar o casă ţinută în
p. 110 manieră germană, o adevărată casă franceză // este hotel „Hugues"[32], situat pe locul din faţa teatrului mare; bucătăria este bună, camerele sunt îngrijite, preţurile sunt exagerate, dar în total proprietarul este un om bun, tare iubit de clientelă. Acest Hugues este un francez care a făcut avere; înainte cu doi sau trei ani, el se stabilise, ca şi castelan, într-una din marile proprietăţi din oraşul Cannes.

La hotel „Huges" i-am găsit pe Raphaël Felix[33], Ravel[34], domnişoara Deschamps[35], într-un cuvânt pe cei din fruntea trupei dramatice franceze, <aflaţi> în acest moment în spectacol la Teatrul Naţional din Bucureşti.

Raphaël Felix este încântat; trupa este admirabilă, autoritatea s-a arătat mai mult decât bucuroasă şi de patru sau de cinci ori pe săptămână, Ravel, domnişoara Deschamps şi tovarăşii lor jucau în faţa unei săli pline.

Am fost la teatru într-o seară: Ravel juca *Tortura unei femei*[36]de Emile de Girardin[37]. Nu este aici Ravel din timpurile Palais-Royal[38], dar mă grăbesc să spun
p. 111 că acest comedian are un talent de compoziţie pe care noi // nu-l bănuiam şi că a

---

[30] Radu Rosetti (1820–1868), om politic, prefect al Poliţiei Capitalei iulie 1862–iulie 1863, 1866–1868, prefect al mai multor judeţe, director al Departamentului închisorilor, membru al Curţii Criminale.

[31] Hotel „Concordia", construit în 1852, este locul unde în seara de 23 ianuarie 1859 s-a decis dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. Hotelul avea 90 de camere, restaurant, sală de biliard, cafenea. Datorită reputaţiei sale excelente era ales de elita politică a secolului al XIX-lea. Clădirea a suferit mai multe incendii, ruinele sale existând şi astăzi pe strada Smârdan la numărul 39.

[32] Hotel „Huges", era situat pe Podul Mogoşoaiei (ulterior Calea Victoriei), în piaţa Teatrului National, fiind proprietatea francezului Donat Hugues.

[33] Raphaël Felix (1825–1872), fratele actriţei franceze Rachel Felix, actor şi director la Théâtre de la Porte Saint Martin.

[34] Pierre Alfred Ravel, actor comic francez, apreciat pentru apariţiile scenice la Paris şi Bruxelles.

[35] Deschamps, actriţă franceză.

[36] *Supplice d'une femme*

[37] Émile de Girardin (numele adevărat Émile Delamothe, conotat uneori Émile de la Mothe, 1802–1881), jurnalist, fondatorul ziarului „La Presse", militant neobosit pentru libertatea presei şi om politic francez. Ziarul fondat de el s-a bucurat de un mare succes mai ales după publicarea, în foileton, a unor romane de epocă, ca de pildă *Fata bătrână* de Honoré de Balzac şi *Contesa de Salisbury* de Alexandru Dumas.

[38] Palais-Royal, numit şi Palais-Cardinal deoarece iniţial a fost reşedinţa cardinalului Richelieu, este o clădire impunătoare din centrul Parisului, la nord de Luvru. În 1642, la moartea lui Richelieu, a intrat în proprietatea regelui Franţei, Ludovic al XIII. De-a lungul secolelor a suferit mai multe amenajări şi completări, pentru ca spre sfârşitul secolului al XVIII-lea să fie extins, iar unele clădiri şi grădina palatului au fost reproiectate. În 1784 grădina şi clădirile ce înconjurau palatul au fost deschise publicului. În scurt timp a devenit un important loc comercial, fiind frecventat atât de aristocraţie, cât şi de clasele mijlocii şi de jos şi căpătând reputaţia unui loc de conversaţii sofisticate purtate în saloanele, cafenelele şi librăriile deschise aici. În Palais-Royal se afla şi Teatrul Regal, unul dintre cele mai importante teatre publice din Paris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

obținut aici un foarte mare succes interpretând piese <din repertoriul> de la Théâtre Français[39], <Théâtre du> Gymnase[40] și <*Théâtre du*> Vaudeville[41].

Domnișoara Deschamps este tot timpul încântătoare la București; aici ea este aclamată în fiecare seară și românii golesc serele pentru ea.

[Este inserată o cronică a spectacolului semnată de Ulysse de Marsilac].

Primul lucru care m-a frapat luând loc în teatru a fost constatarea că toaletele p. 116
doamnelor ce ocupau lojile, ținuta bărbaților, conversațiile din jurul lor, toate te îndreptățeau să te crezi un parizian care visează la o călătorie la București și care stă liniștit în fotoliul de la Théâtre Français.

Dacă exista în sală și câteva uniforme <militare>, iluzia este completă.

Români, ca și rușii, știu toți limba franceză și pun o anumită cochetărie în a vorbi corect. //

La teatru, cuvintele sunt repede înțelese într-o sală pariziană. Am văzut că se p. 117
face același lucru la teatrul Mihailovski[42] la Saint–Petersburg.

De a doua zi am început să fac drumuri. Întâi am vrut să duc scrisoarea de recomandare domnului Hertz, directorul filialei române a vechii Bănci Otomane. Pot să mă felicit că am avut noroc începând cu domnul Hertz. Niciodată în viața mea nu întâlnisem un om mai amabil, mai devotat, mai îndatoritor.

El s-a pus imediat la dispoziția mea, a înhămat <caii la trăsură> și am plecat. În trei ore, după A<lteța> S<a> prințul Carol al României până la d<oamna> Oteteleșanu, unde am avut onoarea să fiu prezentat întregului oraș București.

Domnul Hertz este foarte popular; toată lumea îl iubește și poate, fără deosebire de partid, naționalitate, să bată cu încredere la toate ușile; dinainte este sigur că va fi primit cu brațele deschise.

Din partea mea, sunt fericit de a recunoaște // mai întâi că românii sunt p. 118
deosebit de ospitalieri și că în naționalitatea mea de francez este un titlu de bunăvoință generală.

La București am văzut personaje importante aparținând opiniilor celor mai diverse; nu am întâlnit un singur român care să nu facă o profesie din prietenia pentru Franța.

---

[39] *Teatrul francez* sau *Comedia franceză*, cunoscut și sub numele de de *Théâtre de la République* și *La maison de Molière*, a fost locul unde s-au jucat cu succes piesele lui Molière. Azi este unul dintre puținele teatre de stat din Franța.

[40] Este vorba despre teatrul parizian *Théâtre du Gymnase* sau *Théâtre du Gymnase Marie Bell*, inaugurat în 1820 pentru a permite studenților de la Conservator să apară pe scenă. Teatrul funcționează și astăzi, aici fiind jucate piese de Jean Cocteau, Marcel Pagnol, Marc-Gilbert Sauvajon, Sacha Guitry. Marie Bell a fost o renumită comediană franceză și unul din directorii teatrului.

[41] Théâtre du Vaudeville (azi Gaumont Opéra), teatru din Paris, deschis în ianuarie 1792. Clădirea inițială a ars în 1852, cea nouă fiind construită între 1866–1868. În 1927 aceasta a fost cumpărată de Paramount și transformată în cinematograf, sub numele de Paramount Opéra, iar din 2007 a devenit Gaumont Opéra.

[42] *Théâtre Michel*, unul dintre cele mai vechi teatre de operă și balet din Rusia, fondat în 1833. Aici au susținut specatcole renumite trupe și artiști francezi ca de pildă Sarah Bernardt, Rachel Felix, Lucien Guitry. În perioada 1989–2007 a purtat numele de Modest Petrovici Musorgski, pentru ca ulterior să revină la numele inițial de Teatrul Mihailovski.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Una dintre primele mele vizite a fost la prințul Nicolae Bibescu[43], un român-francez, care a studiat la școlile noastre militare și și-a câștigat epoleții și gradele de cavaler și de ofițer al Legiunii de Onoare în Africa, în serviciul Franței.

Prințul s-a căsătorit cu fiica cea mică a mareșalului Ney[44], sora prințesei de la Moscova; lucrul ăsta va spune dacă casa este franceză.

La Nicolae Bibescu sunt pregătite mari modele politice. Un oarecare partid caută chiar să-l prezinte drept un pretendent periculos. Nu știu în totalitate ce este adevărat din ce se spune. Tot ce știu este că prințul administrează cu mare inteligență averea proprie și pe cea a fratelui său prințul Brâncoveanu[45] și că în //
p. 119 imensele sale proprietăți se găsesc, din punct de vedere al agriculturii și fermelor, toate ameliorările, toate descoperirile care sunt azi folosite în toate proprietățile agricole din Franța, Anglia și Germania.

Prințul a petrecut o parte din viață pe pământurile sale fără a le da în arendă și țăranii săi, firesc se bucură de o mare popularitate în mijlocul tuturor muncitorilor pentru că le-a făcut avere sau le-a crescut bunăstarea.

Nicolae Bibescu aparține marii boierimi a țării: în 1843, unchiul său a fost ales cu o mare majoritate domnul[46] Țării Românești; păstrând bunele relații cu Sublima Poartă și chiar cu Rusia, guvernarea prințului Bibescu a fost totodată fermă și națională. În 1847, în acord cu Adunarea Națională, el a eliberat 14 000 de familii și a dat libertate la mai mult de 60 000 de țigani ținuți încă în sclavie.

Acestea sunt amintirile care au rămas gravate în inimile poporului. //
p. 120 [...] Marile amintiri ale unchiului planează asupra capului nepotului; nu este de necrezut că în aceste zile de pericole, românii au făcut apel la devotamentul și patriotismul prințului Nicolae Bibescu. Dar în acest moment lucrurile sunt în stare normală: prințul Carol I conduce România și Brâncovenii, ca buni cetățeni, nu au nimic mai bun de făcut decât de a se ocupa de fierul de la plug și de plug.

Marile fabrici, industria nu are până în aceste zile decât o slabă dezvoltare în România[47]. Țăranul român, ca în vremuri primitive, își face încă <singur> ceea ce este necesar cât și uneltele pe care le folosește. Pentru a ne face o idee despre progresul lor sub acest raport, mi-am dus aminte că acum cinci ani meseria de fierar era exercitată numai de țigani.

---

[43]Nicolae Bibescu (1832–1890), al doilea fiu al domnitorului Gheorghe Bibescu, ofițer în armata franceză, scriitor, proprietar al palatului de la Mogoșoaia. A deținut funcția de prefect al Poliției Capitalei în perioada martie–iulie 1862. La 8 iunie 1862, colonelul Nicolae Bibescu s-a aflat în trăsura deschisă, alături de primul ministru Barbu Catargiu, fiind martor la asasinarea acestuia.

[44]Alferd de Caston greșește. Nicolae Bibescu s-a căsătorit cu Helene Ney d'Elchingen, o nepoată a mareșalului Ney. Michel Ney (1769–1815), duce de Elchingen, prinț de Moscova, general, mareșal și *pair* al Franței, care s-a remarcat în timpul războaielor napoleoniene. A luptat și în bătălia de la Waterloo, sfârșind prin a fi condamnat pentru trădare și executat.

[45]Autorul se referă probabil la Grigore Bibescu (1827–1886), fiul domnitorului Gheorghe Bibescu și al primei sale soții, Zoe Mavrocordat, adoptat de unchiul mamei sale, marele ban Grigore Brâncoveanu (1767–1832). Căsătorit cu Ralou Musurus, el a întemeiat ramura „franceză" a acestei familii, care-i va aduce faima europeană prin fiicele sale, Ana (1876–1933) și Ecaterina (1878–1929), căsătorite cu contele Mathieu de Noailles, respectiv prințul Alexandre de Caraman-Chimay.

[46]*Hospodar*. Este vorba despre Gheorghe Bibescu (1804–1873), domn al Țării Românești (1 ianuarie 1843 – 13/25 iunie 1848), tatăl lui Nicolae Bibescu și nu unchi cum eronat afirmă autorul.

[47] *Valachie*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Şi acum România, mulţumită pământului său roditor, reuşeşte nu numai // să p. 121
asigure propriile nevoi, dar să şi exporte o mare cantitate de grâne, de animale, de seu, de sare şi de piei brute.

Lucru greu de crezut că într-o ţară în care prosperitatea nu poate apărea decât prin fluxul de produse, cele câteva căi care leagă interiorul României cu Dunărea, sunt într-un stadiu deplorabil şi adesea, iarna, devin absolut imposibil de parcurs.

Iată un fapt care s-a petrecut în timp ce eram la Galaţi.

Unul dintre funcţionari superiori ai ministerului de interne părăseşte Hotel de Paris pentru a se duce la Iaşi. Iată-l plecat cu cinci cai înhămaţi la o imensă trăsură; interiorul a fost umplut cu provizii, secretarul s-a aşezat pe bancheta din stânga, servitorul s-a urcat pe capră, vizitiul ia hăţurile, caii fremătau de nerăbdare: – La revedere, la Paris sau la Bucureşti! Dacă apare ceva despre România, nu uitaţi să-mi trimiteţi la minister! Să mergem, adio, călătoriei plăcută! //

Trei zile după, în ajunul plecării spre Odesa, l-am revăzut pe călătorul meu. p. 122

– „Cum, deja te-ai întors de la Iaşi?"

– „Bineînţeles că da! Reţine dragul meu că mă vezi furios. Ce ţară imposibilă această Moldovă! Mă îndoiesc că ştii ce s-a întâmplat cu mine. M-ai văzut plecând sâmbătă; iată-ne pe drum; la prima oprire, la 5 leghe de aici, totul mergea destul de bine şi a trebuit mai puţin de trei sferturi de oră pentru a înhăma cai odihniţi la trăsură; la a doua oprire a trebuit să dublez patrupedele şi la a treia <oprire> trebuiau să se odihnească pentru a-şi reveni.

În sfârşit, a doua zi dimineaţa am reluat drumul: la a doua oprire nu sunt cai; am trimis să-l caute pe şeful poştei care, la rândul său, făcea un drum în satul vecin; a sosit mormăind".

– „Ce doriţi?"

– „Cai".

– „Se pare că nu sunt la mine, atunci mai mergeţi încă o staţie şi poate găsiţi mai departe."

– „Dar, din păcate, după înţelegerea voastră cu // statul, nu sunteţi obligaţi să p. 123
aveţi minim opt cai în grajd?"

– „Ei sunt."

– „Cum sunt şi nu-mi spuneţi nimic şi mă lăsaţi să mă plictisesc aşteptându-vă? Înhămaţi repede şase <cai> la trăsura mea, că nu ştiu ce se poate întâmpla."

– „Înainte să fie înhămaţi, veniţi să-i vedeţi!"

Îl urmez pe omul meu care, mergând, mi-a spus că guvernul lui trebuie <să-l plătească cu> nu ştiu care sumă, că după doi ani reclamă degeaba banii, că furajul este prea scump, etc., etc. Mărturisesc că nu am ascultat decât cu o ureche discursul său; înţelegeţi că pentru mine important era să schimb <caii> şi să-mi urmez drumul.

Sosim la grajd şi el împinge poarta şi ceea ce văd sunt opt stârvuri întinse pe pământ!

– „Statul nu vrea să mă plătească; eu nu pot hrăni caii, trebuie să am opt, ei sunt, luaţi-i dacă puteţi!"

Şi aceste biete animale m-au ţintuit locului; aveam // dorinţa de a-l cotonogi p. 124
oricum, dar avea un aer puternic ca un turc şi apoi...[48], după toate, el avea dreptate.

[48] În text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Blestemând drumul, pe şefii poştei, pe locuitori şi puţin pe dragul guvern, m-am întors ca şi înainte, oarecum încă mulţumit de puterea de a găsi o ţară (regiune, tărâm) un pic mai civilizată.

Această mică istorie foarte adevărată vă face o idee despre situaţia deplorabilă a drumurilor în timpul iernii şi, mai ales, la sfârşitul toamnei şi începutul primăverii; în timpul marilor geruri, cu condiţia să ai cai, mulţumită zăpezii, alunecarea se face în condiţii destul de bune.

Clerul român este într-o situaţie întristătoare pentru toţi cei care respectă lucrurile sfinte. Episcopul de Bucureşti care cred că are titlul de mitropolit[49], este un om destul de instruit; este secondat de trei episcopi care, dacă sunt nu oameni învăţaţi, cel puţin sunt prelaţi distinşi, restul clerului, cu puţine excepţii, se găseşte
p. 125 în cea mai adâncă ignoranţă; restul este starea normală a clerului grec. //

În afară de cei cincizeci de mii de unguri ce aparţin bisericii catolice, de câţiva protestanţi şi de evrei, populaţia română, se ştie, este de religie greacă, zisă ortodoxă.

Această situaţie a clerului inferior este o întreagă nenorocire pentru ţară; totodată, având în acelaşi timp bugetul instrucţiunii publice, întrucâtva cel mai ridicat din Europa, România îşi vede ţăranii căzuţi într-o ignoranţă jalnică.

Toată libertatea implică şi îndatoriri; împrejurările politice, prin eliberarea ţăranilor români, le-au dat titulatura de cetăţeni unor fiinţe care nu-şi câştigaseră încă calitatea lor de om.

De aici vin şi singurele alegeri care s-au făcut în această ţară unde au votat oameni de la ţară şi muncitori din oraşe pe icosari[50] (monedă valorând 4 fr<anci> 50 cenţi) sau pe lovituri de baston.

Să nu credeţi, dragi cititori, că gândul meu ar fi o glumă; lucrurile s-au
p. 126 petrecut adesea aşa: un proprietar bogat a mers // într-o regiune, a adunat ţăranii şi le-a ţinut un discurs aproape cu aceste cuvinte:

„Dacă votaţi pentru Alexandru, aveţi fiecare câte un icosar, dacă votaţi pentru George primiţi fiecare zece lovituri de baston. Este stabilit cu guvernul şi acum mergeţi să votaţi liber".

O, votul universal! Ai nevoie de el pentru a face lucruri măreţe. Când va veni ziua când, în lumea întreagă, nici un cetăţean nu ar avea dreptul să meargă să-şi ia biletul de elector fără a semna în cartea de aur a municipalităţii?

Când te gândeşti că în 1868, în scumpa noastră patrie, Franţa, aveam încă sute de mii de alegători care votează fără a şti numele celui pe care-l ţin în mână şi îşi pun buletinele în urna electorală.

Şi noi avem cetăţenii noştri, cărora nu le putem nega <gradul> înalt de inteligenţă, care merg până la a apăra fără logică votul universal şi a combate legea învăţământului obligatoriu!

p. 127 Pentru acei dintre cititorii mei ce cunosc // puţin istoriei României, este aproape neapărat necesar să povestesc despre caracteristicile principale ale diferitelor faze traversate de Valahia şi Moldova înainte de a alcătui provinciile

[49] *Le titre de métropolitain*

[50] Icosar sau icusar, veche monedă turcească de argint în valoare de 20 de lei vechi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unite ale Dunării denumite azi România şi guvernate de Carol Ludovic de Hohenzollern – Sigmaringen[51], născut la 20 aprilie 1859[52] şi proclamat domnitor la 20 aprilie 1866[53] sub numele de Carol I.

[În continuare autorul trece în revistă câteva momente din istoria României: adoptarea Constituţiei, vizita la Constantinopol a principelui Carol, proiectul legii de reglementare a situaţiei evreilor în ţară].

Trebuie să dau dreptate presei româneşti, ale cărei organe au protestat cu p. 173
toată puterea şi indignarea împotriva acestui incalificabil proiect. În ceea ce-l priveşte pe prinţul Carol de Hohenzollern, // sentimentele de umanitate şi de p. 174
toleranţă religioasă ale Alteţei Sale erau foarte cunoscute naţiunii pentru că numele său poate fi găsit într-o sumedenie de discuţii.

Europa ştie azi că această lege nefericită este pe cale de a fi punctul de plecare al unei noi persecuţii religioase.

Cedând sfaturilor înţelepte ale Prusiei, ascultând părerile amicale ale Franţei, Austriei şi Turciei, prinţul a format un nou cabinet ale cărui prime acte au dat multe speranţe. Există toate motivele să se creadă că o faptă asemănătoare nu se va face niciodată.

Tulburări au avut loc în Bulgaria. Giurgiu este prea aproape de Rusciuc. Guvernul român are datoria ca ele să fie anihilate.

Noul nostru agent diplomatic, domnul Mellinet, este un om care a făcut dovada <calităţilor sale>. Puteţi fi sigur că va da o mare atenţie pentru a strânge legăturile de prietenie ce unesc Franţa şi România.

Când eram în Bucureşti, era şi baron d'Avril[54] care avea onoarea de a fi consulul nostru // general. Cunoscând foarte bine ţara în care stătea de mai mult p. 175
timp, om cu o mare energie şi o mare inteligenţă, baronul d'Avril era pentru români un prieten cultivat şi un consilier devotat. Dificultăţile unei situaţii fără precedent au obligat pe tânărul nostru diplomat să se reîntoarcă la postul său din ministerul afacerilor străine. Plăcut la înfăţişare, domnul Mellinet nu putea decât să aducă avantaje politicii noastre.

Cred că este inutil să spun că în problemele umanitare, tot corpul diplomatic de la Bucureşti avea numai un singur mod de a considera lucrurile şi problemele de aici şi că un acord perfect domnea între domnul baron d'Offenberg[55], domnul conte Keyserlingk-Rautenburg[56], domnul baron Eder[57] şi domnul baron d'Avril.

---

[51] Numele complet al principelui şi apoi regelui Carol I al României este Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914).

[52] Probabil o greşeală de tipar, rămasă necorectată. Principele şi apoi regele Carol I s-a născut la 20 aprilie 1839.

[53] Domnia principelui Carol a început la sfârşitul lunii aprilie 1866 când a intrat în ţară. La Bucureşti a ajuns la 10/22 mai 1866 când a primit cheile oraşului şi a fost proclamat domnitor.

[54] Adolphe d'Avril (1822–1904), diplomat şi publicist francez, membru de onoare al Societăţii Academice Române (1877), consul al Franţei în România între 1866–1876. În 1868 a fost delegat în Comisia Europeană a Dunării din partea Franţei.

[55] Baronul Henric Henricovici Offenberg, consul general în România (1863–1871) şi comisar al Rusiei în Comisia Europeană a Dunării (1856–1871).

[56] Heinrich von Keyserlingk-Rautenburg (1831–1874), diplomat german, consul al Prusiei la Bucureşti în perioada 1865–1869. În text conotat *Rautembonrg*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am auzit multe critici la adresa actelor domnului Brătianu[58]: nu i-a pus niciodată la îndoială nici devotamentul față de persoana prințului și nici patriotismul său. Azi când domnul Brătianu a renunțat la portofoliul său și când
p. 176 Camera vine să-l facă președintele său, vechiul ministru // poate da prietenilor, ca și dușmanilor, o dovadă încântător de înălțătoare a caracterului său, dând concursul său sincer noului cabinet investit cu încrederea prințului Carol I.

Discursul pronunțat de prinț a produs o mare senzație, de la malurile Dunării până pe malurile Bosforului. El a risipit norii groși și dintr-o dată a restabilit cele mai bune relații între guvernul Sublimei Porți și cel al României. Dacă toată lumea își face cu fidelitate datoria, se poate avea încredere în viitor.

Am vorbit mult de toleranța religioasă; se cunoaște punctul meu de vedere despre acest subiect și totuși, în afară de furie și dezgust, voi propovădui, o dată în plus, intoleranța mea față de o sectă ale cărei practici josnice ofensează divinitatea, desconsiderând legile naturii, reducând omul și fondul descendenței la stadiul animalului cel mai groaznic.

p. 177 La București, vedeți pe locul scaunului trăsurii ființe umflate, // cu ochi fără viață, cu privirea ștearsă, cu buzele atârnând, imberbe; ființele se numesc *scopiți*[59] sau *lipoveni*[60]. Acești nefericiți, cei mai buni birjari față de ceilalți, aparțin unei secte religioase care, pentru a ajunge la o aplicare monstruoasă a dreptului primului născut, și-a supus discipolii la o mutilare oribilă care li se făcea odinioară sclavilor din Nubia și mai târziu cântăreților Capelei Sixtine.

Nu am intenția de a mâhni pe cititor făcându-l părtaș la aceste lucruri nebunești care se povestesc despre practicile scopiților. Am citat numai două și asta ar fi mai mult decât suficient pentru a te edifica.

Oamenii aparținând acestei secte trăiesc între ei și cu ceilalți oameni au numai relații limitate, impuse de diferitele afaceri pe care le au. Nu se recunosc supușii nici unei țări, ignorând până și numele patriei; trăiesc în grupuri mici alcătuind un fel de falanstere.

p. 178 Ei au copii și își îngroapă morții fără ca autoritatea, mai mult decât // profană să știe cum au intrat sau au părăsit această lume. Modul lor de a se căsători este

---

[57] Karl von Eder, baron, consul general al Austriei în Țara Românească, Principatele unite și apoi în România (1856–1869).

[58] Ion C. Brătianu (1821–1891), politician liberal, prim ministru și ministru de Război, al Afacerilor Străine și al Finanțelor în mai multe cabinete, membru de onoare al Academiei Române.

[59] *Scopité.* Adepții unei secte religioase care se supun castrării. Potrivit legendei, în 1717, un fanatic, Procopie Lupkin, împreună cu două duzini de bărbați și femei au creat o sectă de eunuci și de mutilate. Scopiții se consideră singuri cei mai curați, cei mai drepți dintre copii lui Dumnezeu, socotind că Adam și Eva au păcătuit. Păcatul original nu poate fi stârpit decât prin tăierea părților genitale ale bărbatului și a sânilor femeii. După aceasta, celui implicat i se deschid porțile raiului. Operația era făcută de specialiști care știau să evite complicațiile. Existau și fanatici care se castrau singuri. Secta scopiților a fost persecutată în Rusia, cei mai mulți fiind exilați în Siberia, iar unii adepți chiar uciși. O parte din scopiți s-a refugiat și în țările române, comunități mai importante fiind în București, Galați și Iași. Recensământul din 1861 a arătat că se aflau în România 8 375 scopiți, bărbați și femei; în 1871 numărul lor s-a ridicat la 16 098. Primii scopiți au apărut în București în 1840, formând o colonie care ocupa cartierul dintre strada Romană și Calea Moșilor.

[60] *lépoviene.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

destul de ciudat încât mi-ar trebui multe <pagini> şi nu pot să-l descriu aici în câteva cuvinte.

Lipovenii au biserica lor. Într-o noapte frumoasă, celibatarii celor două sexe sunt invitaţi la biserică. Băieţii sunt aşezaţi de-o parte, fetele de alta. Cât priveşte pe părinţi, ei aşteaptă la ei acasă, pregătind o masă, la sfârşitul ceremoniei. La un moment dat, cântecele religioase se opresc, luminile se sting şi în umbră, la întâmplare, începe o vânătoare sălbatică ce se sfârşeşte printr-o împerechere animalică.

A doua zi, tânăra fată este instalată în casa noului său stăpân; dacă ea îi dăruieşte un fiu, devine soţie legitimă; în caz contrar, la sfârşitul unui anumite perioade de timp, el trebuie să divorţeze şi nefericita este repudiată şi obligată să se întoarcă la biserică la prima sărbătoare nupţială.

Când o familie *lipoveană* este binecuvântată de Domnul cu naşterea unui copil de sex // masculin, bărbatul şi femeia merg la biserică şi aici un preot, sau mai p. 179
degrabă un călău, supune pe cei doi soţi la o dublă mutilare care-i pune pentru totdeauna în imposibilitatea de a urma preceptul divin: *Crescite et multiplicare.*

La moartea unei femei, soţul se căsătoreşte sau, mai bine zis, face o asociere cu o altă văduvă şi ultimul supravieţuitor moşteneşte întreaga avere. Acelaşi individ poate de asemenea să contacteze cinci sau şase uniuni diferite şi să facă mari averi pe care să le lase fiului sau copilului său adoptiv.

Lipovenii sunt sobri, muncitori, strângători. De asemenea, cei care sunt în afaceri se întâlnesc mereu şi-i ajută şi protejează pe ai lor, cu şefii lor şi niciodată unul de-al lor nu va fi falit.

Iată singura parte bună a acestei organizaţii.

Această sectă s-a născut în Rusia. După ce, s-a văzut, în zadar timp de un secol, a folosit toate mijloacele de persuasiune, guvernul de la Sankt Petersburg a sfârşit prin a se hotărî a-i face // să se supună legilor pe aceşti oameni care au p. 180
înfruntat mereu puterea lui Dumnezeu şi pe cea a ţarului.

Forţa nu a făcut mai mult decât blândeţea. Fanatizaţi, ameţiţi de preoţii lor, *scopiţii* s-au lăsat loviţi, dar au continuat să-şi îndeplinească misterele lor incredibile. S-a încercat închiderea bisericilor lor, fără a-i putea împiedica a se aduna. Ei au încercat chiar să facă prozelitism. Era prea târziu. Guvernul a trebuit, în interesul umanităţii, să acţioneze cu fermitate. Preoţii au fost scoşi în afara legii şi fidelii împrăştiaţi.

Neputând lupta împotriva guvernului rus, ei au emigrat în masă, venind întâi la Iaşi în Moldova, apoi la Bucureşti, când acesta a devenit capitala provinciilor unite. A rămas acolo încă un număr important de adepţi, dar cea mai mare parte a *lipovenilor* au trecut Dunărea şi s-au stabilit în provincia turcă *Tulcea*[61].

Dacă fiecare are dreptul incontestabil de a-l venera pe Dumnezeu urmându-şi credinţa, nimeni nu este îndreptăţit să aducă atingere semenului său. Teribilul act de mutilare care stă la baza acestei // religii incalificabile nu poate fi îndeplinit de p. 181
practicant asupra lui însuşi; este absolut nevoie de ajutorul altuia. Întrucât teama de moarte există în toate aceste ţări şi guvernele Turciei şi României îi socotesc

[61] *Toutcha.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

asasini şi-i lovesc ca pe nenorociţii preoţi fanatici care jignesc totodată pe Creator şi creaţia, făcând această execrabilă mutilare. [...]

România merge incontestabil pe calea progresului; ea nu poate ţine <în ţară> oameni care insultă legea cea mai sfântă a umanităţii.

În legătură cu românii, la Paris am fost martorul multor poveşti despre moralitatea lor; este adevărat că divorţul există în Principatele unite. Dar în timpul
p. 182 procesului otrăvit care urmează, devine // destul de greu de atacat în mod violent; este poate cel mai bun mijloc de a evita crimele cunoscute sau necunoscute.

Pe de-o parte, în aplicarea acestei vechi legi, nu am văzut nimic prea extraordinar în societatea românească şi totul îmi pare că se întâmplă ca în lumea noastră pariziană.

Burghezia, din păcate puţin numeroasă, este în general cinstită. Cât priveşte poporul, îi lipseşte instruirea şi mai ales educaţia şi nu poate fi prea exigent faţă de o populaţie trăind, ieri încă, într-un stadiul vecin cu sclavia.

În România, ca şi în alte ţări ale Europei, problema moralităţii publice este strâns legată de cea a plăţii muncii femeii. Sunt bucuros să constat că şi cazurile de infanticid sunt foarte puţin numeroase în această ţară. Fata nu este niciodată un caz pierdut, ne face să simţim vibrând în inimă nobilele sentimente ale maternităţii.

Am văzut poporul asistând la reprezentarea de mari drame la Teatrul
p. 183 Naţional; aş putea // spune că este sensibil şi se lasă repede entuziasmat sau înduioşat după situaţie.

Încep să se scrie piese în limba română. Dar traducerile alcătuiesc baza repertoriului.

Teatrul din Bucureşti numără câţiva artişti remarcabili, în fruntea cărora trebuie plasat domnul Millo Pascaly[62], care este un adevărat comedian[63]. Regret că numele lor îmi scapă în acest moment. Din păcate, este prea supărător pentru arta dramatică românească ca această limbă, care se apropie de limba italiană, nu este vorbită în această ţară pentru a da şanse serioase oamenilor inteligenţi care îmbrăţişează cariera dramatică.

În teatrul din Bucureşti, dacă pot fi găsiţi mulţi comedianţi talentaţi, în schimb, este aproape imposibil să întâlneşti o <actriţă> de comedie acceptabilă.

Nu vreau să părăsesc Bucureştii fără a aduce un omagiu pe drept edililor capitalei Principatelor unite. Prin temperament, nu-mi plac oamenii care fac
p. 184 lucrurile pe jumătate. // Administraţia municipală merită o menţiune cu excepţia străzilor. Incluzând Rusciuc şi Giurgiu, Bucureşti este oraşul cel mai prost pavat din lumea civilizată. Ce iluminat? Vechiul felinar este pe nouă zecimi din locuri şi străzi, lămpile cu petrol <numai> pentru două cartiere favorizate.

---

[62] Autorul se referă la Mihail Pascaly (1830–1882), actor român, regizor, director al Teatrului Naţional până în 1877, profesor, traducător, autor dramatic şi publicist, animator al vieţii teatrale din România. Ca actor a abordat cu predilecţie drama romantică.

[63] Călătorul francez confundă pe Mihail Pascaly cu Matei Millo (1814–1896), actor, traducător şi dramaturg, cunoscut pentru interpretările memorabile ale operelor lui Vasile Alecsandri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Trebuie să spun că am întâlnit la Bucureşti, în hotelul meu, un om încântător, domnul Gottereau[64], cumnatul domnului Perrin[65], amabilul şi inteligentul director al Academiei imperiale de muzică de la Paris.

Domnul Gottereau este unul din inginerii specializaţi care a adus mai multă lumină pe continentul nostru. A creat uzine de gaz la Trieste, în Sicilia şi în mii de alte locuri. El a venit, cu unul din prieteni, să ceară concesionarea iluminatului cu gaz al oraşului Bucureşti. În ajunul plecării mele, actul era semnat de A<lteţa> S<a> prinţul Carol I. Astăzi probabil, România nu mai invidiază pe nimeni în materie de iluminat.

Domnul Gottereau era însoţit de unul // dintre prieteni, domnul cavaler p. 185
Adolfo de Guillermard de Aragon, consul general însărcinat cu afaceri al Spaniei. Acest diplomat, dublat şi de savant, a fost un intermediar foarte necesar în încheierea tratatului.

Despre întreţinerea şi pavarea oraşului, repet, totul este într-un stadiu jalnic. Dar cum eu nu păstrez niciodată ranchiună lucrurilor trecute, la întoarcere, în primăvara viitoare, când steaua mea norocoasă a făcut să găsesc Bucureştii într-un stadiu aproape convenabil, mă angajez de azi să-mi prezint umilele mele scuze Haussemann-ului[66] român căruia Alteţa <Sa> îi va încredinţa dreptul de a înfrumuseţa capitala.

Cred că francezii, serioşi şi îndrăzneţi, au încă norocul de a face <lucruri> frumoase în această ţară.

Pe măsură ce lucrurile se aranjează, mai încet în general, îmi pare că domnii Godillot[67] şi Lemaître[68] nu se vor căi prea mult că au avut încredere în prosperitatea acestei admirabile ţări.

---

[64] Conotat greşit *Gauthereau*. Este vorba despre inginerul Alfred Gottereau, rudă cu arhitectul Paul Gottereau. Alfred Gottereau a sosit în România în 1867 şi, un an mai târziu, a obţinut, prin licitaţie, concesionarea iluminatul oraşului cu gaz aerian. Înainte de a veni la Bucureşti, el instalase uzine de gaz aerian la: Parma, Trieste, Messina, Milano. În Bucureşti a fost construită uzina la Filaret, inaugurată la 12 noiembrie 1871. Alfred Gottereau nu a putut procura capitalul necesar, a renunţat la contract şi a pierdut cauţiunea. Cu aprobarea Primăriei, el a cedat concesiunea grupului Negroponte–Mehedinţeanu–Zarifi, care au întemeiat Societatea generală pentru iluminat şi încălzit în România. În 1871, sub conducerea lui Alfred Gottereau, au început lucrările de canalizare a Bucureştilor.

[65] Émile-César-Victor Perrin (1814–1885), director al Operei comice (1848–1857), director al Operei din Paris (1862–1870), director al Comediei franceze (1871–1885).

[66] Georges-Eugène, baron Haussmann (1809–1891), politician şi edil francez al cărui nume este legat de reconstrucţia şi modernizarea Parisului. El a retrasat grădinile palatului Luxemburg, a dus modificări importante unor artere, a tăiat şi lărgit bulevarde largi cu perspective asupra Arcului de Triumf şi a Operei Garnier, a creat un nou sistem de canalizare şi pompare a apei, a construit noi poduri peste Sena.

[67] Alexis Godillot (1816–1893) antreprenor francez, cunoscut pentru compania sa de îmbrăcăminte militară. În timpul celui de-al doilea imperiu a fost furnizorul exclusiv de îmbrăcăminte pentru armata franceză. Împreună cu Alfred Berthon s-au implicat în construirea abatorului Dudeşti şi a halelor Amzei şi Centrală, după modelul celei din Paris.

[68] Louis Lemaître, industriaş francez, unul din fondatorii casei pariziene „Lemaître et Bergman", cel care în 1864, la Bucureşti, înfiinţa o spălătorie mecanică pentru spitale, iar în 1869 punea în funcţiune şi prima turnătorie. După venirea comuniştilor la putere şi naţionalizare, numele i-a fost schimbat în „Timpuri noi". Astăzi vechile clădiri ale fabricii nu mai există, ultimele fiind demolate în toamna anului 2013.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 186 Prin chiar mobilitatea lor, vechii // guvernanți acceptau cu greu soliditatea tratatelor încheiate cu predecesorii lor. Nu ar fi la fel și în 1869, după ce, am văzut deja de câțiva ani, românii și-au încredințat destinele în mâinile unui prinț iubit.

Sublima Poartă i-a recunoscut dreptul de ereditate. Nu lipsește decât ca, din partea Europei, prinții și prințesele să fie gata să <accepte> onoarea de a fi reprezentată apoi ca oricare putere. În ziua în care A<lteța> S<a> prințul Carol va face acest lucru, problema succesiunii va fi un fapt împlinit.

Pentru cei ce popularizează progresul, este momentul acum sau niciodată să ia calea României.

Cât despre mine, am părăsit București luând <cu mine> minunate amintiri ale acestei țări, pe care sper să o studiez de o manieră mai profundă.

Am terminat vizitele de adio și am luat ultima masă la amabilul meu ghid domnul Hertz.

Prietenul meu Jeanroy și servitorul dumneavoastră, luăm mâine calea Galaților și a Odesei. //

p. 187

Capitolul IV*

De la Galați la Odesa

Am luat căruța poștei pentru a ajunge la Giurgiu. La sosire, funcționarii au încercat să repete gluma cu vizarea pașapoartelor. De această dată, mai bine informat, nici nu mă deranjez să le răspund, acesta fiind unul dintre cele mai bune mijloace de a dovedi că ai dreptate în toate țările Orientului.

Drumul este ceva mai acceptabil ca acela de la sosirea noastră. Plouă mereu; *caii noștri erau probabil mai viguroși, astfel că noi mergem destul de bine.*

p. 188 Nimic în lume n-ar fi mai simplu decât // ca voiajorii să plece dimineața, astfel încât să ajungă să ia vapoarele care urcă sau coboară pe Dunăre. Dar probabil că asta n-ar fi o afacere pentru proprietarii de hotel din Giurgiu și totul este aranjat de maniera de a vă obliga să luați masa, să vă culcați și să luați micul dejun în acest minunat oraș amintind de Briançon[69] prin facilitățile sale nenumărate. Din fericire se poate lua un dejun confortabil.

Către orele două, suntem anunțați că vaporul a fost semnalat. Coborâm, mergând prin noroi pentru a ne îmbarca. Pe drum îl întâlnesc pe domnul baron d'Avril care va prezida la Galați Comisia Dunării. Se știe că scopul acestei comisii este de a lua toate măsurile necesare pentru a ușura navigația pe acest mare fluviu care unește Occidentul cu Orientul.

---

* Eroare în textul original, unde apare Capitolul III în loc de Capitolul IV.

[69] Comună în Franța, departamentul Hautes-Alpes, regiunea Provence –Alpes-Côte d'Azur.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Regele Ludovic de Bavaria[70], terminând lucrul la proiectul lui Carol cel Mare[71] prin săparea canalului căruia i-a dat numele său (*Ludwigskanal*)[72], a făcut ca vasele cu mărfuri să poată azi, prin Rhin, Elba, canalul Ludovic şi // Dunăre, să p. 189
meargă de la Marea Nordului în Caucaz sau să ajungă la Constantinopol.

Este imposibil să ai în acest moment o ocazie mai bună ca aceea de a face drumul de la Giurgiu la Galaţi cu domnul baron d'Avril.

Am spus deja, că tânărul diplomat cunoştea în mod admirabil ţara, oamenii şi lucrurile. În 1854 era cu Omer Paşa[73]. El a asistat la asediul Silistrei[74]; l-a văzut de aproape pe generalul Schilder[75], pe mareşalul Paskevici[76] şi pe prinţul Gorceakov[77]. A fost în toate comisiile, a asistat la dezbaterile atât de interesante ale primelor camere reunite sub numele de *divan*[78].

Se înţelege fără tăgadă ce plăcere am simţit să povestesc, cu un om atât de inteligent, toate peripeţiile acestei părţi puţin cunoscute ale campaniei noastre din Crimeea.

Suntem pe un vapor mic al Companiei Lloyd-ului austriac. Comandantul vasului, auzind că consulul general este la bord, a arborat imediat pavilionul nostru şi a pus cea mai bună cabină la dispoziţia reprezentantului nostru. // p. 190

Deci am avut norocul de a lua mesele în compania încântătoare şi onoarea de a călători sub drapelul francez.

După o noapte petrecută bine şi un dejun vesel, sosim la Galaţi. Apartamentul meu era reţinut la Hotel de Paris. De asemenea, în acelaşi hotel stătea şi domnul baron d'Avril.

Oraşul nu are nimic special; păcat, căci, pentru a aştepta vaporul de Odesa, am fost obligat să stau aici timp de şase zile şi aş fi avut timp liber să-i cercetez frumuseţile.

Ceea ce este mai mult de remarcat, este incontestabil bursa; nu vorbesc bineînţeles despre monument, care nu este decât un hambar îngrozitor, cocoţat pe sala mare a unei taverne.

---

[70] Ludwig (Ludovic) I de Bavaria (1786–1868), rege al Bavariei (1825–1848).

[71] *Charlemagne*, Carol cel Mare (748–814), rege al francilor şi fondator al Imperiului carolingian.

[72] Ludwig Donau–Main–Kanal sau Ludwigskanal făcea legătura între Dunăre şi Main. Primele planuri datează din vremea lui Carol cel Mare. Regele Bavariei, Ludwig I, a încredinţat concepţia planurilor baronului Henry von Pechmann. Construcţia a început în 1836 şi a durat 10 ani. Canalul lung de 172 de km era construit între Kelheim şi Bamberg. După patru ani devenise una dintre cele mai importante şi uzitate căi de transport de mărfuri şi călători. Din 1860, odată cu dezvoltarea reţelei feroviare, importanţa canalului scade dramatic. În zile noastre nu mai este exploatat economic, cei 60 de km rămaşi constituind o atracţie turistică şi de agrement.

[73] Omer Paşa (Michael Latas, 1806–1871), general otoman de origine croată, participant atât la reprimarea revoluţiei de la 1848, cât şi la războiul Crimeii, remarcându-se în special în bătălia de la Sevastopol.

[74] Autorul se referă la luptele din aprilie 1854 din timpul războiului Crimeii.

[75] Yuri Ivanovici von Schilder-Schuldner (1816–1878), general rus de origine lituaniană, participant la războiul din 1877–1878. .

[76] *Paskéwitsch.* Ivan Fiodorovici Paskevici (1782–1856), conte, feldmareşal rus, comandant al trupelor de reprimare a revoluţiei din Transilvania (1849) şi al forţelor militare ruseşti din Principatele române (1853–1854).

[77] *Gortschakoff.* Mihail Dimitrievici Gorceakov (1795–1861) comandantul armatei ruseşti de ocupaţie din Ţara Românească şi Moldova, ulterior comandant al armatei ruse în războiul Crimeii.

[78] Autorul se referă la Divanurile ad-hoc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Când spun că este interesant de văzut bursa, mă refer din punct de vedere al mişcării. La o anumită oră a zilei, toată viaţa oraşului se concentrează în cei o sută
p. 191 de metri pătraţi. Atât la grâne cât şi alte mărfuri, se tratează pe sute de milioane // afacerile. Şi milionarii nu sunt rari la Galaţi.

Cu puţine excepţii, aproape tot comerţul este în mâinile grecilor.

Am avut onoarea de a duce o scrisoare pentru domnul comandor Rodocanachi[79]. Cu greu găseşti un om mai politicos şi nici să întâlneşti o casă mai ospitalieră ca a sa.

Guvernul român trebuie să facă mai mult pentru Galaţi, acest oraş fiind favorizat când era marele debuşeu al Moldovei.

Veniţi să vedeţi cum se înţelege executarea lucrărilor de utilitate publică în această ţară. Comercianţii cer construcţii pe chei; este vorba despre lucruri de care nu te poţi lipsi. Din păcate, guvernul nu are fonduri disponibile. Ce-i de făcut? Oamenii importanţi din Galaţi au luat o decizie eroică. Ei s-au pus în capul unei liste de subscripţie. În trei zile sau mai curând în trei <zile de> bursă, s-au adunat
p. 192 două sute cincizeci de mii de franci care au fost daţi // reprezentantului guvernului cu rugămintea de a grăbi lucrările. Guvernul a făcut cele mai frumoase promisiuni din lume. S-a început prin amenajarea a 200 metri, ceea ce a costat cam 80 000 franci. Apoi odată cu schimbările de la 1866 şi lucrurile au rămas aşa.

Ce s-a întâmplat cu banii? Probabil că nu este nici secretul dumneavoastră şi nici al meu.

La Galaţi, bisericile sunt prost întreţinute; teatrul este un grajd şi străzile sunt pline cu adevărate gropi; din partea administraţiei, <totul> merge admirabil.

Lăsând la o parte gluma, populaţia din această parte a a fostei provincii Moldova este foarte muncitoare, dar puţin luminată.

Pentru a evita întoarcerea scenelor care au afectat umanitatea în ultimii ani, trebuie neapărat ca oamenii să fie educaţi şi să li se dea ţăranilor căi de comunicaţie. Cât priveşte pe orăşeni, ei nu cer decât un pavaj de categoria a treia şi gaz cât de cât purificat.

p. 193 *Am avut onoarea să vă spun că domnul baron // d'Avril locuia în acelaşi* hotel cu mine. Acest lucru mi-a oferit plăcerea de a lua masa în fiecare zi cu membrii comisiei Dunării. Eu şi Jeanroy suntem pe cale de a deveni diplomaţi.

Masa noastră era alcătuită astfel:

E<xcelenţa> S<a> Soliman Paşa, guvernatorul provinciei Tulcea, un turc foarte educat şi amabil, căruia regret că nu i-am făcut apoi vizita pe care i-am promis-o.

Domnul baron Keyserling Rautenbourg şi domnul baron Rumtel, reprezentanţii Prusiei.

Domnul baron d'Avril, ministrul Franţei.

Domnul Gaultier de la Richerie, unul din bravii noştri ofiţeri de marină, comandantul vasului staţionar *Magicien.*

Un tânăr ofiţer de marină francez, care trebuie să comande o navă special destinată călătoriilor prinţului Carol I al României.

---

[79] Comandor Panteli Rodocanachi, fondatorul casei comerciale cu acelaşi nume din Galaţi, rudă cu bancherul şi comerciantul englez, de origine greacă, Michel Emmanuel Rodocanachi (1821-1901), ce trăia la Londra.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Domnul George Steriadi, fiul fostului ministru de finanțe[80].

Prietenul meu Jeanroy și <eu> al dumneavoastră servitor. //

Este așteptat domnul baron Eder, reprezentantul Rusiei și domnul baron p. 194
Offenberg, ministrul Austriei[81].

În sfârșit vaporul care trebuia să ne ducă la Odesa a sosit. Plecăm mâine.

Baronul d'Avril merge cu noi până la jumătatea drumului. Ne îmbarcăm seara; se pare că este <ceva> obișnuit pe Dunăre; nu sunt prea mulțumit că se pleacă întotdeauna la căderea serii. De această dată, asta ne dă permisiunea să oprim de la miezul nopții până la cinci și jumătate, chiar în mijlocul fluviului.

La răsăritul soarelui ne repunem în mers. Această parte a Dunării este magnifică. La fiecare moment ai impresia că zărești catarge în depărtare. Când te apropii recunoști, nu fără a fi surprins, că sunt copaci care au fost luați drept nave.

Suntem în Delta Dunării; este locul unde fluviul se împarte în trei brațe pentru a merge să se arunce în mare. Trecem pe lângă patru bastimente împotmolite. Dintr-un mare vapor cu abur englezesc nu se vede decât // țeava p. 195
lungă a coșului care iese din ape.

În fiecare an se întâmplă un număr de accidente la gurile <Dunării>. În mod clar comisia Dunării are încă multe de făcut aici.

La ora zece a dimineții, mi-am luat adio de la domnul baron d'Avril care s-a oprit la Sulina și o jumătate de oră după aceea suntem în plină mare.

[80] Greșit, Constantin Steriadi nu a fost ministru de Finanțe, ci membru în Comisia de Priveghere, organul de control și conducere al Casei de Depuneri și Consemnațiuni (CEC), alături de: Ion Ghica, președinte, Vasile Paapa, Scarlat Crețulescu și George Platon.

[81] Greșit, baronul Karl von Eder era reprezentantul Austriei, iar baron Henric Henricovici Offenberg al Rusiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM AUGUST VON ZERBONI DI SPOSETTI

Biografia lui Wilhelm August von Zerboni di Sposetti rămâne, pentru moment, necunoscută. Este evident că făcea parte dintr-o familie de imigranți italieni, așezați la Breslau (astăzi Wroclaw, în Polonia). Șederea sa în Țara Românească a fost de lungă durată, judecând după relatarea sa de călătorie, ce acoperă o perioadă cuprinsă între anii 1840 și venirea lui Carol I pe tronul de la București.

Fără a vorbi despre propria persoană, Wilhelm August von Zerboni di Sposetti a lăsat mărturii interesante asupra societății bucureștene. El a descris evoluția urbanistică a Bucureștiului, strâns legată de cea a structurilor sociale, remarcând astfel atât discrepanțele dintre centrul orașului și periferii, dar și fragilitatea stării de mijloc pe care se aștepta poate să o găsească aici. Interesante sunt mărturiile despre presa de limbă germană și română a Bucureștilor, precum și cele referitoare la circulația gazetelor străine în spațiul românesc. Colonia germană și reprezentanții săi cei mai de seamă sunt pe larg descrise. Importante sunt și referirile la diversitatea confesională – autorul surprinde, de exemplu, apariția comunității baptiste din București.

Muzica, teatrul, lectura și viața intelectuală sunt de asemena prezentate în amintirile lui Zerboni di Sposetti. Autorul pare să fi cunoscut pe Dimitrie Papazoglu, pe care îl descrie cu simpatie pentru încercările sale de adunare a izvoarelor și antichităților de pe teritoriul românesc.

Despre W.A. von Zerboni di Sposetti au scris: Nicolae Iorga, *Istoria prin călători*, IV, București, Editura Casei Școalelor, 1929, p. 70–74; Paul Cernovodeanu, *Călători străini din epoca Unirii și înaintea Războiului de Independență*, în *Biblioteca Bucureștilor*, III, 4, 2000, p. 4.

WILHELM AUGUST VON ZERBONI DI SPOSETTI

București și locuitorii săi[1]

p. 278 Cine vine la București trebuie să renunțe la gândurile sale occidentale, după cum va căuta în zadar aici monumente din vremurile trecute și capodopere ale artelor înalte. Un singur monument distinctiv se înalță aici, pe care regele suedez Carol al XII-lea l-a așezat ca avertisment slavilor de nord, strigându-le „Până aici și nu mai departe!". Acesta este turnul clopotniței de la biserica Colțea[2], pe care suedezii l-au construit în 1717 și care, la acea vreme, se înălța peste toate celelalte clădiri ale orașului; s-a prăbușit însă până la jumătate la cutremurul din 1812. Toate celelalte construcții din București aparțin epocii moderne. De abia de puțină vreme

[1] Traducere după W.A. von Zerboni di Sposetti, *Bukarest und seine Bewohner*, în „Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart. Monatsschrift zum Conversations-Lexikon", V, 2, Leipzig, 1869, p. 279–304.

[2] *Kolza*. Conform tradiției, ostași în uniforme suedeze erau pictați pe zidurile turnului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

au început locuințele omenești din această țară să se ridice peste nivelul colibelor de lemn. Bucureștii se află în regiunea cutremurelor, iar în timpurile mai noi a fost lovit chiar des de aceste cataclisme, ceea ce a adus cu sine limitarea înălțimii clădirilor la un anumit nivel și a materialului de construcție la lemn. Vechile case boierești erau construcții din lemn simple, joase, cu un singur etaj, unele dintre ele se mai întâlnesc încă la periferii. Nu e mai puțin adevărat că aceste barăci dărăpănate au fost adesea plătite cu bani grei de amatorii de cumpărături, căci încă se credea că la demolarea acestora se vor dezgropa comori deloc neînsemnate, pe care foștii stăpâni le-au îngropat în pivnițe la năvălirile neașteptate ale dușmanilor, la apropierea ciumei și în general din cauza nesiguranței vremurilor mai vechi. Nu numai unul dintre străinii emigrați s-a ridicat la bogăție și prestigiu printr-o asemenea descoperire. La asemenea săpături, cu ocazia punerii fundațiilor, au apărut și alte mistere istorice ale acestor case și anume, uneori, câte o grămadă surprinzătoare de oase omenești, cine știe cum strânse acolo la vremea lor, dar a căror prezență aruncă asupra vremurilor mai vechi o lumină sinistră. În locul acestor locuințe boierești nearătoase au apărut în ultimul timp palate *en miniature* cu etaj, foarte plăcut zidite, dar care poartă, în cea mai mare parte, pecetea provizoratului și, pentru a satisface plăcerea de o clipă, par a fi construite în cea mai mare grabă, prin urmare, dacă nu sunt reparate anual, oferă o priveliște janică. Este caracteristic // faptul că aceste clădiri nu par să iasă din pământ împreună cu p. 279
parterul lor, iar uneori ferestrele se găsesc la același nivel cu strada. Adesea, aceste locuințe boierești formează împreună cu dependințele, curțile și grădinile lor un întreg cu totul separat, de al cărui gard se leagă casele joase și șubrede ale populației locale; doar câțiva dintre bogații acesteia și străinii, anume germanii și francezii și-au însirat casele solide, cu un cat sau două, pe străzi comune, după obiceiul european. Deoarece aici nu se găsește nici o înclinație pentru traiul la țară, toți boierii proprietari de pământ și-au făcut locuințele în orașe și, desigur, București este cartierul general al acestora. Boierilor, ca stăpâni propriu-ziși ai țării, nu le plac îngrăditurile, așa cum au făcut la noi locuitorii orașelor. Vor, întocmai ca pe moșiile lor, să aducă și în oraș impresia măreției lor de stăpâni ai țării și astfel gospodăria fiecărui boier, după măsura rangului și a averii sale, formează, să spunem așa, o curte princiară, unde mișună, mereu la îndemână, slujitori și oameni de casă, care își au cuibul în dependințele joase din jurul casei stăpânului și care, în același timp, formează o gardă de corp a stăpânului. Alte oaze în această mare de case sunt sutele de biserici orientale cu cimitirele ce le înconjoară, ce servesc drept locuri de înmormântare obișnuite pentru populație, astfel încât orașul morților se găsește literal în mijlocul celor al viilor. Un singur gard, din lemn sau cărămidă, înconjoară biserica, locuințele clericilor care slujesc acolo și cimitirul, acesta din urmă fiind folosit pentru a ușura comunicațiile, dar și ca pasaj public. Aceste biserici sunt mici, nearătoase, clădiri întunecate pe dinăuntru; acelea din epoca nouă arată deja mai luminoase și mai bine. Hotelurile, în cea mai mare parte construcții noi după tipicul european și prevăzute cu tot confortul orașelor noastre, sunt aproape toate ținute de hangii germani. Însă există încă hanuri turcești tipice și chiar hoteluri naționale moderne, a căror amenajare interioară este cu totul diferită

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de acestora şi unde lucrurile decurg într-un mod tradiţional, lucru care cu siguranţă că nu li se spune europenilor. Aceste hoteluri sunt frecventate cu deosebită plăcere de localnici, ca şi de călătorii sosiţi din Orient. Acolo se poate găsi, nefalsificat, întreg modul de viaţă oriental şi cel curat naţional. Un stabiliment din penultima categorie, Hanul lui Manuc[3], trebuie că aduce stăpânului său un ducat pe oră. Acolo mai ales se întâlneşte un amestec de popoare din Turcia europeană şi este, în acelaşi timp, şi staţia tuturor posibilelor diligenţe din toate direcţiile ţării.

Deoarece în România[4] nu exista până de curând o stare de mijloc, ci doar stăpâni şi slugi, caracterul de bază al oraşului este asemănător unui sat mare, sau mai bine spus unui conglomerat de locuinţe nobiliare, care au fost aşezate mai mult după chef, când ici, când colo, fără plan, fără geometrie, fără vreo grijă pentru alţii, şi în jurul cărora locuinţele plebei se grupează la fel de nesimetric. În afara străzii mari, Podul Mogoşoaiei[5], care străbate tot oraşul, de-a lungul şi pe traseul căreia se întind clădirile principale, reşedinţa princiară, palatele guvernului şi curţile boiereşti, şi în care se varsă câteva străzi mai mari, tot restul este un talmeş-balmeş adevărat, sătesc, dar care, mai cu seamă vara, are mult farmec, datorită numeroaselor case. Fiecare familie caută, după cum poate, să se ascundă în propria casă, curte şi grădină. Se văd aceleaşi case, de toate mărimile, începând de la cele mai mici, răspândite într-o dezordine încântătoare în toate mahalalele, care adesea erau formate numai din acestea.

Centrul oraşului, lumea comercială, se aseamănă deja cu mult cu oraşele noastre europene, iar vitrinele nenumăratelor sucursale comerciale nu se deosebesc
p. 280 // cu nimic, în ceea ce priveşte bogăţia şi eleganţa, de cele din oraşele europene de prim rang. Ca toate oraşele de azi şi acesta este, desigur, opera străinilor emigraţi aici. Abia prin emigraţia masivă a acestora, în urmă cu vreo două decenii, a început să se formeze o clasă mijlocie printre localnici, care este încă în copilăria ei, dar nu este mai puţin adevărat că iese tot mai mult în evidenţă. Există deja companii comerciale naţionale destul de respectabile şi, tot astfel, o clasă de lucrători comerciali naţionali, care se ocupă mai mult cu articole ce corespund nevoilor poporului de jos; dar se ridică dintre aceştia şi meşteri care fac concurenţă europenilor, care s-au format fie la cei <din urmă>, fie în şcolile locale de meşteri, fie în străinătate. Dacă boierii nu lasă, din motive evidente, să se formeze o clasă de mijloc, din contră, partidul care e acum la cârmă, patrioţii liberali, îşi dă toată osteneala să creeze o asemenea <clasă alcătuită> din elemente naţionale; ia măsuri energice pentru însufleţirea elementelor naţionale din toate domeniile, şi anume a făcut foarte mult pentru învăţământul primar prin înmulţirea şcolilor gratuite şi prin pensionate, unde copiii sunt îngrijiţi pe spezele statului; fiecare mahala are cel puţin două, pentru amândouă sexele. Aici nu trebuie adăugate, desigur, şi acele institute private, ţinute de germani şi francezi, care sunt pur şi simplu făcute pentru stările de sus. În fruntea instituţiilor publice de învăţământ stă Colegiul de la

[3] *Han-Manuk*. Manuc-bey (1769–1817), dragoman de origine armeană în serviciul otomanilor, implicat în negocierea păcii de la Bucureşti din 1812.

[4] *Rumaenien*.

[5] *Podu-Mogoschoe*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sf. Sava[6] şi şcoala medicală pentru viitorii doctori[7], din amândouă fiind trimişi anual, pe banii statului, un anumit număr de studenţi la universităţile de la Viena, Berlin şi Paris, pentru a-şi desăvârşi acolo studiile. Pe de altă parte, presa cotidiană politică lucrează, prin jurnale şi foi populare, pentru a răspândi în clasele de jos ale poporului luminile şi pentru a trezi şi ridica conştiinţa lor naţională, în timp ce alte scrieri periodice sunt active, în această direcţie, prin beletristică şi literatură, contribuind la asta, de asemenea, şi câteva tipografii şi librării naţionale. Până acum, toate acestea sunt doar începuturi şi strădanii demne de laudă, iar fructele acestora trebuie, mai întâi, să se coacă. Atmosfera strict închisă, în care se mişcă lumea boierilor, este pentru totdeauna inaccesibilă poporului. Dacă se ridică familii cu origini plebee, asta era o favoare a vreunui magnat, care l-a înnobilat pe fondatorul familiei ca răsplată pentru serviciile prestate şi de asemenea l-a legat de numele său, fără ca prin asta să îl primească în familia sa. Aici, această prerogativă a coroanei era în mâinile boierimii, ca atât de multe altele. Orice băiat isteţ din popor care ajungea în casa unui boier pe cea mai de jos treaptă din serviciu, dar care avea norocul de a trezi interesul stăpânului său şi astfel să crească, era ridicat în clasa de jos a boierimii, după un anumit timp, nu doar pentru fidelitatea şi devotamentul său, ci din toane şi plăcere, dacă avusese norocul de a strânge o avere corespunzătoare în timpul serviciului său. Această avere, dobândită pe spezele stăpânului său, nu era luată drept un semn rău de <stăpân>, ci mai degrabă era bine văzută, ca un semn de genialitate. Odată ce acela care se străduia era primit în lumea boierilor, chiar şi ca ultimul, nu îi lipsea nimic pentru a se face proprietar de moşii şi astfel ajungea în situaţia de a trăi pe acelaşi picior cu fostul său stăpân. Exercitarea drepturilor suverane, puterea de a alege principii din propriile rânduri şi posibilitatea de a fi ales, invulnerabilitatea personală şi privilegiul de a administra statul ca pe propriile moşii, toate acestea au dat boierilor o conştiinţă de sine mândră a propriilor persoane şi a demnităţii lor înalte, ceea ce se oglindeşte în întreaga lor aparenţă. Europenizarea precipitată şi ruinarea averilor particulare, legată de aceasta // constituie reversul acestei imagini. Pentru a menţine strălucirea p. 281
exterioară, omul interior devine frivol, chiar jertfit fără milă; căci banii, deveniţi mereu necesari, trebuie produşi *à tout prix*, iar prin această uşă din dos se strecoară toţi demonii vrăjmaşi ai oamenilor. Fiecare vrea să fie la fel de european ca celălalt, chiar şi aceia care niciodată nu au trecut niciodată de graniţă, de casa lor, nu vor să pară în urma celorlalţi şi astfel peste tot există doar aparenţă exterioară şi nimic interior, căci se gândesc la toate celelalte şi nu la ce formează adevărata esenţă a civilizaţiei. În acest fel, podeaua casei a căpătat tot mai multe crăpături care se lărgesc tot mai mult, deschizând abisul ce zace dedesubt. Vechiul oraş boieresc a ajuns, pe dinafară, vitrina Parisului modern, în timp ce interiorul este răvăşit de barbarie pură, o lipsă de moravuri de nedescris, de patima pentru joc adusă de ruşi şi de alte monstruozităţi. Este greu de înţeles cum au ajuns acestea în mlăştinosul Bucureşti, aşezat într-o câmpie nesănătoasă, cu numele său pompos de Bucureşti (înseamnă „bogat în bucurie"). Germanul care ajunge aici pentru prima

[6] *Collegium Sanct-Sava.*

[7] Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie, fondată în 1857.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

oară este primit totuşi cu mare bucurie, atunci când, ignorant în ceea ce priveşte limba ţării şi obiceiurile, se vede în mijlocul elementului german, între germani; dar această bucurie nu este de lungă durată, iar când chinurile sale încep deja cu tributul pe care fiecare străin trebuie să îl plătească aici febrei, atunci dorul de Apus se întoarce cu îndoită forţă şi îşi face loc în fiecare întâlnire, în fiecare conversaţie, astfel încât Bucureştii pot fi pe drept numit, privind la străinii care locuiesc aici, „bogat în dor". Încă nu am văzut nici un străin din Apusul european, şi cunosc foarte mulţi dintre aceştia, care să nu se fi gândit cu dor la Occident, chiar dacă afacerea sa era în cea mai bună situaţie. Nevoia de societate, de schimb de idei, influenţa culturii este la fiecare dintre cei mai bine organizaţi şi cultivaţi oameni[8] la fel de mare ca şi hrana pentru trup. Aici, cu timpul, fiecare îşi simte omul interior cum se usucă şi se rupe, în ciuda confortului stării materiale, o călătorie în străinătate fiind un prilej de a trezi părţile adormite ale sinelui său, care socoteşte că trăieşte aici într-un soi de exil. Aceste plângeri nu sunt chiar incomplete, chiar şi în clasele de jos, printre meşteşugari se cântă acelaşi cântec, chiar dacă aceştia stau aici, în general, pe aur, şi se mişcă cu cea mai mare libertate, ca acasă. În ciuda tuturor plângerilor, a tuturor neplăcerilor, rămân totuşi aici, iar cazuri de revenire a celor odată aşezaţi apar foarte rar şi doar în mod excepţional. Germanii s-au organizat aici cu totul ca în patria lor. Hoteluri germane, cafenele germane, grădini germane cu muzică, carusel şi popice, seara cu reuniuni publice cu tarafuri de muzicanţi ţigani sau societăţi de harpişti, care străbat ţara grupuri-grupuri, teatru german, societate, baluri, librării germane, ziare şi jurnale – totul se poate întâlni aici.

Pentru a da cititorului o idee corectă despre acest oraş, trebuie să îl conduc, înainte de orice, în grădina populară aşezată în mijlocul oraşului, El Dorado al acestei lumi, aşa-numitul Cişmigiu[9]. Amenajată cu costuri mari şi cu mult gust de un grădinar german[10], acest loc plăcut este menit să încânte simţurile şi să îl umple, dacă nu cu uimire, măcar cu plăcere şi bucurie. Aranjat ici cu pâlcuri de copaci mândri, colo cu terase de flori, ce dispar în dosul tufişurilor, dincolo cu un iaz cu
p. 282 lebede, luminos şi întins, cu insule unite de poduri umbrite, iar pe acestea cu // alei ce şerpuiesc printre boscheţi şi locuri deschise – pe scurt tot ce face o grădină plăcută, care este de văzut, fiind poate mai frumoasă şi mai înălţătoare ca altundeva; dar sub această parte exterioară se află ascuns şarpele, febra. Acest iaz cu lebede este o mlaştină, care <umple> seri mândre de miasme de boală; şi întocmai ca această grădină este şi societatea de aici. În aparenţa sa exterioară orbeşte, simţurile tale sunt fascinate, dar interiorul îţi este otrăvit, după cum această grădină îţi otrăveşte corpul. În fiecare seară vei găsi adunată în masă această societate în această grădină, te vei mira de această mulţime de frumuseţe şi de măreţie luxuriantă; dar dacă ai un prieten care aici este ca acasă, te vei mira la fel de mult să afli de la el că toată această viaţă proaspătă, plină de sănătate şi abundenţă, toată această frumuseţe nu este decât o mască în spatele căreia se

[8] *Culturmenschen*.

[9] *Tschismedschu*.

[10] Arhitectul german Karl Friedrich Wilhelm Meyer (m. 1852) a lucrat la amenajarea Grădinii Cişmigiu între 1843–1847, cu ajutorul grădinarului Franz Hoerer.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ascund moarte, lene, decădere; că toate aceste fructe, pline de viermi, sunt <de asemenea> pline de perdiție, fără putință de salvare. Și aceasta nu este o exagerare. Aici toți fug de viața interioară, <sunt> chiar lipsiți de ființă, doar umbre neînsuflețite. Totul, chiar și clima de aici, și asta probabil cel mai mult, acționează atât de dezarmant asupra străinului, astfel încât toți s-au aclimatizat aici, adică, spus fără ocolișuri, pentru a merge direct la motive, vreau să spun <că s-au obișnuit> cu principiile lor de bază, cu morala lor, cu tot omul lor interior. Cine a trăit aici câțiva ani, nu mai este același care era mai înainte.

Îngrădirile, frâiele, ce țin la un loc societatea apuseană sunt aici prea libere, în parte nu există chiar deloc. Localnicii au o morală foarte îndepărtată de a noastră, aceasta înseamnă, nici una, și de aceea nici un forum pentru aceasta. Autoritățile care protejează străinul sunt atât de preocupate de afacerile lor, astfel încât nu au timp să se ocupe de așa ceva, amână cazurile ce apar în asemenea situații sau îngreunează procedura într-un asemenea fel, astfel încât te descurajează oficial să le mai deranjezi cu așa ceva. Deci libertate deplină din acest punct de vedere; suferințele de orice fel se pot aduna și se adună după chef și plac. Cu adevărat oribil este spectacolul pe care îl dau aici vanitatea și libertinismul, nici nu vreau măcar să vorbesc despre hetairele franțuzoaice și despre fecioarele plimbărețe și aventurierele ce își practică aici meseria cu o nonșalanță de neegalat. Cea mai de rând meșteșugăreasă vrea să fie, în ceea ce privește toaletele ei, la fel cu soția boierului, cea mai săracă își îmbrăcă fiica în cele mai scumpe stofe și o trage după ea în fiecare seară prin expoziția generală – în grădina publică. Cea mai nedesăvârșită ființă umană visează la echipaje, paftale, catifeluri și mătăsuri – chiar dacă acasă nu are ce pune în gură. Prilejul îl face pe hoț, spune un vechi proverb. O societate fără moralitate este o societate fără onoare; dar unde aceasta lipsește, ce mai este la îndemână! Viața de familie este ținută aici laolaltă doar de puterea nevoii, de obicei fiecare trăiește liber, deschis și păsându-i doar de propriile chefuri și înclinări și este deja atât de obișnuit cu aceasta, așa încât nimeni nu se mai scandalizează. Deoarece am aici în vedere cu precădere emigranții, trebuie să amintesc strădaniile, atât cele ale bisericii catolice, cât și ale celei evanghelice, care, în mijocul acestei teribile galimatii, au creat adevărate institute de vindecare, pentru a lucra, pe cât posibil, împotriva acestei pierzanii generale. Biserica catolică are aici un institut iezuit cu un episcop în vârf și o mănăstire de femei fondată recent, prin colecte în străinătate, pentru care și boierimea de aici și-a dat obolul. În cea dintâi sunt școliți și educați băieții, în cea de-a doua fetele și în amândouă se primesc copii și pentru a mânca și locui. Biserica protestantă are propria sa școală parohială și un excelent institut de educație fondat de câțiva ani, pe care îl conduc reprezentante ale diaconiei prusace. Apoi, mai este și Societatea Biblică englezească pentru convertirea evreilor din // Orient, care ține școli pentru ambele p. 283
sexe. Din aceste sere izvorâște cu adevărat o binecuvântare reală în societate. În cele din urmă, acestea sunt, din nefericire, doar lumini mult prea slabe pentru a lumina pe de-a-ntregul întunericul, dar ele strălucesc totuși și lucrează și deja asta este mult în lipsa altor pârghii și unelte. Soarele strălucitor, minunata climă a Orientului fac ca totul să înflorească mai devreme și astfel totul trăiește mai repede,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nu se poate desăvârşi la gust, ajunge repede la belşug – căci nimic nu e aici să poate îngrădi această creştere peste măsură. S-a făcut observaţia că deja următoarea generaţie de emigranţi este semnificativ degenerată. Pentru învăţământul obişnuit, există în general, în afara mai multe şcoli şi gimnazii particulare, cam 20 de pensionate foarte respectabile; dar ceea ce se poate întâmpla aici, în ceea ce priveşte imoralitatea, a arătat, cu exemple triste, în urmă cu câţiva ani, un asemenea institut franţuzesc. Directorul acestuia, un francez, a aruncat treizeci de fete încredinţate lui, toate sub zece ani, printre ele şi fetiţa sa pe jumătate oarbă, şi chiar în înţelegere cu soţia sa, într-o asemenea demoralizare bestială, încât două dintre ele au murit şi mai multe au fost grav bolnave. Cei mai mulţi dintre aceşti copii nefericiţi erau ai părinţilor germani. Acelaşi francez avusese mai înainte într-un oraş de provincie un institut de educaţie de acelaşi fel, unde a făcut cu fete de boier, adulte, un scandal identic; pentru a nu compromite fetele, părinţii şi-au înfrânat furia şi doar l-au pus pe fugă. Acum perechea căsătorită, curată, îşi ispăşeşte cu închisoarea pe viaţă crimele contra naturii. Lumea femeilor din Bucureşti este lipsită de reputaţie chiar şi în principate, ceea ce deja spune ceva; lumea bărbaţilor ar fi şi mai mult, dacă despre bărbaţi s-ar vorbi la fel, în această privinţă.

Cu câţiva ani în urmă a venit la Bucureşti un şarlatan german, sub numele unui cunoscut învăţat german, care dorea să ţină toată lumea de aici <sub vraja> viziunilor sale şi a reuşit cu adevărat prin clarviziune şi magnetism, astfel încât guvernul s-a pus la dispoziţia fanteziilor sale, a trimis în locurile arătate de clarviziunile sale bolnave o comisie şi o escortă militară pentru a dezgropa comorile ce s-ar fi găsit acolo şi chiar a stabilit partea ce îi revenea acestuia. Chestiunea nu a avut însă reuşita dorită. Numitul şarlatan se învârtea doar prin oraşele porturi. Acest om ţinea la Bucureşti prelegeri publice despre forţa odică a lui Reichenbach[11], în legătură cu teoriile maestrului Home[12]; în cele din urmă, a vrut să ofere cele mai bune producţiuni magnetice, dar colegiul medicilor i s-a pus în cale şi i-a închis sălile. Şeful acestei facultăţi, doctorul Davila[13], este un om practic, duşman al tuturor şarlatanilor aventurieri şi care înţelege să interzică spiritele necinstite; este mâna dreaptă a prinţului[14], medicul său curant şi aghiotant, colonel al unui regiment şi şef al autorităţilor sanitare din amândouă principatele, de aceea toţi medicii, farmaciştii şi spitalele se află sub supravegherea sa. România poate să îi dorească fericirea acestui om. El a ctitorit aici o şcoală de medicină ai căror cursanţi sunt trimişi la Paris pentru perfecţionare după absolvirea cursurilor. Dr. Davila este francez după naştere, dar român trup şi suflet. Nu doar în ceea ce priveşte chestiunile medicale, ci în toate ramurile administraţiei se simte influenţa acestui om genial. Doar un exempu asupra comportamentului său. Interzisese să se fumeze în saloanele pentru bolnavi ale spitalului militar chiar şi ofiţerilor aflaţi

[11] Karl Ludwig von Reichenbach (1788–1869), preocupat de studiul magnetismului, creatorul teoriei „forţei odice", respinsă de lumea ştiinţifică, dar acceptată de cei cu preocupări de spiritism şi ezoterie.

[12] *Meister Home.*

[13] *Dawilla.* Carol Davila (1828–1884), organizator al învăţământului medical românesc. Fondează în 1869 Facultatea de Medicină, pe structura deja existentă a Şcolii Naţionale de Medicină şi Farmacie. A condus serviciul sanitar al armatei în războiul de independenţă.

[14] *Regenten.* Referire la principele României, Carol I de Hohenzollern.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<acolo> în serviciu. La o vizită medicală a observat că unul dintre ofiţerii de serviciu care îl însoţeau avea o ţigară aprinsă în gură. Pentru a da o greutate mai mare vorbelor sale, a lovit cu mâna ţigara din gura ofiţerului. Tot corpul ofiţeresc s-a aprins atunci şi a trimis o deputăţie la doctorul <Davila>, pentru a-i cere satisfacţie. Acesta a ripostat „Domnii mei, // am să îl întreb pe prinţ dacă îmi p. 284
permit să mă lovesc <singur>, căci viaţa mea nu îmi mai aparţine deja de multă vreme, ci numai statului, deci nu am dreptul să dispun singur". Că răspunsul principelui a fost negativ, se înţelege de la sine. Generalul Ioan Florescu[15], în profesiunea sa un al doilea Davila şi, de aceea, prietenul său personal, a reuşit un compromis, şi anume i-a adus pe ofiţeri la raţiune, în ciuda loviturii peste faţă. Asemenea bărbaţi cu hotărâre, energie şi fapte radicale are însă România, în cele din urmă, foarte puţini, dar ştie să îi preţuiască pe aceia pe care îi are. De când Davila a introdus revizuirea diplomelor medicale a încetat potopul de medici cu <diplome> presupus germane. Supravegherea sa strictă asupra farmaciilor şi spitalelor aproape exclusiv germane de aici a născut multă nemulţumire printre germani, dar ţara îi este recunoscătoare pentru aceasta. Davila este prieten oricărui străin folositor şi face foarte mult pentru compatrioţii săi, ca şef al coloniei franţuzeşti de aici. Această naţiune a fondat aici o asociaţie pentru sprijin reciproc, pentru care el, în calitatea sa de „conseiller intime" al principelui este un sprijin însemnat. Germanii, deşi mult mai numeroşi, nu s-au gândit încă la o asemenea ctitorie, de aceea au o asociaţie de muzică aristocratică şi una plebee, apoi o asociaţie a calfelor catolice, aceasta sub oblăduirea episcopului, în a cărui locuinţă au loc adunările şi reprezentaţiile teatrale asociate acestora. Amândouă dintre cele dintâi <numite> asociaţii se deosebesc iarna prin baluri, iar vara prin serbările câmpeneşti, însă întotdeauna prin certurile, rupturile şi îmbrâncelile lor. În ultima vreme, germanii au constituit o societate de sprijin, în care au permis înscrierea, ca membri, a mai multor boieri cu trecere şi, în cele din urmă, a principelui însuşi. Din partea principelui, aceasta a fost privită ca o înclinare a sentimentelor spre partea germană.

Guvernul deţine fonduri publice pentru sprijinirea străinilor cu probleme, fără deosebire de naţionalitate. În această privinţă, după cum am amintit deja mai devreme, boierii sunt foarte dispuşi, iar familiile de vază au oameni de încredere germani pentru a-i sfătui asupra situaţiei şi valorii compatrioţilor lor în căutare de ajutor. Cel puţin în acest moment, mai mult decât trebuie, există nefericiţi printre germani care au nevoie de ajutor; dar aici totul are un caracter proteic[16] şi nicăieri nu se recunoaşte ca roata norocului[17], în rotirea sa eternă, ridică azi ceea ce ieri era jos, astfel încât, în fond, nu poţi fi niciodată sigur că vei regăsi aceeaşi persoană, după o anumită perioadă de timp, aşa cum ai lăsat-o. Oamenilor care vin aici nu le lipseşte aproape deloc un anume geniu. Când o întreprindere se prăbuşeşte, se ia alta şi se ridică din nou; dar adesea afacerea este împinsă până la extrem şi cade

[15] *Johann Floresko*. Generalul Ioan Emanoil Florescu (1819–1893), militar şi om politic conservator, considerat unul dintre fondatorii armatei române moderne.

[16] *Proteuscharakter*. Proteus era, în mitologia greacă, o divinitate marină capabilă să îşi schimbe forma pentru a evita să îşi împărtăşească cunoştinţele despre trecut, prezent şi viitor.

[17] *Fortunasrad*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

iarăşi, pentru a reîncepe cu altceva. Este ca şi cum ar avea loc o vânătoare generală, toţi stând la postul de vânătoare. Fiecare străin este examinat şi observat, ca focul sălbatic se răspânesc veştile despre noul venit, de la el sau presupus de la el. Primele întrebări care i se adresează, vorbind cu oricine vrea el, sunt: „Cine sunteţi? Ce afacere aveţi? Ce căutaţi aici? Cât de mult vreţi să rămâneţi?". De astea şi de alte indiscreţii nu te poţi apăra nici chiar <venind> de la persoane cu totul străine. Aici nu se fac deloc digresiuni, se trece direct la ţintă, căci nu există vreme de pierdut. Fără milă, ca şi indiscreţia, este judecarea rapidă a străinilor. În general, Bucureştii sunt plini de bârfe, calomnii, zvonuri exagerate şi neadevăruri, trebuie mereu să fii atent şi niciodată să iei imediat ceea ce se aude drept adevăr
p. 285 incontestabil. // Să te ţii departe de acestea, chiar şi atunci când eşti cel luat la ţintă, ar fi de râs şi, mai mult, nu ar duce chiar la nimic. De procese pornite din aşa ceva, de dueluri ş.a.m.d. nu se aude nimic, aşa ceva ar fi lux curat. Lumea femeilor de aici are cea mai mare nevoie de aşa ceva. Aici cuvintele lui Hamlet „fii alb ca zăpada şi rece ca gheaţa"[18] îşi capătă înţelesul cel mai pur. Fiecare om pe care îl întâlneşti, şi îi am în vedere în special pe străini, oricât de neînsemnat, oricât de depravat sau oricât de strălucitor pe dinafară, are în spatele său o istorie plină de lucruri de necrezut. Scriitorii de romane cărora le prisoseşte materialul îl pot strânge aici şi pot face studii remarcabile pe exemplare vii. Ceea ce fantezia noastră apuseană nici nu îndrăzneşte să descopere, fiinţează aici deja de mult timp. Cine a trăit mai mult timp aici, pentru acela nu mai există nici un lucru improbabil.

Străinul se bucură aici de libertate cetăţenească[19] ca în nici o altă ţară de pe pământ, nici în Elveţia şi nici în republica nord-americană. Odată ce cineva este aici, nu i se impută nimic; poate face ce vrea, desigur fără a jefui, a ucide şi a fura, dar poate deschide o prăvălie, vreun negoţ, o manufactură, nici un om nu îl întreabă de permis şi de asemea lucruri; doar în vremurile mai noi a început guvernul să ceară impozite, care sunt oricum neînsemnate. Dacă azi e bogat cineva care ieri încă era desculţ pe cine interesează cum a ajuns bogat peste noapte; câtă vreme era sărac a rămas necunoscut şi neluat în seamă. Deoarece produsele industriale sunt plătite foarte scump, uneori mult peste valoarea <lor>, meşteşugari, negustori şi meseriaşi ar fi făcut repede avere, dacă nu ar fi avut probleme grave cu creditul necesar. Şi anume, aici nu e de ajuns să fi livrat ceva, trebuie să şi înţelegi arta de a te face plătit, şi asta e mai greu decât se crede. Căci boierii sunt cei mai uşuratici datornici şi cei mai îndatoraţi plătitori din lume. Dacă vine un creditor cu cererea sa, atunci e aşa: boierul nu este acasă, apoi: doarme sau este la masă, sau are oaspeţi, sau altele asemenea, veniţi mâine; iar mâine şi poimâine şi încă o lună şi mai multe luni o ţine aşa. Trebuie să cumperi de la servitori secretul, când se poate, de fapt, vorbi boierului. Acestuia îi aparţine însă arta de a-l obosi pe cel care-l dojeneşte prin zile în şir de aşteptare şi, în cele din urmă, să îl gonească pe un ton amabil, după cum a lui este arta de a intra în posesia lucrurilor sale. Un asemenea joc presupune de amândouă părţile umor şi ironie şi uneori prilejuieşte scene cu

[18] Versul exact este „be thou as chaste as ice, as pure as // snow, thou shalt not escape calumny", „fii nevinovat ca gheaţa, pur ca zăpada, nu vei scăpa de calomnie".

[19] *Bürgerliche Freiheit.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

adevărat comice. În cele din urmă ți-ai atins țelul, îi poți vorbi datornicului tău, dar cu asta nu ai câștigat nimic; îți oferă cuvinte frumoase, îți promite și după o vreme jocul începe iar. Am cunoscut negustori care au pierdut atât de mult timp cu asta încât mai degrabă au renunțat la plata lor; la o plângere la autorități nu se gândește nimeni, căci asta ar fi iar doar timp pierdut. Există însă persoane cu adevărat sortite pentru așa ceva, care preiau colectarea datoriilor după o metodă dobândită prin propria experiență și cu mare trudă reușesc să forțeze, până la urmă, plata. Dar, în general și în ciuda acestor necazuri, meșteșugurile și negoțul se află aici pe un pământ de aur. Meșteșugarii au decăzut <până> la o anumită teorie, ce este totuși foarte practică, după cum spun ei. Și anume, dacă i se vor reproșa unui meșter stricăciunile și lipsa de rezistență a fabricatelor sale, tot astfel el va răspunde deschis că <doar> nu e nebun să lucreze <ceva> cum trebuie și de durată; astfel, și-ar zădărnici propriul avantaj; cu cât mai repede se strică lucrurile, cu atât mai des e nevoie de altele. De aceea, toate lucrările omenești de aici poartă pecetea provizoratului și în general lasă mult de dorit; de aceea se importă masiv mărfuri de-a gata; dar nu totul se poate importa și de aceea zugravii, tâmplarii, fierarii, lăcătușii și alții <ca ei>, de pildă, ajung // foarte bine, simplele calfe de zidar p. 286
câștigă 6–8, ba chiar 20 de crăițari[20] pe zi. Câștigul ușor și libertatea de a cheltui, înainte de toate însă puterea pe care femeile o exercită în general aici asupra bărbaților, sunt cauzele pentru care cei care s-au așezat odată aici nu mai pot fugi. România este El Dorado-ul femeilor.

Am cercetat de ce germanii nu s-au îndreptat spre agricultură, deoarece aceasta este adevărata pivniță cu comori a țării și totodată acel câmp care încă își mai așteaptă omul <potrivit>. Cauza presupusă sună astfel: cu țăranul de aici nu se poate începe nimic, mai cu seamă atunci când un german are de a face cu el; țăranii sunt nesupuși și nu pot fi obișnuiți cu ordinea ce zace în natura germanului și pe care <aceasta> vrea să o aibă mereu în jurul său, ceea ce ar conduce la certuri îndelungate și, din partea țăranului, la răzbunare, incendiere, ba chiar la atacuri. Dar acestea sunt subterfugii: motivul adevărat este preferința pentru traiul în București. În general, agricultura de aici se află într-o stare atât de proastă pe cât se pare. Cu teoriile noastre nu se face nimic aici. Pământul nu are nevoie de o prelucrare artificială, are nevoie doar de mână de lucru pentru culesul fructelor; deoarece nu are nevoie de gunoire, creșterea vitelor este neglijată. Despre hrănirea acestora nu se știe nimic. Toate vitele din gospodărie sunt jalnice și slăbite, deoarece nu li se acordă nici o îngrijire. Din pricina rodniciei extraordinare a pământului, agricultura de aici merge înainte cu o ușurință ce contrazice preceptele noastre și pare, de aceea, neglijată, în timp ce, cu excepția unei ramuri, creșterea vitelor, dă câștiguri ridicate.

Nu pot ocoli să amintesc aici o glumă prin care străinilor li se explică pricina pentru care nu ar mai putea părăsi Bucureștiul; totuși, trebuie să o iau mult pe ocolite, pentru a fi înțeles. Bucureștiul este așezat pe un râuleț neînsemnat, Dâmbovița[21], care uneori provoacă orașului mari nenorociri. Revârsându-se

[20] Monedă austriacă de cupru, a 60-a parte dintr-un florin.
[21] *Dymbowitza.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

primăvara, umple cu apă mahalalele aşezate de-a lungul său şi chiar în acest an au fost două inundaţii de acest fel, una după alta, astfel încât oamenii au trebuit să fugă cu bărcile din locuinţele lor. Deoarece în Bucureşti nu există absolut deloc canalizare, toată murdăria din casele de pe râu, chiar şi hoiturile de animale, sunt aruncate în acest râuleţ. În ciuda acestei murdării însă, Dâmboviţa este o mare fericire pentru bucureşteni. Se îmbăiază în ea în ciuda ordonanţei medicale, deoarece apa trebuie că are puteri vindecătoare şi nu au o altă apă de băut decât cea asigurată de râu, împărţită prin oraş de sacagii. Pentru a fi potabilă, trebuie filtrată prin piatră poroasă sau curăţită cu alaun. Nici o fântână din oraş nu are apă potabilă. Se poate deci spune că acest râuleţ mizerabil ţine populaţia <oraşului> datorită faptului că îi dă hrană şi vindecare; dar pe de altă parte, noroiul pe care îl depune anual şi mlaştinile pe care revărsările sale le lasă în urma inundaţiilor sunt cauzele febrei ce stăpâneşte aici. Gluma amintită mai sus sună: „cine a băut din Dâmboviţa, acela nu mai poate părăsi Bucureştiul". Şi în această zicală, luată simbolic, zace ceva, poate, nu foarte departe de adevăr.

În emigraţia germană sunt reprezentate toate stările, până la nobilime şi artişti şi oameni de ştiinţă. De o viaţă <intelectuală> înaltă, de exigenţe spirituale şi de nevoi spirituale înalte nu prea poate fi mult vorba aici, unde fiecare trebuie să fie activ din punct de vedere practic, pentru a răzbate; există totuşi mai multe librării, între care trei germane şi cabinete de lectură, care fac negoţ. Un ziar german apare aici de ceva vreme; este editat de un fost cancelar al consulatului general prusac[22].
p. 287 În vremurile mai vechi exista deja o foaie germană[23], care // era stipendiată cu 300 de ducaţi anual de guvernul valah, subvenţie pe care prinţul Cuza[24] a retras-o totuşi. Pe lângă aceasta, s-a încercat chiar fondarea unei a doua foi germane. Dar odată cu apariţia acesteia a început imediat o luptă între redactorii ambelor foi, care s-a transformat în curând în urâte atacuri la persoană, iar publicul a aflat că germanii de aici se împart în două partide inamice: vechiul ziar era organul catolicilor austrieci, noul ziar era organul partidului prusaco-protestant, prin aceasta ieşind la lumină într-un chip foarte neplăcut maşinaţiunile secrete pe care amândouă partidele <le făceau> unul împotriva celuilalt. Prin acest amabil cântec de lebădă, amândouă foile s-au scufundat în mormântul binemeritatei uitări şi multă vreme comunitatea germană de aici a rămas fără un organ propriu. Francezii au de puţin timp o foaie remarcabilă, ce apare o dată pe săptămână: „La voix de la Roumanie"[25]. Cine vrea să îşi facă o idee exactă despre starea de lucruri de aici să ia ziarul acesta, se ocupă numai de aceasta, are multe izvoare sigure, autentice şi este redactat cu mult spirit şi tact. Există mai multe cotidiene româneşti; pe lângă cele oficiale, foile guvernului, fiecare partid are organul său propriu. Redactorii foilor opoziţiei lucrează sub o firmă străină, aceasta însemnând că încheie un contract cu ceva case sărace de la mahala, prin care acestea preiau răspunderea contra unei sume fixe

[22] *Bukarester Tagblatt*, apărut între 1860–1918.

[23] *Bukarester Allgemeine Deutsche Zeitung*, apărut între 1864–1866, sub redacţia lui Julius Siber.

[24] Alexandru Ioan Cuza (1820–1873), domnitor între 1859–1866.

[25] *„La Voix de la Roumanie"*. Este vorba despre publicaţia editată de Ulysse de Marsillac între 1861–1866.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lunare, ce este ridicată de două ori dacă jurnalul este pedepsit, iar garantul trebuie să meargă la închisoare. Foaia satirică „Nichipercea"[26], pentru care acest mijloc de răspuns nu este posibil, are doi redactori, dintre care unul conduce afacerile dacă celălalt se află în arest, ceea ce se întâmplă aproape mereu. Dacă guvernul pedepseşte gluma cu luarea libertăţii, tot astfel publicul, mai precis militarii, pedepsesc cu bătaia cenzura sarcastică a moravurilor. Am fost eu însumi martor ocular al unei asemenea justiţii prin linşaj, când autorul unui asemenea articol a primit într-o cafenea, de la o deputăţie de militari special trimisă, un şir de lovituri necruţătoare, fără ca cineva să găsească de cuviinţă să se amestece, deşi localul era plin de oameni. În afara acestor foi mai există şi un săptămânal literar, la care scrie o societate de literaţi români. Semnele de viaţă ale literaturii române merită să fie luate în seamă. Înainte de orice există străduinţă de a curăţa limba cumva barbară de excesul de cuvinte străine şi de a o romaniza după modelele italian şi francez. În limba moldo-valahă există cuvinte din toate limbile ce înconjoară aceste principate: maghiară, germană, polonă, rusă, bulgară, sârbă, greacă, turcă, chiar şi din limba ţiganilor. Toate se folosesc fără probleme în ţară, iar un dicţionar nou şi o nouă gramatică sunt în pregătire, unde chiar şi literele cu care se tipăreşte şi se scrie trebuie să facă loc celor latine. Aceste eforturi naţionale au fost extinse de guvern chiar şi asupra bisericii, prin faptul că liturghia greacă trebuie să facă loc în biserici, acolo unde se ţine, celei obişnuite <în limba> a ţării, ceea ce mai ales în localităţile unde populaţia grecească este numeros reprezentată, şi anume în oraşele porturi, a dat prilejul unor reprezentaţii violente. Literatura română posedă multe traduceri, cu precădere din franţuzeşte, dar şi unele producţii proprii, iar în acest domeniu stăpâneşte un efort ambiţios în toate direcţiile, mai cu seamă în partea dramatică. Teatrul românesc are o societate stabilă, cu totul reputabilă, cu membrii cu adevărat remarcabili; îşi dă reprezentaţiile pe timpul iernii la Bucureşti, vara în marile oraşe ale ţării; acelaşi lucru este valabil şi pentru societatea <dramatică> de la Iaşi[27]. Mai înainte vreme era aici şi un teatru german, s-a dizolvat însă în timpul ultimei ocupaţii austriece din cauza lipsei de unire a membrilor săi, după ce clădirea de lemn a fost arsă. De // doi ani se încearcă să se afirme aici o societate p. 288
germană venită din afară; îşi dă reprezentaţiile într-o sală folosită, de altfel, pentru baluri. Uneori vine o trupă franţuzească ambulantă de teatru care, în ciuda tuturor aşteptărilor, nu găseşte căutare aici, ba chiar ultima oară a trebuit să fugă cu subscripţiile, doar pentru a se putea întoarce. Din contră, iarna se află mereu aici opera italiană, cu un personal cel mult mediocru.

Din arta adevărată se poate vedea puţin la Bucureşti. Aici trăiesc, totuşi, câţiva pictori germani; dar trebuie ca pe lângă aceasta să practice fotografia sau orice altceva, pentru a-şi putea duce existenţa. Unul dintre aceşti domni mi-a povestit: a pictat o boieroaică; când să termine tabloul, doamna a lăsat să intre fetele în casă şi argaţii, poruncindu-le să privească atent portretul şi să îi spună dacă îi seamănă şi, cum aceşti critici de artă români au găsit de cuviinţă să facă unele remarci, nu a mai vrut să plătească tabloul. De asemenea, comerţul cu

[26] *„Nikipertza"*, ziar apărut între 1859–1879, editat de poetul şi ziaristul N.T. Orăşanu (1833–1890).
[27] *Jassy*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

publicații despre artă este foarte restrâns. Se găsesc totuși uneori în casele boierilor picturi demne de a fi prețuite și gravuri, dar la cele mai multe ramele sunt cele mai valoroase. Obiectele de artă sunt ținute doar ocazional în magazinele generale, iar dacă își găsesc un cumpărător, el trebuie să plătească zece sau de douăzeci la sută din valoare, căci asemenea lucruri nu sunt înțelese aici. În general sunt preferate nuduri și frivolități care sar în ochi revoltător. Dacă lumea boierească nu face ușor paradă de simțul său artistic, deoarece va fi mereu rămasă în urmă cu acesta, cu erudiția este cu totul altfel; unii particulari posedă colecții de cărți cu adevărat respectabile și alese, de asemenea și însemnate, în care sunt reprezentați cei mai însemnați <autori> ai tuturor națiunilor. Pentru a ajunge să posede opere literare, sunt suficiente până la urmă cunoștințe superficiale, ce se dobândesc în anii lor de studiu în Germania sau la Paris și la care ajută fără ezitări orice librar din Leipzig. Oameni cu adevărat ambițioși există foarte puțini, enumerarea câtorva nume s-ar încheia repede. Diletantismul este, dimpotrivă, foarte încurajat. Romane franțuzești, printre ele și jurnale, partituri italienești, piano forte vieneze se întâlnesc în fiecare casă boierească mai bună, căci acestea se potrivesc cu tapetele, covoarele, mobilele aurite, oglinzile ș.a.m.d. ale lumii elegante. Obișnuit cu toată această superficialitate, am fost puțin uimit să găsesc într-o grădină boierească indescriptibilă, într-una dintre mahalale, un întreg muzeu de antichități românești. Maiorul Papazoglu[28], un om bătrân după ani, dar tânăr în spirit și energie, a făcut din cercetarea țării, în căutarea monumentelor istorice ale acesteia, scopul vieții sale și astfel a ajuns cu multă cheltuială de timp și bani în posesia unei cantități destul de însemnate de monede vechi și medalii, cărți și manuscrise, arme, unelte, scule, statui, inscripții și toate felurile de alte rarități și curiozități. Printre acestea din urmă se numără sabia de onoare a regelui David; a descoperit această antichitate la un călugăr bătrân dintr-o mănăstire, aceasta fiind luată din marele palat de la Constantinopol. Toate aceste lucruri sunt ordonate și expuse în diferite mici pavilioane de grădină iar întreaga grădină este atât de plină de pietre de mormânt și de statui, încât nu se poate face nici un pas fără să te împiedici de un obiect istoric; totul formează, în același timp, un muzeu național deschis. Într-un pavilion tapetat cu antichități lucrează toată ziua, într-o activitate asiduă, bărbatul cărunt, un adevărat prototip al unui învățat român. Această colecție într-adevăr demnă de a fi luată în seamă este însă singura de acest fel din principate. În casele germane se găsește aproape mereu o colecție mică de cărți germane, printre ele și opere mai bune; romane chiar și la meșteșugari și mai cu seamă celălalt sex arată o
p. 289 <anume> preferință pentru aceste // lecturi. Dintre ziarele germane se găsesc aici „Allgemeine Zeitung", „Presse" vieneză, „Wanderer", „Pester Lloyd" ș.a.m.d., iar dintre săptămânale „Die Gartenlaube", „Illustrirte Zeitung" din Leipzig, „Nah und Fern" și altele asemenea. Familiilor germane avute le place să se distreze la reuniunile lor cu reprezentații teatrale, prezentarea unor comedii ușoare, dar și scene din dramele lui Schiller[29] și din marile opere, iar restul nopții și-l umplu cu

[28] Dimitrie Papazoglu (1811–1892), ofițer și colecționar de artă. Autor al „Atlasului Geografic al României" și al „Istoriei fondării orașului București, capitala României".

[29] Friedrich Schiller (1759–1805), scriitor, dramaturg, filosof și istoric german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dansuri. În lumea germană soarele nu răsare ca în lumea boierilor abia la ora 10 sau 11; dimineața, fiecare trebuie să fie la locul său, la prăvălia sa, de aceea trebuie ca plăcerilor să le fie jertfită odihna nocturnă. În această privință, naționalitățile se mențin cu strictețe separate una de alta. Mai mult, deoarece fiecare națiune crează un cerc aparte pentru sine, dar cei mai numeroși, <adică> germanii, sunt fărâmițați în două grupuri principale și în mai multe secundare, fiecare dintre ele ducând o așa-numită viață proprie, atunci București, deși este un oraș mare, poartă toată trăsăturile și neajunsurile orășelelor. Doar comunitatea franceză este solid organizată, în orice caz, pe lângă aceasta și cea prusacă sau protestantă, deoarece consulul-general prusac de aici menține cu adevărată energie legăturile dintre compatrioți. Lipsa unui centru veritabil este cauza certurilor eterne dintre germani; nici o adunare publică mai însemnată a acestora nu are loc fără să se ajungă la ivirea îmbrâncelilor și a scenelor cu adevărat scandaloase. Peste tot se dovedește existența spiritului de grup, orice strădanie spre unitate va fi nimicită prin acesta. Când, după dispariția ambelor ziare germane, ce aduceau înaintea publicului intrigile secrete ale partidelor catolic și protestant și astfel păreau să își împlinească menirea vieții, când s-a anunțat încercarea de a începe unificarea prin fondarea unei foi fără coloratură, nepartinică, atunci prusacii au venit repede în întâmpinarea acestei idei prin fondarea unei publicații, prin aceasta aducând la viață ziarul german de acum. Acest spirit partinic cu rădăcini adânci, deliberat hrănit, prinde nu arareori avânt, prin calomnii și învinuiri reciproce, în organele bisericești, în spatele cărora apare mereu, negreșit, un spate politic. Caracteristic este obiceiul ce stăpânește printre meșteșugari de a se chema între ei nu după numele de familie, care adesea nu este chiar deloc cunoscut, ci după locul din care provin; astfel se spune, de pildă, varșovianul, cracovianul, petersburghezul, vienezul, cel din Linz, cel din Györ[30], ș.a.m.d.

Există un singur punct comun general și nu doar pentru germanii de toate confesiunile, ci pentru toți străinii luați la un loc, un cântec în care toți, fără excepție, își unesc vocile în cor, vreau să spun: judecata asupra localnicilor, respectiv asupra lumii boierești. Asupra acesteia nu este nici unul dintre străini care să nu ridice piatra pentru a o arunca în locuitorii țării. Francheța și nonșalanța cu care fac asta arată că sunt văzuți în țară nu ca oaspeți, ci ca o necesitate, că sunt conștienți de jerfta lor, că îi ridică pe localnici cu prezența lor și că se simt chemați să îi sancționeze pe aceștia. Iar această conștiință a superiorității nu este, în fapt, aroganță; căci oricât de degenerată ar putea părea, de partea sa, societatea străină, de departe nu este tot în același grad ca aceea românească, ci constituie mereu o societate, chiar dacă decăzută, totuși nu poate fi numită caricatura unei societăți. După opinia generală a tuturor străinilor, este negreșit că societatea românească va fi cu timpul limitată pe scena <generală> și chiar ar trebui să dispară //, asta dacă în p. 290
rândurile ei nu s-ar dezvolta elemente reformatoare viabile, care să o schimbe și să îi dea o altă față. În fine, o altă întrebare este ce se va întâmpla în timp cu străinii înșiși, căci la contactul dintre două elemente heterogene apare un al treilea, ce nu se arată asemănător nici primului, nici celui de-al doilea.

---

[30] *Raab*, denumirea germană a orașului; în text *Raaber*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Fiecare naţionalitate are satisfacţia de a-şi vedea sărbătoarea naţională, şi anume ziua de naştere a suveranului ei, întâmpinată sărbătoreşte; desigur, consulii se ocupă de aceasta, dar numai guvernul şi boierii dau acestor sărbători strălucirea propriu-zisă. La asemenea ocazii, biserica respectivei confesiuni este scena unor mari reprezentaţii pompoase, la care iau parte în număr mare guvernul, prin miniştrii săi şi adjutanţii princiari şi, de asemenea, mai marii ţării. De la biserică, toată lumea oficială şi oficioasă merge la reprezentantul respectiv cu urări de bine, iar seara există cel mai adesea iluminaţii şi alte demonstraţii publice. Acest omagiu al ţării adus în fiecare an suveranului său trebuie să înalţe simţământul naţional al străinului şi să îl menţină treaz pe cel al localnicilor; recunoaşterea acestui <act> din partea ultimilor ţine însă în bună parte de personalitatea consulului în chesiune. Astfel, de pildă, <înaltul> funcţionar <de stat> francez este într-o permanentă bună relaţie de prietenie cu boierimea, îşi ajută protejaţii cu entuziasm şi energie la orice ocazie şi de aceea francezii se bucură aici de mare atenţie şi trecere printre străini. Nu arareori se întâmplă ca negustorii să îşi schimbe autorităţile ce îi protejează pentru o alta, aceasta însemnând că se pun sub protecţia franceză, engleză sau o alta străină; chiar şi boierii fac aşa, dacă situaţiile <cu care se confruntă> par să le recomande aşa ceva. Acest abuz a fost uneori atât de mare, sau încă este, încât guvernul englez s-a văzut pus în situaţia de a porunci reprezentantului său de a se limita la protecţia supuşilor englezi şi de a o retrage tuturor celor cărora le-o împărţise. Există, totuşi, consulate ce reprezintă toate interesele posibile şi de la care oricine poate obţine un paşaport de călătorie contra achitării unei anumite taxe. Pentru o anumită clasă de oameni <aceasta este> cu siguranţă o mare uşurare.

Printre germanii de aici, saşii transilvăneni sunt un element foarte important de luat în seamă. Sunt cei mai numeroşi dintre germani şi formează, pe de o parte, ca protestanţi, fără a fi totuşi supuşi prusaci, podul ce uneşte prăpastia ce separă, unul de celălalt, cele două partide principale ale germanilor; pe de altă parte, patria lor se află în imediata apropiere de România, iar relaţiile dintre cele două ţări sunt foarte însufleţite şi de durată. Acum, saşii transilvăneni sunt în ţara lor un popor foarte mic, dar poate cel mai fericit dintre germani. Nu au nici o nobilime, aşadar nici o noţiune clară despre deosebirile ce separă stările; aproape fiecare <om> este acolo proprietar de pământ, iar această proprietate este, în general, destul de egal împărţită, sunt harnici, iubitori de ordine, perseverenţi, răbdători, ţin la onestitate, respectabilitate şi viaţa de familie. Prin relaţia neîntreruptă cu rudele din patria lor este menţinută această soliditate şi cultivată în mijlocul noilor condiţii de aici, din România. Se ştie că firmele englezeşti s-au retras din Galaţi[31] doar pentru că nu au putut răzbi acolo împotriva perfidiei negustorimii greceşti de acolo; germanii însă nu se lasă aşa uşor speriaţi şi alungaţi; răbdarea lor, perseverenţa şi capacitatea de a riposta sunt cunoscute întregii lumi, iar aici, în apropierea patriei şi prin relaţiile personale continue cu aceasta sunt încă şi mai mult oţelite, mai ales că pe această cale pătrunde un anume element sănătos în efervescentul proces de fermentaţie de aici. Că, între timp, germanitatea începe să câştige greutate în conştiinţa românilor

[31] *Galatz.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

o poate arăta // recenta chemare a doctorului german Steege[32] din Iaşi ca ministru al p. 291
poştelor. Tot astfel poate arăta acelaşi lucru şi faptul că actualul înalt funcţionar al Finanţelor, un german, dr. Winterhalter[33], a putut reuşi să îl convingă pe baronul Du ...[34], mult lăudatul finanţist trimis aici de guvernul francez pentru a pune la punct situaţia finanţelor de aici, de lipsurile metodei sale, astfel încât acesta s-a văzut silit să-şi părăsească poziţia şi ţara. Un fapt nemaiauzit, încă nemaiîntâlnit!

Bucureştii au, asemenea altor oraşe, o stradă lungă. Pornind de la piaţa obişnuită, tăind oraşul pe lungime, aceasta trece pe lângă clădirile principale ale oraşului, teatrul, palatul princiar, clădirea guvernului şi numeroasele case boiereşti pentru a se vărsa, în cele din urmă, în mult iubita promenadă a lumii boiereşti, şoseaua. Palatul de reşedinţă al principelui este poate prea simplu şi dacă nu s-ar ridica alături de el clădirea gărzii nici nu ar fi recunoscut ca atare. Clădirea guvernului arată ca un spital şi este mult prea mică pentru a cuprinde toate ministerele, de aceea, cele mai multe sunt adăpostite în case particulare. Locuinţele boierilor sunt, ca şi la Iaşi, înconjurate, în general, de curţi şi dependinţe, în parte şi de grădini şi ocupă foarte mult loc; sunt, de asemenea, izolate şi închise, cu un singur cat şi aproape toate au drept cea mai caracteristică trăsătură faptul că subsolul lor este scufundat pe jumătate în pământ. După acest model sunt construite şi casele boiereşti din oraşele de provincie. În general arată foarte frumos, sunt, desigur, construite numai pentru o familie, dar au nevoie aproape în fiecare an de reparaţii şi aşa se ajunge ca o casă care în anul dinainte fusese zugrăvită, să zicem, în galben, are în acest an o tencuială verde, roşie, albastră sau de oricare altă culoare deschisă, iar peste un an va arăta iar altfel. În general, toate lucrările omeneşti de aici, fie ele mari sau mici, şi oricum ar fi isprăvite poartă pecetea provizoratului, iar în câteva decenii din toate aceste palate de hârtie se va vedea la fel de puţin ca şi acum din locuinţele boiereşti vechi. Dintre casele boiereşti de lemn ale vremurilor vechi există, într-adevăr, doar foarte puţine în Bucureşti şi sunt ascunse pe ici, pe colo, prin mahalale. Casele cu două sau cu trei etaje s-au înălţat abia în timpurile mai noi. Fostele case boiereşti vechi sunt căutate, căci la demolarea lor în scopul <ridicării> clădirilor noi se găsesc adesea comori importante în pivniţe, ce fuseseră îngropate acolo în vremuri de nevoie, de război, năvăliri, de ciumă. Mai mult, trebuie să fi fost scena unor istorii groaznice, căci adesea se scot la lumină, în număr mare, cranii şi schelete omeneşti. Unii germani, care au venit în ţară pe jos, cu o raniţă în spate, dar care acum se numără printre cei mai avuţi locuitori, îşi datorează averea unor asemenea descoperiri norocoase şi chiar sub ochii mei s-au dezgropat, la construirea unui han în oraş 3 000 de ducaţi

---

[32] Ludovic Steege (1813–1872), fiu al unui sas stabilit la Bucureşti, medic la Iaşi după studii la München şi Paris, în mai multe rânduri ministru al Lucrărilor Publice sau Finanţelor (1863–1865, 1867), diplomat.

[33] Enric Winterhalter (Winterhalder) (1808–1889), emigrant austriac, ofiţer, librar, economist, ziarist, scriitor şi om politic, secretar general al Ministerului Finanţelor (1860–1862), director al CEC (1865–1866). A părăsit România în 1869 şi s-a reîntors în Austria la Krutzendorf.

[34] Referire la încercările lui Alexandru Ioan Cuza de a obţine un împrumut de pe piaţa financiară franceză în 1860.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dubli[35] dintr-o pivniță. Și în alte locuri din principate pare să fie ascuns mult aur în pământ; nu e mult de când un țăran a găsit o comoară subpământeană pe câmpul său, iar acum se numără pentru cei dintâi și mai bogați oameni ai țării. Fantezia orientală a exploatat acest lucru în felul ei, după cum se înțelege de la sine, dar și spiritul speculativ german îi stă aproape în această privință.

În ceea ce privește muzica, trebuie numit în primul rând merituosul capelmaistru Wiest[36]. Acest virtuoz al viorii, un favorit al întregii lumi de aici, este cunoscut și în străinătate, prin prestațiile și concertele sale; dar este poate mai puțin știut acolo că artistul extraordinar este și un om extraordinar, despre care compatrioții săi de aici știu să povestească multe lucruri demne de a fi cunoscute.
p. 292 Că pot primi și asculta aici o muzică omenească, doar lui i se poate mulțumi. El a // școlit o orchestră măiastră pentru opera italiană, care cântă, de asemenea, și la baluri publice și serate de grădină și care despăgubește pentru mediocra muzică militară ce se produce în fiecare duminică și joi în anotimpul frumos, în grădina publică. Capelmaiștri de la fanfarele militare sunt germani sau cehi la fiecare regiment, tot așa și cei mai mulți dintre membri lor. În afara acestora, din ținutul binecuvântat cu muzică al Boemiei emigrează aici, cârduri-cârduri de tineri și tinere, aducând aici această artă și în cele din urmă încetățenind-o aici. Dacă, duminicile și în zilele de sărbătoare, te afunzi în acea aglomerare de grădini ce se află pe malurile Dâmboviței murdare, ce curge prin oraș, deodată răsună, din toate colțurile și fundăturile, orchestre zgomotoase. Aceste numeroase grădini <fie> au fost toate înființate, sau, de fapt, au prins viață, de hangii germani, pentru distracția și relaxarea publicului. Și în restaurantele și cafenelele din centrul orașului – și acestea sunt, cu puține excepții, germane – se cântă până târziu în noapte. În această privință se poate dobândi iluzia că te afli în mijlocul Germaniei. Muzica este, cu siguranță, o mare binefacere, iar darul pe care România îl capătă astfel, unul foarte important, chiar de ar fi reprezentat doar de Wiest și elevii acestuia și de tinerii și artiștii lirici din Italia. Totuși, întâlnim peste tot acele pseudo-privighetori călătoare din Boemia[37], ce străbat țara în număr mare ca societăți feminine de muzică de harpă și își fac cuibul în orașele de provincie, cu precădere în porturi și popularizează muzica în felul lor. Alături de această muzică europeană există și cea națională. Cine a auzit aici melodiile naționale și reprezentațiile acestora de trupe țigănești de muzică – adevărații muzicieni ai țării – acela îi

---

[35] *Doppeldukat*, monedă în valoare de doi ducați, emisă în cantități mici în statele germane până la începutul secolului al XIX-lea.

[36] Ludwig (Ludovic) Wiest (1819–1899), violonist și compozitor austriac, naturalizat român în 1863, supranumit și „Strauss al Bucureștilor". A venit în Țara românească în 1838 la invitația domnitorului Alexandru Ghica pentru a organiza și dirija orhestra curții domnești. După expirarea contractului, s-a angajat ca prim-violonist la Opera Italiană (1844–1860), apoi la Societatea Filarmonică Română (1868–1877), iar între 1860–1880 a fost director al Teatrului Național. Împreună cu Ioan Andrei Wachmann, în 1851, a înființat, pentru scurt timp, Conservatorul de Muzică din București. Inițiativa a fost reluată cu mai mult succes în 1864. Timp de trei decenii a fost capelmaistru, iubit de bucureșteni pentru prestațiile sale din timpul verii de la cafenelele din grădina Cișmigiu și Hanul Manuc și din sezonul de iarnă de la cafeneaua Fialkowski, de pe scenele de concerte sau de la seratele muzicale ale protipendadei.

[37] *Wandernden boehmischen Pseudonachtigallen.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mulțumește din inimă lui Dumnezeu când are parte din nou de muzică europeană. Aceste monotonii stridente, lamentabile, întinse la nesfârșit, ce se numesc muzică, sunt în stare să îl scoată din ale sale pe omul cel mai calm, dacă are parte de martiriul de a trebui să le asculte mai mult timp. De unde au muzica aceasta, singur Dumnezeu poate ști. Se trage oare de la greci, ca o curiozitate rămasă din antichitate? Grecii de azi au, într-adevăr, o muzică asemănătoare. Știm totuși din notele muzicale antice ioniene și doriene, descifrate cu aproximativ 20 de ani în urmă la Viena de învățatul grec Caviaras, că la vechii eleni era de o cu totul altă natură, o muzică adevărată, propriu-zisă. Se pare că în tulburările vremurilor barbare, această muzică națională de acum s-a născut din sunetele de durere și disperare ale omenirii chinuite și s-a ridicat, căci este și rămâne un martiriu pentru toate urechile și toți nervii bine organizați. Cultivarea muzicii europene împotriva celei naționale este văzută ca un mare progres; muzica bună înalță sentimentul ascultătorului și îl deschide pentru frumusețe, decență, bună-cuviință.

În grădina populară cântă în anumite zile, alternativ, două orchestre; prima, orchestra lui Wiest sau muzica militară, în stilul european, cealaltă, constând din țigani localnici, în stilul național. Țiganii de aici sunt foarte muzicali, pot fi numiți boemienii Orientului[38] și poate și de aceea îi numesc francezii *les bohémiens*. Nu cântă după note, doar după auz și pot reda chiar și bucăți grele, pe care le-au auzit o singură dată, desigur, nu trebuie luat acest lucru chiar atât de exact; dar stilurile naționale, muzica națională, pe care o redau cât mai bine, nu sunt făcute pentru nici o ureche europeană. Când, după ultimul război al Crimeii, comisarii puterilor lumii s-au întâlnit la București, am fost într-o zi în grădina populară în tovărășia comisarului turc; cântau amândouă orchestrele. L-am întrebat cum îi place muzica europeană. Orchestra lui Wiest // tocmai executase măiastru o bucată melodioasă p. 293 din „Norma". Mi-a răspuns: „este frumoasă, foarte frumoasă, dar vedeți, ce cântă acolo țiganii este de departe mai emoționant, este liniștitor; acestea sunt adevărate sunete ale sufletului, cărora nu li te poți împotrivi, aceasta este adevărata limbă a inimii, expresia sentimentelor, peste ea nu trece nimic". Aceasta a spus-o un turc europenizat foarte educat, și cine vrea să se certe cu el pe așa ceva?

La germani există două societăți de muzică vocală; la început formau una singură, care s-a spart însă repede în cea aristocratică și în cea plebee. Această societate s-a înfrățit cu Asociația muzicală a germanilor transilvăneni și au avut loc numeroase vizite reciproce între cele două țări. În afară de aceasta și de Societatea de tir, germanitatea de aici nu are un centru propriu-zis, lăsând desigur la o parte consulatele.

În privința confesiunilor bisericești domnește libertatea deplină, pe lângă cea orientală se află bisericile romano-catolice, luterane, calvine, armenești și lipovenești, există de asemenea și un număr de rebotezați. București este sediul unei loji masonice franțuzești, care are filiale în țară; și Societatea Biblică englezească întreține aici o misiune pentru convertirea evreilor, ce se află în legătură cu toate misiunile surori răspândite în Orient prin corespondență regulată.

[38] *Die Boehmen des Orients*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dintre evrei, cei reformați și așa-numiții evrei spanioli, apoi cei ortodocși sau evreii polonezi au templele lor separate.

Bisericile românești ortodoxe sunt mici, nearătoase, înăuntru clădiri întunecate ca niște pivnițe cu ferestruici mici, înguste, probabil în amintirea primelor veacuri ale creștinătății, atunci când rugăciunile trebuiau făcute pe ascuns și acasă, în pivnițe și peșteri. Cele construite în vremurile noi arată deja mai bine. Înăuntru nu există bănci, doar de pereții principali de pe amândouă părțile se întinde câte un singur rând de scaune neobișnuit de înalte și incomode, despărțite pentru câte o singură persoană. În fiecare biserică este un tron pentru prințul domnitor și un altul pentru întâistătătorul bisericii. Acestea sunt scaune din lemn, aurite și pictate, foarte înguste însă și grosolan lucrate. Dacă boierii și boieroaicele sunt așteptați în biserică, de exemplu la marile sărbători, sunt așezate pentru ei scaune obișnuite alături de tronul princiar. Muzică nu se cântă în biserici, nici chiar la marile praznice, de asemenea nici predică. De amândouă părțile altarului unic se află coruri de cântăreți; liturghia constă dintr-un schimb de cântări între acestea și preotul care slujește. Boierii și soțiile lor se comportă în biserici, o dată ce ajung acolo, ca și când ar fi acasă, foarte lipsiți de ceremonie, stau de vorbă destul de tare, râd între ei, se întorc cu spatele la altar, iar domnii bătrâni își pun pălăriile în biserică și rămân cu capul acoperit. Face o impresie deosebită să vezi cum domnii care, deîndată ce se închină până la pământ în fața icoanelor de mai multe ori și le sărută, imediat ce se sting lumânările de lângă acestea, se poartă ca într-o cârciumă. În general, aceste ceremonii nu au, în afara marilor ocazii festive, nici o sfințenie. După-amiezele se țin vecerniile, la care arareori apare cineva, se țin, să spunem așa, *en famille*, și se întâmplă uneori ca unul dintre cântăreți să se așeze la altar în cămașă și papuci. Neegalata iuțime a limbii, cu care se recită sau cântă rugăciunile, are ceva foarte neplăcut. Întotdeauna se botează în biserică. Preotul scufundă copilul gol de trei ori în apă și îl ține acolo destul de mult; iarna însă, bisericile sunt încălzite, de asemenea, pentru mai mult confort, sunt așezate în acestea ceasuri. Este obiceiul de a arde multe lumânări, pentru care acestea sunt de găsit la vânzare
p. 294 în biserici, // de unde credincioșii cumpără după nevoi și le aprind în fața icoanelor pe care le aleg. În timpul cununiei se aruncă în mulțimea adunată dulciuri.

La alaiul de înmormântare se duc <mai întâi> feluri de mâncare din făină și mălai, mari, îndulcite, apoi vine pleoapa coșciugului, dusă de patru cărăuși, apoi, în rând, preoții cu lumânări de ceară, de fiecare fiind legat un ștergar colorat, ca dar pentru cel care îl poartă, apoi sicriul deschis, fie purtat de patru cărăuși, dar nu pe umeri ci ținut cu mâinile întinse în jos, sau pe un car de paradă, pe care stau, alături de sicriu patru persoane, apoi urmează cei îndoliați, muzica, în fine trăsurile și ceilalți însoțitori. În fața mormântului, cadavrul este sărutat de rude și prieteni. Călugării și călugărițele sunt înmormântați fără coșciug, cu două cărămizi sub cap; cele din urmă sunt cusute în giulgiuri, astfel încât nu se vede nimic din față și picioare. De această simplitate se îndepărtează foarte mult adorația cu care este tratat corpul mitropolitului, care este tot un călugăr. Când moare mitropolitul, corpul acestuia este împodobit cu mantia și mitra, cârja de argint îi este pusă în mână, <el> este așezat pe un tron, pus în mijlocul bisericii, clericii formează un

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cerc larg în jurul acestuia, iar poporul se înghesuie în jurul acestuia, pentru a săruta picioarele mâinile şi veşmintele mortului. După obiceiul de aici, mortul este dezgropat din nou după şapte ani; la mitropoliţi însă se face o excepţie, se întreabă înaintea morţii sale dacă îşi doreşte sau nu să fie deshumat. Osemintele mortului deshumat sunt adunate, puse într-un sac şi din nou aşezate cu ceremonial în mormânt sau într-un loc hotărât pentru aceasta, în mănăstiri sau biserici, astfel încât craniile vin unele lângă altele pe un raft, în timp ce dedesubt şi în spate sunt aşezate oasele legate într-un săculeţ. Este însă dureros, dacă după şapte ani corpul nu este încă descompus de tot! Este atunci rezemat de gardul cimitirului iar preoţii oficiază o slujbă de exorcizare asupra lui, căci starea lui este considerată ca o operă a spiritului rău; abia după aceste ceremonii şi multe pomeni din partea rudelor mortului este din nou înmormântat cu ceremonial. În timpul celor şapte ani, cei vii dedică mereu atenţie mortului, ce constă în slujbe ce se ţin la biserică periodic, după trecerea a atâtea şi atâtea zile, apoi săptămâni şi luni, pe lângă ofrandele obligatorii, precum împărţirea vaselor şi mâncărurilor către toţi cei pe care îi găsesc la mormintele <din cimitir>. După a doua înmormântare însă nu se mai ocupă de mort. De curând au fost introduse aici *pompes funèbres* franţuzeşti şi toate confesiunile, asemenea şi evreii, se iau la întrecere între ele în reprezentaţii luxoase. În casele vechilor bigoţi[39], la boli grele, sunt purtate anumite imagini făcătoare de minuni din biserică, ce sunt aduse de preoţi cu pompă în casă şi de la care bolnavul îşi obţine însănătoşirea prin rugăciuni, în schimbul unor promisiuni ferme şi ale diferitelor danii. Se obişnuieşte, de asemenea, ca la întâi al fiecărei luni preotul din parohie, însoţit de paracliserul său, să intre în case cu un vas de cult şi o carte de rugăciuni şi fiecăreia să îi sfinţească, cu rugăciuni şi stropirea cu apă sfinţită, fiecare cameră. Că la casele moderne se renunţă la acest <obicei>, se înţelege de la sine; astfel se ajunge la faptul că acestea cad într-o asemenea desconsiderare şi, părăsite de slujitori, sunt puse în ordine de înşişi stăpânii lor în ceea ce priveşte partea religioasă. // Înmormântările au loc cu precădere înainte de p. 295
prânz, în răstimpul a 24 de ore de la deces, cununiile mai ales seara la lumina lumânărilor din biserică.

Fiecare biserică trebuie să aibă cel puţin doi preoţi, deoarece atâţia sunt necesari pentru îndeplinirea ceremoniilor; există însă sate unde trăiesc şi mai mult de douăzeci de familii de preoţi – clerul ortodox este, după cum se ştie, căsătorit – îndeletnicindu-se acolo cu agricultura, ca ceilalţi ţărani. Şcolile pentru pregătirea clerului sunt încă pe o treaptă neobişnuit de joasă. E adevărat că există seminarii pe lângă scaunele episcopale, dar nu îşi merită acest nume; pentru că de obicei ajunge să înveţi să citeşti cărţile bisericeşti în slavona veche, totodată să ştii ce să citeşti şi să îţi însuşeşti cântările şi liturghia pentru a ajunge din servitorul unui preot chiar preot. Căci şi în preoţimea de aici stăpânesc, în chip surprinzător, obscurantismul şi superstiţia, iar ea însăşi are aşa o faimă proastă în rândul poporului încât este răspândită credinţa că trebuie să ţi se întâmple o nenorocire atunci când întâlneşti un preot pe drum. Din fericire, sunt atât de uşor de recunoscut prin portul lor cu desăvârşire vechi valah, astfel încât pot fi recunoscuţi de departe. Preoţimea este

[39] *Altbigoten Haeusern.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

învinovățită și de prigonirea evreilor, ce izbucnește aproape în fiecare an în țară și, într-adevăr, după războiul Crimeii au fost în circulație scrieri provocatoare împotriva evreilor, ce au pornit de la tipografia mitropoliei. Vechea poveste a folosirii sângelui lui Cristos la sărbătorile Paștelui evreiesc încă mai bântuie pe aici, în ciuda secolului al XIX-lea, și într-adevăr cere sânge și vieți omenești, căci la nici una dintre aceste înscenări nu lipsesc mutilări sau omoruri. Astfel, în urmă cu câțiva ani la Ismail și apoi la Galați, în fiecare oraș au fost jertfite peste 50 de vieți evreiești[40], iar la Focșani[41] și în alte orașe învecinate, unde prigoana a durat săptămâni în șir, a atins dimensiuni și mai mari.

Biserica catolică de aici se află sub protectoratul austriac și îl are în frunte pe episcopul de Nicopole, care, de aceea, nu își are tronul în dioceza sa bulgară, ci aici. Biserica protestantă, ce a s-a aflat la început sub protectoratul suedez, se află acum sub protecția prusacă. Misiunea englezească pentru convertirea evreilor a înființat aici o comunitate chiar mică de convertiți, dar aceasta se găsește într-o stare foarte deplorabilă, căci nu face cinste nici creștinilor, nici evreilor. Cel mai bun lucru al acestei misiuni sunt școlile în care copii de amândouă sexele au parte de învățământ primar; apoi răspândirea unor Biblii foarte ieftine și cărți de rugăciuni în diferite limbi. Ce altceva s-ar putea ascunde în spatele acestei misiuni, știu ei cel mai bine, în orice caz scopurile exterioare numite nu justifică marile costuri.

Baptiștii[42] formează, de asemenea, o comunitate foarte mică, ea constă din meșteșugari germani cinstiți, emigrați. Membrii se adună în toate duminicile în locuința câte unui tovarăș de confesiune, acolo se intonează cântece spirituale, se citește din evanghelii și <din cărți de> rugăcini, iar unul din mijlocul lor, ce este cunoscut pentru pioșenie și dăruire, căci nu au preoți, ține o predică despre un text din evanghelie. Am mers la o asemenea rugăciune și trebuie să spun că încă nu mi s-a întâmplat nimic asemănător în viață. Predica a fost o galimatie, o adunare atât de contradictorie de texte biblice, astfel încât, din tot, nu se putea extrage vreun înțeles. Rugăciunile au fost făcute în genunchi, pentru care cei care se roagă își întorc scaunele și trebuie să își sprijine mâinile pe acestea: o poziție cu totul incomodă. Baptiștii se folosesc pentru exercițiile lor spirituale de cărțile misiunii englezești, care ține aici un magazin de cărți religioase din tipografia ei din Anglia
p. 296 și le vinde foarte ieftin.//

Lipovenii, un neam slav din Rusia, numără mai multe mii. Au bisericile lor, în care nu admit nici un fel de alți credincioși, clerul lor, iar la Ismail un arhiepiscop. Deși practică comerțul și meșteșugurile, la București se țin separați de alții într-o parte de oraș locuită doar de ei. Cei mai mulți locuiesc în sate. Pot fi recunoscuți dintr-o privire: căci au obiceiul deosebit de a se lipsi de bărbăție la o anumită vârstă, apoi le cade barba, iar fețele lor capătă o expresie aparte,

---

[40] Referire la pogromul din anul 1859.

[41] *Fokschani*.

[42] *Wiedertäufer*. Prima comunitate baptistă germană din București a apărut în jurul anului 1859, fiind înființată de dulgherul Karl Johann Scharschmidt și soția sa, Augusta. Organizarea comunității a continuat în cursul deceniului 1860–1870, inclusiv prin tipărituri și, din 1865, dreptul de a deține un registru de stare civilă. Cf. Alexa Popovici, *Istoria baptiștilor din România*, Oradea, Făclia, 2007, p. 19–20.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

respingătoare. Secta provine din Rusia; alungați de acolo, și-a găsit azil în principate. Sunt oameni muncitori, solizi și avuți și cu vederi foarte patriotice[43].

Rămâne să amintim la sfârșit biserica rusească și pe cea grecească. Deși amândouă, pe lângă cea românească, aparțin unei biserici-mame[44], acum totuși fiecare este independentă. Așa-numita biserică ortodoxă nu mai are un întâistătăror comun. Mai înainte, patriarhul grec de la Constantinopol, egal papei și ca un papă al bisericii orientale, dar, una după alta, Rusia, regatul Greciei și România s-au desprins de ea, fără ca prin aceasta să se separe în dogme sau în obiceiurile exterioare. Doar populația ortodoxă a Turciei mai aclamă autoritatea sa supremă bisericească și se lasă, mai mult sau mai puțin răbdătoare, grelei asupriri a clerului său.

Bisericile, mănăstirile și spitalele, dintre care ultimele nu sunt în urma celor mai bune din Europa în ceea ce privește organizarea internă, primind gratis bolnavi fără deosebire de naționalitate, sunt, la București, cu totul ctitorii de familie ale boierilor, ce poartă, de asemenea, cu precădere numele constructorilor lor și au în proprietate fonduri însemnate pentru întreținerea lor. Nici o țară din Europa, poate cu excepția Spaniei, nu are să se laude cu mănăstiri atât de multe și de bogate ca România. Luând în considerație ospitalitatea obligatorie asociată acestora, îngrijirea bolnavilor, învățământul primar și alte obligații caritabile, precum cele referitoare la călătorii nenorociți și copiii orfani, nu se poate așadar nega faptul că au fost de mare folos țării și în parte încă mai sunt. În mănăstiri își ispășea pe vremuri pedepsele nobilimea ajunsă să comită delicte. Bucureștii numără în centrul său un număr de mănăstiri foarte bogate, dar, construite inițial din materiale foarte puțin solide, au ajuns acum decăzute și decrepite și s-a hotărât să nu mai fie renovate, ci să folosească spațiile mari pe care le ocupă pentru alte scopuri, din rațiuni de confort și utilitate.

Într-o țară unde au existat mereu stăpâni și slugi, starea de mijloc, reprezentată de străinii emigrați, ar avea o situație foarte grea, de asemenea și europenizarea generală a țării ar fi imposibilă, dacă nu ar exista eforturile de a sparge arbitrariul boierilor și totodată de a-i face, printr-o discuție practic continuă, să cârmească și să persevereze pe calea pe care s-a intrat. Dar aceasta poate fi doar opera unuia independent de ei, liber din toate părțile și totuși atent la populația ce îl înconjoară, care, indiferent la opoziția puternică și la iritarea și animozitatea stârnite prin relațiile zilnice, să se poată pune împotriva lor. De aceea desfășurarea de acum a lucrurilor ar putea să nu stârnească consecințe mai mari, decât, după cum se spune, să trebuiască închise oficiile consulare străine. La tendințele către libertate ale timpurilor noastre orice tutelă trece drept un fel de forță ilegitimă. Dar nu se poate trece cu vederea faptul că tutela nu poate fi înlăturată fără pericol decât acolo unde sunt disponibile elemente sociale sănătoase și se inițiază o dezvoltare

[43] Autorul se referă la scopiți, ai cărei adepți se supun castrării. Operația era făcută de specialiști sau chiar de ei înșiși. Persecutați în Rusia, cei mai mulți au fost exilați în Siberia, iar unii au fost chiar uciși. O parte dintre ei s-a refugiat și în țările române, comunități mai importante fiind în București, Galați și Iași. Primii scopiți au apărut în București în 1840, formând o colonie care ocupa cartierul dintre strada Romană și Calea Moșilor. Potrivit recensământului din 1861, în România se aflau 8 375 scopiți, bărbați și femei; în 1871 numărul lor se ridica la 16 098.

[44] *Mutterkirche*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

normală a acestora, dar din contră, unde nu este cazul de aşa ceva, îndepărtarea prematură a tutelei are dezavantaje însemnate. Însă nu poate fi vorba aici de o
p. 297 dezvoltare normală, unde lipsesc principiile de viaţă, // stâlpul societăţii, moralitatea, unde viaţa de familie, căsătoria şi-a pierdut sfinţenia, unde toate concepţiile de bază ce ţin societatea laolaltă se transformă în chiar contrariul lor, unde sunt emise ordine temporare, dar nu sunt nicăieri organe pentru îndeplinirea lor, unde, într-un cuvânt, lipseşte sâmburele vieţii? Această teorie referitoare la consulate îşi găseşte confirmarea totală în starea de fapt cea cu adevărat de netăgăduit; dacă ici şi colo sunt examinate plângeri, că un consulat sau altul sfidează prea mult în ceea ce priveşte protejaţii săi, aceasta are drept cauză faptul că aici şi societatea străinilor are dreptul la o anumită libertate de acţiune, dacă amalgamarea începută va trebui să meargă mai departe. Cine se angajează într-o asemenea aventură, o face din libera sa hotărâre şi pe riscul său, din acest motiv este liber să se descurce în diverse situaţii în propriul său fel. Şi astfel s-a dezvoltat în colonia de aici un fel de a fi care, deoarece înclinarea către general este imposibilă, întoarce pe fiecare către sine şi îl sileşte să îşi dezvolte toate puterile sale şi să se menţină mereu în alertă, pentru ca în acest fel să asigure o legătură în procesul de fermentaţie. Apusul are în această ţară un <loc deosebit> şi se poate spune cu o anume mulţumire că tocmai acele forţe ce provin cam din mijlocul său au ajuns de folos aici. Dacă colonia s-ar fi aşezat aici organizată ca un întreg, s-ar fi putut întâmpla ca, în cele din urmă, totul să fi fost diferit din multe puncte de vedere. Dar deoarece <colonia> s-a constituit fărâmiţat şi succesiv, din elemente heterogene şi prin urmare a fost silită să îşi ducă viaţa, mai mult sau mai puţin, în ceea ce a găsit deja aici, nu este de mirare că viaţa de aici se reflectă în viaţa ei, că şi cele mai morale concepte au început să se risipească, iar depravarea s-a instalat <şi în rândul ei>. În afară de aceasta, nu este îngăduit a se trece cu vederea că în urma emigranţilor a venit deja în ţară o întreagă turmă de spirite necurate. Este bine ştiut că occidentalii chiar întreţin aici un comerţ formal cu celălalt sex; dar este mai puţin cunoscut că aici nici căsătoria nu oferă vreo protecţie împotriva aşa ceva, că există soţi care jertfesc îmbunătăţirea stării lor materiale unui al doilea eu, care ies cu aşa ceva pe piaţă, care, îşi jertfesc soţia cu forţa să se vândă şi chiar că şi părinţii se poartă la fel cu proprii lor copii[45]. Asemenea împrejurări sunt aici, din păcate, generale şi publice, nimeni nu se prea revoltă din acest motiv; hetairele franceze şi aventurierele călătoare de toate neamurile joacă aici un rol care îi aruncă în uimire pe cei mai toleranţi europeni, ca să o spunem frumos. În această atmosferă orientală, viaţa noastră culturală apuseană suferă o metamorfoză aproape aventuroasă, astfel încât ne credem transportaţi, aici, într-o lume de basm; şi într-adevăr, viaţa de aici, cu împrejurările sale cu totul aparte pare să fie doar o ilustraţie a acesteia. Pentru a înţelege corect acest lucru, trebuie citit, din 1001 de nopţi, basmul despre marea fermecată şi peştii ei coloraţi. Cine nu a citit aceasta, nu îşi poate face o impresie corectă despre condiţiile româneşti, iar cine nu a văzut-o pe aceasta cu ochii săi, nici nu va înţelege sus-numitul basm. Lumea basmelor este, în Europa, un Sfinx mut, doar aici în Orient se deschide întreaga fiinţă interioară, căci Orientul este patria sa. Trebuie studiată viaţa de aici şi nu doar oamenii, dar

[45] Evident autorul exagerează

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

trebuie să ai un simț propriu pentru așa ceva, pentru a o înțelege corect; căci nu este doar ceea ce există în sine, ci este mai mult, nebănuit, ascuns în spatele acesteia. Toate popoarele de aici, pe care le privim cu dispreț, din punct de vedere al culturii noastre, sunt toate încă hieroglife nedescifrate, // care încă mai au ceva de spus p. 298
lumii și o vor spune abia când va veni timpul pentru asta, când Apusul va pricepe felurile în care aceste întrebări vor trebui puse. Și ceea ce vor avea să ne spună nu va fi, desigur, lipsit de însemnătate.

Societatea de aici a dobândit toate aparențele exterioare ale civilizației: toate casele boierești sunt luxos organizate; peste tot stăpânesc modele pariziene; în cercurile înalte, tonul și temele conversației se aseamănă oricărui oraș al lumii. Dar sub pojghița strălucitoare nu se află nici un conținut, nici o parte serioasă a vieții. Exteriorul și interiorul sunt încă într-o stare de contradicție puternică.

Munificența boierilor este proverbială, funcționează mai cu seamă în privința străinilor care caută azil în țara primitoare și este cu atât mai lăudabilă cu cât ei, deși de multe ori exploatați de aventurieri, totuși rămân fideli principiului: mai bine să ajuți zece nemernici, decât să lași neajutorat un nevoiaș. La construirea bisericii calvine, la care principesa <Elena> Cuza[46] a pus cu mâna ei piatra de temelie, la fondarea mănăstirii de maici catolice dedicată educării copiilor, ca și la ctitorirea instituției diaconiei protestante <consacrată> aceluiași scop, boierimea a participat cu sume însemnate; teatrul german datorează doar largheței <pungii> lor faptul că a putut fi așezat pe temelii solide la București; și, de asemenea, după cum am amintit mai devreme, „Bukarester Zeitung", <ziarul> german se bucură de o subvenție anuală. Cu munificența merge, mână în mână, ospitalitatea. Străinul cu recomandări va fi găzduit cu politețe și oferte prietenești, mai ales când înțelege să impună și să se mențină mereu într-o anumită rezervă. Senzual, ca toți orientalii, boierul prețuiește doar aparența exterioară, forma. El vrea să fie distrat de străin, nu are nevoie de munca onestă a gândirii. De aceea, pentru el șarlatanul are mai multă trecere decât omul demn, modest. Un meșteșugar francez bun de gură și o doză moderată de obrăznicie nu va goni clientela, chiar dacă va presta o muncă proastă și cu lipsuri.

Că toanele, inspirațiile și impresiile de moment joacă încă aici un rol important, nu trebuie totuși să intimideze. Nici ținerea cuvântului dat nu este un punct tare al boierilor; dacă se promite ceva pentru mâine, tot așa se poate considera faptul că trebuie să treacă un număr imens de „mâine", <aceasta> este doar o altă formă a negării. Așa cum boierul amână plata datoriilor sale, și din acestea are oricare destule, atât cât merge, tot așa amână cu plăcere orice hotărâre la nesfârșit și se bucură să lase câte o ușă din spate în toate chestiunile. Doar două lucruri îi sunt de îndată la îndemână, căci față de acestea toate celelalte sunt lăturalnice. Aceste două lucruri ce îi umplu întreaga viață, simțurile sale, gândirea sa, activitatea sa, sunt: femeile și jocul. Ele constituie conținutul unui cult, ce ia locul celui bisericesc, căci acesta din urmă a fost abjurat formal de către boieri și dacă încă mai apar la prilejuri aparte la biserică, aceasta se întâmplă doar din pricina etichetei și a poporului. Dar când un chip străin de femeie de o frumusețe

[46] Elena Cuza (1825–1909), soția lui Alexandru Ioan Cuza.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe jumătate tinerească se lasă întrezărit în Bucureşti, atunci totul este aruncat într-o mişcare dezordonată, ca şi cum ar fi vorba despre o celebritate europeană sau un prinţ dintr-o casă domnitoare. Deoarece aici comerţul cu sexul frumos îl face pe bărbatul ei, de regulă, bogat, nici o femeie nu este sigură în faţa înţelegerilor secrete; dacă se apără prea mult de aşa ceva, li se întâmplă în asemenea chipuri şi pe asemenea căi, ce sunt imposibil de rezistat. Neruşinarea, intrigile, viclenia şi
p. 299 perseverenţa cu care acestea sunt puse în practică sunt unice şi nu se întâlnesc cu // o rezistenţă solidă căci se găsesc motive ce produc pagube şi ruină în opinia publică. O asemenea apariţie este considerată ceva nenatural, ceva contradictoriu concepţiilor în circulaţie <aici> şi de aceea vreo greşeală secretă a naturii, din aceleaşi motive <şi> o infirmitate trupească. O femeie nu are îngăduinţa de a se aventura să meargă singură pe stradă, fără a decădea din reputaţie şi a-şi atrage insulte. Nici o femeie nu merge la teatru, nici chiar cu soţul ei, în stal. Tot aşa, pentru o femeie, a locui într-un hotel trece ca foarte nepotrivit, chiar dacă este însoţită de un bărbat, căci hotelurile au aici o importanţă extinsă. Mai ales în oraşele porturi, hotelurile sunt cuiburi unde poposesc tot felul de păsări şi se comportă acolo în feluri de necrezut. Pe de altă parte, la locuitorii oraşelor porturi se întâlneşte încă cea mai ridicată moralitate; căci negustorii de acolo sunt în cea mai mare parte greci şi bulgari, popoare care ţin cu tărie la sfinţenia căsătoriei şi a vieţii de familie.

În mahalalele bucureştene, populaţia feminină din pături de jos se ocupă, în anotimpul frumos, cu munca în jurul casei dar stă la ferestrele deschise pentru a se face observată, în timp ce domnii călăresc sau, mergând pe acolo în trăsură, le trec în revistă. Chiar şi doamne din clasele mai înalte <şi care locuiesc în> mahalale iubesc să îşi petreacă serile în faţa casei sau în curtea aşezată la stradă şi chiar adesea într-un *négligé* atât de comic, care, după concepţiile noastre, se potriveşte doar în dormitor. Aşa cum la noi se văd rochii împodobite în vitrinele magazinelor, tot astfel se pot vedea figuri feminine vii, în toată splendoarea lor, şezând la ferestre şi se poate aprecia întreaga persoană, din cap până în picioare. Toate visează la palate, echipaje, diamante ş.a.m.d.; căci cele mai sărace fiice din popor pot să se căsătorească aici în cele mai alese familii, ca şi fiicele de boieri bogate, sau pot trăi pe acelaşi picior cu acestea. Bărbaţii întreabă prea puţin de stare şi origine, dacă este vorba despre satisfacerea toanelor lor. Pe cea pe care plac o ridică alături de ei, nederanjaţi de <vreo> împrejurare. Pentru cât timp? Aceasta este o altă întrebare. Aveam o fată în casă dintr-o familie de jos, o ţigancă, care, mai înainte, avusese case elegante, echipaje şi servitori. Cel mai bine văzut bancher german din Bucureşti s-a însurat cu o fată în casă a consulului general englez, un prinţ valah cu fiica unui cizmar. Şi cazuri asemănătoare nu se numără, în nici un caz, printre raritaţi.

Femeile române se aseamănă tipurilor feminine zugrăvite în basmele arăbeşti; vraja feminităţii graţioase şi farmecul ce înconjoară femeia occidentală le lipseşte. Au ceva hotărât, s-ar putea chiar spune bărbătesc în ele, care atinge o coardă neplăcută. Mersul lor, privirea lor, întregul lor comportament nu sunt atractive. Teribila boială albă face ca faţa să le pară ca de mort, este lipsită de mobilitate, fără viaţă, de o paloare de fantomă; mirosul boielii albe are, de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

asemenea, ceva ca de stârv. Toate acestea nu sunt aşa pur şi simplu doar pentru ochiul occidental, localnicii înşişi dau întâietate femeilor apusene. Pudoarea delicată, temperamentul dulce, modestia, pe scurt, tot ce duce la expresiile <faciale> de adevăr, bunătate şi frumuseţe în oameni şi care îi curăţă trăsăturile le lipseşte femeilor române. Cele mai frumoase dintre ele nu sunt capabile de legături de lungă durată. Se aseamănă unui peisaj ars de soare, fără flori şi prospeţime. Ele nu sunt cele care se jertfesc, sunt austere, ci cele care cer, cele vehemente, ba nu o dată cele care ademenesc, imperioase, iar dacă ochiul zăboveşte mai mult asupra feţei lor atât de frumoase, descoperă mereu ceva amar, străin, nu vreau să spun chiar respingător, egoist. Nu te poţi apropia de o femeie româncă cu toată încrederea, fără margini; se simte că devotamentul lor // nu este p. 300
unul adevărat, că în spate se ascunde un duşman pregătit să iasă în faţă cu orice prilej.

Este aici obiceiul de a li se da fetelor, chiar în detrimentul fiilor, o zestre cât mai însemnată. Dar nici soţul, nici creditorii acestuia nu au voie să se atingă de aceasta, aceasta trebuie ca la divorţul ulterior al femeii să fie dată înapoi nemicşorată. Prin faptul că legea prevede clar aceasta şi este ţinută cu strictеţe, se asigură femeii o mai mare independenţă şi, de asemenea, prin uşurinţa desfacerii căsătoriei, o mai mare libertate decât la noi. Biserica orientală îngăduie divorţul de trei ori, doar de la a patra căsătorie soţii nu mai au voie, legal, să se separe. La divorţ, părinţii îşi împart copiii în aşa fel încât fetele îl urmează pe tată, iar băieţii pe mamă. Dar adesea mama păstrează la sine toţi copiii, dacă tatăl nu are nimic împotrivă, şi îi duce soţului următor ca zestre. Cazurile de familii unde cresc împreună copii din două, chiar din trei căsătorii diferite, al căror tată se îngrijeşte de alţi urmaşi prin noi legături, nu sunt rare.

Educaţia femeilor este, în general, foarte superficială; deosebit de prost stă însă educaţia temperamentului, care nu se poate învăţă şi nici încorpora, ci trebuie să fie fructul vieţii casnice, a grijii materne şi a exemplului matern. Mamele nu se ocupă de creşterea fiicelor lor. Dacă le ţin o guvernantă sau le trimit într-un pension, cred că şi-au îndeplinit obligaţiile. Femeile neglijate şi date la o parte de soţii lor se răzbună şi se despăgubesc prin faptul că lasă îngrijirea familiei pe seama servitorilor, deschid porţile vanităţii nimicitoare, se dedau la a alerga după admiratori şi la pasiunea podoabelor. În timp ce bărbatul întreţine, după averea sa, şi alte soţii nelegitime pe lângă cea legiuită, femeia se înconjoară de străini care o consolează pentru neglijenţa din partea soţului ei; şi astfel, casa stă nevegheată de zeităţile lare, deschisă mereu forţelor duşmane.

Ca educatori şi educatoare lucrează mai cu seamă francezi, elveţieni şi germani; copiii sunt, de obicei, cu totul răzgâiaţi, iar creşterea lor nu este, cu adevărat, o sarcină uşoară, căci ceea ce profesorii aşază, formează şi construiesc va fi din nou stricat şi distrus de infatuarea părinţilor. Dacă băiatul a ajuns la o anumită vârstă, atunci este trimis în străinătate pentru formarea sa finală. Educatorii şi educatoarele sunt bine plătiţi, dar trebuie să şi lupte cu multe neplăceri. De aceea trebuie să aibă prevederea <de a încheia> contracte sigure, garantate de guvern. La cunoştinţele de limbă se ţine cel mai mult. În afara limbii lor materne, copiii învaţă franceza, greaca, latina şi germana, în cele mai multe case înainte de orice limba germană, iar pentru acest scop se îngrijesc de un mediu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

german. Dar deoarece, până la urmă, educatorii şi educatoarele ţin de direcţii foarte diferite – unii de lojile masonice, alţii de ordinul iezuiţilor, iar unii de propaganda protestantă, tot astfel se poate uşor pricepe ce fel de idei eterogene îşi găsesc intrarea în case şi în capetele tinere. Toate acestea luate laolaltă explică absenţa elementelor religioase de aici şi de ce în ţară, lăsând la o parte toate aptitudinile, nu se pot forma caractere foarte capabile.

Deoarece viaţa de aici nu este mai scumpă decât în altă parte, în multe privinţe <fiind> chiar mai ieftină, boierii consideră că în străinătate au nevoie de mai puţin pentru a-şi ţine gospodăria şi de aceea trăiesc mai bine decât aici. Motivul este că servitorimea locală nu este obişnuită cu economia, foloseşte orice
p. 301 cantitate din orice şi lasă să se piardă mult prin neatenţie, lipsă de grijă şi proastă // folosinţă. Servitorimea este plătită mult mai bine decât la noi, cea străină respectiv, dar este şi greu să îndure, pentru mai mult timp, toanele, arbitrariul şi necioplirea stăpânilor, de aceea, chiar şi în casele mai bune, personalul se schimbă mereu. La aceasta se adaugă faptul că aici este obiceiul ca la absenţe temporare, de pildă vara, când cele mai multe familii pleacă în străinătate sau la băi, orice servitor pe care nu îl iau cu ele să fie dat afară de tot şi, după întoarcere, să fie luaţi alţii. Desigur, aşa se pierd toate legăturile de devotament şi fiecare caută să folosească favorurile de moment după posibilitate. Doar că aici nici o casă nu este prevăzută cu provizii, ci lucrurile de care este nevoie zilnic se cumpără de servitori de la piaţă: bucătarul cumpără pentru bucătărie, cel care serveşte la masă ce mai este nevoie pentru masă; fata în casă[47] se ocupă de celelalte nevoi ale casei, alte cumpărături din oraş cad în obligaţia valetului de cameră. Că oamenii se îmbogăţesc din astea şi îi păgubesc pe cât de mult şi de des posibil pe stăpânii lor se înţelege de la sine, căci împotriva stăpânilor se ţin toţi laolaltă. În acest fel, servitorimea casei are aproape totul în mână, de control nici nu poate fi vorba; şi aşa nu trebuie să mire că proprietarii nu sunt în stare să facă economii în gospodăriile mai mari, în ciuda bunăvoinţei. Bucătarii, valeţii de cameră, grăjdarii, vizitii ş.a.m.d. sunt în cea mai mare parte străini, francezi, germani sau supuşi austrieci de diferite naţionalităţi, tot aşa şi personalul feminin ce se află imediat alături de stăpâni. Dacă un străin a pus zdravăn piciorul într-o casă, caută să îşi tragă după el compatrioţii, căci nu s-ar putea impune singur împotriva tovarăşilor săi localnici, care ar ţese intrigi atât de mult până când l-ar vedea plecat. În general se dă întâietate străinilor, nu doar datorită utilităţii lor mai mari, mai cu seamă la călătorii, ci şi pentru a avea prilejul exersării limbilor străine.

În aceste gospodării, în sine atât de costisitoare, se mai găsesc încă două butoaie ale Danaidelor[48]: dintr-unul, domnul îşi desăvârşeşte nevoia pentru joc şi alte întreprinderi secrete, din celălalt doamna <ia> acele sume fabuloase ce sunt folosite pentru toalete. Comerţul cu obiecte de modă şi rochii se găseşte în mâinile franţuzoaicelor, care sunt ridicol de scumpe, şi cu cât mai scumpe cu atât mai căutate. Ar strânge bogăţii aici, dacă nu ar trebui să aştepte mult, adesea foarte

---

[47] *Beschließerin.*

[48] *Danaidenfaesser.* Danaidele, cele 50 de fiice ale regelui din Argos au fost condamnate, în Infern, să umple cu apă butoaie fără fund. Figurativ, expresia desemnează un lucru nesfârşit, imposibil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mult, pentru plățile <pe care trebuie să le primească>, ba uneori mai trebuie să și renunțe de tot la acestea. Prin prețuri foarte mari, ele caută să se mențină fără pagubă.

Pe lângă nemărginita pasiune pentru podoabe, doamnele sărace suferă de plaga răului ereditar general, gelozia, care în cercurile curții lor este uneori înlocuită cu o expresie pe care personalul feminin o resimte cel mai din plin. Aceste doamne ca la Paris, atât de grațioase în saloanele din societate sunt, în gospodăria lor proprie, de-a dreptul niște hiene. Servitorimea localnică stă, de fapt, sub <amenințarea> bastonadei, oricum aici se petrec adesea neînțelegeri și confuzii foarte neplăcute, cu care se confruntă în special servitorimea formată din țigani. La cel mai mic prilej plouă cu lovituri, iar aceste execuții sunt conduse cu o mână delicată. Cameristele, care au cel mai adesea parte de asemenea tratamente cât se poate de originale, știu să povestească destule despre acestea, ba chiar să demonstreze cu trupul lor. Cu siguranță, nici o străină nu s-ar supune la așa ceva, dacă nu și-ar găsi plata, și anume să cadă cu tronc unui oaspete al casei și astfel să spere să-și găsească norocul, ceea ce, în orice caz, se întâmplă destul de des. De gelozia doamnelor au parte la nesfârșit și bietele guvernante. Înainte de orice, fiecare străină trebuie să aibă o familie prietenă în oraș, la care, în cazul unor eventualități neprevăzute, // să poată găsi cel puțin pe moment azil, căci asemenea p. 302
eventualități sunt aici la ordinea zilei. Înainte însă ca ea să ia hotărârea de a veni aici, trebuie să verifice foarte atent dacă deține puterea de a trece peste probele de foc ce neîndoit o așteaptă aici. Dacă nu se simte suficient de puternică, dacă nu înțelege să se impună prin comportamentul său, nu mai puțin să aibă un sprijin de la o familie influentă a țării și un sprijin sigur la oficiul său consular, mai bine s-ar ține departe de un asemenea plan!

Pentru a demonstra legătura dintre stăpâni și servitori, să redăm aici următoarele două întâmplări din cele ajunse cunoscute mie.

Sub domnia lui Cuza, prefectul poliției Bucureștiului, boierul Marghiloman[49], și-a bătut la drumul mare vizitiul, un supus rus, literalmente până la moarte. Consulul rus trebuia să își asume chestiunea, altfel această lovitură mortală ar fi rămas cu totul neluată în seamă, ca alte brutalități; până la urmă, cazul nu a avut nici o urmare deosebită pentru făptaș. Când Omer Pașa[50] a ocupat principatele cu armata sa, a văzut într-o casă boierească din București o fată de la țară, bulgăroaică de fapt, dar împământenită valahă, în portul ei național, ce slujea acolo drept supraveghetoare la copii. I-a plăcut atât de mult, încât într-o bună zi a surprins familia cu anunțul că se va însura cu fata. După ce a devenit soția seraschierului, nimeni nu a mai ghicit originea ei, dacă Omer Pașa însuși nu ar fi amintit-o cu plăcere, prin faptul că părinții ei apăreau la mesele mari, unde erau invitați toți magnații, în costumul țărănesc obișnuit și li se acorda și locul de onoare. Mareșăleasa avea o cameristă unguroaică, care i-a câștigat încrederea și, mituită de doctorul casei, un bărbat tânăr, a știut să o convingă să dea ascultare declarațiilor

[49] *Merghelloman*. Mihai Marghiloman, prefect al poliției capitalei între 1861–1863.

[50] Omer Pașa sau Mihail Latas (1806–1871), general otoman, comandant al forțelor de ocupație în 1848.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de dragoste ale acestuia. După aceea, camerista trădătoare şi-a făurit un plan pentru propria fericire. I-a asigurat seraschierului vederea unei scene pentru care acesta a plătit-o cu mult aur. Pe soţia sa a gonit-o şi nu a mai văzut-o niciodată.

Trădarea şi intriga sunt la servitorii caselor boiereşti la ele acasă. Un servitor care s-a mişcat câtiva ani în aşa ceva, se poate asemăna cu unii diplomaţi în materie de artă a intrigii.

Limba de conversaţie a societăţii înalte este franceza. În vremurile mai vechi era greaca; pe atunci, tinerii mergeau pentru a studia la Constantinopol sau la Atena. Apoi a urmat o perioadă în care copiii erau trimişi pentru a fi educaţi în Galiţia, fetele în mănăstirirle catolice de acolo, băieţii în pensionate private, sau li se aduceau acasă profesori germani. Dar când ruşii au mărginit, în mare parte, germanitatea, franceza a luat întâietatea. Totuşi, încă mulţi dintre tineri studiază la universităţile germane.

În familiile boiereşti curge cu precădere sânge grecesc. În timpul celor o sută de ani ai stăpânirii fanariote, când Înalta Poartă trimitea românilor hospodari din familiile greceşti aşezate în mahalaua Fanar din Constantinopol, grecii au migrat în număr mare spre România şi s-au înrudit aici cu nobilimea naţională. Un amestec asemănător, chiar dacă nu într-o măsură atât de mare, s-a produs şi cu sârbii şi, respectiv, cu bulgarii. Aşa, de pildă, tatăl prinţului Cuza era un bulgar, iar mama sa o grecoaică[51]. Familii boiereşti cu totul neamestecate, cu adevărat româneşti, aproape că nu mai există. Poate aici este de căutat cauza pentru care dragostea de patrie şi virtuţile legate de aceasta se întâlnesc atât de puţin.

Darul cel mai pernicios pe care românii l-au primit de la ruşi este jocul de
p. 303 noroc; o patimă diavolească pentru joc s-a întins peste întreaga ţară. Toate stările, // bogaţi şi săraci, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, toţi sunt cuprinşi de aceasta. Înainte ca protectoratul rusesc să dea ţării autonomia şi să deschidă porţile Apusului, boierii duceau o viaţă foarte simplă, iar cuferele lor erau pline de aur şi bogăţii. Ruşii i-au învăţat mai întâi folosirea banilor economisiţi, ceea ce, în principiu, nu este de deplâns, dacă nu ar fi introdus, în acelaşi timp, jocul de cărţi. Jocul a devenit aici o epidemie fatală, de neoprit, care şi-a introdus microbul în toate elementele vitale mai bune. În prezent, partidul liberalilor patrioţi caută chiar să lucreze împotriva decăderii, prin faptul că ţintesc la dezvoltarea stării ţărăneşti emancipate în vremurile cele mai noi. Pentru moment, este doar o sarcină grea, iar perspectiva unui viitor mai bun este încă la mare depărtare. Cel puţin cade deja o rază de lumină în viaţa de aici, fărâmiţată din toate punctele de vedere; se ridică doar întrebarea dacă intrigile anumitor puteri învecinate vor îngădui o curgere liniştită a acestui proces, căci tocmai în modul de viaţă de până acum al boierilor îşi găseau aceste intrigi cel mai solid punct de sprijin.

Orice popor cultivat a trecut în istoria sa prin perioade de schimbare, în care au avut loc evenimente mai mult sau mai puţin anormale. Trecerea românilor de la turcimea asiatică la cultura occidentală dă totuşi anomaliilor o încărcătură cu totul neobişnuită, care apare în împrejurări cu totul extraordinare, deoarece s-a concentrat

[51] Exagerare. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost fiul ispravnicului moldovean Ioan Cuza şi al Sultanei Cozadini, membră a familiei cu acelaşi nume, originară din Fanar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

într-un răstimp scurt şi nu a fost stânjenită de contradicţii predominante. Totuşi nu este îngăduit a se trece cu vederea că această trecere a fost una precipitată, cu totul nemijlocită şi s-a desăvârşit prin mâna unui popor pe jumătate barbar, cel rus, care a inoculat ţării elementele naturii sale, toate degenerările şi monstruozităţile legate de el. Apusul s-a aruncat în aceste ţinuturi în acelaşi timp, cu steagurile desfăşurate, şi a luat stăpânirea asupra noilor domenii fără luptă, fără a trage sabia; de aceea nu trebuie să mire că tocmai la acest impact s-au rupt mai întâi acestea şi au căzut peste mulţimea care era cel mai puţin capabilă de rezistenţă şi împotriva căreia a fost dat, mai întâi, atacul. Nici nu se rupsese vraja ce acoperea viaţa europeană a acestor ţări, când popoarele europene s-au şi luat la întrecere să întindă românilor o mână de ajutor în toate, să îi scutească de toate încercările şi toată osteneala. Austria s-a grăbit să facă din Dunăre un drum al comerţului mondial, a organizat pe o lungime de 100 de mile germane[52], lungimea pe care o străbate acest fluviu prin România, mai multe locuri de escală şi a organizat peste tot, cu vasele sale, comunicaţii regulate pentru transportul mărfurilor şi persoanelor, ca localnicii să vadă că-i necesar să îşi dea silinţa de a ridica cu propriile costuri şi eforturi propria navigaţie <fluvială>. Dacă pe această cale le-au intrat de la sine în casă toate produsele industriale ale Austriei şi tot astfel le-au fost luate produsele brute ale ţării, tot aşa s-au primit, de îndată ce gurile Dunării au fost deschise, vase franţuzeşti, englezeşti, olandeze, daneze şi suedeze, pentru a cumpăra cu bani grei bogăţiile lor <constând în> cereale şi pentru a-i inunda cu produsele finite ale ţărilor lor. La toate au avut cel mult problema alegerii. Chiar şi până acum cu totul absenta stare de mijloc le-a venit din străinătate. Nenumăraţii bani gheaţă adunaţi de strămoşii lor, ca şi valoarea de acum, însemnat mai mare, a produselor pământului lor i-au pus în situaţia de a satisface din toate punctele de vedere dorinţa lor de europenizare, la care i-a îndemnat contactul cu ruşii, în graba după formele exterioare, deoarece erau de părere că în cazul în care acest lucru a fost o dată dobândit, conţinutul occidental va veni de la sine şi le va umple, în timp ce, dacă s-ar fi început cu acestea din urmă, vechile forme retrograde // ar fi lucrat pernicios asupra noii înfăţişări şi, pe calea înceată, cerută de însuşirea comportamentului cultural[53], acestea poate că nu ar fi putut să ia naştere. Şi tot astfel, după cum se agaţă în ceea ce priveşte formele exterioare de ce e mai nou în modă, tot aşa de necritic preiau cele mai noi, cele mai extreme teorii ale vieţii noastre culturale, care, pentru că sunt cele mai noi şi în spiritul timpului, în urma căruia nu vor să rămână, par să le fie cele mai corespunzătoare. Dar că, în general, se lucrează la dobândirea unui conţinut adevărat, o dovedesc tinerii români care studiază la universităţi din Europa, o arată boierii care în fiecare vară petrec în masă în străinătate, contactul fiind permanent cu naţiunile vestului şi cu cei aşezaţi în mijlocul lor, străinii ce alcătuiesc o stare de mijloc. Progresul este deja făcut, într-adevăr, unul surprinzător. Cine nu a văzut ţara de trei decenii nu o va mai recunoaşte deloc. Lipsa de conţinut, neterminatul, deficientul încă se întâlnesc, totuşi, peste tot; dar acestea sunt tocmai momente de formare unice, de la care nu

[52] *Deutsche Meile*, unitate de măsură egală cu aproximativ 7,5 kilometri.
[53] *Culturgehalt*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

se poate cere să poarte neapărat pecetea perfecțiunii în sine. Va veni și aici vremea când lipsa de morală va fi, în sine, depășită, societatea va renaște întinerită ca un phoenix din cenușa sa. De aceasta se îngrijește materialul uman tare, natura bravă, capabilă de forme, maleabilă a românilor, poziția deosebit de favorabilă a țării și multe altele, respectiv contactul viu cu toate locurile de cultură ale Europei.

Demn de remarcat este că România este înconjurată chiar de cele mai bigote popoare. Polonezii trec în lumea catolică drept cei mai avizi, devotați și iubiți copii ai Romei; bigotismul cras al rușilor este cunocut în toată lumea, nu mai puțin fanatismul turcilor, ca și credința religioasă oarbă a slavilor creștini ce trăiesc sub stăpânirea turcească. În mijlocul tuturor acestor popoare și-a făcut drum, tot atât de neașteptat, ca și de hotărâtor, lipsa de credință, într-o țară, o altă Spanie, unde aproape totul consta pur și simplu din mănăstiri și călugări. În nici o altă țară din lume nu s-au schimbat conceptele bisericești atât de absolut în exact contrariul lor, după cum este cazul în România. Că ideile liberale ale timpurilor moderne și-au făcut loc exact aici și au pus piciorul cu tărie, în mijlocul tuturor acestor popoare adânc scufundate în superstiție, poate să arate că acestor țări, dacă sunt luate în seamă și tendințele de reformă în chestiunile bisericești tot mai mult anunțate în Apus, le stă dinainte, în perspectiva culturală și istorică, o sarcină deloc lipsită de importanță, după cum, în ceea ce privește politica pot fi chemate să formeze un zid al Europei împotriva Rusiei, care prin comportamentul ei în așa-numita chestiune orientală se vede substanțial constrânsă și de aceea lucrează împotriva dezvoltării sale naturale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ALBERT DE BURTON

(1842–1913)

Despre Albert de Burton, până în prezent, se cunosc destul de puține date biografice. Conform periodicului „The London Gazette" din 22 septembrie 1914, acesta s-a născut în anul 1842 și a decedat pe 4 aprilie 1913, în Lincolnshire. Din câte se pare, toată viața a făcut parte din trupele armate ale Angliei și Țării Galilor, iar din 1870 a deținut gradul de locotenent. Foarte atașat de localitatea Billingborough (Lincolnshire), Albert de Burton a deținut aici un mic conac, Buckminster Hall și a făcut multiple donații către parohia orașului.

Lucrarea sa *O călătorie de zece luni în est*, apărută în 1870 la Londra, conține informații „concise și utile" privind regiuni ca Asia Mică și Egipt. Nu cunoaștem motivele care l-au determinat pe Albert de Burton să facă această călătorie și nici dacă a făcut-o la inițiativa cuiva. Știm doar, potrivit propriei mărturisiri din introducerea lucrării, că impulsul a fost dat de curiozitatea și dorința de a vedea oameni și locuri noi. Englezii, argumentează el, sunt prin excelență o nație de călători și pot fi întâlniți oriunde în lume.

Călătoria lui Albert de Burton a început odată cu părăsirea Angliei, primul contact cu țărmul belgian la Oostende și a continuat pe continent până în insulele grecești, pe țărmul Asiei și Africii. În periplul său, englezul a străbătut și teritoriul locuit de români, trecând prin Baziaș, Orșova, Turnu Severin, Giurgiu și București, consemnând cu interes tot ceea ce l-a impresionat. De la Orșova, unde a schimbat vasul, Albert De Burton își continuă călătoria pe Dunăre, trecând prin Turnu Severin, Calafat, Turnu-Măgurele, Zimnicea, Giurgiu. Aici remarcă străzile „largi și bine organizate, dar pavate prost" și existența câtorva hoteluri, dintre care două i se par mai bune. Drumul spre București îl parcurge cu un poștalion alături de alți pasageri. Despre capitala României, caracterizată drept un oraș cu „bun gust și civilizație", notează că are o mulțime de biserici, dar și teatre, unde aveau loc spectacole de operă și piese jucate de diferite trupe de teatru, cu hoteluri, grădini, cafenele, cofetării și patiserii cu produse „excelente". Ceea ce-l surprinde în mod deosebit de plăcut este faptul că românii vorbesc foarte bine limba franceză, sunt amabili și politicoși. De Burton încheie cu îndemnul adresat călătorilor de a vizita București, consemnând că au numai de câștigat, deoarece, cu siguranță, orașul le va lăsa „cele mai plăcute amintiri".

Menționăm că autorul folosea încă la sfârșitul deceniului șapte al secolului al XIX-lea termenul de *valah* pentru român și *Valahia* pentru România.

Despre Albert de Burton a scris Nicolae Iorga, în studiul intitulat *Quelques voyageurs occidentaux en Orient,* publicat în „Revue Historique du Sud-Est Européen", an IX (1932), în care savantul a făcut un rezumat al lucrării britanicului, insistând pe descrierile orașelor prin care a trecut.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ALBERT DE BURTON

O călătorie de zece luni în est[1]

Baziaș[2]

p. 33 <Baziaș> este o fundătură mică și prăpădită, alcătuită din aproape 50 de colibe mizere, o biserică mică, două hoteluri, hotelul *Bateaux à vapeurs* și hotelul
p. 34 învecinat cu calea ferată, unde, dacă vaporul // nu ajunge la timp, poți rămâne până în dimineața următoare și să te odihnești cât de cât. Orașul este înconjurat de dealuri frumoase, iar o hoinăreală printre ele ar fi foarte plăcută și v-ar ocupa o jumătate de zi.

Câteodată vântul bate cu violență de-a lungul Dunării, provocând valuri; deși vasul nostru era unul mare și frumos, partea din față a fost pentru două sau trei ore plină de apă. Primul sat prin care trecem după ce părăsim Baziaș este Golubac[3], pe malul drept, vizavi de castelul Golubac. Pe malul stâng este peștera țânțarilor[4], o peșteră, din care apar mulțimi de insecte veninoase care atacă și omoară multe din vitele care pasc de-a lungul Dunării; intrarea <în peșteră> a fost închisă de mai multe ori, dar ele găsesc o altă ieșire sau se află și în alte locuri.

Chiar mai jos de Drencova[5], încep primele Porți de Fier[6]; ele nu sunt nici mai mult nici mai puțin decât mici praguri formate din pietre pe tot parcursul albiei. Când nivelul fluviului este scăzut, pasagerii sunt obligați să treacă în bărci cu rame sau să meargă mai departe, pe uscat, până la Orșova; vapoarele cu aburi pot naviga, chiar dacă apa nu este prea adâncă cam tot timpul anului. Apoi trecem prin <Donji> Milanovac[7], un oraș modern, construit de Miloș[8]. De aici până la Orșova fluviul este superb. Înainte de a ajunge în acest oraș, în apropiere de Ogradena[9], pe malul stâng, se poate vedea o placă susținută de două basoreliefuri cu următoarele inscripții: „Imperator Caesar Trajanus. Germ. Pont. Maximus". I se spune Tabula Traiana și comemorează prima expediție <a împăratului> împotriva dacilor, <din anul> 103.

---

[1] Traducere după lucrarea *Ten months' tour în the East. Being a guide to all that is most worth seeing in Turkey in Europe, Greece, Asia Minor, Palestine, Egypt, and the Nile*, London, F. Bowyer Kitto, Bishopsgate Without, 1870, p. 33–44.

[2] *Basias or Busiach*, com. Socol, jud. Caraș-Severin.

[3] *Gouloubatz* (Colubac, Golubaci) oraș portuar, fostă fortăreață în Serbia.

[4] *Mückenhöhle*. În realitate este vorba despre muștele columbace, care atacau în roiuri animalele din zonă, provocându-le de cele mai multe ori moartea.

[5] *Drankova*, sat, com. Berzasca, jud. Caraș-Severin.

[6] *Portes de Fer*.

[7] *Milanovatz*, oraș in Serbia, fondat in secolul al XIX-lea, inițial pe Dunăre, dar din cauza inundațiilor frecvente a fost mutat în apropiere într-o zonă mai înaltă.

[8] Autorul se referă la Miloš Obrenović (1780–1860), prinț al Serbiei între anii 1815–1839 și 1858–1860.

[9] Sat din sudul Banatului, pe malul Dunării, inundat de apele lacului de acumulare Porțile de Fier; azi cartier al com. Eșelnița, jud. Mehedinți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Orşova

Este un oraş mic, dar de o anumită importanţă, după cum se prezintă oraşele în partea asta de lume. Există // un hotel de mărime mijlocie, *Regele Ungariei*[10], p. 35 unde călătorii îşi petrec adeseori noaptea, dar din experienţa mea <am văzut că> ei dormeau mai bine la bordul navelor, unde era mai confortabil şi nu erau victima sistemului de cazare. Astfel, puteai să-ţi petreci seara în cafeneaua hotelului, unde puteai să iei o cină bună, să joci biliard sau să stai, să fumezi şi să asculţi câţiva ţigani care cântă destul de bine; pe lângă asta, nu poţi fi înclinat să devii foarte critic sau greu de mulţumit în ceea ce priveşte calitatea muzicii într-un asemenea loc, un vechi adagio şi jumătate de pagină fiind mai bun decât nimic. Una dintre cele mai amuzante imagini ale oraşului este, în mod sigur, să vezi porcii plimbându-se prin toate locurile, făcându-şi mici diguri la fiecare colţ de stradă; apoi dintr-o dată unul dintre ei scoate un chiţăit, răsuceşte coada într-un cârlionţ aristocratic şi cu o săritură în aer, ca şi cum ar spune „priviţi agilitatea", dispare în alt colţ, pentru a purta o conversaţie cu alţi prieteni. Ei aleargă ca şi câinii în ţara noastră şi sunt foarte amuzanţi în momentele lor de nebunie[11], le priveşti giumbuşlucurile cu acelaşi interes deosebit cu care toată lumea se îndreaptă spre ţarcul maimuţelor dintr-o grădină zoologică.

Costumul femeilor este deosebit de drăguţ şi pitoresc. Acesta fiind ultimul oraş aflat sub stăpânire austriacă unde o să staţi, este recomandat să scăpaţi de toate bancnotele austriece. Orşova se află în apropierea a trei graniţe: Turcia, Austria şi Ţara Românească.

La Orşova schimbi vasul cu unul cu aburi cu fundul plat cu patru roţi cu zbaturi, foarte comod şi cu motoare mici de primă clasă; cazarea este făcută numai pe punte; intră puţină apă <pe fundul vasului>. După zece minute de la plecare, ajungi la cea de-a doua Poartă de Fier. Mai încolo primul lucru pe care îl vedem este o fortăreaţă turcească, pe o mică insulă; apoi micul râu // Cerna[12] care este p. 36 *graniţa dintre Ungaria şi Ţara Românească. Curând după asta, peisajul minunat pe* care l-am văzut dispare şi nu rămâne nimic decât nişte câmpii mari cât vezi cu ochii pe ambele maluri. Ajungem acum la Turnu Severin[13], care serveşte drept port al oraşului românesc Cerneţi[14]. În acest port, încă poţi vedea câteva urme ale faimosului pod construit de Traian[15] când a venit să cucerească Dacia, eveniment pe care Columna lui Traian din Roma îl comemorează; acolo este, de asemenea, şi un turn al lui Septimus Severus[16] şi alte vestigii <antice>. Populaţia românească de pe malurile Dunării este foarte murdară, cu indivizi cu aspect pitoresc; este foarte dificil să spui dacă aceştia sunt negri sau coşari, sau ambele, pentru că nu cred că ei

---

[10] *König von Ungarn.*
[11] *Moments de folies.*
[12] *Tserna.*
[13] *Tourne Severin.*
[14] *Tchernetz*, sat, com. Şimian, jud. Mehedinţi.
[15] Marcus Ulpius Nerva Traianus (53–117), împărat roman (98–117).
[16] Septimus Severus (Lucius Septimus Severus Augustus), împărat roman (193–211 d. Hr.).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

s-au spălat vreodată. Veşmintele lor sunt asemănătoare cu cele descrise ca fiind purtate de Robinson Crusoe; în realitate, s-ar putea ca imaginea să fie aproape de cea a unui naufragiat în timpul nopţii şi ajuns pe insula lui Juan Fernandez[17] (cea mai urâtă parte a ei), în mijlocul unei întregi populaţii a descendenţilor lui Alexander Selkirk[18]. De asemenea, soldaţii arată mai degrabă a ţărani decât a războinici, nota de plată a croitorului lor militar neajungând la o sumă mare. Este corect să spui că aceia pe care îi vedem de-a lungul Dunării şi în satele din interior sunt ceva mai mult decât nişte soldaţi[19] sau recruţi, dar în capitală, în Bucureşti, ei capătă o înfăţişare foarte respectabilă, mai ales ofiţerii care sunt bine îmbrăcaţi şi nişte adevăraţi domni, şi chiar mulţi dintre ei au fost trimişi pe cheltuiala guvernului la şcolile militare din Franţa.

Trecem aici pe alte vase, mari şi arătoase. Am auzit mai mulţi oameni vorbind de bine despre această linie de vapoare, dar din experienţa mea serviciul este detestabil şi cazarea proastă. Am avut un singur lighean în care toţi pasagerii se spălau; prosoape nu erau; un vin mizerabil; fiecare serviciu era foarte costisitor;
p. 37 în realitate, un sistem // de jefuire de la început până la sfârşit. Este adevărat că eu am fost după ce serviciul din timpul sezonului aglomerat se încheiase; aceasta este singura scuză pe care pot să o ofer. În orice caz, ei percepeau acelaşi tarif. Vasul a fost aglomerat, nici un loc nu era liber şi cred că noi ar fi trebuit să fim trataţi diferit. Prin urmare, i-aş recomanda oricui merge la Constantinopol, după ce sezonul navigaţiei pe Dunăre este închis, să meargă pe la Trieste[20], deoarece <drumul> nu ia foarte mult timp şi hotărât este mai confortabil.

La câteva ore de mers cu vaporul, mai jos de Turnu Severin, se află Calafat, locul de debarcare pentru oraşul românesc Craiova. În 1854, turcii i-au bătut pe ruşi lângă mlaştinile de la Calafat[21]. Nu departe în jos pe fluviu, vaporul opreşte la Vidin, un oraş în principal turcesc, aflat pe malul drept, cu o populaţie de aproximativ 20 000 <de locuitori>. Aici se află un număr mare de minarete[22], care cu aspectul lor cu adevărat oriental, impresionează călătorul ce este pentru prima dată în est. Austriecii au luat <oraşul> în 1689[23] şi în 1828[24]; el a rezistat în faţa atacului rusesc.

Atunci când ceaţa apare, lucru ce se întâmplă frecvent toamna şi iarna, vapoarele sunt obligate să se oprească şi să ancoreze oriunde, chiar şi în mijlocul albiei <fluviului>.

---

[17] Juan Fernandez, explorator spaniol, care a descoperit între anii 1563–1574, arhipeleagul ce-i poartă numele, situat în sud- estul Oceanului Pacific, în apropiere de Chile.

[18] Alexander Selkirk (1676–1721), marinar scoţian care a trăit patru ani pe o insulă din apropiere de Chile şi care a servit drept inspiraţie autorului Daniel Defoe pentru personajul Robinson Crusoe.

[19] *Militia.*

[20] Triste, oraş situat în nord-estul Italiei.

[21] Autorul se referă la bătălia de la Cetate, lângă Calafat, din timpul războiului Crimeii din decembrie 1863– ianuarie 1854 dintre trupele ruseşti şi cele otomane.

[22] Fals, autorul confundă turlele bisericilor ortodoxe cu minaretele unei moschei.

[23] Referire la scurta ocupare a Vidinului de către trupele austriece, care a avut loc după bătălia de la Niš (1689) din cadrul conflictului austro-otoman din 1683–1689, soldat cu pacea de la Karlowitz.

[24] Luptele au avut loc în toamna anului 1828 şi la începutul anului 1829 şi s-au desfăşurat în cadrul războiul ruso-turc din 1828–1829, încheiat cu pacea de la Adrianopol (1829).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Următorul sat de o oarecare importanţă este Palanca[25]; la patru sau cinci ore mai jos de acesta este micul oraş turcesc Nicopole[26] (oraşul victoriei), înfăţişând într-o frumoasă zi însorită, o privelişte foarte veselă, aşa cum era văzut de pe fluviu. În 1370[27], Baiazid[28] l-a învins pe Sigismund[29], împăratul Germaniei, într-o bătălie sângeroasă, iar Ioan cel fără de Frică[30] şi Filip d'Artois într-o alta, luând astfel oraşul. Ruşii au avut <oraşul> până în 1828[30bis].

Acum ajungem la Turnu Măgurele[31], Şistov[32], Zimnicea[33] şi Rusciuc[34]. Situate toate în josul fluviului, este o abundenţă de păsări sălbatice, milioane de raţe, un număr impresionant de gâşte şi pe alocuri, cârduri de lebede. //

[În continuare, călătorul descrie oraşul Ruse.]

Giurgiu[35]

<Portul> se află la aproape o jumătate de oră mai departe, în jos, pe malul opus al Dunării, cheiul de acostare, care funcţionează şi când apa este scăzută, fiind p. 39
la aproximativ o milă[36] şi jumătate <distanţă> de oraş. Este portul prin care toţi pasagerii şi mărfurile merg la sau de la Bucureşti. O birjă spre oraş costă de la şapte la doisprezece zwanzigers[37], în funcţie de cerere şi ofertă, dar este absolut necesar să te înţelegi asupra preţului înainte de a urca, astfel încât să se evite înşelătoria. Acolo sunt câteva hoteluri, cel mai bun fiind hotel *Belle-Vue*, aproape de aleea de promenadă, *Hôtel de Paris*, situat în piaţă, unde se găseşte un club la care călătorii ce stăteau în hotel puteau intra şi *Hôtel de Vienne*.

Populaţia numără aproximativ 15 000 <de locuitori>; străzile sunt largi şi bine organizate, dar pavate într-atât de prost, încât pe vreme ploioasă, băltoacele ameninţă adesea să inunde birja şi să te zdruncine de moarte. Înainte de a pleca

---

[25] Referire la asedierea cetăţii în timpul conflictului ruso-otoman din 1828–1829.

[26] *Nicopolis*, oraş în Bulgaria.

[27] Greşit, Baiazid nu era sultan otoman în 1370. Bătălia de la Nicopole, soldată cu victoria turcilor conduşi de Baiazid asupra aliaţilor, sub comanda lui Sigismund de Luxemburg, a avut loc la 25 septembrie 1396.

[28] *Bayézid*, Baiazid Fulgerul (1354–1403), sultan al Imperiului Otoman (1389–1402).

[29] Sigismund de Luxemburg (1368–1437) principe elector de Brandenburg, (1378–1388 şi 1411–1415), rege al Ungariei din 1387, rege al Bohemiei din 1419, rege al Germaniei din 1411 şi împărat romano-german (1433–1437).

[30] Ioan fără Frică (1371–1419), cunoscut şi ca Ioan de Valois şi Ioan de Burgundia a fost duce de Burgundia între anii 1404–1419.

[30bis] Fals Nicopole s-a aflat sub stăpânire turcească până la războiul ruso-turc din 1877–1878.

[31] *Tourne-Mogorello*.

[32] *Sistov*, oraş din Bulgaria.

[33] *Zimnitza*.

[34] *Roust- chouk*, oraş din Bulgaria.

[35] *Giurgevo*.

[36] O mila terestră= 1609,3 metri.

[37] Monedă austriacă de argint ce valora 20 de crăiţari. Din 1857, Austria a trecut la un sistem zecimal, potrivit căruia un gulden valora 100 de crăiţari, iar guldenul, ca monedă etalon, cântărea aproximativ 11,64 gr. de argint (echivalat cu o jumătate din talerul convenţional, moneda etalon după care, din 1754. au fost stabilite cursurile monedelor statelor germane, aflate încă în Sfântul Imperiu German).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spre Bucureşti, este necesar să mergi la biroul de pe chei şi să-ţi iei paşaportul vizat pentru călătoria din interiorul <ţării>. În 1854, ruşii au fost alungaţi de către Omer-Paşa[38]. Limba vorbită în general este româna, foarte plăcută la auz, semănând foarte mult la auz cu un dialect italian; a derivat din latină şi slavă. Oricine are cunoştinţe de latină şi italiană, poate căpăta destule <cunoştinţe> pentru a uşura călătoria şi pentru a înţelege esenţa a ceea ce s-a spus, în cele trei sau patru săptămâni. În toate saloanele şi în rândurile clasei educate, franceza este limba folosită; printre negustori vă puteţi descurca cu limba germană sau greaca modernă.

Un poştalion pleacă de la *Hôtel de Vienne* spre Bucureşti, dar este în general
p. 40 // plin de oameni ciudaţi, căci, *comme il faut*,[39] românii călătoresc întotdeauna în trăsuri ale poştei. Preţul unui bilet este de 16 franci: o trăsură care poate să ia patru <pasageri> şi care are patru cai mici, excelenţi, mergând la galop tot drumul, costă de la 35 la 40 de franci; totuşi, toate acestea se vor termina căci calea ferată cu siguranţă va ajunge şi la Bucureşti. Drumul parcurs cu poştalionul nu este foarte interesant, trecând printr-o câmpie foarte mare, la fel de netedă ca o masă de biliard. Distanţa este de 64 de kilometri şi durează şapte ore şi jumătate, incluzând popasul de o oră de la Călugăreni[40], un sat mare, dar împrăştiat. Singurul aspect interesant al drumului este să vezi starea de sărăcie înspăimântătoare a bieţilor ţărani, multe case fiind doar nişte gropi săpate în pământ, cu o deschizătură mică care serveşte fumului să iasă şi să intre, amestecat. Copiii sunt abia acoperiţi cu un fel de cămaşă de noapte, nici ei nici femeile nu poartă pantofi sau ciorapi, bietele lor picioare arătând cu totul afectate de frig. Iernile sunt foarte grele, <cu o temperatură> în medie de minus 15 grade Celsius. Totul arată o stare înspăimântătoare de sărăcie şi cu toate astea se spune că sunt mulţumiţi şi fericiţi. La Călugăreni poţi cina foarte bine la han. Aproape de acest sat a fost construită o capelă mică, pentru a marca locul în care, în anul 1595, Mihai Viteazul[41] cu <o armată> de 12 000 de români a ţinut în frâu o zi întreagă la 140 000 de turci, omorând un mare număr dintre aceştia şi retrăgându-se cu foarte puţine pierderi. Bucureştii sunt situaţi într-o depresiune şi se vede foarte bine din vârful dealului când te apropii. La bariera Şerban-Vodă[42], *paşaportul îţi este luat şi îţi este dat în* schimb un permis de intrare, dar în cazul meu, după ce am cerut în mod oficial şi am precizat că sunt un turist englez, paşaportul mi-a fost dat înapoi imediat.

Bucureşti[43]

p. 41 Capitala Ţării Româneşti, are o populaţie de aproximativ 250 000 <de locuitori>. Străzile sunt înguste, rareori casele au mai mult de două etaje şi, în general, unul este construit din lemn. Mai sunt multe de făcut până când să ajungă

[38] *Omer Paşa* (Mihajlo Latas, 1806–1871), general turc de origine croată, participant atât la reprimarea revoluţiei de la 1848, cât şi la războiul Crimeii, comandant al trupelor otomane de ocupaţie din Principate (1854).

[39] În text.

[40] *Kalougoureni*, sat, com., jud. Giurgiu.

[41] *Michel-le-Brave*.

[42] *Scherban-Voda*.

[43] *Bucharest*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

un oraş frumos; dar <autorităţile> fac minuni. Întregul oraş a fost pavat din nou, ceea ce a ieşit destul de prost; o companie engleză şi-a luat sarcina de a-l ilumina cu gaz[44]. Deşi acolo nu este nimic deosebit de văzut, amabilitatea şi politeţea faţă de străini a oamenilor din toate clasele sociale nu poate să lase decât cele mai plăcute amintiri acelora care poate şi-au sacrificat o parte din timpul lor pentru a face o excursie în capitala prinţului Carol[45]. În saloanele sale, găseşti limba franceză, vorbindu-se peste tot, obiceiuri şi toalete franţuzeşti, mobilă şi decoraţiuni franţuzeşti, <toate> arătând un nivel de bun-gust şi civilizaţie, cu totul neaşteptat într-un oraş din Est atât de izolat de restul lumii, puţini călători având probleme să se abată de la vechiul drum bătut al Constantinopolului. Oricum, pot spune sigur că cine acordă o săptămână explorării sale, cu siguranţă nu va regreta niciodată timpul pierdut. Aici nu sunt mai puţin de 127 de biserici; niciuna dintre ele deosebită, cu excepţia catedralei (greceşti)[46], care este mică şi foarte veche, cu interiorul mai degrabă cochet decorat. Camera Deputaţilor, cu locuri pentru 160 de deputaţi este o cameră confortabilă, aflată în partea opusă de catedrală; câteva discursuri foarte bune pot fi ascultate câteodată în română, care după cum am spus înainte, este o limbă foarte plăcută auzului. Camera Senatului este o cameră frumos aranjată, aflată în aceeaşi nouă clădire ca şi muzeul şi are 120 de scaune pentru membri. În muzeu există o colecţie zoologică mică, o sală a curiozităţilor şi o sută sau cam aşa ceva de reproduceri foarte proaste ale unor picturi. Palatul principelui este o clădire simplă // nu foarte mare sau neobişnuită, fiind situată în strada p. 42
Mogoşoaiei[47]. Aceasta este principala stradă şi pe ea sunt foarte multe magazine bune şi bine aprovizionate; cealaltă stradă comercială mare este Lipscani[48]. Birourile administraţiei sunt toate clădiri simple. Teatrul este foarte frumos[49], iar reprezentaţiile (Operei Italiene) de-a dreptul lăudabile. În anumite seri se joacă drame în limba naţională. Aici sunt două locuri de promenadă absolut

[44] Fals, compania a fost franceză. În 1857 Bucureşti a fost primul oraş din lume în care a fost introdusă iluminarea publică cu lămpi cu petrol. În 1870 guvernul român a concesionat iluminatul cu gaz aerian unei societăţi franceze (Société Générale d'Eclairage et Chauffage) care a construit Uzina de gaz de la Filaret. Inaugurată la 31 octombrie 1871, uzina asigura iluminatul stradal prin cele 785 de felinare cu gaz aerian.

[45] Numele complet al principelui şi apoi al regelui Carol I al României este Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914).

[46] Corect ortodoxe.

[47] *Mogochoi.* Podul Mogoşoaia, veche denumire a Căii Victoriei.

[48] *Lipskani.*

[49] Construcţia clădirii Teatrului Naţional din Bucureşti a început în 1848 şi a fost inaugurată în 1852. Construită în stil baroc în cea mai mare parte, clădirea avea la parter 338 locuri în stal, trei rânduri de loji, un foaier luxos cu scări de marmură de Carrara şi o mare galerie, unde aveau acces studenţii şi elevii, în mod gratuit. În primii doi ani de la deschidere, teatrul a fost luminat cu lumânări de seu, iar din 1854 s-a introdus iluminatul cu lămpi cu ulei de rapiţă. Mai târziu, teatrul a fost luminat cu gaz aerian şi apoi cu lumină electrică. Din 1875 a devenit Teatru Naţional, primul director fiind Alexandru Odobescu. Clădirea a fost distrusă de bombardamentul din 26 august 1944, aviaţia germană vizând Palatul Telefoanelor, aflat în imediata apropiere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fermecătoare, unul numit Cişmigiu[50], datorat prinţului Bibescu[51], care numai acum câţiva ani era doar o mlaştină nesănătoasă aflată în centrul oraşului şi acum este încântarea <tuturor> pierde-vară, doicilor şi copiilor; cealălalt este Şoseaua Mogoşoaiei[52], pe drumul spre Transilvania, la capătul străzii principale, acolo unde echipajele elegante (şi sunt destul de multe) se duc în fiecare după-amiază pentru plimbare. Birjele sunt excelente, birjarii îmbrăcaţi ca în Rusia. Un mic şi murdar râu numit Dâmboviţa[53] împarte oraşul în două. [...]

Acolo sunt mai multe cafenele şi cofetării bune. În est, lângă fiecare cofetărie este un fel de cafenea. Cea mai aristocratică este cu siguranţă Patiseria lui Fialovski[54], <aflată> în piaţă, pe partea cu teatrul. O altă cafenea bună, unde întotdeauna se adună o mulţime de funcţionari, este cea din Pasajul Român[55]. Restaurantele sunt bune, confortabile, dar scumpe. Cele mai bune sunt cele ale Hotelului Hugues[56] şi ale Hotelului Lazăr[57]. Peste tot în Est, produsele de patiserie şi cafeaua sunt excelente: te obişnuieşti rapid să bei zaţurile sau resturile, ceea ce este modul adecvat de a bea cafeaua turcească. Hotelurile sunt de calitate foarte slabă. Hotelul Hugues este poate cel mai bun, dar scump; Hotelul de France[58], ca şi
p. 43 cel dinainte, este // situat pe strada Mogoşoaiei; Hotelul Fieschi şi Hotelul Naţional sau Hanul Caracaş[59], sunt în aproapierea străzii Lipscani; Hotelul de Londres este pe strada Tirgu de Afară[60]. Hanul Caracaş este foarte potrivit pentru burlaci, dar nu este indicat pentru doamne. Este foarte ieftin, la aproape o treime din preţul <celorlalte>.

Pentru a te întoarce la Giurgiu, dacă o iei în jos spre hanuri unde te lasă trăsurile poştei, poţi să faci de multe ori o afacere pentru a te întoarce cu birja

---

[50] *Tscismedjiů.* Până la începutul anilor treizeci ai secolului al XIX-lea, pe locul celei mai vechi grădini publice din Bucureşti a fost o baltă. În 1830, din dispoziţiile generalului Pavel Kiselev, a fost desecată. La 16 iulie 1845, balta şi teritoriul învecinat au trecut în proprietatea Sfatului Orăşenesc. În 1847, domnitorul Gheorghe Bibescu a apelat la arhitectul peisagist Wilhelm Mayer, fost director al grădinilor imperiale din Viena, pentru a transforma terenul într-o grădină publică. Câţiva ani mai târziu, în 1852, a fost împrejmuită, s-au montat 100 de „canapele" (bănci) din lemn, iar în 1854 a avut loc inaugurarea oficială. Din 1883 pe lacul îngheţat se organizau concursuri de patinaj. Suprafaţa grădinii s-a mărit continuu prin cumpărarea de teren de către primăria capitalei, azi ajungând la 16 ha.

[51] Gheorghe Bibescu (1804–1873), domn al Ţării Româneşti (1843–1848).

[52] *Chausée Mogochoi.*

[53] *Dimbovitza.*

[54] Una dintre cele mai cunoscute cofetării ale Bucureştilor, înfiinţată de polonezul Fialkowski, venit în Ţara Românească în timpul războiului Crimeii. Cofetăria şi cafeneaua erau situate pe strada Cîmpineanu, în casa Tőrők.

[55] Pasaj acoperit din Bucureşti, construit în 1859 între stada Ion Cîmpineanu şi Calea Victoriei.

[56] Hotel „Huges", era situat pe Podul Mogoşoaiei (ulterior Calea Victoriei), în piaţa Teatrului National, fiind proprietatea francezului Donat Hugues.

[57] Hotelul era situat pe Calea Mogoşoaiei, care avea un bir la parter.

[58] Situat între Palatul CEC şi magazinul „Victoria", hotelul a purtat de-a lungul timpului mai multe denumiri: Hotel de France, Hotel Franţa, Hotel Lafayette, Hotelul Francez şi Hotel Victoria. A fost grav avariat la cutremurul din 1977, fiind demolat câţiva ani mai târziu.

[59] *Khan Karakatch.* Han situat la poalele dealului Mitropoliei. Înainte de 1881, purta numele de „Hanul lui Nemţoaica", doarece era ţinut în arendă de o nemţoiacă. După această dată, proprietarul lui a devenit Grigore Caracaş.

[60] *Tirgu- d'Afare*, veche denumire a Căii Moşilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

singur pentru 20 de franci, sau, dacă vrei să te alături celorlalți, pentru 10 franci de căciulă. Trebuie să-ți calculezi să ajungi la Giurgiu înainte de a se întuneca or nu poți să ajungi la Rusciuc în acea noapte, căci nimeni nu are voie să părăsească portul după lăsarea întunericului, ceea ce duce la o pierderea unei zile, pentru că trenul pleacă spre Varna dimineața foarte devreme.

Barcagiul îți va cere 10 franci pentru a te trece dincolo, dar dacă aștepți puțin, alți pasageri vor dori cu siguranță să treacă <fluviul> și, alăturându-vă, costul este mult mai mic. Câteodată, când barca este plină, poți trece și cu un zwanziger (aproximativ 8 d<ucați>). Timpul călătoriei este de la o oră până la o oră și jumătate. Înainte de a pleca, să te asiguri că pașaportul a fost vizat de Cancelarie[61], altfel autoritățile turcești te vor trimite înapoi.

Imediat ce ajungi pe teritoriul turcesc, vei fi asaltat până la refuz de oficiali, ca și de orice alt om, bărbat, femeie și copil cu care te întâlnești, cerând <cu toții> „bacșiș"[62] (care este echivalentul aproape pentru „pomană"; în realitate, înseamnă „dă-mi ceva, nu contează ce, atâta vreme cât poate fi transformat în bani sau poate fi folosit"). Chiar și copiii din brațe, aproape înainte ca ei să poată spune „mama" sunt învățați să strige în fața fiecărui străin care trece: „bacșiș", „bacșiș", și niciodată nu vei scăpa de această neplăcere până când nu urci la bordul vaporului, plătești ofițerului <de la bord>, îi dai bacșiș, ridică ancora și părăsește teritoriul turcesc pentru totdeauna. Trebuie să-ți vizezi pașaportul din nou, când vei primi // p
o mică bucată de hârtie cu ștampila imperială pusă deasupra. Trebuie să o prezinți când mergi în stația de cale ferată, fără ea nu îți va fi permis să pleci.

Prețul <biletului> de la Baziaș la Giurgiu este de 25 de florini[63] la clasa I; căci de la Ruse la Varna, pe o distanță de 140 de mile, clasa I este de 150 de piaștri[64] și clasa a II-a, 112 <piaștri>. Trenul pornește la ora 7,30 dimineața. Curând după ce pleci din stație, treci pe lângă câteva case de țară plăcute și prăvălii, construite de compania de cale ferată, pentru folosul său. Drumul trece printr-o regiune încântătoare, muntoasă și aparent bine cultivată. Satele sunt niște locuri foarte triste, dar populația este minunată și nu pare a fi atât de sărmană ca aceea din România.

[61] Organ administrativ numit Agie. Conform Regulamentul Organic, scopul acesteia era acela de a elibera „răvașe de drum" tuturor celor care doreau să părăsească țara și de a le controla pe ale celor care intrau în țară.

[62] *Backsheesh*.

[63] Monedă austriacă ce valora 60 de crăițari. Din 1857, un florin echivala cu 100 de crăițari.

[64] Monedă turcească de argint a cărei valoare a variat de-a lungul timpului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FRÉDÉRIC BÉCHARD

(1824–1898)

Scriitorul francez Frédéric Béchard se înscrie în seria călătorilor străini prin ţările române despre a cărui viaţă avem prea puţine date[1]. S-a născut la Nîmes (departamentul Gard, regiunea Languedoc-Roussillon) în 28 noiembrie 1824, în familia juristului şi omului politic Ferdinand Béchard. Studiile le-a făcut la Colegiul Henri IV şi s-a înscris în 1846 în baroul din Paris. În anii 1849 şi 1850 a îndeplinit funcţia de subprefect (la Lectoure, în sud, şi Montargis, în centrul Franţei), iar în 1877 pe aceea de prefect de Orne. Paralel cu activitatea administrativă, Frédéric Béchard şi-a dovedit talentul literar. Pe lângă lucrarea *De la Famille* (elaborată împreună cu Ed. Laboulaye, premiată de Academia din Gard, 1843), a scris piese de teatru (*Tribulations d'un grand homme*, comedie, 1847; *Déclassés*, comedie, 1856; *Passé d'une femme*, cu Ch. Lafont, dramă, 1859), romane şi nuvele (*Existences déclassés*, 1859; *Echappé de Paris*, 1862; *Jambe d'argent. Scènes de la Grande Chouannerie*, 1864; *Traqueurs de dot*, cu A. de Pontmartin, 1869; *La loi electorale*, 1873; *Les deux Lucien*, 1885). De asemenea, a fost şi un jurnalist activ, cu numeroase articole publicate în „L'Artiste", „Mode nouvelle", „La Patrie", „Revue de Paris" şi „Gazette de France".

În anul 1869 a întreprins un voiaj de plăcere în Orient, având ca ţintă Constantinopolul. A călătorit pe ruta Paris – Baden-Baden – München – Salzburg – Viena – Pesta şi de aici pe Dunăre până la Rusciuc, de unde a luat trenul spre Varna, apoi pe Marea Neagră până în capitala otomană (acelaşi traseu a fost urmat şi la întoarcere). A străbătut Germania, Austria, Ungaria, Serbia, România şi Bulgaria. Vreme de două luni (30 august – 26 octombrie) a trăit o experienţă nouă, care i s-a părut extraordinară. A ţinut un jurnal de călătorie, pe care a avut intenţia să-l publice în primăvara anului 1870 (*Avant-propos*-ul a fost scris în martie 1870). Volumul *De Paris à Constantinople. Notes de voyage* a apărut însă în 1872, posibil din cauza evenimentelor politice mai puţin favorabile activităţii culturale (Comuna din Paris şi războiul franco-prusac).

Frédéric Béchard ne avertizează de la început în *Avant-propos*, p. I–VII – că acest jurnal, scris pentru sine însuşi[2], „fără *parti-pris*, fără preocupări pentru publicitate", nu este altceva decât „o suită de observaţii eterogene, care nu au între ele altă legătură decât data la care au fost scrise. Zi de zi, cititorul meu va deveni tovarăşul meu de drum. Dacă reuşesc, fără efort, să-l fac să împărtăşească unele dintre impresiile mele, îmi voi fi atins scopul." Autorul este conştient că însemnările sale sunt „prea lacunare pentru a servi ca îndreptar călătorului care urmează acelaşi drum", dar consideră că ele „oferă totuşi, în varietatea şi incoerenţa lor, o imagine fidelă a voiajului în Orient pe Dunăre."

Observaţiile referitoare la români sunt făcute în zilele de 21 şi 22 septembrie 1869, în timpul călătoriei pe Dunăre, de la Baziaş la Rusciuc. Informaţiile sunt de ordin geografic, istoric şi politic şi au fost culese de autor fie înainte de a porni la drum, fie de la românii cu care a călătorit. Un loc important îl ocupă politica, pentru că, deşi jurnalul „nu este un studiu politic", el „lasă politicii locul pe care nu i-l poate refuza". Sursele sale nu au fost întotdeauna „de primă mână", dovadă că în note apar confuzii sau neclarităţi.

---

[1] G. Vapereau (coord.), *Dictionnaire universel des contemporains contenant toutes les personnes notables de la France et des pays étrangers*, Paris, 1880, p. 164; Pierre Larousse (coord.), *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle*, Paris, f.a., p. 463; *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts*, vol. V, Paris, f.a., p. 1107.

[2] „Văd, spun ceea ce văd şi ce efect are asupra mea ceea ce văd; nimic în plus". (p. VI).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FRÉDÉRIC BÉCHARD

De la Paris la Constantinopol. Note de călătorie[3]

21 septembrie <1869> p. 91

Noi pustietăți se derulează sub ochii mei la răsăritul soarelui. Mereu întinderea tristă, liniștită, biblică, cu herghelii care dispar ca nişte // umbre; ici-colo, p. 92 pierdute în spațiu, câteva căsuțe albe, în mijlocul curților verzi; în depărtare apărea din când în când câte un sat, izolat, ca un vapor ieşind din ocean la orizont; ici, doi sau trei plopi legănați de vânt; colo, Timişoara[4] şi vechile ei metereze pe care au crescut arbori, în mijlocul păşunilor pustii şi tăcute. În sfârşit, câmpul pare să se însufleţească şi să se înveselească; drumul şerpuieşte printre coline încărcate cu viță-de-vie, aurite de soarele răsărind. Încă puțin, iată Baziaşul[5].

Încetinit de apele scăzute, vaporul care vine de la Pesta nu a ajuns încă. Trebuie să-l aşteptăm. Câțiva călători intră în cârciumă; alții se aşează la poartă, pe bagajele îngrămădite pe pământ. Aceştia, cu ochii ațintiți la Dunăre, caută la orizont fumul vaporului aşteptat.

Duceți în pustietățile din Arabia pietroasă, pe vârfurile din Himalaya, ori în mijlocul arhipelagului indian un parizian de pe bulevardul Montmartre[6], el va întâlni şi aici, să nu vă îndoiți de asta, un tovarăş. După zece minute ne-am găsi acolo, în mijlocul acestei mulțimi de ruşi, englezi, nemți, turci, români, cinci sau şase vechi cunoştințe de la Paris, sporovăind despre prietenii noştri, despre obiceiurile noastre, ca şi cum am fi încă aşezați în fața cafenelei Riche[7] sau Tortoni[8]. //

În cele din urmă este semnalat <vasul> *Arhiducele Albert*. Iată-l apropiindu-se cu p. 93 viteză maximă, bătând apa cu cele două roți, învolburând-o într-un praf alb; face volta, acostează! Într-o clipită suntem îmbarcați.

Arhiducele Albert este un mic palat plutitor. Pe punte, câteva cabine mobilate cu un rafinament căutat; *al primo posto*[9] – căci italiana este limba uzitată de marina austriacă, chiar dacă ordinele trebuie date în limba națională – saloane amenajate cu un sentiment de confort pe care rareori îl întâlneşti în Germania, o sală de mese unde luxul serviciului anunță finețea bucătăriei. Tacâmurile au fost puse; luăm loc în jurul mesei, prezidată de excelentul căpitan Pellegrini.

---

[3] Traducere după *De Paris à Constantinople. Notes de voyage*, E. Dentu Éditeur, Paris, 1872.

[4] *Temeswar*.

[5] *Basiash*, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

[6] Arteră principală în Paris.

[7] Restaurant parizian fondat în 1785 de doamna cu acelaşi nume. A funcționat până în 1916, pe locul său funcționând apoi o bancă.

[8] Cafenea pariziană fondată în 1804, renumită în secolul al XIX-lea pentru produsele sale şi mai ales pentru variatele sorturi de înghețată. Aici îşi dădeau întâlnire politicieni, intelectuali, bancheri, literați şi călători străini. Astăzi clădirea în care a funcționat cafeneaua este sediul băncii BNP Paribas.

[9] La loc de cinste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Abia aşezaţi, abia desfăcute primele sticle de vin de Ungaria, roţile se pun în mişcare, vaporul se urneşte. Prin ferestrele salonului, prin care ne vine aerul răcoros al Dunării, vedem cele două maluri ale fluviului rămânând repede în urma noastră. Acum nu mai e cale de întors; încă putem să schimbăm de mai multe ori vaporul, trăsura, dar nu vom mai ajunge decât în apele Bosforului, în faţa Cornului de Aur. Vom trece de Porţile de Fier înainte de înserare. //

p. 94 În jurul nostru, pe o distanţă nemărginită, Dunărea. Largă ca un braţ de mare, ea se confundă la orizont cu cerul. Cu greu, din mijlocul fluviului, zărim pierdute departe, în ceaţă, şirurile de mori negre care se întind pe cele două maluri.

La Moldova <Veche>[10] facem escală pentru a schimba mijlocul de transport. Apele sunt prea scăzute pentru a permite *Arhiducelui Albert* să treacă în siguranţă cele cinci cataracte şi Porţile de Fier: talmeş-balmeş, ne îngrămădim pe două vase mici care ne aşteaptă pentru a se aventura peste brizanţi.

Aceste vapoare-jucării, a căror punte se află aproape de nivelul apei şi care îmi amintesc, prin proporţii, de cojile de nuci de pe Sena, sunt puse în mişcare de patru roţi şi două maşini, două miniaturi de maşini, atât de strălucitoare, atât de fin adaptate, cu o lucrătură atât de minuţioasă ca resorturile unui orologiu. Cu o construcţie foarte specială, ele sunt alcătuite din douăsprezece cutii alăturate una de alta şi fără comunicare între ele, în aşa fel încât, dacă un vârf de stâncă loveşte una, celelalte, rămase neatinse, se sustrag imersiunii şi se menţin pe linia de plutire.

Aceste precauţii ingenioase sunt de ajuns pentru a da o idee asupra
p. 95 pericolelor navigaţiei // în mijlocul acestor recifuri, al acestor curenţi şi al acestor vârtejuri cumplite.

Este dat semnalul de plecare; cele două *muşte* îşi iau zborul. Îngrijorat, cu ochii fixaţi cu îndărătnicie în depărtare, pe un punct invizibil pentru mine, un pilot special, secondat de două ajutoare, a pus stăpânire pe cârmă. Cele două vaporaşe taie apa cu viteza a două săgeţi.

Pe neaşteptate, decorul îşi schimbă aspectul. În faţa noastră, fluviul, cu o lăţime uimitoare până aici, se strânge brusc. El se precipită într-un fel de defileu pe care îl domină, la dreapta, o veche fortăreaţă în ruină. Golumbac[11], *Castelul Diavolului*, aşa se numeşte această citadelă de unde Iancu de Hunedoara[12] a făcut faţă legiunilor Semilunii revărsate în câmpiile ungare.

Printr-o inexplicabilă ciudăţenie, Dunărea, uşor navigabilă în partea unde albia sa este cea mai întinsă, devine înfricoşător de dificil de trecut chiar în locul unde pare că ar trebui să câştige în profunzime ceea ce pierde în lărgime. Apele sale dispar, în jurul cataractelor, în adâncimi necunoscute? Aceste stânci ascund subterane fără fund unde ele pier fără urmă? Mister al naturii pe care ştiinţa nu l-a elucidat încă.

p. 96 O linie de spumă albă semnalează // primii brizanţi. Pilotul îşi dublează atenţia; nu scapă din privire clocotirea valurilor de deasupra pietrelor ascunse. Sub

---

[10] *Moldova*, port la Dunăre, azi încorporat oraşului Moldova Nouă, jud. Caraş-Severin.

[11] *Colombatz*, cetate aparţinând azi orăşelului portuar Golumbacu/Golubac, pe malul drept al Dunării, în Serbia.

[12] *Jean Huniade* (?-1456), voievod al Transilvaniei (din 1441) şi guvernator al Ungariei (din 1446).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mâna sa puternică, nava, întorcându-se in jurul ei însăşi, sare ca un păstrăv sau alunecă ca o anghilă în mijlocul stâncilor subacvatice. Ura! Prima cataractă, Stânca[13], este învinsă...

În curând, micul oraş Drencova[14] depăşit, ne avântăm rând pe rând în defileurile presărate de roci gigantice sau acoperite de păduri: peisaje grandioase care amintesc de Rin, fără castele istorice şi satele sale vesele, dar cu o mai impozantă austeritate în solitudinea lor melancolică.

Între cele patru cataracte, *Sziryna*[15], Izlaz, Tachtalia şi Greben, Dunărea dă mai degrabă impresia unui lac agitat decât a unui fluviu. Am spune că apele sale fremătătoare nu mai au curs. Între rocile unde vin să se spargă, ele îşi iau iar avânt asemenea unei mări iritate în panaş de spumă sau se întredeschid în prăpăstii înfricoşătoare. Succesiv, sub ochiul vigilent al pilotului, sub mâna sa agilă şi viguroasă, depăşim toate obstacolele, evităm toate pericolele.

În dreapta noastră, pe malul sârbesc, urmele drumului lui Traian[16] ne apar distinct gravate în piatra // muntelui. Marea umbră a Imperiului Roman se întinde astfel peste p. 97
toată lumea veche. Dunărea, Ronul, Rinul amintesc în spirit temător de o asemenea putere, urmată de un asemenea neant, aceleaşi amintiri ale grandorii şi ale decadenţei.

În stânga noastră, pe malul unguresc[17], şerpuieşte drumul modern[18]. De fiecare parte a fluviului curg aceleaşi fire electrice, linii negre care brăzdează albastrul cerului. Imaginile cele mai disparate, contrastele cele mai frapante se află astfel pe acelaşi pământ: vulturul roman, crucea, semiluna, apoi crucea iarăşi şi în spatele ei Europa întreagă impunându-şi, definitiv de data aceasta, ştiinţa, industria, civilizaţia în faţa barbariei orientale şi a islamismului refulat împotriva originii sale.

Pe măsură ce ne apropiem de Orşova[19] peisajul creşte în continuare în maiestuozitate austeră. Munţii se acoperă cu o verdeaţă mai stufoasă. Pe versantul lor, mici cabane de lemn servesc drept adăpost păstorilor şi tăietorilor de lemne, singurii locuitori ai acestor pustietăţi. Pe malul fluviului zărim, câteva clipe, o barcă ancorată bine de o stâncă înnegrită de fum. Această stâncă serveşte în acelaşi timp şi de pat şi de cămin unui pescar solitar, care abia binevoieşte, când trecem, să ridice către noi o privire somnolentă şi tristă. // p. 98

Orşova este un mic oraş fără particularităţi, aşezat la graniţa austriacă. Un pic mai departe, la circa o jumătate de oră distanţă, se găsesc hotarele Transilvaniei şi ale României. Aproape în faţă, Serbia şi Bulgaria îşi au frontierele între Vidin[20] şi Radujevac[21]. Un mic râu, Timocul[22], le marchează punctul de separare.

---

[13] *Stenka.*

[14] *Drenkova*, sat, com. Berzasca, jud. Caraş-Severin.

[15] Neidentificată; posibil Stânca, amintită mai înainte, dar ortografiată *Stenka.*

[16] Drum militar roman în zona Cazanelor, început de împăratul Tiberiu (14–37) şi terminat de împăratul Traian (98–117) pentru a facilita transportul trupelor şi proviziilor în cea de-a doua campanie de cucerire a Daciei (105–106).

[17] Corect austro-ungar; astăzi românesc.

[18] Construit între 1834–1846.

[19] *Orsowa*, oraş, jud. Mehedinţi.

[20] *Widin*, oraş în Bulgaria.

[21] *Radoiawatz*, sat în Serbia.

[22] *Timock*, afluent pe dreapta al Dunării, situat în nord-estul Serbiei şi nord-vestul Bulgariei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lăsând Orşova în urma noastră, remarcăm în direcţia Mehadiei[23] o alee umbroasă, în capătul căreia se ridică un monument de piatră. Este locul în care prietenii lui Kossuth[24], părăsind Ungaria, aduc, după ultima înfrângere, coroana regală, locul unde ea a fost regăsită acum câţiva ani[25].

Această coroană este cea pe care papa Silvestru al II-lea[26] o trimisese lui Ştefan cel Sfânt[27], dându-i titlul de rege apostolic. Ea este ornată cu pietre preţioase şi cu două agrafe modelate, după cum spune legenda, de îngeri. Globul, ale cărui culori sunt un pic şterse, este al casei de Anjou[28]; sceptrul are forma unui buzdugan. O mantie regală, brodată cu aur, acoperită cu imagini ale apostolilor şi ale martirilor şi a cărei formă aminteşte de cea a unei mantii preoţeşti, completează comoara.

Un fel de cult superstiţios se leagă de aceste relicve în Ungaria. Iosif al II-lea[29],
p. 99 care le transportase în Viena, a trebuit, înainte de moartea sa, // să le restituie la Pojon[30]. În 1791 <adunarea> stărilor a decis că ele vor fi păstrate la Buda sub paza a doi nobili unguri aleşi de Dietă. Aici este locul unde insurgenţii din 1848–49 au pus stăpânire pe ele.

Fără ele, încoronarea, lipsită de orice efect moral asupra populaţiei, devenea imposibilă. Timp de mai mulţi ani, în mijlocul anxietăţii generale, coroana Sfântului Ştefan a fost obiectul unor căutări active şi fără rezultat. De-abia după ce a fost găsită, împăratul Franz Iosif a putut, *consensu populi*, să se încoroneze rege al Ungariei.

Marile Porţi de fier, unde am ajuns în sfârşit, sunt stânci pe care natura le-a aruncat de-a curmezişul fluviului, ca pentru a marca bariera care separă, în Europa, Orientul de Occident.

Pe malurile culoarului de temut, peisajul se intensifică cu o vigoare nouă. Munţii se înalţă, fluviul se retrage. În acest defileu, protejat împotriva soarelui de vârfurile reci care-l adăpostesc, domneşte o răcoare pătrunzătoare; întunericul coboară aici înaintea nopţii.

---

[23] *Méhadia*, sat, comună, jud. Caraş-Severin.

[24] Lajos Kossuth (1802–1894), unul dintre conducătorii revoluţiei de la 1848–1849 în Ungaria.

[25] Coroana a fost îngropată, în 1849, alături de celelalte însemne regale (mantia, sceptrul şi globul). Austriecii le-au găsit în 1853. Însemnele regale au fost folosite în 1867, la încoronarea lui Francisc Iosif şi ca rege al Ungariei (crearea statului dualist Austro-Ungaria).

[26] Gerbert d'Aurillac, primul francez devenit papă, sub numele Silvestru II (999–1003). A fost unul dintre cei mai mari învăţaţi ai timpului său, matematician şi filozof; lui i se atribuie reintroducerea abacului în Europa, construirea primei orgi hidraulice, a ceasului cu pendul şi a unor instrumente astronomice (luneta). Silvestru II este papa care i-a creştinat pe maghiari.

[27] Ştefan I cel Sfânt, primul rege creştin al Ungariei (997–1038), Vajk înainte de creştinare. În timpul domniei sale s-a adoptat creştinismul ca religie de stat, biserica ungară fiind subordonată papei (de altfel, papa Silvestru II l-a recunoscut ca rege în 1001); a fost canonizat în 1081.

[28] Dinastie ce a dat regii Ungariei din perioada 1308–1387.

[29] Iosif II de Habsburg (1741–1790), împărat al Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană (1765–1790) şi rege al Ungariei şi Boemiei (1780–1790).

[30] *Presbourg*, azi Bratislava, capitala Slovaciei. În timpul împărătesei Maria Tereza a Austriei (1740–1780) era cel mai mare oraş de pe teritoriul actual al Ungariei şi Slovaciei, centru cultural şi social.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În mijlocul fluviului, în centrul imenselor locuri de pescuit sturioni, o stâncă uriașă își înalță vârful amenințător. Când ne apropiem, un vultur, cocoțat pe creasta bolovanului, își ia ușor zborul său maiestuos, // se ridică în aer și trece planând pe p. 100
deasupra capetelor noastre. Câteva bărci eșuate dovedesc prezența capcanelor și iminența continuă a pericolului.

Acest fluviu încastrat îndeaproape între cele două maluri ale sale, aceste păduri proiectându-și scânteierile întunecate în valurile agitate ale Dunării, aceste stânci ieșind hidos din apă, ca monștrii care își așteaptă prada, oferă un spectacol sinistru și grandios. Emoția, printre noi, este sinceră, adâncă, mută.

Cataractele sunt apărarea naturală a Răsăritului contra Apusului, a Occidentului contra Orientului Europei, un bastion ridicat de providență și întreținut cu grijă de guvernele care au avut, rând pe rând, de apărat ieșirile defileului. Până acum, nici unul dintre ele nu a consimțit să arunce în aer aceste pietre. Într-adevăr, dacă acum nu fac decât să stingherească navigația, <cataractele> au asigurat aici mult timp securitatea. Ocrotite cum sunt de amintirea serviciilor pe care le-au adus în Evul Mediu și până în ultimele secole, s-a ezitat mereu înlesnirea, prin desființarea Porților de Fier, a trecerii pe care ele o opresc uneori și pe care o împiedică întotdeauna.

În sfârșit, astăzi, când <cataractele> au încetat să fie o barieră pentru tehnica perfecționată a războiului și // când nu mai sunt decât un obstacol pentru industrie, p. 101
se intenționează ocolirea lor printr-un canal lateral. Cheltuiala se va ridica la aproximativ 14 milioane <franci>. Austria, se zice la Viena și la Pesta, este hotărâtă să facă acest costisitor serviciu comerțului european.

În așteptare, navigația se întrerupe aici, în fiecare an, mai multe săptămâni. Chiar Compania imperială și regală a Dunării este obligată să-și transporte călătorii în trăsuri sau, mai degrabă, în căruțe, când vreme de două ceasuri, de la Turnu Severin la Orșova sau de la Turnu <Severin> la Drencova, când două zile întregi, cu prețul unei mari oboseli, de la Turnu <Severin> la Moldova<-Veche>.

Se înnoptează. La ieșirea din Porțile de Fier, vasele noastre acostează în portul de la Turnu Severin, o clădire destul de asemănătoare, prin măreția și proporțiile sale, cu cea pe care am părăsit-o la Moldova. Mai este nevoie să vă spun cu ce grabă ne-am năpustit aici, după această istovitoare traversare pe un bac pe jumătate scufundat și de-abia destul de larg pentru a ne încăpea pe toți? În vreme ce ne instalăm în elegantele noastre cabine, ofițerii de pe bordul nou deliberează și decid că vom petrece noaptea la ancoră.

Tot drumul, de la cataracta Stânca până la Porțile de Fier, am // observat p. 102
vestigiile vechilor porturi. Acestea sunt cele pe care genovezii, acești neobosiți și îndrăzneți armatori ai Evului Mediu, le-au construit în întreaga Europă pentru a facilita comerțul, ai cărui cei mai activi și mai bogați agenți erau pe vremea aceea.

Ruinele de la Turnu Severin oferă un aspect și amintesc de o arhitectură mai veche. Podul lui Traian[31] este o amintire romană, ca drumul îngust, tăiat în piatră,

[31] Construit de arhitectul Apolodor din Damasc în anii 103–105 la porunca împăratului Traian (98–117) pentru a facilita traversarea Dunării în cea de-a doua campanie de cucerire a Daciei (105–106).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care poartă același nume. Tot amintire romană, acest turn al lui Sever[32], căruia razele palide ale lunii îi desenează silueta sumbră, în mijlocul arborilor de care este înconjurat.

Ofițerii vaporului insistă să mă facă să cobor la țărm cu ei. Îi urmez peste câmp și batem la poarta unei case răzlețe. Ferestre întredeschise, o muzică patetică, care mi-o amintește pe cea a țiganilor unguri, ajunge până la noi. Sunt lăutarii români care fac să danseze, în acest han oropsit, câteva fete și câțiva băieți localnici.

Abia intrați, însoțitorii mei de bord scot din buzunare sticlele de vin de Champagne[33], pe care le-au adus cu ei. Muzicanți, dansatori și dansatoare se agită
p. 103 în jurul nostru, ne cinstesc într-o limbă // care mă uimește cu accentul său latin, dar al cărui sens îmi scapă, și curând aceste melodii melancolice, aceste dansuri languroase se reiau cu un nou avânt, într-un fel de beție somnolentă. Vreme de o oră, așezat, cu țigara între buze, pe o laviță de lemn, în această căsuță românească, prost luminată de o lampă cu ulei afumată, contemplu, meditând tăcut la îndepărtatele nopți pariziene, această scenă, mai puțin elegantă, dar mai pitorească, fără îndoială, decât supeurile de la marele Seize[34].

22 septembrie <1869>

Dis-de-dimineață ne reluăm drumul. Munții se îndepărtează de cele două maluri; s-ar zice că dispar în ceața care acoperă orizontul. În fața noastră se deschid din nou aceste câmpuri fără sfârșit, al căror spectacol monoton și impozant ni-l oferea Ungaria, de cealaltă parte a Porților de Fier: pustietăți cât vezi cu ochii, populate de iepe și de tauri în libertate, urmăriți de paznicii de cai, ca paznicii noștri din Camargue[35]; bivoli trântiți până la piept în apa stătută și stuful mlaștinilor; tufișuri rare de arbori răspândite ici și acolo în spațiu; colibe ale
p. 104 grănicerilor sau ale vameșilor; sentinele solitare, plimbându-se cu pași domoli // pe malul râpos; spălătorese și țărani români, cu cămășile lor lungi de pânză, cu broderie decupată pe margini, pantaloni albi largi, brâie de piele și veste cu nasturi de metal.

Pe malul stâng al Dunării, la poalele unei mici fortărețe, având mai degrabă aspectul unui corp de gardă decât al unei cetăți, câțiva soldați turci, ghemuiți pe iarbă la soare, trag nepăsător din pipă. Este fortul Ada-Kaleh[36], garnizoană musulmană rătăcită în mijlocul acestei țări libere. În retragerea lor definitivă spre

---

[32] Singurul rămas nedărâmat după cucerirea cetății Severinului și distrugerea ei de turci (1524). Turnul păstrează, ca si cetatea, amintirea numelui împăratului roman Lucius Septimius Severus (193–211), cel care a ridicat în anul 193 orașul la rang de *colonia* (conferea locuitorilor drepturi egale cu cetățenii Romei).

[33] Provincie istorică în nord-estul Franței, renumită pentru vinurile ei.

[34] Referire la *Le Paris Seize*, bistrou din Paris.

[35] Regiune mlăștinoasă în sudul Franței (Delta Ronului), cea mai mare deltă din Europa Occidentală, cu o suprafață de 930 km².

[36] *Ada-Kalé*, fostă insulă pe Dunăre, acoperită de apele lacului de acumulare ale hidrocentralei Porțile de Fier în 1970. Fortăreața de pe insulă a fost construită de austrieci în 1689. Insula, și deci și fortăreața, a fost stăpânită alternativ de austrieci și turci până după Primul Război Mondial, când a revenit României.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Orient, turcii au păstrat această cazarmă imposibil de apărat, ca amintire a vechii lor dominații, ca speranță, sau amenințare poate, a unei întoarceri imposibile spre țările creștine. Orgoliul cuceritorului a vrut să păstreze imaginea suveranității de la care a fost forțat să abdice; constrâns să abandoneze pentru totdeauna țara unde a fost stăpân, a vrut să-și dea cel puțin dezamăgitoarea consolare de a lăsa aici să fâlfâie încă o vreme steagul său.

Acestui prim tablou al Orientului îi urmează curând un altul, mai larg, cu o culoare mai vie.

În fața Calafatului[37], cunoscut prin înfrângerea ruşilor, iată Vidinul. [Descrierea unei piațete de lângă port, vizibilă de pe vapor.] p. 105

[...] După Vidin, noi pustietăți, mai întinse încă și mai triste. Corbii, rațele, nagâții, gâștele sălbatice înnegresc solul nisipos al ostroavelor // Dunării. La p. 106 apropierea noastră, miriade de cormorani, pe care îi salutăm cu o salvă de focuri mai mult zgomotoasă decât mortală, își iau zborul ca vântul; stoluri lungi de pelicani mari, cu zbor greoi, se leagănă în aer în fâșii albe și negre; pe pământul tare, doar câteva oi și câțiva cai, rătăcind în libertate pe câmp, populează pustietatea sumbră a acestor întinderi mlăștinoase.

Toți călătorii au urcat pe punte. Unii se plimbă discutând, împărțiți în grupuri mici; alții s-au așezat în cerc pe scaune, divane, balansoare.

Nemți, englezi, francezi, greci, italieni, turci, Europa este reprezentată pe <vasul> *Arhiducele Albert* prin naționalitățile sale cele mai diverse. Totuși românii sunt cu mult pasagerii cei mai numeroși. Toamna aduce înapoi la Iași și la București pe toți locuitorii lor care s-au îndepărtat în primăvară pentru a colinda Europa. În fiecare an, în același timp, vapoarele care fac traseul de la Pesta la Marea Neagră se populează astfel cu români redobândindu-și țara.

Ei nu se îndoiesc de nimic, acești gasconi ai Dunării, nici măcar de naționalitatea română! Abia eliberați ieri, acest uimitor mic popor pozează deja în cuceritor.

– Noi suntem nepoții romanilor, // strigă cu mândrie, drapându-se în mantaua p. 107 sa *à la Talma*[38], un tânăr care datorează titlul său de prinț strămoșului său, domnitor al Țării Românești, adică înalt slujbaș al sultanului.

Titlul de principat nu mai este de ajuns acestei provincii a sultanului; ea aspiră la cel de regat și guvernul său intervine în acest moment pe lângă toate cabinetele Europei pentru a obține <aprobarea> ca principele Carol să ia titlul de rege.

În granițele strâmte ale României, ei reprimă, acești romani pentru care Garona[39] are aerul de a fi fost Tibru[40], și revendică – totdeauna, bineînțeles, în numele principiului naționalității – anexarea Transilvaniei și a Basarabiei la teritoriul lor. Ungaria știe și supraveghează intențiile lor asupra Banatului. În ce privește Rusia, ea este cu atât mai bine avertizată, cu cât ei înșiși au avut grijă, deja

---

[37] *Kalafat*, oraș, jud. Dolj.

[38] Pelerină, numită în limba română și *talmă*, după numele actorului francez François-Joseph Talma (1763–1826).

[39] Garonne, fluviu în sud-estul Franței, care izvorăște din Munții Pirinei și se varsă în Oceanul Atlantic, în golful Biscaia, prin estuarul Gironde.

[40] Tibru (Tevere în italiană), fluviu care străbate Roma.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de doi ani, să îi facă cunoscute proiectele secrete ale politicii lor, cerându-i oficial, cu un aplomb eroico-comic, cedarea Basarabiei.

Dacă ar trebui să judecăm asta prin prisma numărului de deputaţi, senatori, miniştri, prefecţi, foşti caimacami, fii sau nepoţi de domnitori care umplu vaporul, fiecare persoană din România este nobil şi slujbaş. //

p. 108 Cea mai mare parte a acestor domni vorbesc franceza corect. De fapt, tinerii români aparţinând clasei de sus, aproape toţi, şi-au făcut educaţia la Paris. Cele mai ilustre familii ale ţării, Ştirbei, Bibescu, Ghica, sunt oarecum naturalizate franceze; ele îşi au capul şi principala rezidenţă printre noi; chiar armata noastră numără pe câţiva dintre copiii lor printre cei mai buni ofiţeri ai săi. În rândul acestei părţi a populaţiei toate simpatiile sunt de partea noastră; în popor, care nu ne cunoaşte şi care atribuie influenţei şi eforturilor ruşilor, pe care i-a văzut singuri în acţiune contra turcilor, cucerirea independenţei sale, se manifestă, din contră, o vizibilă aplecare spre Rusia.

În ciuda afinităţilor religioase ale elementului românesc şi ale celui rusesc, administraţia noastră este cea pe care principatele au luat-o ca model. Constituţia lor este copiată întocmai după a noastră. Senat, camera deputaţilor, prefecturi, centralizarea birocraţiei, ei au împrumutat de la noi toate legile şi împărţirea noastră administrativă. Pentru a completa similitudinea, ei au dorit să-şi ofere până şi luxul revoluţiilor noastre şi al loviturilor noastre de stat.

Cu forme moderate, dependenţa personală exista încă în România acum
p. 109 câţiva ani. // Ţăranul aparţinea pământului, adică datora un anumit număr de zile de muncă proprietarului moşiei pe care era stabilit, îndeosebi nu putea să treacă de la un stăpân la altul fără să îndeplinească anumite formalităţi şi fără să achite anumite drepturi definite de lege sau doar impuse de uzanţă. Evident, corectând în acel moment o legislaţie perimată, colonelul Cuza[41] a dat dovadă de civilizaţie şi omenie. Greşeala sa este de a-şi fi discreditat opera, înlocuind, în împlinirea obiectivului său, justiţia cu arbitrarul şi folosind mijloace care trădează prea mult o imitaţie stângace a lui Brumar[42] şi decembrie[43].

Decretul lui Cuza acordă fiecărui ţăran care posedă 4 boi şi o vacă 11 pogoane din proprietatea unde îşi are căminul (un pogon înseamnă ½ de hectar). El dă 7,50 <pogoane> celor care posedă o vacă şi doi boi; 3,50 <pogoane> plus loc de casă, valorând în jur de 0,25 pogoane, celui care are doar o vacă. Văduva fără avere păstrează proprietatea micului ocol pe care îl ocupă.

Cum pământul este insuficient pentru a asigura ţăranilor care îl locuiesc o repartiţie bazată pe cifrele pe care tocmai le-am indicat, ei trebuie să împartă între ei cele două treimi, ape şi păduri defalcate. Despăgubirea datorată de ţăran //
p. 110 proprietarului astfel deposedat este de 133 de piaştri[44] pentru prima categorie,

---

[41] Alexandru Ioan Cuza (1820–1873), domn al Principatelor Unite/României (1859–1866); referire la *Legea rurală* sancţionată şi promulgată în 14 august 1864.

[42] Trimitere la revoluţia franceză – 18 brumar 1799 este data loviturii de stat a lui Napoleon (brumar era a doua lună a calendarului republican, între 23 octombrie şi 21 noiembrie).

[43] Trimitere la 2 decembrie 1804, data încoronării lui Napoleon ca împărat al francezilor.

[44] Monedă turcească din argint, cu valoare variabilă, care a circulat în Principatele române în secolele XVII–XIX.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

100,50 pentru a doua, 71,50 pentru a treia, plătibili pe parcursul a 15 ani, la finalul cărora datoria este amortizată.

O revoluție răspunde mereu, într-un timp determinat, unei lovituri de stat.

Prințul Cuza, deposedat, locuiește astăzi în Viena; acolo are răgaz să mediteze în voie, cu ochii spre Paris, la fabula broaștei care vrea să devină la fel de mare ca boul. Totodată, el păstrează încă destul de mulți partizani în principate, mai ales în Moldova. Ar putea foarte bine să facă să fie ales deputat[45] și, odată în Cameră, să-l stânjenească mult pe principele Carol[46].

Cât despre o nouă revoluție în favoarea sa, asta mi se pare complicat. Amorul propriu românesc este prea flatat să aibă ca suveran un prinț de rasă regală, ca să se resemneze vreodată cu vechiul colonel. Prinții de sânge sunt din lemnul din care se fac regii. Or, visul de aur, dorința cea mai scumpă, cea mai arzătoare năzuință a României este să se vadă înălțată la rangul de regat.

La fel ca în Ungaria, în Principatele Unite partidele răspund mai puțin exigențelor spiritului național și intereselor locale decât acestei nevoi de a-i imita pe cei mari, care // la cei mici, popoare sau oameni, este cea mai clasică expresie a p. 111
vanității.

România copiază Franța în formulele sale de opoziție, ca și în administrație și mode. Această țară, de-abia deschisă civilizației, de-abia debarasată de robie și rămasă mereu tributară Turciei, democraților săi, radicalilor săi, socialiștilor săi!

Tinerii români care și-au făcut educația la Paris aduc la București trăncăneala politică a bulevardelor noastre sau a cartierului latin, cu acea tendință de a exagera pe care o regăsim la toți provincialii care vor să arunce cu praf în ochii compatrioților lor. Sistemele cele mai avansate ale socialismului modern își au adepții la București și, mai ales, la Iași. Domnul Brătianu[47] însuși nu este decât o reflectare.

Aceste teorii nu înseamnă absolut nimic la un popor a cărui educație politică este de-abia egală cu a noastră la sfârșit de secol XVI. Doar că, sub aceste forme de neînțeles pentru țăranii României, se adăpostește spiritul revoluției, care nu poate fi, în aceste țări pe jumătate barbare, decât spiritul distrugerii. Slujbași ei înșiși, revoluționarii principatelor ar rămâne neputincioși, în ciuda formidabilei organizări, în fața elementului conservator care domină în aceste // ținuturi obișnuite cu p. 112
dependența. Speranța lor e în noi. Își țin ochii ațintiți asupra Parisului, așteptând ca o revoluție triumfătoare să dea acolo semnalul revoluției universale.

Mai mult, chestiunea internă în România nu este marea chestiune politică. Pe puntea vasului, în mijlocul unui cerc atent, cu respect, un nobil bătrân, sub aparența sa puțin rustică, explică ce rol revine, după el, țărilor române în conflictul care se pregătește în Orient și a cărei contralovitură nu poate să nu se facă simțită până la

---

[45] La alegerile parlamentare parțiale din ianuarie 1870, Alexandru Ioan Cuza, aflat în exil, a fost ales deputat de Mehedinți, fiind susținut de grupările liberale. Demnitatea a fost refuzată de fostul domnitor al României.

[46] Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), principe (de la 10 mai 1866), apoi rege al României (1881–1914).

[47] Trimitere la Ion C. Brătianu (1821–1891), personalitate marcantă a politicii românești (până la trecerea lui Béchard în 1869, participant la revoluția din 1848–1849 și la Unirea Principatelor în 1859), cu rol decisiv în aducerea lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României (1866).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

limitele cele mai occidentale ale Europei. Este un personaj important al țării, un fost membru al vestitei caimăcămii[48] din trei.

– Așa cum altădată pe malul Rinului, Confederația germanică, putere esențial inertă și defensivă, a avut ca misiune menținerea echilibrului european, așa și acum, spune el, ar fi necesară organizarea pe malurile Dunării a unei confederații chemate să servească o zi ca meterez de apărare a Europei împotriva Rusiei.

„Niciuna dintre micile națiuni care separă Austria de Turcia nu este în stare să reziste prin ea însăși. Părăsite, doar cu propriile resurse, ele vor fi toate antrenate
p. 113 în mișcarea de gravitație a sateliților // slavi către planeta moscovită. Unite între ele, fără să renunțe pentru aceasta la independența individuală, ar lua, din contră, din orgoliul autonomiei lor și din siguranța unei solidarități eficiente, voința și forța de a rezista atracției. Serbia și Muntenegru ar găsi aici, cu garantarea naționalității lor, un motiv și un mijloc de a se sustrage protecției Rusiei, căreia cele două populații se alipesc îndeosebi din amintirea vechii servituți și din credința unei noi aserviri.

Confederația danubiană este una dintre ideile preferate ale lui Kossuth. El nu a reușit să o facă acceptată în Ungaria, a cărei mândrie nu se supune, cu nici un preț, nici unei asimilări cu popoarele vecine. Astăzi, dat fiind înaintarea neîntreruptă a Rusiei după luarea Sevastopolului[49], pericolul este atât de apăsător și de vizibil, că orgoliul unguresc ar opune, fără îndoială, mai puțină rezistență, mai ales dacă Confederația ar fi pusă sub înaltul protectorat al coroanei Sf<ântului> Ștefan."

Aceste discuții ne-au antrenat până seara. Se lasă noaptea – o noapte întunecoasă, rece, cu fulgere, ploaie și tunete. Echinocțiul își face simțită
p. 114 apropierea. Navigăm în mijlocul furtunii și al tenebrelor. //

Spre miezul nopții căpitanul se întreabă dacă să continue mersul printre nisipurile mișcătoare ale căror continue deplasări scapă pilotului. Pasagerii ruși, care strigă că ar pierde la Galați[50] pachebotul pentru Odessa[51], îi ordonă, cu regulamentul în mână, să continue drumul.

În picioare pe punte, în fața portavocei, ud leoarcă în vijelie, dârdâind în vânt, căpitanul Pellegrini dirijează el însuși înaintarea vaporului. Mulțumită experienței, vigilenței și preciziei comenzilor sale, numai o dată, o singură dată, am alunecat și am scrâșnit pe nisip. În sfârșit, spre orele 3 ale dimineții, prin noaptea neagră, un vânt cumplit și o ploaie puternică, am debarcat la Rusciuc.

[Béchard descrie apoi drumul pe calea ferată până la Varna și, cu vaporul, pe mare, până la Constantinopol.]

---

[48] Posibilă confuzie cu locotenența domnească (11 februarie–8 aprilie 1866), formată din Nicolae Golescu (1810–1877), Lascăr Catargiu (1823–1899) și Nicolae Haralambie (1835–1908). Nicolae Golescu era cel mai în vârstă dintre aceștia și ar fi putut fi personajul despre care vorbește Frédéric Béchard.

[49] În timpul războiului Crimeii (1853–1856), aliații (Anglia, Franța, Regatul Sardiniei) au cucerit Sevastopolul după un an de asediu (septembrie 1854–octombrie 1855).

[50] *Galatz*.

[51] Astăzi oraș în Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ILUSTRAȚII

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, fotografie de C. P. Szathmari, 1869, Biblioteca Academiei Române (în continuare B.A.R.).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, fotografie de C. P. Szathmari, 1866, B.A.R.

Principesa Elisabeta în toaletă de ceremonie, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Principesa Elisabeta, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Fotografia de logodnă: principesa Elisabeta, principele Carol, principesa Maria de Wied şi principele Wilhelm de Wied (fratele principesei Elisabeta), 1869, Neuwied, fotograf necunoscut, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul doctor Carol Davila, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Generalul Ioan Emanoil Florescu, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Radu Rosetti, fotografie de Ludwig Angerer, Viena, B.A.R.

Prințul Grigore Suțu, fotografie de Franz Mandy, Bucureşti, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Irina Suțu în costum de bal, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ulysse de Marsillac, fotografie de C. P. Szathmari, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești.

Generalul Gheorghe Magheru, fotografie de Franz Duschek, colecția A.S. Ionescu.

Carol Pop de Szathmari, autoportret, B.A.R.

Matei Millo, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Matei Millo în rolul Mama Angheluşa, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Matei Millo în rolul Herşcu Boccegiul, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Matei Millo în rolul Chera Nastassie, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

Matei Millo în rolul Dascălul Găitan, fotografie de C. P. Szathmari, colecţia A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vasile Alecsandri, fotografie
de C. P. Szathmari, B.A.R.

Mihail Pascaly, fotografie de C. P. Szathmari,
B.A.R.

Alexandru Flechtenmacher, fotograf
necunoscut, B.A.R.

V. A Urechia, fotografie de Franz Duschek,
B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lascăr Catargiu, fotografie de Bernhard Brand et Josef Eder, Iași, colecția A.S. Ionescu.

Titu Maiorescu în uniformă de agent diplomatic la Berlin, fotografie de Carl Suck, Berlin, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ion C. Brătianu, fotografie de C. P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Țarul Alexandru II, marele duce Alexandru, moștenitorul tronului și marele duce Vladimir,
în „L'Illustration" No. 1267/8 Juin 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Kaiserul Wilhelm I în costum de încoronare, în „L'Illustration" No. 1479/1 Juillet 1871.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

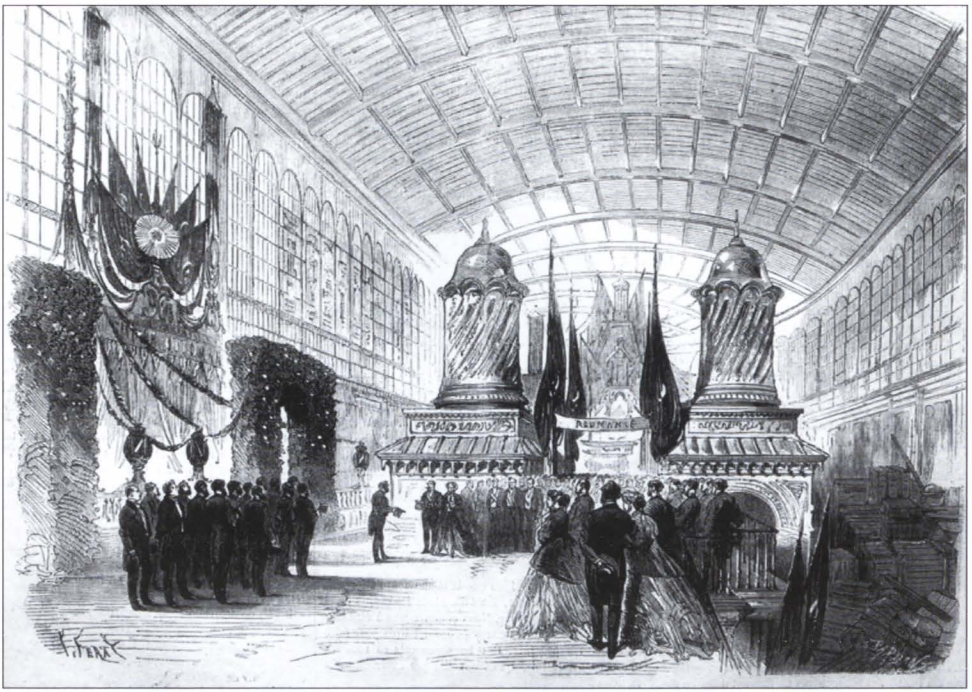

Împăratul Napoleon III, fotografie de Disdéri et Co., Paris, B.A.R.

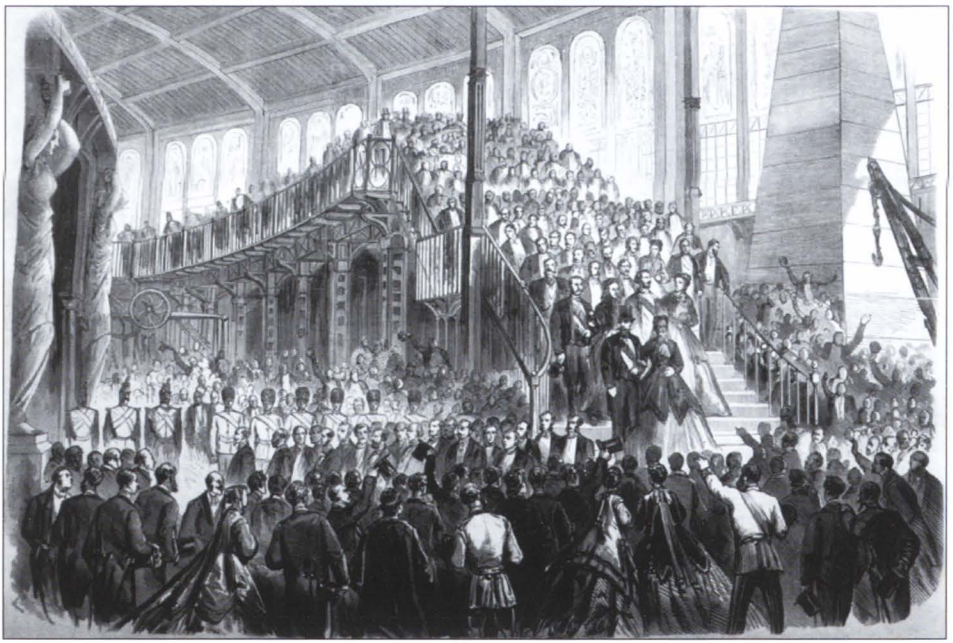

Kaiserul Franz Joseph, fotografie de Ludwig Angerer, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Inaugurarea Expoziției Universale de la Paris în prezența familiei imperiale a Franței; evenimentul s-a desfășurat în fața secțiunii otomane unde se afla inclus standul românesc, 1 aprilie 1867, în „Le Monde Illustré" No. 522/13 Avril 1867.

Inaugurarea Expoziției Universale – împăratul și împărăteasa părăsind sectorul englezesc după ce au străbătut Galeria Mașinilor, în „L'Illustration" No. 1258/6 Avril 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

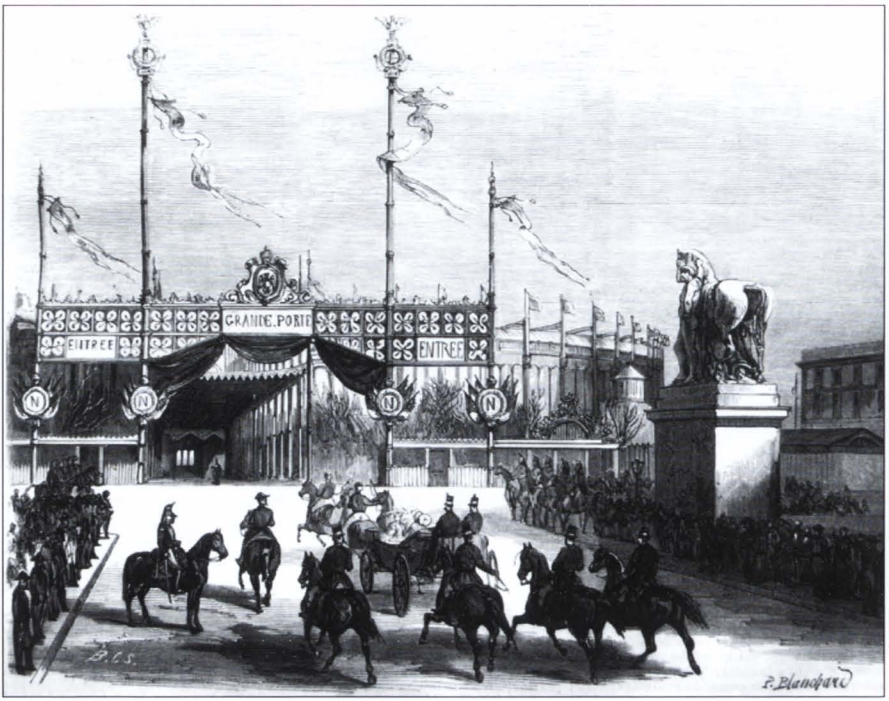

Expoziția Universală de la Paris, pavilionul Ismului de Suez; în plan secund se vede biserica românească executată după planurile arhitectului Ambroise Baudry, în „L'Illustration" No. 1275/3 Août 1867.

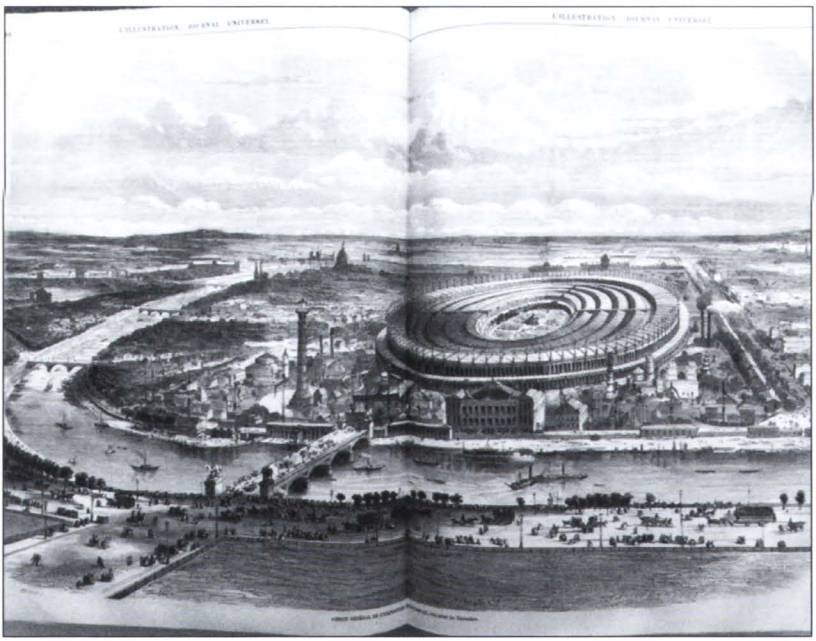

Biserica românească edificată la Expoziția Universală de la Paris după planurile arhitectului Ambroise Baudry, în „Le Monde Illustré" No. 526/11 Mai 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

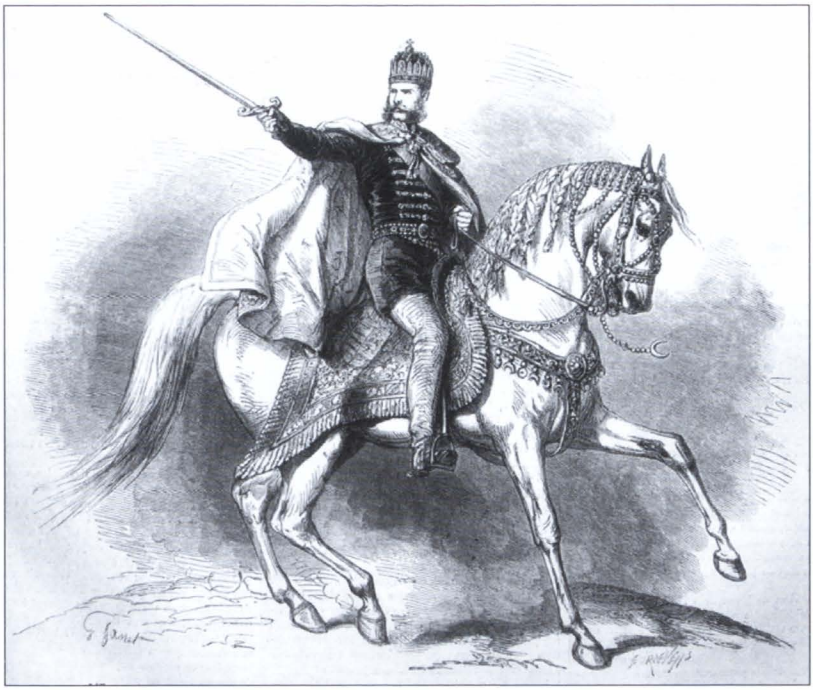

Inaugurarea Expoziției Universale – sosirea împăratului la intrarea principală de pe Quai d'Orsay, în „L'Illustration" No. 1258/6 Avril 1867.

Vedere generală a Expoziției Universale luată de la Trocadéro, în „L'Illustration" No. 1258/6 Avril 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Franz Joseph în costum de încoronare ca rege al Ungariei, în „Le Monde Illustré”
No. 532/22 Juin 1867.

Intrarea împăratului Austriei la Buda, după o schiță de Petrowics, în „L’Illustration”
No. 1257/30 Mars 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mareşalul MacMahon, duce de Magenta, după o fotografie de Meyer et Pierson, în „L'Illustration" No. 851/18 Juin 1859.

Principele Friedrich Wilhelm Ludwig de Hohenzollern, viitorul Kaiser Wilhelm I, în „Illustrirte Zeitung" Nr. 570/3 Juni 1854.

Petrecerea regilor – souvenir din 1871, desen de Janet Lange, în „L'Illustration" No. 1506/6 Janvier 1872.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Franța semnând preliminariile unui tratat de pace, autor necunoscut, în „L'Illustration" No. 1463/11 Mars 1870.

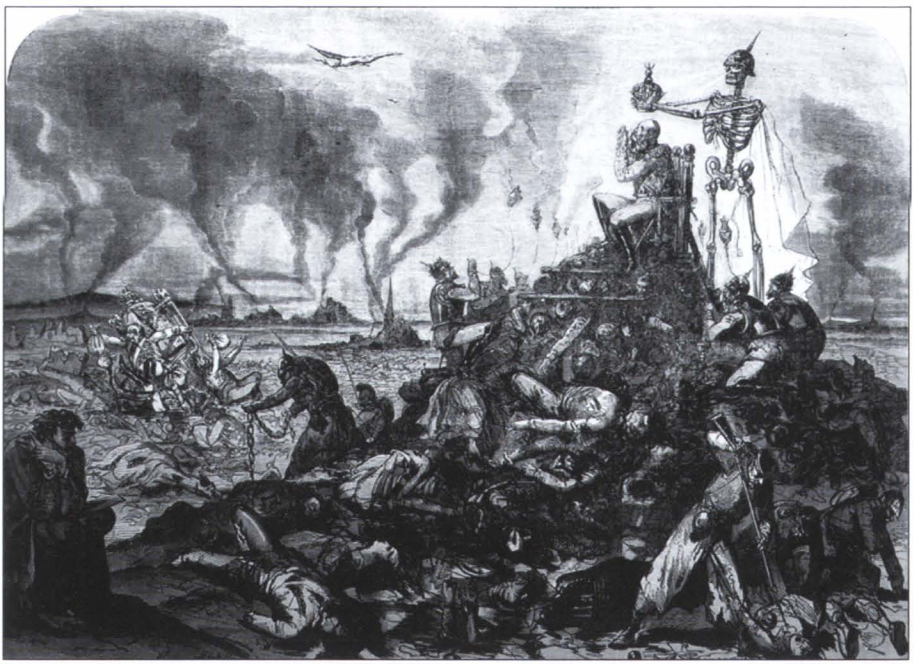

Pacea semnată!!! Franța strigă răzbunare, reproducere fotografică de E. Neurdein, Paris, după o compoziție de propagandă, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Învingătorii noştri – tipuri caricaturale de militari germani, autor necunoscut, în „L'Illustration" No. 1486/19 Août 1871.

Cum se prăbuşeşte un tron – cum se înalţă un tron, desen de Bertall, în „L'Illustration" No. 1454/7 Janvier 1871.

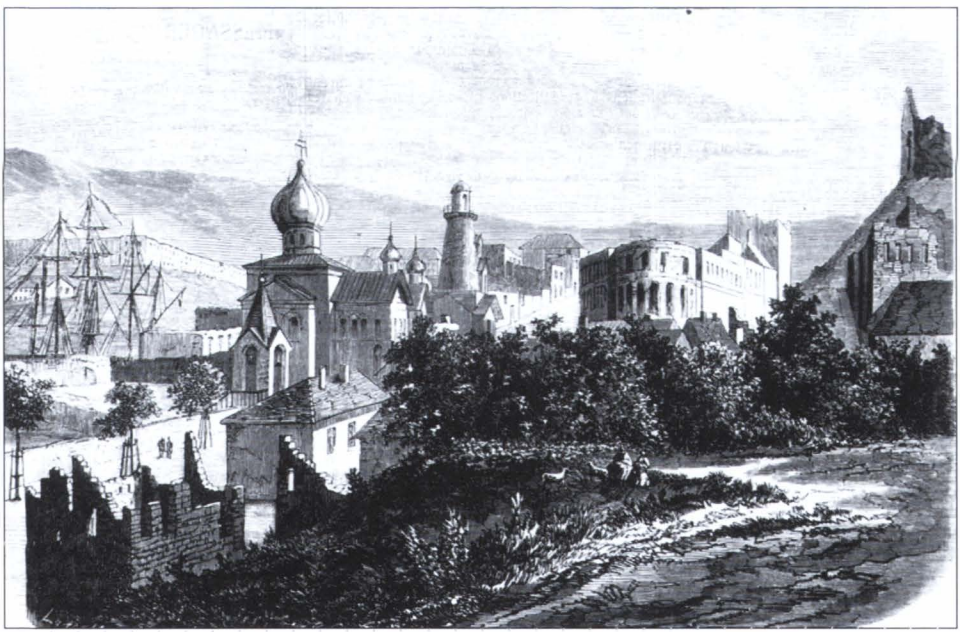
https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sultanul Abdul Aziz, în „L'Illustration" No. 1011/12 Juillet 1862.

Omer Paşa, în „L'Illustration" No. 1028/8 Novembre 1862.

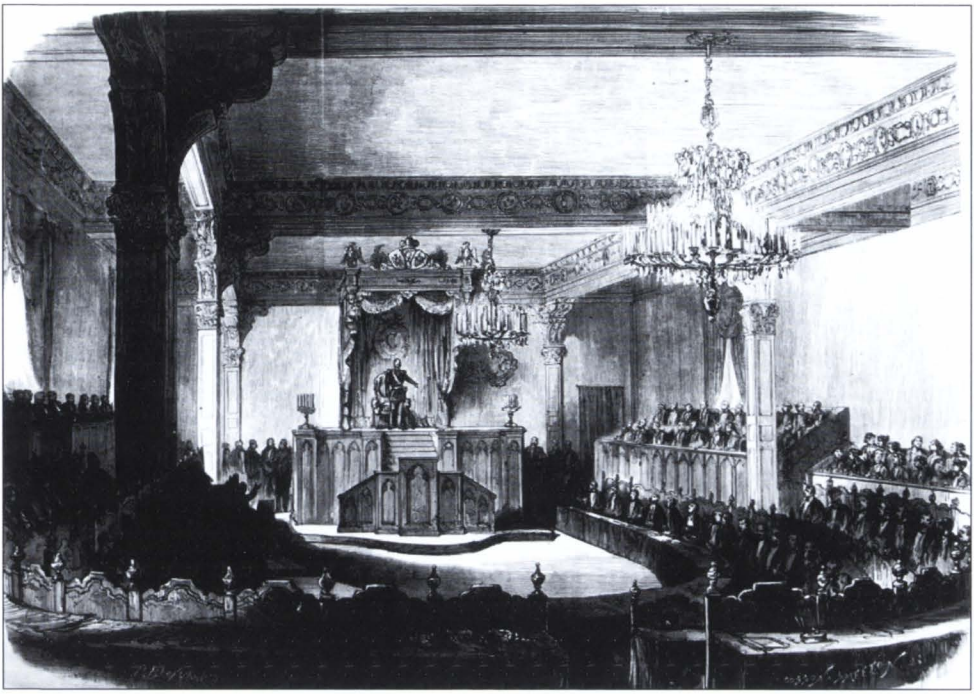
Ruinele Sevastopolului – mamelonul Malakoff şi catedrala în starea actuală, după o schiţă de contele W. de Rottermund, în „L'Illustration" No. 1261/27 Avril 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

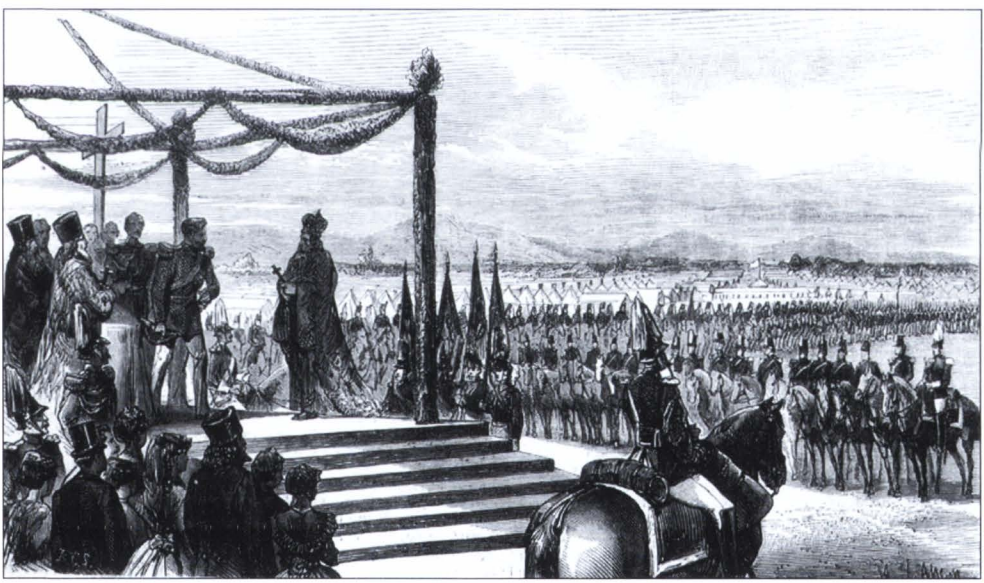

Domnitorul Carol I, cromolitografie de Emil Volkers, 1869, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Deschiderea Camerelor Principatelor Române, în „L'Illustration" No. 1245/5 Janvier 1867.

Principele Carol al României pune fundația unei capele în tabăra de la Furceni,
desen de Auguste Lançon, în „L'Illustration" No. 1383/28 Août 1869.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Uniforme militare româneşti – cavalerie, desen de Auguste Lançon, în „L'Illustration"
No. 1383/28 Août 1869.

Uniforme militare româneşti – infanterie şi artilerie, desen de Auguste Lançon, în „L'Illustration"
No. 1383/28 Août 1869.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Garda cetățenească, litografie de Sander, B.A.R.

Locotenent în Garda cetățenească, fotografie de M. Baer, București, colecția A.S. Ionescu.

Căpitan în Garda cetățenească, fotografie de M. Spirescu, Galați, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Maior din statul major al Gărzii cetățenești, fotografie de Baer et Reiser, București, colecția A.S. Ionescu

Colonelul Pavel Zăgănescu, inspector general al Gărzii cetățenești, fotografie de C. P. Szathmari, Arhivele Naționale.

Căpitan în Garda cetățenească, fotografie de Franz Duschek, colecția A.S. Ionescu.

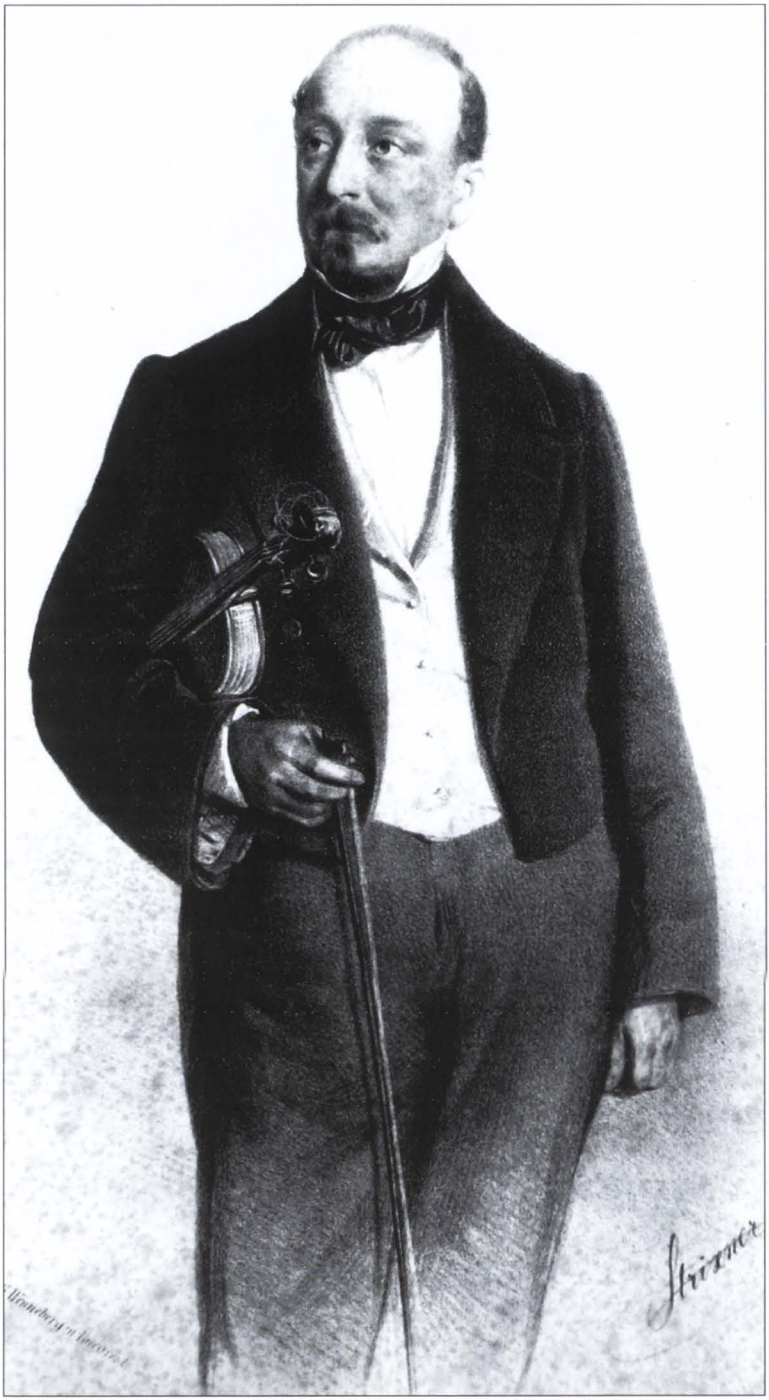
Pantazi Ghica, căpitan în Garda cetățenească, fotografie de Franz Duschek, colecția A.S. Ionescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principesa Elisabeta de Wied, soția Principelui României, după un desen original de Szathmari, în „L'Illustration" No. 1395/20 Novembre 1869.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ludovic Wiest, litografie de August Strixner, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Adelina Patti, xilogravură după o fotografie de Mayer et Pierson, în „Le Monde Illustré" No. 295/6 Decembre 1862.

Carlotta Patti, în „L'Illustration" No. 1283/28 Septembre 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Adelina Patti, fotografie de Abdullah Frères, Constantinopol, colecția A.S. Ionescu.

Adelina Patti în rolul Margaretei din opera „Faust" de Charles Gounod, fotografie de Ch. Reutlinger, Paris, colecția A.S.Ionescu.

Adelina Patti, fotografie colorată de mână de Ch. Reutlinger, Paris, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

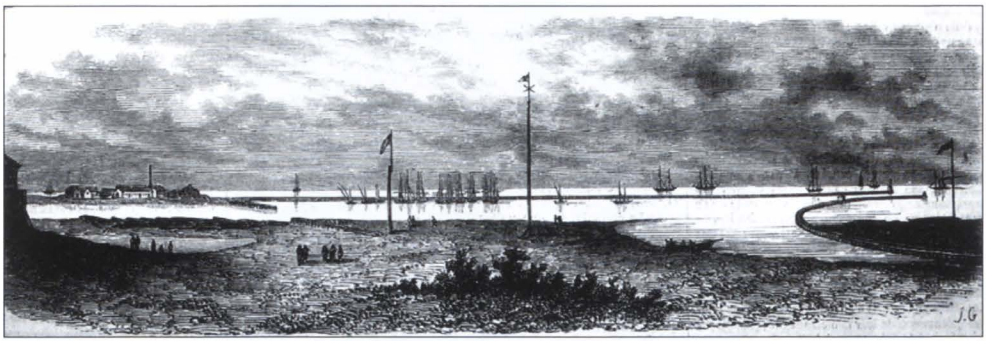

Alfred de Caston, caricatură de epocă.

Timothée Trimm, caricatură de Gill, în „La Lune" No. 21/20 Septembre 1866.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dig construit de Comisia Europeană a Dunării la gura Sulina, după o schiță de Mohler, în „L'Illustration" No. 973/19 Octobre 1861.

Rusciuk, în „L'Illustration" No. 973/19 Octobre 1861.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Carol I călătorind prin țară, cromolitografie de Emil Volkers, B.A.R.

Târgul de la Râureni din Oltenia, xilogravură după o pictură de Emil Volkers, în „Illustrirte Zietung" No. 1601/7 März 1874.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vreme de iarnă în Valahia, xilogravură după o pictură de Adolf Schreyer, în „L'Illustration" No. 1369/22 mai 1869.

Curier valah în furtuna de zăpadă, xilogravură după o pictură de Adolf Schreyer, în „Illustrirte Zietung" No. 713/28 Februar 1857.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Surugiu, fotografie de C.P. Szathmari, colecția A.S. Ionescu.

Surugiu, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

Surugiu, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Surugiu, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hanul lui Manuc, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Hanul lui Manuc, acuarelă de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sacagiu, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Sacagiu, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Oțetar, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Oțetar, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lăptăreasă sârboaică, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Iaurgiu, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Grup de țigani, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Țigani spoitori, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vedere generală a Bucureştilor, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Malurile Dâmboviţei, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hanul şi biserica Zlătari, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

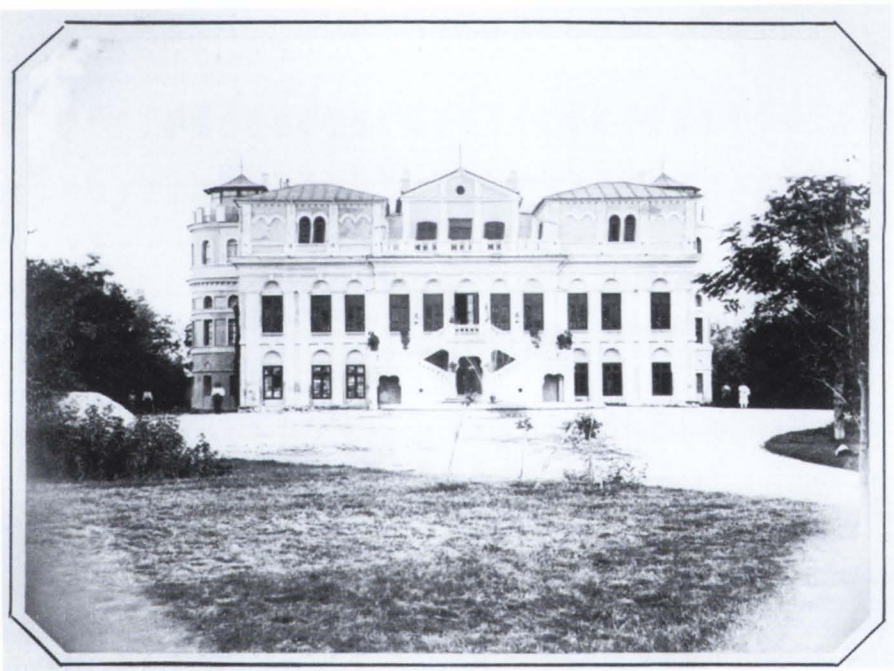

Biserica Stavropoleos, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

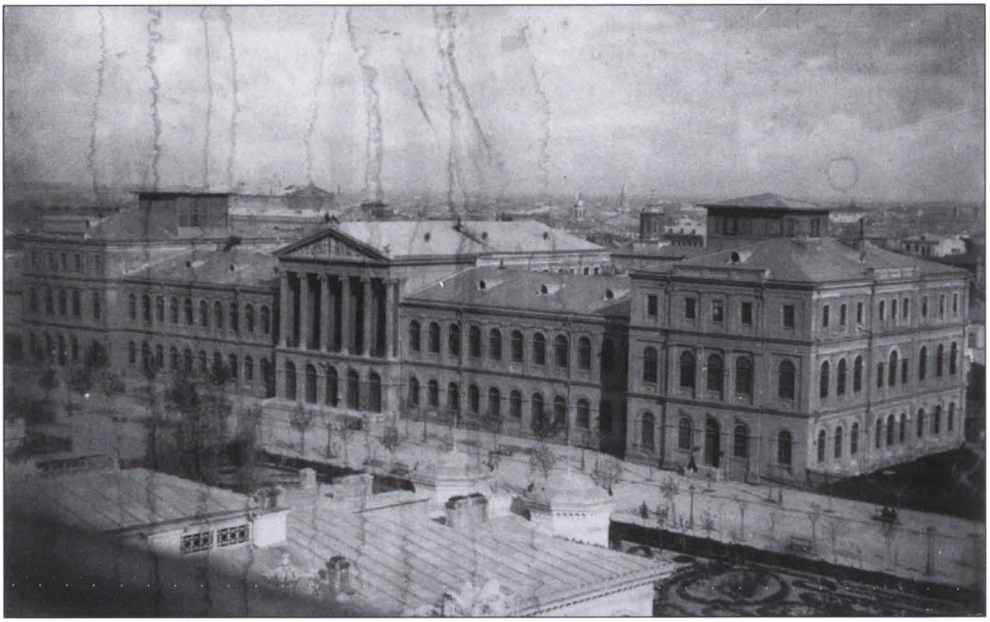

Biserica Sf. Spiridon Nou şi, în plan îndepărtat, Mitropolia, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

Casa Oteteleşanu de la Măgurele, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

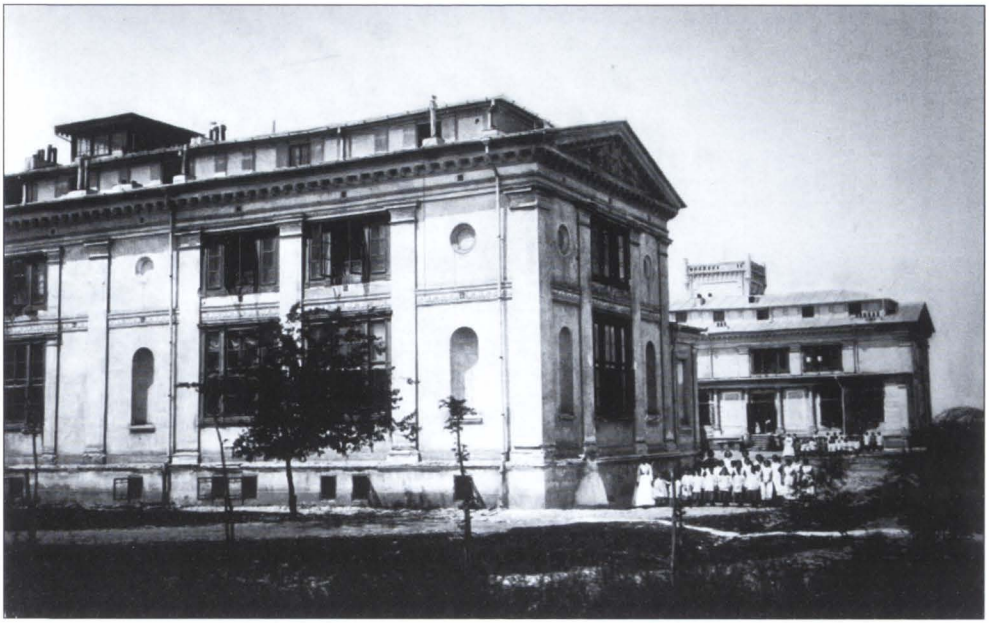

Palatul Academiei (Universitatea de azi) văzută din Turnul Colței, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

Palatul Academiei (Universitatea de azi), fotografie de C.P. Szathmari, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Azilul Elena Doamna, fotografie de C.P. Szathmari, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”

Serbarea de 10 Mai la Azilul Elena Doamna, fotografie de C.P. Szathmari, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Marea serbare națională pentru aniversarea intrării I.S. Carol I, domnitorul românilor, la București la 10 Mai, fotografie de C.P. Szathmari, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu".

Șosea, fotografie de C.P. Szathmari, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Târgul Moşilor, locul amenajat pentru primirea domnitorului, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, locul amenajat pentru primirea domnitorului, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, negustori de mese şi bănci, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, ţigani doniţari, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

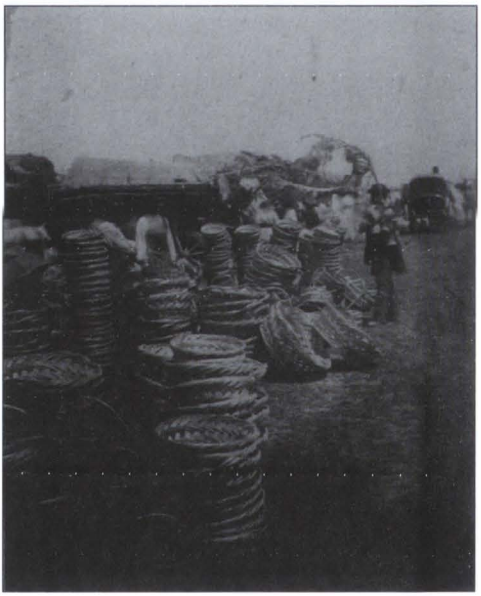
Târgul Moşilor, negustor de cruci de piatră, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, negustor de cruci de lemn, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, rotar, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

Târgul Moşilor, negustor de coşuri, fotografie de C.P. Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Teatrul Național și casa Töröc de pe Podul Mogoșoaiei, fotografie de M.B. Baer, B.A.R.

Podul Mogoșoaiei în fața Teatrului Național, fotografie de C.P.Szathmari, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Podul Mogoşoaiei şi Hotelul Oteteleşanu, fotografie de Franz Duschek, B.A.R.

Podul Mogoşoaiei în dreptul Hotelului Hugues şi a magazinului de galanterie Victorine Jobin, fotografie de M.B. Baer, B.A.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Împărăteasa Charlotte a Mexicului, fotografie de G. Malovich, Triest, colecția A.S. Ionescu.

Împăratul Maximilian al Mexicului, fotografie de G. Malovich, Triest, colecția A.S. Ionescu.

Execuția împăratului Maximilian de trupele republicane ale lui Benito Juarez, reproducere fotografică a unei compoziții de propagandă, colecția A.S. Ionescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Médaille décernée aux lauréats de l'Exposition universelle (grandeur naturelle).

Medalia decernată laureaților la Expoziția Universală de la Paris, în „L'Illustration" No. 1271/6 Juillet 1867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM WIENER

Wilhelm Wiener a fost jurnalist şi, între 1862–1865 redactor al cotidianului oficios vienez „Fremden Blatt" (apărut între 1847–1919). În 1865, în urma unor neînţelegeri, a părăsit redacţia pentru a fonda împreună cu colegul său, Isidor Heller, „Neue Fremdenblatt", ziar care îşi va înceta apariţia în 1871. Ca jurnalist, Wilhelm Wiener a călătorit în toamna anului 1869 pe Dunăre, apoi prin Bulgaria şi Orientul apropiat pentru a trimite corespondenţe despre participarea împăratului Franz Joseph (1848–1916) la inaugurarea Canalului Suez. Călătoria împăratului Franz Josef avea loc într-un moment politic delicat pentru monarhia habsburgică şi a inclus vizite la Constantinopol, Atena, Ierusalim şi Cairo.

Corespondenţele trimise de Wilhelm Wiener au fost ulterior reunite în volumul din care am ales fragmentele de mai jos. Cu un ascuţit spirit de observaţie, Wilhelm Wiener a descris cu talent jurnalistic organizarea călătoriei pe Dunăre, prin Bulgaria şi apoi pe Marea Neagră până la Constantinopol. Mai puţin interesat de teritoriul locuit de români, Wilhelm Wiener a scris despre suita imperială, mai cu seamă despre organizarea serviciilor de aprovizionare şi oamenii care făceau parte din acestea. La bordul vaselor austriece ce transportau această suită se aflau, în afara slujbaşilor imperiali, diplomaţi sau simpli călători ale căror destinaţii erau însă diferite. Între aceştia se remarcă Albert Cohn (1814–1877), reprezentant al lui James Meyer de Rotschild şi, de asemenea, Gheorghe Filipescu, mareşalul curţii principelui Carol I. Pentru acelaşi scop – trimiterea de corespondenţe despre întâlnirea dintre împăratul austro-ungar şi sultanul otoman – călătorea şi ziaristul italian Francesco Coglievina. Foarte pe scurt au fost menţionate pregătirile făcute în oraşele româneşti – precum Turnu Severin – pentru întâmpinarea împăratului Franz Joseph, pavoazarea porturilor atrăgând atenţia lui Wilhelm Wiener în mod special. Un aspect interesant a fost dat de contactul indirect cu bucătăria românească, necunoscută, după Wilhem Wiener, bucătarilor imperiali cu care s-a aflat pe acelaşi vapor.

Deşi de scurtă întindere, relatarea lui Wilhelm Wiener este interesantă pentru studiul faţetelor mai puţin evidente ale relaţiilor internaţionale – respectiv organizarea detaliilor privind vizitele de stat. De asemenea, studierea relaţiilor interpersonale, constituite la bordul vaselor ce navigau pe Dunăre către Marea Neagră, îşi găseşte o sursă interesantă în relatarea de călătorie a jurnalistului austriac Wilhelm Wiener.

WILHELM WIENER

Spre Orient. Schiţe de călătorie[1]

Turnu-Severin, la bordul vasului „Radetzky", 24 octombrie <1869>

p. 1

În această clipă ar fi trebuit să navigăm deja în Marea Neagră, după litera tuturor ordinelor de drum oficiale, şi să avem la orizont turnurile Stambulului, dar

[1] Traducere după Wilhelm Wiener, *Nach dem Orient. Reiseskizzen*, Viena, Wallishauser'sche Buchhandlung (Josef Klemm), 1870, p. 1–11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

în loc de asta stăm încă pe malul pustiu al Dunării, la Turnu-Severin[2], şi căutăm împreună cu arheologii, care ne fac vasul nesigur, ruinele podului pe care odinioară l-a construit Traian pentru trecerea legiunilor romane. Soarta noastră se află în mâinile lui Allah şi în cele ale ofiţerilor casei imperiale austriece şi intendenţilor
p. 2 care, prin bagajele pe care // le aveau de expediat la Varna, au provocat întârzierea noastră de nouăsprezece ore. Nu putem însă să îi bombănim pe aceşti domni, căci s-au întrecut în a oferi amabilităţi pasagerilor pentru a-i face să uite şederea devenită aproape de nesuportat pe care o pricinuise încărcarea neîncetată a bagajului imperial. În nu mai puţin de 361 de lăzi, cufere şi butoaie navighează cu noi pe Dunăre în jos toate lucrurile de care au nevoie împăratul Franz Josef şi suita sa în şederea de cinci săptămâni în Orient şi nimic nu este uitat din ceea ce este întrucâtva folositor sau necesar în bucătărie, pivniţă şi pentru întreţinerea casei. Bucătari, cofetari, pivniceri, ajutoarele necesare, ucenici şi servitori însoţesc uriaşa încărcătură, ei îşi vor aşeza cartierul general provizoriu la Varna şi apoi, în timpul călătoriei pe mare a împăratului, se vor îngriji de meniul mesei imperiale. Deoarece vasele de război care trebuie să preia pe majestatea sa şi suita acestuia nu au fost amenajate pentru pasageri, este sigur că totul, chiar şi cel mai neînsemnat dintre mărunţişuri, a trebuit pregătit de la Viena pentru a aproviziona corespunzător vasele. La Varna majestatea sa este aşteptată de vasele: „Helgoland", „Kaiserin Elisabeth", „Fiume" şi „Gargnano". Împăratul se îmbarcă pe splendidul vas cu aburi „Sultanieh", pus la dispoziţia lui de către sultan, în timp ce yachtul cu aburi „Greif", destinat lui, şi care a dus-o pe regina Neapolului[3] la Civittavechia[4], va putea întâlni flota abia la Constantinopol şi de acolo va prelua pe majestatea sa.

Societatea noastră de călătorie este una foarte amuzantă şi aleasă, dispoziţia înaltă ce stăpâneşte la bord ne-a făcut să uităm orice neplăcere pe care nivelul
p. 3 scăzut // al apei ne-a pregătit-o. Haydar Effendi[5], amabilul ambasador turc, care merge în suita consulului turc la Viena până la Ruse, pentru a-l primi acolo pe împărat şi a-l însoţi până la Constantinopol, este un companion foarte plăcut, care, dată fiind marea aglomeraţie de pe vas renunţă mai degrabă la locul său din cabină sau de pe punte, decât să lase o doamnă în picioare, fiind în acelaşi timp un Cicerone foarte prietenos şi îndatoritor pentru domni, în ceea ce priveşte situaţia Turciei. – Mai departe, la bord se află domnul Cohn[6], preşedinte la *Alliance*

---

[2] *Turn-Severin*.

[3] Maria Sofia de Bavaria (1841–1925), soţia lui Francesco al II-lea, ultimul rege al Celor Două Sicilii (1859–1861). Soră mai mică a împărătesei Elisabeta a Austriei (1837-1898). După detronarea soţului său, a trăit în exil la Roma.

[4] Portul Romei.

[5] Ibrahim Haydar Effendi (1825–1885), diplomat şi om politic otoman, cu misiuni la Bucureşti, Teheran, Paris, Sankt Petersburg; ambasador otoman la Viena (1865–1870).

[6] *Cohen* în text. Albert Cohn (1814–1877), doctor în filozofie al Universităţii din Viena, pasionat de limbile orientale, secretar al istoricului J. von Hammer-Purgstall. Stabilit la Paris în 1836, a fost preceptor al copiilor familiei Rotschild; din 1839 s-a ocupat cu coordonarea activităţii caritabile a renumitului bancher. S-a ocupat de comunităţile evreieşti din Algeria (1845–1847), cunoscându-l bine pe ducele de Aumale (vezi *infra*). A făcut prima vizită la Ierusalim în 1854. S-a ocupat de fondarea de şcoli şi spitale pentru comunităţile din Alexandria, Izmir, Jaffa şi Ierusalim, precum şi de îmbunătăţirea generală a statutului evreilor din Imperiul Otoman. Secretar la Alliance Israélite Universelle (Paris).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

israélite din Paris, care, de curând a ținut prelegeri la Viena, iar acum merge la București, Ierusalim și Alexandria pentru a inspecta școlile fondate de el în aceste orașe – un lexicon viu de cunoștințe enciclopedice, o carte de referință pentru toate cunoștințele personale ce pot fi concepute în lumea civilizată, sufletul discuțiilor pentru o mare parte a societății noastre de la bord. Cohen este născut la Bratislava[7], naturalizat la Paris de treizeci de ani, neobosit în acțiunile pentru poporul său – se știe că a fost mâna dreaptă a lui Rotschild[8], prin care răposatul șef al casei pariziene și-a făcut nenumăratele acte de caritate. În afară de aceștia, aveam pe vas numărul convențional de englezi, care aproape că renunțaseră la proverbiala lor exclusivitate asupra spațiilor mici de care dispuneau pasagerii de pe „Radetzky", doi înalți funcționari aulici austrieci, secretarul curții Rauch și controlorul curții Zehkorn, mareșalul curții principelui Carol al României[9], profesorul Coglievina[10], *direttore dell' Osservatore Triestino*[11], un reprezentant al presei franceze, președintele Tribunalului Comercial din Hamburg, dr. Sutor[12], câteva // grecoaice p. 4
fermecătoare și o franțuzoaică destul de comică, domnișoara Sarah Blum, o actriță angajată la Constantinopol care își gravase pe colierul din noua ei țară promisă adresa doar pentru scopul de a se găsi ușor purtătoarea de plăceri. Cunoștința noastră reciprocă începe doar azi, ieri și alaltăieri eram în parte înghesuiți în vagoanele neconfortabile ale căilor ferate, în parte îngrămădiți pe alte vase și atât de puțin siguri de vasele ce navigau în sus și în jos, astfel încât mereu trebuia să fim mai atenți la bagajul nostru decât la companionii de călătorie. La Baziaș a început tortura, un întreg carusel de cufere, lăzi, baterii de bucătărie, butoaie de vin și rom, toate purtând inscripția ce atenționa „bagaj al curții", a întrerupt orice comunicație, iar pentru faptul că în cele din urmă am reușit să ajung pe vas – era mândrul „Franz Joseph", cea mai frumoasă navă a societății de navigație cu aburi – trebuie să mulțumesc numai și numai excelentei arte gimnastice a unui prieten, care m-a luat, din pură amiciție, nu sub ocrotirea sa ci, în sensul pur al cuvintelor, pe umerii săi. Nici nu mă îmbarcasem când am făcut grațioasa descoperire că al meu cufăr va întârzia 48 de ore cu alte bagaje și că până atunci trebuia să renunț la orice schimb al vreunei piese de îmbrăcăminte. Poate că aș fi trecut peste această inconvenientă dacă nu ar fi trebuit să renunțăm deja peste câteva ceasuri la șederea cu adevărat epicureică de pe „Franz Joseph", căci vasul trebuia să se întoarcă la Baziaș pentru a-l aștepta pe împărat. Am fost îmbarcați pe „Boreas", un vas cu aburi în miniatură, de care am fost oficial cuplați. Am împărțit cu excelența sa Haydar // Effendi colțul unei mantale gudronate, pe care ne-am făcut cât de comozi p. 5
s-a putut. Un frig siberian și averse de ploaie au făcut șederea pe covertă cu totul de nesuportat și totuși aici stăpânea o dispoziție paradisiacă, față de atmosfera infernală din cabina în care se refugiaseră doamnele. Așa am navigat de la

[7] *Pressburg*.

[8] James Meyer de Rotschild (1792–1868), fondator al ramurii pariziene a familiei și al băncii omonime, cunoscut pentru mecenatul cultural.

[9] Gheorghe Filipescu (1840–1902), mareșal al curții regale între 1866–1874.

[10] Francesco Coglievina, publicist, director al ziarului „Osservatore Triestino".

[11] „Osservatore Triestino", cotidian fondat în 1784, dispărut în 1933.

[12] August Sutor (1812–1884), jurist german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Moldova <Nouă>[13] prin Drencova[14], Futs, Orşova[15] până la Vârciorova[16]. Peste tot am văzut <că se făceau> deja mari pregătiri pentru primirea majestăţii sale. Din toate părţile, ţărani români cărau încărcături de plante verzi şi ghirlande, se arborau steaguri, se coborau catarge de steaguri şi se ridicau arcuri de triumf. Noi înşine am avut într-o staţie oarecare plăcerea de a vedea bagajul nostru înmulţit cu două porţi triumfale colosale, în starea cea mai primitivă, ce erau desigur menite să împodobească locul de debarcare de la Gura Văii[17]. Într-una din micile staţii în care a trebuit să petrecem ceva timp, ni s-a pus în faţă o cină care mi-a amărât 24 de ore din viaţa mea. Ah, dacă aş fi ascultat sfaturile remarcabilului dr. Löbl, care m-a implorat, înaintea plecării mele, la Teatrul Carl[18] din Viena, în timpul reprezentaţiei cu „Salon Pitzelberger"[19], să fiu atent la bucatele româneşti. Bunule Dumnezeu, am uitat toate sfaturile medicale de la „Salonul Pitzelberger" şi a trebuit să plătesc destul de greu pentru aceasta în salonul vasului nostru cu aburi – voi putea scăpa de urmările acelei cine abia de cealaltă parte a Balcanilor sau pe valurile Mării Negre! Nici chiar bucătarii imperiali, care au mâncat cu noi la masa de pe vas, nu au putut, în ciuda îndelungatei şi marii lor experienţe, să ne dea informaţii suficiente nici
p. 6 despre originea, nici despre istoria apariţiei fiecărui fel de mâncare // iar când în cele din urmă s-au asigurat că mănâncă vreo înaripată, avea un gust inconfundabil de cioară, iar împreună cu furculiţa cădea şi ultima noastră urmă de curaj. Dacă unul dintre *chefs de la cuisine impériale* nu ne-ar fi improvizat în grabă o salată delicioasă, ne-am fi dus flămânzi la culcare. Bucătarii imperiali sunt, după cum ni s-a povestit şi după cum am observat şi în discuţii, oameni foarte inteligenţi, iar alegerea pentru această călătorie s-a făcut cu mare grijă: domnul Stefanie, de pildă, a luptat cu vitejie în războiul Crimeii ca subofiţer de zuavi şi la Varna, în acelaşi loc unde va pregăti *hors d'œuvre* pentru masa imperială, mai multe mii de foşti camarazi ai săi şi-au găsit moartea. Unul dintre cele mai încântătoare personalităţi de pe vas este, de asemenea, un slujbaş din bucătăria imperială, domnul P., un vienez original de cel mai curat tip, care, prin frazele lui, scoase în cea mai bună germană cu accent din mahalaua Thury[20] şi prin umorul său caustic ne-a făcut să petrecem în chip plăcut o frumoasă jumătate de oră. Există, de pildă, ceva mai încântător ca atunci când aveam în faţa ochilor cataractele de la Porţile de Fier, omul a râs liniştit de uimirea noastră şi în acelaşi timp a strigat „aici nu văd chiar nimic, la Laxenburg[21] cascada este de mii de ori mai frumoasă!". Acest plăcut fel de a fi vienez, străvechi, nu se dezminte!

În noaptea neagră ca smoala am ancorat la Vârciorova, am părăsit vasul şi ne-am croit drum prin noroiul adânc de un stânjen până la trăsurile ce stăteau pregătite, deoarece nu puteam parcurge cu vasul distanţa până la Gura Văii, din

---

[13] *Moldav*, azi oraş, jud. Caraş-Severin.

[14] *Trenkova*, sat, com. Berzasca, jud. Caraş-Severin.

[15] *Orsova*.

[16] *Vancorova*, sat, com. Bolvaşniţa, jud. Caraş-Severin.

[17] *Guravei*, localitate înglobată municipiului Drobeta-Turnu-Severin, jud. Mehedinţi.

[18] Teatru ce a funcţionat la Viena din secolul al XIX-lea până după cel de-al Doilea Război Mondial.

[19] Operetă de compozitorul şi violoncelistul francez Jacques Offenbach (1819–1890), considerat întemeietorul operetei moderne .

[20] *Thury-Deutsch*. Thury sau Thurygrund, Thuryvorstadt, astăzi cartier al Vienei.

[21] Palat cu grădini cu jocuri de apă, aflat în apropierea Vienei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cauza nivelului scăzut al apei. Este nevoie de ceva curaj să te încredinţezi carelor cu patru roţi cu care // au fost expediaţi călătorii şi nici vizitii, nici caii româneşti, p. 7
neimpozanţi, nu erau meniţi să ne ridice încrederea. Cu atât mai surprinşi am fost când am început să zburăm cu viteza unui dric vienez. La început a mers chiar foarte rău, în fiecare clipă am rămas în picioare, echipajul mergea la trap de-a lungul apei în cel mai suspect mod, iar vizitiul a povestit, plângându-se, cum caii săi trebuiseră să facă deja drumul de două ori pe ziua de azi. Dar un tovarăş de călătorie, un funcţionar de vamă român, i-a zvârlit câţiva pumni în cap vizitiului iar acesta şi-a ridicat biciul şi am pornit mai departe în goană. „Asta am învăţat în Rusia, călătorul loveşte pe vizitiu, vizitiul caii şi atunci se poate, altfel nu", ne-a asigurat funcţionarul cu sinceritate. Mijlocul <de a proceda> trebuie că era încercat, dar pentru noi, vienezii, a stârnit puţină simpatie pentru a-l imita.

Într-un ceas am ajuns la „Radetzky", un vas de primă clasă, iar la cinci minute după sosirea la bord m-am aruncat pe prima saltea mai bună şi am dormit ca un tânăr zeu până dimineaţa devreme. – Deoarece bagajul nostru era aşteptat abia către prânz, după micul dejun, am făcut – aproximativ zece persoane – o excursie până la Porţile de Fier, pentru a vizita vârfurile de stâncă ce fac acolo navigaţia nesigură – se ştie că o poartă propriu-zisă nu există. Ne-am întors repede din drum, dar eram încă la o jumătate de oră depărtare de vas, când trei şuierături stridente ne-au înştiinţat că vasul cu aburi ar fi fost pregătit de plecare. Între „Radetzky" şi o şedere nedorită, de mai multe zile, la Gura Văii, nu există nici o cale de // alegere; ne-am luat picioarele la spinare, am fi făcut onoare cailor de rasă p. 8
de prim rang – şi am zburat peste toate denivelările câmpiei. Din fericire, căpitanul poruncise unei căruţe ţărăneşti să pornească spre noi, ne-am aşezat în genunchi, pe vine, întinşi în aceasta şi am ajuns printre hohote de râs, în parte şi printre murmurele restului călătorilor la locul de acostare. – Către ora 8 am acostat la Turnu-Severin, unde toate braţele, ca peste tot pe drum, erau ocupate cu curăţenia şi nivelarea drumurilor şi decorarea străzilor. La locul de acostare aşteptau deja două dintre cele mai frumoase vase ale societăţii de navigaţie cu aburi, „Sophie" şi „Friedrich", pavoazate de sărbătoare; salonul doamnelor de pe „Sophie" fusese transformat cu un gust desăvârşit într-o cabină pentru Majestatea Sa. Călătoria împăratului se va asemăna unui cortegiu triumfal, iar ceea ce vedem şi auzim deja de la începutul călătoriei noastre ne dă siguranţa că Orientul îşi va dezvălui întreaga sa strălucire şi măreţie vrăjită pentru a-l saluta cu demnitate pe primul suveran creştin ce păşeşte pe pământul său. // p. 9

De la Turnu-Severin la Varna
Varna, 25 octombrie <1869>, noaptea

Astăzi la prânz am părăsit Dunărea, după o călătorie de douăzeci şi cinci de ore, şi am pus din nou piciorul pe uscat. În salonul de pe „Radetzky", ce a oferit pasagerilor cel mai ridicat confort, pe care cel mai pretenţios călător îl poate mereu pretinde, am trăit ieri încă o seară fericită. Salonul unui vas cu aburi, unde trebuie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

să trăiască pentru mai multe zile, strâns unită, o societate adunată de destin din toate țările se transformă de îndată într-un intim *chez soi* – cercul îngust în care ești atras ca de un magnet nu lasă să apară izolarea și înstrăinarea, te regăsești repede în grupuri mici, nord-americani și englezi, prusaci și austrieci, francezi și italieni, care adesea, pe marele vas care este lumea stau față în față ca străini și adesea inamici, formează repede, pe micul vas cu aburi, o familie, iar la sfârșitul serii, când pe
p. 10 mesele din salonul principal ard lămpile, iar ibricul de ceai sfârâie, atunci // gheața se topește chiar și pe de limba cea mai legată – se povestește despre patrie, se arată reciproc fotografiile celor dragi lăsați în urmă, se râde de cele mai vechi anecdote, se face puțină poezie cu doamnele, care trimit salutări norilor aflați la depărtare – pe scurt, se constituie, repede un cămin prietenos. Cu atenția încordată am ascultat ceasuri întregi pe neegalatul povestitor dr. Cohén, care ne-a povestit cât se poate de bine aventurile sale în Algeria și în deșert, și care știa să povestească sute de istorii vesele despre Canrobert[22], Changarnier[23], Bugeaud[24] și prințul de Aumale[25], ca și cum ar fi servit toată viața alături de zuavi, în timp ce, în realitate, practica totuși cel mai nobil și mai pașnic meșteșug pe care ființa omenească îl cunoaște – preocupat fiind de învățământ în toate țările unde poporul ales și-a întins corturile. Dr. Cohén, pe care, după cum am amintit deja, misiunea sa l-a condus la București și mai târziu la Ierusalim, a găsit mulți coreligionari la bord, care i-au povestit despre suferințele și chinurile lor în România și i-au cerut ajutorul. Celor mai mulți le-a oferit cuvinte de îmbărbătare, dar nu a lăsat să îi scape nici cele mai serioase admonestări. Prințul Carol, cu care președintele Alianței israelite avusese de curând o lungă convorbire, a declarat că ar dori să introducă imediata egalitate a evreilor în Valahia, dar că, din contră, în Moldova acest lucru nu ar fi posibil. Aceasta poate suna ciudat, dar există un motiv, după cum recunosc chiar și israeliți rezonabili. Evreii din Moldova țin cu mare încăpățânare la formele vechi și la vechea murdărie, nu fac nimic pentru educarea tineretului, pe care îl educă, formal, pentru
p. 11 camătă și tragerea pe sfoară a altora – ceea ce dă // boierilor, care se opun *reformelor, o ocazie mai mult decât suficientă de a respinge orice încercare de a* îmbunătăți soarta evreilor. Poate îi reușește neobositului Cohén să traseze și în această direcție, o cale spre îmbunătățire.

Cu repeziciune am navigat în aval pe puternicul fluviu, care, de la Vidin, se lărgește tot mai mult în țară, se împarte în nenumărate brațe, ce înconjoară insule mari și abia aici îi devine limpede călătorului imensa însemnătate a acestui fluviu drept cea mai importantă rută comercială. Malurile părăsite, golite de oameni și case, stepele nemărginite, ce se întind de amândouă părțile Dunării mult în interiorul uscatului, a căror singurătate este întreruptă doar uneori de barăcile sărăcăcioase, ruinate ale grănicerilor, precum și de turmele de bivoli ce pasc, oferă

---

[22] François Certain Canrobert (1809–1895), mareșal al Franței și om politic; a servit în Algeria, războiul Crimeii, campania din 1859 în Italia și războiul cu Prusia din 1871.

[23] Nicolas Changarnier (1793–1877), general și om politic francez, fost guvernator-general al Algeriei.

[24] Thomas-Robert Bugeaud, duce d'Isly (1784–1849), mareșal al Franței cu un rol important în cucerirea Algeriei; guvernator-general al Algeriei.

[25] Henri d'Orléans, duce d'Aumale (1822–1897), cel mai mic fiu al regelui Ludovic-Filip. Militar, om politic și protector al artelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

o imagine cu adevărat mizerabilă – <despre> ce comori se odihnesc acolo, încă nedescoperite pe Pământul mamă, ce producție enormă s-ar putea dezvolta aici – ar mai fi loc aici pentru încă o populație de zece ori mai mare – administrația neînțelegătoare şi poporul neglijat, crescut sălbatic, urăsc însă coloniştii şi i-ar goni din țară, deoarece se tem de stăpânirea emigrantului educat asupra indigenilor. Puținele stații prin care se trece au ajuns oraşe însemnate prin aşezarea acolo a societății de navigație cu aburi, valoarea proprietăților şi a pământului a crescut de treizeci de ori şi totuşi societății i se ridică peste tot obstacole în drum, se doreşte să fie silită la noi taxe şi impozite iar fiecărui antreprenor i se pun stavile în realizarea planurilor sale. [Călătoria pe Dunăre se încheie la Ruse, de unde va continua către Constantinopol şi Orientul apropiat cu trenul, prin Bulgaria, apoi pe Marea Neagră.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

JAN NEPOMUK NERUDA

(1834–1891)

Jan Nepomuk Neruda, jurnalist, poet şi scriitor ceh, unul dintre cei mai importanţi reprezentaţi ai generaţiei realismului ceh în literatură, s-a născut la Praga, la 9 iulie 1834, în familia unui băcan, în vechiul şi pitorescul cartier Malá Strana. Jan este fiul celei de a doua soţii a tatălui său, Barbora Nerudova, care a lucrat ca menajeră şi de care Jan a fost foarte ataşat. Moartea mamei sale în 1869 a constituit o grea lovitură pentru literatul şi jurnalistul ceh. Jan Neruda a fost educat la şcolile germane din Praga, dar la vârsta de treisprezece ani a început să frecventeze cursuri de limba cehă. În perioada 1845–1850 a urmat cursurile gimnaziale din acelaşi oraş, iar apoi a studiat dreptul, la cererea tatălui său, pentru o perioadă, pentru ca apoi să-l abandoneze în favoarea filosofiei, pe care din păcate nu a reuşit s-o finalizeze. Până în 1860 a lucrat ca profesor, pentru ca de atunci să devină ziarist liber-profesionist, poet şi scriitor. Alături de Vitazslav Halek, Carolina Clearance, Jakub Arbes şi Adolf Heyduk a făcut parte din grupul literar cosmopolit *Májovci* ce milita pentru redarea în literatură şi artă a realităţii aşa cum este ea, chiar şi cu aspecte negative. Jan Neruda este considerat întemeietorul eseului în literatura cehă. Pe lângă poezii lirice, patriotice şi balade el a scris şi nuvele, în care au înfăţişat tipuri umane din vechea Pragă. Ca jurnalist a lucrat la „Tagesbote aus Boemia", o publicaţie de limbă germană din Praga, la revistele „Čas" (*Timp*), „Květy" (*Flori*) şi a colaborat în calitate de critic de teatru şi foiletonist la „Narodni Listy", un ziar liberal-naţionalist. Împreună cu Vitazslav Halek a scris la revista „Lumir". Neruda a fost un militant activ, participând la toate disputele culturale şi politice ale generaţiei sale şi promovând ideea de renaştere a patriotismului ceh. Pe lângă poezie şi proză, el a scris satire la adresa micii burghezii din Praga. Dintre lucrările în proză, cea mai populară este colecţia de povestiri scurte *Povídky Malostranské* (1877), traduse în limba engleză în 1957 (*Tales Little Quarter*). Poezia lui Jan Neruda este dominată de pesimism şi scepticism, uneori şi de nihilism. În exprimare el caută să promoveze limba cehă folosind arhaisme, forme gramaticale şi expresii vechi. Principalele lucrări ale lui Neruda sunt: *Hřbitovní kvítí* (Cimitirul florilor), *1857*, *Knihy veršů* (Cărţi de versuri), 1867; *Zpěvy pátečni* (Cântece de vineri), 1869; *Písně kosmické* (Cântece cosmice), 1878; *Balady a romance* (Balade şi romanţe), 1878–1883; *Prosté motivy* (Motive simple), 1883.

Jan Nepomuk Neruda a fost şi colecţionar de monede vechi şi sigilii, achiziţionate de cele mai multe ori la licitaţie, la multe din licitaţii fiind nelipsit. Ulterior colecţia sa de monede bizantine a fost donată Muzeului din Opava, fondat în 1883. Neruda a scris şi piese de teatru.

De-a lungul vieţii, s-a simţit nu o dată subapreciat şi din această cauză relaţia cu semenii s-a desfăşurat de multe ori cu probleme, o cauză constituind-o poate şi problemele sale cu alcoolul. Multă vreme a fost o prezenţă nelipsită din cârciumile pragheze, fapt pentru care era acuzat de unele publicaţii că este leneş şi alcoolic. Din 1879 aceste vizite încetează, problemele de circulaţie la nivelul membrelor inferioare devenind tot mai grave, ceea ce-i făceau de multe ori aproape imposibilă deplasarea. În 1888 a alunecat pe gheaţă, s-a lovit la rotulă, fără a se vindeca complet. Nu a fost căsătorit însă două femei au jucat un rol important în viaţa lui: Anna Holinova, o iubire de tinereţe căreia i-a dedicat numerose poezii şi scriitoarea Karolina Svetlá, căsătorită cu un profesor de pian, care l-a încurajat şi l-a ajutat financiar de multe ori. Când a fost ameninţat cu închisoarea pentru neplata datoriilor către creditori, ea a împrumutat bani şi a vândut o parte din bijuteriile de familie, ceea ce a provocat un adevărat scandal, devenit public, soldat cu sfârşitul prieteniei dintre cei doi. A murit în 1891, fiind înmormântat la cimitirul Vyšehrad din Praga.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Jan Nepomuk Neruda a fost şi un călător pasionat, voiajele sale în Germania, Franţa Ungaria, Italia, Grecia şi Egipt şi impresiile consemnate făcând dovada spiritului viu şi iscoditor al poetului şi jurnalistului ceh.

Poetul chilean Neftalí Ricardo Reyes Basoalto (cunoscut sub numele de Pablo Neruda) şi-a luat pseudonimul după Jan Neruda.

Paginile referitoare la români au fost traduse de I. Jarnic, *Bucureşti (1870),* în „Neamul românesc literar", an V, nr. 37–38, 30 septembrie, 1912, p. 595–607. Despre Neruda a scris M.P. Şesan, *Jan Neruda şi însemnările sale privitoare la români şi la oraşul Bucureşti în 1870*, în „Codrul Cosminului", 1936 – 1939, an X – XII.

JAN NERUDA

Bucureşti[1]

(1870)

I

În mici vagoane elegante de firmă engleză – în România toate produsele industriale poartă o firmă de peste graniţă – pornirăm din gara Giurgiu. Întreg Giurgiu era învăluit într-un nor de colb galben. De la schelă ne îndreptarăm în grabă la vamă, de la vamă ne duseserăm – cu birja – la gară, iar acuma trenul zbura; în şes era linişte, fără vânt, aer curat.

Am privit chiar de pe vapor cu oarecare încordare spre malurile *Românieі*[2]. Ce mai deosebire între amândouă malurile Dunării, atât de măreaţă în părţile acestea! Cel turcesc[3], la dreapta, deluros, stâncos, romantic; cel românesc, la stânga, veşnic, veşnic la fel. La dreapta, deşi costişele coboară spre apă destul de repede, tot ni se pare a vedea o bucată zdravănă de pământ; la stânga, deşi lipseşte un hotar sau un ocol de munţi, tot parcă am vedea numai o fâşie de mal strâmtă de tot, o linie întunecată între oglinda râului şi albastrul cerului. La dreapta, vechea Bulgarie, unde tânjeşte slavul în fiarele musulmanilor, la stânga tânăra *Românie*, unde în decursul câtorva secole s-au romanizat, înstrăinat mai multe neamuri slave. Pe malul turcesc, codri înalţi, câmpuri întunecate, zgrunţuroase; când un târguşor cu minarete albe şi grădini îngrădite de ziduri înalte, când un sat bulgăresc sau, la dreptul vorbind, un grup de vizuini şi de grămăjoare de lut, lăcaş nesfârşit de sărac şi trist, asemenea cu împrejurimea unei cărămidării părăginite de la noi. Ba un post turcesc, pe ai cărui pereţi albi <este> scris cu cărbunele un stih din Coran şi pe a cărui prispă stă cu picioarele încrucişate un străjer, privind cu nepăsare jos la

---

[1] Text preluat şi adaptat după I. Jarnik, *Bucureştii (1870)*, în „Neamul românesc", an V, nr. 37–38, 30 septembrie, 1912, p. 595 – 607.

[2] *Romania* **(n.t.)**

[3] În realitate malul bulgăresc. La vremea călătoriei autorului, Bulgaria se afla sub stăpânirea otomană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

corabia ghiaură şi la malul de dincolo, de pe care de atâtea ori au răzbit cete de pribegi bulgari. Pe malul românesc, nici tu oraş, nici tu sat; doar din vreme în vreme câteva sălcii jelitoare, întrerupând profilul plicticos. Câteodată se strecoară un car tras de câteva perechi de bivoli negri cu coarne scurte, pleoştite şi crestate. Încolo, <se zăreşte> un post cu telegraful optic; sentinela, îmbrăcată simplu în pânză, prezintă arma vaporului nostru.

Acum însă străbatem şesul românesc cu aburul. Am trecut de întâia staţie şi iar se întind de amândouă părţile câmpiile negricioase ale Valahiei Negre. Secerişul întâi din ăst an s-a mântuit: pământul şi oamenii se odihnesc, măcar că nevoie de odihnă n-ar avea nici unul, nici altul. Unde se mai lucrează <este> numai de dragul căii ferate celei tinere, abia mântuită de clădit[4]; se nivelează costişele cele joase şi cât se sapă de adânc, <se dă> tot numai de ţărână neagră şi grasă. Lucrătorii însă îşi iau răgaz, stau rezemaţi de unelte, cască gura şi petrec; nici de trenul nostru nu le pasă. În cap au ori coşcogea pălării cu margini largi, ori căciuli înalte, ţuguiate şi mitoase. Haina lor de pânză, produs casnic al femeilor, este alcătuită din două bucăţi: o cămaşă lungă cusută la umeri cu flori pestriţe şi strânsă împrejurul trupului cu un brâu de piele şi pantaloni largi. La brâu poartă, ca singură podoabă, nişte paftale mari de alamă, lucrate în fel de fel de chipuri; în picioare unii poartă opinci, cei mai mulţi însă nu poartă nimic. Burcile flocoase şi *chepenegele* de lână cu mânecile cusute în chip de sac, zac pe pământ.

Zburăm, tot mai zburăm. Sate singuratice se strecoară în fugă înaintea noastră; tot zăplazuri înalte, răchită şi stuf şi cumpene de fântâni pornite în sus. Apoi iar câmpii, ba coşere de stână, ba izlazuri întinse, presărate cu bujori înfloriţi. Aici şesul întreg e ca o manta de purpură desfăşurată: <Soarele a sărutat pământul de a înflorit *România*>.

Din Giurgiu până la Bucureşti e cale numai de câteva staţiuni: iată-ne acuma în gara cea luminoasă a capitalei române. Trenul a stat locului.

<Parisul de pe Dâmboviţa>, fala românilor, viitorul oraş mondial al visurilor româneşti ! Istoria lui n-are nimic deosebit, obârşia-i se trage din împărăţia poveştilor; în ţara bulgarilor este Varna, a cărui rasă albă o sărută valurile Mării Negre. Acolo cică trăia bogătaşul Iafet Bucur cu frumoasa-i copilă, <fină ca polenul de crin>, precum zice poetul *Bolintineanu*[5], <frumoasă ca iedul>, precum ar zice cântecul naţional român. O chema Guzla şi peţitori erau mulţi tocmai de peste mare. Tata tărăgăna şi poate că i s-o fi urât copilei tot aşteptând; pe neaşteptate, peste noapte cortu-i fu gol. Totodata pierise şi Zara, cel mai bun dintre caii lui Iafet şi cu tânărul Ibrahim, robu-i cel mai credincios. Iafet de grabă se azvârli pe mânzul Chebir, ca acesta cu instinctu-i să-şi iscodească pe mama Zara. Lungă însă i-a fost calea; a alergat şapte zile şi şapte nopţi până s-a trezit în codrii cei străvechi, ce se întindeau pe Dâmboviţa în ţara dacilor. Aici surprinse în tufiş perechea fugară; icoana dragostei îi învinse mânia; în loc de blestem le hărăzi

[4] Autorul se referă la calea ferată Bucureşti–Giurgiu, intrată în funcţiune la 7/19 septembrie 1869, al cărui punct de plecare era gara Filaret.

[5] *Bolintinean.* Dimitrie Bolintineanu (1819–1872) poet român, om politic, diplomat, participant la revoluţia de la 1848.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

binecuvântare. Se strămută cu toată averea-i din Varna aici pe Dâmbovița și întemeie *Bucureștii*, care vrea să zică <orașul bucuriei>[6].

<Orașul bucuriei>. Am zăbovit <mult> la biroul bagajelor până au fost tocmiți toți birjarii din București ... Așteptăm stând pe bagaje să se întoarcă vreunul și privim spre oraș. Ce mai icoană frumoasă... De la gară încolo costișa coboară lin către Dâmbovița și pe celălalt mal suie un oraș nebănuit de mare, întins într-o largă adunătură de grădini și livezi. Toate sclipesc acolo, parcă abia ieri a înflorit orașul. Casele sunt albe și mari, acoperișurile de tinichea, ori albă și strălucitoare ca argintul, ori vopsită cu roșu de chinovar[7]. În mijlocul fiecărui acoperiș o cupolă de sticlă, laternă luminătoare înăuntru. Sunt răsfirate pe acolo o sută de biserici grecești[8], fiecare cu mai multe cupole și turnuri și deasupra tuturor acestora își varsă văpaia de amiază soarele de mai; toate strălucesc și sclipesc și scânteie de tremură ochiul și se dă la o parte către cununa cea de verde proaspăt. Dar iar se întoarce, ca din nou să se cufunde în acea mare de foc și de argint !

II

Însă, ce folos, ne aflăm în pragul Orientului și <Parisul de pe Dâmbovița> e un Paris oriental ! Orașelor din Orient li se aplică o lege nemiloasă, adică <de-ți place orașul pe din afară, să nu intri, iar de ești înăuntru, să nu intri mai înăuntru>. În București dacă intri mai înăuntru, bunăoară într-o odaie închiriată din birt, parcă-ți suflă în față duhul murdăriei unite orientale-romanice; doar în birturile italiene dacă găsești ceva asemănător în privința murdăriei, însă nici prin gând așa de desăvârșit ! Dacă stai în bazarul cel frumos din strada principală, sub acoperiș de sticlă, la răcoare, pe lespezile cele largi, sorbind cafea și scormonind printr-o jumătate de sută de gazete, îți vine ușor a te crede într-un <pasaj> din Paris; <asta> dacă nu răzbați până la capătul bazarului, în ulița lăturalnică! Înspre seară, dacă umbli printre căruțele ce umplu șoseaua cea largă acoperită cu nisip mărunt de cuarț și stropită mereu, de te uiți la trăsurile elegante ce se înșiră pe loc ca încremenite, înspre partea muzicii militare ce cântă, la damele elegante și frumoase din ele, ce întinse alene <șed la plimbare>, poate-ți vine a te crede într-o parte din Câmpiile Elizee[9]; numai să nu cotești la dreapta, în acele ulicioare din mahala !

București este <un oraș> tânăr, ca și întreg poporul român. Nu știe încă ce vrea anume; ar vrea toate cele nouă mări, ce strălucesc într-alte părți; însă nu poate încă să lepede scoica primitivă, formele cele vechi, ce n-au ajuns să răsară în artă un caracter original. Bucureștii de abia se dezvoltă, de abia încep să crească în

---

[6] ? N. I. în text

[7] Chinovar este o sulfură roșie de mercur, folosită ca medicament și colorant.

[8] „Ortodoxe" **(n. t.).**

[9] Tărâm paradisiac, de la capătul de apus al lumii, dincolo de fluviul Lethe, în care ajungeau după moarte, potrivit mitologiei grecești și romane, eroii și oamenii virtuoși uneori. Numite și *Insulele fericirii* sau *Insulele celor fericiți*, în *Câmpiile Elizee* se află pășuni înfloritoare și domnește o primăvară veșnică, nu plouă, nu ninge, nu este frig și nici cald, iar Zefirul adie răcoros și plăcut.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

frumusețe. Clădiri mari noi sunt destule, așezate pe niște locuri foarte potrivite, dar parcă tot rostul lor s-ar reduce la un efect de perspectivă; privind orașul din afară, el este lipsit de stil și de frumusețe. Doar numărul mare de felinare acolo sus îi dă un oarecare caracter original. Strada principală cea elegantă s-a întemeiat, dar nu s-a mântuit de clădit; se află într-însa și palatul domnesc, mic, modest, ca și cutare vilă de pe la noi, dar în imediata-i vecinătate se zgâiesc niște căzături triste, al căror proprietar nici nu gândește a clădi din nou. În București nu-s palate peste tot. Ți se arată unul sau două, al Brâncovenilor, al Ghiculeștilor: niște fațade cât palma; tencuiala de var se sfărâmă de pe dânsele, se văd cărămizile arse prost; marmură, gresie, granit, nici pomeneală ! Clădirile cele noi au să ajungă curând în aceeași înfățișare spălăcită, că nu-i material la îndemână. Jur împrejur până în depărtare nu-i piatră; ce se aduce de la munte, face un drum nesfârșit, căratul e scump: am văzut peste 40 de bivoli prinși la o singură încărcătură; pământul este <în timp> de secetă, praf fără fund, iar pe vreme de ploaie, noroi, tot așa. Drum de fier există doar unul, scurt, din Giurgiu spre București, celălalt, care se îndreaptă spre Moldova[10], de-abia îi orânduiesc gara afară, la cazarma Malmaison[11].

O sută treizeci de biserici, niciuna de valoare. Toate în stil călugăresc grecesc, numai cupole, turnulețe, bufoniadă arhitectonică. Ulițele sunt mai mult strâmte, gloduroase, întortochiate; *uliță*, *stradă*, *cale* și cum li se mai zice, dreaptă n-am văzut niciuna. Numele lor încă este o ciudată amestecătură, determinat fiind de sentimentul religios istoric, ca și de cel politic. Pe una o cheamă Saul, pe alta Palestina, a treia Ghica (poporul nu zice decât Ghica cel mărinimos), a patra *Cogalniceano*, după Mihail Kogălniceanu[12], boier moldovean, care prin decretul de la 2 Mai 1864 eliberă 400 000 de clăcași, introduse Codul Napoleon, Curțile cu Juați, căsătoria civilă și instrucția generală obligatorie și gratuită, proslăvindu-se pe lângă toate acestea ca un mare prieten al nemților și un dușman și mai mare a tot ce-i slav. Se mai află și o stradă a Dreptății, însă departe afară, în suburbia *Mahala*, unde se mai găsește și o piață a Libertății, foarte neregulată și noroioasă, tot cum și e deocamdată însăși libertatea română. Piețe propriu-zise nu există în București peste tot, măcar nu de acelea care să fie mai de Doamne-ajută; de asemenea lipsesc statui sau orice monument. În schimb e îndreptățită denumirea de *grădină*, ce se găsește la tot pasul, fiind grădini multe, publice, private și de birt, podoaba de frunte a Bucureștilor. Șoseaua sus-numită are de amândouă părțile un parc întins și frumos; afară de oraș se găsește *Băneasa*[13] cea umbroasă, mai în centrul orașului e *Cișmigiul* cel întins, un parc drăgălaș cu copaci înalți, <alei de> promenadă largi,

[10] Autorul se referă la calea ferată Iți-cani – Roman, cu derivație la Botoșani și Iași și Roman – București, ale cărei prime contracte se încheiaseră în 1868. Primul tronson a fost construit de o societate austriacă și a fost dat în folosință în decembrie 1869, în vreme ce executarea celui de-al doilea a fost încredințată societății germane „Strussberg".

[11] *Marmason-Kasarma*. Garnizoană a trupelor de cavalerie în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Denumirea de Malmaison pentru imobilului din Calea Plevnei 137A a fost dată de domnitor după un domeniu favorit al împăratului francez Napoleon al III-lea.

[12] Mihail Kogălniceanu (1817–1891) om politic, istoric, scriitor, jurnalist, diplomat, membru fondator al Societății Academice Române și președinte al Academiei Române.

[13] *Banessa*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

heleşteie, restaurante ş. a. Pardoseala e variată de tot: părţile mai vechi au podine de lemn, ori nimic, mai mult nimic, în cele mai noi ori piatră zgrunţuroasă, ori nimic, iar nimic. De aceea pe vreme frumoasă nori de colb plutesc deasupra ulițelor, iar pe vreme de ploaie umbli înot, mai ales că zăplazurile ce coboară de pe acoperişuri, înalte cât un stat de om, printr-o gaură deschisă, te silesc să fugi de şuvoiul lor tocmai în mijlocul gârlei din stradă.

În părţile mai vechi ale oraşului interesant este stilul clădirilor, peste tot din lemn şi cu câte un cat. Unele sunt destul de pitoreşti: scările nu suie pe dinăuntru, ci se înalţă din curte, pe dinafară. Nişte cerdacuri lungi fug de-a lungul catului întreg, slujind de verande – peste gunoi. Tot aici poţi să studiezi arta populară pe tot felul de firme. Un soare uriaş bunăoară luminează un viţeluş mugind nevinovat şi asta vrea să zică lăptărie. Tot alăturea un arap alergând în pustiu: nu se vede decât el, pustiul şi cerul; deasupra însă scrie „*Leu de auru*", va să zică arapul ăla fuge de un leu oarecare, care e undeva îndărăt. În dreptu-i, o firmă dă de ştire că aici stă moaşa: Maica-Precistă – portret bust – pluteşte la înălţimi şi luminează jos pe un bărbat spre care o moaşă întinde un copil. Părintele însă are păr argintiu şi Maica Precistă zâmbeşte cam nu ştiu cum.

III

Oraş, în avântul tinereţii şi popor tânăr – firesc lucru că-s vioi Bucureştii, foarte vioi chiar! Am ieşit dis-de-dimineaţă cu gândul să ne cufundăm în acea viaţă până noaptea. Ieşi din birt şi iată-te în şuvoi. Chipuri de ţărani colţuroase, înalte, îţi dau brânci printre *chepenegele* lor jos, către Dâmboviţa, câini numeroşi ţi se încurcă printre picioare şi cai sforăitori, mândri sub prăjina în chip de arc, zugrăvită şi prinsă de partea dinainte a oiştii, îţi pun cu încredere botul pe umăr. Te laşi împins pe acel deal, treci pe un podeţ şubred de lemn şi iată-te în târgul de bucate *cel îmbulzit*.

Putoare de sânge în putreziciune şi de seu în descompunere îţi ia simţirea. Prăvălii de măcelărie, însă cât de murdare! Chiar alături, altă putoare, de peşte: viza[14] de Dunăre, scrumbia şi *sfolia* de Marea Neagra sclipesc pe lungi tejghele. Grădinarii şi-au îngrămădit aici marfa, între altele legume şi sălăţi, de nu găseşti în toată lumea, urzici la fel; ţăranii au adus miei de vii. Aici toate se poartă pe o prăjină pusă orizontal peste umăr; în vederea echilibrului se leagă sarcina de amândouă capetele prăjinei şi mieii zbierând (*sic!*) atârnă cu capu-n jos ca două clopote. Alăturea stau brânzarii, legânând de prăjinile lor urdă, în pânză muiată. Ţărăncile stau jos înaintea grămezilor de brânză în frunze verzi[15] şi a butoaielor cu unt. Ce impresie dezgustătoare face untul acesta unsuros, searbăd, nespălat şi parcă crescut tot cu peri şi cât de urâte sunt bătrânele ţărănci! În picioare ciubote de bărbat, pe trup o fustă de pânză nepotrivită, pântecele burtos, ţâţele goale pârlite,

[14] Specie de sturion ce trăieşte în partea îndulcită a mărilor Neagră, Azov, Aral si Caspică şi în fluviile şi râurile care se varsă în ele.

[15] „*Cîpăţine*" **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

uriaşe, atârnând adânc în jos. Şi ce frumoase sunt acele fete de ţărani ciripitoare ! Stat sprinten, şolduri mlădioase, trup să-l rupi dintr-o pişcătură, piele ca o catifea aurie şi ochi curat vulcanici! În picioare poartă nişte opincuţe cu curele roşii, haina albastră încinsă la mijloc cu un şal pestriţ, de la gât cade înainte şi îndărăt câte o catrinţă de colori deosebite, în faţă şi în dos. Pe cap unele au o pânză albă prinsă de pieptene şi azvârlită înapoi, cum au femeile slovene <pecia> lor cea frumoasă, altele au capul descoperit, iar părul strălucit şi negru-vânăt împletit cu galbeni şi cosiţele pline de flori. <Tica[16] - Tica !> se strigă din toate părţile, ca şi cum nici n-ar putea vreuna să se cheme altfel decât tot <Tica>.

Grămezi mari de boabe alternează cu munţi de ceapă sau cu pite de grâu sau de mălai. Alături stă un personaj ambulant cu patiserii şi cu nişte tăvi unde se prăjesc omlete. Mai departe un cofetar cu apă în care pluteşte ghiaţă, cu şerbeturi şi cu nişte vase mari de sticlă în care spumează *braga* cea groasă şi gălbie, un fel de <băutură> din grâu. Şi iar munţi de bostani şi de castraveţi, de ridichi şi de căpăţâni de varză ... Şi prin toate acestea se îmbulzesc orăşence cumpărând, guralive de-ţi ţiuie urechile. Îşi bat joc de un turc bătrân care cumpără nişte ouă şi legume, hrana-i sărăcăcioasă de toate zilele. Demult au pierit toţi musulmanii din Principatele dunărene, neputând, din cauza unor anumite obiceiuri ale lor, să trăiască răzleţi printre străini – ştie Dumnezeu ce l-o mai fi oprit aici pe acest moşneag! Caftanu-i alb de mătase cade până la pământ de pe spinarea-i adusă, barba-i lungă şi albă tremură ca în vânt.

Răzbatem prin mai multe colţuri de-ale târgului, ca acel al ţesătorilor, al cizmarilor ş.a., şi iar ne întoarcem în oraş. Aici fierbe acum o mişcare cât se poate de vie. Birjele zboară turbate: se plimbă şi câte o caretă de boier. Birje sunt în Bucureşti ca o mie, echipaje private peste zece mii. De huruitul căruţelor vuieşte oraşul ca de un tunet necontenit în depărtare şi ţine toată ziua până târziu peste miezul nopţii. Tragem cu urechea la româneasca drumeţilor: ba ni se pare că ne plimbăm între romani de cei vechi, ce ar vorbi latineşte, ba răsună nişte sunete curat slave: *otrava*, *daru*, *glasŭ*, *bogatŭ*, *prea veselŭ* ne bate auzul. Dar *neni-neni*[17] răzbeşte prin toate: înaintea fiecărei case stă o dădacă cu câte un copil în faşă, tot îl leagănă şi tot dă-i cu <neni – neni!>. Tot al treilea om e popă, un hojmălău negru murdar. Bucureştii sunt un mozaic de toate confesiile: sunt greci de cei ortodocşi şi de cei români, sunt catolici, protestanţi, evrei ortodocşi şi reformaţi, armeni de câte trei feluri, baptişti, metodişti, lipoveni, care tot ca motuvalii din Liban sparg vasul din care s-a adăpat un străin de lege; sunt chiar şi din secta şvabo-ierosolimitană a Hoffmanniştilor, care vor să repopuleze Palestina. Ostaşii se plimbă trândavi de colo-colo. Sunt îmbrăcaţi ori în pânza naţională, ori de gală, în uniforma franţuzească. Ofiţerii sunt eleganţi, ostaşii de rând <sunt> mai peste tot flăcăi frumoşi, nişte <români ca stejarul> cu faţa totdeauna de o inteligenţă firească. Lângă trotuar la tot pasul scânceşte câte un cerşetor de o urâciune <îngrozitoare>; numai Constantinopolul mai are schilozi din belşug ca Bucureştii. Duşmanul cel mai aprig al frumuseţilor româneşti pare a fi vărsatul; cam zece la sută <dintre români> sunt însemnaţi de urmele-i dese.

---

[16] „De bună seamă a se citi <Tiţa>, conform ortografiei ceheşti". **(n.t.)**.

[17] „Nani, nani". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Întâlnim acum dame elegante. Putem să studiem versul limbii româneşti – ce dulce sună, cum zornăie. Acum înţeleg cum a putut Alecsandri[18] ca în poezia-i *Marioara Florioara* să rimeze până la 18 versuri pe rând! Numai de nu s-ar fi închis teatrul, unde se reprezintă piese de ale lui Eliadi[19], Ponescu[20] (*sic*) ş. a., să putem auzi acolo declamaţia! Numai de n-ar fi toate damele spoite pe faţă! Însă ce mai eleganţă pe aici! De la cucoanele din aristocraţie până la croitoreasă, toate după moda Parisului: fiecare croitoreasă trebuie să aibă cel puţin două rochii de lux noi pe lună – ce bine că nu-s scumpe, de poate să şi le cumpere, dacă vinde altceva, bunăoară cinstea!

Prăvălii de mărunţişuri de modă prisosesc ca şi îndeobşte prăvălii de toate cele. Negoţul e foarte viu aici, numai că e negativ pentru români: tot consumaţie. Precum industria o ţin englezii şi cu francezii, meseria slavii şi cu nemţii, tot aşa negoţul e tot pe mâna grecilor şi a evreilor. O singură particularitate au prăvăliile de aici. Se vând, bunăoară, în una mantale roşii flocoase de vizitii – vizitiii pe vreme de ploaie poartă numai mantale roşii – şi pe lângă dânsele, flaute, într-alta horbotă de Belgia şi flaute, într-a treia porţelan rusesc şi flaute, parcă ar fluiera toată naţia românească.

A venit amiaza: hai la dejun, că aici se dejunează şi dinează după moda franţuzească. Mergem iarăşi la Lazăr al nostru din dreptul teatrului. Cine a găsit un birt în Bucureşti, unde să poată cât de cât mânca binişor, să se bucure de chilipir! Întâi nu căpătarăm nimic care să fi putut fi măcar înghiţit, a doua zi o supă acră, după care am suferit de o indispoziţie amândoi şi nu mai departe decât ieri dimineaţă mi s-a întâmplat de am vârât în cafea porţia de unt, în loc să-l fi aşternut pe jimblă, că luasem untul cel alb drept o coajă de smântână adusă în cinste, într-adins. La Lazar nu-i inscripţia jignitoare – ca peste tot aiurea – *Nu este credit*; se mănâncă bine în nişte foişoare din grădină; serviciul e sârbesc şi în vremea mesei cântă un duet, un tenor italian care e totodată şi chitarist, stăpân peste un falset *à la Lukes*[21] şi peste un sentiment ca de croitoreasă sentimentală şi un flautist făcând în jurulăluia floriturile cele mai caraghioase.

După dejun e siestă – la Bucureşti ca şi la Roma – tocmai până la ceasurile trei. Apoi iar plimbare, pe urmă prânz, apoi în trăsuri la Şosea şi la urmă şedem într-o grădină de restaurant mai mărişoară. De obicei cântă două tarafuri, unul militar – numai cehi[22] – şi celălalt naţional. Acesta din urmă e slab la număr. Un ţambal, trei viori, o cobză (o gurdună[23]), un violoncel şi un anume mănunchi de fluiere[24] , din care se zice *à la Papageno*[25]. Sunetul e sălbatic, parcă ar sălta viforul

---

[18] Vasile Alecsandri (1821–1890), poet, dramaturg, folclorist, om politic, ministru, diplomat, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc şi al literaturii dramatice în România.

[19] Probabil Ion Heliade Rădulescu (1802–1872), scriitor, filolog şi om politic român, membru fondator al Academiei Române şi primul său preşedinte, considerat cel mai important ctitor din cultura română prepaşoptistă.

[20] Neidentificat.

[21] „Cântăreţ eminent de pe vremuri de la teatrul din Praga". (**n.t.**)

[22] „Şi acum e covârşitoare partea ce o au cehii atât la meserie, cât şi la arta muzicii". (**n.t.**)

[23] Denumire veche pentru contrabas.

[24] „Naiul" (**n.t.**)

[25] Personaj din opera „Flautul fermecat" de Wolfgang Amadeus Mozart.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prin pietriş, ritmul face melodia, la drept vorbind, nesfârşită. Ceardaşul ţiganilor unguri pare o simfonie de salon.

Grădina se umple cu lume elegantă, care se plimbă, stă, petrece fără grijă. Tocmai lângă masa noastră stă o damicelă cu un coconaş. Dumneaei întinse picioarele peste trei scaune şi fumează o ţigară, < nu este nevoie, nu-i vorbă, dar este progres>[26]. Dumnealui, un adevărat *om de lume* sau berbant iscusit, o necăjeşte şi-i ia ţigara din gură. Îi spune ceva glumeţ, doar cântecul lui Sion:

Doamne, ţigara
E numai de bărbat,
Ţie îţi amărăşte gurița
De nici nu se mai poate săruta.

Dar acuma tot a sărutat-o. Iacă – se prea poate.

Frumoasa *Romanie* pe mulţi i-a ademenit. Polonii şi ruşii, ungurii şi fanarioţii au fost ales-o. Mai mult însă suferea de năvălirile turcilor. Neamul românesc avu soarta noastră, a tuturor popoarelor mai dinspre Orient, de a fi stat veacuri de-a rândul la luptă cu tătarii, hunii şi turcii, de a se fi umplut de sânge, respingând la năvăliri, ca să poată Europa din Apus să se dezvolte mai cu răgaz şi la urmă să-l ocărască pe cel din răsărit că nu se află pe aceeaşi treaptă a progresului. Muntenia şi Moldova aveau <voie>*vozii* lor şi sub aceştia neamul era <o poartă de alamă de care se încovoia ca plumbul> oţelul saracenilor[27]. Bărcenii (*sic*) şi Fărcăşenii, Mihalcenii şi *Rosiidevedi*[28], dorobanţii din Târgovişte şi arcaşii din *Buzescu*, Aluţii[29], Romanaţi, *Cinii* (!), toţi deopotrivă, s-au proslăvit prin vitejia lor străbună până au fost răpuşi. Au înviat iară, de la 1822 încoace, au hospodarii lor, iar de când cu Cuza[30], sunt uniţi într-o singură ţară, *Romania,* <fiica vechii Rome>.

Ţara şi poporul au înflorit ca şi când dintr-o dată ar fi răsărit soarele din neguri de primăvară şi s-ar fi opintit din răsputeri în pieptul lor. Întâia dată sunt uniţi, liberi deplin şi întâia dată se iubesc deplin pe sine înşişi, trecutul şi prezentul lor. În conştiinţa puterii ce le-o dă neatârnarea, privesc cu încredere în viitor şi în conştiinţa naţionalităţii lor caută să se lege măcar în spirit cu rudele lor romanice, ca pe această cale să-şi mai sporească puterea. Pe columna lui Traian din Roma, vechii daci sunt reprezentaţi ca popor vasal Romei, strănepoţii lor acum de bună voie şi cu mândrie se fălesc cu acea vasalitate. Scrisul lor, care fusese cirilic până mai dăunăzi, acuma l-au schimbat peste tot pe cel latin; s-au luat după sunetele şi semnele limbii italiene, limba română însă a împrumutat din slavonă anumite sunete: acestea trebuie însemnate şi *azbuca*[31] română are o înfăţişare nu ştiu cum (*d*, *t*, *s* cu sedilă, *a* cu circumflexul, *i*, *u* cu coroana ş.a.). Nu-i vorbă, n-au încă o

---

[26] „De bună, samă citat dintr-un cuplet oarecare popular pe vremuri la Praga" **(n.t.)**

[27] Termen cu care erau denumiţi musulmanii în Evul Mediu.

[28] „Roşii-de-Vede, clasă militară". **(n.t.)**

[29] „Olteni". **(n.t.)**

[30] Alexandru Ioan Cuza (1820–1873), primul domnitor al Principatelor Unite şi al statului naţional România, participant la mişcarea revoluţionară de la 1848 din Moldova şi la lupta pentru unirea Principatelor.

[31] „*Sic!*" **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

istorie a literaturii lor mai nouă; în cea veche nu pregetă a cuprinde pe Virgiliu[32], poetul *Eneidei*.

Nu-i atât de săracă literatura lor; operele clasice le traduc cu mare sârguință, se disting singuri în baladă și în lirică. În veacul trecut încă poeții încredințau la țigani – li se zice aici <fes roș> (*sic*) – poeziile lor, tot ca trubadurii din vechime la jaculatori[33], iar țiganii le răspândeau în țară ca niște produse anonime. Acum ei cunosc un șir întreg de nume de poeți, pe Alecsandri, pe Sion[34], înainte de toți pe Bolintineanu, chiar și pe cunoscutul de Austria[35], Dumitru baron Petrino[36], care cântă cu însuflețire că a mai cunoscut el <alte țări mai frumoase> decât Bucovina, patria lui, niciuna însă unde <să fi avut parte de atâta, of ! de atâta dragoste !> De aceea <ca român îi jură credință veșnică, neclintită>.

Patriotismul este, tot ca la noi, un factor de frunte al liricii românești. Balada se inspiră din trecut, preamărind pe urmașul Dragoților (*sic*)[37] Ștefan-cel-Mare, pe eroii neamului Horia și *Cloșca*, cunoscuți pe la noi numai din marionete, prin urmare în chip comic, pe Radu-cel-Mare[38], pe Itul, Bogdan[39], Dobra, Mirza, Mihai, Ioan Corvinul[40]. Adeseori dăm peste suspinul pribeagului politic, căci destinele nației goniseră cântăreții printre străini. Nici despre dragostea-i către iubită nu știe poetul să cânte fără să adauge ceva din garnitura patriotică. Cântecele erotice sunt de obicei alcătuite în ton popular în forma de *horă* (cântec de joc) sau de *doină*. Aceasta din urmă, fie <*doina*, *doinița* de dragoste>, ori de ură, de jale, de răzbunare, începe totdeauna ca melodie cu un ton jalnic, tărăgănat, ca text cu invocația unei <frunze verzi> care își are însemnarea istorică. <Frunză verde de stejar> introduce cântece de vitejie; trandafirul, vioreaua înseamnă dragoste; salcia, dragoste lingușitoare; rodiul, o întâmplare particulară; fraga, nuntă; piperul, necredință; alunul, necredință ca și credință; foaia de brad, moarte, deoarece bradul foi n-are.

Românii n-au terminat încă lupta lor pentru libertate. Am mai amintit că de abia în 1864 s-a desființat iobăgia pe deplin[41]. Țiganul, mai ales, până atunci nicăieri nu fusese al lui însuși: azi avea părinți, nevastă, copil, mâine era vândut departe de familie, prețuind mai puțin decât mânzul boierului și peste o săptămână iar îl pierdea noul domn la cărți pe zece galbeni. Toate acestea s-au schimbat iute. Zic nemții că n-ar fi copt poporul român pentru câtă libertate are, ba că n-ar fi în genere libertatea potrivită pentru un popor atât de stricat moralicește.

---

[32] Publius Vergilius Maro (70 î. Hr.–19 î. Hr.) poet latin, autor al epopeii în versuri *Eneida*.

[33] „Corect: joculatori, jongleurs". **(n.t.).**

[34] George Sion (1822–1892), poet, scriitor român și autor dramatic.

[35] „Va fi la mijloc un qui-pro-quo cu omul politic Alexandru, care tocmai în 1870 făcea parte din Ministeriul lui Potocki". **(n.t.)**

[36] Dimitrie Petrino (1838–1878), poet, cunoscut pentru disputa cu Mihail Eminescu, care-l numise „baron de trois sarmaux" pentru faptul că-și petrecea o mare parte din timp în hanul cu același nume.

[37] „Orig. *Dragot*, de bună samă a se îndrepta: Dragoș". **(n.t.)**

[38] Radu cel Mare, domn al Țării Românești (1495–1508), fiul lui Vlad Călugărul.

[39] Bogdan I (1307–1367), domn al Moldovei (1363–1367), considerat întemeietorul Moldovei ca stat de sine stătător.

[40] Este vorba despre Ioan de Hunedoara, mult mai cunoscut ca Iancu de Hunedoara (1407–1456), voievod al Transilvaniei (1441–1448), regent al Ungariei (1446–1452).

[41] Neruda se referă la reforma agrară din 1864, prin care țăranii clăcași erau elaborați de obligațiile față de boieri și erau împroprietăriți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ca şi cum n-ar fi omul capabil de libertate chiar din leagăn şi ca şi cum n-ar fi drepturile omeneşti neştirbite, crescătorul cel mai bun al moralităţii ! Nu-i vorbă, mulţi oameni cu o trecere covârşitoare sunt de vină dacă nu-s toate elaborate cu desăvârşire: cutare deputat îşi tot caută mai degrabă de pungă decât de binele patriei, cutare patriot adevărat primeşte odihnă în puşcărie. Cu toate acestea românii au ştiinţa deplină cum să ajungă la acea maturitate generală <cu lacrimi să peregrinăm la sfântul mormânt al lui Alexandru-Vodă (cel Bun)[42] care fără omoruri a ajuns mare, a dat dreptate şi lege, a semănat dragoste şi adevăr>. O spun fără nici o perdea ocârmuitorilor şi ajutoarelor lor dacă nu apucă pe calea <lui Alexandru>. Am văzut foaia umoristică <Daracul>, un număr neconfiscat, expus oriunde. Într-un desen era înfăţişată coana România, care-l dezbrăcase de izmene pe prim-ministru şi-i cărăbănea <lovituri> cu o legătură de funii. Într-altul era însuşi domnul în chip de băieţaş, în faţa bogăţiilor statului. Coroana lui Ştefan este prea largă pentru capul lui, sabia lui Mihai prea grea pentru braţul lui, iar deasupra, o inscripţie din fabula lui Grigore Alexandrescu[43]:

Îi rău a fi supus
La oricare tiran; dar slugă la măgar
E mai umilitor şi încă mai amar[44].

Românul e încredinţat că are să pună mâna cât de curând şi pe Ardeal şi pe Bucovina. Aşteaptă cu linişte sosirea acelor „*tempilorŭ mai buni*", nu aşteaptă însă cu mâinile în sân.

[42] Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1400–1432).
[43] Grigore Alexandrescu (1810–1885), poet şi fabulist român.
[44] „Din *Câinele şi măgarul*; se citeşte în formă de distih ritmat". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ARTHUR AUGUSTUS THURLOW CUNYNGHAME
(1812–1884)

Arthur Augustus Thurlow Cunynghame s-a născut pe 12 august 1812 la Oakley, Hampshire, în Anglia, fiind al cincilea fiu al colonelului Sir David Cunynghame şi al Mariei Thurlow. În 1830 a îmbrăţişat cariera militară, iar cinci ani mai târziu a fost investit cu rangul de locotenent în armata britanică. A luptat în primul război al opiului în 1842, luând parte la importante desfăşurări militare, fiind mai apoi ridicat la gradul de maior. La debutul războiului Crimeii a fost trimis pe front, participând la bătăliile de la Alma, Balaklava sau Inkerman, dar şi la asediul Sevastopolului. În mai 1855 a preluat comanda unei divizii a contingentului turcesc, fiind încadrat cu rangul de general-locotenent în armata otomană. În octombrie 1855 a participat, cu un efectiv de 10 000 de soldaţi, la ocuparea Kerciului, poziţie pe care a păstrat-o până la finalul conflictului. În următoarele două decenii a deţinut importante demnităţi militare în Irlanda, India şi Africa de Sud, comandând, în perioada 1873–1878, trupele britanice de la Capul Bunei Speranţe. În 1877 a fost promovat la gradul de general, iar şapte ani mai târziu a decedat, în decursul unei călătorii din India către Marea Britanie.

Arthur Augustus Thurlow Cunynghame şi soţia sa, Frances Elizabeth Hardinge, au avut cinci copii, trei fete şi doi băieţi[1].

Cunynghame a scris mai multe lucrări în care prezintă experienţele trăite în coloniile britanice, importante fiind lucrările despre China şi Africa de Sud[2]. Volumul din care am extras pasajele referitoare la spaţiul românesc a fost prilejuit de o călătorie întreprinsă în vara anului 1871 alături de fiul mai mare al ofiţerului britanic, Henry Hardinge Samuel (1848–1935), pe atunci student la Cambridge. Obiectivul declarat era să viziteze zona Mării Negre şi a Mării Caspice, despre care se vorbea mult atunci, în contextul denunţării neutralizării Mării Negre de către Rusia. Cei doi călători şi-au propus să viziteze, în acest tur iniţiatic, marile oraşe din zonă (Viena, Bucureşti, Varna, Constantinopol, Odessa), ca şi regiunile Crimeii şi Caucazului. Cei doi au ajuns astfel să traverseze, la sfârşitul lunii iunie 1871, România. Relatarea este una relativ generală, cu detalii despre aspectul Timişoarei şi al porturilor dunărene, toate într-o vizibilă modernizare. Interesant este capitolul despre Bucureşti şi vesela sa societate, atât de atrasă de modelul parizian.

---

[1] Detalii biografice după „Arthur Augustus Thurlow Cunynghame", online la http://www.thepeerage.com/ p33090.htm şi http://en.wikisource.org/wiki/Cunynghame,_Arthur_Augustus_Thurlow_(DNB00) (consultate pe 12 februarie 2014), cu informaţii după *The Dictionary of National Biography, 1885–1900*, editat de Leslie Stephen, vol. 13, Londra, 1888, p. 324.

[2] *An Aide-de-Camp's Recollections of Service in China*, Londra, 1844 şi *My Command in South Africa in 1874–1878*, Londra, 1879.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ARTHUR AUGUSTUS THURLOW CUNYNGHAME

Călătorii în Caucazul de Est, pe Marea Caspică şi pe Marea Neagră, dar mai ales în Daghestan şi la graniţele Persiei şi Turciei în timpul verii <anului> 1871[3]

p. 30

Capitolul VI

Pesta şi Baziaş[4]

[...] Joi dimineaţa, pe 22 <iunie>, am plecat cu trenul din Pesta spre Timişoara[5]. Acum am călătorit cu clasa a doua şi am descoperit că vagoanele erau echipate cu perne primăvăratice, acoperite cu piele verde <la care se adăugau şi alte> multe noi îmbunătăţiri ce se văd adesea în vagoanele de clasa întâi din Anglia.

A plouat foarte mult, iar mare parte din această ţară netedă era sub ape. Bunăstarea agricolă a Ungariei părea foarte mare. Pe când călătoream ore în şir, atât cât putea cuprinde privirea această câmpie fără limite, am putut vedea recolte de cereale: porumb, grâu, secară şi orz, cu întreruperi ocazionale datorate peticelor de ardei iute şi câtorva vii. La staţiile de cale ferată erau ridicate magazii mari pentru a adăposti acest produs atunci când urma să fie trimis pe pieţele din lume. Mai multe cârduri de gâşte se hrăneau lângă sate şi un mare număr de oi, vite şi cai se duceau la păscut pe astfel de terenuri care nu erau potrivite pentru recoltele de cereale.

Am oprit puţin timp la Szeged[6] pentru a lua masa şi am ajuns la Timişoara la ora 5 seara. Timişoara seamănă foarte bine cu un oraş american, cu acelaşi tip de străzi largi, nefinisate, cu aceiaşi paşi spre bunăstare. Un tramvai se afla deja în funcţiune <trecând> pe principalele străzi din oraş şi aveau loc pregătiri pentru extinderea <traseului> său. Un râu destul de mare, care trecea prin oraş, asigura comunicarea cu Dunărea. Am văzut scoţându-se din el nişte sturioni grozavi, cântărind cel puţin douăzeci de livre[7] fiecare, dar şi un crap mare şi o ştiucă. Nu era nimic interesant care să ne reţină la Timişoara şi seara târziu am pornit spre Baziaş
p. 31 – capătul căii ferate – // aflat pe malul stâng al Dunării, între Belgrad, capitala Serbiei, şi Orşova, ultimul oraş de pe teritoriile Austriei.

Am ajuns la Baziaş foarte devreme, în dimineaţa zilei de 23 <iunie>. Pe când coboram din tren am fost surprinşi de sârbi sălbatici, în veşminte foarte pitoreşti. Aveau pălării negre mici, cu marginile întoarse şi cu pene în faţă, cămăşi

---

[3] Sir Arthur Thurlow Cunynghame, *Travels in the Eastern Caucasus, on the Caspian and Black Seas, especially in Daghestan, and on the Frontiers of Persia and Turkey during the summer of 1871*, London, John Murray, 1872, pp. 30–59.

[4] *Basiasch*, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

[5] *Temesvar*, oraş, jud. Timiş.

[6] *Szegedin.*

[7] Unitate de măsură pentru greutăţi de aproximativ 0,500 kg, folosită în ţările anglo-saxone.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împodobite, pantaloni albi largi, o bucată de pânză colorată legată împrejurul picioarelor şi sandale din cureluşe de piele; veste din piele, mari şi bogat prelucrate, le-au înfăşurat corpurile, completându-le veşmântul. Din fericire, translatorul Companiei de Navigaţie şi Cale Ferată, domnul Sterne, un foarte inteligent austriac, a venit în ajutorul nostru şi curând am găsit cazare foarte confortabilă la „Hotelul Căii Ferate". Domnul Sterne ne-a dat informaţii foarte utile referitoare la ţară şi, deşi nu a fost nici în Italia nici în Anglia, totuşi vorbea şi italiana şi engleza foarte bine, pe lângă germană, maghiară, sârbă, română[8], spaniolă şi franceză.

Pentru că eram reţinuţi la Baziaş în aşteptarea unui vas care să ne ducă pe fluviu în jos, am profitat de zi pentru a face schiţe, a scrie scrisori şi a admira îmbrăcămintea pitorească a locuitorilor. După-amiaza târziu a sosit un vapor de la Galaţi[9], aducând un mare număr de pasageri de la Constantinopol şi din părţile din josul Dunării, care, în general, se mergeau la băile din Germania. Serviciile domnului Sterne, interpretul, erau solicitate acum, în special pentru a linişti un american turbulent, care, neavând alţi bani decât bancnotele englezeşti, a devenit cu adevărat furios când a fost obligat să schimbe una în altele mici austriece de unu şi opt penny[10] şi asta la un curs care-l dezavantaja pe el cu până la douăzeci la sută.

Adesea, călătorilor li se recomandă să poarte <asupra lor> pe continent bancnote // englezeşti, pentru că sunt mai uşor de purtat decât aurul şi la fel de uşor p. 32
de convertit. Asta ar putea părea un sfat în ce priveşte Europa Occidentală sau chiar oraşele mari din Est; dar, în micile oraşe întâlneşti o mare dificultate şi o pierdere în a le schimba deoarece nu sunt nici înţelese nici uşor de recunoscut ca autentice, iar o bancnotă englezească de cinci lire fiind de şaptezeci de ori mai valoroasă decât bancnota austriacă de un gulden[11], creează o mare surpriză şi neîncredere celor cărora le este oferită.

Am fost plăcut surprinşi de curăţenia camerelor şi a paturilor noastre, care la început arătau suspect pentru că era prima oară când am găsit cearceaful de deasupra prins de cuvertură, lucru care mai apoi am descoperit că era obişnuit în Ungaria şi în Est, mai ales în micile hoteluri. În micile hoteluri din Ungaria, traiul este, în general, foarte bun, iar costurile rezonabile. Acest lucru se datorează faptului că preţul cărnii atinge, în medie, nu mai mult de trei penny o livră[12]; pâinea este la fel de rezonabilă; poate fi procurat şi un vin foarte bun de la trei pence[13] la şase pence sticla. Stând de vorbă cu câţiva oameni inteligenţi pe care i-am întâlnit la Baziaş, <am văzut> cum ei au atribuit un mare merit englezilor, ca fiind primii care au dezvoltat resursele Ungariei. Productivele mine de cărbune au fost deschise pentru prima oară la iniţiativa şi cu capitalul englezilor, fără îndoială

---

[8] *Wallachian*.

[9] *Galatz*, oraş, jud. Galaţi.

[10] Monedă divizionară engleză, care valorează a douăsprezecea parte dintr-un şiling sau a suta parte dintr-o liră.

[11] Monedă de aur sau argint, care a circulat în mai multe ţări din Europa, echivalentă, în Olanda, cu un florin.

[12] O livră = 0,453 kg.

[13] Subdiviziune a lirei sterline.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dorind să obțină un interes mai mare pentru investiție; dar, s-a dovedit a aduce un mare profit ambelor părți. La început, inginerii de pe vasele cu aburi și de pe căile ferate erau englezi. Totuși, acum, pentru că nativii au fost instruiți de ei, acest serviciu bine plătit a ajuns în mod foarte natural în mâinile lor, <ale ungurilor>. Este destul de clar că se pot obține multe dintr-un capital bine investit în Ungaria, fie chiar la Pesta (care nu poate să nu devină în câțiva ani un oraș minunat și foarte mare) // fie în țară, unde sârguința în ce privește minele, viile și produsele agricole atinge în fiecare zi o mai mare dezvoltare. Seara, la Baziaș, câteva focuri pe sufite[14] își împrăștiau lumina lor slabă; prima pe care am văzut-o la aceste latitudini, ne-a amintit că ne apropiam de sudul însorit.

p. 34

Capitolul VII

Pe Dunăre

În dimineața zilei de 24 <iunie> am părăsit Baziaș, îmbarcându-ne pe un vapor foarte frumos spre Orșova. Navele din partea inferioară a Dunării, deși nu sunt la fel ca cele de pe Hudson sau alte râuri mari din America, sunt foarte încăpătoare și bine înzestrate. Totuși, sunt nevoit să adaug că, din cauza faptului că transportul pe fluviu este monopolul guvernului, costurile sunt foarte mari. Căpitanul și ofițerii, ca și mulți din stewarzi, sunt austrieci și italieni, venind în principal de pe insula Vis[15] și de pe coasta Dalmației.

Curând după ce am părăsit Baziaș-ul, peisajul pe fiecare parte a râului a devenit foarte plăcut și tot mai spectaculos până am ajuns la jumătate de oră de Orșova[16]. Aici, Dunărea își face loc printre stâncile munților Carpați, care, în acest punct, au o altitudine considerabilă; pe când canalul devenea îngust în acest defileu, șuvoiul de apă se grăbea împotriva rocilor, care se ridică pe fiecare latură sub forma unor pereți abrupți; înalți deasupra, munții sunt îmbrăcați până la vârf
cu plante mereu verzi, întregul formând un scenariu într-atât de frumos și variat încât este nevoie mai întâi să-l vezi pentru a-l putea descrie. Vorbind strict la obiect, Porțile de Fier ale Dunării sunt praguri făcute de apa puțin adâncă și de rocile periculoase, care apar curând după ce părăsim Orșova; dar termenul ar părea
p. 35 să fie mai mult // referitor la despicătura făcută în munți formată prin zguduirea naturii sau acțiunile Dunării.

Fără îndoială, pământul neted de acum al Ungariei a fost odată albia unui lac mare, acoperit de munții Carpați, până când, printr-o mare zguduire a naturii, apa a ieșit la suprafață spre necazul lor. Banatul Ungariei deține un sol poate de neegalat în lume; iar acum, acea cultivare, îmbunătățită, crește anual, ajutată de pluguri cu aburi, mașini de treierat și alte instrumente de arat importate pe scară largă din Anglia. Ea face imposibil de calculat cantitatea de porumb care de acum înainte va

[14] Partea superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminat.
[15] În italiană Lissa, insulă în Marea Adriatică ce aparține Croației.
[16] *Orsova*, oraș, jud. Mehedinți

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fi produsă în această regiune favorizată şi care, prin facilităţile mereu crescânde datorate noilor linii de cale ferată, va fi transportată rapid către marile oraşe comerciale din vestul Europei, aducând beneficii frumoase pentru investiţiile făcute în această industrie agricolă.

Lucrările lui Traian[17] sunt destul de vizibile pe malul sârbesc al fluviului. Încă mai există un drum, în multe dintre părţi făcut în stâncă tare, iar acolo unde acest lucru nu s-a putut realiza din cauza muntelui abrupt, se văd totuşi urmele găurilor făcute în piatră pentru bârnele necesare la construirea drumului. Aceeaşi metodă este acum folosită pe laturile marilor munţi ai Himalayei[18]. Pe la orele 5 seara am ajuns la Orşova, cazându-ne la un hotel foarte confortabil numit „Regele Ungariei". Orşova are o poziţie romantică pe Dunăre, munţii Serbiei întinzându-se de-a lungul ţărmului opus, în timp ce râul însuşi este străjuit de un şir de dealuri împădurite.

Regularitatea cu care este construit oraşul îi arată caracterul original de aşezare militară – un post de frontieră menit a păzi împotriva atacurilor din partea turcilor. Târziu, în 1854, a fost ocupat de armata rusă, trecând astfel peste neutralitatea Austriei; dar, turcii, care deţin o mică insulă fortificată numită Orşova Nouă[19], la o distanţă scurtă de oraş, au pus pe fugă această armată rusească. Această insulă încă mai conţine o garnizoană turcească şi mai este înarmată cu tunuri vechi capabile să tragă salve de salut; dar, departe de a fi capabile să reziste unui atac cu instrumentele folosite în războiul modern, înfăţişarea fortificaţiilor şi mijloacelor de apărare arată mai degrabă că s-ar face bucăţele în câteva ore sub un bombardament bine ţintit.

Locuitorii acestei părţi a Ungariei poartă veşminte deosebite. Bărbaţii sunt îmbrăcaţi în cojoace groase, purtate cu lâna pe dinafară, căciuli din piele, pantaloni din pânză, ciorapi din lână şi opinci. Femeile poartă pe cap o basma roşie, o vestă frumos brodată şi ghete din marochin negru sau roşu. De asemenea, ele poartă o centură neobişnuită în jurul taliei, făcută din material colorat, de care se strângeau bine ciucuri sau franjuri, ajungând până spre glezne, şi erau de obicei roşii. De la o mică distanţă, aceasta le dădea o înfăţişare foarte plăcută, deosebită. Nu se poate spune că bărbaţii sau femeile acestei ţări ar fi frumoşi, dar în ce priveşte // p. 36
veşmintele sunt foarte pitoreşti. Locuitorii obişnuiţi par a avea o bună ureche muzicală, şi greu găseşti unul care să nu ştie să cânte la un instrument.

O mare şatră de romi sau ţigani[20] îşi avea tabăra înspre partea de vest a oraşului. Erau sălbatici în veşminte şi comportare. Se spune că au venit de pe câmpiile îndepărtate ale Indiei[21] şi încă mai au ceva cunoştinţe de limbă. Am încercat să demonstrez acest lucru adresându-mă lor în hindusă, dar singurul cuvânt

---

[17] Marcus Ulpius Nerva Traianus (53–117), împărat roman (98–117), al doilea dintre cei aşa zişi *cinci împăraţi buni* ai Imperiului Roman şi unul dintre cei mai importanţi, în timpul căruia imperiul a ajuns la cea mai mare întindere teritorială.

[18] Lanţ muntos din Asia de Sud care străbate India, Nepal, Bhutan, China şi Pakistan.

[19] *New Orsova.* Autorul se referă la insula Ada-Kaleh, acoperită de apele Dunării în 1970 odată cu construirea hidrocentralei Porţile de Fier I.

[20] *Roumalis or gipsies.*

[21] *Hindostan.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe care păreau să-l înţeleagă era *Auret,* adică femeie. În general, par foarte umili şi obidiţi. În ziua următoare, pe drum, am trecut pe lângă un grup de-al lor, care locuia în corturi înnegrite şi zdrenţăroase, iar copiii cu vârste în jur de zece ani erau cu totul goi.

Duminică, în ziua de 25 iunie, am mers la băile de la Mehadia[22], la o distanţă de aproape zece mile[23] de Orşova. Drumul trecea, pe de o parte, pe lângă un şuvoi de apă curgând prin defilee, săpate între dealuri, acoperite pe vârfuri cu frunziş strălucitor. Pe la jumătatea drumului am trecut pe lângă rămăşiţele unui apeduct, foarte bine construit, dar aflat acum în ruină şi despre care se spune că este de origine turcească. Duzi şi cireşi se înşiruie pe fiecare parte a drumului. Aparent, se credea despre ei că nu au nici un proprietar, oricine fiind liber să ia ce fruct doreşte. Acum, cireşele erau coapte, iar bărbaţii şi băieţii le adunau pentru a le vinde pentru mai nimic în oraşele vecine.

La Mehadia este o foarte frumoasă baie; casele, construite şi mobilate cu mult lux, grădinile frumos aşezate; dar, era o privelişte plină de tristeţe să vezi infirmi de toate vârstele şi de ambele sexe venind în număr atât de mare la izvoare. Totuşi, calitatea pe care aceste ape le au pentru vindecarea afecţiunilor pulmonare şi a tulburărilor cutanate este atât de lăudată, încât se vine şi de departe şi din apropiere.

p. 37 Costumele pe care le-am întâlnit erau foarte interesante şi // extrem de vesele, atât naţiile orientale cât şi cele occidentale[24] fiind reprezentate aici.

Un mare număr de doamne bine îmbrăcate au cinat la restaurant. Nu văd de ce aş critica dexteritatea cu care mănâncă mazăre cu cuţitul sau că îşi ţin furculiţele <întoarse> în jos ca nişte pene de scris. Am ales să privim acestea ca fiind maniere vulgare, dar dacă acesta ar fi obiceiul majorităţii locuitorilor din oricare ţară, cu siguranţă nu am avea nici un drept să introducem legi pentru ghidarea lor în

p. 38 asemenea privinţe. //

Înainte de a părăsi Ungaria, pot să fac o mică aluzie la o industrie care avansează mult în ţară şi primeşte o mare atenţie şi încurajare la Londra – producerea vinului unguresc. [...]

p. 40

Capitolul VIII
Pe Dunăre, spre Calafat[25]

Dimineaţa zilei de luni, 26 iunie, era chiar încântătoare; privelişte de la fereastra mea cuprindea munţii Carpaţi alături de nobila Dunăre în fundal. Pescarii aduceau crapi mari, de vreo şapte funţi[26] în greutate, care erau vânduţi pentru şase pence bucata. Ţăranii în straie vesele veneau în oraş în grupuri, aducând coşuri cu căpşuni de munte, fructe şi alte produse specifice ţării.

---

[22] *Mehadia,* com., jud. Caraş-Severin.

[23] O milă terestră = 1 609 m.

[24] *Frank nationality.*

[25] *Kalafat,* oraş, jud. Dolj.

[26] Unitate de măsură engleză şi americană pentru masă, egală cu 0, 453592 kg.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pentru că eram hotărâți să ne continuăm călătoria pe Dunăre, ne-am luat locuri până la Rusciuc pe vasul numit „Mareşal Radetsky".

Pasagerii de la bord erau foarte interesanți: turci cu soțiile lor în costume naționale; sârbi în frumoasele lor haine cafenii şi cu cingătoarele pline de arme; ofițeri români; preoți greci cu soțiile şi familiile lor; armeni – de fapt, fiecare nație din răsăritul Europei părea să fie reprezentată. Era interesant să observăm paşii pe care tineretul sârb îi făcea către obiceiurile occidentale. Încă nu renunțaseră pe deplin la fes, dar ajunseseră să-l modifice într-atât încât să pună o bandă aurie în jurul bonetei roşii şi, câteodată, un moț negru în față.

Vasul în care ne găseam acum nu era unul dintre cele expres, care mergeau doar de două ori pe săptămână şi poposeau în câteva locuri. // Vasul nostru a oprit p. 41
în fiecare oraş de pe Dunăre, fie sârbesc, fie românesc şi a mers mult mai încet. Masa nu era nici pe departe bine aprovizionată, iar cabinele erau <de calitate> inferioară. Totuşi, noi am avut avantajul să vedem mai mult din țară, iar cheltuielile abia dacă au depăşit jumătate din cele pentru expres.

În Anglia, un domn este considerat un lingvist foarte bun şi un priceput în ale conversației dacă ştie să vorbească două sau chiar trei limbi <străine>, pe lângă a sa, cu o fluență acceptabilă, dar în răsăritul Europei aproape oricine, care este deasupra unui țăran obişnuit, este capabil să poarte o discuție în mod fluent în cel puțin trei limbi; şi se întâmplă adesea să întâlneşti oameni care pot vorbi şapte sau opt, cu încă trei sau patru dialecte în plus. În general, aceste limbi sunt turca, greaca, rusa, franceza, italiana, germana, spaniola şi uneori engleza, iar adesea se adaugă sârba, bulgara sau româna.

Domnul lângă care obişnuiam să stau la cină vorbea şapte limbi şi părea că o face cu o egală uşurință. Acum, nu am avut, spre marea mea mulțumire, nicio dificultate considerabilă în a purta o conversație cu un număr mare de tovarăşi de călătorie, de la care, din nefericire, fusesem până nu demult exclus de necunoaşterea limbii germane.

Ar fi o îndrăzneală din partea mea să pledez pentru obligativitatea studierii limbii engleze ca limbă modernă în locul studierii literaturii clasice; dar, ca om practic, nu pot să închid ochii la avantajele pe care cunoaşterea celei dintâi le-ar avea. [...]

La douăzeci de mile[27] mai jos de Orşova am trecut pe lângă pragurile Dunării p. 42
sau ceea ce este cunoscut cu <numele de> Cazanele mici[28]; cu toate acestea, apa fiind adâncă, nu am putut distinge // foarte mult. Pe fiecare țărm am observat mai multe ruine ale arhitecturii romane, forturi antice, care să controleze sau să apere trecerea râului; iar stâlpii unui pod, despre care se spune că a fost construit de Traian, se pot vedea uneori când apa este suficient de scăzută.

Pe la ora două după-amiază am ajuns la Turnu Severin[29], unde mărfuri dintre cele mai diverse, dar în special dintre cele agricole, par a se găsi din plin. Oraşul avea multe clădiri mari, ridicate recent şi era mulțumitor să vezi în vecinătatea

---

[27] Unitate de măsură pentru lungimi, folosită în navigație, egală cu 1852 m.

[28] *The lower iron gates*.

[29] *Torno Severino*, oraş, jud. Mehedinți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pontonului un număr impresionant de echipamente agricole de fabricație engleză. Erau cel puțin treizeci de treierătoare pe bază de aburi, pluguri etc. pe care le păzea o santinelă română.

Un călător occidental, aflat la bordul acestor vase, trebuie să fie uimit de indolența repetată a majorității pasagerilor. Ei au o singură activitate, pe care o desfășoară fără încetare și asta este fumatul; dar, în afară de asta și de un joc de cărți ocazional și de conversație, nu se întâmplă nimic. Nu am văzut nici o carte de nici un tip în mâna unui singur pasager pe parcursul întregii călătorii de două zile de la Orșova la Rusciuc[30].

Fiul meu și-a găsit drept ocupație schițarea acestor grupuri deosebite și a fost interesant să observ modul diferit în care distracția sa era privită de ei. Vanitatea era izbitoare în dorința unora ca el să-i creioneze în toată grandoarea lor, în timp ce dibăcia vârstnicelor doamne turcoaice se vedea în strădania lor de a preveni ca privirea diabolică a ghiaurului[31] să se oprească asupra copiilor lor.

După-amiază vremea a devenit mai sufocantă și mai apăsătoare, cerul era acoperit de nori și prevestea furtună. Acestea sunt întâmplări obișnuite pe Dunăre, dar străinii presupun o grozăvie. Dintr-o dată și fără nici un semn, vântul s-a întețit
p. 43 // ca un uragan. Nisipul și praful de pe mal întunecau aerul, fluviul a devenit o mare de spumă și, luând în considerare adâncimea lui, care aici nu era mai mult de o pătrime de milă, înălțimea valurilor era chiar extraordinară. Luminile jucau în jurul vasului, fulgerul era îngrozitor, ploaia cădea în șuvoaie; micile bărci de pescuit au pornit spre țărmuri pentru adăpost. Cortul nostru a fost făcut bucăți înainte de a fi strâns, iar pasagerii, indiferent de clasă, s-au grăbit unii peste alții în cabina principală, au închis imediat fiecare fereastră și majoritatea au început să fumeze cu furie. Există vreo situație mai dezagreabilă? Furtuna de afară era de preferat <fumului dinăuntru> și, punându-mi cizmele înalte și haina impermeabilă, am luat o poziție singuratică în adăpostul de la cârmă, pentru a privi <furtuna> în întreaga ei frumusețe. Aceste furtuni sunt extrem de binevenite pentru această țară uscată, dar rodnică de la natură. Urmând după căldura soarelui, ele produc un efect magic asupra vegetației.

M-a amuzat un pasager din Belgrad, un evreu sârb, bătrân, care în câteva cuvinte în limba spaniolă, a întrebat neîncetat despre evreii din Londra, dar nelămuririle sale se îndreptau mai degrabă spre averile lor decât spre credință, iar când i-am spus că ei erau bogați, el a adăugat iscoditor: „Foarte bogați?" Am răspuns: „Da, foarte bogați; unii dintre ei dețineau butoaie și butoaie pline cu aur". Nu am să uit niciodată privirea evlavioasă cu care a privit spre cer și, din străfundul stomacului, a spus: „A! Bine, foarte bine! Acești izraeliți sunt atunci foarte bogați! Să mulțumim Domnului!"

Pe la șase seara am ajuns la Calafat, în România[32]. Acesta părea un loc în plină dezvoltare. Fuseseră construite case noi, bulevarde și peste tot părea a exista un progres asemenea celui dintr-un oraș american. Și aici un număr mare de

[30] *Rustchuk*, oraș, Bulgaria
[31] *Giaour*.
[32] *Roumania*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

treierătoare şi alte unelte // agricole, produse de <firma> Shuttleworth din p. 44
Lincolnshire[33] se odihneau pe țărm, aşteptând să fie duse în țară.

Aici am întâlnit un tânăr domn român elegant, care vorbea pe larg despre bogățiile noii sale țări, susținând că avea pământuri la fel de bogate precum Banatul Ungariei, dar mult mai întinse şi că acum avea legi foarte bune, care permiteau o destul de bună administrare. Am făcut o aluzie că este posibil ca Rusia să râvnească din nou la o atât de mare rodnicie. A spus: „A! Într-adevăr, există pericolul, dar privim spre voi, englezii şi nu fără motiv pentru că iată, zilele trecute când Rusia a spus că va abroga tratatul din 1856[34], voi, englezii ați fost singurii care ați stat împotrivă". „Nu – a adăugat el – noi suntem romani mai curați decât cei din Italia, iar limba noastră este încă şi mai curată. Încă mai păstrăm în țara noastră urme ale lucrărilor nobile ale lui Traian şi ne vom ridica la înălțimea neamului şi a strămoşilor noştri". Cu siguranță acestea sunt sentimente nobile, dar acum rămâne de văzut dacă există suficientă energie în tineretul român pentru a le pune în aplicare. // p. 45

La scurt timp după plecarea din Calafat, aflat pe malul nordic, am ajuns la Vidin, pe cel sudic. [În continuare, autorul descrie oraşul Vidin pe care l-a vizitat]

Ne-am continuat călătoria până la căderea întunericului, după care ne-am oprit trei ore din cauza beznei. Căldura din cabină era groaznică; pericolul de a dormi lângă o fereastră deschisă nu era demn de luat în seamă <din cauza țânțarilor>, căci era cunoscută malaria de la Dunăre. În luna iunie anotimpul nu este suficient de înaintat pentru a face din asta o chestiune de noroc; dar, când vegetația este abundentă şi ofilită la capătul lui august sau septembrie, ai mult de ce să te temi.

p. 46

Capitolul IX

Spre Bucureşti[35]

În dimineața zilei de 27 iunie, uitându-mă pe fereastra cabinei, am văzut că treceam pe lângă mlaştini mari pe fiecare parte a fluviului; sute de pelicani mari mergeau bălăbănindu-se prin noroi, ridicându-şi ciocurile ca nişte pungi pe când

[33] Clayton & Shuttleworth, companie înființată în 1842 de Nathaniel Clayton şi Joseph Shuttleworth, cu sediul în Stamp End Works, Lincoln, Lincolnshire, Anglia, care exporta maşini agricole şi piese de schimb în întreaga Europă, stabilind în timp filiale la Budapesta, Praga, Cracovia şi Lemberg.

[34] Referire la circulara cancelarului rus Alexandr Mihailovici Gorceakov, din 31 octombrie 1870, prin care semnatarele Tratatului de la Paris erau încunoştințate că Rusia denunță clauzele privind neutralitatea Mării Negre prevăzută în Tratatul de la Paris. Semnat la 30 martie 1856, Tratatul de la Paris punea capăt oficial războiului Crimeii şi confirma eşecul politicii țarului Nicolae I în ceea ce priveşte Dunărea şi gurile ei, Marea Neagră şi creştinii din Balcani. Conform prevederilor tratatului, Rusia pierdea controlul asupra gurilor Dunării şi calitatea de stat riveran fluviului (sudul Basarabiei revenea Principatului Moldovei) şi era obligată să abandoneze pretențiile de protecție asupra creştinilor ortodocşi. Principatele române intrau sub garanția puterilor europene.

[35] *Bucharest.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

treceam la vreo 50 de yarzi[36] depărtare de ei, în timp ce alte păsări de apă din diferite specii zburau în stoluri sau fluierau în jurul bălților pline de moloz. Ce minunată trebuie să fie această țară în octombrie sau noiembrie, pentru vânători!

Apoi am ajuns la Nicopole. [...] Vizavi de Nicopole, pe malul nordic, se afla un chei fără clădiri; totuși, pe mal, sub supravegherea unei santinele, se găsea numărul cuvenit de utilaje agricole englezești.

Diferența între activitățile agricole de pe cele două maluri – cel turcesc și cel românesc – era extrem de clară. În vreme ce turcii continuă să doarmă, tânăra țară recent emancipată profită în voie de toate beneficiile oferite de natură. Trăsurici elegante trase de cai de rasă ajung până la cheiul neamenajat, ca să conducă
p. 47 pasagerii care vin și pleacă la fiecare acostare; în timp ce // pe partea turcească, o haraba vopsită și împopoțonată trasă de o pereche de boi așteaptă să-i pice câțiva negustători tăcuți și singuratici. Purtarea plină de viață a oamenilor și guvernarea progresistă de care se bucură acum statele vasale de pe malurile Dunării au produs și continuă să producă schimbări extraordinare în această parte a Europei.

[Autorul prezintă trecerea prin Nicopole și Ruse]

Lăsându-i pe acei pasageri care doreau să rămână în Turcia, am plecat imediat spre orașul de pe partea opusă, Giurgiu[37], unde am ajuns spre amiază. Aici, totul era schimbat; și, într-adevăr, era ciudat pentru că dacă pe partea opusă a fluviului se putea vedea un asemenea contrast, unul al activității și progresului, celălalt rămânea într-o pasivitate adormită.

Ofițerul de la vamă, deși a lăsat să treacă fără control niște lăzi imense aflate în proprietatea prietenilor săi, a examinat cu strictețe micile noastre geamantane.

Pe la cinci după-amiaza am ajuns la București. Pe când intram, ne-am urcat în trăsură pentru a avea o mai bună priveliște asupra orașului. Pentru scurtă vreme, am fost reținuți în drumul nostru de un cortegiu funerar; corpul zăcea întins pe catafalc, sub un baldachin somptuos, ornamentat foarte frumos cu figuri de îngeri, partea de sus fiind fiind împodobită și pictată. Chipul, înconjurat de ghirlande de flori, era la vedere. Trăsăturile erau cele ale unui bărbat de vreo cincizeci și cinci
p. 48 de ani, gânditor și expresiv. //

După o oarecare întârziere, am obținut camere la „Hotelul Fieschi", de pe strada Șelari[38]. Deoarece parlamentul se afla în sesiune, orașul era într-atât de plin de delegați veniți din provincie și de alte persoane, venite cu probleme la parlament, încât ne-am fi socotit norocoși să obținem cazare la oricare hotel din oraș. //

p. 49

Capitolul X

București

București, cine l-ar putea descrie? Întruchipează toate nepotrivirile lumii vechi și noi; locuitorilor lui le place să-l numească Parisul Orientului și vorbesc pe

---

[36] Unitate de măsură engleză pentru lungimi, egală cu 0,914399 m.

[37] *Giurgevo*.

[38] Hotelul era proprietatea lui Giovanni Fieschi, a fost inaugurat în 1858 pe strada Șelari, la numărul 7 și avea un restaurant și o cafenea, fiind considerat unul dintre cele mai bune ale Bucureștilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

larg despre numeroasele sale puncte de asemănare cu fratele din Vest. Se spune că oraşul ocupă un număr egal de metri pătraţi de teren şi, cu siguranţă, distanţele din diversele puncte sunt foarte mari. Este alcătuit dintr-o masă eterogenă de locuinţe construite la repezeală, cu tot felul de încăperi îngrămădite una în alta, după cum dicta comoditatea, dar sfidând orice reguli ale arhitecturii: într-o harababură generală, cocioabe de tip american printre palate tencuite şi case din bârne, cu clădiri începute, pe jumătate terminate şi abandonate. Fiecare clădire din oraş este acoperită cu tablă, ca o protecţie împotriva focului; unele din aceste acoperişuri erau pictate în roşu sau verde, dar, în general, ele erau strălucitoare. Majoritatea străzilor au rămas nepavate. Magazinele erau ticsite până la refuz <cu mărfuri> proaste de la Birmingham şi Paris, pe care proprietarii le preamăreau necontenit şi de care se străduiau să scape la cele mai exagerate preţuri.

Se spune că oraşul are 180 000 locuitori şi rămâne să fie văzut dacă noile sale instituţii şi noua administraţie, creată după model parizian, îi va aduce prosperitatea şi dacă va accepta tensiunea la care-l va supune democraţia şi spiritul republican. // p. 50

Acestea au fost primele noastre impresii la vizitarea oraşului Bucureşti, dar doresc atât de mult să le schimb, încât la o examinare mai atentă şi mai puţin pripită, am văzut îmbunătăţiri considerabile aproape de Operă, în centrul oraşului. Acolo, străzile sunt pavate cu granit adus de la Aberdeen[39], se construiesc câteva hoteluri mari după cele mai noi principii, străzile mai late sunt transformate în bulevarde, iar cele mai frumoase clădiri sunt ridicate în scopuri academice sau similare <acestora>.

Una dintre primele noastre îndatoriri a fost să ne prezentăm respectele noastre domnului Green[40], consulul general, de care am fost primiţi cu cea mai mare amabilitate şi ospitalitate şi care ne-a prezentat personal ministrului de război, generalul Florescu[41], mareşalului Palatului şi altor domni cu rang. De asemenea, am făcut cunoştinţă şi cu domnul Slade, nepotul răposatului marelui amiral al Turciei, care a fost atât de atent şi amabil cu noi.

După-amiaza, am mers cu trăsura pe Champs Elysées-ul Bucureştilor. În drumul nostru, am trecut prin cea mai frumoasă parte a oraşului, unde magazinele arătau ceva mai bine; totuşi, păreau a avea puţină marfă în ele – precum într-unul în care nu se vindea nimic altceva decât cozi de vulpe şi ce puteau face oamenii cu un număr atât de mare nu-mi pot imagina. În această parte a oraşului, sunt în curs de ridicare un număr mare de magazine şi hoteluri noi. Banii sunt la Bucureşti o chestiune cu totul neplăcută; nu există nimic altceva decât o monedă, stabilită în mod arbitrar, numită piastru[42], în care trebuie schimbaţi toţi banii celorlalte ţări vecine, ceea ce aduce străinilor, la fiecare schimbare, cea mai mare uimire şi neplăcere.

---

[39] Oraş, Scoţia.

[40] John Green, consulul britanic la Bucureşti (1859–1874).

[41] Ioan Emanoil Florescu (1819–1893), general şi om politic român, a îndeplinit funcţia de ministru de război în perioada martie 1871–aprilie 1876.

[42] Monedă turcească de argint, a cărei valoare a variat de-a lungul timpului şi care a circulat şi în ţările române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am închiriat la un preț destul de avantajos una dintre trăsurile din piață, o Victoria cochetă, având cai buni; deși închiriată cu ora, ea nu se folosește deloc precum în alte țări, unde închirierea în funcție de un anumit timp asigură un mers
p. 51 încetinit; aici, dimpotrivă, ar părea că sunt hotărâți să încerce să vadă // care era cea mai îndepărtată distanță pe care ar putea-o parcurge într-o oră.

De asemenea, există un obicei curios de a nu-l informa pe surugiu unde dorești să mergi și, drept urmare, vizitii nici nu știu și nici nu au ocazia să învețe numele vreunei străzi. În clipa în care te urci în Victoria – trăsura obișnuită a țării – surugiul pornește la pas rapid, trăgând de cai, care, la fel ca cei americani, o iau imediat la goană; atunci, trebuie să-i spui unde ai vrea să mergi, dându-i, din când în când, la fiecare curbă, ușor cu bastonul pe unul dintre umeri. Un străin care nu este obișnuit cu acest obicei și, în aceeași măsură, cu orașul, neglijând aceasta, în scurtă vreme va ajunge să se rătăcească, neștiind unde este; iar vizitiul va fi și el la fel de uimit neprimind nici o direcție asupra traseului, până când iese în afara orașului.

În București, la Șosea, în serile de vară, apare cea mai mare parte a modei orașului; multe dintre trăsuri sunt decorate frumos și au cai foarte buni; câțiva sunt gătiți generos cu harnașamentul decorat din plin, în timp ce la alții s-au depus eforturi considerabile pentru a reduce hamurile la minimum – câteodată constând în nimic mai mult decât o șa, o pereche de hamuri și frâie. Viteza cu care merg toți vizitii este destul de remarcabilă – se pare că este un semn de onoare printre toți să nu mergi niciodată mai încet de douăsprezece mile pe oră.

Ne-am terminat turul nostru la „Hotel Hugues"[43] – aici pronunțat Huicks – despre care se spune că are cel mai bun restaurant din oraș; totuși, noi nu am fost norocoși pentru că am avut parte de o cină foarte săracă și scumpă; iar în dimineața următoare, micul nostru dejun a fost mai prost și mai mult prețuit. Domnii din București sunt robi a tot ceea ce este considerat la modă; deși se pare că toți sunt de părere că restaurantul domnului Hughes este excesiv de scump și este cât se poate
p. 52 de // banal, totuși, dacă moda o cere, ei nu se duc în altă parte. Acum câțiva ani, domnul Hughes a venit la București de la Paris ca bucătar al unui boier bogat și a fost într-atât de apreciat, încât acum se spune că deține o proprietate în Franța și se mai spune că valorează cincizeci de mii de lire sterline.

Schimbările de temperatură, frecvente din București, sunt uluitoare, dar și periculoase. La ora 1 după-amiază termometrul din camera mea, care era orientată spre nord-vest, arăta 81 grade Fahrenheit[44], iar până la 5 căzuse la 50 – o diferență de 31 de grade în patru ore: noaptea a devenit rece, iar în dimineața următoare, deși era luna iunie, era precum într-o toamnă englezească; până la ora unu în ziua

[43] *Hughues Hotel* se afla pe Podul Mogoșoaiei, vis-a-vis de Teatrul Național, fiind construit între anii 1858–1860 de francezul Donat Hugues. Clădirea avea două etaje și 40 de camere amenajate luxos, majoritatea cu vedere spre piață. Restaurantul hotelului era de înaltă clasă și avea specific franțuzesc. În 1866, pe 11 februarie, în noaptea abdicării forțate a lui Alexandru Ioan Cuza, aici a fost sechestrat prefectul poliției, Alexandru Beldiman, un susținător al acestuia. După 1870, proprietar al hotelului era tot un francez, Edouard Bourgeois, care s-a îngrijit de păstrarea faimei. În 1873, Hotel Hugues era cel mai scump din București: o camera costa 15 franci pe zi, în timp ce la hotelurile mai modeste, 2 franci sau chiar mai puțin. A fost puternic afectat de bombardamentele din 1944.

[44] 32°F = 0°C; 212°F = 100°C.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

următoare <temperatura> a crescut din nou la 76 <Fahrenheit>. Clima s-ar putea să fie influențată de munții Carpați, care, în linie dreaptă, nu sunt mai departe de șaizeci sau șaptezeci de mile de oraș.

Miercuri dimineața, pe 28 iunie, am mers în grădina Cișmigiu[45]; aceasta este destul de cochet alcătuită, în chiar centrul orașului și se află pe o suprafață aproape egală cu cea a parcului St. James[46].

De asemenea, mai târziu, în timpul zilei, am vizitat Parlamentul, dar din cauză că în acea zi se desfășura votul secret, nu am putut intra propriu-zis în Cameră. Totuși, în antecameră, consulul general ne-a prezentat generalului Florescu, ministrul războiului și altor câteva persoane de rang înalt, care, atunci când au aflat că suntem acolo, și-au făcut timp să iasă din Cameră pentru a ne primi. Priveliștea din vechea mănăstire, în care se găsea parlamentul, este foarte frumoasă, și arată marea întindere a orașului București.

În dimineața zilei de 29 iunie, generalul Florescu, a sunat personal la noi la hotel la 7 dimineața și ne-a dus cu propria trăsură la terenul de antrenament de la marginea orașului, o câmpie destul de mare și potrivită acestui scop. Aici ni s-au dat cai și am mers călare să întâlnim trupele – o brigadă // căreia i s-a cerut să p. 53
defileze pentru ca să pot vedea un exemplu al armatei române.

Acest detașament cuprindea o baterie a artileriei de câmp, două regimente de cavalerie și trei regimente de infanterie, unul de vânători, unul de linie și unul de geniști. Termenul de încorporare este de numai trei ani și astfel <regimentele> sunt alcătuite, în general, din soldați foarte tineri, care, am fost asigurat, erau în serviciu nu mai mult de un an și jumătate. Au efectuat câteva exerciții de manevră, pe care le-au executat extrem de bine, mai ales artileria; într-adevăr, era surprinzător să vezi cât de mult au învățat în puținul timp pe care l-au avut pentru instrucție. Soldații din cavalerie păreau să călărească ferm, dar ăsta nu este un lucru surprinzător, căci locuitorii acestor câmpii, asemenea ungurilor, se spune că par născuți în șa. Ordinele ofițerilor erau date pe un ton ferm, iar ofițerii de infanterie călăreau foarte bine. La terminarea parăzii, trupele au mărșăluit înapoi.

Într-adevăr, întreaga paradă era foarte credibilă. Următoarea și cea mai importantă problemă de rezolvat este cum se va comporta această armată pe terenul de luptă și în fața dușmanului. Deocamdată, nu prea a câștigat mulți lauri; dar, dacă ne gândim cât de puțini ani au trecut de când această națiune era în cea mai joasă robie față de turci, nu ar fi surprinzător dacă ar mai avea nevoie de câțiva ani de libertate pentru ca să-și câștige energia și încrederea.

---

[45] *Tcheissmay-ju Gardens.* Apariția grădinii Cișmigiu a cunoscut mai multe etape. În 1830, generalul Pavel Kiselev a dispus secarea bălții și transformarea terenului într-o grădină publică. Lucrul s-a petrecut abia în 1847, în timpul domniei lui Gheorghe Bibescu. După abdicarea acestuia, noul domnitor, Barbu Știrbei hotărăște săparea unui heleșteu ca și a unui canal de legătură cu Dâmbovița. Anul 1852 este considerat crucial în transformarea și modernizarea grădinii. Lucrările de înfrumusețare s-au încheiat în 1854, când s-a făcut și inaugurarea oficială a grădinii Cișmigiu.

[46] St. James este cel mai vechi parc regal se află în centrul Londrei, între palatele: Buckingham, St. James și Westminster și are o suprafață de 23 de hectare. În secolul al XIII-lea, zona mlăștinoasă găzduia spitalul de leproși, cu același nume. În veacurile următoare, regii au modificat câte puțin aspectul parcului, până când acesta s-a deschis pentru public într-un design special, păstrat până astăzi. Lacul din mijloc, un fost canal, cu o insulă ovală numită „Duck Island", este locul de adăpost a numeroase lebede, gâște, rațe, pelicani și cormorani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Fac aceste remarci pentru că lipsa de curaj a trupelor româneşti a fost discutată destul de mult. Se spune că la ultima izbucnire a bulgarilor, lor li s-ar fi arătat în România o foarte mare simpatie pentru mişcare, iar turcii ar fi ameninţat că vor trece Dunărea. Auzind aceasta, întreaga forţă <armată> aflată atunci la Giurgiu s-ar fi risipit – ofiţerii fiind cei care ar fi oferit exemplul, părăsindu-şi primii oamenii, iar oamenii urmându-i spre capitală. Nu se poate aştepta de la o
p. 54 naţiune subjugată ani de-a rândul // de o autoritate tiranică ca ea să poată îndrepta imediat greşelile pe care le produce oprimarea şi, probabil, până nu are să aibă experienţa unui război, alături de alte naţiuni încercate, ea nu va dovedi, de fapt, că posedă asemenea virtuţi romane, pe care acum le are doar cu numele.

După paradă am vizitat depozitul de arme[47], despre care se poate spune că este în curs de formare. Instalaţiile mecanice au fost importate din Liège[48]. Erau cinci sau şase baterii de tunuri-obuzier de 12[49], douăsprezece tunuri realizate în Franţa şi câteva mitraliere[50]. Ofiţerul însărcinat <cu depozitul de arme> părea foarte inteligent şi foarte interesat de îndatoririle sale.

La ora 3 după-amiaza am fost prezentaţi, la Palat, alteţelor regale prinţului şi prinţesei[51] Prinţul era foarte amabil şi plăcut şi sper că se va dovedi drept în faţa intrigilor unei mari părţi a comunităţii pe care o are de condus. Nu se poate spune că se odihneşte pe un pat de trandafir, dar marele succes al Germaniei îi pot consolida poziţia. Sprijinit, după cum este şi firesc, de marea influenţă a Imperiului German, supuşii săi, ca şi guvernele străine, vor fi foarte prudente în modul în care vor folosi fie intriga, fie violenţa pentru a-l înlătura. Totuşi, manierele sale delicate, nu prea sunt potrivite naţiei grosolane pe care destinul l-a chemat să o conducă. Prinţesa are nişte maniere încântătoare, semănând în mare măsură cu Prinţesa de Wales[52]. Este extrem de frumoasă şi vorbeşte fluent engleza.

Seara am acceptat o invitaţie din partea domnului Oteteleşanu[53] la o serată sau sărbătoare, pe care el urma să o dea în cinstea prinţului la reşedinţa sa numită Măgurele[54], la aproape nouă mile de Bucureşti. Am avut avantajul de a fi dus acolo

p. 55

[47] Autorul se referă la Arsenalul armatei.

[48] Oraş, Belgia.

[49] Tunul-obuzier de 12, cunoscut şi ca model 1858, numit şi „Tunul împăratului" sau „Tunul lui Napoleon", deoarece a fost dezvoltat din tunul-obuzier de 12, model 1853, prin ghintuirea ţevii, la iniţiativa împăratului Napoleon al III-lea. Tunul-obuzier de 12 avea calibrul 121,3 mm, greutatea ţevii de 610 kilograme, cu °ase ghinturi, lungimea ţevii de 2 066 mm. A fost folosit de către Franţa în anul 1859, în timpul războiului franco-austriac °i s-a renunţat la el în 1871. În Principatele Unite, tunurile-obuzier de 12, împreună cu tunurile franceze de 4, au fost în dotarea armatei române până în anul 1873, când au fost înlocuite cu tunurile Krupp, model 1868.

[50] *Mitrailleuses*.

[51] Autorul face referire la Carol I şi Elisabeta, principele şi principesa României.

[52] Alexandra de Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glückburg (1844–1925), fiică a regelui Christian al Danemarcei, căsătorită în 1863 cu Edward, prinţ de Wales (1841–1910). În 1902 devine regină a Marii Britanii în urma încoronării soţului ei ca rege sub numele de Edward VII (1902–1910).

[53] *Ottotellachanos*. Ioan Oteteleşanu (1795–1876), om politic român, director al salinelor (contract de exploatare a Ocnelor Statului) în perioada 1838–1841, ministru al Controlului (1851–1853) şi ministru de Finanţe în guvernul Nicolae Kretyulescu (30 ianuarie 1866–11 februarie 1866), proprietarul moşiei şi castelului de la Măgurele (lângă Bucureşti), posesor unei averi considerabile.

[54] *Mozarilla*, oraş, jud. Ilfov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de Sir Robert Dalzell[55], consulul Maiestății Sale la Ruse, care, în urma lungii și bunei cunoașteri a Estului, m-a întreținut cu anecdotele sale despre supușii din Est. //

Am ajuns la Măgurele pe la 9 seara, mergând prin grădina unui castel mare. Grădina era realizată în stil englezesc de un grădinar cu mare reputație din București și care amenajase și parcul din oraș despre care am vorbit mai înainte, grădina Cișmigiu. Grădinile erau iluminate cu gust, iar pentru distracție au fost adăugate artificii. Prințul s-a urcat pe un fel de canoe cu fundul plat, pentru a vedea mai bine efectul pe care-l făceau acestea asupra apei. Era însoțit de o doamnă foarte atrăgătoare, de la Curte; cum barca era mânuită de unul din oamenii săi, care era nepregătit în arta vâslitului, a fost cât pe ce să se pună capăt dinastiei, prințul și grupul său scăpând ca prin miracol din a fi răsturnați în partea cea mai adâncă a lacului.

Distracția s-a încheiat prin jocuri de cărți, dans și o cină. Doar doamnele măritate erau prezente, pentru că nu se consideră *en règle* ca tinerele nemăritate să ia parte la vreo petrecere sau bal, cu excepția celor câtorva baluri cu un cod vestimentar complet, care se desfășurau iarna în capitală.

Este foarte greu pentru un străin să pătrundă adânc adevărul referitor la moralitatea oricărei comunități: la o primă apropiere el este capabil fie, pe de o parte, să aibă o părere foarte bună despre ea, fie, pe de alta, pornind de la bârfele legate de ea, să condamne întreaga societate. În orice societate, scandalul rezistă mult și sunt mereu urechi deschise pentru a-l asculta. Obiceiurile din București pot fi condamnate cu totul, dar faima pe care o au spune că respectul față de jurământul căsătoriei este mai degrabă o excepție decât o regulă.

Deși nu se poate spune că frumusețea Bucureștilor o egalează pe cea a Vienei, cu toate acestea înfățișarea plăcută este o caracteristică des întâlnită, iar la aceasta se adaugă farmecul unor maniere dintre cele mai plăcute și încântătoare.

Legea permite ca certificatul de divorț să fie obținut de trei ori pe parcursul vieții, iar un exemplu a fost deja dat // de o anumită prințesă, care se poate întâlni p. 56
în cea mai înaltă societate. Când i s-a amintit că nici o altă șansă nu i se va mai ivi, a răspuns: „Te rog să mă scuzi; prima căsătorie a fost cu vărul meu și, prin urmare, a fost ilegală și nu se pune la socoteală și, astfel, încă mi se deschide o oportunitate"

Se spune că printre clasele sociale de jos există mari abateri cu privire la această regulă, dar nu trebuie uitat că este doar o generație de când întreaga societate era într-o condiție de supunere și robie și cu greu ne putem aștepta să aibă loc o completă regenerare a moralității. Parisul este model pentru ei și rămâne de văzut ce efect va avea exemplul adoptat asupra societății, atât în administrație cât și în moralitate.

În București, duelul nu este sub niciun chip neobișnuit. Este povestea unui domn evreu, pașnic din fire, dar care a fost provocat la duel în mod succesiv de trei tineri domni români. Evreul, cu totul fără să vrea, a mers la întrunire; dar, odată ajuns, și-a propus să dea ce-i mai bun. La prima împușcătură și-a lovit adversarul exact la al treilea nasture al hainei pe care își țintise privire și l-a omorât pe loc. Apoi, a făcut același lucru cu al doilea rival; când al treilea a văzut ce s-a întâmplat cu predecesorii săi a zis că trebuie să fie o neînțelegere în ce privește toate circumstanțele disputei lor și a cerut ca problemele să fie rezolvate într-o manieră amiabilă.

[55] Autorul face referire probabil la Robert Alexander George Dalzell (1816–1878), nobil englez și cavaler al ordinului de Medjidie și nu la fiul său, Robert Harris Carnwath (1847–1910), al unsprezecelea conte de Carnwath și membru al Camerei Lorzilor din partea Scoției.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Problema transportului pe calea ferată era la mare căutare în această țară. Se pare că, prin câteva concesiuni lipsite de înțelepciune și nefericite, ar rezulta o pierdere de multe milioane pentru țară și s-a crezut că este mai bine să fie suportată această pierdere decât să se renunțe la oricare dintre angajamente, deși s-ar putea ca
p. 57 acestea să fie un // aranjament necinstit pentru că se spune că șpăgile și contra-șpăgile sunt obișnuite, chiar și printre cei mai înalți funcționari ai statului.

Până nu demult, a existat o mare nemulțumire în întreaga Românie cu privire la stăpânirea pământului. Boierii au reclamat dreptul deplin asupra solului. Dacă s-ar fi insistat asupra acestui lucru, ar fi avut loc o revoluție. Problema a fost rezolvată printr-un aranjament care spunea că după zece ani o pătrime din teren să revină celui care-l ocupă. La început, acest fapt i-a alarmat pe proprietari și s-au gândit că vor fi ruinați, căci au simțit că doar acea pătrime va fi ea singură cultivată și nu se va depune nicio altă muncă pentru a cultiva ce rămâne. Totuși, rezultatul a fost altul față de ceea ce se așteptaseră; pentru că acum țăranii, aflând că au un interes personal în ceea ce privește terenul, nu numai că au muncit cu zel propriile loturi, dar, în plus, au luat și porțiunile pe care proprietarii le păstraseră, și astfel ambele părți au avut de câștigat – un rezultat care, putem spera, că-l va avea și legislația noastre cu referire la Irlanda.

Acum se dă o mare atenție educației elitei. Se înființează colegii pentru tineri, dintre care mulți au fost astfel constrânși să-și primească educația în vestul Europei, unde, se spune, că ajung să nutrească un mare dispreț pentru țara lor natală, odată reîntorși.

În ce privește realizările și doamnele primesc o mare atenție. În familiile bogate există obiceiul să se angajeze guvernante și servitori de origine franceză, italiană și uneori engleză, iar astfel o mare parte dintre cunoștințele referitoare la limba vorbită sunt asigurate și cum sunt, prin natura lor, elevi rapizi, ușurința cu care învață este uimitoare. Mai mult, poziția geografică a acestei țări face cunoașterea limbilor aproape obligatorie, iar astfel un român care are cea mai mică
p. 58 pretenție la o poziție mai înaltă decât cea a unui țăran // poate întotdeauna să vorbească cel puțin două limbi cu excepția celei materne; ca urmare a modelului parizian pe care l-au adoptat, una dintre acestea este în general franceza, iar cealaltă, datorită influenței sentimentului religios este, în general, greaca.

În privința caracterului, românii seamănă mai degrabă cu grecii mai mult decât cu oricare altă nație. Ca și ei, sunt foarte rapizi și deștepți și oarecum șireți și sunt acuzați că atrag <oameni> în înșelăciuni. Ca și ei, de-a lungul generațiilor au fost robi ai musulmanilor și trebuie să treacă mulți ani pentru a sădi în ei libertatea de cuget care este greu de găsit în orice țară care nu a avut responsabilitatea unei guvernări proprii timp îndelungat. //

p. 59

Capitolul XI

Șumla[56]

În dimineața zilei de vineri, pe 30 iunie, părăsind Bucureștii pe calea ferată, am ajuns la Giurgiu pe la 10,30 dimineața, am luat un mic dejun prost și scump la Hotelul „Bella Vista", iar apoi am trecut cu un mic vas turcesc la Ruse. //

[56] *Schumla*, oraș, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM LANGHANS
(1832–1892)

Wilhelm Langhans s-a născut la 21 septembrie 1832 la Hamburg şi a încetat din viaţă la 9 iunie 1892 la Berlin. A făcut studii de vioară şi compoziţie la Conservatorul din Leipzig între 1849 şi 1852. Cariera sa muzicală a continuat la Paris, Duesseldorf şi Hamburg, din 1863 aşezându-se din nou la Paris. A revenit în Germania pentru a-şi lua doctoratul la Heidelberg (1871). Din 1874 îl regăsim la Berlin, unde a predat istoria şi teoria muzicii. Ca specialist, a colaborat la diverse jurnale muzicale berlineze. A publicat o *Istorie a muzicii secolelor al XVII-lea, al XVIII-lea şi al XIX-lea*, apărută între 1882-1887. A dedicat câteva lucrări importante lui Richard Wagner.

Călătoria lui Wilhelm Langhans avea drept destinaţie Imperiul Otoman (mai ales Constantinopolul) şi Grecia. Prin spaţiul românesc, Wilhelm Langhans a călătorit pe Dunăre până la Ruse, cu o oprire la Băile Herculane de la Mehadia. Călătoria a avut loc la puţină vreme după încheierea războiului franco-prusac din 1870–1871.

Datorită specificului formării sale, Wilhelm Langhans a fost deosebit de atent la muzica de orice gen: a urmărit cu atenţie şi melodile unui simplu ţambalagiu, dar şi ariile unui tenor aflat la bordul vasului cu care călătorea pe Dunăre. De altfel, descrierea societăţii de pe vas ocupă un loc important în relatarea de călătorie.

Excursia la Mehadia i-a prilejuit călătorului german vizitarea băilor, a altarelor din zonă, dar şi informarea asupra dovezilor arheologice ce fuseseră descoperite în regiune. Cu acest prilej, Wilhelm Langhans a observat prezenţa a numeroşi români ca oaspeţi ai băilor, pentru aceştia aducându-se spre lectură ziarul *Românul*, editat de C.A. Rosetti.

Muzica orchestrei băilor era, de asemenea, concepută pentru distracţia acestora. Primul medic balneolog român, Alexandru Popovici, este de asemenea amintit de muzicologul german.

Interesat este faptul că relatarea excursiei la Mehadia include citate din opera lui Johann Georg Kohl, fragmente ce se regăsesc şi în volumul al IV-lea al prezentei colecţii.

Wilhelm Langhans a introdus, în relatarea sa, numeroase comparaţii şi referiri la locuri, evenimente şi personaje ce se regăseau în spaţiul cultural de limbă germană.

Informaţii despre viaţa lui Wilhelm Langhans se găsesc la Hubert Kolland, „Langhans, Wilhelm", în *Neue Deutsche Biographie*, 13, Berlin, 1982, p. 603–604.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WILHELM LANGHANS

O parte din Orient. Scrisori de călătorie[1]

VI

Belgrad – Urâțenie orientală – Rugăciune turcească – Granița militară și viitorul ei – Drumuri vechi și noi – Țambalul – Porțile de Fier – O scenă de familie sub apă – Orșova

p. 65 După ce se trece de a doua fortăreață turcească, Semendria[2], cu zidurile sale crenelate, încoronate cu turnuri și, după ce am ajuns la Baziaș, punctul terminus al rețelei europene de cale ferată, se ridică și malul stâng <al Dunării>; sunt Alpii transilvăneni[3], care au blocat aici cursul Dunării și o forțează să își înghesuie apele puternice într-un pat incomparabil mai îngust <ca> să străpungă prin obstacole de tot felul, bolovani, stânci și o cale lipsită de adâncime. Calea ferată pare să nu fie la ea acasă în acest joc și, după cum am amintit, și-a încheiat <rolul> important la Baziaș, deși nu lipsesc alte exemple ale avântului lipsit de frică: pe malul stâng, contele Széchényi <István>[4] a deschis un drum de-a lungul stâncilor ce cad abrupt, asemănătoare cu Axenstrasse de la Lacul Lucerna[5]; pe cel drept, împăratul Traian, cel care acum aproape două mii de ani și-a condus soldații împotriva Daciei pe o cale care, cu nimic mai puțin îndrăzneț așezată ca aceea dintâi amintită, astăzi aproape că nu mai este de recunoscut. Dar calea ferată a avut motive întemeiate de
p. 66 a nu-i urma pe acei pionieri, căci după ce va fi realizată legătura pe șine cu Constantinopolul, prin interiorul Turciei, // cu Belgrad ca punct de legătură, iar în ceea ce privește București, cu diverse linii ferate maghiare și transilvănene ce se vor întinde peste Muntenia[6], nu va mai exista astfel nici o perspectivă ca aceste chei ale Dunării să mai servească ca loc de trecere pentru circulația importantă a persoanelor, iar călătorii deceniilor ce vor veni vor găsi placiditatea măreață ce dă acestui ținut un farmec aparte, mai degrabă mărită decât micșorată. Ceasuri întregi am navigat pe lângă pereții de stâncă sălbatici, crenelați, fără a găsi urma vreunei

---

[1] Traducere după Wilhelm Langhans, *Ein Stück Orient. Reisebriefe*, Berlin, R. Oppenheim, 1872, p. 65–86.

[2] Azi Smederevo, localitate în Serbia.

[3] *Transylvanische Alpen*, denumire pentru Munții Banatului, ramură a Carpaților Occidentali .

[4] Contele István Széchényi (1791–1860), economist, om de cultură și politician liberal maghiar. Date biobibliografice și jurnalul său de călătorie prin Transilvania vezi volumul I al colecției de față.

[5] *Axenstrasse am Vierwaldstättersee*, autostradă între Brunnen, canton Schwyz și Flüelen, canton Uri. Drumul este construit de-a lungul stâncilor abrupte de pe partea de est a lacului Lucerna. După finalizare, în 1865, Axenstrasse a fost drumul care asigura legătura cu Uri, cu excepția celei pe apă, pe lacul Lucerna.

[6] *Wallachei*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aşezări omeneşti, doar ceardacurile graniţei militare, ce reveneau la intervale destul de egale, pe malul stâng şi o barcă de pescuit sârbească cu ocupanţii ei în haine albe, căciulă şi şaluri roşii, pe malul drept, întrerupeau liniştea adâncă; cu totul însingurat apare, în desişul unei văi ca un defileu, un sătuc şi ne spune că omul nu încetează a fi nici aici un „animal social"[7].

Ca şi când atracţia asupra simţurilor a acestui peisaj nu ar fi fost suficient de puternică, a trebuit să se amestece şi muzica; cu totul cufundat în contemplare, am auzit deodată răsunând un ţambal, trecând în acele ritmuri ţigăneşti misterioase, ce sunt în mai bună armonie ca toată muzica civilizată cu dispoziţia visătoare şi fantastică a ţinutului. Omul <cu ţambalul> venise la bord deja de la Baziaş şi se prezentase societăţii de pe vas prin interpretarea uverturii <*Wilhelm*> Tell; dar, cum nu am gustat niciodată ţambalul ca instrument solo // şi deoarece găsesc p. 67
suportabilă o bucată de virtuozitate, ca uvertura la <*Wilhelm*> Tell, doar în forma originală şi cu o distribuţie strălucitoare, iscusinţa însemnată a cântăreţului nu m-a putut încălzi şi m-am retras într-un colţ îndepărtat al vasului din cauza vremii de Dunăre în mi minor. Nici restul publicului nu a dorit să arate o mare deschidere pentru muzica lui Rossini[8], iar ţambalagiul s-a retras, de asemenea, şi a început să cânte pentru plăcerea sa, <aşezat> într-un ungher vecin cu al meu. Era acum o cu totul altă muzică decât mai devreme; nici un sunet străin nu se amesteca în modurile naţionale şi, repede, fără să ştie, artistul lipsit de egoism avea doi ascultători zeloşi, pe tânărul Tóth Vilmos, fiul ministrului maghiar de interne cu acelaşi nume[9], cu care călătorisem deja de la Pesta şi pe care, cu această ocazie, l-am cunoscut ca pe o fire frumos organizată, şi pe mine. Aşa ne-am delectat aproape o oră cu prestaţiile acestui adevărat artist înnăscut – *sit venia verbo!*[10] – iar când obligaţia de a ne manifesta gratitudinea ne-a silit să renunţăm la incognito-ul nostru şi să ne dezvăluim participarea la cântecul său, aceasta s-a făcut prin manifestări curat muzicale şi, de asemenea, de bucurie: artistul nu s-a mai simţit „singura inimă simţitoare printre larve"[11]; am fost plăcut surprinşi să cunoaştem în el un om bine educat, priceput chiar la teoria muzicii, // iar eu, în chip deosebit, nu p. 68
am ezitat nici o clipă, atunci când am auzit că doreşte să meargă la Mehadia, să îi ofer un loc în trăsura mea, de la Orşova.

După ce clopotul anunţând masa a făcut să se spargă triunghiul nostru muzical, ne-am dedat bucuriilor mesei, care au fost felurite, deoarece serviciul disponibil nu îşi putea îndeplini sarcinile, dată fiind mulţimea neobişnuită a călătorilor, iar pentru starea sa jalnică am fost din plin despăgubit prin societatea demnă de apreciere din colţul nostru. Acolo era amintitul Tóth Vilmos şi companionul său de călătorie, scriitorul pestan Siegmund Schiller[12]; mai încolo

---

[7] *„Geselliges Thier"*.

[8] Gioachino Rossini (1792–1868), compozitor italian, cunoscut pentru operele sale, mai ales pentru „Wilhelm Tell" (1829).

[9] Tóth Vilmos (1832–1898), ministru maghiar de interne.

[10] „Să ne fie iertat cuvântul!". **(n.a.)**

[11] *Unter Larven die einzig fühlende Brust*, expresie folosită de Friedrich von Schiller (1759–1805).

[12] Siegmund Schiller (1847–1920), jurnalist, scriitor, jurist şi botanist.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Nestorul editorilor germani, Brockhaus[13], care făcuse o călătorie în Serbia împreună cu secretarul său, Seiberlich, iar acum se grăbea înapoi acasă, la Leipzig, prin Țara Românească și Transilvania; în fine, lângă mine, preotul Bolebny Antal din Orșova, autor al unei lucrări despre Dunăre a cărei primă parte, Dunărea de la vărsare până la Pesta fusese deja oferită publicului – din păcate doar vorbitorilor de limbă maghiară. Domnul prietenos și învățat, care acum avansase cu strângerea materialului pentru a doua parte a descrierii Dunării până la izvoarele fluviului, mi-a împărtășit chiar planul operei sale și ne-am adâncit în tot felul de detalii, astfel încât ne-am mișcat cât se poate de nestânjeniți între Donaueschingen[14] și Gura Sulina, de la Ruse și până la Ulm, de la Balcani la Pădurea Neagră – când o
p. 69 zguduitură neobișnuită a vasului // ne-a chemat pe punte: tocmai treceam Porțile de Fier, acel zăvor muntos ieșit înainte, ultimul mijloc disperat al bătrânei Gaia[15] de a se apăra de elementul umed; în zadar, curentul a depășit și această îngrădire și merge mai departe într-un marș triumfal, cu o exuberanță de nestăpânit.

În timp ce Porțile de Fier se închideau tot mai mult și mai mult în spatele nostru, până când cei doi pinteni de munte par să se atingă – întocmai ca și așa-numitele nasuri ale Lacului Lucerna după plecarea de la Lucerna – ne-am pomenit înconjurați din toate părțile de torenți și de mici cascade; la zece pași de noi o pâlnie adâncă, ce sigur ar fi avut puterea de a înghiți o barcă cu vâsle cu o jumătate de duzină de oameni; chiar alături o pereche de stânci ascuțite, acum libere, apoi într-o secundă acoperite de un strat alb de spumă, un clocot și un șuier cât vezi cu ochiul – căci este oare copilăroasă Dunărea cea venerabilă, deoarece în zilele senectuții sale se poartă ca un pârâu tânăr, care abia și-a părăsit leagănul din munte și sare cu curaj băiețesc peste lemne și pietre? Sau suntem martorii unei scene de familie ce se joacă pe ape? Să fie pentru frații și surorile cărora li s-a încredințat conducerea familiei, șvabul Iller[16], Lech[17]-ul, austriacul Ens[18], blândul Raab[19] venit din munții acoperiți cu molizi, Leitha[20] cea mândră de faima sa politică, Tisa[21], o
p. 70 furie pentru ținuturile ce o înconjoară // atâta vreme cât își menține neatârnarea, Drina[22] bosniacă și Morava[23] sârbească. Călătoria este prea aventuroasă pentru ele, sunt vădit înfuriate și au renunțat la obediența față de mama, instigate de cel mai puternic dintre frați, Inn[24], căruia deja filosoful francez <Jules> Michelet[25] i-a băgat

---

[13] Heinrich Brockhaus (1804–1874), fiul și succesorul lui Friedrich Arnold Brockhaus (1772–1823), editor al enciclopediei care poartă numele familiei. Călător fervent în Europa, Asia și Africa, pentru scopuri didactice și de afaceri. Membru al parlamentului Saxoniei, în 1848 al celui de la Frankfurt.

[14] Localitate în Germania, în Munții Pădurea Neagră, unde se află confluența dintre cele două izvoare ale fluviului.

[15] *Gäa*, zeița greacă a Pământului.

[16] *Iller*, râu în Bavaria.

[17] *Lech*, afluent al Dunării.

[18] *Ens*, râu în Bavaria, se varsă într-un afluent al Rinului.

[19] *Raab*, afluent al Dunării, curge prin Austria și Ungaria.

[20] *Leitha*, afluent al Dunării, fostă frontieră dintre Austria și Ungaria în timpul dublei monarhii.

[21] *Tisa*, afluent al Dunării.

[22] *Drina*, râu care desparte Serbia de Bosnia, afluent al Savei.

[23] *Morava*, ultimul afluent important al Dunării înainte de Porțile de Fier.

[24] *Inn*, unul dintre cei mai mari afluenți ai Dunării (577 km), care curge pe teritoriul a trei țări: Elveția, Austria, Germania.

[25] Jules Michelet (1798–1874), istoric francez, reprezentant al romantismului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

în cap ideea falsă[26], prin afirmația că Inn-ului, și nu apei vlăguite din grădina palatului de la Donaueschingen, i-ar reveni onoarea de a trece drept tatăl familiei și a-i da numele. „Să binevoiască să își spele rufele murdare între ei și să nu deranjeze călătorii pașnici cu afacerile lor private", așa credem noi, în timp ce vasul nostru brav primește când la dreapta, când la stânga câte o lovitură, când pare să își piardă echilibrul ba la probă, ba la pupă, ca până la urmă, ca un diplomat iscusit, să depășească toate pericolele fără a fi lovit.

Când, în cele din urmă, vâltoarea sălbatică a valurilor din jurul nostru și de sub noi a încetat de tot, iar fluviul curge din nou cu maiestuozitate liniștită, înaintea noastră se află Orșova, pentru astăzi punctul final al călătoriei noastre. Din moment ce eram cu toții goliți de curaj, imaginea orășelului nu era chiar îmbietoare, mai ales că a trezit aceleași sentimente ca mai înainte partea Belgradului așezată spre Sava. Totuși, numeroasa societate a trebuit să părăsească scândurile de la bordul navei și să caute o gazdă pe uscat; ferice de puținii care, ca și mine, au // prins un p. 71
pat la <hotelul> „Regele Ungariei", căci aici se locuia într-adevăr bine, iar dacă, mânat de impresia făcută de departe de Orșova, m-am grăbit deîndată după acostare la un negustor pentru a-mi cumpăra o sticlă de pulbere pentru insecte, tot astfel de la o cunoștință mai apropiată de <hotelul> „Regele Ungariei", am dobândit convingerea nu doar că această cumpărătură a fost cu totul inutilă, ci că paturile înseși, ca și bucătăria și pivnița puteau mulțumi chiar și pe cel mai pretențios călător. Astfel, prietenul meu vienez a avut dreptate, atunci când, cu un prilej mai vechi, mi-a zugrăvit drept o trăsătură specifică Austriei faptul că un călător poate fi sigur că va întâlni, chiar și în cel mai îndepărtat ungher al monarhiei, cel puțin un han bun. Și nu doar gusturile materiale ni le-a împlinit pe de-a-ntregul „Regele Ungariei", ci și un concert, și anume: sala de mese a fost transformată într-un *café chantant*, pe podeaua căreia o Mademoiselle Finette a dat, foarte bine, cele mai frumoase și mai noi producții ale „Alcazarului" parizian[27], cu pantomimele respective. Al doilea număr <oferit> societății a fost un tenor german de o vârstă înaintată, ce arăta respectabil ca un filistin, și ale cărui lieduri de Abt[28], Kücken[29] ș.a., interpretate cu demnitate și corectitudine, constrastau evident cu producțiile colegei sale. După aceasta au venit, ca al treilea și al patrulea număr, soția și fiica tenorului, cea dintâi o acompaniatoare neobosită la pian, cealaltă, un copil de vreo 15 ani, drăguță ca o cadră, însărcinată cu adunarea onorariului de argint, cupru sau hârtie. // Doar că era jalnic să vezi și să auzi cum, de fiecare dată p. 72
după ce Finette termina, iar audiența era transpusă într-o dispoziție animată prin mijlocirea extravaganțelor galice, biata micuță trebuia să treacă cu farfuria și totodată să slujească drept paratrăsnet pentru dispoziția bahică a clienților. Și așa, publicul din Orșova poate fi numit încă plin de tact; dar cum o fi în Valahia, către care societatea artistică își îndrepta apoi pașii și încă pentru a i se comanda „bună dispoziție" în orașe mici?

---

[26] *Ein Floh in Ohr setzen.*

[27] *Alcazar*, cafe-concert, deschis în 1858 în centrul Parisului, astăzi disparut.

[28] Franz Wilhelm Abt (1819–1885), compozitor german.

[29] Friedrich Wilhelm Kücken (1810–1882), compozitor german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mult nu era de stat înăuntru şi deja după un sfert de ceas fugisem pe cheiul Dunării, unde o parte a societăţii de pe vasul cu aburi se aşezase sub un platan uriaş pentru a se bucura de minunata noapte de vară; acolo, aerul călduţ, lumina blândă a lunii ce cădea peste fluviu şi peste înălţimile de dincolo, de pe malul sârbesc şi cântecul puternic al cicadelor ne-au amintit că nu înaintasem doar către est, ci şi o bucată însemnată către sud, că ne găseam cam la zece mile la sud de Veneţia.

VII

Drumul către Mehadia – Monumente romane – Lipsa fasoanelor la români – Izvorul lui Hercule – Baia Ludovic – Promenadă montană – Cospoli – Vase rapide pe Dunăre – Malul bulgăresc – Ruse

p. 73 O căruţă cu lese era pregătită de devreme, trebuind să mă ducă cu tovarăşul meu de călătorie Bertók Szandor, în germană Alexander Bertók, împreună cu ţambalul său, către Mehadia. Blajinul vizitiu, vorbitor de germană, a mai cerut doar îngăduinţa ca o femeie de moravuri uşoare să meargă cu noi, iar eu cu atât mai puţin aş fi putut să refuz, căci găseam înviorător prilejul unei companii în acest ţinut nu chiar prietenos, aflat chiar lângă graniţa valahă. Astfel că am zburat prin mlaştina lungă, ce reprezintă strada mare din Orşova, pe unde căruţa fără pene a avut parte de cele mai groaznice lovituri, că „femeia noastră singuratică" gemea împreună cu cutia de rezonanţă a ţambalului legat în spate<le căruţei>, în timp ce eu calculam cu câte coaste voi mai ajunge la Mehadia. Dar nici nu ieşisem din oraş, că, spre bucuria
p. 74 noastră, am simţit sub noi // o şosea fără cusur, pe care am mers atât de întins până la Băile Herculane, astfel încât nu am simţit deloc lipsa penelor căruţei.

Comandamentul militar austriac, care construise această şosea grozavă, şi-a câştigat mai mult de o inimă recunoscătoare, căci aici traficul este unul foarte viu, când o trăsură de călătorie încărcată cu bagaje, cu o familie de boieri români şi o jumătate de duzină de servitori şi feciori de odaie, când o căruţă pentru proviant, plină de cutii şi lăzi, în cele din urmă o grămadă de căruţe ţărăneşti din satul Mehadia, care, oricum, tot pe drumul acesta mergeau. Cele din urmă vehicule se distingeau prin inteligenţa <cu care sunt făcute> hamurile lor, care, în general, pare să o depăşească pe cea a vizitiului, căci acestea se întind pe toată lungimea fundului căruţei şi lasă caii mai liberi, iar animalele trag atunci cu o exactitate de mirare. Doar unul dintre caii care au venit spre noi dădea semne de nărăvie; dar când ocupantul căruţei s-a trezit la strigătul vizitiului nostru, părea că va cădea peste ostreţele căruţei, dar totul se îndreptase deja şi imediat s-a putut restabili în poziţia sa orizontală.

Numărul mare de ţărani şi ţărănci <ce mergeau> pe jos însufleţea, de asemenea, şoseaua, femeile într-un port foarte pitoresc, alb, doar cu un brâu roşu,
p. 75 lat, de care atârna, până la picioare, un şorţ din fire roşii de lână; // acestea sunt

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

într-un fâlfâit necontenit, din cauza vântului sau doar ca urmare a mersului, apărând o combinație aparte, atractivă, sau un degrade al ambelor culori deschise. Nici bărbații nu se pot împotrivi tentației roșului și albului, după cum observasem deja la pescarii de pe malul sârbesc al Dunării; nu departe de hanul unde am făcut un popas la jumătate drumului, stătea sub un copac o astfel de arătare roșu-albă, din care se zăreau o mână și un picior; dacă era bărbat sau femeie, nu puteam totuși distinge, până când am descoperit alături o flintă, lângă o sabie și o pungă de cartușe, datorită cărora am dedus că misterioasa arătare era un grănicer în afara serviciului.

Imediat după aceea am văzut primele rămășițe antice, în care toată valea Cernei este atât de bogată: ruinele impozante ale unui apeduct, una din acele construcții masive prin care romanii și-au eternizat urmele <și> de-a lungul cărora își conduceau pașii. Din cauză că plăcerea vieții și sănătatea date de conductele de apă le erau atât de aproape de inimă, romanii civilizatori s-au ridicat cu totul deosebit în ochii mei și adesea mă întreb de ce se vorbește mereu despre „confortul epocii moderne", deși ar trebui să se numească, cu mai multă dreptate, „confortul Antichității". În orice caz, trebuie să ne mărginim puțin bucuria <faptului> „că acum am ajuns atât de departe" dacă ne amintim, privind acele clădiri respectabile
încă în ruine, de greutățile // apărute în ziua de azi într-un oraș de reședință din p. 76
Germania de nord la introducerea țevilor pentru apă, greutăți care în ciuda dezbaterilor nesfârșite nu par încă să fi fost depășite.

Totuși, asemenea comparații nu trebuie să ne tulbure frumoasa privelițe a Mehadiei, la ale cărei clădiri elegante am ajuns după o călătorie de trei ore, după ce am trecut, pe două grațioase poduri de fier Cerna cea răsunătoare, ce curgea printre două stânci abrupte de calcar. Mehadia – după cum am voie să numesc Băile Herculane, fără să mă tem de o încurcătură cu satul Mehadia – amintește, prin poziția sa, de Kreuth[30] în Bavaria Superioară, doar că aici valea alpină îngustă pare mai puțin întunecată, datorită numărului mare de locuințe prietenos grupate și a grădinilor pline de gust. Populația este, fără a socoti armata austriacă, aproape în întregime românească, nu doar populație de țărani, căci ne găsim în așa-numitul Banat Românesc[31], ci și oaspeți ai băilor, care provin, în cea mai mare parte, din țara învecinată, <unde sunt> numeroși boieri. Totul se termină aici în „lu" și „ulu", în sala de lectură domină „Românul"[32], în numeroase exemplare, chiar medicul băilor se numește dr. Popovici[33]. Totuși, nu domină la Mehadia acel sunet gălăgios, care mi-a fost neplăcut la românii din străinătate, la Paris, la băile din Boemia: poate că și dura administrație militară, ce exercită asupra afacerilor zilnice ale
băilor o binefăcătoare acțiune de control, este cauza pentru care // domnii români, p. 77
alături de doamnele lor, sunt ceva mai retrași. De aceea, domnul Wolff, remarcabilul dirijor al orchestrei băilor, angajată de la Viena, cântă de fiecare dată

[30] *Kreuth*, stațiune montană în Germania.

[31] *Romaner Banate*.

[32] *Romanulu*, ziar liberal-radical, fondat de Constantin A. Rosetti în 1857, apărut pentru scurt timp sub numele de *Concordia*. Din 1859 a devenit o publicație zilnică.

[33] *Popovigialu*. Dr. Alexandru Popovici (1836–1903), considerat primul medic balneolog român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

o bucată de muzică națională românească, de care publicul este extraordinar de încântat, deși cu vecina ei,<muzica> maghiară, ce ar trebui totuși să stăpânească aceste ținuturi, nu are nimic în comun în afară de cudățenia ritmului și de stăruința cu privire la intervalele lungite. Fără această întorsătură muzicală chiar nu s-ar putea crede că am ajuns aici la cea mai îndepărtată graniță a culturii noastre apusene; în orice privință exterioară, Mehadia poate susține cu încredere o comparație cu cele mai elegante băi de pe Rin și în zadar m-am uitat peste paragrafele din regulamentul băilor despre care relata în anul 1842 J.G. Kohl[34]. [...] Alte vremuri, alte moravuri! Dar că încă și azi lucrurile se petrec fără prejudecăți la Mehadia o arată capitolul „Îngrijirea sufletelor" din scrierea oficială a medicului regimentului cezaro-crăiesc și al băilor, doctorul Munk, unde se spune: „îngrijirea sufletelor la băi se numără printre obligațiile preoților confesiunilor romano-
p. 78 catolică și greco-orientală din Mehadia; profesiunile de credință protestante // vor fi reprezentate de cel care îngrijește de sufletele romano-catolicilor".

Primul meu drum a fost la Izvorul lui Hercule, care, descoperit de Traian și dedicat protectorului său Hercules, a dat locului numele său, Aquae Herculis; numele de Mehadia, ce s-a extins de la localitatea învecinată asupra băilor, este, după Kohl, de origine romană [...]. Totuși, cine ar vrea să se obosească cu etimologiile aici unde antichitatea, să spunem așa, îl întâmpină pe drumeț în carne și oase. Un număr de inscripții votive bine păstrate, zidite în stâncile din stânga promenadei, dau informații numeroase despre oaspeții băilor din vremea în care aici a cincea legiune a armatei romane[35] ținea sălbatica Dacie în frâu. Vedem acolo o piatră cu portretul unei întregi familii, tată, mamă și doi copii, care își spun mulțumirile lui Hercule *Salutifer* pentru vindecarea suferințelor lor; citim apoi despre un prefect paralizat, care mulțumea pentru vindecarea sa lui Aesculap[36] și Hygiea[37], de un alt pacient care mulțumea în mod special zeităților apei pentru că s-a întors acasă nevătămat (*incolumis*), de unde putem concluziona că greutățile și
p. 79 pericolele unei călătorii la băi din acea // vreme, prin inima unei țări barbare, supuse cu forța armelor, nu erau poate mai mici decât în zilele noastre la o călătorie în regatul Dahomey[38].

De la aceste <mărturii> dragi tuturor muzeelor de arheologie, atât cât se poate studia antichitatea sub un acoperiș de frunziș de fagi și tei, cu Cerna cea urlătoare în dreapta, iar de cealaltă parte pereții de calcar ai Alpilor transilvăneni ce se ridicau până la cer, m-am întors, după ce am mai înghițit câteva picături din izvorul lui Hercule, care mirosea și avea un gust oribil și, după ce a trebuit să admir astfel îndoitul eroism al romanilor, care au învins nu doar dezgustul lor, ci și pe cel al barbarilor. În sat, la Băile Ludovic, se află, de asemenea, o colecție impresionantă de pietre votive romane, cu și fără inscripții; totuși, vizionarea și transcrierea lor este aici mult mai puțin plăcută decât pe promenada umbroasă de pe Cerna: toate

[34] Date biobibliografice despre J.G. Kohl și însemnările sale de călătorie despre români vezi în volumul IV al colecției de față.

[35] Referire la legiunea a V-a Macedonica, care a luptat în războaiele daco-romane din 101–102 și 105–106.

[36] *Aesculap* sau Asclepios, zeu taumaturg în mitologia greco-romană.

[37] *Hygiea*, fiica lui Esculap, personaj mitologic, întrupare a sănătății și curățeniei trupești.

[38] *Dahomey*, vechi regat african, aflat pe teritoriul actualului Benin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<inscripţiile> importante sunt adunate într-o pivniţă stătută şi se văd prost, în lumina câtorva capete de lumânare de seu, pe care le-am primit doar adunându-mi toate puterile de convingere. Cel mai rău era de o piatră grea de mai multe chintale ce era pusă cu partea inscripţionată către zid, iar eforturile unite ale paznicului băilor şi puţinele mele <forţe> – aici abia mi le-am priceput cu adevărat – au avut parte de o rezistenţă încăpăţânată, atunci când am încercat să îi schimbăm locul. O, puternice Alkide[39], zeitate protectoare a acestor locuri, dacă ne-ai fi văzut la munca <aceasta>, ţi // s-ar fi făcut milă şi ai fi dat o mână de ajutor; ai fi desăvârşit şi p. 80
această a treisprezecea muncă, iar lauda arheologilor recunoscători nu ar fi celebrat mai puţin noua ta faptă decât înfrângerea leului din Nemeea, hidra din Lerna şi curăţarea grajdurilor lui Augias!

În timp ce, din toate punctele de vedere, rătăceam în întuneric în subteranele Băii Ludovic, frumoasa lumină a cerului aproape că se stinsese şi doar pe fugă am reuşit să ne căţărăm pe înălţimile ce domină băile, pentru a trimite soarelui un salut de rămas bun. „Ne-am cățărat" nu trebui să îl luaţi literal, căci atât către „Schnellers Ruhe" cât şi către „Culmea Coronini" conduce un drum în zigzag, foarte comod şi larg, prevăzut din plin cu bănci pentru odihnă şi folositoare pentru acei pacienţi care se pot mişca doar pe jumătate. Ajuns sus, ai pe lângă frumoasa perspectivă de păsăre <în zbor> asupra băilor şi o imagine intimă asupra căilor sălbatice din peretele alpin ce se înalţă de partea cealaltă, Domogledul[40] înalt de 3554 de picioare[41], ce se înalţă la graniţa României. Privind la această sălbăticie, trebuie să îţi aduci aminteşti că există aici, pentru Austria, cu totul alte chestiuni decât să se îngrijească de întreţinerea unei staţiuni balneare, căci pe aceste culmi ce par inaccesibile se întinde cordonul militar, iar în fiecare din posturile Rosculuí[42], La Pietroi[43], Kosci[44], şi în alte nume nemaiauzite pe unde poate că merge drumul <acesta>, se găseşte câte o garnizoană mică // care trebuie să fie de strajă zi şi p. 81
noapte, pentru a se lupta cu contrabandiştii şi banditii valahi, iar iarna chiar şi cu lupi. Cât de bravi trebuie că se simt, cu o viaţă soldăţească atât de aventuroasă, ofiţerii care poate doar cu puţină vreme în urmă s-ar fi bucurat pe de-a-ntregul de *prieteni buni în vreuna din capitalele imperiului; cum ei, în colibele lor de lemn* înzăpezite până la acoperiş, visează la cazinourile strălucind de la lămpile cu gaz şi la valsurile lui Strauss[45], până când un strigăt de alarmă îi îngrozeşte şi le aminteşte de datoria nemiloasă – cu atât mai greu ne puteam imagina acestea, cu cât soarele ce apunea înveşmânta tristele stânci golaşe din faţa noastră cu cea mai frumoasă <lumină> roşie, iar câteva minute mai târziu tot peisajul părea învăluit în acea nuanţă de culoare violet, prin care soarele din ţinuturile meridionale pare, în acelaşi timp, că îşi cere scuze pentru dispariţia sa bruscă.

M-am întors la Orşova în ziua următoare, la amiază, chiar la timp pentru a-mi lua biletul către Constantinopol şi a-mi expedia bagajul într-acolo, căci vasul rapid

---

[39] *Alkides*, nume primit la naştere de eroul mitologic Hercule.
[40] Vârful Domogled (1105 metri) din masivul cu acelaşi nume. Astăzi parc naţional.
[41] Un picior = 0,3038 m.
[42] Neidentificat.
[43] *Piatrolui*, deal cu o înălţime de 271 metri.
[44] Neidentificat.
[45] Johann Strauss (1825–1899), compozitor austriac celebru pentru valsurile sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de la Pesta se vedea deja; deoarece în aceste ținuturi este necesar să te îngrijești de propriile probleme ceva mai mult decât la noi, m-am uitat cu atenție la biletelul lipit pe cuferele mele, iar acolo, spre marea mea surpriză, am găsit un nume pe care încă nu îl auzisem niciodată, nici nu îl găsisem pe vreo hartă: Cospoli. Vânzătorul de bilete la care am reclamat imediat m-a învățat că aceasta ar fi o prescurtare a
p. 82 italienescului „Constantinopoli" și // acum, cu acest prilej, am răspuns întrebării ce apărea atât de des, <anume> cu ce limbă te „descurci" cel mai bine în Turcia. Doar că, în cele din urmă, „descurcatul" este o distracție chiar îndoielnică într-o călătorie; să se descurce poate chiar și cel surdo-mut, atâta vreme cât dispune de cantitatea necesară de monede în circulație, din contră, invers, călătorul cu înclinație către limbi străine, dacă nu este stăpân pe limba țării, se vede prea adesea condamnat la rolul celui surd și mut. Dar deoarece o persoană trebuie să pună undeva stavilă încercărilor sale poliglote, iar eu de mai înainte renunțasem hotărât la o cunoștință mai apropiată cu limba turcă, era pentru mine o perspectivă plăcută de a mă putea opri asupra italienei ca limbă înlocuitoare adoptată oficial și am găsit-o cu adevărat în Orient la fel de puțin folositoare ca și franceza și engleza.

Între timp vasul sosise la chei. Dar nu era într-atât vasul, cât pasagerii acestuia, cei pe care îi așteptasem, căci nivelul scăzut al apelor Dunării și capriciile ei din aval de Orșova nu îngăduiau marelui vas cu aburi să își continue drumul, iar toată societatea călătoare a fost încărcată cu totul pe un vas cu aburi mai mic care ne-a adus, către seară, la Turnu-Severin[46], primul oraș port românesc de ceva importanță. Aici însă am fost transbordați și abia acum am putut să mă conving că este adevărat ce se spune despre faima vaselor rapide de pe Dunăre, în ceea ce
p. 83 privește eleganța, confortul și bunele servicii. // Construcția și împărțirea spațiilor pentru pasageri este aceeași cu a celorlalte vase de pe Dunăre și noile vase cu aburi de pe Rin: pe puntea superioară o casă cu ferestre pe toate părțile, împărțită în sală de mese, în spate cabinele pentru doamne, în față un spațiu pe jumătate deschis, împodobit cu divanuri și flori, pentru fumători; mergând în jurul acestei case, o fâșie largă, pentru promenadă, iar în jos, pe o scară, cabinele cu paturi și instalații de spălat pentru două persoane, în cele din urmă pe acoperișul casei adevăratul punct focal al vieții sociale, locul de întâlnire al tuturor culorilor și, așa cum era de așteptat aici la Dunărea de Jos, un joc al amestecului tuturor limbilor și naționalităților ce caracterizează Orientul de astăzi.

Nici nu eram de un sfert de oră la bord când clopotul vasului a unit toate aceste elemente disparate la masa comună. La vederea mesei bogat încărcate și minunat luminate m-am gândit la bucătarul de la Füred[47] și la panegiricul său despre bucătăria companiei de navigație cu aburi; dar cum îl aveam atunci în amintire, pentru a pleda *pro domo*, în decursul mesei ar trebui să îi fac morală în absență, căci această *table d'hôte* era cu adevărat, în ceea ce privește pregătirea și alegerea felurilor de mâncare, ca și felul de a servi, cea mai aleasă ce se putea vedea și degusta. Alături de acestea, mândrele vinuri ungurești, ce curgeau desigur *à discrétion* și deîndată ce o sticlă era goală era înlocuită cu provizii noi de
p. 84 chelnerul de vinuri ce veghea cu ochi de Argus // până când, în cele din urmă,

[46] *Turn-Severin.*

[47] Balatonfüred, stațiune în Ungaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

desertul a încheiat festinul gastronomic cu ai săi de neasemuit struguri, pepeni galbeni şi smochine proaspete. De acolo s-a mers în vesela anticameră unde, pe fiecare masă, strălucea un elegant serviciu de cafea, iar oaspeţii se serveau ei înşişi cu delicioasa băutură, desigur în ceşti miniaturale, aşa cum se cuvine pentru cafeaua bună. Toate acestea erau asezonate cu discuţia cu un negustor elveţian stabilit de mulţi ani la Constantinopol, pe care, desigur, aveam să îl întreb o sută de lucruri. Cu totul uşoară nu era această discuţie, căci vecinul meu, deşi nu era elveţian francez sau italian, ci un adevărat fiu al Bernei, părea că mă înţelege cu greu şi repeta tot ce spuneam până să se poată hotărî la un răspuns. [Reflecţii despre dificultăţile de comunicare în limbi străine.]

Noaptea era destul de neplăcută, mai ales din pricina zădufului neîndulcit de p. 85
vântul de apă sau de munte, care făcea ca îngustimea cabinei să pară de două ori <mai neplăcută>. Ziua cea nouă a fost salutată cu bucurie, mai întâi deoarece ne-a îngăduit să ne bucurăm de zăbava odihnitoare de pe puntea superioară; în consecinţă, ni s-a arătat iarăşi un mal nou, cel bulgăresc, de ale cărui peisaje minunate, cu totul de felul celor de pe malul Elbei la Blankenese, lângă Hamburg, nu te puteai sătura privindu-le. Dar fluviul însuşi a devenit un altul şi nu fără motiv îşi schimba aici, în antichitate, numele modest de Danuvius cu cel foarte răsunător de Istru[48]. Neobişnuita masă de ape se lărgeşte nestânjenită aici şi, dacă din timp în timp este silită de câte o insulă pusă de-a curmezişul, să se împartă, ea nu formează două braţe de fluviu ci două curente în sine măreţe. Ambarcaţiuni cu un stil de construcţie aparte, străvechi, cu prova şi pupa mult ridicate, vase pe jumătate de mare, pe jumătate de fluviu, alunecă pe apele gălbui, în timp ce // pe mal primii p. 86
bivoli îşi arată fizionomia tâmp-curioasă, un stol de pelicani se propteşte pe ici-acolo, iar pe un banc de nisip singuratic trei vulturi murdari se lasă indolenţi în razele soarelui, bestii leneşe, ce nu sunt mişcate de nici un zgomot din partea noastră pentru a ne arăta lungimea puternicei lor perechi de aripi.

Am trecut apoi de fortăreţele turceşti pitoreşti de la Rahova[49], Nicopole[50] şi Şiştov[51], fiecare cu citadela sa înaltă, cu zidurile lor crenelate şi turnurile ce puteau servi ca model pentru acele fortăreţe ce, în seara de Crăciun, slujesc drept scenă primelor fapte de arme pentru tineretul nostru. În cele din urmă, Dunărea se lărgeşte într-un asemenea fel încât noi, ca şi descoperitorii Amazonului, avem pe buze întrebarea *„mare aut non?"*; mai încolo, la mare depărtare, o grămadă de catarge: este Giurgiu[52], principalul loc de comerţ al Valahiei şi staţia terminus a căii ferate de la Bucureşti[53]; de partea noastră, pe malul bulgăresc, scările de lemn ale gării din Ruse şi, la o privire mai de aproape, şine, vagoane şi alături funcţionari feroviari ocupaţi, costumaţi în stil european. Jumătate din societatea de la bord cobora aici pe uscat, iar căpitanul m-a asigurat, cu o figură întristată, că o oră mai târziu, la Giurgiu, va pierde probabil şi cealaltă jumătate, iar până la Galaţi, punctul final al voiajului său, va fi ca şi singur.

---

[48] *Ister.*
[49] *Rahowa.*
[50] *Nikopoli.*
[51] *Schistowa.*
[52] *Giurgewo.*
[53] *Bucharest.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

LÉON JULIEN HUGONNET

(1840–?)

Despre Léon Julien Hugonnet, autorul cărţii *Six mois en Roumanie*, avem puţine date biografice. Cunoaştem că a participat la Comuna din Paris şi a publicat în revista „L'Estafette". Ulterior, a fost nevoit să plece în exil în Elveţia, unde în 1877–1878 a colaborat la publicaţia socialistă „Travailleur". Sub impresia evenimentelor care au însângerat Franţa: războiul franco-prusac şi Comuna din Paris, Hugonnet a plecat spre Europa central-orientală, cu convingerea că salvarea echilibrului continental s-ar putea găsi în constituirea unei confederaţii danubiene. Poate aşa se explică şi faptul că a dedicat lucrarea amintită tineretului român care, în opinia sa, „ţinea în mâinile sale salvarea noastră comună".

În noiembrie 1871 el sosea la Iaşi, de unde s-a îndreptat spre Bucureşti, trecând prin Vaslui, Bârlad, Tecuci, Galaţi, Brăila. În capitală a zăbovit mai mult timp. Hugonnet a stat pe teritoriul României până în mai 1872, când s-a îmbarcat pe unul din vapoarele companiei de navigaţie austriece pe Dunăre cu destinaţia Pesta. La Iaşi a fost impresionat de arhitectura caselor, decorate cu sobe frumos împodobite şi de mulţimea bisericilor, dintre care a remarcat: Trei Ierarhi, Frumoasa, Galata. Francezul a descris drumurile desfundate, care deveneau practicabile numai iarna, când erau străbătute de sănii decorate în culori vii. Spre deosebire de alţi călători străini, el are cuvinte de laudă la adresa autorităţilor, ţinând să evoce atitudinea binevoitoare a primarului, Dimitrie Gusti. Ca şi alţi predecesori, Hugonnet a fost surprins plăcut de atitudinea profranceză a românilor, de latinitatea lor, a fost deosebit de interesat de obiceiurile legate de nuntă, înmormântare şi a fost fermecat de folclorul românesc, în special de dansuri: hora, căluşarii, dansul brâului. El ne-a lăsat pagini pline de savoare şi despre viaţa mondenă din Iaşi, despre piesele de teatru, prelucrări după romanele franceze, pasiunea pentru jocul de cărţi, foarte gustat în saloanele protipendadei şi despre frumuseţea doamnelor din înalta societate. De asemenea, a consemnat obiectiv situaţia evreilor din Moldova, convins fiind că problema a fost exagerată în presa europeană. Drumul spre Bucureşti a fost o adevărată aventură: din Iaşi a plecat în toiul iernii într-o sanie, a trecut prin Vaslui, Bârlad, Tecuci, iar de aici a luat trenul spre Galaţi, unde a fost nevoit să stea două săptămâni din cauza înzăpezirii căii ferate şi a Dunării îngheţate. Despre Galaţi a consemnat că era un oraş cosmopolit ce corespundea chiar şi exigenţelor unei capitale, în vreme ce portul avea un potenţial comercial deosebit. De aici a plecat cu sania spre Brăila, de unde a luat trenul spre Bucureşti. Capitala României este văzută ca având o arhitectură asemănătoare cu Iaşii. Hugonnet descrie unele biserici (Sfântul Gheorghe Nou), principalele clădiri şi unele străzi din centru (*Franceză*, *Lipscani*), remarcă universul pitoresc al negustorilor, dar confundă Universitatea şi Academia sau spitalul Colţea şi Universitatea. În capitala României a intrat în contact cu membri ai coloniei franceze, a frecventat cafenelele unde aceştia se întâlneau şi a lecturat publicaţiile lui Ulysse de Marsillac. Spre deosebire de acesta, nu a fost plăcut impresionat de spectacolele din sala Bossel, a catalogat calitatea acestora drept îndoielnică şi nu a fost încântat nici de opera italiană şi performanţele artiştilor lirici. A fost martor la câteva evenimente mondene şi religioase ca, de pildă, aniversarea a cinci de domnie a principelului Carol I, aflat într-un moment delicat al domniei, când se gândea la abdicare. Cu acest prilej a asistat la trecerea în revistă a trupelor în Grădina Cişmigiu şi fost plăcut impresionat de atmosfera de sărbătoare din perioada Sărbătorilor Pascale. Distanţa de la Bucureşti la Giurgiu a fost parcursă pe calea ferată recent dată în folosinţă. În drum spre Pesta, călătorul francez a fost martorul traversării porţiunii periculoase de la Porţile de Fier, pe care a şi descris-o de altfel.

Despre Leon Hugonnet a scris Nicolae Iorga în *Istoria românilor prin călătorii*, ed. II, vol. IV, Bucureşti, 1929, p. 126.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

LÉON JULIEN HUGONNET

Şase luni în România[1]

p. 18

La Suceava se găseşte vama română, cu un şef care vorbeşte limba franceză şi este foarte binevoitor. Schimbăm trenul la Paşcani[2]. Apoi, la orele 10 seara, în 9 noiembrie 1871, am sosit în Iaşi. O trăsură ai cărei cai au pornit în galop, m-a dus până la hotel *Europa*, unde am coborât.

Iaşi

p. 19

Călătorul francez este decepţionat la sosirea sa în Orient. Mai întâi pentru că iubim schimbarea cu singura condiţie ca aceasta să nu schimbe nimic, aşa cum spunea Téophile Gautier[3]. Apoi, pentru că ne sprijinim pe impresiile noastre, făcute fie prin lecturile unor pagini pline de lumină, descrieri entuziaste ale scriitorilor noştri străluciţi, fie din pricina emoţiei produse de pânzele incomparabililor noştri artişti. În sfârşit, de aproape o jumătate de secol, pictorii şi scriitorii noştri sunt inundaţi de această sursă de lumină care este Orientul!

Dar în nicio altă parte dezamăgirea nu este atât de mare ca în Moldova, la Iaşi mai ales, vechiul municipiu roman al *Jassiorum,* acest // oraş în care p. 20
problema evreiască a atras de câţiva ani atenţia lumii politice.

Ghidându-ne după latitudinea acestei regiuni, am putea crede că are un climat temperat, dar îl găsim pe cel al Rusiei, ceea ce se explică prin inexistenţa unui lanţ muntos, care să apere Moldova în faţa vânturilor moscovite. În rest, nici un oraş nu este mai puţin oriental decât acesta. Un singur lucru ne poate crea o astfel de iluzie: absenţa colectivităţii, trăsătură ce caracterizează viaţa patriarhală, unde familia încă înseamnă totul, iar oraşul nimic.

Această distanţare de viaţa socială, concentrarea pe viaţa de familie este dezvăluită, în Iaşi, de arhitectura sa policromă, lipsită de originalitate. Izolarea caselor înconjurate de curţi te face să te gândeşti mai degrabă la o aglomerare de vile, decât la un oraş. Rezultă că întreţinerea drumurilor este imposibilă, văzând disproporţia dintre suprafaţa locuită şi numărul de locuitori.

Se spune că Parisul este paradisul femeilor şi coşmarul cailor. Sigur, a doua parte a zicalei se poate aplica Iaşului. Merită toată atenţia această viguroasă rasă tătărască <de cai>, care galopează fără pauză, spre marea uimire a turistului obişnuit cu melancolia cailor slăbănogi ai trăsurilor pariziene. // p. 21

---

[1] Traducerea după Léon Hugonnet, *Six mois en Roumanie*, Paris, 1865, p. 18–120.

[2] *Pascany*, oraş în jud. Iaşi.

[3] Théophile Gautier (1811–1872), scriitor francez, reprezentant al romantismului şi unul din teoreticienii curentultui „artă pentru artă".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Birjarii ruşi îşi mână atelajele rapide ridicaţi în picioare, iar imaginea te trimite cu gândul la cursele de care din antichitatea romană. Emulaţia lor aminteşte de întrecerile dintre verzi şi albaştri din Bizanţ[4]. Vizitii sunt un tip deosebit de automedon[5]. Poartă o căciulă mare de blană, o manta cu guler strânsă pe talie de o centură roşie, mânuşi mari şi groase, ghete. Pletele lungi, blonde încadrează feţele roşii, imberbe şi nasurile tătăreşti. Au o voce efeminată, care aminteşte pe cea a idiotului numit de Veuillot[6], *Lupus*. Românii te asigură că aceştia sunt castraţii ruşi[7], dar eu nu pot afirma cu siguranţă <acest lucru>. În timpul sezonului frumos conduc trăsuri descoperite, destul de solide, pentru a nu se zdrobi de pavajul imposibil al acestor drumuri desfundate, care sunt traversate în galop de caii lor admirabili. Totuşi când plouă, acoperişul acestor trăsuri, care de altfel sunt singurele din Iaşi, se poate ridica. Este destul de incomod, pentru că în zilele ploioase, noroiul îţi ajunge până la genunchi şi este aproape imposibil să ieşi la
p. 22 plimbare pe jos. Zăpada, care acoperă drumurile // pentru trei sau patru luni, este aşteptată cu satisfacţie. Atunci apar frumoase sănii capitonate cu catifea roşie şi covoare din Levant. Sunt trase de obicei de doi cai. Câteodată se văd patru cai înhămaţi à la Daumont[8]. Aceştia, galopând, împrăştie zăpada, iar pentru a apăra <pasagerii> sunt puse de la crupă la scaunul birjarului, bucăţi de stofă în culori vii, care plutesc precum pânzele unei nave. Nu există tarif pentru birjă, dar se plăteşte cursa cu 60–75 centime. Săniile au două sau patru locuri, iar în spate au un fel de scândură, unde se aşază servitorii sau domnii galanţi, pentru a le lăsa mai mult spaţiu doamnelor, ceea ce este de apreciat.

Una dintre cele mai mari inconveniente ale regiunii este marea diversitate a monedelor. Se găsesc monede din toate ţările, în afară de cele româneşti, care se pare sunt acaparate de bancheri, datorită cursului lor ridicat. Unitatea monetară, piastrul[9], este fictivă, iar restul <dat de negustori> este
p. 23 convertit în piaştrii. Astfel negustorii sunt nevoiţi să calculeze cu // o bucată de cretă pe tejghea, înainte de a face socotelile. În magazine nu se schimbă orice monede şi trebuie să te adresezi cămătarilor ambulanţi instalaţi la colţul fiecărei străzi, în spatele unei mici tarabe, care fac să treacă dintr-o mână în alta, jetoane de aramă, ce imită sunetul monedelor şi al căror zgomot atrage atenţia. Cursul de schimb variază din oră în oră, dar nu se îndepărtează de o valoare medie. Ducatul austriac[10], care este foarte răspândit, valorează 37 de

---

[4] Aluzie la suporteri echipajelor de atelaje din perioada Imperiului Bizantin, care erau împărţiţi după culorile pe care le purtau. Însuşi împăratul Justinian I era un suporter înfocat al echipei albaştrilor.

[5] În mitologia greacă, Automedon, era comandantul carului lui Ahile şi apare în *Iliada* lui Homer.

[6] Louis Veuillot (1813–1883), jurnalist francez, catolic fervent, adept al ideilor ultramontaniste (filozofie care susţinea supremaţia papală).

[7] Este vorba de secta scopiţilor.

[8] Tip de atelaj, unde caii sunt înhămaţi în funcţie de caracteristicile trăsurii.

[9] Monedă otomană care a circulat în ţările române în secolul al XVII-lea. În 1860 valoarea sa era de 0,46 franci francezi. A fost scoasă din circulaţie odată cu introducerea leului.

[10] Monedă de origine italiană, care a fost preluată de Austria după ocuparea Veneţiei. Ultimii ducaţi de aur austrieci au fost emişi în 1915.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

piaştrii sau 11 franci şi 75. Livra turcească[11] de 23,75 franci este una dintre cele mai frumoase monede pe care le-am văzut. Napoleonul[12], cum se numeşte în această ţară, valorează 20 de franci, rubla rusească 4 franci, rubla mică 3 franci, swanzigul – 85 centime. În sfârşit mai sunt şi piesele de 25, 20, 15, 10 copeici ruseşti. Cele de 25 valorează 1 franc, dar lucru ciudat cele de 15 plus una de 10 nu valorează decât 85 de centime. Din copilărie am învăţat că doi cu doi fac patru şi una dintre marile nedumeriri ale acestei ţări este aceea că te aştepţi să ţi se spună că 20=17. Banii româneşti sunt echivalenţii centimelor franţuzeşti. Acestor monede atât de diferite le adăugăm // pe cele franceze care p. 24
au acelaşi curs ca la noi.

Poştele sunt unite cu telegraful, ca în Belgia. Funcţionarii acestora poartă uniformă şi o sabie, a cărei utilitate nu am înţeles-o. Scrisorile netrimise sunt expuse în fereastră, cusute ca nişte fluturi pe un cadru şi astfel, se pot identifica. Lista telegramelor nereclamate poate fi de asemenea afişată. Lucru uimitor! Intrând la ghişeu, sunteţi invitaţi să vă descoperiţi, ceea ce uneori este incomod, pentru că trebuie să ţii pălăria în mâini şi în acelaşi timp să pui timbrele, în condiţiile în care pentru o scrisoare din Franţa vi se dau 15 timbre la o centimă.

Nu departe de gară, care nu este murdară şi are o faţadă cu o mică colonadă în stil maur, se găseşte un lac înconjurat de o barieră de copaci. Aici sunt câteva bănci şi o baracă. Pe poartă se etalează cu cinism inscripţia: club de patinaj. În timpul iernii este locul de întâlnire al elitei. Aproape de acesta se află un cartier compus din case izolate, fără etaj, albe // sau în culori p. 25
luminoase. Este un loc unde se practică amorul lipsit de scrupule.

În spatele gării se dezvăluie panorama oraşului, aflat pe un deal pitoresc, în mijlocul căruia se detaşează biserica Mitropoliei[13] construită în stilul Sfintei Sofia. Este o clădire pătrată ce are deasupra o cupolă, flancată la fiecare capăt de turnuri, care au la rândul lor cupole mai mici. De departe construcţia pare nouă. De aproape eşti surprins să vezi o construcţie de cărămidă, retencuită, cu acoperişul prăbuşit şi cu interiorul în ruină. Nu se pune problema unei reconstrucţii, mai degrabă a unei demolări.

În Iaşi se găsesc o multitudine de biserici. Ceea ce este original este că sunt prizoniere, precum Kaaba[14] din Mecca, în mijlocul unei curţi formate din alte construcţii. Intrăm în această curte pe sub un arc frânt, decorat cu fresce, care suportă un turn imens terminat cu o cupolă, fără să diminueze <importanţa> celorlalte cupole ale bisericii înseşi. Remarcabilă este cea a celor trei sfinţi[15]. Trebuie menţionat şi turnul lui Vasile Lupu şi mănăstirea

[11] Lira turcească de aur a fost introdusă în 1844.

[12] Moneda de 20 de franci creată de Primul Consul în 1803. A ieşit din uz în 1914.

[13] Biserica mitropolitană din Iaşi a fost ridicată în timpul lui Mihail Sturdza, însă în 1857 acoperişul s-a prăbuşit. Mitropolitul Iosif Naniescu a fost cel care a reclădit-o în anii 1880–1887.

[14] *Cuaba*, sanctuar al musulmanilor, care se află în Mecca.

[15] Biserica Trei Ierarhi sau a Trisfetitelor a fost ridicată de voievodul Vasile Lupu în perioada 1637–1639.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 26 Frumoasa[16]. // Universitatea[17] este o construcție vastă, ce imită arhitectura romană. Remarcăm un peristil și un atrium. Ea are o bibliotecă și un muzeu. Cea dintâi fiind închisă, am urcat la primul etaj, pentru a-l vedea pe al doilea. Am parcurs mai întâi o mare sală cu vitralii, umplută cu desene ce reprezentau diferitele tipuri ale țării. Traversând un coridor întunecat, m-am trezit în față cu un domn, pe care l-am luat drept paznic, dar care nu era decât un manechin îmbrăcat. Negăsind pe nimeni căruia să mă adresez, m-am decis să deschid o ușă ce dădea spre un muzeu de sculptură. Nu am văzut decât reproduceri în ghips ale capodoperelor antice. Un tânăr se pregătea să deseneze. A avut amabilitatea să mă conducă în sala de pictură, unde pe lângă peisaje din țară, nu am văzut decât copii ale școlii franceze. Nu departe de Universitate se află un muzeu de istorie naturală, ce seamănă cu toate celelalte de acest fel.

Pe o casă mare, zugrăvită în ocru deschis, am citit cu o inscripție scrisă cu litere groase: *Primăria*[18] [...] Trecând printr-un peristil antic, am urcat la
p. 27 primul etaj. Într-o sală largă, luminată // de sus printr-un geam rotund în formă de lanternă, se înghesuiau o mulțime de solicitanți, îmbrăcați cu haine ponosite. Într-o altă sală, destinată consiliului municipal, cu intrarea liberă, la marginea unui covor verde și sub controlul neîncetat al contribuabililor, lucra cu fervoare un bătrânel, cu figura inteligentă, care, așa cum mi s-a spus, era primarul[19], vechi ministru liberal al învățământului. Cred că este destul de obositor să lucrezi în astfel de condiții, dar am admirat această simplitate orientală, care o amintește pe cea a cadiilor arabi. L-am deplâns sincer pe acest admirabil administrator, care avea atât de mult devotament pentru a-și sacrifica nevoile, pentru a rezolva solicitarea primului-venit. O astfel de atitudine este departe de morga afișată de funcționarii francezi.

În partea de sud a orașului se ridică o imensă construcție văruită în alb, numită Palat[20] și care, după unirea Moldovei cu Țara Românească, a servit drept cazarmă. De cealaltă parte se află cartierul evreiesc, foarte animat.
p. 28 Tarabele inundă străzile și o varietate mare de negustori // se ivesc din albeața zăpezii și a caselor. Ca în Orient, ordonanțele municipale prevăd zugrăvirea anuală <a caselor>. Totuși, în partea estică, unde se găsesc locuințele elegante, zidurile sunt zugrăvite în verde, albastru, pământ de Sienna, ceea ce face să se evidențieze rafinat ornamentele din ghips alb.

---

[16] Mănăstirea Frumoasa din Iași a fost ctitorită de hatmanul Melentie Balica în secolul al XVI-lea, fiind o mănăstire de călugărițe. Actuala biserica mănăstirii a fost ridicată în 1836–1839.

[17] Este vorba de sediul vechi al Universității din Iași aflat în Palatul Callimachi, actualul sediu al Facultății de Medicină.

[18] Sediul vechi al primăriei se afla în casele vornicesei Smaranda Bogdan, mai târziu în fața ei se va ridica statuia lui Miron Costin.

[19] Dimitrie Gusti (1818–1887), primar în Iași din decembrie 1871–1872.

[20] Este vorba de Curtea domnească din Iași, palatul ocârmuirii unde a fost ales Al. I.Cuza, domnitor al Moldovei în 1859. Pe locul ei se înalță astăzi Palatul Culturii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Evreii din România provin în mare parte din cei care, vânați în Spania în timpul reginei Isabela[21], s-au refugiat în Turcia. Aici au găsit azil împotriva persecuțiilor catolice care, după cum vedem nu prea au nici un drept de a-i acuza de intoleranță pe români și turci.

Alți evrei au venit din Polonia, din Rusia și din Austria, fugind de recrutări și impozite. Alți, după dl. Vaillant[22], descind din avari care, în secolul al IX-lea, s-au convertit la iudaism. Ceea ce poate să ne facă să presupunem acest lucru este faptul că marele rabin ia titlul de Kagan, care era al șefului avarilor.

Traversând cartierul evreiesc, mi-am reamintit zvonul răspândit în Europa de Alianța Israelită Universală[23], în legătură cu evreii din acest oraș. Mi s-a explicat că // nu există în România nicio intoleranță religioasă. p. 29

Invadarea țării de către evreii vânați de Rusia părea primejdioasă, dar măsurile adoptate contra lor nu sunt dictate de considerente religioase. Nimeni din Europa nu a acuzat Franța că i-a alungat pe *pifferari*[24]. Cei care impută conduita criminală a românilor ar trebui să știe că este o neînțelegere. Evreii, care sunt regii epocii noastre, seamănă cu anghilele, care țipă înainte de a fi jupuite.

De partea cealaltă a cartierului evreiesc[25], se află un mic râu pe care l-am trecut pe un pod. Am ajuns într-un cartier care se întinde aproape pe un kilometru, unde toate casele sunt izolate. Pe cărăruile umbroase se plimbă în libertate turme de porci slabi, abia ținându-se pe picioare, cu părul gros și zbârlit, de culoarea cenușii; sunt adevărați vieri. Continuând pe același drum, la un kilometru distanță de la barieră, descoperim la stânga o colină pe culmea căreia se găsește o cetate numită Galata[26].

Această înălțime abruptă nu este accesibilă decât pe jos. După o ascensiune de o jumătate de oră // m-am găsit în fața unui zid crenelat, care p. 30 avea bucăți prăbușite, înlocuite cu scânduri. Prin ușa din spate intri în curte, în mijlocul căreia se găsește o biserică. De-a lungul zidurilor sunt construite

---

[21] Isabela I (1451–1504), regina Castiliei și Leonului (1474–1504). În 1492, la insistențele călugărului fanatic dominican Thomas de Torquemada, conducătorul Inchiziției (Marele Inchizitor), regii catolici Isabela de Castilia și Ferdinand de Aragon, au semnat decretul prin care li se ordona evreilor spanioli să se convertească la catolicism, în caz de refuz fiind obligați să părăsească țara în decurs de două luni și să-și abandoneze proprietățile. Decretul viza aproximativ două sute de mii de evrei spanioli. Pentru Spania, plecarea celei mai mari părți din cei mai harnici și mai întreprinzători negustori a însemnat o foarte serioasă pierdere economică. În ceea ce-i privește pe musulamni, lor li s-a promis inițial libertate religioasă, dar în scurt timp presiunile pentru a trece la catolicism au devenit tot mai mari, iar din 1502 li s-acerut expres să aleagă între convertire și expulzare.

[22] Jean Alexandre Vaillant (1804–1886), scriitor și pedagog francez, filoromân. Date biobibliografice și însemnările sale despre români vezi în vol. IV al prezentei serii a colecției.

[23] Organizație creată în 1860 cu scopul de a promova emanciparea evreilor.

[24] Muzicieni ambulanți, care coborau din munți în apropierea Crăciunului. Se întâlneau mai ales în Italia și cântau mai ales din cimpoaie și oboi (pifferi).

[25] Cartierul evreiesc din Iași se afla în Târgul Cucului.

[26] De fapt este vorba despre mănăstirea de maici Galata, construită în secolul al XVI-lea de voievodul Moldovei, Petru Șchiopul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cazemate, însă neîntreținute. Sosirea mea a fost semnalată de salvatorii Capitolului. Gâștele au auzul mai fin decât câinii, astfel încât arabii din Algeria le pun de multe ori ca paznici; fără îndoială acesta este motivul pentru care le găsim și la Galata. A apărut un individ palid și bolnăvicios și i-am cerut să-mi arate interiorul bisericii. Aproape de ușă am văzut o piatră tumulară pe care am citit o dată din secolul al XIX-lea. Biserica, atât de dărăpănată în exterior, în afară de acoperișul și de cupola din zinc, este foarte bogată în interior. Se găsesc numai aurării, ferestre colorate și fresce aurite. Nu am văzut nicicând un spațiu atât de mic umplut cu atâtea ornamente înghesuite. Ai zice că te afli într-un budoar mobilat somptuos.

De pe înălțimea unui deal, unde am fost înainte de căderea zăpezii, într-o frumoasă zi de toamnă, am descoperit superba panoramă a Iașilor, care se
p. 31 întindea pe versantul de sud-est al unei // coline. Vedeam toată partea sudică, unde se aflau cartierele mari, care se întindea de-a lungul unei văi adăpostite de vânturile din nord. Populat de 90 000 de suflete, Iașii ocupă suprafața unei capitale. Reintrând în oraș, am văzut deasupra unei mici movile, în fundul văii, o construcție care mi-a părut a fi o biserică. Am zărit în mijlocul curții un acoperiș de zinc cu trei cupole, iar la intrarea acestei curți un turn rectangular de înălțimea cupolei; am fost surprins să văd la poartă un post de artilerie.

Hotelul unde am fost cazat este unul dintre cele mai confortabile din oraș; este ținut de un francez. Se găsesc aici o mulțime de servitori și fiecare dintre ei are atribuții fixe. Astfel, unul aprinde focul, iar altul aduce lemnele, unul dintre călători chiar l-a numit omul cu lemnele. Ori, se întâmplă ca cel care trebuie să aprindă focul urcă înaintea celui care aduce lemnele. La fel și cu restul lucrurilor [...] La masă ne-au propus feluri de mâncare tradiționale:
p. 32 sarmale, pârjoale, ștrudele etc. dar fără // mare succes. Se mănâncă destul de des caviar, fel de mâncare rusesc preparat din icre de sturioni pe care amatorii le amestecă cu suc de lămâie. Vinul alb este mai comun decât cel roșu, iar ultimul este limpede și nu foarte rău. Se aflau în acest hotel doi funcționari care m-au intrigat, pentru că ei nu fac niciodată nimic. Îmbrăcați foarte elegant, cu inele și lanțuri de aur, mi s-a spus că-i însoțesc pe călători și sunt foarte abili la jocuri. În rest, jocul de cărți este viciul dominant și cauzează ruina societății românești, care este foarte demoralizată. În prima zi a anului, care în calendarul ortodox soseşte cu 12 zile după al nostru[27], aceşti doi domni mi-aduc cărțile lor de vizită, pe care citesc: fericire, prosperitate. Am concluzionat cu naivitate că există o rațiune a acestei asociații de cuvinte și i-am botezat pe unul fericire și pe celălalt prosperitate. În aceeași zi cameristele m-au surprins în pat aruncându-mi în cap grâu și orez. Este fără îndoială un obicei oriental, pentru a-mi ura la mulți ani. Cred că bobul de grâu reprezintă și fecunditatea.

---

[27] Referire la calendarul gregorian (aplicat pentru prima dată în timpul papei Grigore al XIII-lea la 24 februarie 1582), adoptat de România în aprilie 1919, când data de 1 aprilie a devenit 14 aprilie. Până atunci a fost în uz calendarul Iulian (introdus de Iulius Caesar în anul 45 î. Hr.).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dintre oaspeții hotelului, cei mai întâlniți // sunt ofițerii superiori. Am p. 33
distins în principal un colonel admirabil, om de bună-credință, simplu, amabil, simpatizant al francezilor, ca toți românii de altfel. Îl vedeam întotdeauna bând mastic și pregătind caviarul cu suc de lămâie sau fumând o enormă țigaretă din tutun turcesc, aflat într-o cutie de chihlimbar negru, care se găsește pe moșia sa de la Buzău și care valorează enorm. Îmi aduc aminte de un maior cu trăsături energice, care era mai sensibil față de durerile Franței decât mulți dintre francezi. Nu înțelegea, spunea el, de ce în toată armata din Metz[28] nu se găsește un singur om care să-i zboare creierii lui Bazaine[29].

Un general onorabil, care a combătut sclavia în America, mi-a spus odată că nu crede în calitățile militare ale românilor, pe care i-a văzut pe câmpurile de luptă din Italia. Totuși, parcurgând istoria glorioasă a acestui mic popor eroic, nu putem să ne îndoim de vitejia sa. Se poate ca o perioadă lungă de pace să-l facă să-și piardă virtuțile ostășești, dar dacă circumstanțele ar cere-o ar fi capabil să justifice proverbul // *La un roman zece saşi, la zece* p. 34
saxoni un român!

Un detaliu pe care l-am remarcat este forma sobelor, care sunt adevărate lucrări artistice. Plita se află la 50 centimetri de sol, de fiecare parte se află o coloană dublă, cu țevi din cărămidă tencuită, care se unesc la vârf într-o cornișă. Totul este ornamentat cu basoreliefuri și picturi. Aceste sobe sunt economice și dau căldură, înlocuind cu succes șemineul. Paturile mi-au atras și ele atenția, deși sunt simple și tari, din cauza obișnuinței de a coase pânza de deasupra de cuvertură.

În ziua sosirii mele am fost martorul unei înmormântări sfâșietoare. Alaiul era precedat de un pichet de soldați și de muzică militară. Apoi veneau preoții în costume de ceremonie, cu bărbile lor de apostoli. Pe un car mare tras de doi cai împodobiți cu negru, era culcat descoperit, cadavrul unei tinere foarte frumoase, bogat înveșmântată și acoperită de bijuterii. Două fete îmbrăcate în alb, despletite, erau // îngenunchiate una la cap și alta la p. 35
picioarele moartei. Este o reminiscență a bocitoarelor, a *praeficae*-lor din antichitate. În rest se păstrează obiceiul de a pune o monedă în mâna mortului, așa cum făceau anticii, care nu uitau niciodată obolul către Charon[30], ceea ce explică de ce găsim mereu în mormintele antice, aceste obiecte pe care Chateaubriand[31] le numește mici bucăți de metal. Acesta imita obiceiul egiptenilor, care puneau scarabei în gurile morților. Pe pavajul oribil al Iașilor, carul sălta și cadavrul era zdruncinat într-un mod oribil. Mi-era frică în orice moment că ar putea să se rostogolească. În trăsura următoare, un tânăr ofițer, pe jumătate inconștient, soțul moartei, era căzut pe spate, cu capul dezgolit și cu părul în dezordine, susținut de doi prieteni. După un numeros cortegiu de

[28] Oraș în nord-estul Franței.

[29] François Achille Bazaine (1811–1888), mareșal francez, cu o impresionantă carieră militară, care s-a predat în fața armatei Prusiei la Metz, în 27 octombrie 1870.

[30] *Caron*, luntrașul lui Hades.

[31] François-René de Chateaubriand (1768–1848), scriitor, diplomat francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

rude şi cunoştinţe veneau servitorii ce duceau mici tăvi cu colivă, care nu erau destinate săracilor, aşa cum era obiceiul în orientul musulman, şi care se mâncau deasupra mormântului în onoarea zeilor mani.

p. 36 Într-un contrast crud, cum se găseşte deseori aici, am întâlnit // în aceeaşi zi, la mică distanţă, un cortegiu nupţial. Am admirat pe tânăra şi frumoasa logodnică, cu pieptul dezgolit, după obiceiul popular. Un val lung alb, pus pe cap, lăsa să se vadă formele marmoreene al unui tors demn de Venus. Dar acest spectacol, pe care îl urmăream cu lăcomie, nu a făcut decât să-mi amintească cu durere de primul.

Una dintre nevoile cele mai mari, atunci când te afli departe de ţara <natală este absenţa> jurnalului, care îţi aminteşte de aceasta. M-am dus în grabă la cafenea pentru a lectura jurnalele pariziene, belgiene sau vieneze. Poşta nu ajungea regulat, rămâneam mai multe zile într-o aşteptare tensionată şi la sosirea lor le devoram cu nerăbdare.

Îmi amintesc că am văzut într-un salon de pictură, acum câţiva ani, un tablou ce reprezenta purcei de lapte ce dansau în faţa lui Ludovic al XI-lea[32], bolnav. Într-o seară, revenind la hotel, am văzut în curte o scenă care mi-a

p. 37 reînviat această amintire. Un german flămând, indolent şi decăzut purta, // la gât, căzându-i pe piept, un tambur lung, ca cel ce se găseşte pe frontispiciul *Charivari*-ului[33], iar într-un portofel atârnat la centură, accesoriile unor jucării destinate să amuze maimuţele. Într-o mână ţinea de o funie un caniche[34], pe spatele căruia stătea o maimuţă îmbrăcată. La sunetul tamburului, caniche-ul se învârtea în cerc, exact ca la circ, iar maimuţa făcea apoi exerciţii cu sabia, cu puşca, cu pistolul; descărca armele fără a se încrunta. Când era obosit, era rândul altei maimuţele să danseze ca o nebună cu cimbale şi castaniete cel mai fantastic bolero, suită pe o masă rotundă. Când era epuizată, *barnum*[35] o punea în sân pentru a o încălzi. Apoi cavalerul făcea cu tovarăşii săi turul spectatorilor întinzându-le pălăria. În această mică lume eu vedeam, ca şi Ludovic al XI-lea de Banville, imaginea omenirii cu marionete şi animale savante şi multă lume care, pentru câţiva bănuţi, dansează pe frânghia şi pe rampa de lansare a politicii.

În România nu este nici primăvară, nici toamnă; frigul urmează fără

p. 38 tranziţie // zilelor calde. În rest, vedem cu satisfacţie sosirea zăpezii, care ne scapă de noroiul şi insuportabilul pavaj al Iaşilor. Atunci oraşul ia un alt aspect. Străzile sunt brăzdate de sănii, care alunecă cu repeziciune, pe solul cu zăpadă bătătorită. Aproape toată lumea poartă blănuri şi căciuli de astrahan; îşi pune în picioare şoşoni îmblăniţi, pe care îi lasă în anticamere şi pe care un francez i-a numit cu umor, pardesiu pentru pantofi. Oamenii din popor au veste din piele de oaie şi un fel de mantale din pâslă groasă, de culoare

---

[32] Ludovic al XI-lea (1423-1483), rege al Franţei, supranumit şi „cel prudent", monarh autoritar, care a extins şi întărit ţara şi tronul.

[33] *Le Charivari*, periodic francez din perioada 1832–1937.

[34] Rasă canină.

[35] Referire la Phineas Taylor Barnum, om de afaceri, întemeietorul faimosului circ *Barnum & Bailey Circus*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deschisă, cu împletituri de altă culoare. Au păstrat tunica albă a grecilor, a cărei stofă uşoară formează o fustanelă plisată, care cade peste şolduri până la genunchi şi care arată originea sudică a acestui popor adus într-un climat aspru. Femeile din aristocraţie au toalete şi coafuri de ultima modă, bărbaţii sunt şi ei foarte eleganţi, iar hainele sunt destul de bune calitativ. Nimic nu era făcut în România, totul era adus de la Paris sau Viena. Se cheltuia mult pentru toalete. Acestea ne arată că nu existau decât două categorii de locuitori: aristocraţia // şi poporul, un popor de ţărani eliberaţi, care păstrau costumul p. 39
naţional. Nu există aproape deloc burghezie, dacă nu ar fi fost negustorii străini. Nu există alternativă, decât a-ţi menţine un anumit rang sau să fii pierdut printre proletari. Nu trebuie uitat că în 1830 nu existau decât două clase: privilegiaţii şi contribuabili.

Costumele militare sunt la fel de elegante. În afară de pantalon care este gri, infanteria este îmbrăcată ca aceea franceză. Este înzestrată cu o puşcă asemănătoare cu Remington[36]. Cavaleria uşoară are un costum unguresc, cu pantalon strâns şi cizme moi. Poliţia are o ţinută ce seamănă cu cea a gărzii naţionale din Paris, cu eghileţi roşii. În timpul iernii agenţii au o căciulă de astrahan, o scurtă cu glugă şi cizme înalte. Poliţia este destul de eficientă. Agenţii petrec noaptea în drum şi comunică cu un fluier. Într-o singură noapte au fost găsiţi şapte morţi de frig. Pompierii sunt echipaţi ca şi cei din Paris. Jandarmii poartă căşti prusiene şi o glugă gri. Deseori îi vedeam pe cei care erau de serviciu, // coborând pe strada Carol. Pe o parte a calului era agăţată o p. 40
mică coroană de fân, împletită cu atâta artă, care îmi amintea de *corona graminea* a republicii romane.

Într-o duminică m-am urcat în sanie cu intenţia de a mă duce în Rusia. În timp ce urcam pe Copou[37], am întâlnit echipaje strălucite, lachei îmbrăcaţi în livrele, doamne foarte frumoase cu tenul mat, cu ochi negri frumoşi şi cu un păr blond strălucitor <împletit în stil> veneţian. Mi s-a spus că această modă face furori şi unele doamne îşi taie frumoasele plete negre pentru a-şi împlini astfel fanteziile. Când eram în nordul oraşului, după ce trecusem de consulate, în curtea cărora <am zărit> stâlpii înalţi ce serveau la ridicarea pavilioanelor, am ajuns la barieră. Aceasta se compunea dintr-o grindă mobilă verticală asemănătoare cu o cumpănă cu ajutorul căreia se scotea apa din fântâni în unele localităţi din Franţa. Mergând spre nord-est am ajuns până la micul pod de lemn de peste Bahlui[38], afluent al Prutului[39], râu faimos, a cărui traversare de către armata rusă a dus la intervenţia anglo-franceză în războiul din Orient[40]. Râul era // în întregime acoperit de gheaţă, astfel încât am crezut că p. 41
traversez o vale. Am ajuns la un mic sat, unde vizitiul mi-a spus că stă un

---

[36] Puşcă fabricată de cea mai veche companie americană de fabricat arme, fondată în 1816 de către Eliphalet Remington.

[37] *Copo*, colină celebră din Iaşi.

[38] *Bachlui*

[39] *Pruth*

[40] Referire la Războiul Crimeii (1853–1856). Operaţiunile militare au debutat prin ocuparea principatelor de către armata rusă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

francez; dar cum acesta era plecat nu am găsit pe nimeni care să-mi deschidă poarta unei mici biserici din lemn, ce aparținea, se pare, cultului catolic. Singurătatea era înfricoșătoare, zăpada înaltă de un metru, frigul pătrunzător. Nu se zărea nimic, decât din când în când un mic pâlc de copaci. Mă gândeam la acel vânt rusesc, numite Crivăț, care învolburează zăpada, formând coline asemănătoare nisipurilor mișcătoare ale deșertului, înghițindu-i pe călători. Îmi aminteam oribilul episod al retragerii din 1812[41] și am fost tentat să mă opresc din drum.

În timpul iernii se organizează multe serate, unde din păcate multe averi se risipesc la mesele de joc. Într-o zi am asistat la o cină la un negustor francez, căsătorit cu o tânără romăncă foarte ospitalieră. Am remarcat grația deosebită a acesteia când rula țigaretele cu excelentul tutun turcesc, pe care apoi le oferea domnilor. Aproape toate doamnele fumează țigarete. Deseori
p. 42 întâlnești pe stradă femei // din popor, cu pipa în gură. Printre invitați am întâlnit un ofițer bogat, ca toți boierii din această țară. A servit în cadrul legiunii străine și purta chiar medalia Crimeii. Când cina s-a terminat au sosit muzicanții. Acești țigani nu cunosc notele muzicale, dar îți amintesc vag de tradiția arabă, reînviată de greci. Ei izbutesc să impresioneze atât de mult, încât sunt români care, emoționați de melodii, aruncă aur cu amândouă mâinile, ca arabii. Așa se explică nu numai prin emoția spectatorilor, dar și <prin frumsețea> acelei arte originale, de care țiganul nu este conștient și care este o rămășiță a marii muzici arabe, dispărută în parte odată cu naufragiul
p. 43 strălucitoarei lor civilizații [...] În aceeași seară am văzut // un dans național, în care se dansează grațios într-un cerc, <numit> *hora*, care nu este altceva decât *chorus* al anticilor.

Mai există alte două dansuri naționale. <Primul este cel> al călușarilor, care amintește de cel al preoților lui Marte și care, se spune, este destinat să amintească episodul răpirii sabinelor. Acest dans este un simulacru de ritual războinic. Un altul, mai pașnic, jocul de brâu sau dansul centurii este foarte original. Fiecare dansator ține mâna stângă pe brâul vecinilor săi și pune mâna dreaptă pe umărul celuilalt.

Nu voi ascunde plăcerea care o am atunci când ascult lăutarii, acești ciudați muzicieni originari din India, care au părăsit trupele lui Timur Lenk (Tamerlan)[42], după luarea cetății în 1399. Mă abțin să fac elogiul teatrului național. Sala este destul mare și frumoasă, dar din păcate este așezată la extremitatea nordică a unui oraș întins și deseori este imposibil să ajungi acolo. Într-o seară, când am avut curajul să urc până acolo, am fost surprins sa aud un zgomot ce semăna cu cel al unei căderi de apă, în parcul vecin, ce
p. 44 aparținea unei prințese. Am aruncat o piatră și imediat // am văzut zburând, cu un zgomot formidabil ca o avalanșă, mii de corbi, care se odihneau pe acei

[41] Referire la retragerea armatei franceze din timpul campaniei lui Napoleon I în Rusia.

[42] Timur Lenk (Tamerlan, 1336–1405), întemeietorul unui imperiu mongol cu capitala la Samarkand (azi Uzbekistan). În bătălia de la Ankara i-a înfrînt pe turci și l-a făcut prizonier pe Baiazid, care a și murit, de altfel, în captivitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

arbori mari unde găseau un adăpost contra zăpezii ce acoperea toată natura cu pătura ei groasă. La ieşirea din teatru, negustorii evrei, cu mici lanterne, vindeau dulceţuri; un mare număr de lachei şi de vizitii aşteptau terminarea piesei cu săniile pregătite. Am stat într-o lojă lângă trei femei foarte elegante şi vorbind bine limba franceză. În timpul pauzei, ofiţerii veneau să le vorbească, ceea ce m-a nedumerit. Una mai ales, îmi atrăgea atenţia, pentru că nu mai văzusem o figură atât de delicată şi regulată. Ochii săi negrii străluceau cu o lumină de care ea însăşi se ruşina, pentru că deseori cobora pleoapele. Pielea brună, în tonuri calde, amintea de fiicele Bibliei pe care soarele le privea. Părul negru, îngrijit, strălucitor, şi totuşi atât de creţ, ca al creolelor, mă uimea. Când îşi lăsa obrazul pe mâinile de copil, se apleca peste loja mea şi o devoram din priviri [...] // Această tânără a fost cauza pentru care am p. 45
acordat puţină atenţie spectacolului, destul de neinteresant, de altfel. Se juca nu ştiu ce parodie după *Mica Fadette*[43], adaptată, cum se spune, în piesă naţională, ceea ce nu este prea dificil de făcut, ajunge numai să schimbi costumele şi numele proprii. Multe piese de teatru sunt împrumutate din repertoriul francez şi sunt modificate mai mult sau mai puţin. Directorul este un avocat, om de lume, foarte inteligent, amabil, dar ruinat şi care încearcă să-şi recapete blazonul jucând în comedie. Are ca regizor un francez, care este mereu bolnav de friguri. Sunt încă mulţi în Europa, care cred că românii sunt slavi. Eu însumi am crezut că ar fi descendenţii cruciaţilor, care au fondat // un p. 46
imperiu latin la Constantinopol[44]; acest avocat m-a învăţat că românii sunt descendenţii coloniştilor aduşi de Traian în Dacia. Ei sunt atât de mândri <de acest lucru> ca şi când anticul *sunt cetăţean roman*[45] mai are încă un prestigiu. Cuvântul valah sau vlah nu este decât traducerea slavă a cuvântului român, în greacă *romaios*. Românii au dreptul de a avea o literatură naţională. Această pretenţie este justificată de frumoasele poezii populare [...]

Lucru curios este ieşirea din teatru. Toate săniile se precipită pe panta rapidă a străzii Carol, fără a se întâmpla un accident, ceea ce demonstrează abilitatea vizitiilor, mai ales că săniile nu au felinare. Nu auzim decât clopoţeii cailor, care fac pietonii să se întoarcă dezorientaţi, // îngrijoraţi să nu alunece p. 47
pe gheaţă, astfel încât nu este prudent să te întorci pe jos.

---

[43] *Le petite Fadette*, roman al scriitoarei franceze Amandine Lucille Aurore Dupin de Francneil, baroană Dudevant, cunoscută sub pseudonimul literar de George Sand.

[44] Referire la cruciada a patra (1202–1204), al cărei scop declarat a fost recucerirea Egiptului, sfârşită prin cucerirea Constantinopolul la 12 aprilie în 1204, când Baldouin (Baldwin), conte de Flandra, unul dintre conducătorii cruciadei, a fost numit împărat al Imperiului Latin de Constantinopol, un stat efemer, care a slăbit grav Imperiul Bizantin. Cu ajutor militar din partea cumanilor, vlaho-bulgarii au reuşit, în 1205, să obţină victoria de la Adrianopol asupra trupelor conduse de Baldouin de Flandra, care a fost făcut prizonier şi pierind în beciurile cetăţii de la Târnovo. Ţaratul vlaho-bulgar, denumit şi ţaratul româno-bulgar sau al doilea ţarat bulgar a fost un stat multinaţional, apărut la Dunărea de Jos în 1185, odata cu victoria împotriva Imperiului Bizantin a răsculaţilor de la sudul Dunarii, conduşi de fraţii Petru şi Asan. Statul a dispărut în 1258 prin fragmentarea în state mai mici.

[45] *Civis romanum sum*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În concluzie, nu există distracții, iar străinului, obișnuit cu viața trepidantă a marilor orașe, sejurul la Iași ți se pare monoton [Urmează considerații asupra influenței culturii franceze]

p. 49 În concluzie, Iașii, altădată un oraș înfloritor, înainte de unirea Principatelor și a procesului de centralizare...este astăzi în plină decadență. Familiile boierești merg spre București, iar evreii paraziți au devenit stăpânii

p. 50 locului. // Pe de altă parte comunitățile de germani și francezi fac din acest oraș un loc cosmopolit, un fel de piață de desfacere a vechii capitale din Moldova.

Am părăsit orașul la sfârșitul lui ianuarie 1872, fără să privesc în urmă. Adio Iași cu pavaj rudimentar și noroi!

p. 51

De la Iași la București

Prin Galați

Trenul nu mergea decât până la Roman, iar din cauza ruperii podurilor nu eram sigur dacă voi găsi o trăsură pentru a merge de la Roman la Tecuci[46] și am fost sfătuit să mă adresez evreilor din Iași. Am plecat în primele zile ale lui februarie, în mijlocul iernii, într-o trăsură acoperită, unde gândeam, că nu voi suferi atât de frig ca în sanie, deoarece avea un fel de acoperiș, pe care săniile nu îl au. Eram învelit cu blănuri din cap până în picioare. Peste pantofi aveam ghetre groase din pâslă, ceea ce mă făcea să semăn cu un eschimos. Am plecat la orele 6 dimineața. <La trăsură> erau înhămați patru cai după

p. 52 metoda antică. //

La câțiva kilometri la sud de Iași, am urcat un deal împădurit, pitoresc. Arborii se vedeau pe zăpadă ca o dantelă neagră pe o rochie albă. Am coborât, iar în fața noastră nu erau decât câmpuri. Am trecut în goana calului printr-un sat catolic, *locuit de câteva familii maghiare. Era prea frig pentru a scoate* capul din blănuri. În același timp luptam să nu adorm, deoarece am fost avertizat că este periculos să dorm la aceste temperaturi. După câteva ore de călătorie am ajuns la un fel de han. Era o casă albă cu o boltă ce ducea la grajduri, iar de fiecare parte a acesteia se aflau camerele, nu prea confortabile. Într-una dintre acestea am cinat și am băut o cafea turcească.

După ce caii au mâncat, am plecat într-un ritm destul de lent, până când aceștia s-au încălzit. Mi s-a spus că dacă nu eram precauți, caii nu ar fi putut

p. 53 galopa trei-patru zile, fără odihnă, așa cum erau obișnuiți. Corbii // negrii se distingeau din zăpadă și își disputau resturile unui hoit. Acest spectacol m-a întristat. M-am întrebat ce ar fi putut deveni un om care s-ar fi rătăcit prin aceste pustietăți. Am întâlnit pe drum unul sau două care trase de niște boi cenușii, cu părul zburlit. Erau conduse de țărani înveșmântați cu piei de oaie, mițoase, ceea ce îi făcea să semene cu Robinson Crusoe. Am întâlnit o căruță

[46] *Tecouch*, oraș, jud. Galați.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe care erau atârnați ca niște struguri țigani cu instrumente muzicale, ca singur bagaj. Acești sărmani trubaduri în zdrențe, cu ochi mari, negri, melancolici, cu figuri sfrijite, dar regulate, mi-au inspirat simpatie, dar i-am pierdut din vedere, pentru că mergeam prea repede. Am trecut, fără a ne opri, pe lângă unul sau două hanuri, construite după același model ca primul; apoi vizitiul s-a oprit să adape caii și am înțeles că nu eram prea departe de casă.

Era noapte când am intrat într-un sat mare, unde am auzit muzică. Imediat am văzut mai multe persoane // urmate, la lumina felinarelor, de p. 54
muzicieni ce chemau dansatori, la un bal care se dădea la unul din cele două hoteluri ale orașului. Am mers și m-am cazat la celălalt hotel și, cum eram foarte obosit, am mâncat puțin și m-am culcat pe o canapea, unde am dormit destul de rău, fără să mă dezbrac. Eram în Vaslui[47], la hotelul *Rusia*. Este adevărat că am mâncat destul de prost, însă din fericire am mai păstrat câteva provizii de la Iași și am băut un vin alb, aspru. A doua zi am vizitat orașul, care este curat. Am văzut o piață cu prăvălii, fără vitrine, ca cele din Orient, care își etalau stofele multicolore, ce se revărsau pe trotuar și contrastau fermecător cu zăpada.

Am înconjurat râul Bârlad[48], traversându-l pe gheață, pentru a scurta drumul și ne-am oprit ca sa mâncăm într-un sat numit Docoleni[49], unde am găsit un han construit după același plan ca acela pe care îl mai întâlnisem. Am intrat în mai multe prăvălii de unde mi-am cumpărat mai multe pipe și flecuștețe din piele albă, totul fabricat local, cu un aspect nefinisat. Ne-am reluat // drumul și la apusul soarelui ne-am adăpat caii la poalele unei coline. p. 55
Le-am îndepărtat clopoțeii pentru a ne conforma regulilor orașului Bârlad, care avea 26 000 locuitori. Am ajuns imediat la barieră. Caii au pornit în galop, ademeniți de perspectiva grajdului și ne-am oprit la un hotel. Am găsit acolo un restaurant cu biliard și am cinat convenabil. Am dormit puțin pe canapea după plecarea celorlalți clienți. Trebuia să pornim la drum la miezul nopții, pentru a ajunge la Tecuci să prindem trenul. La orele trei <dimineața> m-am urcat în trăsură. Noaptea era atât de întunecoasă încât au fost atârnate felinare la trăsură, dar cum lumina lor pâlpâitoare speria caii, a trebuit să fie pus unul sus, pe trăsură. Vizitiul era experimentat și cunoștea drumul, încât putea să galopeze peste râpe, mlaștini și râuri înghețate, acolo unde zăpada ascundea drumul. Cât despre mine, eu nu am văzut nimic. Auzeam numai când mergeam pe gheață sau pe pământ. Această cursă periculoasă s-a sfârșit spre orele opt dimineața. Am ajuns în gară, la Tecuci.

Trenul a plecat abia la orele 11 și l-am așteptat la bufetul din sala de așteptare, după obiceiul german. Restaurantul este al unui italian, poliglot și am servit o masă acceptabilă. Sala este mică și aglomerată. Fiecare călător avea cu el mai multe blănuri, care erau puse pe banchete încât credeai că ești într-o prăvălie de pielărie. // Era noapte când am ajuns la Galați[50]. Am găsit p. 56

[47] *Vasloui*, oraș, jud. Vaslui.
[48] *Berlate*.
[49] *Dokoleni*, probabil sat, com. Deleni, jud. Vaslui.
[50] *Galatz*, oraș, județul Galați.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

trăsuri şi am luat una, pentru a ajunge în oraş, care era destul de departe de gară. Am poposit la hotelul *Paris*, al unui francez. După o masă copioasă, am putut dormi liniştit într-un pat adevărat, ceea ce nu mai găsisem de trei zile de când părăsisem Iaşi. Aveam o cameră comodă, cu o sobă diferită de ceea ce găsisem până atunci în Moldova. Era un cilindru de fontă vertical, unde se arde ulei, instalaţie care încălzeşte destul.

Am rămas douăsprezece zile în Galaţi şi am văzut că ulițele sunt mai bine întreţinute, că panta este mai înclinată decât la Iaşi şi că în sfârşit pot
p. 57 circula pe jos. // Prin poziţia sa pe Dunăre, unde este un port important, Galaţi poate deveni capitala României şi nimic nu-l împiedică să devină. Populaţia, care se ridică la 80 000 de locuitori este cosmopolită, graţie portului comercial. Se găsesc mulţi francezi, italieni, greci, turci, germani. Francezii se întâlnesc la o cafeneaua <unde se face> comerţ; acolo poţi găsi şi numeroase jurnale pariziene. Temporar, teatrul este o baracă primitivă, destinată mai mult unui manej. Am fost asigurat că artişti ca Ristori[51], Ravel, Patti[52] au cântat aici, pentru că oraşul este punctul de întâlnire al aristocraţiei, mai ales toamna, datorită băilor. În timpul iernii comerţul scade, din cauza gheţii care împiedică navigaţia pe Dunăre.

De-a lungul portului se întinde *Strada portului*, unde se află Bursa, care însă nu este foarte frecventată în acest sezon. Am mers în port, coborând pe gheaţa în care erau prinse vapoarele. În acest loc Dunărea este atât de largă,
p. 58 încât nu poţi vedea malul opus. Am descoperit // de departe înălţimile Balcanilor. Malul era îngheţat, iar la mijlocul fluviului alunecau blocuri mari de gheaţă, ce semănau cu nişte insule. Erau multe nave, aliniate unele lângă altele, formând un şir lung de un kilometru. Am văzut un vapor militar român cu pavilionul naţional: albastru, galben, roşu[53]. Am văzut o navă turcească, cu pupa înaltă, al cărui echipaj spărgea gheaţa cu lovituri de topor. Fără îndoială ei contau pe un dezgheţ iminent, ca şi mine de altfel, pentru că doream să ajung la Brăila[54] cu vaporul. Speranţă deşartă. Am văzut nava, care încerca *fără succes să ajungă în port. Pe de altă parte, am fost informat că trenul a fost* acoperit de zăpadă şi nu mergea. Am fost nevoit să aştept în acest refugiu din care iarna mă împiedica să plec. În fiecare zi veneam să privesc ţărmurile frumoase ale fluviului, de-a lungul cărora erau înşiraţi vameşii.

p. 59 În sfârşit am fost anunţat că săniile // şi-au reluat activitatea. Însă vaporul nu mergea încă şi eram destul de neliniştit, pentru că odată ce venea dezgheţul nu mă mai puteam duce la Brăila pe jos. După ce am fost asigurat că gheaţa era încă destul de groasă am luat o sanie cu patru cai şi am plecat la orele şase dimineaţa, pe un frig cumplit [...]

p. 60 Am mers printr-o colonie de răzeşi sau ţărani liberi; apoi vederea morilor de vânt m-a anunţat că ne apropiem de Brăila, unde am ajuns la orele

---

[51] Adelaide Ristori (1822–1906), tragediană italiană.

[52] Adelina Patti (1843–1919), soprană de origine spaniolă, considerată de unii drept cea mai mare cântăreaţă de muzică de operă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

[53] Corect, roşu, galben albastru.

[54] *Braïla*, oraş, judeţul Brăila.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

opt dimineaţa. Am parcurs cinci leghe pe oră, alunecând cu repeziciunea gândului peste lacurile care se învecinează cu Dunărea. Brăila, care are 28 000 locuitori este oraşul cel mai modern al României, cu un plan regulat, uşor de întreţinut, pentru că este aşezat pe o suprafaţă restrânsă. În sala de aşteptare a gării m-am încălzit la soba monumentală, asemănătoare cu cele pe care le-am văzut în Iaşi. Trenul pleca la orele 11 şi aveam destul timp să mănânc. Erau călători de toate categoriile sociale: militari, boieri înfăşuraţi în blănuri, câteva femei drăguţe cu glugi <pe cap> ca turcii. Am zărit faţa unei brunete micuţe, cochet îmbrăcată în catifea verde garnisită cu hermină, cu o elegantă tocă de veveriţă. M-am gândit că // numai o pariziancă are o eleganţă atât de rafinată, p. 61
pe un frig atât de cumplit. Am aflat în cele din urmă că era o actriţă franceză, care venea din Constantinopol.

Trenul în care am urcat avea vagoane construite după modelul elveţian, care permiteau circulaţia de la un capăt la altul. La jumătatea drumului, calea ferată era întretăiată de un convoi, care s-a răsturnat. A trebuit să coborâm şi să mergem aproape 100 de metri, pe o cărăruie tăiată în zăpadă de soldaţi. Apoi am revenit pe drumul eliberat. Am urcat în alt tren şi am plecat spre Bucureşti. Românii nu sunt foarte încântaţi de căile lor ferate. Au încredinţat construcţia lor unei societăţi străine[55], care s-a achitat atât de bine, încât două treimi din linii sunt neutilizabile din cauza alunecărilor de teren sau prăbuşirii podurilor. Din nefericire, românii nu au muncitori care să fi lucrat în străinătate.

Am sosit la Bucureşti spre orele 11 seara. Cum convoiul avea o întârziere de mai multe ore, nu se afla nicio sanie // care să-i aştepte pe p. 62
călători. Chiar dacă am fost descurajat în iniţiativa mea, am pornit pe jos până în oraş, care se afla destul de departe. Am traversat un cartier fără sfârşit şi am ajuns în strada Mogoşoaia[56], cea mai mare din Bucureşti. După o oră de la sosirea mea, am ajuns la hotelul *Fieschi*[57], care mi-a fost recomandat.

Bucureşti

p. 63

Bucureşti, al cărui nume derivă din bucurie se află pe malurile Dâmboviţei[58], nu departe de ruinele turnului construit de soldaţii lui Carol XII, în 1711[59].

Satisfacţia de a mă găsi într-un oraş mare, cu 221 803 locuitori, a fost umbrită de apariţia dezgheţului, care s-a declanşat în acelaşi timp cu sosirea mea. A fost neplăcut pentru că puţine străzi sunt în pantă. <Ele> s-au transformat în adevărate mlaştini de noroi şi zăpadă murdară, pe care era

[55] Se referă la consorţiul german condus de Bethel Henry Strousberg.
[56] *Mogosöi*
[57] Hotelul a fost deschis de un italian în anul 1857.
[58] *Dimbovitza*, râu.
[59] Se referă la Turnul Colţei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

destul de imprudent să mergi pe jos. O femeie s-a înecat acum câțiva ani. Dacă ești în sanie ai senzația că te afli în barcă; caii vă împroașcă fața și
p. 64 hainele cu bucăți de gheață murdară. // Trăsurile încă nu pot fi folosite, pentru că se afundă peste tot în zăpadă afânată, care are în unele părți o înălțime de un metru, iar aceste obstacole sunt periculoase pentru circulație. Totuși, grație activității soldaților, care lucrează fără răgaz, ajung numai câteva zile pentru ca străzile să fie curățate. Pavajul de pe strada Mogoșoaia este din granit de Scoția și costă 1 franc bucata. Nu există cariere de piatră în împrejurimi, astfel încât toate construcțiile sunt din cărămizi.

Ceea ce am scris despre arhitectura din Iași este valabil și pentru cea din București, cu diferența că pe marile străzi din centru casele se găsesc unele lângă altele, au mai multe etaje și dau orașului un aspect de oraș european. Ele sunt în principal locuințe comerciale, activitate care este în general apanajul străinilor. Aristocrația locuiește spre periferie, în case izolate, înconjurate de grădini și construite după planurile locuințelor antice. Această dovadă de bun-
p. 65 gust face onoare societății române. //

Să spunem totuși, spre lauda acestor locuitori, că cel mai frumos monument din București este consacrat educației. Se numește Academie[60] și se află pe un bulevard care are același nume și care este pe jumătate terminat. Acesta traversează orașul de la nord la sud. Academia este o construcție de culoare galben închis, cu fațada ornamentată cu o colonadă din ordinul corintian. La extremitatea sudică a bulevardului Academiei, se află spitalul, școala de medicină și liceul. Pe o stradă mică, la dreapta, puțin mai departe întâlnim Universitatea[61], monument original. Se zărește întâi un turn pătrat, depășit de o construcție, un observator. La picioarele acestui turn se află o poartă joasă, curbă, care dă într-o curte pătrată, formată din clădirile unde se țin ședințele. Pe porțile fiecăruia, o plăcuță anunță destinația clădirii. În mijlocul curții se află o biserică mică, izolată. În fața acesteia se ridică, pe un piedestal de granit, o frumoasă statuie de marmură albă. Personajul are o
p. 66 barbă mare, o căciulă de astrahan cu o egretă // o haină lungă fixată în talie cu centura unui iatagan, pe care se sprijină cu mândrie personajul, lăsând întredeschis un palton care atârnă până la pământ. Ea îl reprezintă pe un vechi principe român, probabil ctitor al monumentului[62].

În partea sudică, bulevardul încă neterminat, abia depășește strada Mogoșoaia, pe care o taie perpendicular. Ceea ce este de admirat se află însă alături și anume la dreapta o biserică, iar la stânga un hotel aflat în construcție[63], la zidăria căruia am văzut lucrând femei, țigănci minunate cu

---

[60] Referire la palatul Universității finalizat în 1869, proiect al arhitectului Alexandru Orăscu.

[61] Autorul se referă de fapt la clădirea spitalului Colțea, pe care o confundă cu Universitatea.

[62] Este vorba de statuia spătarului Mihail Cantacuzino, ctitorul spitalului Colțea.

[63] Referire la *Grand Hotel du Boulevard*, proprietatea giuvaergiului francez Jacques Herdan. Construcția a început în 1867 și s-a terminat în 1871, cînd era cel mai modern hotel din București și dispunea de cel mai mare spațiu de cazare: 82 de camere și 11 apartamente. Din 1873, odată cu noul proprietar, doamna Pohr, hotelul devine cunoscut sub noul nume de *Grand Hotel du Boulevard*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pieptul brun, semi-dezgolit. Ele pregătesc mortarul, îl urcă pe schele, cu o abilitate şi o forţă nebănuite. Biserica[64] este pictată în exterior în galben, iar cupolele sunt verzi. Este înconjurată de un mic cimitir, ale cărui morminte sunt profanate. În această biserică am asistat la căsătoria unui general bătrân cu păr alb. Asistenţa era strălucitoare. Am văzut ofiţeri din toate armele, îmbrăcaţi în costume elegante, ce le subliniau frumuseţea // formelor. Dar ceea p. 67
ce mi-a părut comic a fost să-l văd pe bătrânul mire, în timpul ceremoniei, încoronat cu flori de portocal asemenea tinerei şi frumoasei lui soţii.

Urmând strada Mogoşoaia, în dreapta bulevardului, am ajuns în piaţa teatrului[65]. Acolo este centrul oraşului, unde staţionează trăsurile sau săniile. În faţa teatrului, o clădire de dimensiuni frumoase, se găsesc cele mai importante hoteluri din oraş. În acest loc, toată seara hoinăresc alene ofiţeri şi pierde-vară eleganţi. Privesc cu melancolie femeile frumoase şi echipajele strălucitoare, pentru că strada Mogoşoaia este locul de plimbare favorit al protipendadei. Şoseaua care trece prin cartierul cu acelaşi nume ne duce până la pădurea Băneasa, care este un fel de Bois du Boulogne[66], autohton. În câteva ore vedem defilând prin piaţa teatrului, ceea ce pentru Bucureşti este echivalentul întregului Paris din Boulevard des Italiens[67]. Dintre cei care se plimbă agale, unii se sprijină de zidurile clădirilor, alţii se aşază plictisiţi pe băncile hotelurilor, iar amicii care se întâlnesc // se sărută pe gură ca turturelele. p. 68

Nu departe de aici se află Pasajul Român[68] ce imită pe cel din Paris, şi unde vedem cafeneaua Bossel[69], care este locul de întâlnire al coloniei franceze. Actualul proprietar a fost director de teatru şi locuieşte în Bucureşti de douăzeci de ani. Am găsit în localul său şase mese de biliard, jurnale republicane şi reviste ilustrate din Paris, publicaţii locale şi „L'Indépendence belge"[70]. Stăpânul cafenelei este un om deosebit, căruia i te poţi adresa de fiecare dată când vrei să faci subscripţii pentru un scop patriotic sau filantropic.

Într-o zi am zărit poliţişti aşezaţi pe două şiruri, de-a lungul căii Mogoşoaia. Opreau trăsurile şi am crezut că se pregătea o ceremonie. În cele din urmă, am văzut trecând, într-o trăsură descoperită, pe prinţul Carol, îmbrăcat în general. Pe scaun se afla un vizitiu îmbrăcat în livrea verde şi cu

---

[64] Biserica Sărindar, demolată. Astăzi pe locul ei se află Cercul Militar Central.

[65] În centru pieţei se afla clădirea vechiului teatru naţional, construită după planurile arhitectului vienez Heft, bombardată în august 1944.

[66] Pădure situată în vestul Parisului, fost teren de vânătoare al regilor Franţei, Bois de Boulogne a devenit un important loc de relaxare pentru parizieni.

[67] Unul din marile bulevarde ale Parisului, care de-alungul timpului a purtat mai multe denumiri: Bulevard Neuf, Bulevard Dépôt, Bulevard de la Chaussée-d'Antin, Bulevard Cerutti (în timpul revoluţiei) şi Bulevard Gand (1815–1828).

[68] Pasaj acoperit, construit în 1859 între Calea Victoriei şi strada Ion Câmpineanu. Iniţial a fost o străduţă flancată pe ambele laturi de prăvălii mici. Frederic Bossel, proprietarul casei cu acelaşi nume, aflată în imediata apropiere, a pardosit străduţa cu lespezi din piatră, a făcut scări din acelaşi material pentru a uşura coborârea spre strada Câmpineanu şi a acoperit-o cu sticlă gaibenă. Pasajul a fost demolat în 1958.

[69] Frederic Bossel avea o cafenea, o sală de teatru şi de dans.

[70] Publicaţie belgiană fondată în 1831, în Bruxelles.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

un panaş alb. Chiar dacă alaiul mergea în trap, l-am urmat, crezând că se îndrepta spre Parlament, la deschiderea Camerelor. Am coborât astfel până la
p. 69 Prefectura de poliţie, în faţa căruia se află strada // Lipscani, numită aşa după negustorii germani ce veneau de la târgurile din Leipzig. Am urmat strada Carol şi m-am orientat după şirul de agenţi de poliţie; am mers pe o stradă la dreapta, am traversat un pod aflat peste un râu noroios numit Dâmboviţa, căruia i s-au dedicat vorbe de duh, asemănătoare celor pe care egiptenii le adresau Nilului, *Apa dulce, cine o bea nu se mai duce*[71]. Am traversat un cartier la fel de noroios şi interminabil. În sfârşit am zărit o înălţime pe care am văzut un monument frumos. Mare mi-a fost uimirea, când am aflat că mă aflu în faţa gării de sud, la Filaret[72]. Am aflat că prinţul urma să plece la Giurgiu; am văzut escorta şi numeroşii poliţişti care se retrăgeau disciplinaţi spre oraş. Nu am regretat plimbarea, pentru că am descoperit o privelişte minunată. Priveam panorama Bucureştilor, care se întindea spre orizont. Cu nemăsuratele sale cartiere şi micile case izolate, Bucureştii ocupă o suprafaţă
p. 70 asemănătoare Vienei, fără a avea însă // acelaşi număr de locuitori. M-a uimit marele număr de biserici. Eram înconjurat din toate părţile de turnuri şi cupole multicolore; câteva acoperite cu zinc străluceau în soare.

Întorcându-mă pe strada Carol, altădată Franceză, m-am găsit deodată în faţa unei biserici ce aparţinea Conservatorului şi ale cărei nuanţe de verde şi galben, ca şi dimensiunile sale, aminteau de cea văzută la colţul străzii Mogoşoaia. Am continuat fără să mă opresc şi am ajuns în piaţă. Aici se aflau o mulţime de case dărăpănate, dar în jurul pieţei şi pe străzile vecine, faţadele caselor erau acoperite până la primul etaj, cu mărfuri de toate culorile, ce aveau în lumina soarelui un efect surprinzător. Începeai să visezi la bazarele orientale.

Nu departe de aici se găsea strada pe care stăteam şi care este locuită de negustori de haine, germani sau francezi. Au însemne curioase: portretele lui
p. 71 Napoleon[73], ale lui Victor Emanuel[74], Wilhelm[75] sau Franz // Iosef[76], în mărime naturală, ceea ce dă străzii aspectul unui muzeu al pieţelor. Ea duce la strada Lipscani, strada comercială a oraşului şi la dealul pe care se vede Mitropolia. Biserica Sfântu-Gheorghe[77] este construită pe un platou înconjurat

---

[71] *Apra dolce, qui ne o bea, no se mai duce.*

[72] Gara Filaret se afla pe dealul cu acelaşi nume şi a fost prima gara din Bucureşti, dată în folosinţă în 1869.

[73] Referire la împăratul Napoleon al III-lea.

[74] Victor Emanuel al II-lea, rege al Italiei (1861–1878).

[75] Wilhelm Friedrich Ludwig von Hohenzollern (Wilhelm I, 1797–1888), rege al Prusiei (1861–1888) şi împărat al Germaniei (1871–1888).

[76] Frantz Josef (1830–1916), împărat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, rege al Croaţiei, mare duce al Bucovinei, mare principe de Transilvania, marchiz de Moravia, împărat al Imperiului austro-ungar (1867–1916).

[77] Biserica Sfântu Gheorghe, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu, pictată de Pârvu Mutu, a fost târnosită la 29 iunie 1707. Biserica a fost grav avariată de cutremurul din 1802 şi de cel din 1804 şi de incendiile din 1804 şi 1847, fiind refăcută de arhitectul francez Xavier Villacrosse. Acesta nu a păstrat forma iniţială a bisericii, fapt pentru care aşezământul a primit denumirea de Sfântul Gheorghe Nou.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de o grădină publică. Această biserică este cea mai mare din Bucureşti, este nouă şi mai îngustă ca celelalte. Este zugrăvită în nuanţe de gri-luminos, uneori strălucitor, cu reflexe argintii, care îi dă un aer proaspăt, mai cochet decât nuanţele de verzui ale altora. Tipul construcţiei este acelaşi, dar detaliile sunt diferite. Nu este zidită în mijlocul curţii, iar cele cinci cupole se află pe vârful unor turnuri mai înalte şi mai subţiri decât cele obişnuite. Sfântu-Gheorghe seamănă puţin cu biserica Sfintei Treimi din Paris[78].

Într-o seară mă aflam aproape de piaţa teatrului, când am văzut trecând încet un convoi funebru, luminat de torţe, a căror lumină roşiatică proiecta umbre fantastice pe faţa galbenă, pergamentoasă a mortului, ce fusese un om slăbuţ, chel, cu barba // grizonată. Carul mortuar bogat decorat, era negru cu p. 72
ornamentaţii aurite, la fel cu livreaua cioclilor, neagră cu galoane de aur. Convoiul se oprea din loc în loc, pentru a lăsa răgaz rudelor sau prietenilor să-l sărute pe defunct, pe frunte. Am rămas un pic pe gânduri, în timp ce alaiul ciudat şi dramatic se îndepărta. Deodată am auzit în spatele meu sunetul înăbuşit al unei orchestre ce executa un refren din *Theresa*[79]. Am văzut un afiş scris în franceză unde am citit programul concertului dat de domnişoara Finette. Am urcat douazeci de trepte şi am intrat în sala Bossel.

Am văzut mulţi domni eleganţi dar nici o doamnă. În seara debutului său, cea care era o artistă improvizată, dorea sa facă un tur de forţă şi să execute un cancan, punând toate doamnele pe fugă. În ciuda acestui lucru, biata creatură atrăgea mulţimea, care se înghesuia în sala Bossel. Nu mai era graţioasa silfidă pe care o văzusem de atâtea ori altădată. Greoaie, cu gesturi obscene, cu vocea răguşită, aceasta era o jalnică ruină a ceea ce fusese Finetta, cu ochiurile ciorapilor duse în faţa unui public demoralizat, dar care ţinea la ţinută. Ea înlocuia // acea coregrafie aeriană, care făcea deliciul Parisului, cu p. 73
un dans greoi şi vulgar, o imitaţie slabă a dansurilor din buric. Unul dintre spectatori şi-a pus pălăria şi cum a primit admonestaţii pentru gestul său, a spus: „Mă voi descoperi atunci când dra. Finette îşi va pune pantaloni". Alţii îi cereau să cânte anumite arii, iar îndrăzneaţa cocotă avansa la rampă şi le răspundea: „Nu fac parte din repertoriul meu !"[...] Am deplâns că un artist veritabil, decanul teatrului românesc, a suportat să aducă un asemenea specimen, pentru a fi aplaudat în ale sale fermecătoare cântecele politice. Totuşi, cenzura s-a autosesizat. Un jurnal a scris chiar împotriva Franţei, care exporta corupţia în străinătate, şi dra. Finette a fost invitată să părăsească // p. 74
Bucureştii [...]

Am rămas cincisprezece zile la hotel, iar apoi, găsindu-mă prea departe de centru, am închiriat o locuinţă pe strada Sfântul Ionică, de la o persoană care nu se ridică la mândria numelui de origine romană. Este un personaj original, un vechi cântăreţ italian, care este conştient de statutul său, cu părul său bogat negru şi cu hainele de catifea, brodate cu mătase de toate culorile. Casa sa are apartamente luxoase; salonul este tapisat cu picturi curioase. Am

[78] Biserica Sainte-Trinité din Paris, construită între 1861–1867.
[79] *Thérèse*, opera a compozitorului francez Jules Massenet (1842–1912).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

remarcat tabloul unei femei goale, culcată pe o canapea, care nu era departe de penelul lui Lefèvre[80]. Acestă locuință este comodă și este singura confortabilă, în afară de hoteluri și este căutată și locuită de ofițeri și alți oaspeți cu dare de mână. Trebuie să spun că mi s-a furat totuși o pereche de ghete. Această casă are două ieșiri, una dintre ele dă într-o curte mare, în mijlocul căreia se ridică
p. 75 o biserică, la care ai acces printr-o poartă // lângă care se află un turn și este situată pe strada Mogoșoaia. În fiecare dimineață mă trezeau niște bătăi de toacă, care anunțau sfinții părinți aflați în vecinătatea bisericii <de începerea slujbei>. Într-o zi totuși am fost trezit de zgomotul unui tun. Era 8/20 aprilie. Se sărbătorea aniversarea și ziua alegerii prințului Karol-Eitel-Friedrich-Zephyrinus-Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen[81]. Cum era absent, nu a avut loc nici o recepție. Către orele 10, am auzit muzica militară, care preceda compania ce făcea de gardă la Palat. Locul era aproape de domiciliul meu. M-am dus și am asistat la o paradă originală, în prezența mareșalului palatului. Ceea ce era numit palat, termen puțin pretențios, este mare cât sediul unei prefecturi de clasa a doua din Franța. Este o construcție de piatră, de formă pătrată și de culoare bleu-gri. Nu are decât un etaj. Se intră pe un mic peron, adăpostit de un acoperiș. Nu are nici un ornament.

Când prințul se află în locuință se ridică un pavilion roșu, galben și
p. 76 albastru. Palatul se mărginește la vest cu o mică grădină, la sud cu strada // Mogoșoaia și la est cu o curte a cărei intrare era interzisă de lanțuri fixe, ce atârnau ca niște ghirlande, prinse de niște stâlpi. În fundul curții se aflau grajdurile și depozitele, la dreapta corpul de gardă, pe scară fiind plasat drapelul regimentului care era de serviciu.

În momentul sosirii mele în București, în sala mare a teatrului aveau spectacole o trupă de operă din Italia și o companie teatrală ce juca piese în limba română. Am asistat la spectacolul de adio al operei italiene, care era așteptată la Pesta. Am văzut *Hughenoții*[82]. În ciuda admirației mele pentru vocile frumoase și pentru metoda și bunul gust al cântăreților italieni, nu am putut să nu fiu agasat de disprețul lor și modul în care cereau aplauze, salutând cu mâna la inimă, cu un surâs stereotip. Am ascultat o tânără primadonă, Fossa, căruia îi prevestesc un viitor minunat, și vocea admirabilă de tenor a dlui. Paliermo. Cu siguranță, această reprezentație a *Hughenoților,* nu a semănat cu cea dată în Franța.

Sala este frumoasă și spațioasă. Lojile sunt pline de femei superbe, cu
p. 77 toalete strălucitoare și pietre prețioase; // dar regret construcția primelor loji, care îmi ascund frumusețea spectatoarelor. În foaier am remarcat un frumos portret în picioare al lui Molière. O galerie servea drept fumoar de-a lungul fațadei. La bufet se consuma mult un fel de răcoritoare numit *doulchess* și care nu este altceva decât dulceață ce se înghite cu puțină apă[83]. Ieșirea amintește

[80] Probabil Robert Lefèvre (1755–1830), pictor francez.

[81] Karol-Eitel-Friedrich-Zephyrinus-Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), principe (1866–1881) și apoi rege la Romîniei (1881–1914).

[82] *Hughenoți*i, operă compusă de Giacomo Mayerbeer (1791–1864).

[83] Autorul se referă la șerbet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

puțin de cea a Operei din Paris[84]. Aici se aflau o multitudine de echipaje somptuoase, care defilau sub un portic plin cu doamne frumoase. Circulația era condusă de minunați jandarmi călare, la fel ca în strada Lepelletier[85].

Am asistat la mai multe spectacole ale Teatrului național. Acolo, cel puțin, se joacă traduceri din franceză, fără denaturări. Într-o seară s-a jucat *Leul amorezat*[86] și am fost fericit să aud aplauzele, adresate unei piese despre revoluția franceză, jucată într-o limbă străină. Dar actorii români nu prea știu meserie. De unde totuși au învățat să pună în scenă spectacole? Nu beneficiază ca artiștii francezi de școli de teatru. Am văzut și câteva piese naționale, ca aceea a morții // lui Brâncoveanu, unul dintre domnitorii români, care dorind p. 78
să elibereze țara, a fost acuzat de boieri și executat <de turci> în 1711 la Constantinopol[87]. Artiștii români au voci frumoase, dar limba nu este atât de suplă, vorbirea este monotonă și se bazează prea mult pe gesturi. Sub acest raport se vede descendența romană, gustul excesiv pentru mimă [...]

Mai mulți francezi din București mi-au spus că „Journal de Bucharest"[88] p. 82
este o publicație a iezuiților. Nu cred acest lucru. Într-o țară care are pretenția de a fi aristocrată, acest profesor[89] nu poate intra în luptă cu prejudecățile. Trebuie să fie de bună-credință, pentru că a primit aceea educație eclectică, inaugurată de Cousin[90], care i-a permis să primească decorații de la Rusia și Turcia, sistem comod, care se închină în fața tuturor, posedând prudența necesară pentru a menaja și capra și varza, colorat într-o nuanță de liberalism indecis, alături de întrebări jenante și afirmative asupra unui singur punct, cultul succesului [...]

Exista și o altă publicație „L'Alliance // latino-russe"[91], independentă, p. 83
ale cărei idei federaliste îmi plac; dar acest jurnal, exclusiv politic nu este atât de interesant pentru persoanele care vor să cunoască societatea românească. O foaie ilustrată, „Ghimpele"[92], avea redactori și desenatori foarte îndrăzneți. Am cunoscut unul dintre ei, care a făcut arest preventiv înainte de a fi achitat de juriu. Citind unele articole împotriva guvernului și preoțimii, am înțeles că

---

[84] Construcția Operei din Paris a fost încredințată arhitectului Charles Garnier, inaugurată în 1875.

[85] Louis Michel Le Peletier (scris Lepeletier sau Lepelletier), marchi de Saint-Fargeau (1760–1793), politician francez, asasinat într-un restaurant din Paris, considerat un martir al revoluției franceze, memoriei căruia i-a fost închinată una din străzile Parisului.

[86] *Le Lion Amoureaux*, piesă de teatru a lu François Ponsard (1814–1867).

[87] De fapt, Constantin Brâncoveanu a fost decapitat împreună cu fii săi în 1714.

[88] Publicație a lui Ulysse de Marsillac, care a apărut între 1870–1876.

[89] Ulysse de Marsillac (1821–1877), profesor de limba franceză la Colegiul „Sfântul Sava", la Școala Militară și la Facultatea de Litere, publicist, fondator al mai multor gazete și anume „*La voix de la Roumanie. Bulletin politique, scientific, littéraire et commercial*" (1861), „*Les pays roumains. Revue hebdomadaire, politique, littéraire et commerciale*" (1867) și „*Le Journal de Bucarest. Politique, scientifique littéraire et commerciale*" (1870). Date biobibliografice și traducerea unor articole vezi în volumul de față.

[90] Victor Cousin (1792–1867), filosof francez, profesor la Universitatea Sorbonne.

[91] Publicație ce apărea în București.

[92] Conotat „*Chimpele*", publicație umoristică din București. Între 1872–1877 din comitetul de redacție a făcut parte și I.L. Caragiale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

românii se pot lăuda cu una dintre cele mai liberale constituţii din lume. Să spunem repede, că acest popor a abolit pedeapsa cu moartea. „Românul"[93]este cel mai important organ de presă liberal. Proprietarul său este unul dintre conjuraţii care l-au forţat pe Cuza să abdice, sub pretextul că era prea reformator şi democrat.

Nu pot trece la alt subiect, fără a menţiona că există în Bucureşti o tipografie cooperatistă. Este un progres foarte important, mai ales că în Franţa nu s-a realizat.

În religia ortodoxă, sărbătorile pascale sunt cele mai importante din an.
p. 84 Am avut plăcerea de a asista // la aceste solemnităţi. Ştim că ortodocşii nu au adoptat calendarul gregorian, iar stilul vechi este în întârziere cu 12 zile faţă de cel nou. Sărbătoarea Învierii este pe 16 aprilie, în timp ce la catolici, în 28 <în aceeaşi lună>. În săptămâna care urmează Duminicii Floriilor este post, când teatrele sunt închise. Seara bisericile se umplu. În noaptea Vinerii Mari, domnitorul asistă cu întreaga sa curte la ceremonia de înmormântare a lui Iisus Cristos, în biserica mitropolitană. Un lucru, pe care nu mi l-am putut explica este cum un prinţ protestant, urmează practicile ortodoxe. Se pare, că exemplul lui Henric al IV-lea[94] a fost urmat şi că <tronul>României valorează cât o liturghie. Sâmbăta magazinele sunt invadate, pentru că timp de trei zile, de duminică până miercuri, sunt închise.

Ceea ce este deosebit este noaptea de sâmbătă spre duminică. La miezul nopţii toate bisericile sunt iluminate şi toţi locuitorii Bucureştiului ies cu o lumânare aprinsă. Am văzut o mulţime de trăsuri, în care doamne frumoase
p. 85 ţineau // în mâini o mică lumânare în spirală, numită popular şobolan[95]. Domnitorul, cu statul său major, toţi marii funcţionari, soseau la Mitropolie în trăsuri de gală, spre ora unu dimineaţa. Era escortat de ofiţeri călare cu panaşuri albe. Biserica era plină de funcţionari şi de ofiţeri în uniformă. Mitropolitul oficia slujba. Dintr-o dată a strigat: Christos a Înviat! Imediat vestea bună a fost comunicată unei baterii de artilerie, care se găsea pe înălţimile Dealului Spirii[96] şi care a început să tragă salve de tun până la ziuă. Fără a lăsa lumânarea, domnitorul a luat crucea, la care se închinau toţi cei prezenţi. Apoi a dictat unui funcţionar Evanghelia după Ioan, şi la sfârşitul documentului şi-a pus semnătura şi pecetea [...]

p. 86 Ceremonia s-a terminat la orele trei // dimineaţă, prinţul a încălecat şi a plecat să viziteze cazărmile, ciocnind ouă cu soldaţii şi ofiţerii şi spunând tuturor Christos a Înviat!...

---

[93] Publicatie de orientare liberal-radicală, fondată de C.A. Rosetti la 9 august 1857. Iniţial a apărut săptămânal, pentru ca din 1859 să devină o publicaţie zilnică. În afară de C. A. Rosetii, din redacţie mai făceau parte: Constantin D. Aricescu, administrator şi girant responsabil, care după obiceiurile epocii nu era ziarist şi Eugeniu Carada, secretar de redacţie. Ultimul număr a apărut în aprilie 1905.

[94] Henric al IV-lea, regele Franţei (1589–1610). A renunţat la religia sa, pentru a deveni regele Franţei catolice. Când a intrat în Paris se apre că a rostit cuvinetele, devenite celebre, „Prisul merită o mesă (liturghie)".

[95] *Rat de cave.*

[96] *Dealul Spiri.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Spre orele trei dimineața, Bucureștii oferă un spectacol feeric, mulțimea de lumini în mișcare seamănă cu niște stele. Superstițiile sunt naive și emoționante. Femeile depun la picioarele crucifixului ouă roșii, simbolul fertilității. Tinerele țin în mâini un cordon de bumbac, pe care îl înnoadă de fiecare dată când preotul rostește evanghelia, transformându-l apoi în talisman. Au // grijă să se întoarcă cu lumânările aprinse și să afume cele patru p. 87
colțuri ale casei. Apoi mănâncă ciorbă de pui, sparg ouă cu vecinii, după care dorm până a doua zi la prânz [...]

În zilele de Paște, din ordinul poliției, toate magazinele sunt închise, chiar și cele ale străinilor. Agenții dau amenzi. Cafenelele sunt, de asemenea, închise. Restaurantele franțuzești sunt obligate să-și închidă obloanele; nu se poate intra decât prin spate. Aceasta durează trei zile. Salutul este „Christos a Înviat"! Este obiceiul, chiar și la cei mai săraci, să-ți înnoiești o mică parte din garderobă. Se fac vizite, se fac pomeni. Altădată sărbătoarea dura opt zile, astăzi nu sunt decât trei zile obligatorii! Totuși se celebrează încă Joia Sfântă, cum o numesc românii și Vinerea sau izvorul sănătății[97].

Am dezvoltat acest subiect, pentru că am observat, cum am făcut și // în p. 88
Algeria la musulmani, că superstițiile naive inspiră simpatii. Numai religia catolică ne pare odioasă, prin imoralitatea preoților celibatari și prin aviditatea corporațiilor religioase.

Odată cu Învierea renasc și teatrele. În locul teatrului național și a operei italiene am regăsit actori francezi, pe care i-am văzut și aplaudat la Iași; în locul Finettei, am văzut în sala Bossel un prestidigitator francez. Ceea ce mi s-a părut ciudat, a fost un aborigen australian luat prizonier de britanici, care fusese împușcat în coapsă și nu se putea mișca. Avea pe el numai o centură din piele, garnisită cu blănuri. Corpul său, de o frumoasă culoare roșietică era tatuat în albastru. Avea părul negru, cârlionțat, ochi frumoși negri, dinți minunați și, lucru uimitor, trăsături regulate, un profil caucazian. În nări avea un inel mare de alamă și pene ce simulau o mustață. Avea o memorie prodigioasă și vorbea bine engleza. Era hrănit cu carne crudă. Era autentic, l-am privit de // aproape, l-am atins, i-am vorbit. Cred că este primul aborigen, p. 89
pe care l-am văzut în Europa.

Cât despre teatru, am avut plăcerea să o aplaud, printre alții, pe dra. Saint-Marc, care a jucat și la Paris în vodeviluri [...]

Am fost martorul debutului unei trupe de operă comică și de operă bufă, p. 90
aduse cu mare cheltuială de la Odessa de dra. Keller, fostă artistă a Palatului Regal. Genul adus era diferit de ceea ce se cunoștea în România și a avut un succes, la care eu nu pot subscrie [...]

Totuși aceasta nu este și opinia românilor, pentru că nu am văzut p. 91
niciodată o asemenea explozie de entuziasm și simpatie, ca aceea de care s-a

[97] Referire la sărbătoarea numită *Izvorul Tămăduirii*, celebrată de Biserica Ortodoxă în fiecare an, în prima vineri după Paști. Praznicul este închinat Maicii Domnului și arată rolul Fecioarei Maria în mântuirea oamenilor. Numele de Izvorul Tămăduirii aminteste de o serie de minuni săvârșite la un izvor aflat în apropierea Constantinopolului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bucurat drapelul tricolor şi imnul Franţei, cântat de dra. Guerin, în *Fiica regimentului*[98]. Românii sunt recunoscători pentru ceea ce Franţa a făcut pentru ei şi asta îi onorează [...]

Într-o duminică dimineaţă am aflat de la un ofiţer, vecin cu mine, că prinţul Carol trebuia să treacă în revistă trupele în gradina publică, aşa că la orele 11 eram în Cişmigiu[99]. Prinţul a coborât din trăsură şi a fost primit la intrarea în parc de statul său major. S-a dus pe jos spre marea alee, făcând turul lacului, pentru a ajunge la dreapta trupelor. Am mers pe o scurtătură, pe o pasarelă de lemn, pentru a ajunge mai repede, şi l-am văzut trecând, repede şi hotărât, pe tânărul prinţ îmbrăcat în uniformă de general român. Cu o ţinută elegantă, profil impunător, cu barba neagră, scurtă şi rafinată, înfăţişarea sa mi-a amintit puţin de cea a lui Rossel[100], pe care l-am văzut trecând în revistă trupele în Place de la Concorde[101]. Am asistat la multe treceri în revistă de-a
p. 92 lungul vieţii, dar niciodată nu am văzut una // mai originală ca cea din Cişmigiu. Pe o parte a marii alei am văzut detaşamente din toate corpurile de armată comandate de subofiţeri şi în faţă, grupate în regimente, o linie de ofiţeri la fel de numeroşi ca şi soldaţii. În dreapta trupelor se găseau într-o singură linie toţi tamburii majori, iar în spatele lor toţi toboşarii, gorniştii şi muzicanţii.

Prinţul Carol trecea repede de-a lungul trupelor, apoi s-a aşezat în mijlocul lor. În acest timp se cânta, tambur-majorii îşi ridicau şi coborau beţele pentru a marca măsura. Când a început defilarea, tambur-majorii mergeau în frunte. Infanteria are aproape aceeaşi uniformă ca aceea a gărzii mobile din Franţa. Am remarcat relaxarea tamburilor şi a gorniştilor. Vânătorii sunt îmbrăcaţi într-un gri-gălbui cu garnituri verzi, poartă o pălărie tiroleză gri. Miliţia poartă o tunică neagră, o cravată roşie, un fetru negru cu pană roşie, ceea ce este cam teatral. Cavaleria este îmbrăcată asemenea
p. 93 husarilor maghiari, cu pantaloni şi ghete à la Suvorov[102].//

Odată defilarea terminată, patru vânători înaintează în faţa principelui, prezintă armele, apoi alcătuiesc o formaţie de trăgători de patru soldaţi şi se îndepărtează, urmând fiecare diagonala unui pătrat. Nu-mi explic sensul acestui obicei şi mă aflu la sensul giratoriu, unde toţi ofiţerii alcătuiesc un cerc în jurul fanfarei care cântă *Thannhäuser*[103]. Ofiţerii superiori formează un cerc mic, în mijlocul căruia se află prinţul, care ţine un discurs, din care nu am auzit nici un cuvânt. Fără îndoială a vrut să asigure armata în problema zvonului abdicării[104]. Am văzut cum i se mişcau buzele, dar nu am auzit

---

[98] Operă compusă de Gaetano Donizetti.

[99] *Sismidjou*

[100] Louis Nathaniel Rossel (1844–1871), ofiţer francez, singurul care care a luptat de partea Comunei din Paris, executat la 28 noiembrie 1871 pe câmpul de la Satory.

[101] Vestită piaţă pariziană, unde se află obeliscul adus de Napoleon I din Egipt.

[102] Alexander Vasilievici Suvorov (1729–1800), vestit general rus, a câştigat 60 de bătălii şi nu a fost înfrânt nicodată.

[103] Operă compusă de Richard Wagner.

[104] Era perioada când principele Carol a făcut publică dorinţa sa de a abdica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nimic. Atunci am examinat costumele. Prințul purta un chipiu bleu, cu o bandă brodată cu aur, pe fond roşu şi o egretă albă, tunică bleu, cu gâtul brodat, epoleți de general, mare cordon galben, pantaloni gri cu o bandă dublă roşie. Când totul s-a terminat muzica a reînceput şi m-am plimbat prin superba grădină. Eflorescențele se desprindeau de arbori, precum fulgii de zăpadă. Am urcat sus, pe un mic labirint. Pe sub // pomii măreți am făcut turul lacului, pe p. 94
<luciul căruia> se legănau elegantele lebede. Între timp am observat că a sosit căldura, aerul devenind irespirabil, ceea ce explică de ce înalta societate prefera şoseaua sau pădurea Băneasa pentru plimbări.

Căldurile sosesc aproape fără o perioadă de tranziție şi nu este decât primăvară. Atunci Bucureştiul capătă o înfățişare nouă. Cafenelele şi restaurantele se mută în grădinile umbroase, unde seara toată lumea se duce să mănânce şi să bea în sunetul muzicii lăutăreşti. De obicei luam masa într-un restaurant franțuzesc, care era şi cel mai bun din oraş. Găseam boschete încântătoare, o societate aleasă, mâncam cu poftă şi de multe ori stăteam până la ore târzii în noapte. Păstrez amintirea unor conversații animate de o excelentă bere vieneză şi de un foarte bun trabuc turcesc. Tutunul este aproape tot atât de scump ca şi în Franța, dar este de o calitate mai bună, are o culoare galben-aurie. Se fumează rapid. El este de mai multe categorii sau contrafăcut, pentru că negoțul este // liber. Mă aprovizionam de obicei de la un vânzător p. 95
din Pasajul Român, un om cu pielea închisă, cu ochii mari strălucitori şi care mă saluta după obiceiul turcesc, ducând mâna la inimă, buze, apoi la frunte.

Turcii sunt puțin numeroşi în Bucureşti. Sunt numai negustori ambulanți, plimbându-şi cu seninătate, în cafenele, imineii de catifea brodați cu aur de toată frumusețea sau marile borcane cu un fel *pastă de nalbă*, care nu este dezagreabilă băutorilor. Vindeau şi multe port țigarete din ambră[105].

Numai în aristocrație găsim adevăratul tip latin, printre oamenii de rând se găsesc şi străini. Astfel, de exemplu sunt secuii descendenți ai siculilor[106] [...]

Marile doamne seamănă mult cu patricienele italiene; au senzualitate pe p. 96
care o împărtăşesc cu femeile din popor. Ultimele nu au trăsături atât de pure, au capul un pic turtit şi ochii înfundați ca ai hunilor; dar au gâturi admirabile, sâni marmoreeni şi părul des; ele sunt foarte pasionale. Trebuie să menționez şi acest neam de origine asiatică, denumit vulgar cu apelativul țigani. Aceştia sunt de trei categorii. Lăieşii, care fac diferite ustensile şi fierării. Vătraşii sunt cultivatori sau servitori. Netoții sunt sălbatici, pe jumătate dezbrăcați, fără nici cea mai mică idee religioasă [...] Îmi amintesc că am întâlnit două tinere țigănci, care se plimbau cu seninătate, într-o frumoasă zi de mai şi nu cred ca am mai văzut o apariție atât de orbitoare. Părul negru strălucitor legat neglijent, o cămaşă albă întredeschisă, lăsând să se vadă brațele, picioarele şi pieptul, o basma // albă pusă pe cap, care umbrea încântător fața, iată costumul p. 97
lor. Am admirat aceea piele aurie, frământată de soare, după cuvintele lui

[105] Se referă la chihlimbar.
[106] Eroare. Siculi au fost un popor ce locuia în peninsula italică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Gauthier[107]. Ochii lor mari, strălucitori mă fixau cu obrăznicie naivă. Mersul lor suplu dădea şoldurilor mişcări de dansatoare orientale. M-am oprit pentru a urmări cu privirea această luminoasă viziune, acest vis aurit şi nu m-am putut abţine, în ciuda rafinamentului lumii civilizate, să admir o dată în plus minunile creaţiei şi să scriu ca şi Platon: frumuseţea este splendoarea adevărului [...]

Am fost atât de impresionat că, gândind că nu voi mai vedea nimic atât de frumos, m-am hotărât să plec, pentru a rămâne sub farmecul minunatei apariţii, pentru a rămâne cu o ultimă impresie din această ţară. Nu am putut pleca imediat. Trebuia să merg la consulat pentru a-mi viza paşaportul.
p. 98 Funcţionarul semăna cu toţi birocraţii. Am văzut la uşă un soi // albanez superb. Purta un costum grecesc roşu, tivit cu aur. Se spunea că are o frumoasă colecţie de arme orientale, cumpărate de primărie şi lăsate în uzufruct, în schimbul unei rente viagere, singura condiţie fiind să le lase muzeului. Îmi trebuia viza de la prefectura poliţiei, unde nu am văzut nimic remarcabil decât o inscripţie imensă, cu litere franţuzeşti, ce indica destinaţia monumentului.

Mi-am petrecut ultima seară într-o braserie aflată într-o grădină şi care în timpul verii era plină de lume. Îmi plăcea să fiu tulburat de melodiile primitive ale lăutarilor, despre care am vorbit cu un muzician talentat, dar cam îngust, aşa cum sunt germanii, care cred că nimic nu există în afara ştiinţei lor. Destul de educat, el era un vechi critic muzical din Viena şi susţinea teoria după care melodiile populare şi naţionale nu ar exista, ele fiind fructul ignoranţei; ştiinţa înseamnă totul, inspiraţia nimic, ceea ce însemna negarea
p. 99 artei însăşi. Totuşi recunoştea // că marele teoretician Wagner[108] nu are puterea să-şi aplice ideile, pentru că îi lipseşte inspiraţia[...]

În aceeaşi seară m-am întreţinut despre viitorul României şi despre temperamentul locuitorilor ei. Am asistat, spunea un interlocutor, la o scenă de mare cruzime. Am văzut un adolescent de 15 ani urmărind o servitoare cu biciul, având aprobarea mamei lui, care era o doamnă din aristocraţie.
p. 100 Altădată, am văzut, // o femeie, o nobilă, coborând din trăsură, luând bicul din mâna vizitiului şi aruncându-se asupra acestuia ca o furie, urcând apoi calmă în trăsură.

– Într-o zi, mi-a spus un hotelier, am găsit în camera unui călător bogat, un portofel cu valori importante. L-am anunţat pe boier, care a venit să-mi mulţumească şi mi-a spus liniştit, că îi arsese capul servitorului său, crezând că îl furase.

– Cât despre mine, spuse patronul unei cafenele, eu am văzut cum a fost batjocorit unul dintre chelnerii mei, atunci când a cerut plata unei consumaţii, dar nu am făcut nimic, temându-mă că îmi vor închide localul. Românul ar fi

---

[107] Théophile Gautier (1811–1872), scriitor francez, reprezentant al romantismului, unul din teoreticienii curentului „artă pentru artă".

[108] Richard Wagner (1813–1883), compozitor german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

găsit mai mulţi martori pentru a-i susţine mărturia. Se pare că este ca în Franţa, unde întotdeauna de vină este iepurele [...]

Caracterul unei naţiuni se judecă de preferinţă după producţiile literare, p. 101
pentru că istoria oficială nu este decât o înşiruire de poveşti despre oprimaţi şi învinşi. Îi sfătuiesc pe cei care vor să înţeleagă acest popor să îi citească poeziile populare şi proverbele. Putem găsi unele care demonstrează concis generozitatea românilor: da pe moarte!, adică dăruieşte până la moarte! Pentru a aprecia sensibilitatea deosebită a acestui popor este suficient să citească ceea ce Michelet[109] a intercalat în ale sale *Legende ale nordului*[110], în care vorbeşte despre un român care a fost doborât de durere, pentru că un şarpe, cu care împărţise pâinea zilnic, murise. // p. 102

Am părăsit Bucureştii în 12 mai 1872, într-o duminică dimineaţă, chiar în momentul în care un poet naţional, care intrase în politică, era înmormântat[111], şi am urcat dealul Filaretului. La gara de sud, un francez m-a rugat să-i rezum opinia mea despre România, am fost jenat, pentru că nu eram prea original. Această ţară ar putea fi Elveţia sau Belgia orientală; dar cum fusese oprimată de secole, în ciuda fertilităţii solului şi prosperităţii agriculturii, se află în întârziere din punct de vedere industrial şi este exploatată de străini. Nu este încă o naţionalitate, nu este decât o colonie râvnită de slavi şi germani, dar care vrea să rămână latină şi care are dreptul de a a conta pe ajutorul şi simpatia altor popoare din aceeaşi familie.

De la Bucureşti la Geneva pe Dunăre, prin Viena şi München p. 105

Nu era prea mare aglomeraţie la gara de sud, dar sala bagajelor era plină de baloţi de piele, a căror încărcare îndelungată, mi-a pus la grea încercare răbdarea, înainte de a obţine un bilet pentru Giurgiu[112]. La bufet am avut bucuria de a regăsi câţiva artişti francezi care plecau cu acelaşi convoi. Am întâlnit o tânără pariziancă pe care am remarcat-o în gara din Brăila [...] p. 106

Am plecat din Bucureşti la orele două şi am ajuns în Giurgiu la orele patru, fără a remarca nimic deosebit în timpul drumului meu. Am aflat la gară că vaporul nu putea opri la Giurgiu din cauza terenului mlăştinos, iar apele fluviului sunt prea scăzute. Trebuia să iau trenul a doua zi de dimineaţă la orele cinci şi să cobor într-un loc prielnic îmbarcării.

Giurgiu se află la 70 de kilometri de Bucureşti. Îşi datorează numele unei fortăreţe dedicată Sfântului Gheorghe. Zidurile au fost dărâmate conform tratatului de la Adrianopole din 1829. Este // un mic oraş, în mijlocul căruia de p. 107

[109] Jules Michelet (1798–1874), istoric francez, reprezentant al istoriografiei romantice, cunoscut filoromân, atât prin scrierile sale, cât şi prin sprijinul moral acordat generaţiei de români de la 1848, care au studiat în Franţa, unii dintre români fiindu-i studenţi la Collège de France.

[110] Lucrarea lui Jules Michelet a apărut în 1854.

[111] Se referă la Ioan Heliade Rădulescu.

[112] *Giorgevo*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

află o piață și o biserică obișnuită, de unde pornesc în raze, drumuri prăfuite. Planul orașului se aseamănă cu cel al unui drum de trăsură. M-am plimbat cu birja de-a lungul Dunării; nu aveam în fața mea decât un braț îngust și o insulă care mă separa de partea navigabilă. De departe am zărit un minaret și câteva construcții din orașul turcesc Rusciuk[113]. Reintrând în oraș am traversat un cartier și, cum era duminică, am văzut o mulțime de tinere și tineri îmbrăcați în costum național, care se plimbau, cântând melodii populare [...]

Am crezut că puteam să iau un bilet până la Viena, dar mi s-a spus că trebuia să schimb de mai multe ori vaporul și să dorm mai multe nopți pe drum, așa încât mi-am luat bilet până la Baziaș[114] și am urcat la bordul vasului *Radetzki*, pachebot al companiei dunărene, care este atât de impunător încât poate traversa și marea. Sala de mese a clasei întâi se afla la parter, iar cabinele dedesubt. Am ales o cabină, conform obiceiului meu, aproape de aerisire. După patru rânduri de cabine, am văzut un mic salon în semicerc, <unde erau> toaletele. Mi-am pus sacul de noapte și blana în cabină, pentru a o lua în posesie și am urcat în sala de mese, care era foarte confortabilă, înconjurată de canapele capitonate cu catifea roșie. De acolo, m-am urcat pe dunetă pentru a-mi savura cafeaua turcească, care mi-a fost adusă într-o cafetieră de aramă de către un tânăr îmbrăcat europenește, dar cu un turban pe cap, al cărui surâs stereotip, ca cel al dansatoarelor, lăsa să se vadă o dantură de o albeață strălucitoare [...]

<Pe drum> ne-am întâlnit cu o navă otomană, cu militari la bord, care
p. 112 cobora pe Dunăre foarte repede. La ora prânzului am ajuns la vărsarea Oltului[115], cel mai mare râu al Țării Românești. Aveam înaintea noastră o veritabilă pădure de catarge. Orașul Turnu <Măgurele> era îndepărtat și nu l-am putut vedea [...]

p. 115 Am ajuns la Turnu Severin[116] de dimineață, pe la orele 10.

Portul era pavoazat în culorile românești; peste tot erau catarge venețiene. Am aflat că era așteptată soția lui Carol I[117], la revenirea din Italia. Am văzut funcționari în bluze albe cu căciuli din lână, imitație de astrahan. Aproape o oră, patruzeci de hamali români au adus cărbune cu niște roabe primitive. Le goleau în niște găuri de pe punte. Am văzut o biserică neterminată, ale cărei turle mi s-au părut mai înalte decât cele obișnuite în România. Să fie o consecință a vecinilor? Am remarcat mori pe ponton, lucru pe care nu-l mai văzusem și încă cinci-șase vapoare: *Maria*, *Czerna*, *Schlik*, *Boreas*. După ce ne-am încărcat provizia de cărbuni, am reluat drumul.

Mai sus de Severin am văzut piciorul podului construit din porunca lui Traian[118] de către Apollodor din Damasc[119]. Descrierea sa detailată se află în Dion Cassius[120][...] Trebuia să trecem prin Porțile de Fier. Deseori am auzit

[113] *Rouskouk*, oraș în Bulgaria.
[114] *Bazias*.
[115] *Olto*. Referire la localitatea Izlaz.
[116] *Turn Severin*, astăzi Drobeta Turnu-Severin, oraș în județul Mehedinți.
[117] Elisabeta de Wied (1843–1916) a devenit soția principelui Carol I în 1869.
[118] Marcus Ulpius Traianus împărat roman (98–117).
[119] Apollodor din Damasc (60–125), arhitect greco-sirian, construiește podul de peste Dunăre.
[120] Dio Cassius (cca 155 sau 163–229), istoric roman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vorbindu-se de această trecătoare faimoasă şi mi se spusese că ar trebui să schimbăm vaporul cu o ambarcaţiune mai mică. Mă aşteptam la o trecere periculoasă. Un tânăr german m-a asigurat că nu va fi nimic deosebit, dar în ciuda <spuselor> lui, m-am urcat pe punte, deşi era un vânt puternic ce balansa nava. Datorită Carpaţilor, Dunărea avea forma unei pâlnii. Cerul era înnorat ca cerneala. Imediat // am ajuns la o strâmtoare formată din munţi p. 116
sumbri şi sălbatici, care ne acopereau, parcă am fi fost pe un lac. Sinuozităţile fluviului ne acopereau perspectiva şi nu puteam ghici traseul. Ne înspăimânta necunoscutul arid, sinistru, stâncos [...] p. 117

Deodată ne-am aflat între două ziduri de stânci negre şi nu îmi aminteam să fi văzut nimic atât de înspăimântător, poate numai marea râpă a lui Constantin, cu diferenţa că Dunărea este de zece ori mai mare şi munţii mai înalţi.

Pe malul drept, <se vedea> un mic drum strategic [...] p. 118

Între timp fluviul s-a lărgit puţin la dreapta noastră, la confluenţa cu un râu ce este graniţa dintre Ungaria şi Ţara Românească[121]. În acest mic colţ înverzit, care seamănă cu un luminiş, în mijlocul norilor, a fost construit un mic sat: Vîrciorova[122], dar unde nu ne oprim. Dar la mică distanţă de acesta se află o insulă în mijlocul căruia s-a construit o fortăreaţă turcească, a cărei garnizoană o zărim. Această fortăreaţă se numeşte Orşova nouă[123]. Când pierdem din vedere zidurile albe ale acesteia, munţii se adună, Dunărea face un cot la dreapta; trecem de vărsarea Cernei[124], apoi pavilionul roşu al companiei ne indică o staţie. Este Orşova veche[125].

Acolo se află vama austriacă. Suntem obligaţi să coborâm pe ţărm pentru a schimba // vaporul. Ne instalam la bordul vaporului *Mercur,* iar cum p. 119
acesta nu pleacă decât poimâine dimineaţă, 15 mai <1872>, am putut merge în oraş, cu permisiunea de a mă întoarce să dorm pe vapor. Puţin după sosirea noastră am văzut cum erau pavoazate toate ambarcaţiunile din port, apoi am văzut cum alunecau cu repeziciune, trei nave ale marinei româneşti, pavoazate. Era prinţesa care se întorcea în ţară [...]

Orşova denumită cea veche, pentru a o distinge de alta, nu justifică deloc acest epitet. Este un oraş curat şi modern. De-a lungul ţărmului văd hoteluri şi restaurante bunicele. Am văzut aici tipul transilvănean în toată splendoarea sa. Mi-a atras atenţia o tânără prin puritatea trăsăturilor, limpezimea privirii rafaelite [...] p. 120

Am cinat la o braserie unde am băut o bere foarte bună şi am văzut gravuri cu războiul franco-german. Seara am ascultat un concert la o terasă, un loc <de relaxare> pe care nu l-am întâlnit în Bucureşti [...]

---

[121] Referire la râul Cerna.
[122] *Vercerova* comună în judeţul Caraş-Severin.
[123] Fortăreaţa de pe insula Ada-Kaleh. A nu se confunda cu oraşul Orşova din judeţul Mehedinţi.
[124] *Czerna.*
[125] *Orsova vek.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Antoine Émile Ernest Desjardins

Geograf, istoric şi epigrafist renumit, Antoine Émile Ernest Desjardins a fost şi un călător pasionat. Între 1856–1871 a întreprins mai multe expediţii în Italia, Egipt, Principatele române, Bulgaria, Viena, Pesta, studiile rezultate în urma lor fiind publicate în reviste de specialitate. Din 1875 a devenit membru al Academiei de Inscripţii şi Litere din Paris şi a primit titlul de Cavaler al Legiunii de Onoare. Desjardins a făcut parte din cercul de savanţi din jurul doamnei Cornu, soră de lapte cu Napoleon al III-lea. Călătoria în Moldova, Ţara Românească şi Dobrogea din 1867 i-a prilejuit contactul cu o lume diferită de cea din care provenea, dar şi cu momente şi evenimente importante pentru lumea europeană. În studiile sale, Desjardin s-a referit la problemele sociale, politice, la statutul evreilor, dar şi la lucrările de canalizare a gurilor Dunării ca şi la monumentele şi descoperirile arheologice din perioada epocii romane. Călătoria sa în Dobrogea, în calitate de arheolog şi epigrafist, i-a prilejuit constatări uimitoare referitoare la informaţiile cuprinse în *Tabula Peutingeriana*.

Vasili Kelsiev

Călător rus, corespondent al publicaţiei de orientare clericală „Golos" (Glasul), ce a apărea la Moscova, Vasili Kelsiev sosea în România în vara anului 1867. Textul relaţiei sale de călătorie priveşte numai situaţia din fosta capitală a Moldovei, iar faptul că alte localităţi nu au fost menţionate ne determină să credem că şederea lui s-a limitat numai la Iaşi. Autorul ne oferă informaţii despre starea de spirit a populaţiei, mentalitate, căi de comunicaţie, sistem de supraveghere a teritoriului. El insistă asupra stării de nemulţumire a populaţiei din Iaşi faţă de mutarea capitalei la Bucureşti şi a inconvenientelor ce decurgeau din această decizie. Un moment deosebit de interesant în relaţia călătorului rus îl constituie descrierea vizitei la Iaşi a principelui Carol de Hohenzollern (18–24 august) şi în special a spectacolului de gală organizat de autorităţile locale în onoarea tânărului suveran.

Robert Arthur Arnold

Inspector topograf, membru al Partidului Liberal, facţiunea radicală, dar şi scriitor şi jurnalist, Robert Arthur Arnold s-a împărţit de-a lungul vieţii între politică şi jurnalism. A candidat de mai multe ori la alegerile parlamentare, fiind ales în 1880 în Salfort, a fost preşedintele Consiliului Comitatului Londrei (London County Concil) între 1895 şi 1897 şi a fost înobilat în 1895. Consecvent în opiniile sale, a urmărit cu atenţie problemele sociale şi agrare pe care le-a abordat în diferite articole şi pamflete. In acelaşi timp a fost şi un călător pasionat, interesat de lumea din răsăritul Europei şi Orient. În 1868, publica la Londra lucrarea bazată tocmai pe astfel de note de călătorie, intitulată *From the Levant, the Black Sea, and the Danube*. În cele două volume ale cărţii, autorul ne oferă, între altele şi informaţii despre ţinuturilor locuite de români. Călătorind pe Dunăre, de la Sulina până la Porţile de Fier, Robert Arthur Arnold descrie localităţile întâlnite, spaţiul acordat fiecăreia în economia lucrării fiind diferit. Aşa de pildă, Mehadia beneficiază de o descriere atentă, autorul fiind entuziasmat nu numai de pitorescul aşezării, dar şi de calităţile curative ale apelor ei.

Émil Étienne Guimet

Proprietar al întreprinderilor Pechiney, al cărui fondator a fost tatăl său, colecţionar de obiecte de artă, artist amator, cunoscut pentru contribuţiile sale financiare în domeniul artei, Émile Étienne Guimet a fost interesat şi de călătorii. El a vizat Spania, Egipt, Grecia, Turcia, Principatele române, Algeria, de unde a adus numeroase obiecte de artă, punând astfel bazele unei colecţii, donată statului francez. Aceasta a fost mutată într-o clădire special construită în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Paris, devenită Muzeul Național de Artă Asiatică Guimet (Émile Guimet a fost numit director pe viață). Émile Guimet a străbătut teritoriul românesc la întoarcerea de la Constantinopol, între 4 și 8 iunie 1868. Deși a stat în București numai o zi, a remarcat aspectul general al capitalei, populația, limba, îmbrăcămintea, obiceiurile, pasiunea pentru limba franceză și calambururile franțuzești.

Ulysse de Marsillac

Ulysse de Marsillac face parte din seria prietenilor de suflet ai românilor, pe care i-a admirat, i-a iubit și a căutat să-i înțeleagă, cărora le-a dedicat pagini întregi. În 1852 sosea în București în calitate de profesor de limba și literatura franceză la Colegiul „Sfântul Sava" și nu a mai părăsit orașul până la moarte. Aici a fost apoi profesor de limba și literatura franceză la Școala Militară și la Facultatea de Litere. Cariera de dascăl a fost completată cu cea de jurnalist. Astfel, în 1861 fondează gazeta „La voix de la Roumanie. Bulletin politique, scientific, littéraire et commercial", apărută până în 1866, între 1867–1870 a fost directorul literar al revistei săptămânale „Le pays roumain. Revue habdomadaire, politique, littéraire et commerciale", pentru ca din 1871 până în 1877 să fie editorul gazetei „Le Journal de Bucarest. Politique, scientifique littéraire et commerciale". Pe lângă articolele cu subiecte de politică internă sau externă, Marsillac era prezent în fiecare număr și cu subiecte privind realități de zi cu zi ale societății bucureștene. Baluri, toalete, starea drumurilor, cronică teatrală și muzicală, traduceri, dar mai ales însemnări de călătorie, ce s-au dovedit deosebit de utile pentru străinii ajunși pe meleaguri românești, toate acestea au constituit subiecte tratate cu deosebit profesionalism și corectitudine. Intitulate *Causeries* sau *Études sur la Roumanie* și publicate în foileton, multe dintre articole au fost adunate în două volume *De Pesth à Bucarest*, apărut la București în 1869 și *Guide du voyageur à Bucarest*, apărut în 1877. Scrierile lui Marsillac constituie un prețios document veridic și obiectiv despre societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, despre încercările tot mai evidente de modernizare, de adaptare la modelele europene.

Jeanne Louise Adélaide (Adèle) Hommaire de Hell

Soție lui Xavier Hommaire de Hell, un alt călător împătimit interesat de Orient, Jeanne Louise Adélaide (Adèle) Hommaire de Hell nu numai că a participat la voiajele soțului său, dar a continuat să călătorească și după moartea acestuia. În anii '60 s-a aflat în vizită la fiul său, Édouard Hommaire de Hell, stabilit în România, editor al săptămânalul „Revue de la Roumanie". Aici Adèle avea să rămână vreme de aproape un an (1868–1869), impresiile sale de călătorie fiind inserate în volumul *A travers le monde. La vie orientale – La vie créole*. Cea mai mare parte a timpului a petrecut-o la Galați, despre care ne oferă informații de natură economică, socială sau culturală, completate cu date despre condițiile de călătorie pe drumurile României și câteva impresii despre București, pe care l-a vizitat la întoarcerea în Franța, înainte de a se îmbarca la Giurgiu.

Wilhelm Heinrich Brennecke

Institutor al mai multor români plecați la studii la Berlin printre care și Mihail Kogălniceanu, Wilhelm Heinrich Brennecke, profesor și director la Realschule din Poznan, a făcut mai multe călătorii în Europa apuseană pentru a-și desăvârși cunoștiințele lingvistice. În 1868, în drum spre capitala Imperiului Otoman, Wilhelm Brennecke a trecut între 16 și 29 septembrie, prin teritoriile locuite de români. El a călătorit pe Dunăre, între Baziaș și Sulina, s-a oprit câteva zile la Brăila și Galați, de unde a făcut o excursie scurtă în interiorul Dobrogei, aflată încă sub stăpânire otomană. Despre cele două porturi dunărene, prusianul constată prețul scăzut al alimentelor, încercările de modernizare, activitatea comercială și prețul cerealelor și al lemnului, diversitatea etnică a locuitorilor și a confesiunilor lor religioase. În cele trei zile petrecute în Dobrogea (23–25 septembrie) a vizitat Măcinul, satul-colonie Carcaliu, moșia doctorului More, cel care îl invitase, și ruinele romane de la Troesmis.

Alfred Caston

Prestidigitator și jurnalist, vicontele francez Alfred de Caston (nume real Antoine Aurifeuille) a călătorit mult datorită spectacolelor sale de prestidigitație. El a străbătut Germania, Rusia, Marea Britanie, dar a ajuns și la Constantinopol, unde a stat între 1864–1877. Alfred de Caston

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

este autorul unor lucrări ştiinţifice şi de călătorie, dintre ultimele remarcându-se *Constantinople en 1869. Histoire des hommes et des choses,* ce constituie o descriere a voiajului şi a şederii la Constantinopol în intervalul amintit. Cu acest prilej avea să-i cunoască direct şi pe români. Plecat cu trenul din Paris, în noiembrie 1867, Alfed de Caston s-a îndreptat spre Viena, apoi spre Budapesta şi Baziaş, de unde a continuat călătoria pe Dunăre cu unul din vapoarele companiei austriece. La Bucureşti a făcut un popas mai îndelungat, prilej de a cunoaşte personalităţi ale vremii, ca, de pildă, Radu Rosetti, prefectul Poliţiei, prinţul Nicolae Bibescu, Adolphe d'Avril, consulul general al Franţei şi chiar pe domnitorul Carol I. În scrierile sale, Caston critică corupţia de la vămile de pe cele două maluri ale Dunării, deplânge lipsa unor căi ferate, dar şi soarta clerului ortodox, mai cu seamă a celui inferior, lipsit de instrucţie şi posibilităţi materiale, dar remarcă toleranţa religioasă. La Galaţi, este impresionat de animaţia bursei de mărfuri din oraş şi mai ales de tranzacţiile de sute de milioane de franci, ce se derulau aici.

Wilhelm August Zerboni Di Sposetti

Membru al unei familii de imigranţi italieni, aşezată la Breslau, Wilhelm August von Zerboni di Sposetti a avut o şedere îndelungată în Ţara Românească, apoi România judecând după relatarea sa de călătorie, ce acoperă o perioadă cuprinsă între anii 1840 şi venirea lui Carol I pe tronul de la Bucureşti. El ne-a lăsat mărturii interesante despre societatea bucureşteană, descriind evoluţia urbanistică a Bucureştilor, despre presa de limbă germană şi română a Bucureştilor, precum şi despre circulaţia gazetelor străine în spaţiul românesc. Colonia germană şi reprezentanţii săi cei mai de seamă sunt pe larg descrise. Importante sunt şi referirile la diversitatea confesională.

Albert de Burton

Militar în armata Angliei şi Ţării Galilor cu gradul de locotenent, Albert de Burton este autorul lucrării *Ten months' tour în the East. Being a guide to all that is most worth seeing in Turkey in Europe, Greece, Asia Minor, Palestine, Egypt, and the Nile*, apărută în 1870 la Londra, ce conţine informaţii „concise şi utile" privind regiuni ca Asia Mică şi Egipt. Nu cunoaştem motivele care l-au determinat să întreprindă călătoria şi nici dacă a făcut-o la iniţiativa cuiva. Voiajul a început de pe ţărmul belgian, de la Ostende şi a continuat pe continent până în insulele greceşti, apoi pe ţărmul Asiei şi al Africii de nord. În periplul său, englezul a străbătut şi teritoriul locuit de români, trecând prin Baziaş, Orşova, Turnu Severin, Giurgiu şi Bucureşti şi consemnând cu interes tot ceea ce l-a impresionat. Drumul spre Bucureşti l-a parcurs într-un poştalion alături de alţi pasageri, iar capitala României i s-a părut un oraş cu „bun gust şi civilizaţie", cu o mulţime de biserici, dar şi cu teatre, unde aveau loc spectacole de operă şi piese jucate de diferite trupe de teatru, cu hoteluri, grădini, cafenele, cofetării şi patiserii cu produse „excelente". Ceea ce-l surprinde în mod deosebit de plăcut este faptul că românii vorbesc foarte bine limba franceză, sunt amabili şi politicoşi.

Frédéric Béchard

Jurist, scriitor şi dramaturg francez, Frédéric Béchard a avut şi pasiunea călătoriilor. În anul 1869 a întreprins un voiaj de plăcere în Orient, având ca ţintă Constantinopolul. În drumul spre capitala otomană a străbătut Germania, Austria, Ungaria, Serbia, România şi Bulgaria. Timp de două luni (30 august – 26 octombrie), cât a durat călătoria, a ţinut un jurnal, pe care a avut intenţia să-l publice în primăvara anului următor. Volumul a apărut abia în 1872 cu titlul *De Paris à Constantinople. Notes de voyage* şi cuprinde observaţiile referitoare la români în zilele de 21 şi 22 septembrie 1869, cât a durat voiajul pe Dunăre, de la Baziaş la Rusciuc. Informaţiile sunt de ordin geografic, istoric şi politic şi au fost culese de autor fie înainte de a porni la drum, fie de la românii cu care a călătorit. Un loc important îl ocupă politica.

Wilhelm Wiener

Jurnalist, redactor al cotidianului oficios vienez „Fremden Blatt", Wilhelm Wiener a făcut numerose călătorii in vederea strângerii materialului pentru articolele sale. Astfel, în toamna anului 1869 el călătorit pe Dunăre, apoi prin Bulgaria şi Orientul apropiat pentru a trimite corespondenţe despre participarea împăratului Franz Joseph la inaugurarea Canalului Suez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Călătoria împăratului Franz Josef a inclus vizite la Constantinopol, Atena, Ierusalim şi Cairo. Corespondenţele trimise de Wilhelm Wiener au fost ulterior reunite într-un volum. Autorul menţionează pregătirile făcute în porturile româneşti pentru întâmpinarea împăratului Franz Joseph, pavoazarea porturilor atrăgând atenţia lui Wilhelm Wiener în mod special.

Jan Nepomuk Neruda

Jurnalist, poet şi scriitor ceh, considerat întemeietorul eseului în literatura cehă, unul dintre cei mai importanţi reprezentaţi ai generaţiei realismului, colecţionar de monede vechi şi sigilii, Jan Nepomuk Neruda a fost şi un călător pasionat, voiajele sale în Germania, Franţa Ungaria, Italia, Grecia şi Egipt constituind tot atâtea prilejuri de a consemna impresii despre oamenii şi locurile vizitate, dovadă a spiritului său viu şi iscoditor.

Arthur Augustus Thurlow Cunynghame

Militar de profesie, Arthur Augustus Thurlow Cunynghame a luat parte la războiul opiumului în 1842, la bătăliile de la Alma, Balaklava sau Inkerman, dar şi la asediul Sevastopolului, pentru ca în mai 1855 să fie încadrat în armata otomană la comanda unei divizii. Ulterior, timp de două decenii a deţinut importante demnităţi militare în Irlanda, India şi Africa de Sud. Cunynghame a scris mai multe lucrări în care prezintă experienţele trăite, una dintre acestea fiind *Travels in the Eastern Caucasus, on the Caspian and Black Seas, especially in Daghestan, and on the Frontiers of Persia and Turkey during the summer of 1871*, în care descrie călătoria din vara anului 1871, făcută împreună cu fiul său mai mare. Cu acest prilej a vizitat zona Mării Negre şi Mării Caspice, iar la sfârşitul lunii iunie 1871 a traversat România. Relatarea este una relativ generală, cu detalii despre aspectul Timişoarei şi al porturilor dunărene, toate într-o vizibilă modernizare. Interesant este capitolul despre Bucureşti şi vesela sa societate, atât de atrasă de modelul parizian.

Wilhelm Langhans

Profesor de istoria şi teoria muzicii la Berlin şi colaborator la diverse jurnale muzicale berlineze, Wilhelm Langhans a venit în contact cu spaţiul locuit de români cu prilejul călătoriei în Grecia şi la Constantinopol. El a călătorit pe Dunăre până la Ruse, cu o oprire la Băile Herculane de la Mehadia şi s-a dovedit deosebit de interesat, cum era şi firesc, de muzica de orice gen: a urmărit cu atenţie şi melodile unui simplu ţambalagiu, dar şi ariile unui tenor aflat la bordul vasului cu care călătorea pe Dunăre. Excursia la Mehadia i-a prilejuit călătorului german vizitarea băilor, a altarelor din zonă, dar şi informarea asupra dovezilor arheologice ce fuseseră descoperite în regiune. Cu acest prilej, Wilhelm Langhans a observat prezenţa a numeroşi români ca oaspeţi ai băilor, pentru aceştia aducându-se spre lectură ziarul „Românul", editat de C.A. Rosetti.

Léon Julien Hugonnet

În noiembrie 1871 francezul Léon Julien Hugonnet sosea la Iaşi, unde remarca arhitectura caselor şi mulţimea bisericilor, dar şi viaţa mondenă. După o şedere de peste două luni, el s-a îndreptat spre Bucureşti, trecând prin Vaslui, Bârlad, Tecuci, Galaţi, Brăila. În capitală a zăbovit mai mult timp. Hugonnet a stat pe teritoriul României până în mai 1872, când s-a îmbarcat pe unul din vapoarele companiei de navigaţie austriece pe Dunăre cu destinaţia Pesta. Ca şi alţi predecesori, Hugonnet a fost plăcut surprins de atitudinea profrancezâ a românilor, de latinitatea lor, a fost deosebit de interesat de obiceiurile legate de nuntă, înmormântare şi a fost fermecat de folclorul românesc. De asemenea, a consemnat obiectiv situaţia evreilor din Moldova, convins fiind că problema a fost exagerată în presa europeană. În Bucureşti vine în contact cu membri ai coloniei franceze, frecventează cafenelele, lecturează publicaţiile lui Ulysse de Marsillac. A fost martor la câteva evenimente ca, de pildă, aniversarea a cinci ani de domnie a principelului Carol I, aflat într-un moment delicat al domniei, când se gândea la abdicare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

INDICE

A

Aberdeen, oraş, Marea Britanie 273
Abt, Franz Wilhelm (1819–1885), compozitor german 283
Ad Stoma, localitate antică, Moesia 36
Ada–Kaleh, insulă pe Dunăre, azi dispărută; cetate turcească 65, 240, 319; garnizoană 267
Adrianopol, azi Edirne, oraş în Turcia; tratatul din 1829 317
Africa 182
Agighiol, sat, com., jud. Tulcea 36
Alecsandri, Vasile (1821–1890) poet, dramaturg, folclorist, om politic, diplomat 45, 259, 261
Alexandrescu, Grigore (1810–1885), poet şi fabulist român 262
Alexandrescu, Niniţa, cântăreaţă română de operă 101
Alexandria, oraş în Egipt 164, 247
Alexandru cel Bun (?–1432), domn al Moldovei (1400–1432) 262
Alexandru II (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881), mare duce al Finlandei şi rege al Poloniei 59, 78, 95
Alexandru Macedon (356–323 î. Hr), rege al Macedoniei antice (336–323 î. Hr) 26, 160
Algeria, algerieni 250, 313
Allgemeine Deutsche Zeitung, ziar german 206
Alpi, Munţi 87
Amazon, fluviu în America de Sud 289
America, americani 265, 266, 270; de Sud 52; de Nord 53
Andaluzia, regiune în Spania 77
Anglia, englezi 24, 40, 53, 56, 57, 59, 67, 68, 69, 70, 74, 130, 143, 152, 164, 182, 214, 235, 241, 247, 264, 266, 269; colonii în România 155; politică externă 271; valută 265; import de maşini agricole 146, 269, 270, 271; consuli v. Green, John; Dalzell, Robert
Anjou, dinastie franceză 238
Anna Ivanovna (1693–1740), împărăteasă a Rusiei (1730–1740) 48
Apollo, zeu al mitologiei antice greceşti 117
Apollodor din Damasc (c. 60–125 d. Hr.), arhitect roman 318
Arabia 235
Aragon, Adolfo de Guillermard de, consul şi însărcinat cu afaceri al Spaniei 189
Ardeal v. Transilvania
Argus, personaj mitologic 288
Arhiducele Albert, vapor 235, 236, 241
Arion, Constantin (1834–1883), magistrat 88; soţie v. Ioanid, Maria
Arnold, Robert Artur (1833–1902), om politic şi scriitor britanic, călător străin în ţările române; biografie 55; text 56–71
Arrubium, v. Măcin
Asia 133, 164, 172
Asmodeu, demon din Biblie 111
Atena, oraş, Grecia 222
Athalie, tragedie scrisă de Racine 19
Attila (395–453), conducătorul hunilor (434–453) 112

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Aumale, Henri d'Orléans, duce de (1822–1897) 250
Austria, Austro–Ungaria, austrieci 19, 24, 32, 49, 54, 57, 60, 61, 62, 64, 69, 70, 71, 84, 112, 119, 130, 172, 185, 193, 223, 227, 239, 244, 261, 264, 283; graniţa austro–ungară 237; împărat v. Franz Joseph I de Habsburg; consuli v. Eder, Karl von
Auvergne, regiune în Franţa 76
Axenstrasse, drum în Elveţia 280

B

Babadag, oraş jud.,Tulcea 36, 37; lac 34, 37
Babel, turn 173
Baden–Baden, staţiune balneară, Germania 144
Bahlui, râu 299
Balcani, Munţi 34, 133, 157, 248, 282, 304
Banat 31, 142, 241, 285; agricultură 266, 267, 271
Banca Otomană, filiala română 181; guvernator v. Hertz
Barbu Lăutaru, baladă 101
Basarabia 28, 58, 59, 133, 166, 167, 241, 242
Bassianus, Varius Avitus (213–222) (Elagabal), împărat roman (218–222) 34
Baudry, Ambroise (1838–1906), arhitect, membru al misiunii arheologice în Moldova 34, 35
Baumé, Antoine (1728–1804), chimist francez 28
Bavaria 53, 285; rege v. Ludwig I
Bayazid I (Fulgerul) (1354–1403), sultan otoman (1389–1402) 229
Bazaine, François Achille (1811–1888), mareşal francez 297
Baziaş, sat, com. Socol, jud. Caraş–Severin 71, 142, 171, 172, 173, 175, 226, 233, 235, 247, 264, 266, 280, 281; locuitori 265; hoteluri, cafenele, hanuri 142, 265
Băile Herculane, oraş, jud. Caraş–Severin 65, 284, 285; băi (Ludovic) 68, 286, 287; hoteluri 67; inscripţii şi ruine antice 286, 287; Izvorul lui Hercule 286
Băleanu, Nicolae (1802–1868), mare boier muntean 89
Băneasa, pădurea 87, 105, 111, 116
Bârlad, oraş, jud. Vaslui 18, 303
Bârlad, râul 303
Béchard, Frédéric (1824–1898), scriitor francez, călător în ţările române; biografie 234; text 235–244
Bechet, oraş, jud. Dolj, 148
Beethoven, Ludwig van (1770–1827) compozitor german 93, 108
Bega, canal, râu 171
Beibuceag, astăzi com. Plopul, jud. Tulcea 36
Belatti, Alice, cântăreaţă italiană 114
Belgia, belgieni 95, 135, 259, 293, 317; regi v. Leopold II
Belgrad, oraş, Serbia 62, 106, 107, 155, 172, 264, 270, 280, 283
Belisarius, Flavius (500–565 d. Hr.) general bizantin 37
Benares v. Varanasi
Berlin, oraş, Germania 92, 147, 148, 154, 162; studenţi români 197
Berna, oraş, Elveţia 289
Berre, lac în vestul Marsiliei 28
Bertók, Szandor, muzician, călător împreună cu Wilhelm Langhans 284
Beştepe, sat, com., jud. Tulcea 35, 36, 160
Bethesda 69
Bibescu, Louise (n. Ney) (1840–1893), prinţesă, soţia lui Nicolae Bibescu 101
Bibescu, Nicolae (1832–1890), ofiţer francez, fiul domnitorului Gheorghe Bibescu 100, 101, 182
Bibescu, familie 242
Bibescu, Gheorghe (1804–1873), domn al Ţării Româneşti (1842–1848) 231
Bielorusia 50
Birmingham, oraş, Marea Britanie 273

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bisericuţa, ostrov din satul Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea 34
Bizanţ (Imperiul Bizantin) 292; împărat v. Iustinian I; general v. Belisarius
Blaremberg, Iulia (1848–1890) 98
Blaremberg, Olga (?–1966) 98
Block, Jahel, actriţă engleză 118
Bluecher, consul prusac la Galaţi 154, 164
Blum, Sarah, actriţă franceză 247
Boemia, regiune în Cehia 78, 143, 210, 285
Boerescu, Constantin (1836–1908), om politic român 88
Boerescu, Elena 99
Bogdan I (1307–1367), domn al Moldovei (1363–1367) 261
Bolebny, Antal, preot la Orşova 282
Bolgrad, braţ secundar al Dunării în Ucraina 29
Bolgrad, lacul 32
Bolgrad, oraş în Ucraina 31
Bolintineanu, Dimitrie (1819–1872) poet şi om politic român 254, 261
Bonaparte, Napoléon Joseph Charles Paul, prinţ (1822–1891) (prinţul Napoléon; Plon–Plon), conte de Meudon şi prinţ de Montfort 107, 109, 110
Boreas, vas cu aburi austriac 247
Bosfor, strâmtoarea 28, 32, 133, 186, 236
Botoşani, oraş, jud. Botoşani 18; evrei 21
Bouc Bel Air, localitate în Franţa 28
Boucher, François (1703–1770) pictor francez 98
Braşov, oraş, jud. Braşov 112
Brateş, lacul 129, 132, 133
Bratislava (Pressburg, Pojon), azi capitala Slovaciei 238, 247
Brăila, oraş, jud. Brăila 18, 26, 60, 129, 137, 138, 146, 148, 149, 152, 159, 164, 304, 305;
arhitectură, aspecte edilitare, străzi 152, 153, 154; colonia germană 149, 150, 155; comunitatea evreiască 152; hoteluri (Victoria, Paris, de Londres) 143, 150; consulate (Imperiul otoman) 157, 158; monumente publice 151; navigaţie 151; comerţ internaţional (cereale, lemn) 153, 154; port 151; rafinării de petrol 155; ţigani 154
Brătianu, Ion C. (1821–1891), om politic şi premier al României (1876–1888) 24, 186, 243
Brâncoveanu, familie 256
Brâncoveanu, Grigore (n. Bibescu) (1827–1886), prinţ român 182
Brennecke, Wilhelm (1813–1872), profesor german, călător străin în ţările române, biografie 141; text 142–169
Briançon, com., Franţa 190
Briol, proprietară de cafenea 120
Brockhaus, Heinrich (1804–1874), editor german 282
Bruxelles, oraş, Belgia 96, 108
Bucovina 18, 24, 262
Bucur Iafet, personaj de legendă 254
Bucureşti 18, 32, 59, 61, 77, 78, 79, 80, 82, 93, 95, 100, 105, 106, 107, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 140, 171, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 203, 211, 218, 229, 230, 231, 232, 241, 243, 246, 247, 250, 272, 273, 280, 302, 305; arhitectură, aspecte edilitare 79, 92, 195, 209; aristocraţie, boierime 78, 195, 196, 197, 201, 202, 207, 212; asociaţii germane 201, 211; Ateneul Român 91, 93, 96, 100, 102, 104; Azilul „Elena Doamna" 107; baluri 89, 90, 92; baptişti 214; birje şi birjari ruşi (secta scopiţilor) 81, 134, 136, 137, 138, 139; birturi (Lazăr) 259; biserici, mânăstiri (Colţea, Sf. Gheorghe Nou, Stavropoleos, catedrala mitropolitană) 79, 88, 95, 105, 106, 115, 194, 195, 212, 293, 308, 311, 312; biserica catolică 199; biserica evanghelică 199, 214; cafenele (Giovani) 120, 307, 315; căi ferate, gări (Filaret) 79, 289, 308; circulaţie monetară 273; climă 87, 103, 108, 274–275; comerţ şi pieţe 78, 220, 256, 257, 258, 259; comparaţie cu Parisul 78, 197, 217, 221; consulate 156, 208, 216; cutremure 194, 195; depozit de arme 276; dueluri 277; grădini publice

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

(Academia, Belvedere, Caruselului–Grădina cu Cai, Cişmigiu, Conservatorului, Episcopiei, Germania, Kubler, Manu, Mimi, Raşca, Sf. Gheorghe, Stavri, Union, Warenberg–Castrişoaia, 81, 82, 83, 90, 91, 104, 107, 109, 111, 114, 116, 117, 119, 120, 198, 210, 314; hanuri, hoteluri (Hotel de France, Creţulescu, Hanul lui Manuc, Lazăr, Oteteleşanu, Pesta) 77, 102, 111, 119, 120, 138, 195, 196, 272, 274; imigranţi, colonii (armeni, cehi, elveţieni, evrei, francezi, germani, lipoveni, polonezi, ruşi) 78, 92, 155, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 203, 207, 209, 210, 214, 217, 219, 220, 256, 307, 315; inundaţii 204; locuri de promenadă 81, 82, 83, 90, 103, 104, 111, 115, 117, 119, 140, 256, 259, 260, 275; legenda întemeierii oraşului 254, 255; limba franceză 77, 78, 80; locuitori 77, 138; 257, 258, locuri de distracţii 87, 105, 111, 116; masonerie 211; modă, vestimentaţie: 77, 81, 88, 90, 123, 124, 125; moravuri 199, 200, 201, 203, 205, 218, 277; Muzeul de Antichităţi 32, 80; muzică ţigănească 82, 198, 211; număr de locuitori 273; obiceiuri funerare 21, 213; opera italiană 210; palate (Cotroceni), 107, 110; paradă militară 275; Parlament 275; publicaţii 311; sala de dans Slătineanu 90, 92; sinagogi 212; societăţi cultural sportive 92, 101, 105, 211; spitale 215; străzi (Podul Mogoşoaiei) 78, 81, 119, 120, 125, 126, 134, 138, 139, 196, 209, 305, 306, 308; superstiţii 78; şcoli, pensionate, educaţie (Sf. Sava) 103, 196, 197, 199, 200, 219; Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie 197, 201; teatre (Sala Bossel, Teatrul Naţional, artişti, repertoriu, trupe străine) 90, 92, 99, 100, 111, 114, 115, 118, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 140, 149, 205, 307, 309, 310; transport 253, 254, 255, 274; Universitatea 306; viaţă politică 77; ziare („Bukarester Zeitung", „La Voix de la Roumanie", cotidiane politice româneşti) 204, 206, 217
Buda v. Budapesta
Budapesta, oraş, Ungaria 71, 93, 142, 145, 171, 174, 235, 238, 239, 241, 264, 266, 281, 282, 288, 310
Bugeaud, Thomas–Robert, duce d'Isly (1784–1849), mareşal al Franţei 250
Bulgaria, bulgari 129, 144, 145, 157, 175, 185, 253; revolte anti–otomane 146
Burdujeni, azi cartier al oraşului Suceava 21
Burton, Albert de (1842–1913), militar britanic, călător străin în ţările române, biografie 225; text 226–233
Buzău, oraş, jud. Buzău 297; dealuri 151
Buzescu, Preda 260

C

Cahul, oraş, Republica Moldova 18
Calafat, oraş, jud. Dolj 63, 110, 146, 175, 228, 241, 270, 271
Calica, sat, com., jud. Tulcea 36
Camargue, regiune în Franţa 240
Candia, localitate în Creta 46
Cannes, oraş, Franţa 180
Canrobert, François Certain (1809–1895), mareşal al Franţei 250
Cantacuzino, Esmeralda 98
Cantemir, Antioh (1709–1744), poet şi diplomat rus 45
Cantemir, Dimitrie (1673–1723), domn al Moldovei (1693, 1710–1711) 50
Caranasuf, sat, com. Istria, jud. Constanţa 37
Carcaliu, sat, com., jud. Tulcea 158; lipoveni 158
Cardiff, oraş, Marea Britanie 58
Carol al XII–lea, rege al Suediei (1697–1718) 194, 305
Carol cel Mare (748–814), regele francilor, fondatorul Imperiului Carolingian 190
Carol de Hohenzollern Sigmaringen (1839–1914), principe (1866–1881) şi rege al României (1866–1914) 19, 26, 31, 42, 43, 44, 45, 53, 59, 60, 64, 94, 139, 181, 182, 185, 186, 189, 190, 192, 230, 241, 247, 250, 276, 277, 307, 310, 314, 318
Carpaţi, Munţi 112, 121, 138, 151, 155, 266, 268; Alpii Transilvaniei 280, 286
Caston, Alfred de (1821–1882), prestidigitator francez, călător străin în ţările române; biografie 170–171; text 171–193
Caucaz 191
Caviaras, muzician grec 211

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cazeneuve, prestidigitator francez 104, 105, 108
Călugăreni, com., jud. Giurgiu 77, 178; aşezare, han, locuitori, vestimentaţie 230; autorităţi locale 77; lăutari ţigani 77
Cerna, râul 227, 285, 286, 319
Cernavodă, oraş, jud. Constanţa 38, 60, 149; calea ferată până la Constanţa 163
Cerneţi, sat, com. Şimian, jud. Mehedinţi 227
Champagne, provincie istorică franceză 240
Changarnier, Nicolas (1793–1877), general şi om politic francez 250
Charivari, periodic francez (1832–1937) 298
Charon, luntraş al lui Hades în mitologia greacă sau personaj în mitologia antică greacă 297
Chateaubriand, François-René de (1768–1848), scriitor şi diplomat francez 297
Cheliffe, vas cu aburi francez 164
Chilia Nouă, oraş, Ucraina 31
Chilia, braţ al Dunării 27, 29, 35, 58, 166
Chlorus, Constantinus (250–310), împărat roman (293–306) 32
Chopin, Frédéric (1810–1849), compozitor polonez 93
Civittavecchia, portul Romei 246
Claudius, Tiberius Germanicus (101 î.Hr–54 d.Hr), împărat roman (41–54) 26
Clayton & Shuttleworth, companie britanică de maşini agricole (1842) 61, 154, 271
Cloşca (Ioan Oargă) (1747–1785), conducător al răscoalei din 1784, 261
Cocoş, mânăstire, jud. Tulcea 34
Coglievina, Francesco, ziarist italian 247
Cohn, Albert (1814–1877), secretar al Alliance Israélite 246, 250
Colina sat, com. Murighiol, jud. Tulcea 36
Compania de Navigaţie şi Cale Ferată 265
Conduck, vapor
Conduratu, Maria 97
Constantin Brâncoveanu (1654–1714), domnitor român (1688–1714) 311
Constantinopol 29, 40, 41, 42, 60, 69, 114, 133, 143, 164, 167, 171, 177, 191, 206, 228, 244, 245, 246, 247, 265, 280, 287, 288, 301, 305, 311; Cospoli (denumire italiană coruptă) 288; cartiere (Fanar, Pera) 41, 222; Cornul de Aur 236; patriarhia greacă 50, 215
Constantinovici 106
Constanţa (Tomis, Constantion, Kustendje), oraş, jud. Constanţa 34, 37, 38, 149, 163; calea ferată Cernavodă–Constanţa 149
Coran 73, 74, 84, 253
Cottbus, oraş, Germania, 150
Craiova, oraş, jud. Dolj 148, 155, 228
Crăsnaru, doamna 97
Crémieux, Adolphe (1796–1880), avocat şi om politic francez 19
Crimeea, peninsula în sudul Ucrainei 191
Croaţia, croaţi 53
Crosti, A.M., negustor italian 143
Cunynghame, Arthur Augustus Thurlow (1812–1884), ofiţer britanic, călător străin în ţările române; biografie 263; text 264–278; fiu 270
Cuza, Alexandru Ioan (1820–1873), domnitor (1859–1866) 22, 42, 43, 49, 61, 133, 204, 221, 222, 242, 243, 260; împrumut extern 209
Cuza, Elena (1825–1909) 217

D

D'Avril, Adolphe (1822–1904), diplomat şi publicist francez 185, 190, 191, 192, 193
Dacia, daci 32, 131, 172, 227, 280, 286
Dahomey, regat african 286
Dalzell, Robert (1816–1878), nobil englez, consul britanic la Ruse 276

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Danaide, personaje mitologice 220
Danemarca 53
Dardanele, strâmtoarea
David, rege al Israelului 206
Davila, Carol (1828–1884), medic, general, organizatorul învăţământului medical 200, 201
Dâmboviţa, râu 111, 203, 204, 210, 232, 254, 255, 257
Deák de Kehida, Ferenc (1803–1876), om politic maghiar 70
Deschamps, actriţă franceză 180, 181
Desjardins, Antoine Émile Ernest (1823–1886), arheolog şi scriitor francez, călător străin în ţările române; biografie 17–18; text 18–38
Diana, zeiţă în mitologia antică grecească 117
Die Gartenlaube, publicaţie germană 206
Die Presse, publicaţie vieneză 206
Diocletianus, Gaius Aurelius Valerius (245–311), împărat roman (284–305) 32
Dion Cassius (155/163–229), istoric roman 319
Dobra 261
Dobrogea 28, 147, 149, 155, 156, 157, 167, 169; etnii (bulgari, cerchezi, evrei, greci, tătari, turci) 160, 161
Docoleni, sat, com. Deleni, jud. Vaslui 303
Dolgoruki Iuri Vladimirovici (c. 1099–1157), cneaz rus 45
Domogled, Muntele 287
Don, fluviu 19
Donaueschingen, localitate în Germania 282, 283
Donizetti, Domenico Gaetano Maria (1797–1848), compozitor italian de operă 101
Dorohoi, oraş, jud. Botoşani 18
Drencova, sat, com Berzeasca, jud. Caraş Severin 226, 237, 239, 248
Dresda, oraş, Germania 148, 166
Drina, afluent al râului Sava 282
Druizi, membri ai bisericii precreştine la celţi 97
Drygalski, Feodor von (1821–1900), membru al Comisiei Europene a Dunării 165, 166, 167, 168
Dunăre (Danubius, Istru) 25, 27, 31, 32, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 71, 74, 75, 76, 77, 80, 83, 95, 104, 110, 113, 142, 144, 145, 146, 147, 149, 154, 157, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 223, 226, 227, 228, 229, 235, 236, 237, 239, 240, 241, 244, 246, 249, 250, 257, 264, 265, 267, 280, 281, 282, 283, 285, 287, 288, 289; Cazanele Mici 269; cegi 81; Comisia Europeană a Dunării 56, 57, 165, 166, 168, 172, 175, 177, 178, 183, 185, 186, 187, 190, 191, 193; Delta Dunării 56, 57, 129, 130, 133, 134, 135 134, 166, 169; cataracte 236, 237, 239, v. Grebăn, v. Izlaz, v. Porţile de Fier, v. Stânca, v. Tachtalia; Clisura Dunării 144; filtrarea apei potabile 152; insule v. Ada-Kaleh; Compania de Navigaţie austriacă 145, 239; faună 244; navigaţie 146, 239, 264, 272, 318, 319; fortificaţie (Fort Elisabeta) 64
Dunăvăţ, com., jud. Tulcea 36
Durostorum, oraş antic, astăzi Silistra 33

E

Eder, Karl von, consul al Austriei (1861-1868) 185, 193
Egipt, egipteni 164; ţărani 78; divinităţi 78
Elba, fluviu 191, 289
Elisabeta de Wied (Carmen Sylva) (1843–1916), principesă (1869–1881) şi regină a României (1881–1914) 276, 318
Elisabeta Petrovna (1709–1762), împărăteasa Rusiei (1741–1762) 48
Elveţia, elveţieni 153, 202, 317
Engelhart, Édouard Philippe (1828–1916), arheolog, reprezentant al Franţei în Comisia Europeană a Dunării (1856–1867) 33
Enisala, sat, com. Sarichioi, jud. Tulcea 37
Ens, afluent al Rinului 282

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Epstein, prestigitator francez 91
Esculap, zeu în mitologia greco–romană 286
Eugenie Bonaparte 150
Europa, europeni 24, 40, 49, 61, 62, 69, 73, 74, 99, 118, 134, 140, 173, 184, 185, 215, 216, 223, 224, 237, 238, 239, 241, 244, 260, 265, 269, 278
Evrei 59, 270; în duel 277

F

Fanar, cartier al Constantinopolului 46
Faust, operă de Charles Gounot (1818–1892) 100
Fălticeni, oraş, jud. Suceava 18
Felix, Rachel (Elisabeth Felix) (1821–1858), actriţă franceză 91, 99
Felix, Raphaël (1825–1872), actor francez 91, 99, 100, 102, 118, 180
Fernández, Juan (c. 1536–1604), explorator spaniol 228
Filaret, deal 121
Filipescu, Constanţa 98, 99
Filipescu, Natalia 97
Filişanu, Ecaterina 97
Finette, actriţă franceză de varieteu 284, 309
Finlanda, finlandezi 53
Fiume, vas austriac 246
Flandra 95
Flechtenmacher, Alexandru Adolf (1823–1898), compozitor, violonist, dirijor şi pedagog român
Florescu, Constanţa 99
Florescu, Ioan Emanoil (1819–1893), general, om politic 201, 273, 275
Florescu, Zoe 97
Focşani, oraş, jud. Vrancea 214
Fossa, primadonă italiană 310
Franchetti, director de teatru 100, 118
Frankfurt, oraş, Germania 23
Franţa, francezi 18, 19, 50, 58, 87, 101, 102, 107, 110, 111, 114, 130, 173, 181, 82, 184, 185, 192, 228, 241, 243, 293, 310; colonii în România 155; gasconi 241; misiune arheologică în Dobrogea 162; modelul francez în administraţia română 242, 243; modelul francez în legislaţia română 242; ofiţeri români în armata franceză 242; import de arme 276; regiuni şi provincii v. Auvergne, v. Champagne, v. Carmague; tineri români cu educaţia la Paris 197, 242; regi v. Henric IV, Louis XI; prinţ v. Napoleon Bonaparte; regină v. Marie Henriette, împăraţi v. Napoleon I, Napoleon III; cardinal v. Richelieu, Armand–Jean du Plessis du
Franz Joseph I de Habsburg (1830–1916), împărat al Austriei (1848–1916) şi rege al Ungariei (1867–1916) 66, 70, 71, 79, 246, 308
Franz Joseph, vas cu aburi austriac 247
Friedrich, vas cu aburi austriac 249
Füred, staţiune balneară în Ungaria 288

G

Gaia, zeiţa greacă a Pământului 282
Galaţi, oraş, jud. Galaţi 18, 25, 27, 29, 32, 33, 58, 59, 60, 62, 65, 146, 148, 149, 152, 159, 164, 165, 169, 183, 190, 191, 192, 265, 289, 303, 304; arhitectură, aspecte edilitare 153; bănci 154; bursa 304; colonia germană 154, 155, 208; comerţ internaţional 153, 154; consulate (Prusia) 152, 154, 156; navigaţie 151; populaţie (români, evrei, greci) 59, 152, 208; pogrom 214; port 151, 244; rafinării de petrol 155
Galerius, Gaius Valerius (260–311), împărat roman (305–311) 32
Galia 97
Galiţia, regiune istorică împărţită astăzi de Polonia şi Ucraina 19, 39, 40, 222

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Gargalic, localitate dispărută 37
Gargnano, vas austriac 246
Garona, fluviul 241
Gautier, Théophile (1811–1872), scriitor francez 291, 316
Gărvan sat, com. Jijila, jud. Tulcea 34
George I (1845–1913), rege al grecilor (1863–1913) 79
Germania, germani 18, 40, 53, 68, 92, 118, 144, 154, 182, 210, 229, 235, 241, 284; băi 265; politică externă 276; studenţi români 143, 206, 222
Ghica, familia 242, 256
Ghica, Pantazi (1831–1882), scriitor şi critic literar român 105
Gilda, personaj din opera „Rigoletto" 114
Girardin Émile de (Émile Delamothe))1802–1881), jurnalist francez 180
Giurgiu, oraş, jud. Giurgiu 61, 76, 80, 83, 129, 134, 135, 136, 137, 140, 253, 254, 256, 272, 276, 289, 317; aspect edilitar, climă, hanuri, hoteluri, căi ferate 95, 104, 110, 121, 125; cale ferată 79; descrierea oraşului 76; hoteluri, populaţie 229, 233; îmbrăcămintea 76; locuitori 76; port 76; vamă, 174, 175, 176, 177, 178, 185, 188, 190, 191
Gniezno, oraş, Polonia 167
Godillot, Alexis (1816–1893), antreprenor francez 189
Golubać, oraş, Serbia 226; ruinele fortăreţei 236
Gorceakov, Mihail Dimitrievici (1795–1861), prinţ rus 191
Gottereau Alfred Jules Paul de Perpignan (1843–1900), inginer şi arhitect francez 189; cumnat v. Perrin, Emile
Gounod, Charles (1818–1893), compozitor francez 82
Grandville, J. J., pseudonim al lui Jean Ignace Isidor Gérard (1803–1847) caricaturist francez 97
Grebăn, cataractă pe Dunăre 237
Greci, sat, com., jud. Tulcea 160
Grecia, greci 61, 143, 155, 164, 173, 215, 241; rege v. George I
Green, John, consul britanic la Bucureşti (1859–1874) 273
Greif, iaht austriac 246
Guidi, Noël, cântăreaţă italiană de operă 100
Guimet, Émile–Étienne (1836–1918), industriaş francez, călător străin în ţările române; biografie 72–73; text 73–84
Gura Văii, localitate inclusă azi în Turnu–Severin, 248, 249
Guzla, fiica lui Bucur Iafet 254
Györ, oraş, Ungaria 207

H

Hadrianus (Publius Aelius Traianus Hadrianus) (76–138), împărat roman (117–138) 163
Hamburg, oraş în Germania 247, 289; cartier Blankenese 289
Hamlet, personaj al lui W. Shakespeare 202
Hartley, Charles Augustus (1825–1915), inginer al Comisiei Europene a Dunării (1856–1871) 27, 29, 30, 31
Hartmann, comanditar britanic 154
Haussmann, Georges Eugène, baron (1809–1891), politician şi edil francez 189
Hayder Effendi, guvernator al Rusciucului 175;
Hârşova, oraş, jud. Constanţa 149
Helgoland, vas austriac 246
Heliade–Rădulescu, Ion (1802–1872), scriitor, filolog şi om politic român 104, 259
Henric IV (1553–1610), rege al Franţei (1589–1610) 312
Heraskov Mihail Matveevici (1733–1807), scriitor şi dramaturg rus 45
Hercules (Alkides), erou mitologic 34, 67, 286; muncile lui Hercule 286
Hériot Homaire de Hell, Jeanne Louise Adélaide (Adèle) (1819–1883), călătoare franceză, biografie 128–129; text 129–140
Herodot (484–420 î. Hr.), istoric antic grec 49

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hertz, directorul filialei române a Băncii Otomane 181, 190
Himalaya, Munţi 89, 235, 267
Histria, com., jud. Constanţa 37
Hoffmann, fondatorul unei secte germane 156
Home (Meister Home) 200
Homer, poet antic grec 49, 173
Horia (Vasile Ursu Nicola) (1731–1785), conducător al răscoalei din 1784, 261
Hornemann, pastor evanghelic la Brăila 154
Hornig, emigrant german la Galaţi 154
Hrtschka, proprietar de cafenea ceh 116
Hudson, râu în America 266
Hufeland, Christoph Wilhelm Friedrich (1762–1836), savant german 147
Hugonnet, Leon Julien (1840–?), călător străin; biografie 290, text 291–319
Huşi, oraş, jud. Vaslui 18, evrei 21
Hygiea, zeiţa sănătăţii şi curăţeniei trupeşti 286

I

Iacob, patriarh biblic 19
Iancu de Hunedoara (?-1456), voievod al Transilvaniei (1441–1446), regent al Ungariei (1446–1452) 236, 261
Iaşi, oraş 18, 19, 25, 26, 27, 39, 42, 45, 48, 50, 104,140, 183, 209, 241, 243, 291, 292; comunitate evanghelică germană 155; Copou 299; consulate 156; dans popular 299; mănăstiri 294, 295, 296; populaţie 296; teatrul naţional 205, 299; ţigani 300; Universitatea 294;
Ibrahim Haydar Effendi (1825–1885), diplomat otoman 246, 247
Ibrahim, rob 254
Ierusalim, oraş, Israel 156, 247, 250
Igliţa, localitate dispărută 33, 159, 160, 162
Iller, râu în Germania 282
Illustrirte Zeitung, publicaţie germană 206
Imperiul Otoman (Turcia, Sublima Poartă), turci 25, 26, 29, 42, 49, 53, 57, 60, 62, 63, 64, 67, 83, 143, 146, 156, 165, 166, 169, 175, 176, 178, 182, 185, 186, 187, 190, 196, 222, 227, 235, 236, 240, 241, 243, 244, 246, 280, 288, 267, 280, 295; agricultură 146, 272, 276; Banque Ottomanne 154; comerţ 148; consulate 151; creştini ortodocşi 215; vin turcesc 75
Imperiul roman 162, 237, 241; împăraţi v. Bassianus, Diocletianus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Severus Alexander, Tiberius, Traian, Vespasianus
India 267
Inn, afluent al Dunării 282
Ioan fără Frică (Ioan de Valois sau Ioan de Burgundia) (1371–1419), duce de Burgundia şi regent al Franţei 229
Ioanid (Ioanidis) Maria (1849 – 1927), soţia lui Constantin Arion 88
Ionescu, Nicolae (1820–1905), publicist, om politic român 104
Irlanda, irlandezi 52, 278
Isabela I (1451–1504), regină a Castiliei şi a Leonului (1474–1504) 295
Isaccea, oraş, jud. Tulcea 34, 35, 58
Islam 73, 237
Islaz, cataractă pe Dunăre 237
Ismail (Ismail–Tucikov), oraş, Ucraina 18, 167; arhiepiscopie lipoveană 214; pogrom 214
Israel 19
Italia, italieni 54, 61, 69, 94, 101, 114, 130, 241, 271; comunităţi în România 143, 210; limba italiană în Orient 146, 235
Itinerariul lui Antonin 33, 35
Itul 261
Iulius Caesar (Caius Iulius Caesar, 100–44 î.Hr), general roman 162
Iustinian I (cel Mare) (c. 482–565) împărat bizantin (527–565) 33, 34, 37, 163

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

J

Jeanroy, prietenul călătorului Caston 172, 174, 176, 177, 179, 190, 192, 193
Jibrieni, grind în Delta Dunării 30, 31
Jijila, sat, com., jud. Tulcea 34
Jiu, râu 147
Jone, operă de Errico Petrella (1813–1877) 100
Joseph II de Habsburg (1741–1790), împărat al Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană (1765–1780) şi rege al Ungariei şi Boemiei (1780–1790) 238

K

Kaaba din Mecca, sanctuar al musulmanilor 293
Kaiserin Elisabeth, vas austriac 246
Kandia, Kandija 46
Karlovy Vary (Karlsbad), oraş, Cehia 143
Karlowitz, azi Sremski Karlovci, Serbia, 143
Kelsiev, Vasili, călător rus în ţările române; biografie 39; text 39–54
Ketten Henry (1848–1883), compozitor şi pianist maghiar 91, 93, 94
Keyserlingk–Rautenburg Heinrich von (1831–1874), consul al Prusiei 185, 192
Kogălniceanu, Mihail (1817–1891) om politic, istoric, scriitor, jurnalist şi diplomat român 22, 147, 148, 256; cariera politică 148; viaţa de familie 148
Kohl, J.G., geograf german, călător străin 286
Kontski, Anton de (1817–1899), compozitor şi pianist polonez 105, 108, 109
Kossuth, Lajos (1802–1894), conducător al revoluţiei maghiare (1848–1849) 238, 244
Kotzebue, Ernest Paul de (1838–1914), diplomat rus 32
Kovno, azi Kaunas, oraş în Lituania 45
Kretschmann, Oskar von, pastor evanghelic la Galaţi 154
Kreuth, staţiune montană în Germania 285
Kronthal şi fiii, firmă de mobilă din Galaţi 154
Kronthal, localitate în Germania 156
Kuecken, Friedrich Wilhelm (1810–1882), compozitor german 283
Kuhleborn, erou mitologic 68

L

Langhans, Wilhelm (1832–1892), muzicolog german, călător străin în ţările române; biografie 279; text 280–289
Le Magicien, fregată franceză 162
Lech, afluent al Dunării 282
Lefèvre, Robert, (1755–1830), pictor francez 310
Leipzig, oraş, Germania 206, 282
Leitha, afluent al Dunării 282
Lejean, Guillaume (1828–1871), etnograf, geograf şi explorator francez, călător străin 33
Lemaître, Louis, industriaş francez 189
Leopold II (1835–1909), rege al Belgiei (1865–1909) 78
Levant 130
Liban 258
Liège, oraş, Belgia; import de arme 276
Lincolnshire, comitat, Anglia 271
Linz, oraş, Austria 207
Liszt, Franz (1811–1886), compozitor maghiar 93
Lloyd Austria, companie austriacă de navigaţie pe Dunăre 164, 191
Loebl, prieten al călătorului Wilhelm Wiener 248

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lombardia, regiune în Italia 169
Londra, oraş, Marea Britanie, 53, 104, 118, 268, 270
Longpérier, Henri Adrien Prevost de (1816–1882), numismat francez 32
Louis XI (1423–1483), rege al Franţei (1461–1483) 298
Lucerna, lac în Elveţia 280, 282
Lucerna, oraş, Elveţia 282
Ludovic, canal 190, 191
Ludwig I (1786–1768), rege al Bavariei (1825–1848) 190
Lueddemann şi Roemer, companie germană la Galaţi 154
Luneville, oraş, Franţa 147

M

Macabei, familie de regi evrei din sec. II î. Hr 22
Magicianul, vapor pe Dunăre 27, 29
Mahmudia, sat, com., jud. Tulcea 35, 36
Mahomed (Muhammad) (c. 570–632), profet şi întemeietor al religiei islamice 73, 74, 84
Malcoci, sat, com. Nufăru, jud. Tulcea 35
Marc Aureliu (Marcus Aurelius Maximilianus) (250–310), împărat roman (284–306) 32
Marea Marmara 28
Marea Mediterană 32, 164
Marea Neagră 19, 29, 32, 71, 133, 134, 135, 144, 149, 157, 163, 169, 241, 245, 248, 254, 257
Marea Nordului 191
Marghiloman, Mihai, prefect al poliţiei 221
Maria Sofia de Bavaria (1841–1925), regină a Neapolului 246
Marie Antoinette (Maria Antonia Josepha), arhiducesă de Austria (1755–1793), regină a Franţei (1774–1792), soţia regelui Louis XVI 96
Marinescu, proprietar la Brăila 150
Marius, Gaius (157–86 î. Hr), general şi om politic roman 26
Marsilia, oraş, Franţa 164
Marsillac Ulysse de (1821–1877), jurnalist francez, călător străin în ţările române; biografie 85–87; text 87–127
Mavros, Nicolae (1782–1868), general şi om politic român 32, 80
Măcin, oraş, jud. Tulcea 34, 157, 158
Măgurele, oraş, jud. Ilfov; moşia lui Ioan Oteteleşanu 276, 277
Medusa, fregată franceză 74, 105
Mehadia, com., jud. Caraş–Severin 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 144, 268, 238, 281, 284, 285, 286
Mellinet, agent consular al Franţei 107, 185
Messagerie Imperiales, societate de navigaţie franceză 164
Meyerbeer, Giacomo (1791–1864), compozitor german 82
Michelet, Jules (1798–1874), istoric francez 282, 317
Midhat Paşa (Ahmed Sefik Midhat Paşa) (1822–1883), om politic otoman 177
Mihai Viteazul, domn al Ţării Româneşti (1593–1601) 178, 230
Mihai, personaj de teatru popular 261
Milano, oraş, Italia 143
Milanovac, oraş, Serbia 226
Millo, Matei (1814–1896), actor şi dramaturg român 90, 101
Mirza, personaj de teatru popular 261
Mississippi, fluviu în America de Nord 59, 84
Mithras, zeu al luminii în mitologia persană divinitate în mitologia persană 34
Moara Domnească, sat, com. Găneasa, jud., Ilfov 32
Moesia Inferioară, provincie romană 32, 33, 161
Moldova Nouă, oraş, jud. Caraş–Severin 248
Moldova Veche, azi în componenţa Moldova Nouă, jud. Caraş–Severin, 142, 144; descriere 143

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Moldova, v. România
Molière, Jean Baptiste Poquelin (1622–1673), dramaturg francez 310
Mommsen, Theodor (1817–1903), istoric german 162
Morava, afluent al Dunării 282
More, Désire, imigrant francez în Dobrogea otomană 33, 156, 157, 159, 160, 161, 162
Moretti, Meropi, artistă instrumentistă 114
Moro, Angelica, cântăreață italiană de operă 100
Moscova, oraș, Rusia 182; teatrul Mihailovski 181
Mozart, Wolfgang Amadeus (1756–1791), compozitor austriac 93, 108
Munk, medic la Mehadia 286
Muntenegru 244
Murgulescu, doamna 98
Mustafa Paşa 145
Mustik, vas al Comisiei Europene a Dunării 166

N

Napoléon I (Napoléon Bonaparte) (1769–1821), prim consul (1799–1804) şi împărat al Franței (1804–1815) 26, 308; Codul Napoleon în România 139, 148, 256
Napoléon III (Charles Louis Napoléon Bonaparte) (1808–1873), împărat al Franței (1852–1870) 42, 78, 150, 162
Napoli, oraş, Italia; Regatul celor Două Sicilii, 246
Neruda, Jan Nepomuk (1834–1891), jurnalist, poet şi scriitor ceh, călător străin în țările române; biografie 252–253; text 253–262
Newcastle, oraş, Marea Britanie 58
Ney, Michel (1769–1815), mareşal, duce d'Elchingen, prinț de Moscova 101, 182
Nichipercea, ziar umoristic (1859–1879) 205
Nicopole, oraş, Bulgaria 229, 272, 289; episcopia catolică 214
Niculescu, Constantin 102
Niculescu, Zaïra 99
Nil, fluviul 308
Nipru, fluviul 19
Norma, operă de Vincenzo Bellini 114, 211
Norvegia 53
Novi Sad (Petrovaradin), oraş, Serbia 145
Nubia 186

O

Obrenović, Miloš (1780–1860), principe al Serbiei (1815–1839; 1858–1860) 226
Occident (Apus) 94, 121, 190, 198, 216, 217, 222, 223, 224, 238, 239
Oceakov, ostrov în Delta Dunării 29, 30
Odessa, oraş, Ucraina 56, 57, 58, 59, 134, 143, 147, 164, 183, 190, 191, 193, 244
Offenbach, Jacques–Jacob Eberst (1819–1880), compozitor şi violoncelist german 118, 154, 177
Offenberg, Henric Henricovici, baron, consul–general al Rusiei în România (1863–1871) 185, 193
Ogradena, cartier al com. Eşelnița, jud. Caraş–Severin 226
Olanda 169
Olimp, Munte 133
Olinka, insulă pe brațul Sf. Gheorghe 168
Olt, râul 112, 113, 318
Oltenia 148
Oltenița, oraş, jud. Călăraşi 61
Omer Paşa (Latas Mihajlo) (1806–1871), general otoman 191, 221, 230
Ondine, creaturi mitologice 68

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Orient (Răsărit, Levant) 19, 23, 55, 114, 121, 129, 130, 140, 142, 143, 145, 167, 190, 196, 199, 211, 216, 238, 239, 241, 243, 246, 249, 260, 288, 291
Orşova Nouă v. Ada-Kaleh
Orşova Veche, oraş, jud. Mehedinţi 65, 71, 84, 144, 172, 237, 238, 248, 264, 266, 269, 270, 281, 282, 283, 284, 287, 288; locuitori 267; aspect edilitar, hoteluri (*Regele Ungariei*) 226, 227, 267, 283; vestimentaţie 267; ţigani 267, 268; şcoala de fete 84
Osservatore Triestino, ziar italian 247
Oteteleşanu, doamna 181
Oteteleşanu, Ioan (1795–1876), om politic român; moşia Măgurele 276, 277
Ovidiu (Publius Ovidius Naso (43 î.Hr.–17 d.Hr.), poet roman, 162, 163

P

Palanca 229
Paliermo, tenor italian 310
Pantelimon, şosea 105
Papazoglu, Dimitrie (1811–1892), ofiţer, colecţionar de antichităţi 206
Paris, oraş, Franţa 9, 75, 81, 83, 94, 107, 114, 119, 123, 126, 145, 162, 163, 174, 178, 183, 188, 189, 206, 235, 243, 247, 254, 255, 259, 273, 291, 299, 309; cartiere (Montmartre) 235; cafenele şi bistrouri (Alcazar, Bal Mabille, Le Paris Seize, Riche, Tortoni, Tivoli) 116, 117, 150, 235, 240, 283; Chaussée d'Antin 123; tratat de pace (1856) 29, 165; opera 311; teatre (Palais Royal, Porte St. Martin, Gymnase, Vaudeville–Gaumont, Comedia Franceză) 91, 118, 180, 181
Pascal, Blaise (1623–1662), matematician, fizician, filosof şi teolog francez, 40
Pascaly, Mihail (1830–1882) actor, dramaturg şi publicist român 90, 188; soţia 101
Paskevici, Ivan Fiodorovici (1782–1856), conte, feldmareşal rus 191
Patti, Adelina (1843–1919), soprană de origine spaniolă 102, 304
Patti, Carlotta, 134, 140
Pauli şi Jarchow, companie germană la Galaţi 154
Pădurea Neagră, Munţi 282
Părintele Hyacinthe (Charles Jean Marie Loyson) (1827–1912), predicator şi teolog francez 102
Pellegrini, căpitan de vas 235, 244
Perrières, Ferdinand Dodun de, inspector al penitenciarelor din România 140
Perrin, Émile-César-Victor (1814–1885), director al Operei din Paris şi al Comediei Franceze 189; cumnat v. Gottereau, Alfred
Pesta v. Budapesta
Pester Lloyd, publicaţie de limbă germană 206
Peştera Caldă 68
Petrino, Dimitrie (1838–1878), poet român 261
Petru I (cel Mare) (1672–1725), ţar al Rusiei (1682–1725), 40, 53
Philippe d'Artois 229
Philitis, Ecaterina 99
Phoebe, zeiţă în mitologia antică greacă 112
Piatra Neamţ, oraş, jud. Neamţ 18
Pietroasele, sat, com., jud. Buzău 80
Pietroi, deal 287
Pilon Germain (c. 1537–1590), sculptor renascentist 117
Piteşti, oraş, jud. Argeş 155
Platon (c. 427–347 î. H.), filosof antic grec 50, 89
Ploieşti, oraş, jud. Prahova 112, 155
Polonia, polonezi 52, 71, 75, 224
Popovici, Alexandru (1836–1903), medic balneolog 285
Porţile de Fier 64, 71, 84, 144, 226, 227, 236, 238, 239, 240, 248, 249, 266, 282
Poznan, oraş, Polonia 142, 155, 156, 165
Praga, oraş, Cehia 18

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prahova, râul 112
Predeal 112
Prislav, sat, com., Nufăru, jud. Tulcea 35
Procopius din Cezareea (500–565), istoric bizantin 35
Prusia, prusaci 19, 54, 95, 148, 185; rege v. Wilhelm I; consul v. Keyserlingk–Rautenburg, Heinrich von
Prut, râul 58, 59, 60, 165, 166, 299
Ptolemeu (cca 87–165), geograf, astronom, matematician antic grec 35
Puhlmann, emigrant elveţian la Galaţi 153

R

Raab, afluent al Dunării 282
Radetzky, vapor austriac pe Dunăre 245, 247, 249
Radovici, doamna 99
Radu cel Mare (1467–1508), domn al Ţării Româneşti (1495–1508) 261
Radujevac, localitate în Serbia 63, 175, 237
Rahova, localitate în Bulgaria 289
Ranier, I., vicepreşedintele Academiei de Inscripţii din Paris 32
Ransome & Sims, companie producătoare de maşini agricole 61
Rasova, sat, com. Rasova, jud. Constanţa 35, 149
Rauch, secretar aulic la Viena 247
Ravel, Pierre–Alfred (1814–1885), actor francez 91, 104, 118, 180
Ravennale 35
Rawicz, oraş, Polonia 167
Razim (Razelm), lac în Dobrogea 34, 36
Râmnic, oraş, jud., Buzău 18
Reichenbach, Karl Ludwig von (1788–1869), teoreticianul forţei odice 200
Reni, oraş, Ucraina 58, 164, 166
Resch, Joseph, giuvaergiu 119
Rhône, râul 26, 27, 28
Ribeaupierre, A.I. (1783–1865), diplomat rus 147
Richelieu, Armand–Jean I. du Plessis de (1585–1642), cardinal francez 19
Richerie, Gaultier de la, Louis Eugène (1820–1886), ofiţer francez 27, 162, 192
Rigoletto, operă de Giuseppe Verdi 94, 114
Rin, fluviu, 84, 145, 191, 237, 244, 286; navigaţia de pasageri 288
Rioşanu, domnişoara 88
Ristori, Adelaide (1822–1906), tragediană italiană 304
Robinson Crusoe, personaj literar al romanului scris de Daniel Dafoe 228
Rodocanachi, Panteli, comandor 192
Rodocanachi, Panteli, fondatorul casei comerciale cu acelaşi nume din Galaţi 192
Roma, oraş, Italia 50, 53, 167, 181, 227, 259, 260
Roman, oraş, jud. Neamţ 18, 302
Romanaţi, judeţ dispărut 260
România (Moldova, Principatele Unite, Ţara Românească, Valahia). români 27, 29, 31, 32, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 53, 54, 59, 60, 63, 64, 66, 76, 77, 83, 90, 92, 94, 96, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 125, 126, 131, 134, 136, 138, 140, 144, 145, 146, 147, 150, 157, 161, 175, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 196, 200, 208, 223, 224, 227, 233, 235, 237, 241, 242, 243, 250, 253, 254, 265, 260, 262, 270, 280, 282, 283, 287, 289; agricultura, creşterea animalelor 203, 271, 272; armata 276; artă românească 80, 206; aspiraţia spre regat 241; atitudinea românilor faţă de ruşi 147, 242; bănci (Banque de Roumanie) 154; boieri 78, 81, 82, 145; burghezia în formare 82; construcţia căilor ferate 143; categorii sociale 242; circulaţie monetară 156; comerţ internaţional 32, 148, 153; colonii germane 149, 150, 155; confesiuni religioase 155; consulate 156; domn v. Cuza, Alexandru Ioan; educaţia tinerilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

români în străinătate (Franţa, Germania) 143, 243; educaţie 278; evrei 18, 19, 20, 21, 22, 23, 155, 199, 250; familia princiară v. Carol I, v. Elisabeta; imigranţi din Occident 196; import de arme 276; lăutari ţigani 77, 150, 240; *Legea rurală* (14 august 1864) 242; limba franceză la români 222, 242; limba şi literatura română 61, 77, 205, 206, 240; locuitori 278; mânăstiri 215; musulmani 151; muzică valahă 75; naţionalitatea română 241; obiceiuri, superstiţii 22, 23, 156; ofiţeri români în armata franceză 242; orchestră ţigănească 75; partide politice (liberal) 196; populaţie 155; port popular 76, 155, 240; profesii 23, 24; proprietăţi 278; relaţii ţărani–boieri 278; reformele lui Al. I. Cuza 148; resurse naturale (lemn, cărbune, petrol) 152, 155; robia 243; seminare teologice 213; spitale 215; telegraf 154; tendinţe socialiste la români 243; tineri români cu educaţia la Paris 242; transporturi 277, 278; ţărani 76, 77, 203, 242, 243; ţigani 78, 154; vagabonzi ţigani 75; viaţă politică 23, 24, 25, 146; viticultură 152, 153
Românul, ziar 285, 316
Ron, fluviul 237
Ronsard, Pierre de (1524–1585), poet francez 92
Rosemberg, tenor 101
Rosetti Radu (1820–1868), om politic român 180
Rossel, Louis Nathaniel (1844–1871) ofiţer francez 314
Rossini, Gioachino Antonio (1792–1868), compozitor italian 281
Rotschild, James Meyer de (1792–1868), bancher şi filantrop 25, 247
Rousseau Jean Jacques (1712–1778), filosof, scriitor şi compozitor francez 122
Rumelia 73, 74; căi ferate 74
Rumtel, baron 192
Ruse (Rusciuc) oraş, Bulgaria 50, 74, 75, 76, 146, 149, 174, 175, 176, 177, 178, 185, 188, 229, 233, 244, 246, 269, 270, 282, 289, 318
Ruset–Roznovanu, Alexandrina 99
Rusia, ruşi 45, 48, 50, 53, 54, 57, 60, 61, 71, 95, 114, 130, 134, 151, 160, 164, 166, 178, 182, 187, 193, 214, 232, 235, 241, 242, 244, 249, 271, 291; atitudinea românilor faţă de ruşi 224, 242; biserica ortodoxă 215, 224; evrei 19, 24, 31, 295; imigraţie cehă 143, 144; protecţia rusească 244; războiul Crimeii 165, 211, 214; ocupaţie în Principate 81, 215, 222; ţari v. Alexandru II, Petru I; Anna Ivanovna, Elisabeta Petrovna; prinţ v. Gorceakov, Mihail D.; diplomaţi v. Kotzebue, Ernest Paul de; generali v. Schilder–Schuldner, Yuri Ivanovici von; feldmareşal v. Paskevici, Ivan Feodorovici

S

Saint Germain, oraş, Franţa 34
Saint–Marc, actriţă pariziană 313
Salon Pitzelberger, operetă de J. Offenbach 248
Samos, insulă 147
San Sebastian, port în Roma 37
Sankt Petersburg, oraş, Rusia 181, 187
Sardou, Victorien (1831–1908), dramaturg francez 90
Sarichioi, sat, com., jud. Tulcea 37
Sarighiol, sat, com., jud. Tulcea 36
Sarinasuf sat, com. Murighiol, jud. Tulcea 36
Sava, râu în Serbia 283
Savigny, Friedrich Karl von (1779–1861), jurist şi istoric german 147
Schepke, doamna von, institutoare la Dresda 148
Schilder–Schuldner, Yuri Ivanovici von (1816–1878), general rus 191
Schiller, Friedrich (1759–1805), scriitor german 206
Schiller, Siegmund (1847–1920), scriitor maghiar 281
Schinas, doamnă 99
Schipeck, directorul grădinii Stavri
Schleswig–Holstein–Sonderburg–Glücksburg, Alexandra de (1844–1925), fiică a regelui Christian al Danemarcei, prinţesă de Wales (1863–1901) şi regină a Marii Britanii (1902–1925) 276

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Schneider, cântăreață 102
Schwanhäuser, Albert, arhitect la Brăila 150
Scythia, provincie romană 33
Secchiara Argenti, casă de export din Galați 154
Seiberlich, secretarul lui Heinrich Brockhaus 282
Selkirk, Alexander (1676–1721), marinar scoțian 228
Semendria, localitate în Serbia 280
Sena, fluviul 236
Septimius Severus (Lucius Septimius Severus) (145–211), împărat roman (193–211) 227, 240; turnul 144, 240
Serbia, sârbi 61, 62, 63, 64, 71, 143, 175, 237, 244, 264, 267, 282; principe v. Milos Obrenovic
Sevastopol, oraș, Rusia 58; în războiul Crimeii 244
Severus Alexander (Marcus Aurelius Severus Alexander) (208–235), împărat roman (222–235) 34
Sf. Gheorghe (Chidrillis, Kedrille–Bogasi), brat al Dunării 27, 29, 35, 58, 167, 168
Sfântu Gheorghe, oraș, jud. Covasna 113
Sicilia 189
Sienna, oraș, Italia 294
Sigismund de Luxemburg (1368–1437) principe elector de Brandenburg, (1378–1388 și 1411–1415), rege al Ungariei (1387–1437) 229
Silistra, oraș, Bulgaria 61, 63, 175, 191
Silvestru II (c. 946–1003), papă (999–1003) 238
Sion, doamna 99
Sion, Gheorghe (1822–1892), poet, scriitor român 261
Siret, râu 132, 137, 152
Siutghiol, lac, Dobrogea 38
Slăvescu Coralia 99
Societatea Biblică 199, 211, 214
Societatea filarmonică 92, 105
Societatea literară transilvană 101
Sofocle (495–406 î. Hr.), poet și dramaturg antic grec 49
Soliman Pașa, guvernatorul provinciei Tulcea 160, 192
Sophie, vas pe Dunăre 60, 61, 64, 65, 71, 249
Spania, spanioli 52, 215, 224, 295; regiuni v. Andaluzia; consul v. Adolfo Aragon de Guilemard
Spratt, Thomas Abel Brimage (1811–1888), viceamiral, hidrograf și geolog britanic 30
St. Lawrence, fluviu în America de Nord 59
Statele Unite ale Americii 202
Stânca, cataractă pe Dunăre 237, 239
Steege, Elena, fiica lui Ludovic Steege (1813–1872) 98
Steege, Ludovic (1813–1872), medic și om politic român 209
Stefanie, bucătar imperial austriac 248
Steriadi, George 193
Stoianovici, proprietar la Brăila 150
Stop, prietenul lui Émile Guimet 74
Strauss, Johann (1825–1899), compozitor austriac 287
Strousberg, Heinrich (1823–1884), antreprenor german 150, 153
Sturdza, Alexandru (1791–1854), diplomat rus 147
Sturdza, Dimitrie (1818–1908), general român 147
Sturdza, Grigore (1821–1901), militar și om politic român 147
Sturdza, Mihail (1794–1884), domn al Moldovei (1834–1849) 147
Suceava, oraș, jud. Suceava; cartier al v. Burdujeni
Suedia, suedezi 53; rege al v. Carol XII
Sulina, oraș, jud. Tulcea 27, 56, 146, 153, 157, 166, 169, 193; brat al Dunării 27, 28, 31, 35, 57, 58, 64, 166, 167, 168; bara 57, 133, 134, 135; Gura Sulina 282
Sultanieh, vas cu aburi otoman 246

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sulzer, interpret de muzică clasică 93
Sumarokov, Alexandr Petrovici (1717–1777), poet şi dramaturg rus 45
Suppe, Franz von (1819–1895), compozitor austriac 118
Surrell, Alexandre Charles (1813–1887), inginer francez 28
Sutor, August (1812–1884), jurist german 247
Suţu, casa 89
Suţu, Constanţa (Constance) (n. Caradja) (1722–1790), soţia marelui agă Dimitrie Şuţu 99
Suţu, Irina (n. Hagi-Moscu) (1830–1891), soţia lui Grigore Suţu 89, 96
Swedenborg, Emanuel (1688–1772), filosof şi om de ştiinţă suedez 50.
Szabó Basile, medic 113
Szathmári, Carol Popp de (1812–1887) pictor, fotograf şi documentarist 94, 95
Széchényi, István (1791–1860), conte maghiar, om politic şi scriitor 280
Szeged, oraş, Ungaria 264

Ş

Şiştov, oraş, Bulgaria 175, 229, 289
Ştefan cel Mare (1433–1504), domn al Moldovei (1457–1504) 261
Ştefan I cel Sfânt (c. 975–1038), rege al Ungariei (997–1038) 238, 244; coroana Sf. Ştefan 238
Ştirbei, familia 242

T

Tabula Peutingeriana 33
Tachtalia, cataractă pe Dunăre 237
Taiţa, mănăstire în satul Nifon, com. Hamcearca, jud. Tulcea 34
Talma, Francois-Joseph (1763–1826), actor francez 241
Tamisa, fluviu 64
Tannhäuser, operă de Richard Wagner 94
Tantal, fiul muritor al lui Zeus şi al nimfei Pluto 87
Taşaul, lac lângă Năvodari 38
Târgovişte, oraş, jud. Dâmboviţa 260
Tecuci, oraş, jud. Galaţi 18, 302, 303
Teriachiu, doamna 98
Theodoriţa, artistă română 101
Tiberius, Claudius Germanicus (10 î. Hr 54 d.Hr), împărat roman (41 54 d. Hr.)
Tibru, fluviul 26, 241
Timiş, comitat 171
Timiş, râul 171
Timişoara (Zambara, *Beyuey*), oraşul 171, 172, 235; descriere a ~ 264
Timoc, râul 63, 237
Tirol 52
Tisa, afluent al Dunării 40, 282
Tomis v. Constanţa
Torino, oraş, Italia 143
Tóth de Székel, Vilmos (1832–1898), om politic maghiar 281
Trabzon, oraş, Turcia 164
Traian (Marcus Ulpius Nerva Traianus) (53–117), împărat roman (98–117) 26, 64, 84, 144, 237, 246, 260, 271, 280, 301, 318; drumul 84, 237, 267; podul peste Dunăre 103, 144, 227, 239, 269; străzi moderne cu numele său 154
Transilvania (Ardeal) 24, 81, 112, 113, 232, 237, 241, 262, 282; şaşi 208
Trieste, oraş, Italia 189, 228
Troesmis, oraş antic, astăzi sat, com. Turcoaia, jud. Tulcea 33, 34, 37, 161, 162, 163
Trophonius, personaj mitologic 84

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Trubadurul, operă de Giuseppe Verdi 64, 101
Tulcea, oraş, jud. Tulcea 35, 37, 50, 58, 157, 160, 166, 167, 169, 187, 192
Turnu Măgurele, oraş, jud. Teleorman 229, 318
Turnu Roşu, trecătoare 113
Turnu Severin, oraş, jud. Mehedinţi 64, 144, 146, 227, 228, 246, 248, 288, 318; colonişti germani 145, 155; descriere 145, 269, 270; ruine romane 110, 144, 239

Ţ

Ţara Românească (Muntenia, Valahia) v. România

U

Ulm, oraş, Germania 282
Ungaria, unguri 40, 52, 64, 65, 69, 70, 78, 142, 227, 238, 240, 241, 243, 244, 264, 266, 268, 319; rege v. Sigismund de Luxemburg, Ştefan I; ţigani unguri 240; vin 75, 236; hoteluri 265; Banatul Unguresc 266, 271
Urechia (Alexandrescu–Urechia), Luiza 100, 101
Urechia, Vasile Alexandrescu (1834–1901) istoric, scriitor şi om politic român 100, 104, 105
Urlăţeanu, Sofia 97

V

Vaillant, Jean Alexandre (1804–1886), călător străin 295
Varanasi (Benares), oraş, India 123
Varna, oraş, Bulgaria 73, 149, 233, 244, 246, 254, 255; bătălie în războiul Crimeii 248
Vasile Lupu (1595–1661), domn al Moldovei (1634–1653) 293
Vaslui, oraş, jud. Vaslui 18; *Hotel Rusia* 303
Vauban, Sebastian Le Prestre, marchiz de (1633–1707), mareşal şi inginer francez 26
Văcăreşti, mănăstire 121
Vâlcele (Elöpatak), sat, com., staţiune balneară, jud. Covasna, 112, 113
Vâlcov, oraş, Ucraina 29, 31
Vârciorova, sat, com. Bolvasnita, jud. Caraş–Severin 248, 319
Vârşeţ, localitate în Serbia 65
Velescu, artist român 101
Veneţia, lacul, Iaşi 37
Veneţia, oraş, Italia 284
Verbiţki, cleric din Galiţia 45
Verdi, Giuseppe (1813–1901), compozitor italian 82, 111
Vespasian (Titus Flavius Vespasianus) (39–81), împărat roman (79–81) 19, 35
Veuillot, Louis (1813–1883), jurnalist francez 292
Vezuviu, vulcan 68
Victor Emanuel II (1820–1878), rege al Sardiniei (1849–1861) şi al Italiei (1861–1878) 78, 308
Vidin, oraş, Bulgaria 33, 62, 63, 146, 175, 228, 237, 241, 250, 271
Viena, oraş, Austria, 32, 33, 68, 71, 92, 131, 142, 149, 166, 171, 210, 238, 239, 243, 246, 247, 277, 285, 318; cartierul Thury 248; palatul Laxenburg 248; studenţi români 196; teatrul Carl 248
Virgiliu (Publius Virgilius Maro) (70 î. Hr.–19 d. Hr.), poet roman 261
Vis, insulă, Croaţia 266
Vogoride, Alexandru, bei de Samos 147
Voinescu, domnişoară 98
Voivodina, provincie în Serbia 171
Volga, fluviu 173
Voltaire (François Marie Arouet) 81694–1778), scriitor şi filosof francez 122

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

W

Wagner, imigrant german la Iaşi 155
Wagner, Richard Wilhelm (1813–1883), compozitor german 93
Waibl, Ulrich, hotelier la Brăila 150, 154
Walker, comanditar britanic 154
Wanderer, publicaţie germană 206
Watteau, Jean Antoine (1684–1721), pictor francez 98
Wiener, Wilhelm jurnalist austriac, călător străin în ţările române, biografie 245; text 245–251
Wiest, Ludovic (1819–1889), violonist şi compozitor de origine austriacă 93, 94, 105, 210, 211
Wilhelm I (1797–1888), rege al Prusiei (1861–1888) şi împărat al Germaniei (1871–1888) 148, 308
Wilhelm Tell, operă de G. Rossini 114, 281
Winterhalter, Enric (1808–1889), ofiţer, librar, om politic, economist 209
Wolff, dirijor la Băile Herculane 285
Woltmann, morar 28

Z

Zebil, sat, com., jud. Tulcea 37
Zehkorn, controlor aulic la Viena 247
Zerboni di Sposetti, Wilhelm August von, călător străin în ţările române, biografie 194; text 194–224
Zimnicea, oraş, jud. Teleorman 229

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECĂ
INST. DE ISTORIE "N. IORGA"

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

LISTA TRADUCĂTORILOR ŞI COLABORATORILOR OCAZIONALI CU INDICAREA EXPRESĂ A CONTRIBUŢIEI CONCRETE A FIECĂRUIA

(t=text, b=biografie)

Daniela Buşă
- Prefaţă
- Repertoriu cronologic
- Revizuirea generală a volumului
- b. t. Alfred de Caston, traducere din limba franceză
- b. t. Ulysse de Marsillac, traducere din limba franceză
- t. Robert Arthur Arnold, revizuire generală
- b. şi adaptare traducere text publicat Jan Nepomuk Neruda

Venera Achim
- b. t. Frédéric Béchard, traducere din limba franceză
- b. t. Émile-Étienne Guimet, traducere din limba franceză

Loredana Mirea
- b. t. Robert Arthur Arnold, traducere din limba engleză
- b. t. Albert de Burton, traducere din limba engleză

Bogdan Popa
- b. t. Wilhelm Heinrich Brennecke, traducere din limba germană
- b. t. Wilhelm August von Zerboni di Sposetti, traducere din limba germană
- b. t. Wilhelm Wiener, traducere din limba germană
- b. t. Wilhelm Langhans, traducere din limba germană

Nicoleta Roman
- t. Arthur Augustus Thurlow Cunynghame, traducere din limba engleză

Raluca Tomi
- b. t. Antoine Émile Ernest Desjardins, traducere din limba franceză
- b. t. Léon Julien Hugonnet, traducere din limba franceză

Colaboratori

Constantin Ardeleanu
- b. Arthur Augustus Thurlow Cunynghame
- b. t. Jeanne Louise Adélaide (Adèle) Hommaire de Hell, traducere din limba franceză

Marian Stroia
- b. t. Vasili Kelsiev, traducere din limba rusă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

SUMAR

PREFAȚĂ			5
ANTOINE ÉMILE ERNEST DESJARDINS	1867	biografie	17
		text	18
VASILI KELSIEV	1867	biografie	39
		text	40
ROBERT ARTHUR ARNOLD	1867	biografie	55
		text	56
ÉMILE ÉTIENNE GUIMET	1868	biografie	72
		text	73
ULYSSE DE MARSILLAC	1868	biografie	85
		text	87
JEANNE LOUISE ADÉLAÏDE (ADÈLE) HOMMAIRE DE HELL	1868	biografie	128
		text	129
WILHELM BRENNECKE	1868	biografie	141
		text	142
ALFRED DE CASTON	1869	biografie	170
		text	171
WILHELM AUGUST VON ZERBONI DI SPOSETTI	1869	biografie	194
		text	194
ALBERT DE BURTON	1869	biografie	225
		text	226
FRÉDÉRIC BÉCHARD	1869	biografie	234
		text	235
WILHELM WIENER	1869	biografie	245
		text	245
JAN NEPOMUK NERUDA	1870	biografie	252
		text	253
ARTHUR AUGUSTUS THURLOW CUNYNGHAME	1871	biografie	263
		text	264
WILHELM LANGHANS	1871	biografie	279
		text	280
LÉON JULIEN HUGONNET	1871	biografie	290
		text	291
REPERTORIU CRONOLOGIC			321
INDICE			325
LISTA TRADUCĂTORILOR ȘI COLABORATORILOR			345

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„Proiect editorial co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național”

„Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția
Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de
conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite.
Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.”

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ISBN 973-27-1129-9
9 789732 724934
www.ear.ro

3,16 Lei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro